Lenin

MŰVÉSZETRŐL
IRODALOMRÓL

KOSSUTH

KOSSUTH
KÖNYVKIADÓ

Világ proletárjai, egyesüljetek!

LENIN

MŰVÉSZETRŐL, IRODALOMRÓL

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
1966

A KIADÓ ELŐSZAVA

1951-ben, másfél évtizeddel ezelőtt jelent meg magyar nyelven Lenin műveiből egy válogatás „Az irodalomról'' címmel. Azóta napvilágot látott Lenin Műveinek harminckilenc kötete, megkezdődött Összes Műveinek kiadása is, s ilyenformán a magyar olvasó számára hozzáférhetővé váltak mindazok a lenini írások, amelyek a művészet és az irodalom témakörére vonatkoznak.

Ez a kötet, amelyet most „Művészetről, irodalomról'' címmel átnyújtunk az olvasónak, egybegyűjtve tartalmazza Leninnek azokat a cikkeit, leveleit és egyéb írásait, illetve kisebb-nagyobb munkáinak olyan részleteit, amelyek megvilágítják Leninnek az irodalomhoz és a művészethez való viszonyát, a Lenin által alkalmazott módszertani elveket. A kötetben az olvasó megtalálja mindazokat a cikkeket és szemelvényeket, amelyek az orosz forradalmi demokraták, s köztük különösen Csernisevszkij munkásságát értékelik. Fontos helyet foglalnak el a kötetben a Lev Tolsztojról szóló írások, valamint a Lenin és Gorkij kapcsolatát dokumentáló anyagok, köztük is elsősorban Leninnek Gorkijhoz intézett levelei. Bőséges válogatás képviseli az Októberi Szocialista Forradalom utáni szovjet időszak lenini munkásságát, amelynek fontos része volt az új kultúra megteremtéséért vívott harc, s ezen belül a Proletkult hibáinak bírálata. Ebből az időszakból teljességre törekvően közöljük Leninnek azokat a megnyilatkozásait, cikkeit, leveleit és más kisebb írásait (illetve részleteket ezekből), amelyek jellemzik Lenin irodalmi nézeteit, irodalmi és művészi érdeklődését. Ezenkívül felvettünk a kötetbe néhány olyan munkát is, amelynek tanulmányozása különösen fontos Lenin módszertani elveinek megértéséhez, noha ezek nincsenek közvetlen kapcsolatban a gyűjtemény témájával. Ilyen jellegű többek közt „A marxizmus három forrása és három alkotórésze'' c. cikk, s néhány más munka, illetve szemelvény.

A kötetben az egyes anyagokat a megírás, illetve a közlés dátumával összhangban kronológiai sorrendben helyeztük el.

A kötet összeállításához figyelembe vettük a következő gyűjteményeket: *V. I. Lenin:* O lityerature i iszkussztve (Moszkva, 1957., 688 oldal); *V. I. Lenin:* O kulture i iszkussztve (Moszkva, 1956., 572 oldal); *V. I. Lenin* i *A. M. Gorkij:* Piszma, voszpominanyija, dokumenti (Moszkva, 1958., 432. oldal. — Magyarul: *Lenin—Gorkij:* Levelek, visszaemlékezések. Európa 1959.).

Függelékben közöljük azoknak a magyar nyelven hozzáférhető további forráshelyeknek a jegyzékét, amelyek a gyűjtemény témájával kapcsolatban kevésbé közérdekű adatokat tartalmaznak; ugyanitt utalunk azokra a magyar nyelvre fordított visszaemlékezésekre is, ezek lelőhelyét megjelölve, amelyek a kortársak szemével mutatják meg Leninnek az irodalomhoz, művészethez fűződő kapcsolatát.

A kötetet magyarázó jegyzetek és névmutató egészítik ki.

KIK AZOK A „NÉPBARÁTOK” ÉS HOGYAN HADAKOZNAK A SZOCIÁLDEMOKRATÁK ELLEN?

(VÁLASZ A „RUSSZKOJE BOGATSZTVO”[1] MARXISTAELLENES CIKKÉRE)

(Részlet)

„A hetvenes évek narodnyikjának — mondja Gurvics igen találóan — fogalma sem volt a parasztságon belüli osztályellentétről, s kizárólag a »kizsákmányoló«, a kulák vagy vérszopó és áldozata, a kommunista szellemmel áthatott* paraszt között látott ellentétet. Gleb Uszpenszkij egyedül állt kétkedésével, és gúnyos mosollyal válaszolt erre az általános illúzióra. Mivel kitűnően ismerte a parasztságot, és óriási művészi tehetséggel volt megáldva, amely képessé tette arra, hogy a jelenségek lényegéig hatoljon, fel kellett ismernie, hogy nemcsak az uzsorás meg az adós, hanem általában a parasztság közötti gazdasági viszonyok alapjává is az individualizmus vált. Lásd »Kiegyenlítés«[2] című cikkét a „Russzkaja Miszl”[3] 1882. évi 1. számában.” (Id. mű, 106. old.)

A „Russzkoje Bogatsztvo” 2. számában a belpolitikai rovatvezető, miközben arról szónokol, hogy Oroszország „szerencsére” (sic!) elmaradott ország, amely „gazdasági rendjének a szolidaritás** elvére való alapozásához megőrzött bizonyos elemeket” —

---

* „A földközösségen belül antagonisztikus társadalmi osztályok keletkeztek” — mondja Gurvics más helyen (104. old.). Én csak a fentebb felhozott ténybeli adatok kiegészítéséül idézem Gurvicsot.

** Ki szolidáris és kivel? a földbirtokos a paraszttal? az iparkodó muzsikocska a mezítlábassal? a gyáros a munkással? Hogy a „szolidaritás elvének” ezt a klasszikus példáját megérthessük, emlékeztetnünk kell arra, hogy a vállalkozó és a munkás szolidaritását „a munkabér leszállításával” érik el.

azt mondja, hogy ezért módjában van „a nemzetközi kapcsolatok terén a gazdasági szolidaritás úttörőjeként'' fellépni, s hogy Oroszország számára ennek esélyeit növeli vitathatatlan „politikai hatalma''!!

Európának ezt a csendőrét, minden reakciónak ezt az állandó leghűségesebb támaszát, amely az orosz népet olyan gyalázatba döntötte, hogy ugyanakkor, amikor otthon el volt nyomva, a nyugati népek elnyomásának eszközéül szolgált — ezt a csendőrt a gazdasági szolidaritás úttörőjének kiáltják ki!

Ez már több a soknál! A „népbarát'' urak még a liberálisokat is lepipálják. Nemcsak kérik a kormányt, nemcsak magasztalják; egyenesen esedeznek ehhez a kormányhoz, a földig hajolva esedeznek, olyan buzgón esedeznek, hogy szinte rosszullét fogja el azt, aki hallja, mint verik a földet homlokukkal hódolatteljes alattvalói odaadásukban.

Emlékeznek a nyárspolgár német meghatározására?

Was ist der Philister?
Ein hohler Darm,
Voll Furcht und Hoffnung,
Dass Gott erbarm.*

A mi esetünkben ez a meghatározás nem tekinthető egészen megfelelőnek. Ami pedig az istent illeti ... az isten nálunk egészen a második helyre szorult. Ezzel szemben a felsőbbség — az másvalami. S ha ebben a meghatározásban az „isten'' szó helyébe a „felsőbbség'' szót állítjuk — az orosz humánus-liberális „népbarátok'' eszmei fegyvertárának, erkölcsi színvonalának és civilkurázsijának igen pontos kifejezését kapjuk.

A „népbarátoknál'' ehhez a kormány tekintetében vallott fölöttébb ostoba nézethez az úgynevezett „intelligencia'' tekintetében is ennek megfelelő felfogás társul. Krivenko úr ezt írja: „Az irodalomnak a jelenségeket társadalmi értelmük szerint'' ... kell „megítélnie és bátorítani kell a jóra irányuló minden aktív kísérletet. Az irodalom hangoztatta és továbbra is hangoztatja, hogy nincs elég tanító, orvos és technikus, hogy a nép beteg, szegény (kevés a technikus!), írástudatlan stb., s ha akadnak olyan emberek, akik torkig vannak már a kártyával, a műkedvelő előadásokkal és a nemesi elöljárónál felszolgált halpástétommal, olyan emberek, akik ritka önmegtagadással (képzeljük csak el: lemondtak a kártyáról, a színielőadásokról meg a pástétomról!), és számtalan akadály ellenére munkához látnak — üdvözölnie kell őket.''

---

* — Mi a nyárspolgár? Üres bél, telve félelemmel és reménnyel, hogy isten irgalmazzon. (Goethe[4]) — *Szerk.*

Két oldallal alább a tapasztalatokon okult, derék irodistára valló buzgósággal és komolysággal korholja azokat az embereket, akik „ingadoztak abban a kérdésben, hogy vajon menjenek-e, vagy ne menjenek kerületi elöljárónak, városi elöljárónak, illetőleg az új szabályzat alapján létesült zemsztvo-hivatal elnökének vagy tagjának. Olyan társadalom, amelyben ki van fejlődve az állampolgári követelmények és kötelességek tudata (kérem, uraim: ez valóban méltó a híres orosz pompadúrok, mondjuk a Baranovok vagy Koszicsok beszédeihez!), sem efféle ingadozások, sem ilyen magatartás nem lennének elképzelhetők, mert az ilyen társadalom asszimilálna minden reformot, ha csak valamelyest is életrevaló, vagyis hasznosítaná és fejlesztené azt, ami célszerű benne; ezzel szemben azt, ami szükségtelen, holt betűvé változtatná; ha pedig a reform egyáltalán nem életrevaló, teljes egészében idegen test is maradna.''

Az ördög ismeri itt ki magát! Hogy ilyen olcsó opportunizmus még ily öntelten lépjen fel! Az irodalomnak az a feladata, hogy — összegyűjtve a gonosz marxistákról terjesztett szalonpletykákat, földig hajoljon a kormány előtt, mert megmentette a népet a teljes tönkremenéstől, üdvözölje azokat, akik már torkig vannak a kártyával, kioktassa a közönséget, hogy még az olyan állásoktól sem szabad húzódozni, mint a kerületi elöljáró tisztsége . . . De mit olvasok én? A „Negyeljá''-t[5] vagy a „Novoje Vremjá''-t[6]? — Nem, ez a „Russzkoje Bogatsztvo'', a haladó orosz demokraták lapja . . .

És ilyen urak szavalnak az „apák eszményeiről'', ilyen urak tartanak igényt annak elismerésére, hogy ők, éppen ők őrzik azoknak az időknek hagyományait, amikor Franciaország egész Európát elárasztotta a szocializmus eszméivel, — s amikor ezeknek az eszméknek befogadása Oroszországban Herzen meg Csernisevszkij elméleteit és tanait hozta létre. Ez már teljességgel arcátlanság, amely mélységesen felháborító és bántó lenne, ha a „Russzkoje Bogatsztvo" nem volna túlságosan mulatságos, ha az ilyen folyóirat oldalain tett efféle kijelentések nem csupán homéroszi kacajt keltenének. Hiszen önök beszennyezik ezeket az eszményeket! Valóban, mik voltak az első orosz szocialisták eszményei, azon kor szocialistáinak eszményei, amelyet Kautsky olyan találóan jellemzett a következő szavakkal:

— „amikor minden szocialista költő és minden költő — szocialista volt".

Egy sajátos életformába, az orosz élet közösségi rendjébe vetett hit — tehát *a paraszti szocialista forradalom lehetőségébe vetett hit* — — ez lelkesítette őket, ez vitte az emberek tucatjait meg százait hősies harcba a kormány ellen. És önök nem vethetik a szociáldemokraták szemére azt, hogy nem tudják méltányolni koruk e legjobbjainak óriási történelmi érdemeit, nem tudnak mély tisztelettel adózni emléküknek. De kérdezem önöket: ugyan hol van most ez a hit? — Ez a hit nincs meg, annyira nincs meg, hogy amikor V. V. úr tavaly arról próbált szavalni, hogy a földközösség a népet kollektív tevékenységre neveli, hogy a földközösség az önzetlen érzések melegágya stb. — még Mihajlovszkij úrnak is lelkiismeretfurdalásai támadtak, és szégyenlősen tudomására hozta V. V. úrnak, hogy „nincs olyan *kutatás*, amely az összefüggést földközösségünk és az önzetlenség közt bebizonyítaná". És valóban nincs ilyen kutatás. De már engedelmet kérek: volt olyan idő, amikor az emberek minden kutatás nélkül is hittek, mégpedig határtalanul hittek.

Hogyan? Miért? Milyen alapon? . . .

„ . . . minden szocialista költő és minden költő — szocialista volt" . . .

. . . Nézzünk még egy példát, mégpedig a parasztreform megítélése köréből. Mi a nézete erről a kérdésről Csernisevszkijnek, aki annak a kornak demokratája volt, amikor — mint említettük — demokratizmus és szocializmus osztatlanul egybeforrt? Mivel véleményét nyíltan nem mondhatta meg, *hallgatott*, és csak virágnyelven jellemezte a készülő reformot:

„*Tegyük fel, hogy érdekemben áll pénzt átvenni olyan élelem megőrzéséért, amelynek készletéből az önök ebédjét állítják elő. Magától értetődően, ha én ezt tulajdonképpen az önök iránti rokonszenvből teszem, akkor buzgóságom azon a feltételezésen alapszik, hogy az élelem az önöké, s hogy az abból készült ebéd egészséges és hasznos önöknek. Képzeljék el viszont, milyen érzések fognak el, amikor megtudom, hogy az élelem egyáltalában nem az önöké, s hogy mindegyik belőle készült ebédért annyi pénzt veszek el önöktől, amennyit nemcsak hogy nem ér meg maga az ebéd* (ezt a reform *előtt* írták. Juzsakov úrék azonban most azt állítják, hogy annak alapelve a parasztság ellátása!!), *hanem amennyit nagy anyagi megerőltetés nélkül ki sem tudnak fizetni. Milyen gondolatok jutnak eszembe ilyen fölöttébb furcsa felfedezés esetén? . . . Milyen ostoba voltam, hogy olyasmiért fáradoztam, amelynek hasznosságához nincsenek biztosítva a feltételek! Csak az ostoba fáradozhat a tulajdonnak bizonyos kezekben való megőrzése érdekében, mielőtt megbizonyosodott róla, hogy a tulajdon ezekbe a kezekbe jut, méghozzá előnyös feltételek mellett . . . Inkább vesszen el az egész élelem, amely csak kárt okoz olyasvalakinek, akit szeretek! Inkább vesszen el minden, ami csak tönkreteszi önöket!*"

Aláhúzom azokat a helyeket, amelyek különösen szemléltetően mutatják, hogy milyen alaposan és kitűnően megértette Csernisevszkij korának valóságát, megértette, hogy mik azok a paraszti fizetési kötelezettségek, megértette az orosz társadalmi osztályok antagonizmusát. Fontos megjegyezni azt is, hogy ezeket a határozottan forradalmi eszméket a cenzúrázott sajtóban tudta kifejteni. Illegális műveiben ugyanezt írta, de már nem virágnyelven. A „Prológus prológusá"-ban Volgin (az ő szájába adja Csernisevszkij saját gondolatait) ezt mondja:

*„Ám adják át a jobbágyfelszabadítás ügyét a földbirtokos párt kezébe. — A különbség szóra sem érdemes”**, és a vele vitázó megjegyzésére, hogy ellenkezőleg, a különbség mégis óriási, mivel a földbirtokosok pártja ellenzi a parasztok földhözjuttatását, határozottan kijelenti:

„Nem, nem óriási, hanem elenyészően csekély. Óriási különbség lenne, ha a parasztok megváltás nélkül kapnák a földet. De az igazán mindegy, hogy elszedek-e valamit valakitől, vagy pedig meghagyom neki, de úgy, hogy fizetnie kell érte. A földbirtokos párt tervezete csupán abban különbözik a progresszistákétól, hogy egyszerűbb, rövidebb. Ennélfogva még jobb is. Minél kevesebb a huzavona, annál kevésbé terhelik meg — remélhetően — a parasztot. Amelyik parasztnak van pénze, az vesz magának földet. Amelyiknek nincs — azt nem is lehet kötelezni, hogy vegyen. Ez csak tönkretenné. A megváltás — nem más, mint vásárlás.”

Csernisevszkij lángeszére volt szükség, hogy valaki a parasztreform végrehajtásának idején (amikor azt még Nyugaton sem világították meg eléggé) ilyen tökéletesen megértse a reform alapvetően burzsoá jellegét, megértse, hogy az orosz „társadalomban” és „államban” már akkor azok a társadalmi osztályok uralkodtak és kormányoztak, amelyek a dolgozók kérlelhetetlen ellenségei voltak, s amelyek a parasztság anyagi romlását és kisajátítását feltétlenül eleve determinálták. Csernisevszkij azt is megértette, hogy egy olyan kormány létezése, amely a mi antagonisztikus társadalmi viszonyainkat leplezi, szörnyű baj, különösen rontja a dolgozók helyzetét.

„Mondjuk meg őszintén — folytatja Volgin —, *inkább föld nélkül szabadítsák fel őket.”* (Vagyis, ha nálunk olyan nagy hatalmuk van a feudális földbirtokosoknak, inkább lépjenek fel nyíltan, őszintén, és ne hallgassanak el semmit, mintsem hogy a kétszínű abszolutisztikus kormány kompromisszumaival takargassák ezeket a feudális érdekeket.)

„A kérdést úgy tették fel, hogy nincs okom izgulni még azért sem,

---

* Plehanovnak a „Szocial-Demokrat”-ban[7] megjelent „N. G. Csernisevszkij” c. cikke alapján idézek.

vajon felszabadítják-e a parasztokat vagy sem; annál kevésbé izgat az, hogy ki fogja felszabadítani őket, a liberálisok vagy a földbirtokosok. Szerintem teljesen mindegy. Sőt még jobb, ha a földbirtokosok."

A „Címzés nélküli levelek"-ben így ír: „*Azt mondják: fel kell szabadítani a parasztokat . . . Van-e erőnk ehhez a dologhoz? Nincs még erőnk. Nem szabad hozzáfogni olyasmihez, amihez nincs erőnk. Márpedig láthatjátok, mi készül: fel fogják őket szabadítani. Mi lesz ebből — ítéljétek meg magatok, mi lesz abból, ha az ember olyan munkához fog, amelyet nem tud véghezvinni. Elrontja a dolgot — förtelem sül ki belőle.*"

Csernisevszkij megértette, hogy az orosz feudális-bürokrata államnak nincs ereje ahhoz, hogy felszabadítsa a parasztokat, vagyis megdöntse a feudálisokat, hogy csupán „förtelemre" képes, szánalmas kompromisszumra a liberálisok és a földbirtokosok érdekei között (a megváltás nem más, mint vásárlás), olyan kompromisszumra, amely a gondtalan élet és a szabadság délibábjával bolondítja a parasztokat, a valóságban pedig tönkreteszi és mindenestül a földbirtokosoknak szolgáltatja ki őket. Csernisevszkij tiltakozott, átkozta a reformot, azt kívánta, hogy megbukjon, azt kívánta, hogy a kormány felsüljön abban a kötéltáncban, amelyet a liberálisok és a földbirtokosok között jár, és olyan válság keletkezzék, amely Oroszországot a nyílt osztályharc útjára viszi.

A mi mai „demokratáink" pedig *most* — amikor Csernisevszkij zseniális jövendölései immár ténnyé váltak, amikor harminc év története kíméletlenül lerombolt mindenfajta gazdasági és politikai illúziót — magasztalják a reformot, a „népi" termelés igazolását látják benne, ravasz fifikával bizonyítékot akarnak kovácsolni belőle arra, hogy lehetséges olyan út, amelyen *meg lehet kerülni* a dolgozókkal szemben ellenséges társadalmi osztályokat. Ismétlem, a parasztreform tekintetében tanúsított magatartás a legkézzelfoghatóbb bizonyítéka annak, hogy a mi demokratáink mennyire elpolgáriasodtak. Ezek az urak semmit sem tanultak, ellenben igen-igen sokat felejtettek . . .

1894 tavasz—nyár
Lenin Összes Művei. 1. köt. 240, 246—249., 264—267. old.

A NARODNYIKSÁG GAZDASÁGI TARTALMA ÉS BÍRÁLATA SZTRUVE ÚR KÖNYVÉBEN

(A MARXIZMUS TÜKRÖZŐDÉSE A POLGÁRI IRODALOMBAN)

(Részletek)

No tessék: az államnak „erkölcsi és politikai álláspontra" kell helyezkednie! Ez már nem egyéb, mint frázispufogtatás. Vajon az „állam" imént felsorolt képviselői és megbízottai (a járási írnokoktól kezdve felfelé) nem helyezkedtek-e máris „politikai" álláspontra [lásd fentebb: „sokan örülnek . . . a nép legelőrehaladottabb elemeinek tartják őket, olyasvalakiket látnak bennük, akik közvetlenül és természetes úton előbbre vitték a hazai civilizációt"] meg „erkölcsi" álláspontra [lásd ugyanott: „ész, energia, vállalkozó szellem"]? Miért keni el azt a tényt, hogy szakadás állt be az erkölcsi és politikai eszmék közt, s hogy az eszmék éppúgy ellenségesen állanak szemben egymással, mint ahogy az életben az „új hajtások" feltétlenül ellenségesen állanak szemben azokkal, „akiket a burzsoázia dolgozni küld"? Miért palástolja el ezeknek az eszméknek a harcát, amely nem egyéb, mint a társadalmi osztályok harcának felépítménye?

Mindez — a kispolgári álláspont természetes és elkerülhetetlen következménye. A kistermelő sokat szenved a jelenlegi rendszertől, de idegenkedik a nyílt, már teljes meztelenségükben megmutatkozó ellentétek felismerésétől, fél tőlük és azzal a naivan reakciós álmodozással vigasztalja magát, hogy az „államnak erkölcsi álláspontra kell helyezkednie", mégpedig a kistermelők szívének kedves erkölcs álláspontjára.

Nem, önnek nincs igaza. Az állam, amelyhez ön fordul, a modern állam, napjaink állama, *kénytelen* annak az erkölcsnek álláspontjára helyezkedni, amely a felső burzsoázia szívének kedves, *kénytelen*, mert ilyen a társadalom osztályerőinek megoszlása.

Ön fel van háborodva. Ordítozni kezd, hogy a marxisták a burzsoáziát védik, amikor ezt a „kényszerűséget", ezt a szükségszerűséget elismerik.

Nem igaz. Ön érzi, hogy a tények ön ellen szólnak, s ezért most már szemfényvesztéshez folyamodik: kijelenti, hogy a burzsoákat kívánja védelmezni az, aki a burzsoázia uralmának *tényére* hivatkozva megállapítja, hogy az ön elgondolása, amely szerint burzsoázia nélküli utat is lehet választani — kispolgári álmodozás; — aki a burzsoáziának a társadalom gazdasági szerkezetébe eresztett mély gyökereire, az osztályoknak a „társadalom" és az „állam" alapját képező gazdasági harcára hivatkozva megállapítja, hogy az ön által javasolt apró, szánalmas, burzsoáellenes rendszabályok fabatkát sem érnek; — aki a dolgozó osztály ideológusaitól megköveteli, hogy teljesen szakítsanak ezekkel az elemekkel és kizárólag azokat szolgálják, akik „differenciálódtak" a burzsoá társadalom „életétől".

> „Az irodalom befolyását természetesen nem tartjuk teljesen hatástalannak, de ehhez az irodalomnak, először, jobban meg kell értenie a rendeltetését, és nem szabad csupáncsak (sic!!!) a kulákság nevelésére szorítkoznia, hanem a közvéleményt is fel kell ébresztenie."

Íme a hamisítatlan petit bourgeois*! Ha az irodalom a kulákságot neveli, ez csak azért van, mert rosszul fogja fel a rendeltetését!! És ezek az urak még csodálkoznak, ha naivaknak nevezik őket, ha azt mondják róluk, hogy romantikusok!

Ellenkezőleg, tisztelt narodnyik úr: a „kulákság"** neveli az irodalmat, a kulákság adja az irodalomnak az eszméket (az észről, az energiáról, a vállalkozó szellemről, a hazai civilizáció természetes előrehaladásáról szóló eszméket) meg a pénzt. Az ön felhívása az irodalomhoz ugyanolyan nevetséges, mintha valaki két, egymással szemben álló ellenséges hadsereg láttán azzal az alázatos kéréssel fordulna az ellenséges tábornagy szárnysegédéhez, hogy „egyetértőbben lépjen fel". Pontosan ugyanaz.

---

* — kispolgár. — *Szerk.*

** Ez a szó túlságosan keveset mond. Pontosabban és szabatosabban azt kellett volna mondani: a burzsoázia.

. . . Amikor a narodnyik a tényeket írja le — mindig maga is kénytelen elismerni, hogy a valóság a tőke hatalmában van, hogy valóságos fejlődésünk — tőkés fejlődés, hogy az erő a burzsoázia kezében van. Ezt most például az ismertetett cikk szerzője is elismerte, aki megállapította, hogy nálunk „polgári kultúra" jött létre, hogy a burzsoázia parancsolja a népnek, hogy menjen dolgozni, hogy a burzsoá társadalmat csakis az emésztési folyamat és az ebéd-utáni alvás foglalkoztatja, hogy a „polgárság" még burzsoá tudományt, burzsoá erkölcsöt, burzsoá politikai szofizmákat és burzsoá irodalmat is teremtett.

Mindamellett *valamennyi* narodnyik elgondolás *mindig* az ezzel ellentétes feltevésen alapul: azon, hogy az erő nem a burzsoázia oldalán, hanem a „nép" oldalán van. A narodnyik egyre azt mondja, hogy meg kell választani az utat (amikor elismeri a valóságos út tőkés jellegét), hogy társadalmasítani kell a munkát (a burzsoá „vezetése" alatt álló munkát), hogy az államnak erkölcsi és politikai álláspontra kell helyezkednie, hogy a népet éppen a narodnyikoknak kell tanítaniuk, és így tovább, mintha az erő már a dolgozóknak vagy azok ideológusainak oldalán lenne, és most már csak azokra a „legközvetlenebb", „legcélszerűbb" stb. módszerekre kell rámutatni, amelyek révén az az erő felhasználható.

Mindez elejétől végig émelygős hazugság. Elképzelhető, hogy az efféle illúzióknak megvolt a raison d'être-jük* fél évszázaddal ezelőtt, azokban az időkben, amikor egy porosz Regierungsrat[8] felfedezte Oroszországban a „földközösséget", de most, a „szabad" munka több mint harmincesztendős története után, ez — vagy gúnyolódás, vagy álszenteskedés és émelygős képmutatás.

Ennek a jószándékú és szenvelgő hazugságnak a szétzúzása a marxizmus legfőbb elméleti feladata. Azoknak, akik „az emberi boldogsághoz vezető utakat" akarják keresni, a legelső kötelességük az, hogy ne áltassák magukat, hogy legyen bátorságuk nyíltan elismerni azt, ami van.

S amikor a dolgozó osztály ideológusai ezt megértik és átérzik, akkor elismerik majd, hogy az „eszmények'' lényege nem az, hogy a legjobb és legrövidebb utakat építsék, hanem az, hogy megfogalmazzák „a társadalmi osztályok kemény harcának'' feladatait és céljait, amely harc kapitalista társadalmunkban szemünk láttára folyik; hogy törekvéseik sikerének mértéke nem az, hogy milyen tanácsokat osztogatnak a „társadalomnak'' és az „államnak'', hanem az, hogy milyen mértékben terjesztik el ezeket az eszményeket a társadalom egy bizonyos osztályában; hogy a legfennköltebb eszmények sem érnek fabatkát sem, amíg nem tudták elválaszthatatlanul egybeforrasztani őket maguknak a gazdasági harc részvevőinek érdekeivel, egybeforrasztani az illető osztály olyan „szűk körű'' és apró mindennapi kérdéseivel, mint például „a munka igazságos díjazása'', azokkal a kérdésekkel, amelyekre a nagyigényű narodnyik oly méltóságteljes megvetéssel tekint.

---

* — létjogosultságuk. — *Szerk.*

„. . . Ez azonban kevés, a szellemi fejlődés, amint ezt sajnos léptennyomon látjuk, még nem biztosítja az embert a ragadozó törekvések és ösztönök ellen. És ezért haladéktalanul intézkedni kell aziránt, hogy megoltalmazzuk a falut a fosztogatással szemben, intézkedni kell mindenekelőtt aziránt, hogy megoltalmazzuk a földközösséget mint olyan együttélési formát, amely segítséget nyújt az emberi természet erkölcsi tökéletlenségének leküzdésére. A földközösséget egyszer s mindenkorra biztosítani kell. De még ez is kevés: a földközösség jelenlegi gazdasági viszonyai között és mai adóterhei mellett nem életképes, és ezért intézkedni kell a paraszti földtulajdon kibővítése, az adók leszállítása, a népi ipar megszervezése iránt.

Ezek azok a kulákság ellen irányuló eszközök, amelyek tekintetében egyetértésre kell jutnia és amelyekért ki kell állnia az egész tisztességes irodalomnak. Ezek az eszközök természetesen nem újak; de a helyzet az, hogy ezek a maguk nemében az egyedüli eszközök, erről pedig még korántsem győződött meg mindenki.'' (Vége.)

Ez ennek a nagyigényű narodnyiknak a programja! A tények leírásából láttuk, hogy mindenütt megmutatkozik a gazdasági érdekek teljes ellentétessége — „mindenütt'', amin azt kell érteni, hogy nemcsak a városban és a faluban, nemcsak a földközösségen belül és kívül, nemcsak a gyáriparban meg a „népi'' iparban, hanem a gazdasági jelenségek határán túl — az irodalomban is, meg a „társadalomban" is, az erkölcsi, politikai, jogi stb. eszmék terén egyaránt megmutatkozik. De a mi Kleinbürger-lovagunk keserű könnyeket hullat, és ajkáról elhangzik a felhívás: „haladéktalanul intézkedni kell a falu megoltalmazása iránt".

... Nem haladhatunk el szó nélkül Sztruve úr egyik, Mihajlovszkij úr ellen irányuló megjegyzése mellett. „Az ő nézete szerint — mondja a szerző — nincsenek leküzdhetetlen történelmi tendenciák, amelyeknek mint olyanoknak az egyének és társadalmi csoportok célszerű tevékenysége számára egyfelől kiindulópontul, másfelől pedig kötelező határul kell szolgálniuk." (11)
Így objektivista beszél, nem pedig marxista (materialista). A két felfogás (a nézetek két rendszere) között olyan különbség van, amellyel foglalkoznunk kell, mivel ennek a különbségnek elégtelen megmagyarázása Sztruve úr könyvének legfőbb fogyatékosságai közé tartozik, és fejtegetéseinek többségében megmutatkozik.

Az objektivista a mindenkori történelmi folyamat szükségszerűségéről beszél; a materialista pontosan megállapítja, hogy milyen társadalmi-gazdasági alakulatról van szó, és milyen antagonisztikus viszonyok következnek belőle. Az objektivista, amikor azt bizonyítja, hogy a tények valamely adott sora szükségszerű, mindig abban a veszélyben forog, hogy lecsúszik e tények védelmezőjének álláspontjára; a materialista feltárja az osztályellentéteket és ezzel meghatározza álláspontját. Az objektivista „leküzdhetetlen történelmi tendenciákról" beszél; a materialista arról az osztályról beszél, amely az adott gazdasági rendet „vezeti", és amely a többi osztály ellenállásának bizonyos formáit létrehozza. A materialista tehát egyrészt következetesebb az objektivistánál, és mélyebben, teljesebben érvényesíti objektivizmusát. Nem szorítkozik arra, hogy rámutat a folyamat szükségszerűségére, hanem megmagyarázza, hogy melyik társadalmi-gazdasági alakulat képezi ennek a folyamatnak a tartalmát, *melyik* *az az osztály*, amely ezt a szükségszerűséget meghatározza. A szóban forgó esetben például a materialista nem érte volna be annak megállapításával, hogy „leküzdhetetlen történelmi tendenciák" vannak, hanem rámutatott volna bizonyos osztályok létezésére, amelyek a fennálló viszonyok tartalmát meghatározzák, és kizárnak minden olyan megoldást, amely kívül áll maguknak a termelőknek az akcióin. Másrészt a materializmus, hogy úgy mondjuk, magában foglalja a pártosságot, amely arra kötelez, hogy az események minden megítélésében közvetlenül és nyíltan egy bizonyos meghatározott társadalmi csoport álláspontjára helyezkedjünk . . .

1894 vége — 1895 eleje
Lenin Összes Művei. 1. köt. 374—376., 378—379., 388—389. old.

MELYIK ÖRÖKSÉGRŐL MONDUNK LE?

(Részlet)

...Szkalgyint nézeteinek jellege alapján polgári felvilágosítónak nevezhetjük. Nézetei igen erősen emlékeztetnek a XVIII. század közgazdászainak nézeteire (természetesen az orosz viszonyok prizmáján át szemlélve e nézeteket), és elég világosan kifejezésre juttatják a hatvanas évek „örökségének" általános „felvilágosító" jellegét. Szkalgyint a nyugat-európai felvilágosítókhoz és a hatvanas évek íróinak többségéhez hasonlóan izzó gyűlölet hatja át a hűbériség és a gazdasági, társadalmi és jogi téren fellelhető *minden* következménye iránt. Ez a „felvilágosító" első jellemző vonása. A másik jellemző vonás, minden orosz felvilágosító közös vonása — a felvilágosodás, az önkormányzat, a szabadság, az európai életformák és általában Oroszország általános európaiasításának lelkes védelmezése. Végül, a „felvilágosító" harmadik jellemző vonása — a néptömegek, főleg a parasztok érdekeinek védelme (akik a felvilágosítók korában még nem szabadultak fel teljesen, vagy éppen hogy felszabadultak), az az őszinte hit, hogy a hűbériség és a hűbéri csökevények megszüntetése meghozza az általános jólétet, továbbá az az őszinte vágy, hogy ezt előmozdítsa. Ez a három vonás a lényege annak, amit nálunk a „hatvanas évek örökségének" neveznek, és fontos hangsúlyozni, hogy *ebben az örökségben nincs semmi, amit narodnyik elgondolásnak nevezhetnénk*. Jó néhány olyan író van Oroszországban, akikre, nézeteiket tekintve, ráillenek az említett vonások, és akiknek soha semmi közük sem volt a narodnyiksághoz. Ha valamelyik író világszemléletében megtalálhatók az említett vonások, mindig és mindenki elismeri róla, hogy „megőrizte a hatvanas évek hagyományait'', teljesen függetlenül attól, hogy mi az álláspontja a narodnyikság tekintetében. Természetesen senkinek sem jut eszébe azt mondani például M. Sztaszjulevics úrról, akinek jubileumát nemrég ünnepeltük, hogy ,,lemondott az örökségről'' — azon az alapon, hogy ellensége volt a narodnyikságnak, illetőleg közömbösen hagyták őt a narodnyikság által felvetett kérdések. Éppen azért hoztuk fel példának Szkalgyint*, mert ő az ,,örökség'' *kétségtelen* képviselője, egyszersmind pedig feltétlen ellensége a régi világ azon intézményeinek, amelyeket a narodnyikság védelmébe vett.

Fentebb azt mondtuk, hogy Szkalgyin — burzsoá. Fentebb kellő számú bizonyítékot sorakoztattunk fel ennek a jellemzésnek alátámasztására, de meg kell jegyeznünk, hogy ezt a szót nálunk gyakorta helytelenül, szűken, történelemellenesen értelmezik, egybekapcsolják vele *(a történelmi korszakok megkülönböztetése nélkül)* a kisebbség érdekeinek önző védelmét. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy abban az időben, amikor a XVIII. század felvilágosítói írtak (akiket a közfelfogás a polgárság vezéreinek ismer el), és a negyvenes évektől a hatvanas évekig, amikor a mi felvilágosítóink írtak, *minden* társadalmi kérdés a hűbériség és maradványai elleni harcba torkollott. Az új társadalmi-gazdasági viszonyok és ezek ellentmondásai akkor még csíraállapotban voltak. Ezért akkor a polgárság ideológusaiban nem nyilvánult meg semmiféle önzés; ellenkezőleg, Nyugaton is, Oroszországban is teljesen őszintén hittek az általános boldogulásban és őszintén kívánták azt, őszintén nem látták (részint még nem is láthatták) a hűbériségből kifejlődött rend ellentmondásait. Nemhiába idézi Szkalgyin könyve egy helyén Adam Smitht: láttuk, hogy mind nézeteiben, mind érvelésének jellegében sok vonatkozásban a haladó burzsoázia e nagy ideológusát ismétli.

---

* Esetleg azt hozzák majd fel ellenünk, hogy Szkalgyin, földközösségellenességét és hangját tekintve, nem tipikus képviselője a hatvanas éveknek. Ámde itt egyáltalán nem csupán a földközösségről van szó. A minden felvilágosítónál megtalálható nézetekről van szó, amelyeket Szkalgyin is oszt. Ami viszont hangját illeti, nyugodt megfontoltságában, mérsékeltségében, a fokozatosságra való hajlamában stb. csakugyan nem tipikus. Nem hiába nevezte Engels Szkalgyint ,,*liberalkonservativ*''-nak (mérsékelt konzervatívnak — *Szerk.)*[9] De ha az örökségnek egy olyan képviselőjét vennők szemügyre, akinek tipikusabb a hangja, az, először, különböző okokból nem volna megfelelő[10], másodszor pedig félreértéshez vezethetne, amikor párhuzamot vonunk közte és a mai narodnyikság között. Éppen feladatunk jellegénél fogva *az a fontos, amit mond, nem az, hogyan mondja* (a közmondással ellentétben), és Szkalgyin nem tipikus hangja csak annál élesebben kiemeli azt, ,,amit mond'', vagyis nézeteinek tartalmát. Minket pedig nem is érdekel más, mint ez a tartalom. Csak a nézetek tartalma alapján (egyáltalán nem az írók hangja alapján) szándékozunk párhuzamot vonni az örökség képviselői és a mai kor narodnyikjai között.

És ha összehasonlítjuk Szkalgyin gyakorlati óhajait egyrészt a mai narodnyikok nézeteivel, másrészt az „orosz tanítványoknak"[11] ezekkel az óhajokkal kapcsolatban elfoglalt álláspontjával, akkor azt látjuk, hogy a „tanítványok" mindig támogatni fogják Szkalgyin óhajait, mert ezek az óhajok a haladó társadalmi osztályok érdekeit, az egész társadalmi fejlődés adott, vagyis tőkés útjának életbevágó érdekeit fejezik ki. Az viszont, amit a narodnyikok Szkalgyin e gyakorlati óhajaiban vagy kérdésfeltevésében megváltoztattak — *mínusz*, és a „tanítvány" azt elveti. A tanítványok nem az „örökségre" „rontanak rá" (ez ostoba koholmány), hanem azokra a romantikus és kispolgári kiegészítésekre, amelyekkel a narodnyikok az örökséget gyarapították.

1897 vége
Lenin Összes Művei. 1. köt. 486—488. old.

LEVÉL A. N. POTRESZOVNAK

(Részlet)

899. I. 26.

... Ami az „Örökség”-et illeti, egyet kellett értenem Önnel: az, hogy egységes valaminek tartják, csak a (80-as) rossz évek rossz hagyománya. Valóban, talán nem kellett volna irodalomtörténeti témákhoz fognom ... Mentségem csak az, hogy sehol sem ajánlom Szkalgyin örökségének a vállalását. Vitathatatlan, hogy más emberek örökségét kell átvennünk. Azt hiszem, védelmemre szolgál (az ellenfelek esetleges támadásaival szemben) a 237. oldalon található jegyzet, ahol éppen Csernisevszkijre céloztam, és megindokoltam, miért nem volna célszerű, ha őt vennők párhuzamul. Ugyanott elismertem, hogy Szkalgyin liberalkonservatív, hogy ő „nem tipikus képviselője” a hatvanas éveknek, hogy „nem célszerű” „tipikus” írókat választani, — nem álltak rendelkezésemre és most sincsenek meg Csernisevszkij cikkei, még nem adták ki újból a legfontosabbakat, meg aztán aligha tudtam volna kikerülni itt a zátonyokat.

Susenszkoje
Lenin Művei. 34. köt. 9—10. old.

LEVÉL A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

(Részlet)

99. II. 13.

... A kiadó írt nekem az „Örökséggel'' kapcsolatban; megjegyzéseiben van valami igazság. Ami a szamáraiakat illeti, kételkedem abban, hogy valami okosat mondtak (már írtak nekem arról, hogy „burzsoá felfogással'' vádolnak). Az a kérdés, hogy „kitől örököltünk'', egyáltalán nem azonos azzal a kérdéssel, amelyet én felvetettem, amikor Mihajlovszkijnak válaszoltam arra vonatkozóan, vajon lemondunk-e arról az örökségről, „amelyre a »Moszkovszkije Vedomosztyi«[12] ráveti magát'', és amelyet pontosan meghatároztam. Ha vita indulna meg a szamáraiakkal arról az elvi kérdésről, hogy milyen a marxizmus és a liberális-felvilágosító áramlatok közötti viszony, és hogy mi a szerepe és jelentősége a „gazdaságon kívüli'' momentumnak, ez nagyon érdekes és hasznos lenne.

Susenszkoje

Lenin Művei. 37. köt. 176. old.

RETROGRÁD IRÁNYZAT AZ OROSZ SZOCIÁLDEMOKRÁCIÁBAN

(Részlet)

. . . Csernisevszkij éppen azért gúnyolta ki olyan kíméletlenül „az orosz társadalom haladó rétegeit'', mert nem értették meg, hogy határozott követelésekkel kell a kormány elé lépniük, és részvétlenül nézték, hogyan pusztulnak a közülük kikerült forradalmárok az önkényuralmi kormány csapásai alatt. *R. M.* ebben az esetben éppoly értelmetlenül idézi Csernisevszkijt, mint amenynyire értelmetlenek a „Különmelléklet'' második cikkében hajuknál fogva előráncigált Csernisevszkij-idézetek, amelyekkel a szerző azt akarta bebizonyítani, hogy Csernisevszkij nem volt utópista, és hogy az orosz szociáldemokraták nem ismerték fel teljes egészében a „nagy orosz szocialista'' jelentőségét. Plehanov Csernisevszkijről szóló könyvében (a „Szocial-Demokrat'' című gyűjteményben közölt cikkek, amelyek megjelentek német nyelven külön könyv alakjában) kellőképpen méltatta Csernisevszkij jelentőségét, és megvilágította Marx és Engels elméletéhez való viszonyát.

1899 vége
Lenin Összes Művei. 4. köt. 243. old.

ALKALMI MEGJEGYZÉSEK

(Részlet)

... Harmincöt évvel ezelőtt F. M. Resetnyikovval, az ismert orosz íróval kellemetlen eset történt. Szentpéterváritt a nemesi kaszinóba indult, abban a téves hitben, hogy ott hangverseny lesz. A rendőrök nem engedték be és rákiáltottak: „Hová mész? Ki vagy?" — „Mesterember" — hördült fel gorombán Resetnyikov. Ennek a válasznak — mint Gleb Uszpenszkij elbeszéli — az volt a következménye, hogy Resetnyikov a rendőrkapitányságon töltötte az éjszakát, s összeverve, pénzétől és gyűrűjétől megfosztva szabadult onnan. „Ezt méltóságod tudomására hozom — írta Resetnyikov a szentpétervári rendőrfőkapitányhoz intézett beadványában. — Nem támasztok semmiféle keresetet. Csak azzal az egy kéréssel merészelem zavarni méltóságodat, hogy a kerületi rendőrkapitányok, a kerületi rendőrfelügyelők, a rendőrőrmesterek és a közrendőrök *ne verjék a népet* ... Ennek a népnek amúgy is bőven kijut mindenből."

Ezt a szerény kívánságot, amellyel az orosz író már oly régen zavarni merészelte a fővárosi rendőrfőkapitányt, mind ez ideig sem teljesítették, és a mi politikai rendszerünkben nem is *fogják teljesíteni*. De a barbárság és erőszak láttán elszörnyülködő becsületes emberek tekintete most egy új hatalmas népmozgalom felé fordul, amely gyűjti erőit, hogy elsöpörjön az orosz föld színéről minden barbárságot és megvalósítsa az emberiség legszebb eszményeit. Az utóbbi évtizedekben az egyszerű nép tömegei még sokkalta nagyobb mértékben és sokkal izzóbban meggyűlölték a rendőrséget. A városi élet kifejlődése, az ipar növekedése, az írástudatlanság csökkenése következtében a tudatlan tömegek is kezdenek jobb életre törekedni, emberi méltóságuk tudatára ébrednek, a rendőrség pedig továbbra is éppúgy önkényeskedik és kegyetlenkedik, csak éppen brutalitásukhoz hozzájárult az, hogy még körmönfontabb fogásokkal kutatják fel és üldözik új, legveszedelmesebb ellenségüket: mindazt, ami a néptömegek közé beviszi jogaik felismerésének fáklyáit, s felébreszti bennük az erejükbe vetett hitet. A nép ezzel a felismeréssel és ezzel a hittel megtermékenyített gyűlöletét nem vad bosszúban, hanem szabadságharcban fogja levezetni.

1901 január
Lenin Összes Művei. 4. köt. 388–389. old.

A ZEMSZTVO ÜLDÖZŐI ÉS A LIBERALIZMUS HANNIBÁLJAI[13]

(Részlet)

... Ha emellett felidézzük az „Ifjú Oroszország"[14] kiáltványát és a sok „politikai" bűnös (Obrucsev, Mihajlov és mások) letartóztatását és drákói megbüntetését, s a tetejében Csernisevszkij hazug vádakon alapuló, törvényellenes kényszermunkára ítélését, világos képet kapunk arról a társadalmi helyzetről, amely magával hozta a zemsztvo-reformot. Amikor Witte „Emlékirat"-ában azt mondja, hogy „a zemsztvo-intézmények megteremtésének gondolata kétségtelenül politikai eszme volt", hogy az uralkodó körökben „kétségtelenül számoltak" a társadalom liberális és alkotmányos hangulatával, csak *félig* mondja ki az igazságot. A társadalmi jelenségekkel kapcsolatos hivatalos, bürokratikus felfogás, amely az „Emlékirat" szerzőjénél mindenütt kiütközik, itt is megnyilvánul, megnyilvánul abban, hogy tudomást sem vesz a *forradalmi* mozgalomról, hogy elkeni azokat a drákói megtorló intézkedéseket, melyekkel a kormány a forradalmi „párt" előretörésével szemben *védekezett*. Igaz, mai felfogásunk szerint furcsának tűnik a hatvanas évek elején forradalmi „pártról" és a forradalmi „párt" előretöréséről beszélni. Negyven évi történelmi tapasztalataink alapján sokkal nagyobb követelményeket támasztunk, ha arról van szó, hogy mit lehet forradalmi mozgalomnak és forradalmi előretörésnek nevezni. De ne feledjük el, hogy abban az időben, Miklós harmincesztendős uralkodása után még senki sem láthatta előre az események további menetét, még senki sem határozhatta meg a kormány ellenállásának valódi erejét, a népi felzúdulás igazi erejét. Akkoriban Európában megélénkült a demokratikus mozgalom, Lengyelország forrongott, Finnország elégedetlenkedett, az egész sajtó és az egész nemesség politikai reformokat követelt, egész Oroszországban terjesztették a „Kolokol"-t[15], Csernisevszkij, aki cenzúrázott cikkeivel is tudott igazi *forradalmárokat* nevelni, hatalmas erővel hirdette igéit, kiáltványok jelentek meg, felzúdultak a parasztok, akiket „igen gyakran"* katonai erővel és vérontással kellett annak a „Rendeletnek"[21] elfogadására *kényszeríteni*, amely végleg megkopasztotta őket, a nemesi békebírák csoportosan megtagadták az *ilyen* „Rendelet" alkalmazását, egymást érték a diákzavargások — márpedig ilyen viszonyok között a forradalom kirobbantását nagyon is lehetségesnek és a parasztfelkelést igen komoly veszélynek kellett volna tekintenie még a legóvatosabb és legjózanabb politikusnak is. Ilyen viszonyok között az önkényuralmi kormány, amely abban látta legfőbb hivatását, hogy egyrészt mindenáron megvédje az udvari kamarillának és a hivatalnok-nadályok seregének korlátlan hatalmát és felelőtlenségét, másrészt pedig, hogy támogassa a kizsákmányoló osztályok leggazabb képviselőit — egy ilyen kormány *nem tehetett egyebet,* mint hogy irgalmatlanul kiirtson egyeseket, kiirtsa a zsarnokság és a kizsákmányolás öntudatos és rendíthetetlen ellenségeit (azaz a „forradalmi párt" „főkolomposait"), megfélemlítse és kisebb engedményekkel megvásárolja az elégedetlenkedők tömegét. Kényszermunka annak, aki inkább hallgatott, semhogy ostobán vagy képmutatóan dicsőítse a „nagy felszabadulást"; reformok *(az önkényuralomra és a kizsákmányoló osztályokra nézve ártalmatlan reformok)* azoknak, akik nem tudtak eléggé betelni a kormány liberalizmusával és el voltak ragadtatva a haladás korszakától.

---

* *L. Pantyelejev:* A 60-as évekre vonatkozó visszaemlékezésekből. „Dicső őrhelyen" c. gyűjtemény, 315. old. Ebben a cikkecskében néhány nagyon érdekes tényt gyűjtött össze a szerző az 1861—1862-es forradalmi felbuzdulásról és a rendőri reakcióról..." 1862 elején rendkívül feszült volt a társadalmi légkör; a legjelentéktelenebb körülmény folytán is éles fordulatot vehetett az élet menete egyik vagy másik irányba. Éppen ez volt a szerepe az 1862. májusi pétervári tűzeseteknek." Ezek május 16-án kezdődtek, különösen sok tűzeset fordult elő május 22-én és 23-án — az utóbbi napon öt —, május 28-án lángbaborult az Aprakszin-palota, és körülötte óriási területen minden leégett. A nép körében a diákokat kezdték vádolni a gyújtogatással, és az újságok is terjesztették ezeket a híreket. Az „Ifjú Oroszország" kiáltványát, amely véres hadat üzent az egész fennálló rendszernek és minden eszközt szentesített, az előre megfontolt gyújtogatásokról szóló hírek megerősítésének tekintették. „Nyomban május 28-a után amolyan ostromállapot-félét hirdettek ki Pétervárott." Külön bizottságot alakítottak arra, hogy tegyen *rendkívüli* intézkedéseket a főváros védelmének biztosítására. A várost három részre osztották, s ezek élére egy-egy katonai kormányzót állítottak. A gyújtogatásra rögtönbíráskodást vezettek be. Nyolc hónapra beszüntették a „Szovremennyik"-et[16] és a „Russzkoje Szlovó"-t[17], betiltották Akszakov „Gyeny"-jét[18], szigorú ideiglenes sajtószabályokat hoztak (ezek már május 12-én, *vagyis a tűzesetek előtt* léptek hatályba). Következésképpen, az „*élet menete*" élesen a reakció irányába fordult, mégpedig — Pantyelejev úr véleményével ellentétben — a tűzesetektől függetlenül, megszigorították a nyomdák felügyeletét, számos politikai jellegű letartóztatásra került sor (letartóztatták Csernisevszkijt, N. Szerno-Szolovjevicset, Rimarenkót és másokat), bezárták a vasárnapi iskolákat és a népi olvasótermeket, Szentpétervárott megnehezítették a nyilvános előadások engedélyezését, bezárták az Irodalmi Alap kebelében működő 2. osztályt[19], sőt még a Sakk-klubot[20] is.

A vizsgáló bizottság nem derített fel semmilyen összefüggést a tűzesetek és a politika között. Sztolbovszkij, a bizottság egyik tagja elmondotta Pantyelejev úrnak, „hogyan sikerült a bizottságban leleplezni e a fő hamis tanúkat, akik úgy látszik, rendőrügynökök egyszerű eszközei voltak" (325—326. old.). Így tehát nagyon is alapos okunk van arra a feltevésre, hogy a *gyújtogató diákokról szóló hírek a rendőrségtől eredtek*. Tehát a „nagy reformok korszakának" tetőpontján is napirenden volt a nép tudatlanságának aljas kihasználása a forradalmárok és tiltakozók megrágalmazására.

Nem akarjuk azt mondani, hogy az uralkodó klikk minden vagy legalábbis néhány tagja világosan ismerte és rendszeresen követte ezt az agyafúrt reakciós rendőri taktikát. Természetesen lehetséges, hogy ennek a klikknek egyes tagjai korlátoltságból nem gondolták át teljesen ezt a taktikát és naivságukban el voltak ragadtatva a „liberalizmustól", nem véve észre rendőri burkát. De egészében véve kétségtelen, hogy az uralkodó klikk kollektív tapasztalata és kollektív esze rákényszerítette őket e taktika rendíthetetlen követésére. Nem hiába járta végig a főurak és méltóságok többsége a Miklós-kori szolgálat és a rendőri kiképzés hosszú iskoláját, nem hiába voltak ezek minden hájjal megkent emberek. Emlékeztek rá, hogy az abszolút uralkodók hol a liberalizmussal kacérkodtak, hol a Ragyiscsevek hóhérai voltak és Arakcsejeveket „szabadítottak rá" hű alattvalóikra; emlékeztek 1825. december 14-re[22] és készségesen vállalták Európa zsandárának szerepét, amelyet 1848—1849-ben töltött be az orosz kormány. Az önkényuralom történelmi tapasztalatai nemcsak a kormányt késztették arra, hogy a megfélemlítés és züllesztés taktikáját kövesse, hanem sok független liberálist is arra indítottak, hogy ezt a taktikát ajánlja a kormánynak. E vélemény helyességét bizonyítja például Koseljov és Kavelin elmefuttatása. A. Koseljov „Az alkotmány, az önkényuralom és az országos duma" (Lipcse 1862) című brosúrájában az alkotmány *ellen* tanácskozó országos duma mellett foglal állást és előre lát egy ilyen ellenvetést:

„Az országos duma egybehívása annyit jelent, mint forradalomba vinni Oroszországot, megismételni nálunk az États généraux-t*, amely konventté alakult át, és tetteit az 1792-es eseményekkel, proskripciókkal, guillotine-nal, noyade-okkal** stb. tetőzte be." „Nem, uraim! — feleli Koseljov — nem az országos duma egybehívása az, ami egyengeti az utat, előkészíti a talajt a forradalomhoz, ahogy azt önök értelmezik; sokkal inkább idéznek elő forradalmat a kormány habozó és ellentmondó cselekedetei, egy lépés előre és egy lépés hátra, a végrehajthatatlan rendelkezések és törvények, a gondolat és szó bilincsbeverése, a rendek és magánemberek cselekedeteinek (nyílt és — ami még rosszabb — titkos) rendőri megfigyelése, egyes személyiségek kicsinyes üldözése, a kincstár fosztogatása, a mértéktelen és esztelen kiadások és jutalmak, az államférfiak tehetetlensége, Oroszországtól való elidegenülése stb., stb. S még inkább vezethetnek forradalomhoz (megint csak az önök által vett értelemben) a hosszúéves elnyomásból alig felocsudó országban a katonai büntető expedíciók, a földalatti tömlöcök és száműzetések, mert a régóta sajgó sebek hasonlíthatatlanul érzékenyebbek és ingerlékenyebbek, mint az új sebek. De ne aggódjanak: a franciaországi forradalom, amelyet önök szerint újságírók és egyéb írók hajtottak végre, nálunk nem ismétlődik meg. Reméljük azt is (bár ezért nehezebb kezeskedni), hogy Oroszországban nem alakul meg olyan forrófejű, vakmerő emberek társasága, akik a gyilkosságot választják eszközül céljaik elérésére. De sokkal valószínűbb és veszélyesebb az, hogy a kerületi, városi és titkosrendőrség figyelmének elkerülésével, a szakadás hatására megegyezés jön létre a parasztok és a kispolgárok között, akikhez ifjak és meglett emberek, a

---

* — a rendi gyűlést. — *Szerk.*
** — tömeges vízbefojtással. — *Szerk.*

»Velikorussz«[23], az »Ifjú Oroszország« írói és hívei és mások is csatlakoznak. Olyan megegyezés, amely mindent megsemmisít és egyenlőséget hirdet, de nem a törvény előtt, hanem a törvény ellenére (micsoda páratlan liberalizmus! Mi persze olyan egyenlőség hívei vagyunk, amely *nincs ellentétben* a törvénnyel — az egyenlőséget leromboló törvénnyel!), amely nem a népi, történelmi földközösséget, hanem annak beteges válfaját hirdeti, és nem az ész hatalmát, amelytől annyira félnek egyes államférfiak, hanem a durva erőszak hatalmát, amelyhez ők maguk oly szívesen folyamodnak; az ilyen megegyezés, mondom, nálunk sokkal valószínűbb és sokkal erősebb lehet, mint a kormánnyal szembeni mérsékelt, lojális és önálló ellenzék, amelyet annyira nem szenvedhetnek a bürokratáink, hogy minden úton-módon korlátozzák és megfojtani próbálják. Ne gondolják, hogy a belső, titkos, névtelen sajtó pártja kicsiny és gyenge, és ne higgyék, hogy kezükben tartják az ágait és gyökereit; nem! amikor megtiltják az ifjúságnak, hogy befejezze tanulmányait, amikor a csintalanságot államellenes bűntettnek minősítik, ezzel és mindenféle kicsinyes üldözéssel és rendőri megfigyeléssel megtízszerezik e párt erejét, birodalomszerte terjesztik és gyarapítják ezt a pártot. És ha ez a megegyezés robbanásban tör ki, mit tesznek majd akkor államférfiaink? — Katonai erőhöz folyamodnak? De vajon biztosan számíthatnak-e rá?" (49—51. old.)

Ennek a szóáradatnak fellengős frázisaiból nem következik-e önmagától is a taktika: a „vakmerő embereknek" és „a parasztok és a kispolgárok közötti megegyezés" híveinek kiirtása, a „lojális mérsékelt ellenzéknek" engedményekkel való kielégítése és megosztása? Csakhogy a kormány okosabb és ügyesebb volt, semmint Koseljov úrék gondolták, és a „tanácskozó" országos dumánál kisebb engedményekkel is elérte célját.

Most pedig idézzük K. D. Kavelinnek 1862. augusztus 6-án Herzenhez írt magánlevelét: „. . . Az Oroszországból érkező hírek, nézetem szerint, nem is olyan rosszak. Nem Nyikolaj Szolovjevicset, hanem Alekszandrt tartóztatták le. A letartóztatások engem nem lepnek meg, és bevallom, nem háborodom fel rajtuk. A forradalmi párt minden eszközt jónak lát arra, hogy megdöntse a kormányt, viszont a kormány is minden eszközzel védekezik. Más volt az, amikor az aláváló Miklós idején tartóztattak le és száműztek embereket. Azok gondolataikért, meggyőződésükért, hitükért és igéikért pusztultak el. Szeretném, ha te volnál a kormány helyében, hadd lássam, mit tennél te azok ellen a pártok ellen, amelyek titokban és nyíltan ellened dolgoznak. Szeretem Csernisevszkijt, nagyon, nagyon szeretem, de sohasem láttam még egy ilyen brouillont" (izgága, zsémbes, összeférhetetlen, viszályt szító embert), „ilyen tapintatlan, önhitt embert. Elpusztulni semmiért, a szó szoros értelmében semmiért! Hogy a tűzesetek összefüggésben vannak a kiáltványokkal, afelől ma már senkinek sincsenek kételyei."* Ez aztán a professzori-lakájkodó éleselméjűség mintaképe! Mindenben a forradalmárok a bűnösek, akik annyira önhittek, hogy kifütyülik a liberális frázishősöket, olyan szemtelenek, hogy titokban és nyíltan a kormány ellen dolgoznak, olyan tapintatlanok, hogy a Péter-Pál erődbe kerülnek. Az ilyen emberekkel még ő, a liberális professzor is „minden eszközzel" leszámolna, ha hatalmon volna . . .

1901 június
Lenin Összes Művei. 5. köt. 28–33. old.

---

* K. D. Kavelin és I. Sz. Turgenyev A. I. Herzennel folytatott levelezése Dragomanov-féle kiadásának német fordítása alapján idézzük: „Bibliothek russischer Denkwürdigkeiten", Th. Schiemann. Stuttgart 1894. 4. köt. 65–66. old.

A „SZVOBODA" CÍMŰ FOLYÓIRATRÓL

A „Szvoboda"[24] c. folyóiratocska egészen rossz. Szerzője — a folyóirat ugyanis azt a benyomást kelti, mintha elejétől végig egy ember írná — azt hiszi, hogy népszerűen ír „a munkások számára". Ez azonban nem népszerűség, hanem visszataszító népszerűséghajhászás. Egyetlen szót sem mond egyszerűen, mindent nyakatekerten fejez ki ... A szerző egyetlen mondatot sem mond cikornyák, „népi" hasonlatok és olyan „népi" szócskák nélkül, mint pl. „űkelme". És ezen a torz nyelven újabb adatok, újabb példák, új feldolgozás nélkül elcsépelt, szándékosan vulgarizált szocialista gondolatokon kérődzik. A népszerűsítés, mondhatnók a szerzőnek, nagyon távol áll a vulgarizálástól, a népszerűsködéstől. A népszerű író a legegyszerűbb közismert adatokból kiindulva vezeti el az olvasót a mély gondolatokhoz, a mély tanításhoz, egyszerű okfejtéssel vagy jól megválasztott példákkal világítja meg az adatokból folyó legfontosabb *következtetéseket*, s így a gondolkodó olvasót egyre újabb és újabb kérdések elé állítja. A népszerű író nem olyan olvasót tételez fel, aki nem gondolkodik, nem akar vagy nem tud gondolkodni; ellenkezőleg, feltételezi, hogy a fejletlen olvasó is komolyan akarja törni a fejét és *segíti* ebben a komoly és nehéz munkában, *vezeti*, segíti az első lépéseknél és *tanítja* a további önálló járásra. A vulgáris író olyan olvasót tételez fel, aki nem gondolkodik és nem képes gondolkodni, nem vezeti rá a komoly tudomány alapelveire, hanem torzításig leegyszerűsített, apró tréfákkal és szójátékokkal fűszerezetten „készen" tálalja fel neki egy bizonyos tanítás *összes* következtetéseit, így az olvasónak rágnia sem kell, csak le kell nyelnie ezt a kását.

1901 ősze
Lenin Összes Művei. 5. köt. 329—330. old.

A TÜNTETÉSEK KEZDETE

(Részlet)

Két héttel ezelőtt megemlékeztünk a pétervári Kazany téren 1876. december 6-án lezajlott első oroszországi szociális-forradalmi tüntetés 25. évfordulójáról, és rámutattunk arra, hogy az idei év elején hatalmas mértékben fellendült a tüntetési mozgalom. Azt mondottuk, hogy a tüntetőknek határozottabb politikai jelszót kell kitűzniük, mint a „föld és szabadság'' jelszava (1876), átfogóbb követeléssel kell fellépniük, mint az „Ideiglenes szabályok hatályon kívül helyezése'' (1901). Ennek a jelszónak a *politikai szabadság* jelszavának kell lennie, s az egész nép követelése legyen *a népképviselők egybehívásának követelése.*

És máris tanúi vagyunk annak, hogy a legkülönbözőbb indítékokkal újra megkezdődnek a tüntetések Nyizsnyij Novgorodban is, Moszkvában is, Harkovban is. Mindenütt fokozódik a forrongás, és egyre égetőbbé válik annak szükségessége, hogy ezt a forrongást egy áradatban egyesítve *az önkényuralom ellen* fordítsuk, amelynek nyomában mindenütt zsarnokság, szolgasors és erőszak kél. A november 7-i Nyizsnyij Novgorod-i tüntetés amely nem volt ugyan nagy, de sikeresen folyt le, Makszim Gorkij kiutasítása robbantotta ki. Az európai hírű írót, akinek egyetlen fegyvere — mint a Nyizsnyij Novgorod-i tüntetés szónoka helyesen mondotta — a szabad szó, az önkényuralmi kormány bírói ítélet és vizsgálat nélkül kiutasítja szülővárosából. A kiskirályok azzal vádolják őt, hogy rossz hatással van ránk — mondotta a szónok minden olyan orosz ember nevében, akiből nem halt még ki a világosság és a szabadság utáni vágy —, mi azonban kijelentjük, hogy ez a hatás áldásos volt. A nép elnyomói titokban garázdálkodnak, de mi leleplezzük és nyilvánosságra hozzuk garázdálkodásaikat. Nálunk verik a jobb életre való jogukat védelmező munkásokat, nálunk verik a zsarnokság ellen tiltakozó diákokat, nálunk elfojtanak minden becsületes és bátor szót! — A tüntetés, amelyen munkások is részt vettek, egy diák ünnepi szavalatával végződött: „Elbukik a zsarnok, s felkél a nép, a hatalmas, szabad és erős nép!"

A moszkvai állomáson a diákok százai várták Gorkijt, akit a megrémült rendőrség még útközben, a vonaton *letartóztatott*, megtiltva neki (a korábban adott külön engedély ellenére), hogy Moszkvába utazzék, és arra kényszerítve őt, hogy a Nyizsnyij Novgorod-i vonalról mindjárt szálljon át a kurszki vonalra. A Gorkij kiutasítása elleni tüntetés nem sikerült, de 18-án a diákok és „idegen személyek" (ahogy minisztereink mondják) minden előkészület nélkül kisebb tüntetést rendeztek a főkormányzó háza előtt, aki betiltotta az N. A. Dobroljubov halálának 40. évfordulója alkalmából november 17-re tervezett ünnepélyt. Az önkényuralom moszkvai képviselőjét kifütyülték azok az emberek, akiknek, mint az egész művelt és gondolkodó Oroszországnak, szívükhöz nőtt az író, mert szenvedélyesen gyűlölte a zsarnokságot és szenvedélyesen várta a nép felkelését a „hazai törökök": az önkényuralmi kormány ellen. A moszkvai diákszervezetek végrehajtó bizottsága november 23-i bulletinjében helyesen mutatott rá arra, hogy ez a minden előkészület nélkül lezajlott tüntetés az elégedetlenség és a tiltakozás világos jele . . .

1901. december 20.

rin Összes Művei. 5. köt. 340—341. old.

MI A TEENDŐ?

MOZGALMUNK ÉGETŐ KÉRDÉSEI

(Részletek)

... Az orosz szociáldemokrácia nemzeti feladatai olyanok, amilyenek még nem álltak a világ egyetlen szocialista pártja előtt sem. Alább még kell majd szólnunk azokról a politikai és szervezési kötelességekről, amelyeket ez a feladat, az egész népnek az önkényuralom igájából való kiszabadítása, ró ránk. Most viszont csak arra akarunk rámutatni, hogy *az élenjáró harcos szerepét csak az a párt tudja betölteni, amelyet élenjáró elmélet vezet*. S hogy az olvasó csak némileg is konkrét fogalmat alkosson arról, hogy ez mit jelent, gondoljon vissza az orosz szociáldemokrácia olyan előfutáraira, mint Herzen, Belinszkij, Csernisevszkij és a hetvenes évek forradalmárainak ragyogó gárdája, gondoljon az orosz irodalom világraszóló jelentőségére, amelyre most tesz szert, gondoljon ... de ez is elég! ...

... ha csakugyan sikerülne elérnünk, hogy valamennyi helyi bizottság, helyi csoport és kör vagy jelentékeny többségük aktívan hozzáfogjon a közös munkához, akkor már a közeljövőben hetilapunk lehetne, amelyet tíz- és tízezer példányban rendszeresen terjesztenénk egész Oroszországban. Ez az újság alkatrészévé válna annak az óriási kovácsfujtatónak, amely az osztályharc és a népfelháborodás szikráit általános tűzvésszé éleszti. E körül az önmagában véve még nagyon ártalmatlan és még igen kicsi, de állandó és a szó teljes értelmében *közös* ügy körül rendszeresen gyülekezhetne és kiképzést nyerhetne a kipróbált harcosok állandó hadserege. S hamarosan kiemelkednének és kiválnának ennek a közös szervezeti építménynek állványzatán vagy építőpallóin dolgozó forradalmáraink közül a szociáldemokrata Zseljabovok, munkásaink közül az orosz Bebelek, akik élére állnának a mozgósított hadseregnek és talpra állítanák az egész népet, hogy végezzen Oroszország gyalázatával és átkával.

Ez az, amiről álmodoznunk kell!

* * *

„Álmodoznunk kell!" Leírtam ezeket a szavakat és megijedtem. Úgy éreztem, hogy az „egyesülési kongresszuson" ülök, velem szemben pedig ott ülnek a „Rabocseje Gyelo" szerkesztői és munkatársai. És egyszer csak feláll Martinov elvtárs, és fenyegetően felém fordul: „Engedje megkérdeznem, jogában áll-e még egy autonóm szerkesztőségnek, hogy a pártbizottságok előzetes megkérdezése nélkül álmodozzék?" Utána pedig feláll Kricsevszkij elvtárs és (filozofikusan elmélyítve Martinov elvtársat, aki már jóval előbb elmélyítette Plehanov elvtársat) még fenyegetőbben folytatja: „Én tovább megyek. Én azt kérdem, egyáltalán van-e joga egy marxistának álmodozni, hacsak nem felejti el, hogy Marx szerint az emberiség mindig csak megvalósítható feladatokat tűz maga elé, és hogy a taktika a párttal együtt növekvő feladatok növekedési folyamata?"

Elég, ha rágondolok ezekre a fenyegető kérdésekre, és máris végigfut a hátamon a hideg, és csak azon töröm a fejem, hová is bújhatnék. Megpróbálok Piszarev mögé bújni.

„Különféle ellentétek vannak — írta Piszarev az ábránd és a valóság ellentétéről. — Álmom elébe vághat az események természetes menetének, vagy elcsaponghat egészen más irányba — oda, ahova sohasem juthat el az események természetes menete. Az előbbi esetben az álom semmiféle kárt nem okoz, sőt még támogathatja és fokozhatja is a dolgozó ember energiáját . . . Az ilyen álmokban nincs semmi, ami rossz útra terelné vagy megbénítaná a munkaerőt. Sőt, ellenkezőleg. Ha az ember teljesen képtelen volna ily módon álmodozni, ha nem tudna néha-néha előrevágtatni és képzeletében nem tudná előre látni annak az alkotásnak teljes és befejezett képét, amely éppen csak kezd kialakulni a keze között, akkor igazán nem tudom elképzelni, milyen indítóok tudná arra késztetni, hogy nagyszabású és fárasztó munkába kezdjen a művészet, a tudomány és a gyakorlati élet terén és azokat be is fejezze . . . Az ábránd és a valóság ellentéte semmiféle kárt nem okoz, ha az ábrándozó komolyan hisz álmában, és az életben figyelmesen körültekintve, megfigyeléseit egybeveti légváraival, és általában lelkiismeretesen munkálkodik elképzeléseinek megvalósításán. Ha van valami érintkezés az ábránd és az élet között, akkor minden rendben van.''

Így — szerencsétlenségünkre — igen kevesen álmodoznak mozgalmunkban. És ebben leginkább a legális kritika és az illegális ,,osztálypolitika'' józanságukkal, a ,,konkréthoz'' való ,,közelségükkel'' kérkedő képviselői a ludasok.

1901 ősze—1902 február
Lenin Összes Művei. 6. köt. 23., 157—158. old.

TREPOV RENDET CSINÁL

(Részlet)

Könyörtelenül leszámolni minden elégedetlenkedővel — ez a kormány jelszava január kilencedike óta. Kedden diktátori teljhatalommal Pétervár főkormányzójává nevezték ki Trepovot, a cárizmusnak egyik Oroszország-szerte leggyűlöltebb szolgáját, aki Moszkvában hírhedtté vált vadságával, durvaságával és a munkások megrontására irányuló zubatovi próbálkozásokban való részvételével.

Egymást érték a letartóztatások. Mindenekelőtt letartóztatták annak a liberális küldöttségnek a tagjait, amely szombaton késő este elment Wittéhez és Szvjatopolk-Mirszkijhez, hogy megkérje a kormányt, fogadja el a munkások petícióját, és a katonaság ne válaszoljon sortűzzel a békés tüntetésre. Magától értetődik, hogy e kérelmek süket fülekre találtak: Witte átküldte a küldöttséget Szvjatopolk-Mirszkijhez, ez pedig nem volt hajlandó fogadni őket. A belügyminiszter helyettese, Ridzevszkij rendkívül fagyosan fogadta a küldöttséget, kijelentette, hogy nem a kormányt, hanem a munkásokat kell meggyőzni, hogy a kormány kitűnően tájékozva van mindenről, ami történik, és hogy a kormány már döntéseket hozott, amelyeket semmiféle közbenjárással sem lehet megváltoztatni. Érdekes, hogy az a liberális gyűlés, amely ezt a küldöttséget megválasztotta, felvetette azt is, hogy lebeszéli a munkásokat arról, hogy a Téli Palota elé vonuljanak, de Gapon egyik barátja, aki a gyűlésen jelen volt, kijelentette, hogy ez hiábavaló, hogy a munkások döntése visszavonhatatlan. (Ezeket az értesüléseket, amelyeket Dillon úr, a „Daily Telegraph'' c.

angol újság tudósítója közölt, később más tudósítók is megerősítették.)

A küldöttség letartóztatott tagjai, Gesszen, Arszenyev, Karejev, Pesehonov, Mjakotyin, Szemjovszkij, Kedrin, Snyitnyikov, Ivancsin-Piszarjev és Gorkij (őt Rigában fogták el és Pétervárra hurcolták) ellen azt az igazán ostoba vádat emelték, hogy a forradalom másnapján meg akarták alakítani „Oroszország ideiglenes kormányát''. Érthető, hogy ez a vád magától megdől. A letartóztatottak közül sokat (Arszenyevet, Kedrint, Snyitnyikovot) már szabadon engedtek. Külföldön a művelt burzsoá társadalom körében erélyes kampány indult Gorkij védelmében, sok tekintélyes német tudós és író írta alá azt a kérvényt, amelyet Gorkij kiszabadítása érdekében a cárnak küldenek. Most csatlakoztak hozzájuk Ausztria, Franciaország és Olaszország tudósai és írói . . .

1905. február 7.
Lenin Művei. 8. köt. 123—124. old.

A PÁRT SZERVEZETE ÉS A PÁRTOS IRODALOM

Oroszországban az októberi forradalom[25] után a szociáldemokrata munka új feltételei napirendre tűzték a pártos irodalom kérdését. Eltűnőfélben van az illegális és legális sajtó közötti különbség, a hűbéri, önkényuralmi Oroszország korszakának e gyászos öröksége. Ám ez a különbség még korántsem szűnt meg! Miniszterelnökünk képmutató kormánya továbbra is olyan féktelenül garázdálkodik, hogy az „Izvesztyija Szovjeta Rabocsih Gyeputatov"-ot[26] „illegálisan" nyomják, de a kormánynak azok az ostoba próbálkozásai, hogy „megtiltsa" azt, amit megakadályozni nem bír, csak szégyent hoznak a fejére, csak azt eredményezik, hogy újabb erkölcsi csapások érik.

Amikor még megvolt a különbség illegális és legális sajtó között, a pártsajtó és a párton kívüli sajtó kérdését általában rendkívül egyszerűen és rendkívül hamisan, torz módon döntötték el. Az egész illegális sajtó pártsajtó volt, olyan szervezetek adták ki és olyan csoportok irányították, amelyek valamilyen módon kapcsolatban álltak a gyakorlati pártmunkások csoportjaival. Az egész legális sajtó párton kívüli sajtó volt — minthogy a párthoz tartozás tilos volt —, de az egyik vagy másik párthoz „húzott". Elkerülhetetlenek voltak mindenféle undorító szövetségek, természetellenes „együttélések", hamis cégérek; a párt nézeteit kifejezni vágyó emberek kényszerű hallgatása egybekeveredett olyan emberek korlátolt vagy gyáva gondolkodásával, akik nem értek meg ezekre a nézetekre, akik lényegében nem voltak pártemberek.

Oh, átkos idők, az ezópuszi beszéd, az irodalmi szolgaság, a rabszolganyelv, a szellemi jobbágyság kora! A proletàriátus véget vetett ennek az aljasságnak, amelytől fulladozott minden, ami eleven és friss volt Oroszországban. De a proletariátus egyelőre még csak félszabadságot vívott ki Oroszországnak.

A forradalom még nem ért véget. A cárizmus *már nem* bírja legyőzni a forradalmat, a forradalom viszont *még nem* bírja legyőzni a cárizmust. S olyan korban élünk, amikor mindenütt és mindenben megmutatkozik a nyílt, becsületes, egyenes, következetes pártosságnak ez a természetellenes párosulása a földalatti, leplezett, „diplomatikus", ravasz „legalitással". Ez a természetellenes párosulás meglátszik a mi újságunkon is: bármennyit élcelődik is Gucskov úr a szociáldemokrata zsarnokságon, amely megtiltja a burzsoá-liberális, mérsékelt újságok kinyomtatását, ez mit sem változtat a tényen, a „Proletarij"[27], az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt központi lapja mégiscsak kívül reked az *önkényuralmi*-rendőri Oroszország kapuin.

De akárhogy is van, ez a félforradalom arra kötelez mindnyájunkat, hogy haladéktalanul fogjunk hozzá a dolgok újjárendezéséhez. Az irodalom most, még „legálisan" is, 9/10 részében pártos irodalom lehet. Az irodalomnak pártos irodalommá kell válnia. Ellentétben a polgári erkölcsökkel, ellentétben a vállalkozói, kalmárszellemű polgári sajtóval, ellentétben a polgári irodalmi karrierizmussal és individualizmussal, az „úri anarchizmussal" és a nyerészkedéssel — a szocialista proletariátusnak a *pártos irodalom* elvét kell hirdetnie, ezt az elvet kell kifejlesztenie és a lehető legteljesebb és legtisztább formában valóra váltania.

Mi a lényege ennek az elvnek, a pártos irodalom elvének? Az, hogy a szocialista proletariátus számára az irodalom nem lehet egyes személyek vagy csoportok nyerészkedésének eszköze, sőt egyáltalán nem lehet a proletariátus közös ügyétől független magánügy. Le a pártatlan írókkal! Le az irodalmi übermenschekkel! Az irodalmi munka legyen *része* az egyetemes proletár munkának, legyen „kereke és csavarja" az egyetlen egységes, nagy szociáldemokrata gépezetnek, amelyet az egész munkásosztály egész tudatos élcsapata mozgat. Az irodalmi munkának a szervezett, tervszerű, egységes szociáldemokrata pártmunka alkotórészévé kell válnia.

„Minden hasonlat sántít", tartja egy német közmondás. Sántít az enyém is, amikor az irodalmat csavarhoz, az eleven mozgalmat gépezethez hasonlítom. Sőt, talán akadnak hisztérikus intellektuelek, akik feljajdulnak az ilyen hasonlat hallatára, mondván, hogy ez lealacsonyítja, megöli, „bürokratizálja" a szabad eszmei harcot, a kritika szabadságát, az irodalmi alkotás szabadságát stb., stb. De minden ilyen jajgatás lényegében csak a burzsoá intellektuel individualizmus megnyilatkozása. Nem vitás, az irodalmi munka tűri a legkevésbé, hogy gépiesen uniformizálják, nivellálják, hogy a többség uralkodjon a kisebbségen. Nem vitás, hogy itt feltétlenül nagyobb teret kell engedni az egyéni kezdeményezésnek, az egyéni hajlamoknak, teret kell engedni a gondolatnak és a fantáziának, a formának és a tartalomnak. Ez mind vitathatatlan, de mindez csak azt bizonyítja, hogy a proletariátus pártmunkájának irodalmi részét nem lehet sablonosan azonosítani a proletariátus pártmunkájának más részeivel. Mindez korántsem dönti meg azt a burzsoázia és a polgári demokrácia számára idegen és furcsa tételt, hogy az irodalmi munkának mindenképpen, feltétlenül szorosan össze kell fonódnia a szociáldemokrata pártmunka más területeivel. Az újságoknak az egyes pártszervezetek szerveivé kell válniuk. Az íróknak feltétlenül valamelyik pártszervezethez kell tartozniuk. A kiadóvállalatoknak és a lerakatoknak, az üzleteknek és az olvasótermeknek, a könyvtáraknak és a különféle könyvesboltoknak a pártnak alárendelt és a pártnak számadással tartozó intézményekké kell válniuk. Ezt az egész munkát a szervezett szocialista proletariátusnak szemmel kell tartania, az egészet ellenőriznie kell, ebbe az egész munkába, kivétel nélkül minden mozzanatába bele kell vinnie az eleven proletár munka eleven szellemét, hogy ezzel teljesen kihúzza a talajt az alól a régimódi, félig oblomovi, félig kalmárszellemű orosz elv alól, hogy az író írogat, az olvasó olvasgat.

Nem állítjuk persze, hogy az ázsiai cenzúra és az európai burzsoázia által megrontott irodalom ily módon egyik napról a másikra átalakulhat. Eszünk ágában sincs valamilyen kaptafa-rendszert hirdetni vagy azt hangoztatni, hogy a feladat megoldható néhány határozattal. Nem, ezen a területen lehet a legkevésbé szó sematizálásról. A fontos az, hogy egész pártunk, Oroszország egész öntudatos szociáldemokrata proletariátusa felismerje ezt az új feladatot, hogy ezt világosan felvesse és mindenütt hozzáálljon megoldásához. Amikor most végre leráztuk a hűbéri cenzúra igáját, nem akarjuk, de nem is fogjuk fejünket a burzsoá kalmár irodalmi viszonyok igájába hajtani. Szabad sajtót akarunk és fogunk is teremteni, mégpedig nemcsak olyan értelemben szabad sajtót, hogy szabad a rendőrségtől, hanem olyan értelemben is, hogy nem függ a tőkétől és mentes a karrierizmustól; — sőt, olyan értelemben is, hogy mentes a burzsoá-anarchista individualizmustól.

Ez utóbbi szavak paradoxonnak tűnnek, vagy mintha gúnyolni akarnók az olvasót. Hogyan?! — kiált fel esetleg valamelyik intellektuel, a szabadság valamelyik heves bajnoka. Hogyan! Önök azt akarják, hogy egy annyi finomságot, individualitást igénylő munkaterületen, mint amilyen az irodalmi alkotás, a kollektivitás elve érvényesüljön! Önök azt akarják, hogy a munkások szótöbbséggel döntsenek a tudomány, a filozófia, az esztétika kérdéseiben! Önök tagadják a teljesen individuális szellemi alkotás teljes szabadságát!

Nyugodjanak meg, uraim! Először is, a párt irodalmáról van szó, és arról, hogy ezt az irodalmat a párt ellenőrzése alá helyezzük. Mindenki szabadon írhat és mondhat, amit akar, a legcsekélyebb korlátozás nélkül. De minden szabad egyesülésnek (többek között a pártnak) megvan a joga arra is, hogy kizárja azokat a tagokat, akik a párt cégérét pártellenes nézetek hirdetésére használják fel. Legyen teljes szólás- és sajtószabadság. De legyen teljes egyesülési szabadság is. A szólásszabadság nevében meg kell adnom neked a teljes jogot arra, hogy kiálts, hazudj és írj, amit akarsz. Neked ellenben az egyesülési szabadság nevében meg kell adnod nekem azt a jogot, hogy egyesüljek emberekkel, akik ilyen vagy amolyan szellemben beszélnek, vagy különváljak tőlük. A párt önkéntes egyesülés, amely elkerülhetetlenül széthullana, előbb eszmeileg, s azután gyakorlatilag is, ha nem tisztítaná meg sorait olyan tagoktól, akik pártellenes nézeteket hirdetnek. Hogy mi pártos és mi pártellenes, ezt a pártprogram, a párt taktikai határozatai és szervezeti szabályzata, s végül a nemzetközi szociáldemokráciának, a proletariátus nemzetközi önkéntes egyesüléseinek tapasztalatai határozzák meg; a proletariátus mindig bevesz pártjába egyes nem egészen következetes, nem egészen tisztán marxista, nem egészen odavaló elemeket vagy áramlatokat, de bizonyos időközökben mindig meg is „tisztítja" pártját. Így lesz ez nálunk is, uraim, a polgári „szabad kritika" pártolói, a párton *belül:* a párt most minálunk egyszerre tömegpárttá válik, éppen most térünk át éles fordulattal a nyílt szervezetre, most elkerülhetetlenül sok következetlen (marxista szempontból következetlen) ember csatlakozik hozzánk, talán még néhány hivő keresztény, néhány misztikus is. Erős a gyomrunk, kemény marxisták vagyunk. Megemésztjük ezeket a következetlen embereket. Ha a pártban megvan a gondolkodás szabadsága és a kritika szabadsága, attól még sohasem feledkezünk meg az embereknek arról a szabadságjogáról, hogy pártoknak nevezett szabad egyesülésekbe csoportosuljanak.

Másodszor, burzsoá individualista uraim, meg kell mondanunk önöknek, hogy az abszolút szabadságot hirdető minden szónoklatuk merő képmutatás. Abban a társadalomban, amely a pénz hatalmán alapul, amelyben a dolgozók tömegei nyomorognak, a gazdagok maroknyi csoportja meg élősködik, nem lehet valóságos, tényleges „szabadság". Független-e ön, író uram, polgári kiadójától, polgári közönségétől, amely azt kívánja öntől, hogy pornográfiát nyújtson szóban és képben, s prostitúciót a „szent" színművészet „kiegészítéseként"? Ez az abszolút szabadság nem egyéb, mint polgári vagy anarchista frázis (mert az anarchizmus mint világnézet visszájára fordított polgári felfogás). Lehetetlenség, hogy valaki bizonyos társadalomban éljen és ugyanakkor független legyen ettől a társadalomtól. A polgári író, festő, színésznő szabadsága csak álcázott (vagy képmutatóan takargatott) függőség, hiszen mindegyikük függ a pénzeszsáktól, attól, aki megvásárolja, aki kitartja.

És mi, szocialisták leleplezzük ezt a képmutatást, letépjük a hamis cégéreket — nem azért, hogy minden osztályjellegtől mentes irodalmat és művészetet teremtsünk (ez csak az osztály nélküli szocialista társadalomban lesz majd lehetséges), hanem azért, hogy a szabadnak hazudott, valójában azonban a burzsoáziához kötött irodalommal szembeállítsuk a valóban szabad, *nyíltan* a proletariátushoz kötött irodalmat.

Ez szabad irodalom lesz, mert nem a haszon és a karrier, hanem a szocializmus eszméje és a dolgozókkal való együttérzés toboroz majd újabb meg újabb erőket soraiba. Ez szabad irodalom lesz, mert nem valamely életunt hősnőt, nem az unatkozó és az elhájasodástól szenvedő ,,felső tízezret'' fogja szolgálni, hanem a dolgozók millióit és tízmillióit: az ország színe-virágát, erejét, jövendőjét. Ez szabad irodalom lesz, amely az emberiség forradalmi gondolatának legújabb eredményeit megtermékenyíti a szocialista proletariátus tapasztalataival és eleven munkájával, amely állandó kölcsönhatást teremt a múlt tapasztalatai (a szocializmusnak primitív, utópisztikus formáiból való kifejlődését betetőző tudományos szocializmus) és a ma tapasztalatai (a munkás elvtársak mostani harca) között.

Munkára hát, elvtársak! Nehéz és új, de nagy és hálás feladat vár ránk: meg kell szerveznünk egy széles körű, sokoldalú, sokrétű irodalmat, amely szoros és elszakíthatatlan kapcsolatban van a szociáldemokrata munkásmozgalommal. Az egész szociáldemokrata irodalomnak pártos irodalommá kell válnia. Minden újságnak, folyóiratnak, kiadóvállalatnak stb. haladéktalanul hozzá kell fognia az újjászervezés munkájához, és olyan körülmények előkészítéséhez, amelyek között valamennyi, ilyen vagy amolyan alapon teljesen valamelyik pártszervezethez tartozik majd. Csak így lesz módja arra, hogy a polgári társadalom keretein belül is kitépje magát a burzsoázia rabságából és egybeolvadjon a valóban haladó és következetesen forradalmi osztály mozgalmával.

1905. november 13.
Lenin Művei. 10. köt. 31–37. old.

A SZOCIALISTA PÁRT ÉS A PÁRTONKÍVÜLI FORRADALMISÁG

(Részlet)

I

Az oroszországi forradalmi mozgalom, amely rohamosan magával ragadja a lakosság egyre újabb és újabb rétegeit, egy sereg pártonkívüli szervezetet hoz létre. Az egyesülés szükségessége annál nagyobb erővel tör felszínre, minél hosszabb ideig fojtották el és üldözték. Egyre-másra keletkeznek különféle szervezetek, a legkülönbözőbb formákban, gyakran teljesen megformálatlanul, s ezek jellegüket tekintve rendkívül eredetiek. Itt nincsenek meg azok az éles határvonalak, amelyek az európai szervezeteket jellemzik. A szakszervezetek politikai jelleget öltenek. A politikai harc egybeolvad a gazdasági harccal — például sztrájkok formájában —, s ez az átmeneti jellegű vagy többé-kevésbé állandó szervezetek egymásbaolvadó formáit hozza létre.

Hogyan értékeljük ezt a jelenséget? Milyen álláspontra helyezkedjék a szociáldemokrácia e jelenséggel szemben?

A szigorú pártelv a rendkívül fejlett osztályharc velejárója és eredménye. És megfordítva: hogy nagy arányokban nyíltan kibontakozhasson az osztályharc, feltétlenül ki kell fejlesztenünk a szigorú pártelvet. Ezért az öntudatos proletariátus pártja, a szociáldemokrácia mindig teljes joggal harcol a pártonkívüliség ellen, és rendületlenül azon munkálkodik, hogy megteremtsen egy elvileg állhatatos, szorosan egybeforrott szocialista munkáspártot. Ez a munka annál nagyobb sikerrel jár a tömegek között, minél mélyebbre hatol az az ék, amellyel a kapitalizmus fejlődése osztályokra szakítja a népet, kiélezve a köztük levő ellentéteket.

Teljesen érthető, hogy a mai forradalom Oroszországban oly sok pártonkívüli szervezetet hozott és hoz létre. Ez a forradalom demokratikus forradalom, vagyis társadalmi-gazdasági tartalmát tekintve polgári forradalom. Ez a forradalom megdönti a hűbéri-önkényuralmi rendet, megszabadítja tőle a burzsoá rendet, ily módon megvalósítja a polgári társadalom valamennyi osztályának követeléseit, s ebben az értelemben az egész nép forradalma. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy forradalmunk nem osztályforradalom; semmiképpen sem jelenti ezt. De ez a forradalom olyan osztályok és kasztok ellen irányul, amelyek fölött a polgári társadalom szempontjából rég eljárt az idő, és a végüket járják, amelyek idegen elemek ebben a társadalomban és akadályozzák annak fejlődését. S minthogy alapvonásaiban már az ország egész gazdasági élete elpolgáriasodott, minthogy a lakosság óriási többsége ténylegesen már polgári életkörülmények között él, természetesen elenyészően kevés a forradalomellenes elem: ezek a „néphez" képest valóban csak egy „maroknyi" csoportot alkotnak. A polgári forradalom osztályjellege ezért szükségképpen a polgári társadalom valamennyi osztálya által az önkényuralom és a jobbágyrendszer ellen vívott harc „egyetemes népi" jellegében nyilvánul meg, s első pillantásra nem is tűnik fel osztályjellege.

A polgári forradalom korszakának Oroszországban éppúgy, mint más országokban, az a sajátossága, hogy a kapitalista társadalom osztályellentétei viszonylag fejletlenek. Igaz, hogy Oroszországban a kapitalizmus ma jóval fejlettebb, mint Németországban volt 1848-ban, nem is szólva az 1789-es Franciaországról, de kétségtelen, hogy a tisztán kapitalista ellentmondásokat nálunk még igen-igen nagymértékben háttérbe szorítják a „kultúra" és a barbarizmus, az európai és a tatár szellem, a kapitalizmus és a feudalizmus közti ellentmondások, vagyis olyan követelések kerülnek előtérbe, amelyek megvalósulásával fejlődik a kapitalizmus, megtisztul a feudalizmus salakjától, és megjavulnak azok a körülmények, amelyek között a proletariátus és a burzsoázia él és harcol.

S valóban, ha közelebbről szemügyre vesszük azokat a követeléseket, választói utasításokat, doléance-okat,* amelyeket Oroszországban most elképzelhetetlenül nagy számban szerkesztenek minden üzemben, minden hivatalban, minden ezredben, minden rendőralakulatban, minden egyházkerületben, minden tanintézetben stb., stb., könnyen meglátjuk, hogy ezeknek óriási többsége tisztára — ha lehet így mondani — ,,kulturális'' követelés. Azt akarom ezzel mondani, hogy ezek voltaképpen nem specifikusan osztálykövetelések, hanem elemi jogi követelések, olyan követelések, amelyek nem rombolják a kapitalizmust, hanem ellenkezőleg, európai keretek közé illesztik, megszabadítják a barbárságtól, a vadságtól, a korrupciótól és a jobbágyrendszer egyéb ,,orosz'' maradványaitól. A legtöbb esetben még a proletár követelések is lényegileg olyan átalakításokra szorítkoznak, amelyeket teljes mértékben meg lehet valósítani a kapitalizmus keretei között. Oroszország proletariátusának haladéktalan követelései nem olyasmire irányulnak, ami aláássa a kapitalizmust, hanem olyasmire, ami megtisztítja azt és meggyorsítja, fokozza fejlődését.

---

* — panasz. — *Szerk.*

A proletariátusnak a kapitalista társadalomban elfoglalt különleges helyzete persze arra vezet, hogy a munkásoknak a szocializmusra irányuló törekvése, a szocialista párttal kötött szövetségük már a mozgalom legelső fokain is elemi erővel tör felszínre. De a tulajdonképpeni szocialista követelésekre még nem került sor; politikai téren a munkások demokratikus követelései vannak napirenden, gazdasági téren pedig a kapitalizmus keretei között megvalósítható gazdasági követelések. Még a proletariátus is, hogy úgy mondjuk, a minimális program, nem pedig a maximális program keretein belül hajtja végre a forradalmat. Nem is szólva a parasztságról, a lakosságnak erről a hatalmas, óriási számbeli többségben levő tömegéről. A parasztság ,,maximális programja'', végső céljai nem lépik túl a kapitalizmus kereteit, s a kapitalizmus még nagyobb arányokban, még erőteljesebben bontakozna ki, ha minden föld az egész parasztság és az egész nép kezébe kerülne. A parasztforradalom napjainkban polgári forradalom, bármennyire ,,sértik'' is ezek a szavak kispolgári szocializmusunk szentimentális lovagjainak szentimentális fülét.

A most végbemenő forradalom itt vázolt jellege folytán teljesen természetszerűen keletkeznek pártonkívüli szervezetek. Ilyen körülmények között a mozgalom a maga egészében elkerülhetetlenül külsőleg a pártonkívüliség bélyegét viseli magán, a pártonkívüliség látszatát kelti — de természetesen csak a látszatát. Az „emberi", kulturált élet iránt, az egyesülés iránt, az emberi méltóságnak, az emberi és állampolgári jogoknak a védelme iránt mutatkozó szükséglet kivétel nélkül mindenkiben megvan, minden osztályt egyesít, jóval megelőz minden pártelvet, és felrázza azokat is, akik még igen messze vannak attól, hogy fel tudjanak emelkedni a pártelvig. A legközvetlenebb, elengedhetetlen elemi jogok és reformok fontossága, mondhatni, háttérbe szorít minden távolabbi szándékot és elképzelést. Az a nagy lelkesedés, amellyel az emberek belevetik magukat a mostani harcba, ez az egyébként szükséges és jogos lelkesedés, amely nélkül nem lehet sikere a harcnak, arra készteti az embereket, hogy idealizálják ezeket a legközelebbi, elemi célokat, rózsás színben vetíti eléjük, sőt olykor fantasztikus öltözékbe bújtatja ezeket a célokat; az egyszerű demokratizmust, a közönséges polgári demokratizmust szocializmusnak nézik, és szocializmus „címszó" alatt könyvelik el. Mintha kivétel nélkül mindenki „pártonkívüli" lenne, mintha mindenki egybefonódna a közös „felszabadító" (valójában: az egész polgári társadalom útját szabaddá tevő) mozgalomban; kivétel nélkül mindenki enyhe, egészen enyhe „szocialista" színezetet kap, különösen azáltal, hogy a szocialista proletariátus élenjáró szerepet tölt be a demokratikus harcban.

Ilyen körülmények között elkerülhetetlen, hogy a pártonkívüliség eszméje bizonyos ideiglenes győzelmeket ne arasson. A pártonkívüliség szükségképpen divatos jelszóvá lesz — mert a divat tehetetlenül kullog az élet után, márpedig a politikai élet felszínén a „legmegszokottabb" jelenségnek most éppen a pártonkívüli szervezet látszik: a pártonkívüli demokrácia, a pártonkívüli sztrájkmozgalom, a pártonkívüli forradalmiság.

Mármost az a kérdés, hogyan *kell* a különböző osztályok híveinek, képviselőinek állást foglalniuk a pártonkívüliség tényével és a pártonkívüliség eszméjével szemben — ezt a szót, hogy „*kell*", nem szubjektív, hanem objektív értelmében véve, vagyis nem abban az értelemben, hogy hogyan foglaljanak állást vele szemben, hanem abban az értelemben, hogy a különféle osztályok érdekeitől és szempontjaitól függően szükségképpen milyen álláspont alakul ki.

II

A pártonkívüliség, amint már erre rámutattunk, forradalmunk polgári jellegének következménye — vagy ha úgy tetszik, kifejezése. A burzsoázia szükségképpen a pártonkívüliség felé húz, mert ha nincsenek pártok a burzsoá társadalom szabadságáért harcoló elemek között, ez azt jelenti, hogy nincsen új harc éppen ez ellen a burzsoá társadalom ellen. Aki „pártonkívüli'' harcot vív a szabadságért, az vagy nincs tisztában a szabadság burzsoá jellegével, vagy szentesíti ezt a burzsoá rendet, vagy pedig elodázza a burzsoá társadalom elleni harcot, a burzsoá társadalom „tökéletesedését'' ad calendas graecas. És megfordítva, aki tudatosan vagy nem tudatosan a burzsoá rend oldalán áll, azt szükségképpen vonzza a pártonkívüliség eszméje.

Az osztálytagozódáson alapuló társadalomban az egymással ellenségesen szembenálló osztályok harca — fejlődésének bizonyos fokán — elkerülhetetlenül politikai harccá válik. Az osztályok politikai harcának leghatározottabb, legteljesebb és legkiforrottabb kifejezése a pártok harca. A pártonkívüliség nem más, mint közömbösség a pártok harca iránt. Ez a közömbösség azonban nem egyértelmű a semlegességgel, a harctól való tartózkodással, mert az osztályharcban nem lehetnek semlegesek, a kapitalista társadalomban nem lehet „tartózkodni'' a termékek vagy a munkaerő cseréjében való részvételtől. Márpedig a csere elkerülhetetlenül gazdasági harcot, ennek nyomán pedig politikai harcot szül. Ha tehát valaki közömbös a harc iránt, ez korántsem azt jelenti, hogy távol tartja magát a harctól, hogy tartózkodik a harctól, vagy hogy semleges. Aki közömbös, az hallgatólagosan támogatja azt, aki erős, azt, aki uralkodik. Aki Oroszországban közömbös volt az önkényuralom iránt, mielőtt az az októberi forradalom idején megbukott, az hallgatólagosan támogatta az önkényuralmat. Aki Európában közömbös a burzsoázia uralma iránt, az hallgatólagosan támogatja a burzsoáziát. Aki közömbös a szabadságért vívott harc burzsoá jellegének eszméje iránt, az hallgatólagosan támogatja a burzsoázia uralmát ebben a harcban, a burzsoázia uralmát a születő szabad Oroszországban. A politikai közömbösség politikai jóllakottság. A jóllakott ember „közömbös" a falat kenyér iránt, „nem törődik vele"; az éhes ember azonban mindig „pártos" lesz, amikor egy falat kenyérről van szó. Ha valaki „közömbös" a falat kenyér iránt, és „nem törődik" vele, ez nem azt jelenti, hogy az illetőnek nincs szüksége kenyérre, hanem azt, hogy mindig megvan a kenyere, hogy sohasem szenved hiányt kenyérben, hogy biztos helye van a jóllakottak „pártjában". A burzsoá társadalomban a pártonkívüliség csupán képmutató, álcázott, passzív kifejezése annak, hogy valaki a jóllakottak pártjához, az uralmon levők pártjához, a kizsákmányolók pártjához tartozik.

A pártonkívüliség burzsoá eszme. A párt szocialista eszme. Ez a tétel nagyjában az egész burzsoá társadalomra alkalmazható. Természetesen tudnunk kell, hogyan alkalmazzuk ezt az általános igazságot egyes részletkérdésekre és sajátos esetekre. De aki olyankor, amikor a burzsoá társadalom a maga egészében felkel a jobbágyrendszer és az önkényuralom ellen, megfeledkezik erről az igazságról, az a valóságban teljesen lemond a burzsoá társadalom szocialista bírálatáról . . .

1905. november 26. és
december 2.
Lenin Művei. 10. köt. 64–69. old.

A KADETOK GYŐZELME ÉS A MUNKÁSPÁRT FELADATAI

(Részlet)

. . . Amikor az elkeseredett harc után beáll egy nyugalmi időszak, amikor fent „kifújja magát a győzelemtől elfáradt", jóllakott fenevad,* lent pedig „kardjukat köszörülik" és új erőt gyűjtenek, amikor valahol mélyen lassanként ismét megindul a népben az erjedés és a forrongás, amikor az új politikai válság és az új nagy harc még csak éppen kibontakozóban van — a népszabadságról táplált kispolgári illúziók pártja fejlődésének tetőfokára hág, megmámorosodik győzelmeitől. A jóllakott fenevad lusta újra felemelkedni, hogy komolyan nekirontson a liberális fecsegőknek (ráérünk! nem kerget a tatár!). A munkásosztály és a parasztság harcosai számára pedig még nem érkezett el az új fellendülés ideje. Ez az a pillanat, amelyet kadetjainknak meg kell ragadniuk, ez az a pillanat, amikor megszerezhetik minden elégedetlen (s ki elégedett manapság?) szavazatát, ez az a pillanat, amikor rázendíthetnek csalogánydalukra.

1906. március 24—28.
Lenin Művei. 10. köt. 219. old.

---

* *Szkitalec* — „Körös-körül csend lett": „Megpattan a húr! most hallgasson az ének! Elmondta a költő már, amit akart. A döglődő sárkány, a fenevad ébred, hurok helyett immár felcsendül a kard... Körös-körül csend lett; ó, e baljós éjen nem szól semmi hang. Fent a fáradt győztes, — kardját köszörüli a vesztes alant. Elernyedt már a vén, jóllakott fenevad. S mit kell lenn a mélyben most ismét látnia: reng a régi kapu, és ime beszakad — széttöri bilincsét a hős dalia."[28]

VIHAR ELŐTT

(Részlet)

. . . Minden jel arra mutat, hogy a hangulat egyre izzóbbá válik. A robbanás elkerülhetetlen, és talán már nincs is távol. A sveaborgi és kronstadti kivégzések, a parasztok elleni megtorlások, a trudovik duma-tagok elleni rágalomhadjárat — mindez csak gyűlöletet szít, elszántságot szül és fokozza a harci készséget. Több bátorságot, elvtársak, több hitet az új tapasztalatokkal gazdagodott forradalmi osztályok és mindenekelőtt a proletariátus erejében, több önálló kezdeményezést! Minden jel arra vall, hogy nagy harc előtt állunk. Minden erővel arra kell törekednünk, hogy a harc egy időben törjön ki és koncentrált legyen, hogy a tömeg ugyanolyan hősiesen harcoljon, ahogy a nagy oroszországi forradalom minden nagy szakaszában harcolt. Hadd célozgassanak gyáván a liberálisok erre a közelgő harcra, csupán azért, hogy ezzel megfenyegessék a kormányt, hadd várják ezek a korlátolt kispolgárok „az értelem és az érzés'' minden erejével az új választásokat — a proletariátus készül a harcra, egybeforrva és frissen indul szembe a viharral, beleveti magát a csatatűz kellős közepébe. Torkig vagyunk a gyáva kadetok hegemóniájával, ezeknek a „balga pingvineknek'' a hegemóniájával, amelyek „lomha teste a sziklák közt megbúvik gyáván''.

„Jöjj vihar, s légy még erősebb!''[29]

1906. augusztus 21.
Lenin Művei. 11. köt. 127—128. old.

PLEHANOV ÉS VASZILJEV

(Részlet)

... Vasziljev tekintélyes mensevik. Együtt dolgozott a mensevikekkel, mégpedig nem akármilyen szürke kis mensevikekkel holmi istenhátamögötti helyen, hanem a legtekintélyesebb, rendkívül felelősségteljes pozícióban levő mensevikekkel. A mensevikeknek tehát *nincsen joguk* arra, hogy becsmérlően nyilatkozzanak Vasziljevről.

S Vasziljev egyenesen Plehanovra hivatkozik. Sőt. Egyenesen *támaszkodik* rá. „Merész felhívásnak" nevezi Plehanovnak a kadet sajtóban megjelent nyilatkozatát, amelyben a szociáldemokrata párt szégyenére a szociáldemokraták és a kadetok közös platformját javasolja. „Sajnálja", hogy „más pártoknak nincsenek Plehanovjai".

Vasziljevnek nagy az ambíciója, de kevés a muníciója. Meg akarta dicsérni Plehanovot, s dicséretképpen kibökte: „más pártoknak, sajnos, nincsenek Pleha*novjai*". Nagyszerű! Derék Vasziljevünk, ő kezdeményezte, hogy a „Pleha*novok*" szót *gúnyos értelemben* használjuk olyan politikusok megjelölésére, akik egymagukban, pártjuktól függetlenül működnek. Ezentúl bizonyára ezt mondják majd: „*Plehanovok* e szó *vasziljevi* értelmében..."

A Vasziljevek megveregetik a „Plehanovok" vállát, s ezzel felteszik a pontot az i-re. Az 1899-es „Credo"[30] szerzői, Prokopovics úrék és társaik, forradalmi bacilusoktól mentes tiszta munkásmozgalomról beszéltek. A Vasziljevek olyan forradalomról beszélnek, amelynek „alkotmányt" kell a világra hoznia, s ezzel be is tölti hivatását, világra hozza *mindenféle* bábák nélkül, forradalmárok nélkül. Ne *legyenek* bábák, ne legyenek forradalmárok, ne legyen forradalmi nép — ez Vasziljev jelszava.

Scsedrin egykoron nagyszerűen kigúnyolta Franciaországot, amely agyonlövette a kommünárokat, az orosz zsarnokok előtt csúszó-mászó bankárok Franciaországát, s köztársaságpártiak nélküli köztársaságnak nevezte.[31] Ideje már, hogy egy új Scsedrin szülessen, s kigúnyolja Vasziljevet és a mensevikeket, akik a forradalmárok „hiányának", a forradalom „hiányának" jelszavával védelmezik a forradalmat.

1907. január 7.
Lenin Művei. 11. köt. 435—436. old.

BESZÉDTERVEZET AZ AGRÁRKÉRDÉSRŐL A MÁSODIK ÁLLAMI DUMA SZOCIÁLDEMOKRATA FRAKCIÓJA SZÁMÁRA

(Részlet)

Nyikolaj Gavrilovics Csernisevszkij, a nagy orosz író, egyike az első szocialistáknak Oroszországban, akit a kormány hóhérai megkínoztak, azt írta a parasztok „felszabadításáról" és az átkozott emlékű 1861-es „*megváltásról*": jobb lett volna, ha a parasztok önként megegyeznek a földbirtokosokkal, mint az ilyen „fölszabadítás megváltás árán" a kormányzósági földesúri bizottságokon keresztül.* A föld megvásárlásával kapcsolatos önkéntes megegyezés esetén a parasztokról *nem tudtak volna* annyit lenyúzni, mint amennyit lenyúztak róluk a földbirtokosokkal való *kormány*-„kibékítésük" útján.

És a nagy orosz szocialistának igaza lett . . .

1907. március 21—25.
Lenin Művei. 12. köt. 282. old.

---

* Jó volna megkeresni a pontos idézetet: alighanem a „Címzés nélküli levelek"-ben van, meg még valahol másutt[32].

A DIADALMASKODÓ SEKÉLYESSÉG, AVAGY A KADETOK KEDVÉBEN JÁRÓ ESZEREK

(Részlet)

. . . Kár, hogy Scsedrin nem érte meg a „nagy'' orosz forradalmat. Valószínűleg új fejezettel toldotta volna meg „A Galavljov család''-ot, ábrázolta volna Juduskát, amint megnyugtatja a deresre húzott, véresre vert, éhező, elgyötört parasztot: te javulást vársz? Csalódottnak érzed magad, mert mit sem változott az éhínségen, a nép mészárlásán, a deresen és korbácson alapuló rend? Panaszkodsz a „tények hiánya'' miatt? Hálátlan! Hiszen a tényeknek éppen ez a hiánya nagyfontosságú tény! Hiszen a te akaratod beavatkozásának tudatos eredménye az, hogy a Lidvalok változatlanul garázdálkodnak, hogy a parasztok lázadozás nélkül lefekszenek a deresre, nem ringatva magukat a „harc költészetéről'' szóló ártalmas álmokban.

A feketeszázasokat nehéz gyűlölni: az érzés itt már elhal, mint ahogy elhal, mondják a háborúban, az ütközetek hosszú sora után, miután a katona sokáig lövöldözött az emberekre, és sokáig volt robbanó gránátok meg fütyülő golyók között. A háború — háború, s a feketeszázasokkal nyílt, általános, *megszokott* háborúban állunk.

De a kadet Juduska Galavljov fel tudja ébreszteni a legizzóbb gyűlöletet és megvetést. Hiszen ezt a „liberális'' földbirtokost és burzsoá ügyvédet meghallgatják, még a parasztok is meghallgatják. Hiszen ez valóban port hint a nép szemébe, valóban elbutítja az elméket! . . .

1907. április 3.
Lenin Művei. 12. köt. 335. old.

HEYDEN GRÓF EMLÉKÉRE

(MIRE TANÍTJÁK A NÉPET PÁRTONKÍVÜLI „DEMOKRATÁINK"?)

„Az egész haladó sajtó mélységes részvéttel fogadta azt a súlyos veszteséget, amely Oroszországot gróf P. A. Heyden halálával érte. Pjotr Alekszandrovics nagyszerű alakja minden tisztességes ember számára vonzó volt, pártállásra és véleménykülönbségre való tekintet nélkül. Ritka és szerencsés sors!!!" Ezután egy terjedelmes idézet következik a jobboldali kadet „Russzkije Vedomosztyi"-ból,[33] amelyben elérzékenyül e „csodálatra méltó férfiú" életén és munkásságán Pavel Dmitrievics Dolgorukov herceg, aki abból a Dolgorukov-nemzetségből való, amelynek tagjai nyíltan beismerték, mi a gyökere demokratizmusuknak! Jobb békésen megegyezni a parasztokkal, mint megvárni, amíg ők maguk veszik el a földet ... „Mélységesen osztozunk abban a fájdalomban, amelyet Heyden gróf halála okozott mindazoknak, akik megszokták, hogy becsüljék az *embert*, bármilyen párt köntösében jelenjék is meg. Márpedig a megboldogult Heyden elsősorban éppen *ember* volt."

Így ír a „Tovariscs"[34] című újság 1907. június 19-i, keddi, 296. száma.

A „Tovariscs" publicistái nem csupán legális sajtónk legbuzgóbb demokratái. Emellett szocialistáknak tartják magukat — természetesen kritikai szocialistáknak. Hajszál híján szociáldemokraták; s a mensevikeket — Plehanovot, Martovot, Szmirnovot, Perejaszlavszkijt, Dant stb., stb. — sugárzó vendégszeretettel fogadja az a lap, amelynek hasábjai alatt Prokopovics, Kuszkova, Portugalov és más „volt marxista" urak aláírása díszeleg. Egyszóval korántsem kétséges, hogy a „Tovariscs" publicistái a szűkkörű illegalitástól távolálló „felvilágosult", „demokratikus" stb. társaságunk „legbaloldalibb" képviselői.

S ha olyan sorok kerülnek az ember szeme elé, mint az imént idézettek, nehéz megállnia, hogy oda ne kiáltsa ezeknek az uraknak: Milyen szerencse, hogy mi, bolsevikok, nyilvánvalóan nem tartoztunk a „Tovariscs" *tisztességes emberei* közé!

Uraim, az oroszországi felvilágosult demokrácia „tisztességes emberei"! Önök elbutítják az orosz népet és megfertőzik a hajbókolás és a lakájkodás miazmáival, még százszor inkább, mint a hírhedt feketeszázasok — Puriskevics, Krusevan, Dubrovin —, akik ellen önök olyan buzgó, olyan liberális, olyan olcsó és önökre nézve olyan előnyös és veszélytelen háborút viselnek. Önök vállat vonnak és társaságunk minden „tisztességes embere" előtt lenéző mosollyal nyugtázzák az ilyen „ostoba paradoxonokat"? Igen, igen, nagyon jól tudjuk, hogy semmi a világon nem ingathatja meg bárgyú liberális önelégültségüket. Éppen ezért örülünk annak, hogy tevékenységünkkel erős fallal tudtuk elhatárolni magunkat az oroszországi művelt társaság tisztességes embereinek körétől.

Akad-e példa arra, hogy a feketeszázasok a lakosságnak valamelyest is széles rétegeit megrontották és megzavarták? Nem.

Sem a sajtójuk, sem szövetségük, sem gyűléseik, sem az I. vagy a II. duma választásai nem szolgáltathattak példát erre. A feketeszázasok feldühítik az embereket erőszakoskodásaikkal és kegyetlenkedéseikkel, amelyekben a rendőrség és a katonaság is részt vesz. A feketeszázasok gyűlöletet és megvetést keltenek gazságaikkal, aljas módszereikkel, megvesztegetéseikkel. A feketeszázasok a kormány pénzén iszákos fráterekből csapatokat és bandákat szerveznek, amelyek csak a rendőrség engedélyével és a rendőrség felbujtására cselekedhetnek. Mindez a legcsekélyebb veszélyt sem rejti magában a lakosság valamelyest is szélesebb rétegeinek eszmei befolyásolása szempontjából.

S megfordítva, éppilyen kétségtelen, hogy legális, liberális és „demokratikus" sajtónknak van ilyen befolyása. Az I. és a II. Állami Duma választásai, a gyűlések, az egyesületek, a tanügy — minden ezt bizonyítja. S a „Tovariscs"-nak Heyden gróf halála alkalmából közölt elmefuttatása szemmel láthatóan mutatja, milyen ez az eszmei befolyás.

„... Súlyos veszteség ... nagyszerű alak ... szerencsés sors ... mindenekelőtt *ember* volt ..."

Heyden gróf, a földbirtokos, előkelően liberáliskodott az októberi forradalomig. A nép első győzelme, 1905. október 17-e után a legcsekélyebb habozás nélkül nyomban átállt az ellenforradalom táborába, belépett az októbristák pártjába, a parasztokra és a demokráciára dühöngő földbirtokosok és nagytőkések pártjába. Az I. dumában ez a nemes férfiú a kormányt védte, az I. duma szétkergetése után pedig arról kezdett tárgyalni, hogy részt vesz a kormányban — de a tárgyalások nem vezettek eredményre. Ezek a tipikus ellenforradalmi földbirtokos életpályájának legfőbb állomásai.

S erre előáll néhány jól öltözött, felvilágosult és művelt úriember, liberalizmusról, demokratizmusról, szocializmusról szónokolnak, azt hangoztatják, hogy együttéreznek a szabadság ügyével, a parasztoknak a földért a földbirtokosok ellen vívott harcával, — olyan uraságok, akiknek voltaképpen monopóliumuk van a legális ellenzék szerepére a sajtóban, az egyesületekben, a gyűléseken, a választásokon, és égre emelt szemmel hirdetik a népnek: „Ritka és szerencsés sors! ... A megboldogult gróf mindenekelőtt *ember* volt."

Igen, Heyden nemcsak ember volt, hanem állampolgár is, aki fel tudott emelkedni osztálya közös érdekeinek megértéséig és felettébb okosan tudott síkraszállni mellettük. Önök meg, felvilágosult demokrata urak, önök egyszerűen siránkozó tökfilkók, akik liberális bárgyúsággal leplezik azt, hogy képtelenek mások lenni, mint ugyanennek a földbirtokos osztálynak művelt lakájai.

A földbirtokosoknak a népre gyakorolt befolyásától nem kell félnünk. Sohasem fog sikerülni nekik hosszabb időn át becsapni valamelyest nagyobb munkástömeget, sőt még paraszttömeget sem. De annak az *értelmiségnek* a befolyása, amely közvetlenül nem vesz részt a kizsákmányolásban, amelyet megtanítottak arra, hogy közhelyekkel és általános fogalmakkal operáljon, amely mindenféle „jó tanácsokkal'' hozakodik elő, és osztályok közötti helyzetét néha őszinte butaságból osztályok felett álló pártok és osztályok felett álló politika *elvévé* avatja, — ennek a burzsoá értelmiségnek a népre gyakorolt befolyása veszélyes. Itt és csakis itt kell tartani nagy tömegek megfertőzésétől, amely valóban káros lehet, s amely megköveteli, hogy a szocializmus minden erejét harcba vesse ez ellen a méreg ellen.

— Heyden művelt, kulturált, humánus, türelmes ember volt — szipákolnak ezek a nyálas liberálisok és demokraták, akik azt hiszik magukról, hogy fölébe emelkedtek minden „pártosságnak", és eljutottak az „általános emberi'' szempontig.

Tévednek, mélyen tisztelt uraim. Ez nem általános emberi szempont, hanem általános lakájszempont. Az a rabszolga, aki tudatában van rabszolga mivoltának és harcol ellene — forradalmár. Az a rabszolga, aki nincsen tudatában rabságának és némán, öntudatlanul, szótlanul tengeti rabszolga életét — az egyszerűen rabszolga. Az a rabszolga, akinek csurog a nyála, amikor önelégülten ecseteli a rabszolgaélet gyönyörűségeit, és aki el van ragadtatva derék és jóságos urától — lakáj, szolgalélek. Nos, önök, a „Tovariscs''-hoz tartozó urak, pontosan ilyen szolgalelkek. Undorító meghatottsággal írnak arról, hogy ez az ellenforradalmi kormányt támogató ellenforradalmi földbirtokos művelt és humánus ember volt. Nem értik, hogy ahelyett, hogy a rabszolgát forradalmárrá változtatnák, lakájt csinálnak belőle. A szabadságról és a demokráciáról hangoztatott szavaik — csupa külsőséges máz, betanult frázis, divatos fecsegés vagy képmutatás. Festett cégér az egész. Önök maguk pedig: meszelt sírok. Keresztül-kasul aljas szolgalelkek, s egész műveltségük, kultúrájuk és felvilágosultságuk csupán a szakképzett prostitúció egyik válfaja. Mert önök áruba bocsátják lelküket, s nemcsak szükségből, hanem „a művészet szeretetéből''!

— Heyden meggyőződéses alkotmánypárti volt — emlegetik meghatott hangon. Önök vagy hazudnak, vagy az ilyen Heydenek már egészen elbolondították önöket. Ha valaki a nép színe előtt, nyilvánosan meggyőződéses alkotmánypártinak nevezi azt az embert, aki egy Witte, Dubaszov, Goremikin és Sztolipin kormányát támogató pártot alapított, az ugyanolyan, mintha valami bíborost nevezne meggyőződéses pápaellenesnek. Önök, demokraták, ahelyett, hogy megismertetnék a népet az alkotmány helyes fogalmával, úgy írnak az alkotmányról, mint valami ínyencfalatról. Kétségtelen ugyanis, hogy egy ellenforradalmi földbirtokos számára az alkotmány nem más, mint holmi ínyencfalat, a muzsik és az egész néptömeg kifosztásának és leigázásának egyik legtökéletesebb módszere. Ha Heyden meggyőződéses alkotmánypárti volt, akkor ezek szerint Dubaszov és Sztolipin is meggyőződéses alkotmánypárti, mert az *ő* politikájukat *gyakorlatilag* Heyden is támogatta. Dubaszov és Sztolipin nem lehettek volna azok, amik voltak, nem folytathatták volna politikájukat, ha nem támogatták volna őket az októbristák és köztük Heyden. Minek alapján kell megítélni egy ember („alkotmánypárti") politikai arculatát, ó, ti bölcs demokraták, akik a „tisztességes" emberek közé tartoztok? beszédei, meaculpázása és krokodilkönnyei alapján? vagy a közélet porondján kifejtett valóságos tevékenysége szerint?

Mi az, ami jellemző, ami tipikus Heyden politikai tevékenységére? Az-e, hogy az I. duma szétkergetése után nem tudott megegyezésre jutni Sztolipinnal a kormányban való részvétele tekintetében, vagy az, hogy egy ilyen cselekedet után *leült* tárgyalni Sztolipinnal? Az-e, hogy azelőtt, ekkor meg ekkor, ilyen meg ilyen liberális frázisokat mondott, vagy az, hogy nyomban október 17-e után októbristává (= ellenforradalmárrá) lett? Ha Heydent meggyőződéses alkotmánypártinak nevezik, ezzel arra tanítják a népet, hogy az előbbi a jellemző és a tipikus. Ez pedig azt jelenti, hogy értelmetlenül hajtogatják a demokratikus jelszavak egy-egy töredékét, s közben a demokrácia *ábécéjével* sincsenek tisztában.

A demokrácia ugyanis — jól jegyezzék meg, uraim, a tisztességes társaság tisztességes emberei — harc, éppen az ellenforradalmi földbirtokosoknak az ország fölötti uralma ellen, amelyet Heyden úr támogatott és amelyet egész politikai pályafutása során megtestesített.

— Heyden művelt ember volt — mondják elérzékenyülve a mi szalondemokratáink. Igen, ezt már elismertük, és készségesen elismerjük, hogy műveltebb és *eszesebb* volt (az utóbbi nem mindig párosul műveltséggel), mint maguk a demokraták, mert jobban megértette *saját* osztályának és *saját* ellenforradalmi társadalmi mozgalmának érdekeit, mint ahogy önök, a „Tovariscs"-hoz tartozó urak, megértik a felszabadító mozgalom érdekeit. A művelt ellenforradalmi földbirtokos finoman és ravaszul tudta védelmezni osztályának érdekeit, nemes szavak és gentlemanhez illő modor fátylával mesterien leplezve a jobbágytartók önző törekvéseit és mohó étvágyát, s követelte (Sztolipintól), hogy ezeket az érdekeket az osztályuralom legcivilizáltabb formáival védelmezzék. Heyden és a hozzá hasonlók egész „műveltségüket" a *földesúri* érdekek szolgálatának oltárára helyezték. Egy valódi demokrata — nem pedig egy orosz radikális szalonból való „tisztességes" lakáj — számára nagyszerű publicisztikai téma lehetett volna ez, amelyen bemutathatta volna a műveltség *prostituálódását* a modern társadalomban.

Amikor egy „demokrata" műveltségről fecseg, bőséges ismereteknek, széles látókörnek, ész és szív megnemesedésének képzetét akarja felkelteni az olvasó elméjében. Heyden urék számára a műveltség: vékony máz, idomítás, „betanulása annak", hogyan kell gentlemanhez illő formában megkötni a legdurvább és legszennyesebb politikai üzleteket. Hiszen Heyden egész októbrizmusával, „békés megújhodási" vágyával, az I. duma szétkergetése után Sztolipinnal folytatott tárgyalásaival lényegében a legdurvább és legszennyesebb dolgot palástolta, azt a célt szolgálta, hogy minél biztosabban, minél ravaszabbul, minél ügyesebben, belülről minél szilárdabban, kívülről minél észrevétlenebbül megvédelmezzék az előkelő orosz nemesség *jogát* a „muzsik népség" millióinak vérére és verejtékére, amelyeket ezek a Heydenek állandóan és szüntelenül fosztogattak, 1861 előtt is, 1861-ben is, 1861 után is, 1905 után is.

Már Nyekraszov és Szaltikov arra tanította az orosz társadalmat, hogy a feudális földesúr műveltségének sima és kikent-kifent külső máza alatt ismerje fel jobbágynyúzó érdekeit, arra tanította, hogy gyűlölje az efféle alakok képmutatását és lelketlenségét — a mai oroszországi intellektuel pedig, aki a demokratikus hagyományok őrének tartja magát és a kadet párthoz* vagy a kadet párt csatlósai közé tartozik, szolgalelkűségre tanítja a népet, büszkén hivalkodik azzal, hogy ő elfogulatlan pártonkívüli demokrata. Ez alighanem még Dubaszov és Sztolipin hőstetteinél is visszataszítóbb látvány . . .

— Heyden „ember" volt — mondja elragadtatástól elcsukló hangon a szalondemokrata. Heyden humánus volt.

Ez a Heyden humanizmusa feletti elérzékenyülés arra késztet bennünket, hogy ne csak Nyekraszovra és Szaltikovra gondoljunk, hanem Turgenyev „Egy vadász feljegyzései" című művére is. Egy civilizált, művelt, kulturált, sima modorú „európai" földesúr áll előttünk. A földesúr vendégét borral kínálja és magasröptű beszélgetést folytat. „Miért nincs a bor megmelegítve?" — kérdi az inastól. Az inas hallgat és elsápad. A földesúr csenget, és anélkül, hogy hangját felemelné, azt mondja a belépő szolgának: „Fjodor dolgában . . . intézkedj."

Íme, a Heyden-féle „humanizmus" vagy a humanizmus à la Heyden** példája. Turgenyev földesura is „humánus" ember . . . például Szalticsihához képest annyira humánus, hogy nem megy ki maga az istállóba megnézni, megfelelően intézkedtek-e Fjodor megvesszőzése ügyében. Annyira humánus, hogy azzal sem törődik, sósvízbe áztatták-e azokat a vesszőket, amelyekkel Fjodort megverik. Ez a földesúr nem engedi meg magának, hogy megüsse vagy lehordja az inast — csak a távolból „intézkedik", ahogy művelt emberhez illik, sima és humánus formában, zaj nélkül, botrány nélkül, anélkül, hogy „közfeltűnést" keltene . . .

Teljesen ilyen Heyden humanizmusa. Ő maga nem vett részt a Luzsenovszkijokkal és Filonovokkal a parasztok megbotozásában és kínzásában. Nem vett részt a Rennenkampfok és Meller-Zakomelszkijek büntető expedícióiban. Nem lőtte Moszkvát Dubaszovval együtt. Annyira humánus volt, hogy tartózkodott az ilyesfajta hőstettektől, átengedte az „intézkedést" az összoroszországi „istálló" efféle hőseinek, s ő maga békés és kulturált dolgozószobájának csendjében irányította azt a politikai pártot, amely támogatta a Dubaszovok kormányát, és amelynek vezérei Moszkva legyőzőjének, Dubaszovnak egészségére ittak . . . Hát nem valóban humánus dolog ez: a Dubaszovokat küldi ki „intézkedni Fjodor dolgában", ahelyett hogy ő maga menne ki az istállóba? Azoknak a vénasszonyoknak a szemében, akik a mi liberális és demokratikus sajtónkban a politikai rovatot vezetik, ez a humanizmus mintaképe . . . — Aranyszívű ember volt, a légynek sem vétett! „Ritka és szerencsés sors" jutott osztályrészül annak, aki támogathatja a Dubaszovokat, élvezi a Dubaszov-féle megtorlások gyümölcsét, és nem viseli a felelősséget a Dubaszovokért.

---

* A kadetok százszorta szolgalelkűbbek voltak Heyden megítélésében, mint a „Tovariscs"-hoz tartozó urak. Az utóbbiakat az oroszországi „társaság" „tisztességes emberei" „demokratizmusának" tipikus képviselőiként hoztuk fel.

** — Heyden módra. — *Szerk.*

A szalondemokrata a demokratizmus csúcspontjának tartja, ha azon sóhajtozik, hogy miért nem a Heydenek kormányoznak bennünket (mert ennek a szalonfajankónak nem jut eszébe a Heyden és Dubaszov közti „természetes" munkamegosztás gondolata). Hallgassák csak:

„ . . . S milyen kár, hogy Heyden éppen most halt meg, amikor a legtöbbet használhatott volna! Most harcolna a szélső jobboldal ellen, kibontakoztatva lelke legszebb vonásait, s a rá jellemző energiával és találékonysággal kelne védelmére az alkotmányos elveknek."(„Tovariscs", 299. sz. június 22. péntek, „Heyden gróf emlékezete", tudósítás Pszkov kormányzóságból.)

Kár, hogy a művelt és humánus Heydennek, a békés megújhodás hívének alkotmányos frázisai nem takarják el a III., az októbrista duma meztelen valóságát, a dumát megsemmisítő önkényuralom meztelen valóságát! A „demokrata" publicistának nem az a feladata, hogy letépje a hazug leplet, hogy a népnek egész meztelen mivoltukban megmutassa elnyomó ellenségeit, hanem hogy gyászolja az októbristák sorait díszítő kipróbált képmutatók elvesztését . . .

Was ist der Philister? Ein hohler Darm, voll Furcht und Hoffnung, dass Gott erbarm! Mi a filiszter? Üres bél, tele félelemmel és reménnyel, hogy isten megkönyörül rajta[35]. Mi az orosz kadet párti és a kadetokhoz közelálló liberális demokrata filiszter? Üres bél, tele félelemmel és reménnyel, hogy az ellenforradalmár földesúr megkönyörül rajta!

1907. június
Lenin Művei. 13. köt. 38–46. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

07. VIII. 14., szerda.

Kedves Alekszej Makszimics! Ma érkeztünk ide Meskovszkijjal, s holnap indulunk Stuttgartba. Nagyon, de nagyon fontos, hogy Ön is ott legyen.[36] Először is Önt hivatalosan meghívták a Központi Bizottság útján (tanácskozási joggal). Másodszor, jó volna találkoznunk, mert különben meglehet, hogy sokáig nem tudunk összejönni. Harmadszor, ez mindössze egy napi utat jelentene Önnek, s az egész *nem tart tovább* egy hétnél (ez nem London!). Akkor sem lesz késő, ha vasárnap vagy akár hétfőn indul.

Tehát minden amellett szól, hogy jöjjön. Ha egészséges, jöjjön el csakugyan. Ne mulassza el az alkalmat, amikor *munka közben* láthatja a nemzetközi szocialistákat — ez egészen más, mint a szokásos ismerkedés és fecsegés. A következő kongresszus csak három év múlva lesz. De a mi különféle ügyeinket sem lehet értelmesen levélben megbeszélni, ha sohasem látjuk egymást. Szóval okvetlenül jöjjön el! Viszontlátásra!

Sokszor üdvözlöm Marija Fjodorovnát.[37]

N. Lenin

Capri szigetére (Olaszország)
Lenin Művei. 34. köt. 372. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Genf, 08. I. 9.

Kedves Al. M.!

A napokban érkeztem ide a feleségemmel. Útközben mindketten meghűltünk. Egyelőre csak úgy-ahogy, ideiglenesen rendezkedtünk be itt, s ezért nehezen mennek a dolgok. Levelével nagy örömet szerzett nekem: valóban fontos lenne leruccanni Capriba! Valamiképpen feltétlenül szakítok egy kis időt, hogy meglátogassam. Most azonban, sajnos, lehetetlen. Azzal a megbízatással jöttünk ide, hogy szervezzük meg a lap kiadását: hozzuk át ide a „Proletarij"-t Finnországból. Még nem döntöttük el véglegesen, hogy Genfet választjuk-e, vagy valamelyik más várost. Mindenesetre sietnünk kell, az új berendezkedés pedig rengeteg hercehurcával jár. Hanem nyáron vagy tavasszal, amikor már rendes kerékvágásba zökken a munka, valóban jó lenne ellátogatni Önhöz! Mikor a legszebb Capri?

Hogy szolgál az egészsége? Hogy érzi magát? Megy-e a munka? Berlinben átutaztamban hallottam, hogy Lunacsarszkijjal kettesben beutazták Olaszországot, s voltak Rómában is. Hogy tetszik Olaszország? Sok orosszal találkozik?

Úgy gondolom, jobb lenne akkor meglátogatnom Önt, amikor nem dolgozik valami nagyobb munkán, hogy sokat kószálhassunk és beszélgethessünk.

Megkapta-e a könyvemet (12 év alatt írt cikkeim gyűjteményének első kötetét)?[38] Meghagytam, hogy Pétervárról küldjenek Önnek belőle.

Szívélyes üdvözletem M. Fjodorovnának. Viszontlátásra!

N. Lenin

Címem: Mr. Wl. Oulianoff.
17. Rue des deux Ponts. 17. (chez Küpfer.) *Genève.*

Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 375–376. old.

LEVÉL A. V. LUNACSARSZKIJNAK

(Részlet)

1908. I. 13.

. . . Azt mondják, nagyszerűen utaztak Gorkijjal?

Írja meg, min dolgozik. Feltétlenül számítunk Magára, mind a „Proletarij”-ban való közreműködést, mind a referátumokat illetően. Nemde?

Hol van Gorkij!? Írtam neki Capriba (villa Blaesus). Megkapja-e? . . .

Genfből Firenzébe
Leninszkij Szbornyik. XXVI. köt. 34—35. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK ÉS M. F. ANDREJEVÁNAK

08. I. 15.

Kedves A. M. és M. F.

Ma kaptam meg expresszlevelüket. Az ördögbe, roppant csábító a meghívásuk, hogy utazzunk le Capriba! Olyan szépen kiszínezték, hogy istenuccse, fogom magam, máris indulok, s megpróbálom magammal vinni a feleségemet is. Csak még az időpontot nem tudom megmondani: most nem hagyhatom itt a „Proletarij"-t, *meg kell szervezni* a lapot, el kell indítani a munkát mindenáron. Ehhez minimum egy-két hónap szükséges. Márpedig meg kell csinálni. Tavaszra azonban feltétlenül leruccanunk, hogy megkóstoljuk azt a híres Capri-szigeti fehér bort, megnézzük Nápolyt, és elbeszélgessünk Önökkel. Egyébként elkezdtem olaszul tanulni, s mint buzgó növendék, azonnal rácsaptam a Marija Fjodorovna által írt címzésre: expressot írt espresso helyett! Ide azt a szótárt!

Nos, ami a „Proletarij" szállítását illeti, most aztán beleestek a saját maguk ásta verembe. Most már nem szabadulnak meg egykönnyen! Máris egy csomó megbízatásunk van Marija F.-na számára:

1. Feltétlenül kutassa fel az oroszországi hajójáratokon dolgozó hajózási alkalmazottak és munkások szakszervezetének titkárát (kell ilyen szervezetnek lennie!).

2. Tudja meg tőle, *honnan* és *hová* mennek a hajók, és *milyen időközökben*. Az illető feltétlenül szervezze meg számunkra a *hetenkénti* anyagszállítást. Mibe fog kerülni? *Nagyon pontos*, megbízható emberre van szükségünk (vannak-e pontos olaszok?). Szükséges-e egy oroszországi cím (mondjuk Odesszában) a lap

leadásához, vagy el tudnának-e helyezni *átmenetileg* egy kisebb mennyiséget valamelyik odesszai olasz kocsmárosnál? Ez *rendkívül fontos*.

3. Ha M. F. nem tudja mindezt maga elintézni, kijárni, felkutatni, megbeszélni, ellenőrizni stb., feltétlenül kössön össze közvetlenül a titkárral; majd akkor vele beszéljük meg levélben a dolgot.

Sietni kell: reméljük, 2—3 hét múlva ki tudjuk hozni a „Proletarij" első itteni számát, s azonnal útnak kell indítani.[39]

Tehát — viszontlátásra Capriban! Hallja, A. M., vigyázzon az egészségére!

V. Uljanov

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 377—378. old.

LEVÉL A. ULJANOVÁNAK[40]

(Részlet)

08. I. 22.

... Ami Caprit illeti, már megérkezésemkor várt Gorkij levele, aki nagyon hív oda. Nágyával együtt feltétlen szándékunk, hogy ezt a meghívást elfogadjuk, és elutazunk Olaszországba (Capri szigetén *most* virágoznak a nárciszok, írják Gorkijék), de nem most. Először rendbe kell hozni összes ügyeinket, s aztán mehetünk utazgatni ...

Genfből Pétervárra
Lenin Művei. 37. köt. 317. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

08. II. 2.

Kedves A. M.!

Két ügyben írok Önnek.

Először is Szemasko ügyében. Ha személyesen *nem* ismeri, nem érdemes beavatkoznia az alábbi ügybe. Ha ismeri, akkor érdemes.

L. Martov a berni szociáldemokrata újságban közzétett egy „nyilatkozatot'', amelyben kijelenti, hogy Szemasko nem mint küldött volt jelen a stuttgarti kongresszuson, hanem csak mint *újságíró*. És szó sincs róla, hogy a szociáldemokrata párthoz tartozna. Ez aljas mensevik támadás egy börtönbe jutott bolsevik ellen. Én, mint az OSZDMP-nek a Nemzetközi Szocialista Irodába delegált képviselője, azonnal hivatalos nyilatkozatot küldtem a lapnak. Ha személyesen ismeri vagy Nyizsnyij-Novgorodban ismerte Szemaskót, akkor *feltétlenül* írja meg Ön is ennek az újságnak, hogy felháborítónak tartja Martov nyilatkozatát, hogy személyesen ismeri Szemaskót mint szociáldemokratát, s meg van róla győződve, hogy semmi köze azokhoz a dolgokhoz, amelyeket a nemzetközi rendőrség így felfújt. Alább közlöm az újság címét és a Martov-féle nyilatkozat teljes szövegét; M. F. majd lefordítja Önnek. A szerkesztőségnek írjon oroszul, és kérje meg M. F.-et, hogy mellékelje hozzá levele német fordítását.

A másik ügy. Most már itt vagyunk mind a hárman (Bogdanov, én és egy „gyakorlati ember''), akik azzal a megbízatással jöttünk Oroszországból, hogy megszervezzük a „Proletarij'' kiadását. Minden rendben van, a napokban közzétesszük a hirdetést. Önt felvesszük a munkatársak jegyzékébe. Írja meg néhány szóban, adhatna-e valamit az első számokba (akár a „Novaja Zsizny''-ben[41] megjelent „*Jegyzetek a kispolgárokról*'' szellemében, akár részleteket most készülő regényéből[42] stb.).

Sokszor üdvözlöm Önt is, meg M. F.-et is.

V. Uljanov

A „Berner Tagwacht'' (a szerkesztőség címe: Kapellenstrasse 6. Bern. A szociáldemokrácia lapja) 1908. január 30-i, 24. számában megjelent nyilatkozat szövege:

„*Erklärung.* In einigen Zeitungen stand zu lesen, dass der unlängst in Genf verhaftete D-r Semaschko ein Delegierter der Genfer Gruppe der russischen Sozialdemokratie in Stuttgart gewesen sei. Dem gegenüber erkläre ich, dass D-r Semaschko nicht Mitglied der russischen Section auf dem genannten Kongresse war und kein Delegiertenmandat besessen hat. Er war dort nur als Journalist tätig.

L. Martoff, Delegierter der russischen Sozialdemokratie auf dem Stuttgarter Kongress''.*

Ennyi az egész. Itt az az aljasság, hogy közvetve mintegy a kezüket mossák, mintha a szociáldemokrácia megtagadná Szemaskót!

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 34 köt. 381—382. old.

---

* „*Nyilatkozat.* Egyes lapokban olvashattuk, hogy a közelmúltban Genfben letartóztatott dr. Szemasko a stuttgarti kongresszuson az orosz szociáldemokrácia genfi csoportjának küldötte volt. Ezzel ellentétben közlöm, hogy dr. Szemasko nem volt az orosz szekció tagja az említett kongresszuson, és nem volt semmilyen mandátuma. A kongresszuson csupán újságírói minőségben vett részt.

L. Martov, az orosz szociáldemokrácia küldötte a stuttgarti kongresszuson.'' — *Ford.*

08. II. 7.

Kedves A. M.! Nyilatkozatáról tanácskozni fogok A. A.-val; szerintem nem érdemes közölni, ha nem ismerte személyesen.[43] Miféle bolsevik gyűjtemény számára küldte a cinizmusról írt cikkét?[44] Nem értem a dolgot, mert a bolsevik gyűjteményekről szorgalmasan tájékoztatnak, de erről nem hallottam. Remélem, hogy a pétervári számára. A Sienkiewiczhez intézett levelet, ha van róla másolata, küldje el (feltüntetve rajta a feladás *időpontját*) —, de Sienkiewicz valószínűleg közölni fogja, hiszen körkérdésre válaszol.

A tervei nagyon érdekesek, s szívesen mennék. De Ön is megérti, hogy nem hagyhatok cserben egy pártügyet, amelyet haladéktalanul el kell intézni[45]. Egy új dolgot mindig nehéz megindítani. Nem hagyhatom itt. Egy-két hónap vagy valamivel hosszabb idő alatt megszervezzük a dolgot, és akkor könnyen szabaddá teszem magam egy-két hétre.

Ezerszeresen igaza van abban, hogy *rendszeres* harcot kell folytatni a politikai dekadencia, a renegátság, a siránkozás stb. ellen. Ami a „társadalmat'' és az „ifjúságot'' illeti, nem hiszem, hogy különbözne a véleményünk. Pártunkban csökken az értelmiségiek jelentősége: mindenünnen olyan híreket kapunk, hogy az értelmiség *menekül* a pártból. Hadd menjen isten hírével az ilyen szemétnépség. A párt megtisztul a kispolgári szennytől. A munkások erélyesebben látnak neki a munkának. Megnövekszik a hivatásos munkásforradalmárok szerepe. Mindez csodálatos, és biztos vagyok benne, hogy az Ön „rúgásait'' is ebben az értelemben kell felfogni.

Most — hogyan hassunk, milyen „irodalmat csináljunk”? A gyűjteményeket csináljuk *vagy* a „Proletarij”-t? Persze a legkönnyebb volna ezt válaszolni: nem *vagy*, hanem *és*. E válasz teljesen kifogástalan, csak nem valami praktikus. Legális gyűjteményekre magától értetődően szükség van; pétervári elvtársaink verejtékes munkával dolgoznak kiadásukon, s én is ezt tettem London után, míg Kvakalában rostokoltam.[46] Ha lehet, *minden* erőt latba kell vetni, hogy támogassuk őket és folytassuk ezeket a gyűjteményeket.

De a Londontól 07. XI-ig eltelt idő (fél év!) tapasztalatai meggyőztek arról, hogy *rendszeres* legális irodalmat most nem lehet teremteni. Meggyőződésem, hogy a pártnak most egy szabályos időközökben megjelenő politikai lapra, a bomlás és a csüggedés ellen következetesen és keményen harcoló *pártlapra*, politikai újságra van szüksége. Az oroszországiak közül sokan nem bíznak a külföldi lapban. Ez azonban hiba, s kollégiumunk nem véletlenül hozott olyan határozatot, hogy a „Proletarij”-t át kell költöztetni ide. Szó se róla — nem könnyű ismét megszervezni, megindítani, új életre kelteni. De ezt meg *kell* tenni, és meg is fogjuk tenni.

Miért ne legyen benne irodalmi kritika is? Kevés a hely? Persze nem tudom, hogy Ön milyen rendszer szerint dolgozik. Sajnos, találkozásaink alkalmával inkább csak csevegésre volt módunk, komoly beszélgetés helyett. Ha nem fűlik a foga hozzá, hogy rendszeres időközökben (egy-kéthetenként) egy-egy rövidebb lélegzetű kurta cikket írjon, ha szívesebben dolgozik *nagyobb* műveken — természetesen eszem ágában sincs azt ajánlani, hogy szakítsa félbe. A nagyobb munkának több a haszna!

De ha van kedve együtt dolgozni velünk egy politikai lapban is, miért ne folytatná, miért ne honosítaná meg azt a műfajt, amelyet „Jegyzetek a kispolgárságról” című írásával kezdett el a „Novaja Zsizny”-ben, mégpedig szerintem jól? „Előre megfontolt szándékkal” írtam Önnek erről mindjárt az egyik első levelemben, gondolván, ha pedzi, úgyis kap rajta. S az a benyomásom, hogy legutóbbi levelében ezt meg is teszi. Vagy tévedek? Rengeteget nyerne a pártmunka is olyan újsággal, amely nem olyan egyoldalú, mint volt — és rengeteget nyerne az irodalmi munka is, ha szorosabb kapcsolatba kerülne a pártmunkával, ha rendszeresen, szüntelenül hatna a pártra! Mindez azért kell, hogy ne csak egyes „rajtaütéseket" hajtsunk végre, hanem általános támadást indítsunk az egész vonalon, megállás és szünet nélkül, s hogy a bolsevik szociáldemokraták ne csak elvétve támadjanak mindenféle bárgyú alakokat, hanem mindent meghódítsanak, miként a japánok elhódították Mandzsúriát az oroszoktól.

A három téma közül (filozófia, irodalmi kritika és a jelenlegi taktika), amelyeket a gyűjteményekbe szán, egy és fél bekerülne a politikai lapba, a „Proletarij"-ba: a jelenlegi taktika és az irodalmi kritikának nagyobbik fele. Ugyan mi hasznuk azoknak a speciális, terjedelmes irodalmi-kritikai cikkeknek, amelyeket a különböző félig pártos és párton kívüli folyóiratokban szórnak el! Jobb lenne, ha megpróbálnánk tovább menni egy lépéssel ennél a régi intellektuel, úri allűrnél, vagyis megpróbálnánk *szorosabban* összekapcsolni az irodalmi kritikát a pártmunkával, a párt vezetésével. Így tesznek a felnőtt európai szociáldemokrata pártok. Így kell tennünk nekünk is, és nem szabad megijednünk az ilyen irányú együttes újságírói munka első lépéseinek nehézségeitől.

A nagyobb irodalmi-kritikai munkák helye könyvekben, részint pedig folyóiratokban van.

A pártmunkához kapcsolódó rendszeres, periódikus, politikai lapba való cikkeket írni abban a szellemben, ahogy a „*Novaja Zsizny*"-ben elkezdte — van-e kedve ehhez vagy sem?

A harmadik téma: a filozófia. Nagyon is tudatában vagyok képzetlenségemnek ezen a téren, s ez megakadályoz abban, hogy nyilvánosan fellépjek. De mint egyszerű marxista figyelmesen olvasom pártunk filozófusait, figyelmesen olvasom az empiriomonista Bogdanovot és az empiriokritikus Bazarovot, Lunacsarszkijt meg a többieket — s *ők maguk* késztetnek arra, hogy *minden* rokonszenvemmel *Plehanov* felé forduljak! Fizikai erő kell ahhoz, hogy valaki úgy ellent tudjon állni az általános hangulatnak, mint Plehanov! A taktikája hihetetlenül sekélyes és aláváló. De a filozófiában igaz ügyet védelmez. Én a materializmus pártján vagyok ezekkel az „empirio”-satöbbikkel szemben.

Össze lehet-e és össze kell-e kapcsolni a filozófiát a pártmunka irányvonalával? a bolsevizmussal? Azt hiszem, ezt most nem lehet megtenni. Hadd munkálkodjanak még egy ideig pártunk filozófusai az elméleten, hadd vitatkozzanak és — mondjanak el *mindent*. Én egyelőre azon a véleményen vagyok, hogy az *olyan* filozófiai vitákat, mint a materialisták és az „empiriósok” közti vita, válasszuk külön a pártmunka egészétől.

Várom a válaszát, de most be kell fejeznem.

Lenin

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 34. 383–386. old.

LEVÉL A. V. LUNACSARSZKIJNAK

ANAT. VASZ-CSNEK

08. II. 13.

Kedves An. Vasz.!

Tegnap küldtem Önnek egypár sort Bringman ügyében. Most pedig sürgősen válaszolok II. 11-i levelére.

Nem egészen értem, miért keserítette el a levelem? Csak nem a filozófia miatt!?

Tervét, hogy a „*Proletarij*"*-nak* legyen egy szépirodalmi rovata, és azt bízzuk A. M.-re, kitűnőnek találom, rendkívül örülök neki. Én is éppen arról ábrándoztam, hogy a „*Proletarij*" *irodalmi-kritikai* rovatát tegyük állandóvá, és bízzuk A. M.-re. De *féltem*, szörnyen féltem attól, hogy ezt egyenesen javasoljam is, mert *nem ismerem* A. M. munkájának jellegét (és nem ismerem hajlamait). Ha valaki komoly, nagy munkával van elfoglalva, ha ennek a munkának árt az, hogy holmi apróságok, újságírás, publicisztika miatt időnként félbe kell szakítani, akkor ostobaság és bűn volna zavarni, és elvonni a munkájától! Ezt nagyon jól tudom, és átérzem.

Ön ott a helyszínen jobban láthatja ezt, kedves An. Vasz. *Ha úgy gondolja, hogy nem fog ártani* A. M. munkájának a rendszeres pártmunka (márpedig a pártmunka rengeteget nyerne ezzel!), igyekezzen nyélbeütni ezt a dolgot.

A „*Proletarij*" 21. száma február 13-án (26-án) jelenik meg. Tehát még van idő. Jó lenne, ha a kéziratot *péntekig* megkapnánk, hogy kapkodás nélkül beletehessük a szerdán megjelenő számba. Ha nagyon rövidnek találja a határidőt, akkor sem késik el vele, ha csak vasárnapra ér ide a kézirat (hogy minél gyorsabban menjen, küldje egyenesen az én címemre), sőt (végső esetben!) — még hétfő is jó.

Feltétlenül írjon Ön is. Nem küldene a 21. számba egy politikai tárcát az orosz ügyekről (10 000—16 000 „n")? vagy egy cikket Ferri távozásáról[47] (8000—10 000 „n")? Még jobb lenne a „vagy" helyett az „és".

Szívélyesen üdvözlöm, s kérem, válaszoljon, sikerül-e A. M.-csot megnyerni a „*Proletarij*" számára. Ha igen, lásson neki a munkának, s *ne várjon* az „összejövetelig"[48] és megállapodásig.

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 387—388. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

08. II. 13.

Kedves Al. M-cs!

Úgy vélem, hogy az Ön által említett nézeteltéréseinkkel kapcsolatos kérdések egyike-másika egyszerűen félreértés. Természetesen eszem ágában sem volt „üldözni az értelmiséget", mint az ostoba szindikalisták teszik, vagy tagadni azt, hogy a munkásmozgalomnak szüksége van rá. *Ezekben* a kérdésekben *nem lehet* köztünk nézeteltérés: ez a szilárd meggyőződésem, és ha most nem is jöhetünk össze, tüstént el kell kezdenünk a közös munkát. A munkában alakul ki köztünk a legkönnyebben és a legjobban, véglegesen az összhang.

Nagyon, de nagyon örülök annak a tervének, hogy ír majd kisebb dolgokat a „*Proletarij*"*-ba* (a hirdetést elküldtük Önnek). De ha valami nagyobb munkája van, azért *ne hagyja félbe.*

Trockijt illetően már legutóbb akartam válaszolni Önnek, de megfeledkeztem róla. Mi (vagyis a „Proletarij" itteni szerkesztősége: Al. Al., én és „Szerzetes" — nagyon rendes kolléga az oroszországi bolsevikok közül) azonnal úgy határoztunk, hogy felkérjük, legyen a „Proletarij" munkatársa. Írtunk egy levelet, megjelöltünk és ajánlottunk neki egy témát. *Közös megegyezéssel,* úgy írtuk alá, mint „a »Proletarij« szerkesztősége", azt óhajtván, hogy kollegiálisabb alapokra helyezzük az ügyet (jómagam például hatalmas csatát vívtam, elkeseredetten verekedtem Trockijjal 1903—1905-ben, amikor ő mensevik volt). Trockij talán megsértődött a forma miatt, nem tudom; bár jött egy levél, de nem ő írta, hanem „Trockij elvtárs megbízásából" értesítették a „*Proletarij*" szerkesztőségét, hogy nem vállalja az írást, el van foglalva.

Szerintem ez pózolás. A londoni kongresszuson is pózolt. Nem tudom, a bolsevikokkal fog-e tartani...

A mensevikek közzétettek itt egy hirdetést a „Golosz Szocial-Demokrata[49] című havi folyóirat megjelenéséről, Plehanov, Akszelrod, Dan, Martov, Martinov aláírásával. Szerzek egyet, és elküldöm Önnek. Meglehet, hogy ki fog éleződni a harc. Trockij pedig „a harcoló frakciók'' felett akar állni...

A materializmust mint voltaképpeni világfelfogást illetően lényegében nem értek egyet Önnel. Pontosabban nem „a materialista történetfelfogásról'' van szó (ezt nem tagadják a mi „empiriósaink''), hanem a filozófiai materializmusról. Hogy az angolszászok és a németek a „materializmusnak'' köszönhetnék kispolgári mivoltukat, a latinok meg az anarchizmust — ezzel határozottan vitába szállok. A materializmust mint filozófiát *mindenütt elhanyagolják.* A „Neue Zeit'',[50] ez az elvileg még leginkább következetes és a leginkább tudományos jellegű, de a filozófiával szemben közömbös lap, amely sohasem volt valami nagy barátja a filozófiai materializmusnak, az utóbbi időben minden fenntartás nélkül közli az empiriokritikusok cikkeit. Nem igaz, semmiképpen sem igaz, hogy *abból* a materializmusból, amelyet Marx és Engels tanított, le lehet szűrni a hullaszagú nyárspolgáriasságot! Valamennyi kispolgári áramlat, amely a szociáldemokráciában felbukkant, leginkább a filozófiai materializmus ellen hadakozik, s Kanthoz, az újkantianizmushoz, a kritikai filozófiához húz. Nem, az a filozófia, amelynek Engels az „Anti-Dühring''-ben lefektette az alapjait, még csak a közelébe sem engedi a kispolgáriasságot. Plehanov árt e filozófiának, amikor az *e téren* folyó harcot összeköti a frakciós harccal. De egyetlen orosz szociáldemokratának sem szabad összetévesztenie a mai Plehanovot a régivel. Al. Al. csak az imént ment el. Ismét beszéltem neki az „összejövetelről''. Ha ragaszkodik hozzá, néhány nappal előbb is nyélbeüthetnénk.

Baráti kézszorítással
Lenin

Lenin Művei. 34. köt. 389—390. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

1908. II. 25.

Kedves A. M.! Levelére nem feleltem mindjárt, mert cikke miatt, vagy némileg azzal kapcsolatban, bármily különösnek látszik is az első pillantásra, elég nagy perpatvar támadt a szerkesztőségben köztem és Al. Al.[51] közt ...Hm, hm... *nem ott* szóltam és nem abból az okból, melyből Ön gondolta.

Így történt a dolog.

A „Vázlatok a marxizmus filozófiája köréből'' című könyv erősen kiélezte a bolsevikok körében a filozófiai kérdések körül támadt régi nézeteltéréseket. Nem tartom magamat elég illetékesnek ezekben a kérdésekben ahhoz, hogy siessek a sajtóban nyilatkozni. De a *pártunkban* folyó filozófiai vitákat mindig figyelemmel kísértem —, kezdve Plehanov harcán Mihajlovszkij és társai ellen a 80-as évek végétől 1895-ig, majd ugyancsak Plehanov harcát a kantiánusok ellen 1898-ban és a következő években (ezt már nemcsak figyeltem, hanem valamennyire részt is vettem benne mint a „*Zarja*''[52] szerkesztőségének tagja 1900-tól), végül ugyancsak az ő harcát az empiriokritikusok és társaik ellen.

Bogdanov filozófiai munkáit a „Történelmi természetszemlélet'' című energetikai könyvétől kezdve kísértem figyelemmel — ezt a könyvet szibériai tartózkodásom alatt tanulmányoztam. Bogdanovnak akkori álláspontja csak átmenet volt más filozófiai nézetekhez. Személyesen 1904-ben ismerkedtem meg vele, s ez alkalommal azonnal megajándékoztuk egymást: én a „Lépésekkel'', ő meg egyik *akkori* filozófiai művével. S én mindjárt (1904 tavaszán vagy nyár elején) azt írtam neki Genfből Párizsba, hogy írásaival teljesen meggyőzött arról, hogy az ő nézetei helytelenek és Plehanov nézetei helyesek.

Mikor Plehanovval együtt dolgoztam, nemegyszer beszélgettünk Bogdanovról. Plehanov megmagyarázta nekem, miért tévesek Bogdanov nézetei, de ezt az elhajlást egyáltalán nem tartotta kétségbeejtően nagynak. Igen jól emlékszem arra, hogy 1903 nyarán Genfben Plehanovval együtt elbeszélgettem a „Zarja" szerkesztősége nevében a „Vázlatok a realista világnézetről"[53] szerkesztő bizottságának küldöttével, és *megállapodtunk* abban, hogy mi is írunk a kötetbe, én az agrárkérdésről, Plehanov a *filozófiáról Mach ellen*. Plehanov közreműködésének *feltételéül* szabta a Mach elleni fellépést, s ezt a feltételt a „Vázlatok" szerkesztő bizottságának küldötte teljes mértékben elfogadta. Plehanov akkor Bogdanovot szövetségesünknek tekintette a revizionizmus elleni harcban, de olyan szövetségesnek, aki annyiban téved, hogy Ostwaldot, majd Machot követi.

1904 nyarán és őszén végérvényesen megegyezésre jutottunk Bogdanovval mint *bolsevikok*, és létre hoztuk azt a hallgatólagos és a filozófiát mint semleges területet hallgatólagosan kikapcsoló blokkot, amely a forradalom egész ideje alatt fennállott, és lehetővé tette számunkra, hogy a forradalomban alkalmazzuk a forradalmi szociáldemokrácia (a bolsevizmus) taktikáját, amely mélységes meggyőződésem szerint az egyetlen helyes taktika.

A forradalom lázas napjaiban nemigen lehetett filozófiával foglalkozni. Bogdanov a börtönben, 1906 elején, írt még egy munkát — azt hiszem, az „Empiriomonizmus" harmadik kötetét. 1906 nyarán átnyújtotta nekem, és én nagy érdeklődéssel fogtam olvasásához. Miután elolvastam, nagyon megharagudtam és dühbe gurultam: még világosabban láttam, hogy teljesen hamis, nem marxista úton jár. Ekkor írtam neki egy „szerelmi vallomást" — írtam egy filozófiai levelet három füzet terjedelemben. Megmagyaráztam neki, hogy én persze csak *egyszerű marxista* vagyok a filozófiában, de éppen az ő világos, népszerű, kitűnően megírt munkái győznek meg végérvényesen arról, hogy neki lényegében nincs igaza és hogy Plehanovnak van igaza. Ezeket a füzeteket megmutattam néhány barátomnak (köztük Lunacsarszkijnak), és úgy gondoltam, hogy kiadom őket ezzel a címmel: „Egy egyszerű marxista filozófiai jegyzetei", de nem jutottam hozzá. Most sajnálom, hogy akkor mindjárt nem adtam ki őket. A napokban írtam Pétervárra és kértem, hogy keressék meg és küldjék el nekem ezeket a füzeteket.[54]

Most megjelent a „Vázlatok a marxizmus filozófiája köréből" című gyűjtemény. Elolvastam minden cikket, kivéve Szuvorovét (ezt most olvasom), és mindegyiknél valósággal tajtékoztam dühömben. Nem, ez nem marxizmus! És a mi empiriokritikusaink, empiriomonistáink és empirioszimbolistáink ingoványba kerültek. Azt bizonygatni az olvasónak, hogy a külvilág realitásába vetett „hit", „misztika" (Bazarov), a legképtelenebb módon összekeverni a marxizmust és a kantianizmust (Bazarov és Bogdanov), az agnoszticizmus egyik válfaját (az empiriokriticizmust) és az idealizmus egyik válfaját (az empiriomonizmust) hirdetni —, a munkásokat „vallásos ateizmusra" és a felsőbbrendű emberi potenciák „istenítésére" tanítani (Lunacsarszkij), misztikának nyilvánítani Engels tanítását a dialektikáról (Berman), holmi francia „pozitivisták" — agnosztikusok vagy metafizikusok dögletes forrásából meríteni, hogy az ördög vigye őket a „megismerés szimbolikus elméletével" (Juskevics) egyetemben! Nem, ez már több a soknál. Persze, mi csak egyszerű marxisták vagyunk, akiknek nincs filozófiai műveltsége —, de az már igen nagy sértés, hogy efféle dolgokat tálalnak elénk a marxizmus filozófiája gyanánt! Inkább felnégyeltetem magamat, semhogy beleegyezzem abba, hogy egy olyan lap vagy olyan testület munkatársa legyek, amely ilyesféle dolgokat hirdet.

Megint kedvem támadt az „Egy egyszerű marxista filozófiai jegyzetei" megírására, és hozzáfogtam. Al. Al-ccsal azonban — a „Vázlatok" olvasása közben — természetesen nyíltan és nyersen közöltem benyomásaimat.

Mi köze ehhez az Ön cikkének? — kérdezi Ön. Az, hogy éppen abban az időpontban, mikor az a veszély fenyeget, hogy a bolsevikok közt támadt ezen ellentétek különösen kiéleződnek, Ön nyilvánvalóan az egyik irány nézeteit kezdi kifejteni a „*Proletarij*" számára írt munkájában. Nem tudom persze, milyen következtetésre jutna Ön a végén. Ezenkívül véleményem szerint egy művész minden filozófiából sok hasznot meríthet. Végül teljesen és feltétlenül egyetértek azzal, hogy a művészi alkotás kérdéseiben Ön a legilletékesebb, és hogy ha *efféle* nézeteket merít művészi tapasztalataiból, vagy pedig egy *akár idealisztikus filozófiából is*, olyan eredményekre juthat, amelyek óriási hasznot hajthatnak a munkáspártnak. Ez mind igaz. Mindamellett a „Proletarij”-nak teljesen semlegesnek kell maradnia egész filozófiai viszályunkban, s a *legkisebb okot sem* szabad adnia az olvasónak arra, hogy a bolsevikok mint az orosz szociáldemokraták forradalmi szárnyának irányát, taktikai vonalát kapcsolatba hozza az empiriokriticizmussal vagy az empiriomonizmussal.

Mikor az Ön cikkét ismételten elolvasva megmondtam A. A-csnak, hogy ellenzem a cikk közlését, komorabb lett a legsötétebb viharfelhőnél. Szinte a szakadás nyomasztó légköre nehezedett ránk. Tegnap külön ülésre hívtuk össze háromtagú szerkesztő bizottságunkat a kérdés megvitatása végett. Ekkor váratlanul segítségünkre jött a „Neue Zeit” egy ostoba megjegyzése. 20. számában egy ismeretlen fordító közölte Bogdanovnak Machról szóló cikkét, és a cikkhez írt bevezetésében az a megjegyzés szaladt ki a száján, hogy a Plehanov és Bogdanov közti nézeteltérés a bolsevikok és a mensevikek *frakciós* nézeteltérésévé kezd válni az orosz szociáldemokraták körében! Ezekkel a szavakkal az az ostoba fickó — vagy ostoba liba —, aki a bevezetést írta, nyomban közös nevezőre hozott bennünket. Azonnal megegyeztünk abban, hogy most már feltétlenül el kell helyeznünk egy nyilatkozatot semlegességünkről a *„Proletarij”* legközelebbi számában. Mi sem felelhetett volna meg jobban a „Vázlatok” megjelenése óta kialakult hangulatomnak. A nyilatkozatot megszerkesztettük, egyhangúlag jóváhagytuk, holnap megjelenik a *„Proletarij”* 21. számában, s el fogjuk küldeni Önnek.

Cikkével kapcsolatban úgy határoztunk, hogy a kérdés eldöntését elhalasztjuk, a *„Proletarij”* mindhárom szerkesztője külön levélben megmagyarázza Önnek a tényállást, és én Bogdanovval együtt minél előbb Önhöz utazom.

Levelet fog tehát kapni Al. Al.-tól és a harmadik szerkesztőtől is, akiről egyszer régebben írtam Önnek.

Szükségesnek tartom, hogy véleményemet egészen nyíltan megmondjam Önnek. Azt, hogy a bolsevikok összekapjanak a filozófiai kérdésekben, most teljesen elkerülhetetlennek tartom. De véleményem szerint ostobaság volna, ha emiatt szakadás következne be. Mi azért léptünk blokkra, hogy a munkáspártban egy meghatározott taktika jusson érvényre. Ezt a taktikát *nézeteltérések nélkül* folytattuk és folytatjuk most is (az egyetlen nézeteltérés a III. duma bojkottálásának kérdésében merül fel köztünk, de ez először is sohasem élezödött ki annyira, hogy akár csak jele is mutatkozott volna szakadásnak; másodszor nem volt azonos a materialisták és machisták közti nézeteltéréssel, mert például a machista Bazarov, miként én is, ellenezte a bojkottot, és erről egy nagy tárcát is írt a „*Proletarij*"-ba).

Véleményem szerint megbocsáthatatlan ostobaság volna megzavarni a forradalmi szociáldemokrácia taktikájának megvalósítását a munkáspártban olyan viták miatt, hogy materializmus vagy machizmus. Úgy kell verekednünk a filozófia miatt, hogy ez *ne érintse* a „Proletarij"-t és a bolsevikokat mint a *párt* egyik frakcióját. És ez teljes mértékben lehetséges.

S véleményem szerint Önnek ebben segítenie kell. Ezt pedig úgy teheti meg, hogy a „*Proletarij*"-ba az irodalomkritika, a publicisztika és a művészi alkotás semleges (azaz a filozófiával semmi kapcsolatban nem levő) kérdéseiről ír. Cikkét pedig — ha meg akarja akadályozni a szakadást, és segíteni akar az új viszály lokalizálásában — át kellene dolgoznia: mindazt, ami, ha csak közvetve is, kapcsolatban van Bogdanov filozófiájával, máshová kell vinnie. Hála istennek, van hová írnia a „*Proletarij*"-on kívül is. Mindazt, ami nincs kapcsolatban Bogdanov filozófiájával — és cikkének *nagy* része nincs vele kapcsolatban —, fejtse ki a „*Proletarij*" számára írandó cikksorozatban. Ha másképpen jár el, ha nem hajlandó arra, hogy a cikket átdolgozza vagy hogy egyáltalában írjon a „Proletarij"-ba, annak szerintem elkerülhetetlenül az lesz a következménye, hogy a bolsevikok közt támadt konfliktus kiéleződik, megnehezedik az új viszály lokalizálása, meggyengül az oroszországi forradalmi szociáldemokraták sürgős, gyakorlati és politikai szempontból nélkülözhetetlen munkája.

Ez a véleményem. Megmondtam mindazt, amit gondoltam, és most várom válaszát.

Szerettünk volna ma elutazni Önhöz, de kiderült, hogy az utazást el kell halasztanunk legalább egy, de lehet, hogy két-három héttel.

Meleg kézszorítással
Lenin

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 13. köt. 462—469. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! Már elég régen nem írtam Önnek. Utazásunk még egyre húzódik: most az a fő akadály, hogy nincsenek híreink Brüsszelből. Barátaim azt írták onnan, hogy várnak engem az Iroda (Nemzetközi Szocialista Iroda) ülésére. Megkérdeztem a titkártól, mikor utazzak (mert, mondom, dolgom van Olaszországban). *Válasz még mindig nincs.* Márpedig Brüsszelt nem lehet elmulasztani.

Megkapta-e a „*Proletarij*"-t? Milyen szándékai vannak vele kapcsolatban? Hát An. Vasz.-nak? Sajnálattal értesültem róla, hogy nem ír a Kommünről. Harmadik szerkesztőnk: *Innokentyij*.

Írja meg, vannak-e Önnek és An. Vasz.-nak tervei a „Proletarij" számára.

Kézszorítással
Lenin

Genfből Capriba
1908 március első felében
Lenin Művei. 36. köt. 142. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

08. III. 16.

Kedves A. M.!

Bosszantó, hogy nem sikerül meglátogatnom. Brüsszelből megjött a válasz. Ez még nem tartóztatna, de nincs pénz, nincs időm, nem hagyhatom itt a lapot.

Ön — abból gondolom, hogy kecskét tart, és ez tény — nyilván jó hangulatban van, helyesen gondolkozik, és normális életet folytat. Nálunk viszont nincsenek rendben a dolgok. E miatt a filozófia miatt mintha haragban lennénk Al. Al.-lal. A lapot elhanyagolom filozófia-mániám miatt: egyik nap elolvasom az egyik empiriokritikust — és útszéli káromkodásra fakadok, másnap egy másikat — és ismét szitkozódom. Engem meg Innokentyij szid, s okkal, a „Proletarij'' elhanyagolása miatt. Nem mennek a dolgok.

De másképp nem lehet. Minden rendbe jön majd.

Kitűnő lenne, ha írhatna a „Proletarij''-ba anélkül, hogy a nagyobb munkái kárát látnák.

Üdvözlöm Önt is, A. Vasz.-t és Marija Fjodorovnát is.

Lenin

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 391. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

MAGÁNLEVÉL AL'. M-CSNAK

08. III. 24.

Kedves A. M.! Megkaptam levelét, amelyet a machistákkal való veszekedésem ügyében írt. Teljesen megértem és tisztelem érzelmeit, s meg kell mondanom, hogy pétervári barátainktól is kaptam hasonló levelet, de mélységes meggyőződésem, hogy Ön téved.

Meg kell értenie, és bizonyára meg is érti, hogy ha egyszer egy pártember arra a meggyőződésre jut, hogy valamely tan mélységesen téves és *káros*, akkor köteles fellépni ellene. Eszem ágában se lett volna ilyen lármát csapni, ha nem győződtem volna meg feltétlenül (és amint sorra megismerkedem Bazarov, Bogdanov és társai bölcsességének kútforrásaival, napról napra meggyőződöm) arról, hogy könyvük *teljes egészében* ostoba, káros, filiszteri, papi maszlag, elejétől végig, ágaitól a gyökeréig, Machig és Avenariusig. Plehanovnak lényegében *teljesen* igaza van velük szemben, csak nem tudja vagy nem akarja, vagy éppen lusta ezt *konkrétan*, alaposan, egyszerűen megmondani, anélkül, hogy mindenféle rafinált filozófiai kifejezésekkel fölöslegesen rémítgetné a közönséget. Én azonban mindenképpen meg fogom mondani *a magam módján.*

Miféle „kibékülésről" lehet itt szó, kedves A. M.? Már megbocsásson, ezt még szóba hozni is nevetséges. A harc *semmiképpen* sem kerülhető el. És a párt embereinek nem arra kell fordítaniuk erőfeszítéseiket, hogy elkenjék vagy elodázzák ezt a harcot vagy kitérjenek előle, hanem arra, hogy a gyakorlatilag nélkülözhetetlen pártmunka *ne szenvedjen kárt* miatta. Erről *Önnek* kell gondoskodnia, és ebben az oroszországi bolsevikok $^9/_{10}$ része segíteni fogja, s a legnagyobb mértékben hálás lesz érte.

Hogyan teheti meg ezt? „Semlegességgel''? Nem. Ilyen kérdésben nem lehetséges és *nem is lesz* semlegesség. Ha lehet egyáltalán semlegességről beszélni, legfeljebb *feltételes* értelemben: ezt az egész veszekedést *külön kell választani* a frakciótól. Ön eddig is írt „idegeneknek'', a frakciótól független kiadványokba, írjon továbbra is. Csak ez a módja annak, hogy a frakció ne legyen lekötve, ne *keveredjék bele*, ne legyen kénytelen holnap, holnapután *dönteni*, *szavazni*, vagyis krónikussá, hosszadalmassá, kilátástalanná változtatni a veszekedést.

Ezért *ellenzem*, hogy a folyóiratban[55] teret engedjünk bármilyen filozófiának. Tudom, hogy emiatt szidnak is: még egy szót sem szólt, de mások száját be akarja fogni! De fontolja meg higgadtan a dolgot.

Nézzük ezt a filozófiával is foglalkozó folyóiratot.

1. szám — Bazarov, Bogdanov, Lunacsarszkij egy-egy cikke Plehanov ellen. Egy cikk tőlem, amelyben azt mondom, hogy a „Vázlatok a marxizmus filozófiája köréből'' = bergyajevizmus és papi maszlag.

2. szám — három-három cikk Bogdanovtól, Bazarovtól, Lunacsarszkijtól Plehanov és Lenin ellen, igen ingerült hangnemben. Egy cikk tőlem, amelyen más oldalról bizonyítom be, hogy a „Vázlatok a marxizmus filozófiája köréből'' = papi maszlag.

3. szám — üvöltés és szitkozódás!

Írhatok hat vagy akár tizenkét cikket is a „Vázlatok a marxizmus filozófiája köréből'' ellen, egy-egy cikket mindegyik szerző ellen és nézeteik minden oldala ellen. Mehet ez így tovább? Meddig? Nem teszi-e ez — a vita kiéleződése és a határtalan elkeseredés eredményeképpen — *elkerülhetetlenné* a szakadást? Nem kötelezi-e *ez* a frakciót határozathozatalra: dönts, ítélj, vess véget szavazással a „vitának'' ... Fontolja meg alaposan ezt, ha szakadástól fél. Vállalják-e a gyakorlati pártmunkások olyan könyvek terjesztését, amelyek efféle „dulakodással'' vannak tele? Nem jobb-e a másik út: írjon továbbra is *„idegeneknek''*, a frakciótól független kiadványokba. Verekedjen másutt, a frakció *ad-*

dig várni fog. Ha lehet egyáltalán *enyhíteni* az elkerülhetetlen haragot, szerintem csak így lehet.

Azt írja: a mensevikek hasznot húznak a veszekedésből. Téved, nagyon téved, A. M.! Akkor húznak hasznot, ha a bolsevik frakció nem határolja el magát három bolsevik filozófiájától. *Akkor* végleg nyernek. De ha a filozófiai csetepaté a frakción kívül folyik, akkor a mensevikeknek végképpen a politikában kell színt vallaniuk, ott pedig végük.

Mondom: *külön kell választani* a veszekedést a frakciótól. Persze élő embereknél nem könnyű és egy kicsit fájdalmas dolog az ilyen különválasztás. Idő kell hozzá. Lelkiismeretes, gondos elvtársakra van szükség. Itt segíthetnek a gyakorlati emberek, és segítenie kell Önnek is — ez „pszichológia", s ebben Ön szakértő. Úgy gondolom, Ön ebben sokat segíthetne nekünk —, persze akkor, ha a „Vázlatok" ellen írt könyvemet olvasva nem dühödik meg rám is éppúgy, ahogy én megdühödtem rájuk.

Fontolja meg jól a folyóirat dolgát, és válaszoljon minél előbb. Nem tudom, érdemes-e *most* együtt utaznunk Önhöz. Minek izgassuk feleslegesen magunkat? „Hosszú búcsúzkodás . . .", de veszekedés nélkül nem úsznánk meg. Nem jobb-e hosszadalmas tárgyalások és ünnepélyes, de haszontalan összejövetelek helyett egyszerűbben intézni el a folyóirat ügyét? Csak kérdéseket teszek fel, hogy megtanácskozhassam Önnel.

Sokszor üdvözlöm M. F.-et. Azért okvetlenül elmegyek Capriba, és a feleségemet is igyekszem magammal vinni, de szeretném ezt a látogatást függetleníteni a filozófiai veszekedéstől.

Baráti kézszorítással
Lenin

P. S. *Fontos* közlést mellékelek egy spicliről, aki ott van önöknél.

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 392—394. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Micsoda dolog az, kedves A. M., hogy nem ad életjelt magáról? Azt írta, hogy már rég befejezte nagy munkáját, és most segíteni szándékozik nekünk a „Proletarij"-ban. Mikor hát? Mi volna, ha írna egy tárcácskát Tolsztojról vagy más efféle témáról? Írja meg, van-e kedve hozzá?

Al. Al. elutazott Önhöz. Én sem a lapot nem hagyhattam itt, sem a munkámat nem szakíthatom félbe. De ez csak egy kis késedelmet jelent, és mégiscsak meg fogom látogatni.

Milyennek találja a *„Proletarij"-t?* Gondozatlan. Még sohasem hanyagoltam el ennyire a lapomat: egész nap azokat az átkozott machistákat olvasom, a lapba pedig hihetetlenül kapkodva írom a cikkeket.

Kézszorítással
Lenin

M. F.-et ezerszer üdvözlöm! Kerékpáron fogok beállítani hozzá!

Szólítsa fel Anat. Vasz.-cset is, hogy írjon a *„Proletarij"-ba!* Hadd ugassak most én a filozófusok nyelvén, addig pedig segítsék önök a „Proletarij"-t!

Genfből Capri szigetére
1908 április első felében
Lenin Művei. 34. köt. 395. old.

08. IV. 16.

Kedves Al. M.!

Ma kaptam meg levelét, és sürgősen válaszolok rá. Az odautazás nem használna, sőt ártana: *képtelen vagyok* és nem is fogok szóba állni olyanokkal, akik odáig süllyedtek, hogy a tudományos szocializmus és a vallás egyesítését hirdetik. A füzetek ideje elmúlt. Vitatkozni nem lehet, feleslegesen tépdesni egymás idegeit pedig ostobaság. A filozófiát *külön kell választani* a pártügyektől (a frakciós ügyektől): erre kötelez bennünket a Bolsevik Központ határozata is.

Már *nyomdába adtam* a leghivatalosabb hadüzenetet.[56] Itt nincs többé helye a diplomáciának —, természetesen nem a rossz, hanem a jó értelemben vett diplomáciáról beszélek.

A „jó" diplomáciát, kedves A. M., Önnek úgy kell értelmeznie (hacsak nem hisz újabban Ön is az istenben), hogy közös (vagyis az engem is érintő) *ügyeinket* különválasztja a filozófiától.

A filozófián kívül más egyebekről most nemigen lehet írni: természetellenesen hatna. Egyébként, ha az *egyéb* dolgok — *nem* a filozófia, hanem például a „*Proletarij*" — miatt valóban szükség van egy megbeszélésre, mégpedig éppen *most* és éppen Önnél, leutazhatnék (nem tudom, sikerül-e pénzt szereznem; éppen most nehézségeink vannak), de ismétlem: csakis azzal a feltétellel, hogy filozófiáról és vallásról nem beszélek.

Önt azonban, amint befejezem a munkámat és szabad leszek, feltétlenül meg fogom látogatni, hogy elbeszélgessünk.

Baráti kézszorítással
Lenin

Forró üdvözletem M. F.-nek: ő, gondolom, nem istenpárti, ugye?

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 397–398. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

08. IV. 19.

Kedves A. M.!

Megkaptam az Ön és M. F. táviratát, s még ma vagy holnap reggel megküldöm a nemleges választ. Még egyszer ismétlem, hogy *semmi esetre sem* szabad összekeverni a különféle írók filozófiai vitáit a *párt* (vagyis a *frakció*) dolgaival. Ezt már megírtam An. Vasz.-nak is, és a meghívás visszautasításából származó mindennemű félremagyarázás vagy helytelen következtetés elkerülése végett *újból elismétlem az összes elvtársak előtt*. Frakciónk ügyeit továbbra is egyöntetűen kell intéznünk: azt a politikát, amelyet a forradalom idején folytattunk és érvényesítettünk, egyikünk sem bánta meg. Tehát kötelességünk, hogy *kiálljunk* e politika *mellett*, és megvédjük a párt színe előtt. Ezt csak akkor tudjuk megtenni, ha mindannyian összefogunk, s ezt meg is kell tennünk a *„Proletarij"-ban* és az egész pártmunkában.

Ha eközben A szidja B-t, vagy B szidja A-t a filozófia miatt — ezt külön *kell* választanunk, hogy ne ártsunk vele az ügynek.

Nyomatékosan kérem Önt és az elvtársakat, hogy ne értsék félre a meghívás visszautasítását. Nagyon kérem, ne haragudjanak, de a dolgok állása és a szerkesztőség ügyei miatt nem utazhatok.

Mindenkit melegen üdvözlök

Lenin

Minél előbb várjuk An. Vasz.-nak a római sztrájkról ígért cikkét.

Elvárjuk, hogy valamennyi író segítse a *„Proletarij"-t:* mindannyian felelősséggel tartozunk az oroszországiaknak, akik nincsenek megelégedve vele.

Al. Al. feltétlenül *gondoskodjék* pénzről! Oroszországban üvöltenek a pénzhiány miatt.

Genfből Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 399—400. old.

LEVÉL M. F. ANDREJEVÁNAK

Kedves Marija Fjodorovna! Elküldöm könyvtárosunknak A. M.-hez címzett levelét.

A következőről van szó. Nagyon kérem A. M.-et, írjon egy *legális* nyílt levelet *orosz* újságokba, azzal a felhívással, hogy *támogassák* Kuklin genfi *könyvtárát* a forradalom korszakából való lapok és a forradalom történetére vonatkozó anyagok elküldésével.

Rövidke levélre gondolok, amely *megmagyarázza* a nagyközönségnek, miért fontos ennek a könyvtárnak a támogatása magának Gorkijnak és sok más általa ismert írónak a *munkája érdekében*.

Önt megkérem, intézkedjék ennek a levélnek a sokszorosításáról (remélem, Zinovij Alekszejevics[57] nem tagadja meg a segítségét), és küldje el *minden* valamelyest tisztességes irányzatú *orosz* újságnak és folyóiratnak.

Kérem, szervezze meg mindezt!

Zinovij Alekszejevicset még arra is kérem, hogy küldje el *teheráruként* azokat a könyveket, amelyeket Viktor otthagyott, ha *nem viszi el őket* Natalja Bogdanovna[58].

Meleg kézszorítással
Lenin

Üdvözlöm május 1. alkalmával!

Genfből Capriba
1908 április végén
Lenin Művei. 36. köt. 143. old.

LEV TOLSZTOJ MINT AZ OROSZ FORRADALOM TÜKRE

Első pillantásra különösnek és erőltetettnek tűnhet, hogy a nagy művész nevét együtt említjük a forradalommal, amelyet nyilvánvalóan nem értett meg, és amely elől szemmel láthatólag elzárkózott. Hogyan nevezhető tükörnek az, ami szemmel láthatólag helytelenül tükrözi a jelenségeket? Csakhogy a mi forradalmunk rendkívül bonyolult jelenség; közvetlen végrehajtóinak és részvevőinek tömegében sok olyan szociális elem van, aki ugyancsak nyilvánvalóan nem értette meg azt, ami történt, ugyancsak elzárkózott a tulajdonképpeni történelmi feladatok elől, amelyek elé az események menete állította. És ha igazán nagy művésszel van dolgunk, a forradalomnak legalább egyik-másik lényeges oldalát tükröznie kellett alkotásaiban.

A legális orosz sajtó, amely rengeteg cikket, levelet és tárcát közöl Tolsztoj 80. születésnapja alkalmából, a legkevésbé törődik azzal, hogy műveit az orosz forradalom jellege és hajtóerői szempontjából elemezze. A legális sajtót annyira átitatja a képmutatás, mégpedig kétféle — hivatalos és liberális — képmutatás, hogy az ember gyomra émelyeg tőle. A hivatalos képmutatás a bértollnokok durva képmutatása, akiknek tegnap azt parancsolták, hogy indítsanak hajszát Tolsztoj ellen, ma pedig azt, hogy kutassák fel benne a hazafiságot, és iparkodjanak illedelmesnek mutatkozni Európa előtt. Hogy ezeket a firkászokat megfizették írásaikért, azt mindenki tudja, és az effélék senkit sem tudnak megtéveszteni. Sokkal rafináltabb és ezért sokkal ártalmasabb és veszedelmesebb a liberális képmutatás. Ha a „Recs”[59] kadet Balalajkinjait[60] hallgatjuk, az lehet a benyomásunk, hogy a legteljesebb és legforróbb rokonszenvet érzik Tolsztoj iránt. Valójában a „nagy istenkeresőről" szóló hatásvadászó szavalás és dagályos frázistömeg csupa hazugság, hiszen az orosz liberális sem Tolsztoj istenében nem hisz, sem a fennálló rend tolsztoji bírálatával nem rokonszenvez. Azért dörgölődzik a közkedvelt névhez, hogy politikai tőkéjét gyarapítsa, hogy az általános nemzeti ellenzék vezetőjének szerepét játszhassa; a dörgedelmes frázisokkal igyekszik *elhallgattatni* azt a követelést, hogy egyenes és világos választ adjon erre a kérdésre: mi okozza a „tolsztojizmus" kiáltó ellentmondásait, s forradalmunknak miféle hiányosságait és gyenge oldalait fejezik ki ezek az ellentmondások?

Tolsztoj műveiben, nézeteiben, tanításaiban és iskolájában valóban kiáltó ellentmondások vannak. Egyrészt zseniális művész, aki nemcsak páratlan képet festett az orosz életről, hanem a világirodalmat is elsőrendű művekkel gazdagította. Másrészt egy földesúr, aki Krisztus mániákusa. Egyrészt rendkívül erőteljesen, közvetlenül és őszintén tiltakozik a társadalmi hazugság és képmutatás ellen, másrészt egy „tolsztojánus", vagyis egy fáradt, hisztérikus idegroncs, egy úgynevezett orosz intellektuel, aki nyilvánosan meakulpázik, miközben azt mondogatja: „gonosz vagyok, hitvány vagyok, de a magam erkölcsi tökéletesítésén munkálkodom: nem eszem több húst, hanem rizsfelfújttal táplálkozom." Egyfelől kíméletlenül bírálja a kapitalista kizsákmányolást, leleplezi a kormány erőszakos akcióit, a bíráskodás és az államigazgatás komédiáját, teljes mélységében feltárja a gazdagság gyarapodása, a civilizáció vívmányai és a dolgozó tömegek nyomorának, elvadulásának és kínlódásának fokozódása közti ellentéteket; másfelől eszelősen hirdeti, hogy „ne állj ellen erővel a gonosznak". Egyrészt a legjózanabb realizmussal leránt minden álarcot; másrészt az egyik leghitványabb dolgot hirdeti, ami csak van a világon; tudniillik a vallást, igyekszik a hivatalból működő papok helyébe olyanokat állítani, akik erkölcsi meggyőződésből választották papi hivatásukat — vagyis a legrafináltabb s ezért kiváltképpen undorító paposkodást ápolja. Valóban:

Szegény vagy, szenvedő,
S mégis bővelkedő,
Vagy roppant nagy erő,
És gyenge és ernyedő,
Orosz hazám![61]

Hogy ily ellentmondások közepette Tolsztoj egyáltalán nem érthette meg sem a munkásmozgalmat és a munkásmozgalom szerepét a szocializmusért folyó harcban, sem az orosz forradalmat, az magától értetődik. De a Tolsztoj nézeteiben és tanításaiban mutatkozó ellentmondások nem véletlenek, hanem azoknak az ellentmondásos viszonyoknak a kifejezői, amelyek az orosz életet a XIX. század utolsó harmadában jellemezték. A patriarkális falu, amely csak a minap szabadult meg a hűbériségtől, a szó szoros értelmében teljesen ki volt szolgáltatva a tőke és a kincstár fosztogatásának. A paraszti gazdaság és a paraszti élet régi pillérei, amelyek valóban évszázadokig álltak fenn, rendkívül gyorsan omlottak össze. És Tosztoj nézeteinek ellentmondásait nem is a jelenkori munkásmozgalom és a jelenkori szocializmus szempontjából kell megítélnünk (persze ilyen értékelésre is szükség van, de ez nem elegendő), hanem az előretörő kapitalizmus, a tömegek elszegényedése és földnélkülivé válása elleni tiltakozás szempontjából, aminek a patriarkális orosz faluban elkerülhetetlenül meg kellett születnie. Tolsztoj nevetséges az emberiség megváltására új recepteket feltaláló próféta szerepében — s ezért egészen szánalmasak azok a a külföldi és orosz „tolsztojánusok'', akik tanításának éppen e leggyöngébb oldalából akarnak dogmát csinálni. Tolsztoj nagy mint azoknak az eszméknek és érzelmeknek a kifejezője, amelyek az orosz parasztság millióiban alakultak ki az oroszországi polgári forradalom bekövetkezéséig. Tolsztoj eredeti, mivel nézeteinek összessége együttvéve éppen forradalmunknak mint *paraszti* polgári forradalomnak sajátosságait fejezi ki. Tolsztoj nézeteinek ellentmondásai ebben az értelemben valóban azokat az ellentmondásos viszonyokat tükrözik, amelyek közt forradalmunkban a parasztság történelmi tevékenysége végbement. Egyrészt a feudális elnyomás évszázadai és a reformot követő rohamos elszegényedés évtizedei alatt rengeteg gyűlölet, harag és kétségbeesett elszántság halmozódott föl. Forradalmunk során a parasztok minden történelmi akciójának az a törekvés volt a rugója, hogy teljesen elsöpörjék a hivatalos egyházat is, a földesurakat is, a földesúri kormányt is, megszüntessék a földbirtok minden régi formáját és rendjét, megtisztítsák a földet, s a rendőri osztályállam helyén megteremtsék a szabad és egyenlő jogú kisparasztok együttélését, s nem kétséges, hogy Tolsztoj írásainak eszmei tartalma sokkal inkább ennek a paraszti törekvésnek felel meg, mint valami elvont „keresztény anarchizmusnak", ahogy nézeteinek „rendszerét" olykor értékelni szokták.

Másrészt a parasztság, az együttélés új formáira törekedve, fölöttébb homályos, patriarkális, együgyű elképzelést alkotott magának arról, milyen is legyen ez az együttélés, miféle harccal vívja ki a szabadságot, kik lehetnek a vezetői ebben a harcban, hogyan reagál a parasztforradalom érdekeire a burzsoázia és a polgári értelmiség, miért elengedhetetlen feltétele a földesúri földtulajdon megszüntetésének a cári hatalom erőszakos megdöntése. A parasztságot a múltja megtanította arra, hogy gyűlölje az uraságot és a hivatalnokot, de nem tanította és nem taníthatta meg arra, hogy keresse a feleletet ezekre a kérdésekre. Forradalmunkban a parasztságnak csak a kisebb része harcolt valóban valamelyest is szervezetten ezért a célért, és csak egészen kis része kelt fel fegyveresen, hogy elpusztítsa ellenségeit, kiirtsa a cár talpnyalóit és a földesurak védelmezőit. A parasztság nagyobb része sírt és imádkozott, töprengett és ábrándozott, kérvényeket írt és „szószólókat" küldött — éppen Lev Nyikolajevics Tolsztoj szellemében! És mint ilyenkor általában történni szokott, a tolsztoji tartózkodás a politikától, a tolsztoji elzárkózás a politika elől, a politika iránti érdeklődés és megértés hiánya azt eredményezte, hogy az öntudatos és forradalmi proletariátust csak a kisebbség követte, a többség pedig azoknak az elvtelen, talpnyaló polgári értelmiségieknek a zsákmánya lett, akik kadet néven a trudovik gyűlésekről Sztolipin előszobájába futkostak, rimánkodtak, alkudoztak, békítgettek, békét ígértek — amíg csak ki nem penderítették őket. A tolsztoji eszmevilág parasztfelkelésünk gyöngeségének, fogyatékosságainak tükre, a patriarkális falu tehetetlenségének és az „iparkodó muzsik'' megrögzött gyávaságának tükörképe.

Ott vannak például az 1905—1906-os katonai felkelések. Forradalmunknak ezek a harcosai szociális összetétel szempontjából a parasztság és a proletariátus közt foglalnak helyet. A proletariátus kisebbséget alkot a hadseregben, ezért a katonaságnál a mozgalom még megközelítőleg sem mutat olyan országos egységet, olyan pártos tudatosságot, amilyet a proletariátus mutatott, mely szinte egy intésre szociáldemokratává vált. S teljesen elhibázott az a nézet, amely szerint a katonai felkelések kudarcának az volt az oka, hogy nem álltak katonatisztek az élükön. Ellenkezőleg, a forradalomnak a „Narodnaja Volja''[62] ideje óta megtett óriási haladása éppen abban mutatkozott meg, hogy a tisztikar ellen ragadott fegyvert a „szürke nyáj'', amelynek önállósága annyira megrémítette a liberális földesurakat és a liberális tisztikart. A katona szívvel-lélekkel a parasztság ügyét támogatta, a föld puszta említésére felcsillant a szeme. A katonaságnál nemegyszer ment át a hatalom a katonatömegek kezébe, de alig fordult elő, hogy ezt a hatalmat radikálisan felhasználták volna; a katonák tétováztak, megöltek valami gyűlölt parancsnokot, de a többieket néhány nap vagy éppen néhány óra múlva szabadon engedték, tárgyalásokba kezdtek a hatalommal, aztán puskacső elé álltak, deresre feküdtek, megint igába hajtották a fejüket — éppen Lev Nyikolajevics Tolsztoj szellemében!

Tolsztoj kifejezte a felhalmozódott gyűlöletet, a jobb élet megérlelődött vágyát, a múlt lerázásának óhaját — de kifejezte az ábrándozásban, a politikai nevelés hiányában, a forradalmi tehetetlenségben megnyilvánuló éretlenséget is. A történelmi és gazdasági feltételek megmagyarázzák, miért volt szükségszerű a tömegek forradalmi harcának kirobbanása, és azt is, miért nem voltak felkészülve a harcra ezek a tömegek; megmagyarázzák a „ne állj ellen a gonosznak'' tolsztoji elvét, amely az első forradalmi hadjárat vereségének igen komoly oka volt.

Azt mondják, hogy a vert hadak jól tanulnak. Persze a forradalmi osztályoknak hadseregekhez való hasonlítása csak nagyon korlátozott értelemben helyes. A kapitalizmus fejlődése óráról órára módosítja és élezi azokat a feltételeket, amelyek a feudális földbirtokosok és kormányuk elleni gyűlöletben egyesült paraszti milliókat forradalmi demokratikus harcra sarkallták. A cserének, a piac uralmának és a pénz hatalmának növekedése magának a parasztságnak körében is mindinkább kiszorítja a régi patriarkális viszonyokat és a patriarkális tolsztoji ideológiát. De a forradalom első éveinek és a forradalmi tömegharcban elszenvedett első vereségeknek van egy eredményük, amely máris kétségtelen: egy csapásra véget vetett a tömegek renyheségének és ernyedtségének. Élesebbek lettek a választóvonalak. Az osztályok és a pártok elhatárolódtak. A sztolipini lecke pörölycsapásai alatt, a forradalmi szociáldemokraták kitartó, következetes agitációja révén nemcsak a szocialista proletariátus, hanem a parasztság demokratikus tömegei is egyre keményebb harcosokat fognak csatasorba állítani, akik egyre kevésbé eshetnek a tolsztojizmus történelmi hibájába!

1908. szeptember 11.
Lenin Művei. 15. köt. 201–208. old.

LEVÉL M. A. ULJANOVÁNAK

(Részlet)

08. XI. 17.

. . . Anyutának mondd meg, kérlek, hogy a filozófiai kéziratot már elküldtem annak az ismerősünknek, aki abban a városkában lakott, ahol Krasznojarszkba való elutazásom előtt, 1900-ban találkoztunk. Remélem, már megkapta és továbbította nektek. Ha nem, meg kell látogatni, hiszen nem lakik messze tőletek. Nagyon kérlek, jelezzétek azonnal néhány szóval a kézirat vételét. Pétervárra két barátunknak írtam, és kértem segítségüket a kiadás megszervezésének dolgában. Megbíztam őket azzal, hogy a „Znanyijé''-nál[63] dolgozó közös ismerősünk útján lépjenek érintkezésbe Anyutával, ha valami lehetőség kínálkozik. Magára a „Znanyijé''-ra úgyszólván nem számítok: „gazdája'', aki félig-meddig ígéretet tett Anyutának, ravasz róka, és valószínűleg elutasító választ ad, miután megszimatolt valamit Capriban, ahol Gorkij lakik. Másutt kell keresni . . .

Genfből Moszkvába
Lenin Művei. 37. köt. 339. old.

MATERIALIZMUS ÉS EMPIRIOKRITICIZMUS

KRITIKAI JEGYZETEK EGY REAKCIÓS FILOZÓFIÁRÓL

(Részlet)

KIEGÉSZÍTÉS A IV. FEJEZET 1. §-ÁHOZ MELYIK OLDALRÓL BÍRÁLTA A KANTIANIZMUST N. G. CSERNISEVSZKIJ?

A negyedik fejezet első paragrafusában részletesen kimutattuk, hogy a materialisták homlokegyenest ellenkező oldalról bírálták és bírálják Kantot, mint Mach és Avenarius. Nem lesz felesleges e helyütt, ha kiegészítésül röviden rámutatunk a nagy orosz hegeliánus és materialista, N. G. Csernisevszkij ismeretelméleti álláspontjára.

Nem sokkal Albrecht Raunak, Feuerbach német tanítványának Kant-kritikája után N. G. Csernisevszkij, a nagy orosz író, aki szintén Feuerbach tanítványa volt, első ízben tett kísérletet arra, hogy állást foglaljon mind Feuerbachhal, mind Kanttal kapcsolatban. N. G. Csernisevszkij már a múlt század ötvenes éveiben mint Feuerbach híve lépett fel az orosz irodalomban, de cenzúránk még azt sem engedte meg neki, hogy Feuerbach nevét megemlítse. 1888-ban „A művészet esztétikai viszonya a valósághoz'' című munkájának tervbe vett harmadik kiadásához írt előszavában N. G. Csernisevszkij megpróbált Feuerbachra hivatkozni, de a cenzúra 1888-ban sem engedélyezte még ezt az egyszerű utalást sem! Az előszó csak 1906-ban látott napvilágot: lásd N. G. Csernisevszkij Összes Művei. X. köt. 2. rész, 190—197. old. N. G. Csernisevszkij ebben az „Előszó''-ban fél oldalt szentelt Kant és a filozófiai következtetéseikben Kantot követő természettudósok bírálatának.

Idézem Csernisevszkijnek ezt az 1888-ban írt nagyszerű fejtegetését:

„Azok a természettudósok, akik mindent átfogó elméletek építőinek képzelik magukat, a valóságban csak tanítványai, s rendszerint gyenge tanítványai olyan régi gondolkodóknak, akik metafizikai rendszereket alkottak, s akiknek rendszereit részben már Schelling, véglegesen pedig Hegel megdöntötte. Elég arra emlékeztetnünk, hogy a legtöbb természettudós, aki az ember gondolati tevékenysége törvényeinek átfogó elméleteit próbálja felépíteni, megismétli Kantnak tudásunk szubjektivitására vonatkozó metafizikai elméletét" ... (az oroszországi machisták tájékoztatására, akik mindent összezavartak: Csernisevszkij elmarad Engelstől, amennyiben terminológiájában összetéveszti a materializmus és az idealizmus ellentétét a metafizikus és a dialektikus gondolkodás ellentétével, de Csernisevszkij teljesen Engels színvonalán áll, amennyiben nem a realizmust rója fel Kant hibájául, hanem az agnoszticizmust és a szubjektivizmust, nem a „magánvaló dolog" feltételezését, hanem azt, hogy tudásunkat nem tudta ebből az objektív forrásból levezetni) ... „Kant alapján azt állítja, hogy érzéki észleletünk formái és a tárgyak tényleges létezésének formái közt nincs hasonlatosság" ... (az oroszországi machisták tájékoztatására, akik mindent összezavartak: Csernisevszkij Kant-kritikája homlokegyenest ellenkezik Avenarius—Mach és az immanensek Kant-kritikájával, mert Csernisevszkij szerint, mint minden materialista szerint, érzéki észleletünk formái és a tárgyak tényleges, azaz objektíve valóságos létezésének formái közt van hasonlatosság) ... „hogy ennélfogva a ténylegesen létező tárgyak és tényleges tulajdonságaik, egymáshoz való tényleges viszonyaik megismerhetetlenek számunkra" ... (az orosz machisták tájékoztatására, akik mindent összezavartak: Csernisevszkij szerint, mint minden materialista szerint, a tárgyak, vagyis Kant nyakatekert nyelvén szólva: a „magánvaló dolgok" *ténylegesen* léteznek és *teljesen* megismerhetők számunkra, megismerhetők létezésükben is, tulajdonságaikban is és tényleges vonatkozásaikban is) ... „és ha megismerhetők volnának, akkor sem lehetnének gondolkodásunk tárgyai, mert a gondolkodás a tudás minden anyagát a tényleges létezés formáitól teljesen eltérő formákba helyezi, hogy maguknak a gondolkodás törvényeinek is csak szubjektív jelentőségük van" ... (a zavaros fejű machisták tájékoztatására: Csernisevszkij szerint, mint minden materialista szerint, a gondolkodás törvényeinek nemcsak szubjektív jelentőségük van, vagyis a gondolkodás törvényei a tárgyak tényleges létezésének formáit tükrözik vissza, teljesen egybevágnak ezekkel a formákkal, s nem különböznek tőlük) . . . „hogy a valóságban nincsen semmi, amit mi az ok és okozat kapcsolatának képzelünk, mert nincsen sem előzmény, sem következmény, nincsen sem egész, sem részek, és így tovább, és így tovább" . . . (a zavaros fejű machisták tájékoztatására: Csernisevszkij szerint, mint minden materialista szerint, a valóságban megvan az, amit mi az ok és okozat kapcsolatának látunk, a természetben van objektív okság, illetve szükségszerűség) . . . „Ha a természettudósok felhagynak ezzel s az ehhez hasonló metafizikai badarsággal, akkor képesek lesznek arra, hogy a természettudomány alapján kidolgozzanak és valószínűleg ki is fognak dolgozni olyan fogalomrendszert, melyben a fogalmak pontosabbak és teljesebbek lesznek, mint azok, amelyeket Feuerbach fejtett ki . . ." (a zavaros fejű machisták tájékoztatására: Csernisevszkij metafizikai badarságnak minősít a materializmustól való *minden* idealista és agnosztikus eltérést) . . . „Egyelőre azonban az emberi tudásszomj úgynevezett alapvető kérdéseiről alkotott tudományos fogalmak legjobb kifejtése az marad, amelyet Feuerbach nyújtott." (195—196. old.) Az emberi tudásszomj alapvető kérdéseinek Csernisevszkij azt nevezi, amit mai nyelven az ismeretelmélet vagy gnoszeológia alapvető kérdéseinek neveznek. Csernisevszkij az egyetlen igazán nagy orosz író, aki az ötvenes évektől kezdve egészen 1888-ig egy egységes és következetes filozófiai materializmus színvonalán tudott maradni és félre tudta dobni az újkantiánusok, a pozitivisták, a machisták és egyéb zavaros fejűek szánalmas badarságait. De Csernisevszkij nem volt képes felemelkedni, helyesebben: az orosz élet elmaradottsága következtében nem emelkedhetett fel Marx és Engels dialektikus materializmusáig.

1909 március
Lenin Összes Művei. 18. köt. 337—
339. old.

LEVÉL A. I. ULJANOVA-JELIZAROVÁNAK

(Részlet)

... Küldök egy kiegészítést. Ezért nem érdemes a könyvet visszatartani. De ha futja az időből, közöld a könyv legvégén, a befejezés után, más betűfajtából, például petittel. Úgy vélem, rendkívül fontos, hogy a machistákkal szembeállítsam Csernisevszkijt[64].

1909. március 23. vagy 24.
Lenin Művei. 37. köt. 361. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

09. XI. 16.

Kedves Alekszej Makszimovics! Egész idő alatt tökéletesen meg voltam győződve arról, hogy Ön és Mihail elvtárs[65] az új frakció megingathatatlan tagja, akikkel ostobaság volna megpróbálnom baráti hangon beszélni. Mihail elvtársat ma láttam először, őszintén elbeszélgettünk az ügyekről és Önről, s rájöttem, hogy szörnyen tévedtem. Bizisten, igaza volt Hegelnek, a filozófusnak: az élet ellentmondásokon át halad előre, és az élet eleven ellentmondásai sokkal gazdagabbak, sokoldalúbbak, tartalmasabbak, mint azt az emberi elme eleinte gondolná. Én az iskolát *csakis* az új frakció központjának tekintettem.[66] Kiderült, hogy ez nem igaz — nem abban az értelemben, hogy az iskola nem központja az új frakciónak (igenis központja volt és az ma is), hanem abban az értelemben, hogy ez nem minden, ez nem a teljes igazság. Szubjektíve néhány ember csinált az iskolából ilyen központot, objektíve az is volt, de azonkívül az iskola az igazi munkáséletből igazi élenjáró munkásokat gyűjtött össze. Így történt, hogy Capriban a régi és az új frakció ellentétén kívül kialakult az ellentét a szociáldemokrata értelmiség egy csoportja és az orosz munkások közt, akik a szociáldemokráciát, *bármi áron is* és bármi történjék is, minden külföldi veszekedés, civakodás, minden „história" stb. ellenére a helyes útra fogják terelni. Erről az olyan emberek kezeskednek, mint Mihail. Sőt, még az is kiderült, hogy az iskolán a Capri-szigeti szociáldemokrata értelmiség különböző elemei közt is ellentét támadt.

Mihail szavaiból látom, kedves A. M., hogy Önnek most nagyon nehéz a helyzete. Úgy adódott, hogy Ön a munkásmozgalmat és a szociáldemokráciát egyszerre arról az oldalról látta meg, olyan megnyilvánulásában, olyan formájában, amely Oroszország és Nyugat-Európa története során már nemegyszer kergette kétségbeesésbe a kishitű értelmiségieket, kiábrándítva őket a munkásmozgalomból és a szociáldemokráciából. Meg vagyok győződve arról, hogy Önnel ez nem történik meg, és a Mihaillal való beszélgetés után szeretném keményen megszorítani a kezét. Művészi tehetségével oly rengeteget használt az orosz — és nemcsak az orosz — munkásmozgalomnak, és még annyit fog használni, hogy semmiképpen sem szabad átadnia magát annak a nyomasztó hangulatnak, amelyet a külföldön folyó harc epizódjai idéztek elő. Vannak olyan körülmények, amikor a munkásmozgalom élete elkerülhetetlenül előidézi a klikkek külföldi harcát, szakadásait, veszekedéseit és torzsalkodásait —, nem mintha a munkásmozgalom alapjában gyenge vagy a szociáldemokrácia alapjában téves volna, hanem azért, mert a munkásosztálynak nagyon is különféle és különböző kaliberű elemekből kell kikovácsolnia a maga pártját. Mindenesetre ki fogja kovácsolni, ki fogja kovácsolni a remek oroszországi forradalmi szociáldemokráciát, mégpedig hamarabb, mint az átkozott emigrációs helyzet alapján gondolnánk néha, s biztosabban, mint néhány felületi jelenségből és elszigetelt epizódból meg tudjuk ítélni. Az olyan emberek kezeskednek erről, mint Mihail.

Sokszor üdvözlöm Önt is, meg Marija Fjodorovnát is, mert most már remélem, hogy találkozni fogunk, s nem mint ellenségek.

Lenin

Wl. Oulianoff.
4. Rue Marie Rose. 4.
Paris. XIV.

Párizsból Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 412—413. old.

A POLGÁRI SAJTÓ MESÉJE GORKIJ KIZÁRÁSÁRÓL

A polgári lapok Franciaországban („L'Éclair", „Le Radical"), Németországban („Berliner Tageblatt") és Oroszországban („Utro Rosszii", „Recs", „Russzkoje Szlovo", „Novoje Vremja") néhány napja élvezettel csámcsognak egy szenzációs újságon: azon, hogy Gorkijt kizárták a szociáldemokrata pártból. A „Vorwärts" közölte már ennek az ostobaságnak a cáfolatát. A „Proletarij" szerkesztősége is megküldte cáfolatát néhány újságnak, de a polgári sajtó ezt nem veszi tudomásul, és tovább pletykálkodik.

Világos, hogy mi a pletyka forrása: valamelyik firkász fél-füllel hallott valamit az otzovizmussal és istenépítéssel kapcsolatos nézeteltérésekről (— olyan kérdés ez, melyen már csaknem egy éve nyíltan vitatkozunk a pártban és különösen a „Proletarij"-ban —), istentelenül elferdítette a hallott hírfoszlányokat, és „remek üzletet csinált" a költött „interjúkkal" stb.

Ugyanolyan világos az is, hogy mi a pletykahadjárat célja. A polgári pártok szeretnék, ha Gorkij kilépne a szociáldemokrata pártból. A polgári újságok mindent megtesznek, hogy a szociáldemokrata pártban nézeteltéréseket szítsanak és torz alakban mutassák be őket.

Hasztalan erőlködnek a polgári újságok. Gorkij elvtárs hatalmas művészeti alkotásaival olyan erősen hozzákötötte magát Oroszország és az egész világ munkásmozgalmához, hogy igazán csak megvetéssel felelhet ezeknek az újságoknak.

1909. november 28.
Lenin Művei. 16. köt. 101. old.

A „VEHI”-RŐL[87]

A „Vehi” című ismert gyűjtemény, amelyet a legtekintélyesebb kadet publicisták állítottak össze, amely rövid idő alatt több kiadást ért meg, s amelyet az egész reakciós sajtó lelkesedéssel fogadott, kristálytisztán tükrözi a kor szellemét. Bárhogyan „helyesbítik” is a kadet újságok a „Vehi” egyes túlságosan meghökkentő részeit, bárhogyan megtagadják is a „Vehi”-t egyes kadetok, akik teljesen képtelenek az egész kadet párt politikájára befolyást gyakorolni, vagy azt tűzték ki céljukul, hogy e politika valódi jelentőségét illetően félrevezessék a tömegeket — kétségtelen tény, hogy a *„Vehi” a mai kadetizmus nyilvánvaló lényegét fejezte ki*. A kadetok pártja — a „Vehi” pártja.

A munkásdemokrácia mindennél többre becsüli a tömegek politikai és osztályöntudatának fejlődését, s ezért feltétlenül örömmel üdvözli a „Vehi”-t, melyben a kadetok eszmei vezetői nagyszerűen felfedik politikai irányvonaluk lényegét. A „Vehi”-t Bergyajev, Bulgakov, Gersenzon, Kisztyakovszkij, Sztruve, Frank és Izgojev urak írták. Ezeknek az ismert képviselőknek, ismert renegátoknak, ismert kadetoknak a neve már önmagában is eleget mond. A „Vehi” szerzői egy egész társadalmi irányzat igazi eszmei vezéreiként lépnek fel, hiszen tömör vázlatban a filozófiai, vallási, politikai, publicisztikai kérdéseknek, a szabadságért folyó egész mozgalom értékelésének és az orosz demokrácia egész története értékelésének teljes enciklopédiáját adják. A „Vehi-ről a szerzők azt mondták, hogy ez „cikkgyűjtemény az orosz értelmiségről”, s ezzel az alcímmel leszűkítették művük igazi témáját, hiszen valójában az „értelmiség” náluk az egész orosz demokráciának és az egész oroszországi felszabadító mozgalomnak szellemi vezéreként, lelkesítőjeként és kifejezőjeként szerepel. A „Vehi" („Mérföldkövek") — hatalmas mérföldkövek azon az úton, amelyen haladva az orosz kadetizmus és általában az orosz liberalizmus *teljesen szakít* az orosz felszabadító mozgalommal, annak minden alapvető feladatával, minden fontos hagyományával.

I

A liberális renegátság enciklopédiája három fő témát ölel fel: 1. harc az orosz (és a nemzetközi) demokrácia egész világnézetének eszmei alapjai ellen; 2. a közelmúlt felszabadító mozgalmainak megtagadása és mocskolása; 3. az októbrista burzsoázia, a régi hatalom, s általában az egész régi Oroszország iránti „libériás" érzelmeik (s az ennek megfelelő „libériás" politika) nyílt hirdetése.

A „Vehi" szerzői az „értelmiségi" világnézet filozófiai alapjaival kezdik. A könyvben elejétől végig elszántan harcolnak a materializmus ellen, amelyet már csak dogmatizmusnak, metafizikának, „a filozofálás legelemibb és legalacsonyabb rendű formájának" minősítenek (4. old. — az utalások a „Vehi" első kiadására vonatkoznak). Elítélik a pozitivizmust, mert „számunkra" (vagyis a „Vehi" által ledorongolt orosz „értelmiség" számára) „egyértelmű a materialista metafizikával", vagy mert „kizárólag materialista szellemben" értelmeztük (15), míg „egyetlen misztikus, egyetlen hívő sem vetheti el a tudományos pozitivizmust és a tudományt" (11). Ne tréfáljanak! „A gyűlölet az idealista és vallásos-misztikus törekvésekkel szemben" (6) — ez az, amiért a „Vehi" támadja az „értelmiséget". „Jurkevics mindenesetre igazi filozófus volt Csernisevszkijhez viszonyítva" (4).

Egészen természetes, hogy a „Vehi", amely ezen az állásponton van, szüntelenül mennydörög az „értelmiség" ateizmusa ellen, és a legelszántabban, a legteljesebb formában vissza akarja állítani a vallásos világnézetet. Egészen természetes, hogy a „Vehi", miután végzett Csernisevszkijjel mint filozófussal, kivégzi Belinszkijt, a publicistát. Belinszkij, Dobroljubov, Csernisevszkij az „értelmiségiek" vezérei (134, 56, 32, 17. stb. old.). Csaadajev, Vlagyimir Szolovjev, Dosztojevszkij „egyáltalán nem értelmiségiek". Az előbbiek annak az irányzatnak a vezetői, amely ellen a „Vehi" élethalálharcot folytat. Az utóbbiak „szüntelenül hangoztatták" éppen azt, amit a „Vehi" is hangoztat, „de nem hallgattak rájuk, az értelmiség nem törődött velük", — olvassuk a „Vehi" előszavában.

Az olvasó ebből már láthatja, hogy a „Vehi" nem az „értelmiséget" támadja — ez csak amolyan mesterkélt, a dolgot elködösítő kifejezésmód. Támadni az egész vonalon a demokráciát, a demokratikus világnézetet támadják. Mivel pedig a magát „alkotmányos-demokratikusnak" hirdető párt szellemi vezetőinek nincs ínyükre, hogy nevükön nevezzék a dolgokat, kölcsönveszik a „*Moszkovszkije Vedomosztyi*" terminológiáját, s nem a demokráciát tagadják meg — (micsoda méltatlan rágalom!) —, hanem csak az „értelmiségi felfogást"!

Belinszkijnek Gogolhoz írt levele[68], hirdeti a „Vehi", „az értelmiségi érzület lángoló és klasszikus kifejezése" (56). „Publicisztikánk története, a Belinszkij utáni időktől kezdve, az életfelfogás szempontjából tisztára őrület" (82).

Úgy, úgy. A jobbágyparasztok feudalizmusellenes érzülete nyilván „értelmiségi" érzület. Annak a tiltakozásnak és harcnak a története, amellyel a legszélesebb néptömegek 1861-től 1905-ig szembeszálltak a hűbériségnek az egész orosz élet rendjében megmaradt csökevényei ellen, nyilván „tisztára őrület". Vagy talán a mi bölcs és művelt szerzőink véleménye szerint Belinszkij hangulatának, amely Gogolhoz írt levelében kifejezésre jut, nem volt köze a jobbágyparasztok hangulatához? Publicisztikánk történetének talán nem volt köze ahhoz, hogy a néptömegek háborogtak a feudális elnyomás csökevényei miatt?

A „*Moszkovszkije Vedomosztyi*" mindig azt bizonygatta, hogy az, amit az orosz demokrácia, már akár Belinszkijtől kezdve, kifejez, korántsem a lakosság legszélesebb tömegeinek érdekei a hűbéri intézmények által megcsonkított legelemibb népjogokért vívott harcban, hanem csupán „az intellektuelek hangulata".

A „Vehi" és a „Moszkovszkije Vedomosztyi" programja a filozófiában is, a publicisztikában is azonos. De a filozófiában a liberális renegátok meg merték mondani a tiszta igazságot, fel merték tárni *egész* programjukat (harc a materializmus és a materialista módon értelmezett pozitivizmus ellen, a misztika és a misztikus világnézet felújítása), míg a publicisztikában csűrnek-csavarnak, kerülgetik a dolgot, jezsuitáskodnak. Szakítottak a demokrácia legfontosabb eszméivel, a legelemibb demokratikus törekvésekkel, de úgy tesznek, mintha csak az „értelmiségi felfogással" szakítanának. A liberális burzsoázia a nép jogainak védelméről határozottan áttért a népellenes intézmények védelmére. De a liberális zugpolitikusok mégis szeretnék megtartani a „demokrata" nevet.

Ugyanazt a bűvészmutatványt, amelyet Belinszkijnek Gogolhoz írt levelével és az orosz publicisztika történetével véghezvittek, véghezviszik a közelmúlt mozgalmának a történetével is.

II

Valójában a „Vehi" csak azt az értelmiséget támadja, amely a demokratikus mozgalmat képviselte, és csak amiatt, amiben e mozgalom igazi részvevőjének bizonyult. A „Vehi" dühödten támadja az értelmiséget éppen azért, mert ez a „kicsiny földalatti szekta előbújt, számos követőt szerzett magának, és ideiglenesen eszmei befolyásra, sőt reális hatalomra tett szert" (176). A liberálisok rokonszenveztek az „értelmiséggel", és néha titokban támogatták is, *amíg* az értelmiség *csak* kicsiny földalatti szekta volt, amíg nem szerzett magának számos követőt, ameddig nem tett szert reális hatalomra; vagyis: a liberális rokonszenvezett a demokráciával, amíg a demokrácia nem mozgósított igazi tömegeket, mert a tömegek bevonása nélkül a demokrácia csak a liberalizmus önző céljait szolgálta, csak segített a liberális burzsoázia felső rétegeinek abban, hogy a hatalomhoz közeledhessenek. A liberális elfordult a demokráciától, amikor az magával ragadott tömegeket, amelyek hozzáláttak, hogy megvalósítsák *saját* feladataikat, megvédelmezzék *saját* érdekeiket. A demokratikus „értelmiség" elleni kiabálással takarózva *a kadetok valójában a tömegek demokratikus mozgalma ellen harcoltak.* A „Vehi"-ből ez számtalanszor igen szemléltető módon kitűnik, többek között akkor, amikor kijelenti, hogy a XVIII. század végi hatalmas társadalmi mozgalom Franciaországban „példaképe az eléggé kitartó értelmiségi forradalomnak, melynek minden szellemi ereje felszínre került" (57).

Nagyszerű, nemde? A XVIII. század végi francia mozgalom, ugyebár, nem a tömegek legmélyrehatóbb és legszélesebb demokratikus mozgalmának, hanem az „értelmiségi" forradalomnak a példaképe! Minthogy demokratikus feladatokat sehol a világon és soha nem valósítottak meg *ugyanilyen* típusú mozgalom nélkül, teljesen nyilvánvaló, hogy a liberalizmus eszmei vezérei éppen a demokráciával szakítanak.

Az orosz értelmiségben a „Vehi" éppen azt ócsárolja, ami *szükségszerű* kísérője és kifejezője *mindenféle* demokratikus mozgalomnak. „Az értelmiségi eszmék politikai radikalizmusa elképesztő gyorsasággal oltódott be a népi ösztönök* szociális radikalizmusába" (141) — és ez „nem egyszerűen politikai hiba, nem egyszerűen a taktika bűne volt. Ez morális hiba volt." Ott, ahol nincsenek sokat szenvedett néptömegek, ott nem lehet demokratikus mozgalom sem. A demokratikus mozgalom viszont éppen abban különbözik az egyszerű „lázadástól", hogy bizonyos radikális politikai eszmék zászlaja alatt halad. A demokratikus mozgalom és a demokratikus eszmék nemcsak politikailag hibásak, nemcsak taktikailag helytelenek, hanem erkölcsileg is bűnösek — ebben foglalható tehát össze a „Vehi" igazi gondolata, mely semmiben sem különbözik Pobedonoszcev igazi gondolatától. Pobedonoszcev éppen csak becsületesebben és nyíltabban mondta ki ugyanazt, amit a Sztruvéék, Izgojevék, Frankék és társaik mondanak.

Amikor a „Vehi" pontosabban kezdi meghatározni a gyűlöletes „értelmiségi" eszmék tartalmát, természetesen általában „baloldali'' és különösen narodnyik és marxista eszmékről beszél. A narodnyikokat a ,,parasztság iránti tettetett szeretettel'', a marxistákat a ,,proletariátus iránti tettetett szeretettel'' vádolja (9). Ezeket is, azokat is ízzé-porrá zúzza a ,,nép bálványozása'' miatt (59, 59—60). A gyűlölt ,,értelmiséginek'' ,,a nép az istene, és egyetlen célja a többség boldogsága'' (159). ,,Az ateista baloldali blokk viharos beszédei'' (29), — ez az, ami a kadet Bulgakovnak a II. dumából a legjobban az emlékezetében maradt, ez az, ami különösen felháborította őt. S teljesen kétségtelen, hogy itt Bulgakov másoknál valamivel világosabban érzékeltette az általános kadet pszichológiát, az egész kadet párt legbensőbb gondolatait.

---

* „A sokat szenvedett néptömegek" — olvashatjuk ugyanazon az oldalon, két sorral lejjebb.

Hogy a liberális szemében elmosódik a narodnyikság és a marxizmus közötti különbség — ez nem véletlen, hanem szükségszerű dolog, ez nem egy irodalmár ,,fortélya'' (aki nagyonis jól ismeri ezeket a különbségeket), hanem a liberalizmus mai lényegének törvényszerű tükröződése. Hiszen az *adott* időszakban Oroszország liberális burzsoáziája előtt nem annyira az oroszországi munkásosztály szocialista mozgalma ijesztő és gyűlöletes, hanem inkább a munkások és a parasztok közös demokratikus mozgalma, vagyis az ijesztő és gyűlöletes előtte, ami közös a narodnyikságban és a marxizmusban, az, hogy mindkettő a tömegekhez fordulva védelmezi a demokráciát. A mai korszakra az jellemző, hogy Oroszországban a liberalizmus határozottan szembefordult a demokráciával; egészen természetes, hogy a liberalizmust nem érdeklik sem a demokrácián belüli különbségek, sem pedig a megvalósított demokrácia talaján feltáruló további célok, távlatok és kilátások.

A ,,Vehi'' csak úgy hemzseg az afféle szólamoktól, mint a ,,nép bálványozása''. Ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen a néptől rettegő liberális burzsoáziának nem marad hátra más, mint hogy arról kiabáljon, hogy a demokraták ,,a népet bálványozzák''. A visszavonulást okvetlenül nagyon hangos dobszóval kell fedezni. Hiszen csakugyan nem lehet egyenesen letagadni, hogy a két első duma éppen a munkás- és parasztképviselők révén kifejezte a munkás- és parasztömegek valódi érdekeit, követeléseit és nézeteit. De közben éppen ezek az „értelmiségi" képviselők* keltettek a kadetokban féktelen *gyűlöletet a „baloldaliakkal"* szemben, mert azok leleplezték, hogy a kadetok minduntalan eltérnek a demokratizmustól. Hiszen csakugyan nem lehet nyíltan megtagadni még az „általános-titkost"[69] sem; de közben egyetlen valamennyire is becsületes politikus sem kételkedett abban, hogy az „általános-titkos", a valóban demokratikus választások a mai Oroszországban túlnyomó többséget biztosítanának a trudovik képviselőknek és a munkáspárt képviselőinek.

A takarodót fújó liberális burzsoáziának nem marad más hátra, mint hogy a demokráciával való szakítását a *„Moszkovszkije Vedomosztyi"* és a *„Novoje Vremja"* szótárából kölcsönvett szólamokkal leplezgesse; ezek a szólamok igen szépen ékesítik az egész „Vehi" című gyűjteményt.

A „Vehi" a demokráciára zúdított reakciós rágalmak szennyes áradata. Érthető, hogy a *„Novoje Vremja"* publicistái, Rozanov, Menysikov és A. Sztolipin, a „Vehi" nyakába borultak. Magától értetődik, hogy a volhíniai Antonij elragadtatással üdvözölte a liberalizmus vezéreinek e művét.

„Amikor az értelmiségi — írja a „Vehi" — elgondolkodott azon, mi a kötelessége a néppel szemben, gondolatban sohasem jutott el odáig, hogy az egyéni felelősségnek a kötelesség elvében kifejeződő eszméje ne csak rá, az értelmiségire, hanem a népre is vonatkozzék" (139). A demokrata gondolkodott a nép jogainak és szabadságjogainak kiterjesztésén, s ezt a gondolatot úgy öntötte szavakba, mint a felsőbb osztályok „kötelességét" a néppel szemben. A demokrata soha nem volt képes arra, hogy gondolataiban odáig jusson, és soha nem is jut el odáig, hogy a reform előtti országban vagy a június 3-i „alkotmány" országában szóba kerülhet a nép „felelőssége" az uralkodó osztályokkal szemben. Hogy egy demokrata, illetve egy állítólagos demokrata „gondolataiban odáig eljusson'', visszavonhatatlanul ellenforradalmi liberálissá kell válnia.

---

* Ahogyan a „Vehi" az „értelmiségi" szó szokásos jelentését kiforgatja, az valósággal nevetséges. Csak át kell lapoznunk a két első duma képviselőinek névsorát, és máris megállapíthatjuk, hogy a trudovikok között a többség paraszt volt, a szociáldemokraták között főleg munkások voltak, és a kadetok összpontosították a polgári értelmiség tömegét.

,,Az egoizmus, az önigenlés nagy erő — olvassuk a ,,Vehi''-ben —, éppen ez teszi a nyugati burzsoáziát isten ügyének hatalmas öntudatlan eszközévé a földön'' (95). Ez semmi más, mint tömjénfüstbe burkolt ismétlése a híres ,,Enrichissez-vous! — gazdagodjatok!''[70] jelszónak, vagy annak, amire nálunk, Oroszországban azt mondják: ,,Az erősekre tesszük a tétet.'' Amikor a burzsoázia segített a népnek harcolni a szabadságért, ezt a harcot isten ügyének nyilvánította. Amikor megrémült a néptől, és a néppel szemben támogatni kezdett mindent, ami középkori — isten ügyének nyilvánította az ,,egoizmust'', a meggazdagodást, a soviniszta külpolitikát stb. Ez mindenütt így történt Európában. S ez ismétlődik Oroszországban is.

,,Az október 17-i kiáltvánnyal a forradalomnak lényegében és formailag be kellett volna fejeződnie'' (136). Ez az októbrizmusnak, vagyis az ellenforradalmi burzsoázia programjának alfája és omegája. Az oktobristák mindig ezt mondták, és nyíltan ennek szellemében cselekedtek. A kadetok (október 17-től) *titokban* ugyanígy cselekedtek, de közben demokratáknak szerették volna feltűntetni magukat. A demokrácia sikere szempontjából a leghasznosabb, a legszükségesebb dolog a teljes, világos, nyílt elhatárolódás a demokraták és a renegátok között. Fel kell használni a ,,Vehi''-t erre a szükséges dologra. ,,Végül, legyen bátorságunk bevallani — írja a renegát Izgojev —, hogy állami dumáinkban a képviselők nagy többsége, három-négy tucat kadet és oktobrista kivételével, nem tett tanúbizonyságot olyan tudásról, hogy hozzáláthatna Oroszország kormányzásához és átalakításához'' (208). Hát persze, hogy is vállalkozhatnának erre a trudovik parasztképviselők, vagy holmi munkásképviselők. Ehhez kadet és oktobrista többségre van szükség, ehhez a többséghez pedig a III. dumára . . .

És hogy a nép meg a nép bálványozói megértsék, milyen ,,felelősséggel'' tartoznak azoknak, akik a III. dumában és a III. duma Oroszországában intézik az ügyeket, ehhez — a volhíniai Antonijjal együtt — ,,bűnbánatot'' (,,Vehi'', 26), ,,megbékélést'' (49), az „értelmiségi gőg'' elleni harcot (52), „engedelmességet'' (55), a „régi mózesi tízparancsolat egyszerű, természetes táplálékát (51), az „Oroszország gigászi testét megszálló ördögök hada'' elleni harcot (68) kell hirdetni a népnek. Ha a parasztok trudovikokat választanak, a munkások pedig szociáldemokratákat, akkor ez természetesen éppen ilyen ördögkísértés, hiszen a nép tulajdonképpen — mint ezt Katkov és Pobedonoszcev már régen felfedezte — természeténél fogva „gyűlöli az értelmiséget'' (87; értsd: a demokráciát).

Ezért az orosz állampolgároknak — oktat ki bennünket a „Vehi'' — „áldaniok kell ezt a hatalmat, mert szuronyaival és börtöneivel csakis ez véd még meg bennünket („értelmiségieket'') a nép haragjától'' (88).

Ez a tiráda kitűnő, mert őszinte; hasznos, mert feltárja az igazságot az egész kadet párt egész 1905—1909-es politikájának valódi lényegére vonatkozólag. Ez a tiráda kitűnő, mert rövid és szemléltető formában feltárja a „Vehi'' egész szellemét. A „Vehi'' pedig kitűnő, mert feltárja az orosz liberálisok — és köztük az orosz kadetok — *valódi* politikájának egész szellemét. Ezért van az, hogy a „Vehi''-vel folytatott kadet polémia, a „Vehi''-től való kadet elhatárolódás csupán aljas képmutatás, csupán reménytelen üres fecsegés. Hiszen a gyakorlatban a kadetok mint kollektíva, mint párt, mint társadalmi erő *éppen* a „Vehi'' politikáját folytatták és folytatják. Az 1905 augusztusi és szeptemberi felhívások a buligini dumában való részvételre, ugyanez év végén a demokrácia elárulása, az állandó rettegés a néptől és a népi mozgalomtól, a szakadatlan harc a két első duma munkás- és parasztképviselői ellen, a költségvetés megszavazása, Karaulov beszéde a vallásról és Berezovszkij beszéde az agrárkérdésről a III. dumában, a londoni utazás — mindez számtalan *mérföldköve* éppen *annak* a politikának, amelyet a „Vehi'' eszmeileg hirdet.

Az orosz demokrácia egyetlen lépést sem haladhat előre, míg nem érti meg e politika lényegét, míg nem érti meg e politika osztálygyökereit.

1909. december 13.
Lenin Művei. 16. köt. 120—129. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! Ami az utazásomat illeti, hasztalan halmoz el szemrehányásokkal. Ugyan minek veszekedjem Makszimovval, Lunacsarszkijjal meg a többiekkel? Maga is azt írja: civódjanak egymás közt — és felszólít, hogy a nyilvánosság előtt folytassuk a civódást. Nem volna jó példa. S abban sincs igaza, hogy eltaszítjuk a munkásokat. Ha elfogadják meghívásunkat, és eljönnek hozzánk, elcsevegünk velük, aztán birokra kelünk egy újság nézetei miatt[71], amelyet egyes frakciósok szidnak (már jó ideje hallottam ezt Ljadovtól és másoktól), hogy unalmas, alacsony színvonalú, senkinek sem kell, s hogy nem hisz a proletariátusban és a szocializmusban.

Amit az új szakadásról ír — valahogy az sincs rendben. Egyrészt mindketten nihilisták (és „szláv anarchisták" — ugyan, kedvesem, hiszen a nem szláv európaiak olyan időkben, mint a mienk, sokkal többet verekedtek, szitkozódtak és pártoskodtak!) —, másrészt a szakadék nem kevésbé mély lesz, mint a bolsevikok és a mensevikek közt. Ha egy „kötekedő" ember „nihilizmusáról", műveletlenségéről stb. van szó, aki nem hisz abban, amit leír — akkor egyáltalán nem mély a szakadás, sőt, nincs is szakadás. De ha mélyebb a szakadás, mint a bolsevikok és a mensevikek között — akkor már nem nihilizmusról és nem a saját írásaikban sem hivő írókról van szó. Ejnye, ejnye, ez nincs rendben! Ön téved a mostani szakadás kérdésében, és jól* mondja: „Az embereket megértem, de a tetteiket nem."

---

* Pótlás a „jól" szóhoz: itt van egy fenntartásom. Tetteik megértése nélkül az embereket nem lehet megérteni, csak — külsőleg. Vagyis meg

Amit Ön és Makszimov a „Proletarij”-ban az őszinteség hiányának és haszontalanságnak stb. vél, annak az a magyarázata, hogy az egész jelenlegi helyzetet (s persze a marxizmust is) egészen más szempontból nézzük. Látszólag két éve topogunk egy helyben, azokon a kérdéseken rágódva, amelyeket Makszimov még mindig „vitásnak” tart, s amelyeket az élet rég eldöntött. S ha tovább „vitatkoznánk” rajtuk, ma is egy helyben topognánk minden eredmény nélkül. De ha szétválunk, világosan, nyíltan, határozottan megmutatjuk a munkásoknak a két kiutat. A szociáldemokrata munkások könnyen és gyorsan fognak választani, mert halott taktika az, amely meg akarja őrizni (mégpedig konzervdobozban) az 05—06-os forradalmi *szavakat* ahelyett, hogy alkalmazná a forradalmi *módszert* az új, a régitől különböző helyzetre, a megváltozott korszakra, amely más eszközöket és más szervezeti formákat követel. A proletariátus a forradalom felé halad, és el fog jutni hozzá — de *nem úgy*, mint 1905 előtt; akik „elhiszik”, hogy halad és eljut, de ezt a „nem úgy”-ot *nem értik*, azok szükségképpen nem őszintének, haszontalannak, unalmasnak találják a mi álláspontunkat, azok úgy látják, hogy azért ilyen az álláspontunk, mert nem hiszünk a proletariátusban és a szocializmusban stb., stb. Az ebből fakadó nézeteltérés kétségkívül elég mély ahhoz, hogy a szakadás elkerülhetetlenné váljon — legalábbis a külföldön. De korántsem olyan mély, mint a bolsevikok és a mensevikek közti szakadás, ha már a párt, a szociáldemokrácia, a marxisták szakadásának mélységéről beszélünk.

Csodálkozik, hogy nem veszem észre Mihail hisztériáját, fegyelmezetlenségét (Önnek nem volna szabad ezt mondania, s Mihailnak sem volna szabad hallgatnia Önre) és egyéb rossz tulajdonságait. Nekem ugyanis volt alkalmam egy apróságon próbára tenni: azt gondoltam, hogy a köztem és Ön közt folyó eszmecsere nem fog eredményre vezetni, hogy nincs értelme írnom Önnek. A Mihaillal folytatott beszélgetés hatása alatt azonban hirtelen, az első fellobbanás hevében megírtam a levelet, s még csak át sem

lehet érteni a harc egyik vagy másik résztvevőjének a lelkivilágát, de nem lehet megérteni a harc *értelmét*, nem lehet megérteni a harc *jelentőségét* a politika és a párt szempontjából.

olvastam, nem is aludtam rá egyet. Másnap azt gondoltam: bolond voltam, hittem Mihailnak. De kiderült, hogy bármennyire elragadtatta magát Mihail, *annyiban* igaza lett, hogy *mégis* sikerült elbeszélgetnem Önnel — persze nem minden zsörtölődés nélkül, és nem kerülhettük el a „Proletarij" szidását sem; de hát mit is tehettünk volna!

Baráti kézszorítással
N. Lenin

Párizsból Capri szigetére
1909 november—december
Lenin Művei. 34. köt. 414—416. old.

FILOZÓFIAI FÜZETEK

FEUERBACH „ELŐADÁSOK A VALLÁS LÉNYEGÉRŐL" C. MŰVÉNEK KONSPEKTUSA

(Részlet)

Érdekes Feuerbach válasza kritikusának, *von Schaden* professzornak (448—449) és *Schallernek*. (449—450—463)

NB
„lét és természet", „gondolkodás és ember"

. . . „»Hiszen én a lét helyébe kifejezetten a természetet, a gondolkodás helyébe az embert állítom«", vagyis nem az absztrakciót, hanem a konkrétat — — —, »a *drámai* pszichológiát«. (449)

Éppen ezért *szűk* Feuerbach és Csernisevszkij kifejezése: „antropológiai elv" a filozófiában[72]. Mind az antropológiai elv, mind a naturalizmus csak pontatlan, gyenge körülírása *a materializmusnak*.

1909
Lenin Művei. 38. köt. 65. old.

EGY PUBLICISTA JEGYZETEI

(Részlet)

. . . A jelenlegi forradalomközi időszak magyarázata nem véletlenekben keresendő. Ma már kétségtelen, hogy ez egy külön fejlődési szakasza az önkényuralomnak, a burzsoá monarchiának, a burzsoá feketeszázas parlamentarizmusnak, a cárizmus burzsoá falusi politikájának, az ellenforradalmi burzsoázia által mindehhez nyújtott támogatásnak. Ez az időszak, kétségtelenül, *átmeneti* időszak „a forradalom két hulláma között'', de ahhoz, hogy felkészülhessünk a második forradalomra, éppen az szükséges, hogy számba vegyük ennek az átmenetnek a sajátosságát, hogy taktikánkat és szervezetünket hozzá tudjuk idomítani ehhez a nehéz, súlyos, sötét, de a „kampány'' folyamán ránk kényszerített átmenethez. A duma-szószék, s ugyanúgy minden más legális lehetőség kihasználása a meglehetősen egyszerű, semmi „nagyszerű'' eredményt nem biztosító harci eszközök közé tartozik. De az átmeneti időszak éppen azért átmeneti időszak, mert specifikus feladata az *erők* felkészítése és összegyűjtése, nem pedig az erők közvetlen, határozott fellépése. Tudnunk kell helyesen megszervezni ezt a minden külső fényt nélkülöző tevékenységet, tudnunk kell ehhez felhasználni mindazokat a féllegális intézményeket, amelyek a feketeszázas-októbrista duma időszakára jellemzők, tudnunk kell *ezen a talajon is* megőrizni a forradalmi szociáldemokrácia valamennyi hagyományát, nem régi hősi múltjának valamennyi jelszavát, munkájának egész szellemét, az opportunizmussal és a reformizmussal szemben tanúsított kérlelhetetlenségét — ez a *párt feladata*, ez a mai helyzetből fakadó feladatunk.

Elemeztük az új platform első eltérését az 1908 decemberi konferencia határozatában kifejtett taktikától. Láttuk, hogy ez eltérés az otzovista eszmék irányában, olyan eszmék irányában, amelyeknek semmi közük sincs sem a jelenlegi helyzet marxista elemzéséhez, sem általában a forradalmi szociáldemokraták taktikájának alapelveihez. Most vizsgáljuk meg az új platform második eredeti vonását.

Az új csoport ugyanis azt a feladatot tűzi ki, hogy „meg kell teremteni" és „a tömegek között el kell terjeszteni egy új, proletár" kultúrát: „ki kell fejleszteni a proletár tudományt, a proletárok körében meg kell erősíteni az igazi elvtársi kapcsolatokat, ki kell dolgozni a proletár filozófiát, s a proletárok törekvései és tapasztalatai irányába kell terelni a művészetet" (17. old.).

Ez kitűnő példa arra a naiv diplomáciára, amely az új platformban a dolog lényegének eltussolását szolgálja. Hát nem naivság, hogy a „tudomány" és a „filozófia" *közé* odaállítják „az igazi elvtársi kapcsolatok megerősítését"? A *platformba* az új csoport beveszi vélt *sérelmeit*, a többi csoportok (mégpedig elsősorban az ortodox bolsevikok) elleni vádjait, hogy ti. *azok* megbontották az „igazi elvtársi kapcsolatokat". Éppen ez ennek a mulatságos pontnak *igazi* tartalma.

„A proletár tudomány" itt ugyancsak „gyalázatosan rosszul" hat. Először is, mindeddig csak egy proletár tudományt ismerünk — a marxizmust. A platform szerzői valamilyen oknál fogva rendszeresen kerülik ezt az egyetlen pontos terminust, s mindenütt ezt a kifejezést használják: „tudományos szocializmus" (13, 15, 16, 20, 21 old.). Tudjuk, hogy erre az utóbbi terminusra nálunk Oroszországban a marxizmus nyílt ellenfelei is igényt tartanak. Másodszor, ha a platformba felveszik a „proletár tudomány" fejlesztésének feladatát, akkor a platform szerzőinek világosan meg kell mondaniuk, korunk miféle ideológiai, elméleti harcára gondolnak tulajdonképpen, és kinek az oldalára állnak. Erről hallgatni naiv ravaszkodás, hiszen a *dolog lényege* világos mindenki előtt, aki ismeri az 1908—1909-es szociáldemokrata irodalmat. A *mi* időnkben a tudomány, a filozófia, a művészet terén kitört a harc a marxisták és a machisták között. Legalábbis nevetséges, ha valaki szemet huny ezen a közismert tényen. „Platformot'' nem azért kell írni, hogy elkenje a nézeteltéréseket, hanem azért, hogy azokat tisztázza.

Egészen ügyetlen módon elárulják magukat a szerzők a platform idézett helyén. Mindenki tudja, hogy *a gyakorlatban* „proletár filozófián'' éppen a *machizmust* értik — és minden értelmes szociáldemokrata azonnal megfejti az „új'' *álnevet*. Hiába is eszelték ki ezt az álnevet. Hiába is bújtak e mögé az álnév mögé. Az új csoport legbefolyásosabb írói magva csakugyan a machista csoport, amely szerint a nem machista filozófia nem „proletár'' filozófia.

S ha a platformban akartak volna erről beszélni, meg is kellett volna kereken mondani: az új csoport egyesíti mindazokat, akik harcolni fognak a filozófia és a művészet terén érvényesülő nem „proletár'', vagyis nem machista elméletek ellen. Ez egy mindenki előtt jól ismert *ideológiai* áramlat egyenes, őszinte, nyílt fellépése, a többi áramlat elleni hadbalépése lett volna. Ha valaki a párt szempontjából nagy fontosságot tulajdonít az ideológiai harcnak, akkor éppen nyíltan hadüzenettel lép fel, s nem köntörfalaz.

És mi mindenkit felhívunk, hogy határozottan, világosan válaszoljon a marxizmus elleni filozófiai harcnak a platformban való burkolt tálalására. *Csakugyan* éppen a *marxizmus elleni harcot* leplezi mindaz, amit a „proletár kultúráról'' mondanak. Az új csoport „eredetisége'' abban rejlik, hogy egy párt-platformba belevitte a *filozófiát*, de nem mondta meg nyíltan, hogy *tulajdonképpen* milyen irányt is képvisel a filozófiában.

Egyébként nem lehetne azt mondani, hogy a platform idézett szavainak reális tartalma teljes egészében negatív. Rejlik mögötte valamelyes pozitív tartalom is. Ez a pozitív tartalom kifejezhető egyetlen egy szóval: M. Gorkij.

Csakugyan, miért is titkolnánk el egy tényt, amelyet már felkapott (elferdítve és kiforgatva azt) a polgári sajtó, ti. azt, hogy M. Gorkij az új csoport hívei közé tartozik. Márpedig Gorkij kétségtelenül a *proletár* művészet legkiválóbb képviselője; már eddig is sokat tett és még többet tehet érte. A szociáldemokrata párt bármely frakciója joggal büszke lehet, hogy Gorkij hozzá tartozik, de aki ezen az alapon felveszi *platformjába* a ,,proletár művészetet'', az szegénységi bizonyítványt állít ki a platformnak, az csoportját irodalmi *körré* szűkíti, amely elárulja, hogy ,,tekintélyuralomra'' törekszik... A platform szerzői nagyon sokat beszélnek a tekintélyek elismerése ellen, de nem magyarázzák meg nyíltan, mire is gondolnak. Arra céloznak, hogy szerintük a filozófiai materializmus védelme és az otzovizmus elleni harc a bolsevikoknál egyes ,,tekintélyek'' vállalkozása (finom célzás, pedig vaskos eset!), akikben a machizmus ellenségei — úgymond — ,,vakon hisznek''. Az efféle kirohanások persze egészen gyerekes dolgok. De éppen a ,,vperjodisták'' azok, akik rosszra használják fel a tekintélyeket. Gorkij tekintély a proletár művészetben, ez vitathatatlan. Aki ,,ki akarja használni'' (persze ideológiai értelemben) *ezt* a tekintélyt a machizmus és az otzovizmus erősítésére, az *példát* mutat arra, hogy mire nem szabad *tekintélyeket* felhasználni.

A proletár művészetben M. Gorkij hatalmas *plusz*, függetlenül attól, hogy rokonszenvezik a machizmussal és az otzovizmussal. A szociáldemokrata proletármozgalom fejlesztése szempontjából egy *platform*, amely a pártban elkülöníti az otzovisták és a machisták csoportját, speciális csoportfeladatként tűzve ki az állítólagos ,,proletár'' művészet fejlesztését — *mínusz*, mert e platform egy nagy tekintély munkásságában éppen azt akarja erősíteni és felhasználni, ami gyenge oldala, ami negatívum a proletariátusnak tett óriási szolgálatai mellett...

1910. március 6.
Lenin Művei. 16. köt. 208—212. old.

LEVÉL N. J. VILONOVNAK

(Részlet)

10. III. 27.

. . . Gorkijjal megszakadt a levelezés. Azt hallottuk, hogy csalódott Bogdanovban, és rájött, milyen fonák a viselkedése. Hát Ön kapott-e Capriból valami hírt? . . .

Párizsból Davosba (Svájc)
Lenin Művei. 34. köt. 425. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

AL. MAKSZ-CSNAK

10. IV. 11.

Kedves A. M.! Csak ma kaptam meg az Ön és M. F. levelét, amelyet M. Sz. Botkina révén küldött. Hogy el ne feledjem: írhat a *lakásomra* is (Oulianoff, 4. Rue Marie Rose. 4. Paris, XIV.) meg a párt címére is — de akkor inkább küldje kettős borítékban, és a belsőre írja rá: személyesen Leninnek (110. Avenue d'Orléans. Mr. Kotliarenko. Paris. XIV.)

A kért kiadványokat igyekszem már holnap elküldeni Önnek.

Szidtam-e én Önt, és hol? Nyilván a „Diszkusszionnij Lisztok" 1. számában (a Központi Lap mellékleteként adjuk ki).[73] Küldöm. Ha nem erre gondoltak azok, akik felhívták rá a figyelmét, más most nem jut eszembe. Ez alatt az idő alatt semmi mást nem írtam.

Most az egyesülésről. Tény vagy anekdota? — kérdi Ön. Hogy erre válaszolhassak, messziről kell kezdenem, mert ebben a tényben van némi „anekdota" is (nem éppen kevés), meg komoly mag is szerintem.

A pártegyesülés irányában komoly és mélyen gyökerező tényezők hatottak és hatnak: eszmei téren az, hogy a szociáldemokráciát meg kell tisztítani a likvidátorságtól és az otzovizmustól, gyakorlati téren pedig az, hogy a párt és az egész szociáldemokrata munka rettenetesen nehéz helyzetben van, s érlelődik a szociáldemokrata munkás új típusa.

A KB plénumán (a „hosszú plénumon" — három hétig gyötörtük egymást, s idegileg egészen kimerültünk, hogy az ördög vinné el!) ezekhez a komoly és mélyen gyökerező tényezőkhöz, amelyeket még korántsem mindenki ismert fel, újabb apróbb, kicsinyes tényezők járultak: az „általában béküljünk ki" hangulat (anélkül, hogy világos fogalmunk lenne arról, hogy kivel, miért és hogyan), továbbá a Bolsevik Központtal szemben táplált gyűlölet, amelynek oka a Bolsevik Központ könyörtelen eszmei harca, valamint a mensevikek egymás közti civakodása és verekedhetnékje —, s az eredmény: kelésekkel borított újszülött.

Most hát gyötrődünk. Vagy — a jobbik esetben — felnyitjuk a keléseket, kinyomjuk a gennyet, meggyógyítjuk és felneveljük a gyereket.

Vagy — a rosszabbik esetben — meghal a gyerek. Akkor aztán egy darabig gyermektelenek leszünk (vagyis: visszaállítjuk a bolsevik frakciót), s azután egészségesebb kisbabát hozunk a világra.

A mensevikek közül a plehanovisták, a *pártigenlők*, a munkások a komoly egyesülés felé tartanak (nem egészen tudatosan, lassan, ingadozva ugyan, de azért mégiscsak afelé tartanak, és ami fő, mindenképpen afelé kell hogy tartsanak). A goloszisták viszont hímeznek-hámoznak, csűrik-csavarják a dolgot, és aljaskodnak. Oroszországban erős, legális, opportunista központjuk van kialakulóban (az irodalomban Potreszov és társai: lásd a „Nasa Zarja"[74] 2. számát — hogy ez a Potreszov micsoda gazember! —, a gyakorlati, a szervező munkában meg Mihail, Roman, Jurij + a „Golosz" 19/20. számában megjelent „Nyílt levél" 16 aláírója).

A KB plénuma *mindenkit* egyesíteni akart. Most már a goloszistákról *nem lehet szó*. Ezt a kelést el *kell* távolítani. Ez pedig nem megy civakodás, botrány, gyötrődés, szenny és „váladék" nélkül.

Most éppen nyakig vagyunk ebben a civakodásban. Vagy az történik, hogy az oroszországi KB megnyirbálja a goloszisták szárnyait, vagyis eltávolítja őket a fontosabb intézményekből (például a Központi Lapból stb.) — vagy pedig vissza kell állítanunk a frakciót.

Plehanov értékeléséből, amelyet a „Dnyevnyik" 11. számában a plénumról adott, világosan látszik, hogy *most* őszintén és komolyan akar harcolni az opportunizmus ellen, és ez az akarata fölülkerekedett azon a kicsinyes és sekélyes óhajon, hogy az opportunista goloszistákat *fölhasználja* a bolsevikok *ellen*. Itt is bonyolult játék folyik, de a mensevikek Oroszországban kialakult legalista, likvidátor központja *elkerülhetetlenül* azt eredményezi majd, hogy a komoly szociáldemokraták hátat fordítanak nekik.

Most pedig a „vperjodistákról". Volt idő, amikor úgy véltem, hogy ezen a csoporton belül is két áramlat van: az egyik a párt felé, a marxizmus felé, a machizmus és az otzovizmus elvetése felé tart — a másik meg ellenkező irányú. Az előbbi számára a pártegyesülés lehetővé tette volna, hogy kényelmesen, nem kínosan, pártszerűen kijavítsa az otzovizmus nyilvánvaló ostobaságait stb. De úgy látszik, a másik áramlat kerekedik felül náluk. Alekszinszkij (aki a politikában valóságos csecsemő, de mérgében egyik gyerekes ostobaságot a másik után követi el) nagy botrány közepette kilépett a „Diszkusszionnij Lisztok" szerkesztőségéből és a pártiskola-bizottságból. Úgy látszik, mégiscsak megcsinálják a maguk *külön* iskoláját, amely megint frakciós lesz, és amelyet megint az isten háta mögött szerveznek meg. Ha ez bekövetkezik, ismét harcolni fogunk, és elhódítjuk tőlük a munkásokat.

Így aztán most az „anekdotikus" elemek dominálnak az egyesülésben, ezek nyomulnak előtérbe, alkalmat adva a vihogásra, gúnyolódásra stb. Azt beszélik, hogy az eszer Csernov még bohózatot is írt a szociáldemokraták egyesüléséről „Vihar egy pohár vízben" címmel, és hogy ezt a bohózatot a napokban elő is fogja adni itt egy (szenzációéhes) emigráns csoport.

Utálatos dolog ezeknek az „anekdotába illő" eseményeknek, ennek a civakodásnak és botránynak, ennek a gyötrődésnek és „váladéknak" a kellős közepében csücsülni, s utálatos dolog mindezt közvetlen közelből figyelni. De ez a hangulat nem uralkodhat el rajtunk. Az emigrációs élet százszorta nehezebb most, mint a forradalom előtt volt. Az emigráció és a civakodás elválaszthatatlan egymástól.

De a civódás nem számít; a civódás $^9/_{10}$ része külföldön játszódik le; a civódás csupán afféle járulék. A párt, a szociáldemokrata mozgalom viszont a mostani helyzet minden pokoli nehézsége közepette is szüntelenül fejlődik. Szüntelenül *halad* a szociáldemokrata párt megtisztítása a *párt* veszélyes „elhajlásaitól", a likvidátorságtól és az otzovizmustól; s ebben a tisztogatásban az egyesülés keretei között *lényegesen előbbre jutottunk*, mint azelőtt. Az otzovizmussal eszmeileg már lényegében a plénum előtt végeztünk. A likvidátorsággal akkoriban nem számoltunk le, a mensevikeknek egy időre sikerült *elrejteniük a kígyót*, de most napvilágra került, most aztán mindenki láthatja, s most nekimegyünk és eltapossuk a fejét!

Ez a tisztogatás korántsem csak „eszmei" feladat, korántsem csak az „irodalomra" tartozik, mint az a tökfilkó (vagy gazfickó) Potreszov gondolja, aki éppúgy *síkraszáll* a machistákért, mint a mensevikek síkraszálltak a plénumon a „vperjodisták" mellett. Nem, ez a megtisztítás elválaszthatatlan kapcsolatban van a munkásmozgalom sűrűjével, amely most tanulja, hogyan kell megszervezni a szociáldemokrata munkát a mai súlyos időkben, s éppen a tagadás útján tanul, éppen a likvidátorság és az otzovizmus tagadása révén lép ki az egyenes útra. Csak az a fecsegő Trockij képzeli, hogy ez a tagadás mellőzhető, hogy ez felesleges, hogy ez nem a munkásokra tartozik, hogy a likvidátorság és az otzovizmus kérdéseit *nem* az élet, *hanem* megbokrosodott vitatkozók sajtója veti fel.

Képzelem, milyen gyötrelmes látvány az új szociáldemokrata mozgalom e nehéz fejlődése azoknak, akik nem látták és nem élték át a fejlődés nehézségeit a 80-as évek végén és a 90-es évek elején. Akkor legfeljebb tíz-húsz vagy még kevesebb ilyen szociáldemokrata akadt. Most százával, ezrével vannak ilyenek. Ebből ered a válság és a válságok sora. És a szociáldemokrácia *egésze* nyíltan, becsületesen leküzdi ezeket a válságokat.

Baráti kézszorítással
Lenin

Párizsból Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 429—432. old.

A „VPERJODISTÁK” FRAKCIÓJÁRÓL

(Részlet)

A „Vperjod”-csoport Párizsban kiadott egy „cikkgyűjteményt aktuális kérdésekről” „Vperjod” címmel. Tekintetbe véve Szazsin elvtárs brosúráját („A párt megújhodásának kérdéséhez”), amelyet „magánpénzen adtak ki”, és amelyet a „Vperjod” gyűjtemény szerkesztősége útján lehet megszerezni, tekintetbe véve a „Vperjod”-csoport aláírásával megjelent külön röplapot és e csoport platformját, a pártnak most már untig elég anyaga van ahhoz, hogy ítéletet mondjon a „vperjodistákról”.

A vperjodisták platformját a következő három sajátosság jellemzi. Először is, pártunk valamennyi csoportja és frakciója közül ez a platform veti fel először a filozófia kérdését, mégpedig álnév leple alatt. „Proletár kultúra”, „proletár filozófia” — ilyesmiket olvashatunk a platformban. Ez alatt az álnév alatt a *machizmus,* vagyis a különböző szószokkal (empiriokriticizmus, empiriomonizmus stb.) leöntött filozófiai idealizmus védelme rejtőzik. Másodszor, politikai téren a csoport „jogos árnyalatnak” nyilvánította az otzovizmust, és közölte, hogy egyes otzovisták, e csoport tagjai, nem értenek egyet azzal, ahogyan a pártnak az Állami Dumával kapcsolatos feladatait meghatározták. Maga ez a meghatározás a vperjodisták platformjában olyan homályos és zavaros, hogy csakis az otzovista gondolatkörhöz való alkalmazkodással jellemezhető. Végül harmadszor, a platform határozottan elítélte a frakciózást, és követelte a frakciók egyesülését, a pártban való egybeolvadásukat.

Így hát tulajdonképpen — hogy a végén kezdjük — egyszer egy szerfölött helyes kívánságot látunk és kétszer takarózást egy szerfölött helytelen eszmei-politikai irányzattal, amely kifejezésre juttatja a marxizmussal való szakítást és a proletariátus alárendelését a burzsoá ideológiának és politikának. A „Vperjod" című gyűjtemény szemléltetően mutatja, mi sülhet ki az effajta keverékből.

Makszimov, a gyűjtemény vezércikkének szerzője, szigorúan folytatja a platform diplomatizálását, s „proletár kultúráról" beszél anélkül, hogy csak egy szóval is megmagyarázná, mit is ért ezen tulajdonképpen. Egy olyan cikkben, amely igényt tart arra, hogy fejtegetései népszerűek legyenek, ez a bújócska különösképpen szembeötlő. Ugyan miféle népszerűség ez, ha azok kivételével, akik Makszimovot *személyesen* ismerik, vagy már figyelemmel kísérték a machizmusról és a machizmussal kapcsolatban lefolyt *egész* vitát, *egyetlen* olvasó *sem értheti meg* egy ilyen frázis igazi értelmét? Miféle népszerűség ez, amikor ugyanez a Makszimov a gyűjtemény 4. oldalán arról beszél, hogy „a proletárszocializmus szempontjából veszélyesek" azok az értelmiségiek, akik „kritika nélkül átveszik és propagálják a burzsoá tudománynak és filozófiának helytelen és a proletariátus szempontjából káros eszméit . . ."?

A három pontot Makszimov tette ki. Hogy ez a három pont vajon szégyenlős elhallgatást akar-e jelenteni, azt nem tudjuk. De azt bizonyosan tudjuk, ha valaki arról beszél, kiváltképpen egy „népszerű" cikkben, hogy a „*burzsoá filozófia*" káros a proletariátus szempontjából, és nem határozza meg pontosan és világosan, *milyen* filozófiáról is van szó — a legrosszabb fajta frakciós diplomatizáláshoz folyamodik. Ha fontosnak tartja a burzsoá filozófia kérdését, ha felveti ezt a kérdést egy „népszerű" gyűjtemény vezércikkében, akkor legyen annyi bátorsága, hogy nyíltan beszéljen, védelmezze meg gondolatait, s ne rejtegesse őket.

Szazsin elvtárs, bizonyára mint „gyakorlati ember", szerfölött tapintatlanul gázol át Makszimov diplomáciáján.* Brosúrájának

---

* A „Vperjod" című gyűjteményben egy másik „gyakorlati ember", a pétervári „I—n takács" szintén nem valami diplomatikusan kifecsegi: „Mellesleg mondva — írja —, Beltov könyve, a »Monista felfogás«, külö-

31. oldalán azt követeli, hogy a „párttagoknak" „*biztosítsák*" „*forradalmi és filozófiai gondolataik teljes szabadságát*".

Ez velejéig opportunista jelszó. A világ minden országában a szocialista pártokban csak az opportunisták tűztek ki ilyen jelszót, és ez a gyakorlatban nem jelentett semmi egyebet, mint „szabadságot" a munkásosztálynak a burzsoá ideológiával való megmételyezésére. A „gondolatszabadságot" (értsd: sajtó-, szólás-, lelkiismereti szabadságot) mi, akárcsak az egyesülési szabadságot, az *államtól* (nem pedig a párttól) követeljük. A proletariátus pártja ugyanis szabad egyesülés, melyet azért alapítanak, hogy *harcoljon* a burzsoázia „gondolatai" (értsd: ideológiája) ellen, hogy védelmezzen és érvényre juttasson egy meghatározott világnézetet, mégpedig: a marxista világnézetet. Ez elemi igazság. S ezt az elemi igazságot feledtette el Makszimovval, Szazsinnal és társaikkal politikai helyzetük fonáksága. Nem személyes képmutatásuk, hanem éppen álláspontjuk politikai fonáksága késztette őket arra, hogy burzsoá jelszavakat hirdessenek. Helyzetük fonáksága abban rejlik, hogy egyes „vperjodisták" erőnek erejével *visszafelé* akarják rángatni a proletariátust a burzsoá filozófia (a machizmus) eszméihez, mások viszont közömbösek a filozófia iránt, és nem követelnek egyebet, mint „teljes szabadságot" ... a machizmus számára. Ezért valamennyien együttvéve *kénytelenek* diplomatizálni, csűrni-csavarni, bújócskázni, burzsoá jelszavakba kapaszkodni.

De mit is jelent a *valóságban* „a forradalmi gondolat teljes szabadsága"? Semmi egyebet, mint *szabadságot* az otzovista és más félanarchista eszmék számára. Vagyis ez ugyanaz, amit a vperjodisták „platformja" a következő frázissal fejez ki: az otzovizmust „jogos árnyalatnak" kell nyilvánítani. Ez ismét nem más, mint az eszmékkel való kicsinyes diplomatizálás, ismét nem más,

---

nösen alkalmas arra, hogy a történelmi materializmusról ilyen helytelen nézeteket támasszon" (gyűjtemény, 57. old.). Hát persze! A leghelyesebb „nézet a történelmi materializmusról" természetesen az orosz istenépítők és machisták könyveiben található — ugyan melyik „vperjodista" nem tudja ezt? Hogy is versenyezhetne ez a könyv, amelyen az orosz marxisták egész nemzedéke nevelkedett, a Juskevicsek, Bogdanovok, Valentyinovok és Lunacsarszkijok műveivel...

mint bújócska, ismét nem más, mint képmutatás, amely teljes egészében ugyanazzal a fonák eszmei-politikai állásponttal magyarázható: mi nem vagyunk machisták, de amellett vagyunk, hogy a machizmusnak „teljes szabadsága'' legyen (a pártban); mi nem vagyunk otzovisták, de amellett vagyunk, hogy az otzovista árnyalatnak vagy általában: a „forradalmi gondolatnak'' „teljes szabadsága'' legyen! A zűrzavart még az is fokozza, hogy *két* vperjodista saját aláírásával (Szazsin és Ar. munkás) határozottan állást foglal amellett, hogy fontos és szükséges a legális lehetőségek és a duma-szószék felhasználása. „A szociáldemokráciának — írja *Ar. munkás* — harcolnia kell azokkal, akik agitációt folytatnak'' (hát ki folytat ilyen agitációt, Ar. elvtárs? Nem az ön vperjodistái?) „a legális lehetőségek *bármiféle*'' (no lám, miket mondunk mi!) „felhasználása ellen, mert ez nem szociáldemokrata eljárás'' (a gyűjtemény 48—49. oldalán). És ugyanaz az Ar., *megismételve* a „*Proletarij*'' irányzatához tartozó bolsevikoknak ezeket a szavait, durván legorombítja (utólag) a „*Proletarij*''-*t*, amiért az állítólag furcsa színben tüntette fel a vperjodistákat! Erre aztán igazán azt mondhatjuk: visszavonulnak az egész vonalon, feladják összes állásaikat, elítélik a sajtóban (ismét csak: mellébeszéléssel) azokat a barátaikat, azokat a vperjodistákat, akik annak idején elfogadták, például, az üzemi orvosok kongresszusának bojkottálására vonatkozó határozatot — s dobszóval leplezik visszavonulásukat, kapitulációjukat. Szánalmas frakciós diplomatizálás! . . .

1910. augusztus 30.
Lenin Művei. 10. köt. 276—279. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

10. XI. 14.

Kedves A. M.! Réges-rég nem kaptam egy sort sem — se Öntől, se M. F.-től. Pedig nagyon hiányzanak a Capri-szigeti hírek. Miért hallgatnak? Hiszen csak nem tesznek olyat, hogy pontosan számon tartják a leveleket, miként egyesek — mint mondják — a látogatásokat.

Itt minden a régi. Tengernyi apró ügy és mindenféle kellemetlenség a pártban különféle „kiskirályok" belharca miatt. Brrr!. . . Jó lehet most Capriban . . .

Az örök civakodás közepette pihenésképpen elővettük a „*Rabocsaja Gazeta*" kiadásának régi tervét. Nagy nehezen összegyűjtöttünk 400 frst-t.* Tegnap végre megjelent az 1. szám. Elküldöm Önnek a közleménnyel és az előfizetési űrlappal együtt. Arra kérjük a Capri-szigeti és a nápolyi kolóniának azokat a tagjait, akik rokonszenveznek ezzel a vállalkozással (s a bolsevikok és Plehanov „közeledésével"), hogy támogassák minden szempontból. A „*Rabocsaja Gazetá"-ra* szükség van, Trockijjal viszont, aki a likvidátorok és az otzovista vperjodisták érdekében intrikál, nem lehet dűlőre jutni. Plehanovval együtt már Koppenhágában erélyesen tiltakoztunk a „Vorwärts"-beli példátlanul aljas cikke ellen. Hát még milyen gyalázatos dolgokat írt a „*Neue Zeit"-be* az orosz szociáldemokraták közti harc történelmi értelméről! Lunacsarszkij pedig a belga „Le Peuple"-ben — nem látta?

Indítunk egy kis legális folyóiratot a „*Nasa Zarja*" és a

---

* Frankot. — *Ford.*

„*Zsizny*” elleni harc céljából, szintén Plehanov részvételével. Reméljük, ennek az 1. száma is hamarosan meg fog jelenni.

Így állnak az ügyeink. Apránként, lassacskán, nehezen ugyan, de mégiscsak kievickélünk az örökös civakodásból.

Hát Önnél mi újság? Írt Sztrojevnak? Milyen választ kapott? Mi megírtuk neki az első levelet az „összeköttetés” megteremtése végett, meg is kapta, és azt válaszolta, nem tudja, kivel van dolga. Erre ismét írtunk neki. Egyelőre hallgat. Pokoli az emberhiány, az öregek meg szétszéledtek.

Már majdnem sikerült megindítanunk Pétervárott egy hetilapot a Duma-frakcióval közösen (az ottani mensevikek szerencsére nem a likvidátorokhoz, hanem Plehanovhoz húznak), de az ördög tudja, miért, ismét elakadt az ügy.

Írja meg, hogyan telnek napjai. Jól megy-e a munka? Lesz-e valami abból a folyóiratból, amelyről a nyáron beszéltünk? Mi van a „Znanyijé”-val?

M. F.-re igazán jogosan haragszom. Megígérte, hogy írni fog. Sehol semmi. Megígérte, hogy tudakozódik a párizsi orosz forradalmi könyvtár ügyében. Sehol semmi. Nem jól van ez így!

Baráti kézszorítással
Lenin

Tria[75] beszámolóját valószínűleg *mégis* közlik. A Központi Lap szerkesztősége így határozott. Ej, ebben a szerkesztőségben örökké civakodnak, honnan is lenne erejük . . .

Párizsból Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 442—443. old.

L. N. TOLSZTOJ

Meghalt Lev Tolsztoj. Hogy mint író nemzetközi jelentőségre tett szert, hogy mint gondolkodót és tanítót világszerte ismerik — ez is, amaz is a maga módján az oroszországi forradalom világraszóló jelentőségét tükrözi.

L. N. Tolsztoj még a hűbériség idejében jelentkezett, és már akkor úgy ismerték, mint nagy írót. Több mint félévszázados írói munkássága folyamán alkotott zseniális műveiben főleg a régi, forradalom előtti Oroszországot ábrázolta, amely 1861 után is félfeudális viszonyok között maradt: a falusi Oroszországot, a földesúr és a paraszt Oroszországát. Amikor Tolsztoj Oroszország történelmi életének ezt a szakaszát ábrázolta, annyi nagy kérdést tudott felvetni munkáiban, olyan művészi erővel tudta megjeleníteni őket, hogy művei a világirodalom legelső alkotásai közé tartoznak. A feudális elnyomásban élő ország forradalmi előkészületeinek időszaka Tolsztoj zseniális ábrázolásában úgy tárul elénk, mint haladás az egész emberiség művészeti fejlődésében.

Tolsztojt, a remekírót még Oroszországban is csak egy törpe kisebbség ismeri. Hogy nagy műveit valóban *közkinccsé* tegyük, harcolnunk és megint csak harcolnunk kell az ellen a társadalmi rend ellen, amely milliókat és tízmilliókat tudatlanságra, megfélemlítettségre, kényszermunkára és nyomorúságra kárhoztat, meg kell vívnunk a szocialista forradalmat.

De Tolsztojnak nemcsak egyszerűen művészi alkotásai vannak, amelyeket mindig becsülni és olvasni fognak a tömegek, amikor majd a földesurak és a kapitalisták jármának lerázása után emberi életfeltételeket teremtenek maguknak. Tolsztoj csodálatos erővel tudta érzékeltetni a mai rendszer által elnyomott nagy tömegek hangulatát, ábrázolni helyzetüket, megszólaltatni ösztönös tiltakozásukat és elégedetlenségüket. Habár Tolsztoj munkássága főleg az 1861. és 1904. közti évekre esik, döbbenetes erővel domborította ki alkotásaiban — mint művész is és mint gondolkodó és tanító is — az egész első oroszországi forradalom történelmi sajátosságait, a forradalom erejét és gyöngeségét.

Forradalmunk egyik legfontosabb sajátossága az, hogy *paraszti* polgári forradalom volt olyan korban, amelyben a kapitalizmus az egész világon igen fejlett volt, s aránylag Oroszországban is. Polgári forradalom volt, minthogy közvetlen feladata a cári önkényuralom, a cári monarchia megdöntése és a földesúri földbirtok megszüntetése volt, nem pedig a burzsoázia uralmának megdöntése. S főleg éppen a parasztság volt az, amely nem ismerte fel ez utóbbi feladatot, nem ismerte fel, miben különbözik ez a feladat a harc közelebbi és közvetlenebb feladataitól. Mégis paraszti polgári forradalom volt, mert az objektív körülmények folytán nem volt égetőbb probléma, mint a parasztság létfeltételeinek megváltoztatása, a régi középkori földbirtok szétzúzása, „a talaj megtisztítása" a kapitalizmus számára, mert az objektív körülmények folytán a paraszti tömegek a többé-kevésbé önálló történelmi cselekvés porondjára léptek.

Tolsztoj műveiben éppen a paraszti tömegmozgalom ereje és gyöngesége, hatalma és korlátozottsága jutott kifejezésre. Heves, szenvedélyes, gyakran kíméletlenül éles tiltakozása az állam és a rendőri-kincstári egyház ellen annak a primitív paraszti demokráciának a hangulatát szólaltatja meg, amelyben a hűbériség, a hivatalnoki önkény és rablás, az egyházi jezsuitizmus, csalás és ámítás évszázadai alatt rengeteg elkeseredés és harag gyülemlett fel. A föld-magántulajdon tántoríthatatlan ellenzésével képet ad arról, hogy milyen a paraszttömegek lelkivilága olyan történelmi helyzetben, amelyben a régi középkori földbirtok, a földesúri és a kincstári „osztás"-birtok egyaránt végképp tűrhetetlen akadálya lett az ország további fejlődésének, és amelyben ez a régi földbirtok feltétlenül megérett a gyors és kíméletlen megsemmisítésre. A legmélyebb érzésektől és a legizzóbb felháborodástól fűtve kíméletlenül leleplezte a kapitalizmust, s ezzel éreztette, milyen rémülettel tekint a patriarkális paraszt a reátörő új, láthatatlan és megfoghatatlan ellenségre, amely valahonnan a városból vagy valahonnan külföldről jön, ledönti az élet „pilléreit", ínséget, hallatlan romlást, éhhalált, züllést, prostitúciót, szifiliszt hoz magával — az „eredeti felhalmozás korszakának" minden baját, mégpedig megszázszorozva azáltal, hogy orosz talajra ülteti át a Kupon úr[76] által kidolgozott legeslegújabb rablási módszereket.

De a heves tiltakozó, a szenvedélyes leleplező, a nagy kritikus ugyanakkor műveiben elárulja, hogy az Oroszországot fenyegető válság okairól és e válság leküzdésének módjáról olyannyira nincs fogalma, hogy ez legfeljebb egy patriarkális, naiv paraszttól érthető, de semmiképpen sem egy európai műveltségű írótól. A hűbéri rendőrállam, a monarchia elleni harc az ő írásaiban léptennyomon a politika tagadásává vált, fokozatosan a „ne állj ellen a gonosznak" tanához vezetett, s végül odáig juttatta, hogy teljesen elfordult az 1905—1907-es évek forradalmi tömegharcától. Harcolt a hivatalos egyház ellen, de ugyanakkor egy új, megtisztított vallást hirdetett, vagyis egy új, megtisztított, rafinált mérget az elnyomott tömegek számára. Tagadta a föld-magántulajdont, de odáig már nem jutott el, hogy minden erejével harcoljon az igazi ellenség, a földesúri földbirtok és annak politikai hatalmi eszköze, vagyis a monarchia ellen, hanem ábrándos, zavaros, erőtlen sóhajtozásokban élte ki magát. Leleplezte a kapitalizmust és a kapitalizmus okozta tömegnyomort, de ugyanakkor teljesen apatikusan szemlélte a nemzetközi szocialista proletariátus világméretekben folyó felszabadító harcát.

Tolsztoj nézeteinek ellentmondásai nem csupán az ő egyéni gondolkodásának ellentmondásai, hanem egyúttal azoknak a rendkívül bonyolult ellentmondásos viszonyoknak, társadalmi hatásoknak és történelmi hagyományoknak a tükörképei, amelyek a reform *utáni*, de a forradalom *előtti* korszakban meghatározták az orosz társadalom különböző osztályainak és rétegeinek gondolkodásmódját.

Éppen ezért Tolsztojt csak annak az osztálynak a szemszögéből lehet helyesen értékelni, amely ezeknek az ellentmondásoknak első kibontakozása, a forradalom idején betöltött politikai szerepével és akkori harcával bebizonyította, hogy vezetni hivatott a harcot a nép szabadságáért és a tömegek felszabadításáért a kizsákmányolás alól, bebizonyította, hogy feltétlen odaadással szolgálja a demokrácia ügyét, és képes küzdeni a polgári (és ezzel együtt a paraszti) demokrácia korlátozottsága és következetlensége ellen — vagyis csak a szociáldemokrata proletariátus szemszögéből.

Nézzük meg, hogyan értékelik Tolsztojt a kormánylapok. Krokodilkönnyeket hullatva hangoztatják, mennyire tisztelik a „nagy'' írót, s ugyanakkor védelmezik a „szent'' szinódust. Pedig a szentatyák az utolsó percben még egy hihetetlenül ocsmány és aljas dolgot követtek el: papokat küldtek a haldoklóhoz, hogy becsaphassák a népet és elhíresztelhessék, hogy Tolsztoj „megtért''. A szent szinódus Tolsztojt kiközösítette az egyházból. Annál jobb. Erről a hőstettéről nem fognak megfeledkezni akkor, amikor a nép leszámol majd a csuhás hivatalnokokkal, a krisztusi zsandárokkal, a sötét inkvizítorokkal, akik támogatták a zsidópogromokat és a feketeszázas cári banda egyéb hőstetteit.

Nézzük meg, hogyan értékelik Tolsztojt a liberális lapok. Ezek azzal intézik el a dolgot, hogy üres kincstári, liberális, elcsépelt, tanáros közhelyeket mondanak „a civilizált emberiség hangjáról'', az „egyöntetű világvisszhangról'', „az igazság és jóság eszméiről'' stb. — olyan közhelyeket, amilyenekért Tolsztoj annyit ostorozta — és joggal ostorozta — a polgári tudományt. *Képtelenek* egyenesen és világosan megmondani, hogyan ítélik meg Tolsztojnak az államra, az egyházra, a föld-magántulajdonra, a kapitalizmusra vonatkozó nézeteit; nem mintha ebben a cenzúra gátolná őket; ellenkezőleg, a cenzúra ki akarja segíteni őket zavarukból, hanem azért, mert Tolsztoj kritikájának minden mondata pofon a polgári liberalizmusnak; azért, mert már az is, hogy Tolsztoj bátran, nyíltan, kíméletlenül, élesen felvetette korunk legfájóbb, legkényesebb kérdéseit, *fájdalmasan érinti* liberális (és liberális-narodnyik) publicisztikánk sablonos frázisait, elcsépelt fordulatait, kétszínű, „civilizált'' hazugságait. A liberálisok a leghatározottabban kiállnak Tolsztoj mellett, a leghatározottabban szemben állnak a szinódussal, s ugyanakkor a vehisták pártján vannak, akikkel „lehet vitatkozni", de akikkel „meg kell férni" egy pártban, akikkel „együtt kell működni" irodalmi és politikai téren. Márpedig a vehistákat nyalja-falja a volhíniai Antonyij.

A liberálisok azt emelik ki, hogy Tolsztoj „a nagy lelkiismeret". Hát nem üres frázis ez, amelyet a „Novoje Vremja" s a hozzá hasonlók mind ezernyi változatban szajkóznak? Hát nem kerülgetése ez a demokrácia és a szocializmus *konkrét* kérdéseinek, amelyeket Tolsztoj *fölvetett?* Hát nem azt emelik ki ezzel, ami Tolsztoj előítéleteiről tanúskodik, nem pedig eszéről, azt, ami a múlté benne, nem pedig a jövőé, azt, hogy tagadta a politikát s az erkölcsi öntökéletesítést hirdette, nem pedig azt, hogy hevesen tiltakozott mindennemű osztályuralom ellen?

Tolsztoj meghalt, s a múlté már a forradalom előtti Oroszország is, amelynek gyengeségét és tehetetlenségét fejezte ki a zseniális író filozófiájában s festette le műveiben. De hagyatékában van olyasmi is, ami nem veszett a múltba, ami a jövőé. Ezt a hagyatékot átveszi és tanulmányozza majd az oroszországi proletariátus. Meg fogja magyarázni a dolgozók és kizsákmányoltak tömegeinek, mi a jelentősége az állam, az egyház, a föld-magántulajdon tolsztoji bírálatának — nem azért, hogy a tömegek beérjék az öntökéletesítéssel, az istenes életre való sóvárgással, hanem azért, hogy felkeljenek és újabb csapást mérjenek a cári monarchiára és a földesúri birtokra, amelyet 1905-ben csak megsebeztek egy kissé, s amelyet meg kell semmisíteni. A proletariátus meg fogja magyarázni a tömegeknek a kapitalizmus tolsztoji bírálatát — nem azért, hogy a tömegek beérjék a kapitalizmusnak és a pénz uralmának az átkozásával, hanem azért, hogy megtanulják életük és küzdelmük minden lépésénél felhasználni a kapitalizmus technikai és társadalmi vívmányait, megtanuljanak tömörülni a szocialista harcosoknak egy egységes milliós hadseregében, amely megdönti majd a kapitalizmust, és megteremti a népnyomortól és minden kizsákmányolástól mentes új társadalmat.

1910. november 16.
Lenin Művei. 16. köt. 333—338. old.

NEM A FORDULAT KEZDETE EZ?

Ez a szám már tördelve volt, mikor megkaptuk a november 12-i pétervári és moszkvai lapokat. Bármilyen hiányosak is a legális sajtó híradásai, mégis kétségtelenül kiderül belőlük, hogy számos városban diákgyűlések, tüntetések, utcai felvonulások voltak, amelyeken tiltakoztak a halálbüntetés ellen, és beszédeket mondottak a kormány ellen. A november 11-i pétervári tüntetésen még az egészen októbrista módra viselkedő „Russzkije Vedomosztyi" közlése szerint is *legalább* 10 000 ember gyűlt össze a Nyevszkij sugárúton. Ugyanez a lap közli, hogy a Pétervári városrészben „a Népháznál sok munkás csatlakozott a felvonuláshoz. A Tucskov-hídnál megállt a menet. Egy szakasz rendőr sehogy sem tudta feltartóztatni a menetet, és a tömeg énekelve és zászlókkal a Vaszilevszkij-szigetre, a Bolsoj sugárútra vonult. Csak az egyetemnél sikerült a rendőrségnek szétoszlatnia a tömeget."

A rendőrség és a hadsereg persze igazi orosz módra viselkedett.

Ennek a kétségtelenül demokratikus megmozdulásnak az értékelését a jövő számig halasztjuk, de azért nem mulaszthatjuk el, hogy néhány szóval el ne mondjuk, milyen álláspontra helyezkedtek az egyes pártok a tüntetéssel szemben. A „Russzkije Vedomosztyi", amely 11-én azt a *hazug* hírt közölte, hogy a tüntetés elmarad, 12-én azt jelenti, hogy a szociáldemokraták nem hoztak semmiféle határozatot, sőt egyes képviselők még ellenezték is a dolgot, és csak a trudovikok minősítették határozatukban lehetetlennek a tüntetés megakadályozását. Nem kételkedünk abban, hogy ez a szociáldemokrata képviselőinkre nézve szégyenletes hír hazug; bizonyára éppoly rosszakaratú kitalálás a „*Russzkije Vedomosztyi*" részéről, mint tegnapi közleménye a tüntetés elmaradásáról. A „Golosz Moszkvi"[77] 12-én közli, hogy a „szociáldemokraták kivételével valamennyi párt képviselői helytelenítik a diákság utcai megmozdulását".

Világos, hogy a kadet és októbrista lapok erősen „eltérnek az igazságtól", minthogy megrémítette őket a jobboldaliak teljesen ostoba, nevetséges lármája arról, hogy „a tüntetés szálai a Tauriai Palotába nyúlnak".

S hogy a kadetok méltatlanul viselkedtek, az tény. A „Recs" 11-én, a tüntetés napján közölte a kadet képviselők felhívását a tüntetés tervének elejtésére. Az indokolás ebben a felhívásban is, a „Recs" vezércikkében is igazán aljas: „ne komorítsuk el" a gyász napjait! Meg: aki „tüntetéseket rendez, s ezeket összeköti Tolsztoj emlékével", ezzel azt árulja el, hogy „nem él benne igazi kegyelet Tolsztoj szent emléke iránt"!! — és így tovább, tisztára októbrista szellemben (vö. a „Golosz Moszkvi" 11-i vezércikkével, amelyben csaknem szó szerint ugyanezek a mondatok olvashatók).

A kadetok tehát aljas módon gáncsot akartak vetni a demokráciának, de ez, szerencsére, nem sikerült. A tüntetés mégis megvolt. És míg a rendőri „Rosszija"[78] továbbra is mindenért a kadetokat teszi felelőssé, és még arra is képes, hogy felhívásukban „lázítást" szimatoljon, addig a dumában, a „Golosz Moszkvi" szavai szerint, az októbristák is, a szélsőjobboldaliak is (Sulgin) leszögezték a kadetok *érdemeit*, elismerték, hogy „ők ellenezték a tüntetést".

Akit az oroszországi forradalom egész menete nem tanított meg arra, hogy a szabadságért harcoló mozgalom ügye Oroszországban mindaddig *reménytelen*, amíg a kadetok vezetik, s amíg nem tudja magát bebiztosítani a kadetok árulása ellen, az okuljon újra meg újra a jelenlegi politikai eseményekből, a november 11-i tüntetés történetéből.

A demokratikus fellendülés kezdete egyúttal a kadet hitványságok kezdete is.

Megemlítjük még a „Golosz Moszkvi”-nak azt a közleményét, amely szerint a munkások azt javasolták a diákoknak, hogy 14-én rendezzenek nagyszabású tüntetést. Ebben bizonyára van valamelyes igazság, mert ma (november 15-én [28-án]) a párizsi lapok arról adnak hírt, hogy Pétervárott munkástüntetés szervezésének *kísérlete* miatt letartóztatták a szakszervezeti vezetőség 13 tagját.

1910. november 16.
Lenin Művei. 16. köt. 330—332. old.

10. XI. 22.

Kedves A. M.! Néhány napja írtam Önnek, elküldtem a „*Rabocsaja Gazetá*"-*t*, s megkérdeztem, mi lett abból a folyóiratból, amelyről a nyáron beszélgettünk. Azt ígérte, hogy majd ír róla.

Ma olvastam a „*Recs*"-*ben* a hirdetést a „*Szovremennyik*"-*ről*[79], amely „Amfityeatrov belső és *kizárólagos* (így szól az ostoba, de annál nagyképűbb és sokatmondóbb hirdetés!) részvételével" és az Ön állandó közreműködésével jelenik meg.

Mi ez? Hogyan? Egy „nagy, havonta megjelenő" folyóirat, „politikai, tudományos, történelmi és társadalmi rovattal" — hisz ez egyáltalán, de egyáltalán nem olyan kiadvány, amely — mint a gyűjtemények — a szépirodalom legjobb erőit kívánja tömöríteni. Hiszen ilyen folyóiratnak vagy teljesen meghatározott, komoly, következetes *irányvonalat* kell követnie, vagy elkerülhetetlenül szégyent vall, és szégyenbe hozza munkatársait. Van irányvonala a „*Vesztnyik Jevropi*"-*nak*[80] is — rossz, elmosódó, invenciótlan irányvonal, de mégiscsak irányvonal, amely egy meghatározott társadalmi elemet, bizonyos burzsoá rétegeket szolgál, és amely a professzori, hivatalnoki és az úgynevezett „illedelmes" (jobban mondva illedelmességre törekvő) liberálisokból álló értelmiségnek ugyancsak meghatározott köreit egyesíti. Van irányvonala a „*Russzkaja Miszl*"-*nek* is — mocskos irányvonal ugyan, de mégiscsak irányvonal, amely nagyon jó szolgálatot tesz az ellenforradalmi liberális burzsoáziának. Van irányvonala a „*Russzkoje Bogatsztvó*"-*nak* is — narodnyik, narodnyik-kadet irányvonala, de ez is irányvonal, amely mellett egy évtizeden át kitartott, kiszolgálva a lakosság bizonyos rétegeit. Van irányvonala a „*Szovremennij Mir*"-*nek*[81] is — sokszor mensevik-kadet (most a pártigenlő mensevizmus felé hajló) irányvonala, de mégiscsak irányvonal. Egy irányvonal nélküli lap ostoba, értelmetlen, botrányos és káros dolog. De ugyan miféle irányvonala lehet olyan folyóiratnak, amely Amfityeatrov „kizárólagos részvételével" jelenik meg? Mert hiszen nem G. Lopatyin[82] az, aki képes irányt szabni — ha pedig igazak a Kacsorovszkij[83] közreműködéséről szóló hírek (azt mondják, az újságokba is bekerültek), akkor ez is „irányvonal", de korlátolt, eszer vonal.

Amikor a nyáron beszélgettünk, és elmondtam, hogy írtam Önnek egy keserű hangú levelet a „*Gyónás*"-*ról*, de nem küldtem el, mert épp akkor kezdtünk szakítani a machistákkal, Ön azt felelte nekem: „*Rosszul tette*, hogy nem küldte el."

Azután Ön szemrehányást tett nekem, mert nem mentem le a Capri-szigeti iskolába, és azt mondta, hogy ha az ügyek másképp alakulnak, a machista otzovisták elszakadása kevesebb idegét és erejét emésztette volna fel. Ezekre a szavaira gondolva határoztam el, hogy most azonnal írok Önnek, a hír friss benyomása alatt, nem halogatva a dolgot, és nem várva meg, amíg megerősítik a hallottakat.

Azt hiszem, hogy egy vaskos politikai és gazdasági folyóirat Amfityeatrov kizárólagos részvételével — sokkal rosszabb, mint a machista otzovisták külön frakciója. Ebben a frakcióban az volt a rossz, és az a rossz ma is, hogy *eszmei* irányvonala eltért és eltér a marxizmustól, a szociáldemokráciától, odáig azonban nem megy, hogy szakítson a marxizmussal, csupán zavart kelt.

Amfityeatrov folyóirata (milyen jól tette Amfityeatrov „Krasznoje Znamjá"-ja[84], hogy idejében kimúlt!) politikai akció, politikai vállalkozás, amelyben nyoma sincs annak a felismerésnek, hogy az általános „baloldaliság" nem elég a politikához, hogy 1905 óta megengedhetetlen, lehetetlen, elképzelhetetlen komolyan beszélni a politikáról akkor, ha nem tisztázzák a marxizmushoz és a szociáldemokráciához való viszonyt.

Rossz vége lesz a dolognak. Szomorú vagyok.

Lenin

M. F.-nek salut et fraternité![*]

Párizsból Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 444—446. old.

---

[*] Testvéri üdvözlet! — *Ford.*

L. N. TOLSZTOJ ÉS A MAI MUNKÁSMOZGALOM

Az orosz munkások csaknem minden nagyobb oroszországi városban megemlékeztek már L. N. Tolsztoj haláláról, és valami módon kifejezték, hogyan vélekednek az íróról, aki egy sereg nagyszerű művet alkotott, és ezzel a világ nagy írói közé emelkedett, s a gondolkodóról, aki óriási erővel és meggyőződéssel, nagyon őszintén *felvetett* jó néhány olyan kérdést, amely a jelenkori politikai és társadalmi rend alapvonásait érinti. Nagy általánosságban kifejezte ezt a véleményt a III. duma munkásképviselőinek az újságokban megjelent távirata.

L. N. Tolsztoj még a feudalizmus idején kezdte irodalmi munkásságát, de már akkor, amikor az szemmel láthatóan a végét járta. Tolsztoj munkásságának javarésze az orosz történelemnek abban az időszakában bontakozott ki, amely e történelem két fordulópontja, 1861 és 1905 közé esik. Ebben az időszakban a feudalizmus nyomai, közvetlen csökevényei teljesen áthatották az ország egész gazdasági életét (kivált falun) és egész politikai életét. Egyszersmind éppen ez volt az az időszak, amelyben a kapitalizmus alulról egyre gyorsabban fejlődött, és amelyben felülről is igyekeztek a kapitalizmust meghonosítani.

Miben nyilvánultak meg a hűbériség csökevényei? Legfőképpen és a legvilágosabban abban, hogy az elsősorban mezőgazdasági jellegű Oroszországban a mezőgazdaság a tönkrement, koldusbotra jutott parasztok kezében volt, akik elavult, kezdetleges gazdálkodást folytattak a régi jobbágytelkeken, melyeket 1861-ben a földesurak javára még meg is nyirbáltak. Másrészt viszont a mezőgazdaság a földesurak kezében volt, akik Közép-Oroszországban a „lehasított földek'', a kaszálók, az itatók stb. fejében szolgáltatott parasztmunkával, parasztekével, parasztlóval műveltették a földet. Ez lényegében a régi feudális gazdálkodási rendszer. Oroszország politikai rendje ebben az időben szintén teljesen hűbéri jellegű volt. Látható volt ez az állam szervezetén is, egészen addig, amíg 1905-ben meg nem tették az első lépéseket ennek megváltoztatására; látható volt azon is, hogy a földbirtokos nemeseknek döntő befolyásuk volt az államügyekre; és látható volt azon is, hogy a hivatalnokok, akik — kivált a magasabb rangúak — nagyrészt szintén a földbirtokos nemesek közül kerültek ki, teljhatalommal rendelkeztek.

Ez a régi patriarkális Oroszország 1861 után a világkapitalizmus hatása alatt gyorsan bomlani kezdett. A parasztok éheztek, pusztultak, nyomorba jutottak, többen, mint bármikor azelőtt, sokan elhagyták a földet, s a városokba menekültek. Nagy iramban épültek a vasutak, gyárak, minthogy a tönkrement paraszt „olcsó munkaerő'' volt. Oroszországban kifejlődött a nagy pénztőke, a nagykereskedelem és a nagyipar.

A régi Oroszország régi „pilléreinek'' ez a gyors, erőteljes, kíméletlen lerombolása tükröződött Tolsztojnak, az írónak az alkotásaiban, Tolsztojnak, a gondolkodónak az eszméiben.

Tolsztoj kitűnően ismerte a falusi Oroszországot, a földesúr és a paraszt életét. Műveiben erről az életről olyan képet festett, amely a világirodalom legjobbjai közé tartozik. A falusi Oroszország „régi pilléreinek'' kíméletlen lerombolása fokozottabb mértékben felkeltette figyelmét, érdeklődését a körülötte történők iránt, s végül megváltoztatta egész világnézetét. Származásánál és neveltetésénél fogva Tolsztoj az orosz birtokos főnemességhez tartozott, de szakított e környezet egész hagyományos gondolkodásával, s utolsó műveiben szenvedélyes bírálattal támadta az egész mai állami, egyházi, társadalmi, gazdasági rendet, amely a tömegek leigázásán, a tömegek nyomorán, a parasztok és általában a kistulajdonosok tönkretételén, az egész mai életet teljesen átható erőszakon és képmutatáson alapul.

Tolsztoj bírálata nem új. Nem mondott semmi olyat, amit jóval előtte el ne mondtak volna az európai irodalomban is, az orosz irodalomban is azok, akik a dolgozók oldalán álltak. Tolsztoj bírálatának sajátossága és történelmi jelentősége abban áll, hogy olyan erővel fejezte ki a legszélesebb néptömegek nézeteinek gyökeres megváltozását az említett korszak Oroszországában és kivált a falusi, a paraszti Oroszországban, amilyenre csak zseniális író képes. Mert a mai rendszer tolsztoji bírálata éppen abban különbözik ugyanennek a rendszernek a mai munkásmozgalom képviselői által megfogalmazott bírálatától, hogy Tolsztoj a patriarkális, naiv parasztság álláspontján van, s ennek a lelkivilágát viszi bele bírálatába, tanításába. Tolsztoj bírálata azért hat olyan érzelmi erővel, azért olyan szenvedélyes, olyan meggyőző erejű, friss, őszinte, azért kutathatja olyan merészen a „dolgok nyitját", a tömegnyomor igazi okait, mert valóban annak a sok millió parasztnak a felfogásában beállott törést tükrözi, akik alighogy megszabadultak a jobbágysortól, máris azt látják, hogy e szabadság mögött az elnyomorodás, az éhhalál, a városi „rókák" közötti földönfutó élet stb. új rémei ólálkodnak. Tolsztoj olyan híven ábrázolja hangulatukat, hogy maga is beleviszi tanításába naivitásukat, a politikától való idegenkedésüket, miszticizmusukat, a világtól való menekülés vágyát, a „ne állj ellen a gonosznak" felfogást, a kapitalizmusra és a „pénz uralmára" szórt tehetetlen átkozódásukat. A parasztok millióinak tiltakozása és kétségbeesése — ez áramlott bele Tolsztoj tanításába.

A mai munkásmozgalom képviselői úgy látják, hogy van mi ellen tiltakozniuk, de nincs miért kétségbeesniük. A kétségbeesés a pusztuló osztályok sajátja, a bérmunkások osztálya azonban feltartóztathatatlanul növekszik, fejlődik és erősödik minden kapitalista társadalomban, így Oroszországban is. A kétségbeesés azok sajátja, akik nem értik a baj okát, nem látják a kivezető utat, képtelenek harcolni. A modern ipari proletariátus nem tartozik ezek közé az osztályok közé.

1910. november 28.
Lenin Művei. 16. köt. 341—343. old.

TOLSZTOJ ÉS A PROLETÁRHARC

Tolsztoj hatalmas erővel és őszinteséggel ostorozta az uralkodó osztályokat, rendkívül szemléletes módon leplezte le, milyen hazugok mindazok az intézmények, amelyek segítségével a mai társadalom fenntartja magát: az egyház, a bíróság, a katonaság, a „törvényes" házasság, a polgári tudomány. De tanítása szöges ellentétben áll a jelenlegi rend sírásójának, a proletariátusnak életével, munkájával és harcával. Kinek az álláspontja tükröződött hát Lev Tolsztoj tanításában? Az ő ajkával az orosz népnek az a sokmilliós tömege szólalt meg, amely *már* gyűlöli a mai élet urait, de *még* nem jutott el odáig, hogy tudatosan, következetesen, a végsőkig engesztelhetetlenül harcoljon ellenük.

A nagy orosz forradalom története és kimenetele megmutatta, hogy éppen ilyen volt az a tömeg, amely a régi kormányzat elszánt védelmezői és az öntudatos, szocialista proletariátus *között* állott. Ez a tömeg — elsősorban a parasztság — a forradalomban megmutatta, mennyire gyűlöli a régit, milyen fájón érzi a mai rendszer minden terhét, mily nagy benne az ösztönös törekvés arra, hogy megszabaduljon ezektől a terhektől, és jobb élethez jusson.

De ez a tömeg azt is megmutatta a forradalomban, hogy gyűlöletében nem eléggé tudatos, hogy harcában nem következetes, hogy a jobb élet keresésében szűk korlátok közé van szorítva.

A legmélyebb rétegekig háborgó, hatalmas néptenger tükröződött Tolsztoj tanításában, minden gyöngeségével és minden erős oldalával együtt.

Lev Tolsztoj szépirodalmi műveinek tanulmányozásával az orosz munkásosztály jobban megismeri ellenségeit, Tolsztoj *tanításának* megismerésével pedig az egész orosz nép szükségképpen megérti, miben állt saját gyengesége, ami miatt nem tudta kiküzdeni saját felszabadulását. Ezt meg kell értenie ahhoz, hogy tovább mehessen.

S éppen ezt a továbbhaladást akadályozzák mindazok, akik Tolsztojt „egyetemes lelkiismeretnek", „az élet tanítójának" nyilvánítják. Ez hazugság, amelyet tudatosan terjesztenek a liberálisok, akik szeretnék felhasználni Tolsztoj tanításának forradalomellenes oldalát. Amit Tolsztojról mint „az élet tanítójáról" hazudnak, azt a liberálisok nyomán egyes hajdani szociáldemokraták is szajkózzák.

Az orosz nép csak akkor vívhatja ki felszabadulását, ha megérti, hogy nem Tolsztojtól kell tanulnia egy jobb életért harcolni, hanem attól az osztálytól, amelynek jelentőségét Tolsztoj nem értette meg, s amely egyes-egyedül képes megdönteni a Tolsztojnak gyűlöletes régi világot — vagyis a proletariátustól.

1910. december 18.
Lenin Művei. 16. köt. 365—366. old.

A TÜNTETÉSEK KEZDETE

(Részlet)

... És lám, az idén nyáron ismét megkezdődött a fellendülés. A gazdasági sztrájkok részvevőinek száma *növekszik*, mégpedig igen erősen. A feketeszázas reakció *osztatlan* uralmának szakasza véget ért. Kezdődik az új fellendülés szakasza. A proletariátus, amely 1905-től 1909-ig — ha nagy megszakításokkal is — *visszavonult*, most összeszedi erejét, és kezd *támadásba* átmenni. Az ipar egyes ágaiban tapasztalható felélénkülés máris a proletárharc felélénkülésére vezet.

A proletariátus elkezdte. A lakosság más — polgári — demokratikus osztályai és rétegei folytatják. Az I. duma mérsékelten liberális, a demokráciától távol álló elnökének, Muromcevnek a halálával megkezdődnek az első félénk tüntetések. Lev Tolsztoj halálakor — hosszú szünet után először — *utcai tüntetésekre* kerül sor, amelyekben legfőképpen a diákok, de részben a munkások is részt vesznek. Az, hogy Tolsztoj temetése napján számos gyár leállt, a tüntető sztrájkok kezdetét jelzi, ha mégoly szerény kezdetét is ...

A proletariátus elkezdte. A demokratikus ifjúság folytatja. Az orosz nép új harcra kél, újabb forradalom felé halad ...

1910. december 18.
Lenin Művei. 16. köt. 369—370. old.

A „FENNTARTÁS” HŐSEI

Potreszov úr és társai folyóiratának, a „Nasa Zarjá”-nak most érkezett tizedik száma Lev Tolsztoj értékelésében a gondatlanság vagy helyesebben: elvtelenség olyan meglepő példáit mutatja, hogy ezekkel, ha csak röviden is, haladéktalanul foglalkoznunk kell.

Itt van a Potreszov-féle had új harcosának, V. Bazarovnak a cikke. A szerkesztőség nem ért egyet e cikk „egyes megállapításaival”, de természetesen nem mondja meg, melyek ezek. Hiszen így sokkal könnyebb leplezni a zűrzavart! Ami minket illet, nehezen tudnánk olyan megállapítást találni ebben a cikkben, amelyen ne háborodna fel mindenki, aki csak egy cseppet is becsüli a marxizmust. „Levert és elernyedt értelmiségünk — írja V. Bazarov —, amely holmi alaktalan szellemi és erkölcsi posvánnyá vált, s amely a lelki bomlás legszélső határáig jutott, egységesen elismerte Tolsztojt — az *egész* Tolsztojt — a maga lelkiismeretének.” Ez nem igaz. Ez frázis. Értelmiségünk, és különösen a „Nasa Zarja” értelmisége csakugyan nagyon is „ernyedtnek” látszik, de nem tanúsított és nem is tanúsíthatott semmiféle „egységet” Tolsztoj értékelésében, az *egész* Tolsztojt soha nem értékelte és nem is értékelhette helyesen. És éppen az egyetértés hiányát takargatják a „lelkiismeretről” szóló, végtelenül képmutató frázissal, amely teljesen hozzáillik a „Novoje Vremjá”-hoz. Bazarov nem küzd a „posvány” ellen, hanem mélyíti azt.

Bazarov szeretne „megemlíteni néhány igazságtalanságot (!!) Tolsztojjal szemben, amelyeket általában az orosz értelmiségiek, s különösképpen mi, a különféle irányzatokhoz tartozó radikálisok elkövettünk''. Ebben csak annyi az igazság, hogy Bazarov, Potreszov és társaik, a ,,különféle irányzatokhoz tartozó radikálisok'', akik annyira beleragadtak az általános ,,posványba'', hogy ugyanakkor, amikor Tolsztoj világnézetének alapvető következetlenségeit és gyengeségeit megbocsáthatatlan módon elhallgatják, kétségbeesetten futnak ,,mindenki'' után, a Tolsztojjal szemben elkövetett ,,igazságtalanságon'' jajveszékelve. Nem akarnak megrészegedni ,,a köztünk kiváltképpen elterjedt narkotikumtól, amelyet Tolsztoj »vitadühnek« nevez'' — ezek megint csak olyan szavak, olyan nóták, amelyek a nyárspolgároknak kellenek, akik mérhetetlen megvetéssel fordulnak el az olyan vitáktól, amelyek bármilyen, teljes egészében és következetesen védelmezett elv körül támadnak.

,,Tolsztoj fő ereje éppen az, hogy a korabeli művelt emberekre jellemző meghasonlás valamennyi fokán átesve meg tudta találni a szintézist . . .'' Nem igaz. Éppen a szintézist nem tudta megtalálni, helyesebben: nem találhatta meg Tolsztoj sem világnézetének filozófiai alapjaiban, sem társadalmi-politikai tanításában. ,,Tolsztoj volt az első (!), aki objektivizálta, vagyis nemcsak a maga, hanem mások számára is megteremtette azt a *tisztán emberi* (a kiemelés mindenütt magától Bazarovtól származik) vallást, amelyről Kant, Feuerbach és a modern kultúra más képviselői csak szubjektíve (!) ábrándozhattak'' stb., stb.

Az efféle beszéd rosszabb a szokásos nyárspolgári fecsegésnél. Ez a ,,posvány'' álcázása művirágokkal, s csak félrevezeti az embereket. Több mint fél századdal ezelőtt Feuerbach, minthogy világnézetében, amely sok vonatkozásban a német klasszikus filozófia ,,legújabb vívmánya'' volt, nem tudta ,,megtalálni a szintézist'', belebonyolódott azokba a ,,szubjektív ábrándokba'', amelyek negatívumairól a ,,modern kultúra'' valóban haladó képviselői már régen ítéletet mondtak. Ha mármost valaki kijelenti, hogy Tolsztoj ,,az első, aki objektivizálta'' ezeket a ,,szubjektív ábrándokat'', akkor azok táborába áll, akik visszafelé haladnak, akkor a nyárspolgárságnak hízeleg, így egy nótát fúj a ,,Vehi'' híveivel.

„Magától értetődik, hogy a Tolsztoj alapította mozgalomnak (?!) nagy változásokon kell átmennie, ha valóban az a rendeltetése, hogy nagy világtörténelmi szerepet játsszon; a patriarkális-paraszti élet idealizálása, a naturális gazdálkodáshoz való vonzódás és a tolsztojizmus sok más utópisztikus vonása, amelyek manapság előtérbe nyomulnak (!) és így a leglényegesebbeknek látszanak, valójában éppen szubjektív elemek, amelyek nincsenek szükségszerűen összefüggésben a tolsztoji »vallás« alapjával."

Ezek szerint Feuerbach „szubjektív ábrándjait" Tolsztoj objektivizálta", az ellenben, amit Tolsztoj zseniális szépirodalmi műveiben is, ellentmondásokkal teli tanításában is ábrázolt, vagyis a múlt századbeli Oroszország gazdasági sajátosságai, amelyeket Bazarov említ — ezek „éppen szubjektív elemek" tanításában. Ezt nevezik aztán baklövésnek. De hát csakugyan: a „levert és elernyedt értelmiség" (stb., ahogy fent idéztük) számára mi sem kellemesebb, mi sem kívánatosabb és kedvesebb, mi sem táplálja jobban ernyedtségét, mint Feuerbach Tolsztoj által „objektivizált" „szubjektív ábrándjainak" a felmagasztalása és a figyelemnek ilyetén való *elterelése* azokról a konkrét történelmi, gazdasági és politikai kérdésekről, amelyek „manapság előtérbe nyomulnak"!

Érthető, hogy Bazarovnak kiváltképpen nem tetszik az az „éles kritika", amelyet a „ne állj ellen erővel a gonosznak" tana váltott ki a „radikális értelmiségből". Bazarov előtt „világos, hogy itt nem kell passzivitásról és kvietizmusról beszélni". Gondolatát magyarázva a Bolond Ivánról szóló, ismert mesére hivatkozik, és azt javasolja az olvasónak, „képzelje csak el, hogy nem a svábbogarak királya küld katonákat a bolondok ellen, hanem saját észretértért parancsolójuk, Iván, és hogy e katonák segítségével, akik ugyancsak a bolondok közül valók, s akik ennek folytán egész lelki alkatukban hozzájuk hasonlók, Iván holmi igazságtalan követelések teljesítésére akarja kényszeríteni alattvalóit. Egészen nyilvánvaló, hogy a csaknem fegyvertelen és a hadviseléshez nem értő bolondok nem is álmodhatnak Iván seregének fizikai legyőzéséről. A bolondok, még ha a legerélyesebb »ellenállást« tanúsítják is, nem fizikai, hanem csakis morális hatással győzhetik le Ivánt, vagyis csak az Iván seregében levő katonák úgynevezett »demoralizálásával«" . . . „A bolondok erélyes ellenállása ugyanarra az eredményre vezet (csak rosszabb formában és nagyobb áldozatokkal), mint az erélytelen ellenállás" . . . „A »ne állj ellen erővel a gonosznak« eszméje nem olyan eszme, amely csak a társadalmon kívül álló erkölcsprédikátorok sajátja. Ez az eszme elmaradhatatlan alkotórésze minden kialakult világnézetnek."

Így vélekedik a Potreszov-féle had új harcosa. Ítéleteit most nem boncolgathatjuk, de első ízben talán elegendő is, ha egyszerűen kiemeljük belőlük a legfontosabbat, és hozzáteszünk még négy szót: ez a legtisztább vehizmus.

Még valamit annak a nótának záróakkordjaiból, amely arról szól, hogy a jegenyefák nem nőnek az égig: „Nincs okunk arra, hogy gyöngeségünket erőnek, Tolsztoj »kvietizmusával« és »korlátolt ítélőképességével« szemben (hát okoskodásainak következetlenségével szemben?) fölénynek tüntessük fel. Ezt nemcsak azért nem szabad mondani, mert ellenkezik az igazsággal, hanem azért sem, mert akadályoz bennünket abban, hogy tanuljunk korunk legnagyobb emberétől."

Úgy. Csakhogy akkor nincs miért haragudni, uraim, és nevetséges virtuskodással és szitkozódással felelni (mint Potreszov úr a „Nasa Zarja" 8—9. számában), amikor Izgojevék áldással, helyesléssel és csókokkal árasztják el önöket. Ezeket a csókokat nem tudják majd lemosni magukról a Potreszov-féle hadnak sem a régi, sem az új harcosai.

E had vezérkara „diplomatikus" fenntartást fűzött Bazarov cikkéhez. De nem sokkal jobb Nyevedomszkij úrnak minden fenntartás nélkül közölt vezércikke sem. „Lev Tolsztoj — írja a mai értelmiség e szószólója — magába szívta és befejezett formában megtestesítette az oroszországi rabszolgaság bukását felölelő nagy korszak főbb törekvéseit és vágyait, s ezáltal a legtisztább, legbefejezettebb formában testesített meg egy egyetemes emberi ideológiai alapelvet is, a *lelkiismeret elvét*."

Bumm, bumm, bumm . . . M. Nyevedomszkij magába szívta és befejezett formában megtestesítette a szavalás fő módjait, amelyek a liberális polgári publicisztikára jellemzők, s ezáltal a legtisztább, legbefejezettebb formában testesített meg egy egyetemes emberi ideológiai elvet is: az üres fecsegés elvét.

Utoljára még egy mondat:

> „Tolsztojnak mindezek az európai hódolói, mindezek a különböző nevű Anatole France-ok s a parlamentek, amelyek nemrég hatalmas szótöbbséggel a halálbüntetés eltörlése ellen szavaztak, most pedig felállással adóztak a nagy *talpig ember* emlékének, a középszernek, a határozatlanságnak, a fenntartásoknak ez az egész birodalma — micsoda nagyszerű, micsoda hatalmas, egyetlen tiszta ércdarabból öntött alakként áll előttük ez a Tolsztoj, egy egységes elvnek ez az eleven megtestesítője."

Tyű, de szép volt! Csak éppen egy szó sem igaz belőle. Nem egy darabból, nem tiszta ércből és egyáltalán nem is ércből van öntve Tolsztoj alakja. S „mindezek" a polgári hódolói *éppen nem* „talpig ember" voltáért „adóztak felállással" emlékének, hanem azért, mert nem volt ilyen egy darabból öntött ember.

Csak egy helyes szó csúszott ki véletlenül Nyevedomszkij úr száján. Ez a szó — a „fenntartások" — éppoly helyes képet ad a „Nasa Zarja" urairól, mint amilyen helyes képet ad *róluk* az értelmiség fentebb idézett, Bazarov-féle jellemzése. Itt állnak előttünk a maguk egészében a „fenntartás" hősei. Potreszov fenntartja, hogy nem ért egyet a machistákkal, habár védelmezi őket. A szerkesztőség fenntartja, hogy nem ért egyet Bazarov „egyes megállapításaival", habár mindenki előtt világos, hogy itt nem egyes állításokról van szó. Potreszov fenntartja, hogy őt Izgojev megrágalmazta. Martov fenntartja, hogy nem egészen ért egyet Potreszovval és Levickijjel, habár éppen nekik teljesít hűséges politikai szolgálatot. Mindnyájan együtt fenntartják, hogy nem értenek egyet Cserevanyinnal, bár inkább helyeslik *második* likvidátor füzetét, amely elmélyíti első szüleményének „szellemét". Cserevanyin fenntartja, hogy nem ért egyet Maszlovval. Maszlov fenntartja, hogy nem ért egyet Kautskyval.

Csak abban értenek egyet mindnyájan, hogy nem értenek egyet Plehanovval, és hogy Plehanov rágalmaz, amikor likvidátorsággal vádolja őket, mivel hogy nem tudja megmagyarázni tegnapi ellenfeleihez való mostani közeledését.

Mi sem egyszerűbb, mint megmagyarázni ezt a közeledést, amely a fenntartás emberei számára érthetetlen. Amikor volt mozdonyunk, a leghevesebb nézeteltérések voltak köztünk arra vonatkozólag, hogy az egész mozdony szerkezetének, fűtőanyagkészletének stb. megfelel-e mondjuk a 25 vagy az 50 versztás óránkénti sebesség. Erről, mint minden izgalmas kérdésről, szenvedélyes és nemegyszer elkeseredett vita folyt. A vita — minden kérdésben, amelyben vita merült fel — mindenkinek szeme láttára, nyíltan folyt, végigbeszéltük, semmiféle „fenntartással" el nem kentük. És egyikünknek sem jut eszébe bármit is visszavonni vagy a „vitadühön" siránkozni. De amikor a mozdony felrobbant, amikor a sárban hever, körülvéve „fenntartásos" értelmiségiekkel, akik aljasul vihognak azon, hogy „nincs itt mit likvidálni", mert már nincs mozdony, akkor bennünket, a tegnapi „dühödt vitázókat" közelebb hoz egymáshoz egy közös ügy. Semmit meg nem tagadva, semmit nem feledve, nem fogadkozva, hogy kiküszöböljük a nézeteltéréseket, közösen dolgozunk a közös ügyön. Minden figyelmünk és minden erőfeszítésünk arra irányul, hogy felállítsuk a mozdonyt, hogy megjavítsuk, megszilárdítsuk, megerősítsük, a vágányokra helyezzük; a sebességről, s egyik vagy másik karocska forgásáról ráérünk majd később vitatkozni. A mai nehéz időkben az aktuális feladat az, hogy olyasvalamit alkossunk, ami ellen tud állni a „fenntartás" embereinek és az „ernyedt értelmiségieknek", akik közvetve és közvetlenül fenntartják a „posványt". Az aktuális feladatunk az, hogy a legnehezebb viszonyok közt is ércet bányásszunk, vasat szerezzünk s kiöntsük a marxista világnézet és az ennek a világnézetnek megfelelő felépítmények acélját.

1910 december
Lenin Művei. 16. köt. 382–387. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

11. I. 3.

Kedves A. M.! Régóta készülök válaszolni levelére, de az itteni civakodás elmérgesedése* miatt (vinné el százezer ördög!) nem értem rá.

Pedig jólesne elcsevegni Önnel.

Először is, hogy el ne felejtsem: Triát letartóztatták Zsordanijával és Ramisvilivel együtt. Bizonyosra mondják. Kár ezért a derék fiúért. Forradalmár.

A „Szovremennyik''-ről. Ma olvasom a „Recs''-ben az első füzet tartalmát, és mérgelődöm, egyre mérgelődöm. Vodovozov Muromcevről ... Koloszov Mihajlovszkijról, Lopatyin: „Idegenek'' stb. Hát hogyne mérgelődne az ember? S ön még ingerkedik is velem: „realizmus, demokrácia, aktivitás''.

Azt hiszi, hogy ezek szép szavak? *Undorító* szavak, amelyeket a világ minden burzsoá csirkefogója úton-útfélen hangoztat, a mi kadetjainkon és szociálforradalmárainkon kezdve az itteni Briand-ig vagy Millerand-ig, Angliában Lloyd George-ig stb. Méltatlan, fellengzős szavak, eszer-kadet tartalommal. Nem jól van ez így.

Ami Tolsztojt illeti, teljesen egyetértek Önnel abban, hogy a képmutatók és gazemberek szentet fognak csinálni belőle. Plehanovot is felbőszítette a hazudozás és a Tolsztoj előtti hajbókolás, és ebben megegyezett a véleményünk. Ő a Központi Lap legközelebbi számában fogja megszidni érte a „Nasa Zarjá''-t, én meg a „Miszl”-ben (ma készült el az első szám. Gratuláljon — van Moszkvában *marxista* folyóiratunk. Volt is öröm ma nálunk!). A „Zvezda”[85] 1. számában (Szentpétervárott jelent meg XII. 16-án) ugyancsak van egy jó tárca Plehanovtól[86], egy *semmitmondó* jegyzettel ellátva, amelyért már megpirongattuk a *szerkesztőséget*. Biztosan az a bolond Jordanszkij és Boncs sütötte ki! De hogy is küzdhetne a „Szovremennyik” „a Tolsztoj-legenda és Tolsztoj vallása” ellen? Vodovozov és Lopatyin? Tréfálni méltóztatik?

---

* A gaz Trockij egyesíti a goloszistákat és a vperjodistákat ellenünk. Háború!

Hogy elkezdték verni a diákokat, az szerintem vigasztaló, de Tolsztojnak nem lehet megbocsátani sem a „passzivizmust”, sem az anarchizmust, sem a narodnyikságot, sem a vallást.

Ami a szociáldemokrácia donquijotei nemzetközi politikáját illeti, azt hiszem, nincs igaza. Hiszen a revizionisták régóta erősítgetik, hogy a gyarmati politika állítólag haladó, mert meghonosítja a kapitalizmust, és éppen ezért „nincs értelme lelepleznünk a kapzsiságát és kegyetlenségét”, mert hiszen „e tulajdonságok nélkül” olyan a tőke, mintha „béna” volna.

Donquijoteizmus és ábrándozás volna, ha a szociáldemokraták azt mondanák a munkásoknak, hogy van megoldás a kapitalizmus kifejlődése nélkül, a kapitalista fejlődés kikerülése esetén is. De mi ezt nem mondjuk. Mi azt mondjuk: a tőke felfal benneteket, felfalja a perzsákat is — mindenkit felfal, és fel is fog falni, amíg meg nem döntitek. Ez az igazság. S nem feledjük el hozzátenni: a kapitalizmus legyőzésének egyetlen biztosítéka a kapitalizmus fejlődése.

A marxisták nem vesznek védelmükbe semmiféle reakciós *rendszabályt:* sem a trösztök betiltását, sem a kereskedelem korlátozását stb. De *ki-ki végezze a maga dolgát:* Homjakov és társai csak építsenek vasutat Perzsián át, küldjenek ki Ljahovokat[87], a marxisták feladata pedig az, hogy *leleplezzék* őket a munkások előtt. Zabál és felfal, fojtogat és megfojt benneteket — álljatok hát ellen.

Ha *szembeszállunk* a gyarmati politikával és a nemzetközi rablással a proletariátus megszervezése *útján*, a proletárharc szabadságának védelme *útján*, akkor ez nem *gátolja*, hanem *sietteti* a kapitalizmus fejlődését, mert arra kényszeríti, hogy a kapitalizmus kulturáltabb, technikailag fejlettebb módszereihez folyamodjon. Többféle kapitalizmus van. Van feketeszázas-októbrista kapitalizmus és van *narodnyik* („realista, demokratikus, aktivitással" teli) kapitalizmus. Minél jobban *leleplezzük* a munkások előtt a kapitalizmus „kapzsiságát és kegyetlenségét", annál nehezebb fenntartani a kapitalizmus első fajtáját, annál inkább át kell térnie a második fajtájára. Ez pedig a mi malmunkra, a proletariátus malmára hajtja a vizet.

Azt gondolja, ellentmondásba keveredtem? A levél elején roszszalltam a „realizmus, demokrácia, aktivitás" szavakat, most pedig jónak találom őket? Nincs itt semmi ellentmondás: a proletárnak rosszak, a burzsoának jók.

A németeknek van egy mintaszerű opportunista lapjuk, a „Sozialistische Monatshefte". Ebben a Schippel- és Bernstein-féle urak már régóta támadják a forradalmi szociáldemokrácia nemzetközi politikáját, azt hangoztatva, hogy a szociáldemokraták politikája, úgymond, „széplelkek handabandázásához" hasonlít. Ez, kedves barátom, opportunista csirkefogók bűvészmutatványa. Kérjen meg valakit Nápolyban, hogy szerezze meg Önnek ezt a folyóiratot, és ha érdekli a nemzetközi politika, fordíttassa le az említett urak e cikkeit. Minden bizonnyal ott, Önöknél, Olaszországban is vannak ilyen opportunisták —, csak marxisták nincsenek; ezért utálatos ez az ország.

A nemzetközi proletariátus a tőkét kétféleképpen szorongatja. Egyrészt: oktobristából demokratikussá változtatja, másrészt: úgy, hogy az októbrista tőkét elűzi *magától,* és *áttelepíti* a vademberek közé. Ez pedig kiszélesíti a tőke bázisát, és közelebb hozza halálát. Nyugat-Európában már alig van októbrista tőke; csaknem az egész tőke demokratikus. Az októbrista tőke Angliából, Franciaországból Oroszországba és Ázsiába vándorolt. Az orosz forradalom és az ázsiai forradalmak = harc az októbrista tőke kiszorításáért és demokratikus tőkével való helyettesítéséért. De a demokratikus tőke a legutolsó állomás. Ezután már nincs hová mennie. Ezután befellegzett neki.

Milyennek találta a *„Zvezdá"-t* és a *„Miszl"-t*[88]*?* Az előbbi szerintem színtelen. De a másik *egészen* a miénk, és végtelenül örülök neki. Csak összecsapják.

Nem helyezné el a *„Znanyijé”-nál* egy könyvemet, amely az agrárkérdésről szól? Beszéljen Pjatnyickijjal. Fene vigye, nem találok kiadót. Akár segítségért is kiálthatnék.

Olvasom levele utóiratát: „A kezem reszket és majd lefagy.” Fel vagyok háborodva. Átkozott capri házak! Ez már mégis abszurdum! Nálunk gőzfűtés van, kellemes meleg a szobánk, Önnek meg „majd lefagy a keze”. Csapjon lármát.

Baráti kézszorítással
Lenin

Bolognából meghívást kaptam, hogy látogassam meg az iskolát (20 munkás). Visszautasítottam.[89] Nem akarok semmi közösséget vállalni a vperjodistákkal. A munkásokat megint áthozzuk ide.

Párizsból Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 449—452. old.

L. N. TOLSZTOJ ÉS KORA

Az a kor, amelyhez L. Tolsztoj tartozik, s amely oly élesen tükröződött Tolsztoj zseniális szépirodalmi műveiben és tanításában, 1861 után kezdődött és 1905-ig tartott. Igaz, Tolsztoj irodalmi munkássága nem esik egybe ezzel a korral, korábban kezdődött és később végződött, de L. Tolsztoj mint művész és mint gondolkodó ebben az időszakban forrott ki teljesen, és ennek az időszaknak átmeneti jellegéből ered Tolsztoj műveinek és a ,,tolsztojizmusnak'' *minden* megkülönböztető vonása.

L. Tolsztoj az ,,Anna Kareniná''-ban K. Levin szavaival rendkívül élesen fejezte ki azt, hogy mit jelentett az orosz történelem fordulata ebben a fél században.

,,. . . Általában valami nagyon alantas dolognak tartják, ha a termésről, a munkások béréről és más efféleкről beszélgetnek; Levin tudta ezt . . . most azonban csakis ezt látta fontosnak. »Ez talán nem volt fontos a hűbéri rendszerben, vagy nem fontos Angliában. A viszonyok mindkét esetben már teljesen kialakultak; nálunk azonban most, amikor fenekestül felfordult és csak kialakulóban van mindez, az a kérdés, hogyan alakulnak ki ezek a viszonyok, az egyetlen fontos kérdés Oroszországban« — gondolta Levin'' (Művei, X. köt. 137. old.).

,,Nálunk most fenekestül felfordult és csak kialakulóban van mindez.'' Nehéz elképzelni ennél találóbb jellemzést az 1861—1905-ös időszakra. Azt, ami ,,fenekestül felfordult'', jól ismeri minden orosz, vagy legalábbis tud róla. Ez a feudalizmus és a feudalizmusnak megfelelő egész ,,régi rend''. Az, ami ,,csak kialakulóban van'', teljesen ismeretlen, idegen, érthetetlen a nép legszélesebb tömegei előtt. Ez a „csak kialakulóban levő" burzsoá rendszer zavaros körvonalakkal úgy tűnik fel Tosztoj előtt, mint Anglia, az ijesztő rém. Igen, e rém formájában tűnik fel előtte, mert Tolsztoj — mondhatni — elvileg elvet minden kísérletet, hogy tisztázza ennek az „angliai" társadalmi rendszernek legfőbb vonásait, ennek a rendszernek a tőke uralmával, a pénz szerepével, a csereforgalom keletkezésével és fejlődésével való összefüggését. Éppen úgy, mint a narodnyikok, Tolsztoj sem akarja látni, behunyja a szemét, még gondolni sem akar arra, hogy Oroszországban éppen a burzsoá rendszer „van kialakulóban".

Igaz, Oroszországban az 1861—1905-ös időszakban (és még napjainkban is) — ha nem is az „egyetlen fontos", de — az egész társadalmi és politikai tevékenység legközelebbi feladatai szempontjából rendkívül fontos kérdés az volt, „hogyan alakul ki" ez a rendszer, a burzsoá rendszer, amelynek igen különböző formái vannak „Angliában", Németországban, Amerikában, Franciaországban stb. Tolsztojtól azonban teljesen távol áll a kérdésnek ilyen határozott, történelmileg konkrét felvetése. Tolsztoj elvontan elmélkedik, nem ismer el más szempontot, csak az erkölcsiség „örök" princípiumának, a vallás örök igazságainak szempontját, és nincs tudatában annak, hogy ez a szempont csak ideológiai tükröződése a régi („fenekestül felfordult") rendszernek, a feudális rendszernek, a keleti népek életrendszerének.

L. Tolsztoj (az 1875-ben írt) „Luzern" című művében kijelenti, hogy „képzelődnek", akik a „civilizációt" jónak tekintik, s hogy ez a képzelődés „kiöli az emberi természetből az ösztönszerű, üdvözítő, ősi vágyakozást a jó után". „Egyetlen, csakis egyetlen csalhatatlan vezetőnk van — kiált fel Tolsztoj —, a bennünket átható Világszellem" (Művei, II. köt. 125. old.).

Tolsztoj (az 1900-ban írt) „Korunk rabszolgasága" című művében még szenvedélyesebben hivatkozik a Világszellemre, s „áltudománynak" bélyegzi a politikai gazdaságtant, mert „az egész világ népességének az egész történelem folyamán kialakult helyzete" helyett „az egész kivételes helyzetben levő kis Angliát" veszi „mintaképül". Azt, hogy milyen ez az „egész világ", felfedi előttünk „A haladás és a műveltség meghatározása" című cikke

(1862). A „történészeknek'' azt a nézetét, hogy a haladás „az emberiség általános törvénye'', Tolsztoj „az egész úgynevezett Keletre'' való hivatkozással igyekszik megdönteni. (IV., 162.) „A mozdulatlan keleti népek — mondja Tolsztoj — azt bizonyítják, nincs olyan általános törvény, hogy az emberiség előre halad.''

A reális történelmi tartalmában vett tolsztojizmus éppen a keleti rendszernek, az ázsiai rendszernek az ideológiája. Ebből fakad Tolsztoj aszkétizmusa, az a tanítása, hogy nem szabad erővel ellenállni a gonosznak; innen ered mélyen pesszimista tónusa, az a meggyőződése, hogy „minden semmi, minden anyagi semmi'' („Az élet értelme'', 52. old.); ebből fakad a „Szellemben'', „mindennek princípiumában'' való hite, mely princípiummal szemben az ember csak „munkás'', „akinek lelke megmentésén kell fáradoznia'' stb. Tolsztoj a „Kreutzer szonátá''-ban is hű maradt ehhez az ideológiához, amikor azt mondja: „A nő felszabadítása nem a tanfolyamokon és nem a parlamentekben fog megtörténni, hanem a hálószobában''; és egy, 1862-ben írt cikkében szintén kijelenti, hogy az egyetemek csak „ingerlékeny, beteg liberálisokat'' produkálnak, akikre „semmi szüksége a népnek'', akiket „céltalanul kiszakították korábbi környezetükből'', s „nem találják meg helyüket az életben'' stb. (IV., 136—137.).

A pesszimizmus, az ellenszegülésről való lemondás, a „Szellemre'' való hivatkozás olyan korszaknak a szükségszerű ideológiája, amikor az egész régi rendszer „fenekestül felfordult'', mikor a tömeg, amely a régi rendszerben nevelkedett s az anyatejjel szívta magába ennek a rendszernek princípiumait, szokásait, hagyományait, hiedelmeit, nem látja és nem is láthatja, hogy *milyen* a „kialakuló'' új rendszer, *milyen* társadalmi erők és hogyan „alakítják'' azt, milyen társadalmi erők *képesek* megszabadítani őt a „rombolás'' korszakait jellemző megszámlálhatatlan, különösen gyötrő bajtól.

Ilyen korszak volt Oroszországban az 1862—1904-es időszak, amikor a régi megmásíthatatlanul, az egész világ szeme láttára összeomlott, s az új még csak kialakulóban volt, azok a társadalmi erők pedig, amelyek az új rend kialakulásának cselekvő részvevői voltak, a valóságban, széles, országos méretekben, a legkülönbözőbb területeken meginduló nyílt tömegakciókkal csak 1905-ben léptek színre először. És az 1905-ös oroszországi eseményekhez hasonló események következtek be ugyanannak a „Keletnek'' számos államában, amelynek „mozdulatlanságára'' hivatkozott Tolsztoj 1862-ben. 1905 a „keleti'' mozdulatlanság végének kezdete volt. Éppen ezért ezzel az évvel zárul le történelmileg a tolsztojizmus, az az egész korszak, amelyből fakadhatott és szükségszerűen fakadt Tolsztoj tanítása — nem mint egyéni valami, nem mint szeszély vagy eredetieskedés, hanem mint azoknak az életfeltételeknek az ideológiája, amelyek közt millióknak kellett élniük bizonyos időn át.

Tolsztoj tanítása kétségtelenül utópikus és tartalmánál fogva reakciós e szó legpontosabb és legmélyebbb értelmében. Ebből azonban semmi esetre sem következik, hogy ez a tanítás nem volt szocialista jellegű, sem pedig az, hogy nem voltak benne olyan kritikus elemek, amelyek értékes anyagot szolgáltathattak az élenjáró osztályok felvilágosításához.

Szocializmus és szocializmus között azonban különbség van. Azokban az országokban, amelyekben a kapitalista termelési mód uralkodik, van olyan szocializmus, amely a burzsoázia leváltására törő osztály ideológiáját fejezi ki, és van olyan szocializmus, amely azon osztályok ideológiájának felel meg, amelyeket a burzsoázia leváltott. A feudális szocializmus például a szocializmusnak ez utóbbi fajtája, és az *ilyen* szocializmus jellegét Marx már régen, több mint 60 évvel ezelőtt meghatározta a szocializmus más fajaival együtt.

Továbbá, miként sok utópikus rendszert, L. Tolsztoj utópikus tanítását is kritikus elemek jellemzik. De nem szabad elfelejteni Marxnak azt a mélyértelmű megjegyzését, hogy az utópikus szocializmusban a kritikus elemek jelentősége „fordított viszonyban van a történelmi fejlődéssel''. Minél jobban kibontakozik, minél határozottabb jelleget ölt azoknak a társadalmi erőknek a tevékenysége, amelyek az új Oroszországot „alakítják'' és megszabadítanak bennünket korunk szociális bajaitól, annál gyorsabban „veszti el minden gyakorlati értelmét és minden elméleti jogosultságát'' a kritikai utópikus szocializmus.

Negyed századdal ezelőtt Tolsztoj tanításának kritikai elemei a gyakorlatban olykor használhattak a lakosság bizonyos rétegeinek — a tolsztojizmus reakciós és utópikus vonásai *ellenére* is. De — mondjuk — az utóbbi évtizedben ez már nem volt lehetséges, mert a nyolcvanas évektől kezdve a múlt század végéig nagyot fordult a történelem kereke. Napjainkban pedig, *azután*, hogy számos, előbb említett esemény véget vetett a „keleti" mozdulatlanságnak; napjainkban, mikor a liberális burzsoázia körében rendkívül elterjedtek a „vehisták" tudatosan reakciós, a legszűkebb osztályértelemben, önző osztályértelemben vett reakciós eszméi, s amikor ezek az eszmék megfertőzték még a csaknem-marxisták egy részét is, és létrehozták a „likvidátor" áramlatot — napjainkban közvetlenül és rendkívül nagy kárt okoz minden olyan kísérlet, amely Tolsztoj tanítását idealizálni, a „ne állj ellen" dogmáját, a „Szellemre" való hivatkozását, az „erkölcsi tökéletesedésre" való felhívását, a „lelkiismeret" és az általános „szeretet" doktrínáját, az aszkétizmus és a kvietizmus hirdetését stb. igazolni vagy szépíteni próbálja.

1911. január 22.
Lenin Művei. 17. köt. 33–37. old.

LEVÉL M. A. ULJANOVÁNAK

(Részlet)

1911. I. 19.

. . . Mi mindnyájan egészségesek vagyunk. Életünkben nincs változás. Tegnap itt Tolsztojról tartottam előadást — lehet, hogy svájci körútra indulok ezzel az előadással . . . [90]

Párizs

Lenin Művei. 37. köt. 407. old.

A „PARASZTREFORM" ÉS A PROLETÁR—PARASZT FORRADALOM

(Részlet)

A feudálisok és a liberálisok hírhedt harca, amelyet liberális és liberális-narodnyik történészeink annyira felfújtak és kiszíneztek, az uralkodó osztályokon *belül*, nagyobbrészt a *földbirtokosok osztályán belül kizárólag az engedmények* mértékéért és formájáért folyó harc volt. A liberálisok és a feudálisok egyformán elismerték a földbirtokosok tulajdonát és hatalmát, s felháborodással elítélték e tulajdon *eltörlésének*, e hatalom *teljes megdöntésének* forradalmi gondolatát.

Ezek a forradalmi gondolatok ott kavarogtak a jobbágyparasztok fejében. És bár az évszázados rabság annyira elgyötörte és eltompította a parasztttömegeket, hogy a reform idején csak szétforgácsolt, elszigetelt felkelésekre, sőt inkább csak „zendülésekre" voltak képesek, amelyeknek nem mutatott utat a politikai öntudat fáklyája, Oroszországban már akkor is voltak forradalmárok, akik a parasztság pártján álltak, és megértették a hírhedt „parasztreform" egész korlátoltságát, nyomorúságos voltát, merőben feudális jellegét. Ezeknek a forradalmároknak élén, akiknek száma akkor még igen csekély volt, N. G. Csernisevszkij állott.

1861. február 19-ével kezdődik az új, burzsoá Oroszország, amely a feudális korból fejlődött ki. Az 1860-as évek liberálisai és Csernisevszkij két történelmi tendencia, két történelmi erő képviselői, amely azóta és jelenleg is az új Oroszországért folyó harc kimenetelének a meghatározója. Ezért az öntudatos proletariátusnak február 19-e ötvenedik évfordulóján a lehető legvilágosabban számot kell vetnie azzal, hogy mi volt e két tendencia lényege, milyen volt e két tendencia kölcsönös viszonya.

A liberálisok „felülről" szerették volna „felszabadítani" Oroszországot, nem akarták szétrombolni sem a cár monarchiáját, sem a földesurak tulajdonát és hatalmát, csak arra akarták rábírni őket, hogy tegyenek „engedményeket" a kor szellemének. A liberálisok a burzsoázia ideológusai voltak és maradnak, azé a burzsoáziáé, amely nem békélhet meg a feudalizmussal, de fél a forradalomtól, fél a tömegek mozgalmától, amely megdöntheti a monarchiát és megsemmisítheti a földesurak hatalmát. A liberálisok ezért csak „reformokért", „jogokért" „harcolnak", vagyis beérik azzal, hogy a burzsoázia a feudálisokkal osztozzék a hatalmon. Ilyen erőviszonyok mellett *csakis* olyan „reformok" lehetségesek, melyeket a feudálisok hajtanak végre, *csakis* olyan „jogokról" *lehet* szó, melyeket a feudálisok önkénye korlátoz.

Csernisevszkij utópikus szocialista volt, aki arról ábrándozott, hogy a régi, félfeudális, paraszti obscsinán keresztül vezet az út a szocializmushoz, aki nem látta és a múlt század 60-as éveiben nem is láthatta, hogy csakis a kapitalizmus és a proletariátus fejlődése hozhatja létre a szocializmus megvalósulásához szükséges anyagi feltételeket és társadalmi erőt. De Csernisevszkij nem csak utópikus szocialista volt. Forradalmi demokrata is volt egyszersmind, aki forradalmi szellemben tudott hatni korának politikai eseményeire, s a cenzúra minden akadálya és gáncsa ellenére a parasztforradalom eszméjét, a régi hatalom megdöntéséért folyó tömegharc eszméjét hirdette. A 61-es „parasztreformot", melyet a liberálisok előbb kiszíneztek, azután égig magasztaltak, Csernisevszkij *gazságnak* nevezte, mert világosan látta a reform feudális jellegét, világosan látta, hogy a liberális felszabadító urak teljesen kifosztják a parasztokat. A 60-as évek liberálisait Csernisevszkij *„fecsegőknek, kérkedőknek, ostoba bandának"* nevezte[91], mert világosan látta, hogy félnek a forradalomtól és jellemtelenek, akik szolgalelkűen megalázkodnak a hatalom birtokosai előtt.

1911. március 19.
Lenin Művei. 17. köt. 105—106. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! Hogy szolgál egészsége? M. F. azt írta, hogy visszatérése óta köhög stb. Remélem, már meggyógyult.

Baj van a „Miszl”-lel. A „*Recs*”-ből és a többi lapból valószínűleg tudja, miről van szó. Át kell vinni a kiadást Pétervárra, és elölről kell kezdeni az egészet. És nincsenek megbízható legális embereink.

Nem tudna-e Ön segíteni nekünk, ha rokonszenvez a „Miszl”-lel? Vagy talán Pjatnyickij segíthetne? A dolog úgy áll, hogy egyelőre van még pénzünk egy ilyen kis folyóirat kiadására (persze, feltéve, hogy mi mindnyájan ingyen dolgozunk, és külső munkatársaknak ívenként 20 rubelt fizetünk! Nem valami bőkezűen, amint látja.). Tehát *most* kizárólag *technikai* segítségre van szükség: találni egy kiadót, aki *anélkül, hogy a sajátjából egy fillért is áldozna*, kiadja a folyóiratot (emellett a *legszigorúbb* legalitást annyira fontosnak tartjuk, hogy feljogosítjuk mind a kiadót, mind a szerkesztőség titkárát + a jogászt, hogy *visszatartson* mindent, ami csak egy kicsikét is veszélyes: négy számot adtunk ki anélkül, hogy a bíróság bármibe bele tudott volna kötni. Az 5. számot Kautsky miatt[92] foglalták le!! Világos, hogy ez kötekedés. Kautskynál nincs semmi illegális).

Miért ne segíthetne nekünk Pjatnyickij vagy másvalaki egy ennyire veszélytelen dologban? Ha lehetetlen kiadót találni, nem lehetne-e találni egy *titkárt* — egy *legális* embert, akinek 50 rubelt fizetünk havonta azért, hogy a nyomdával meg az expedícióval vesződik. Becsületes és lelkiismeretes emberre van szükség, semmi egyébre. Nekünk *nincsenek* legális embereink — munkásokon kívül (ezek erre nem megfelelők), ez a bajunk.

Egy másik ügy. Nekünk megvan Kautsky Maszlov ellen írt cikkeinek már *kifizetett* fordítása.[93] Legális anyag. Szükséges anyag, mert Maszlov töméntelen sok ostobaságot fecsegett és hazudott az orosz olvasóknak. 3—5 nyomdai ív. Nem lehetne-e kiadni — honorárium nélkül (mert a fordításunk már ki van fizetve), önköltségi áron? Alkalmas-e ilyesmire Pjatnyickij (vagy másvalaki) vagy nem?

A harmadik ügy. J. M. Nahamkisz, akit Pétervárról a szociáldemokrata frakcióval való összeköttetés végett küldtek ide (ugyancsak ő *Nyevzorov, Sztyeklov,* a Csernisevszkijről szóló jó könyv szerzője)[94], nagyon keres munkát, és arra kért, kérdezzem meg, nem lehetne-e kiadni *Peary „Utazás az Északi-sarkra"* című könyvét. Úgy gondolja, hogy elkelne.

Hát Önnek miféle új „tervei" vannak? Írjon.

Az iskolánkban tanuló munkásoknak pedig válaszoljon. Derék fiúk. Az egyik költő, szegény, egyre írja a verseket és nincs, aki vezetné, segítené, tanítaná és tanácsokat adna neki.

Kézszorítással

Lenin

Robert E. Peary:

„La découverte du pôle nord." Paris — pompás illusztrációk. A kliséket olcsón meg lehet itt venni. Mintegy 15 nyomdai ív, 40 000 „n"-es. (Most voltam Sztyeklovnál, ő közölte velem ezeket a részleteket.)

Párizsból Capriba
1911 április végén
Lenin Művei. 36. köt. 160—161. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

11. V. 27.

Kedves A. M.!

A napokban levelet kaptam Poletajevtól. Többek közt azt írja: „Levelet kaptunk Gorkijtól. Gorkij javasolja N. I.-nek, utazzék külföldre, hogy kidolgozzák a tervet az egyesülésre, melynek során a felek valamilyen lap köré tömörülnének, s hozzáteszi, hogy erről már beszélt Önnel és a mensevik M.-mel" (gondolom, Martovval).

Poletajev hozzáteszi, hogy N. I. aligha lenne alkalmas e terv megvalósítására, és ha már utazik, legalább utazzék vele még valaki. Pokrovszkij — mondja — aligha jönne.

Mikor ezt elolvastam Poletajev levelében, megijedtem, isten bizony megijedtem.

A Martov-féle mensevikekkel való egyesülésünk *abszolút* reménytelen, mint már itt is megmondtam Önnek. Ha egy ilyen reménytelen terv megvalósítására rendezünk „kongresszust" — abból csak felsülés lesz (jómagam még tárgyalni sem vagyok hajlandó Martovval).

Poletajev leveléből ítélve a Duma-frakció részvételét is tervezik; szükséges ez? Ha a folyóiratról van szó, a Duma-frakciónak itt nincs semmi keresnivalója. Ha újságról, akkor gondolni kell arra, hogy a *„Zvezdá"-val* már *épp elég* bajunk volt és van is: nincs irányvonaluk, nem mernek velünk tartani, nem mernek a likvidátorok mellé állni — haboznak, hímeznek-hámoznak, ingadoznak.

Emellett, ha úgy tervezzük a dolgot, hogy a plehanovisták + mi + a Duma-frakció egyesülünk, az a veszély fenyeget, hogy Plehanov kerül *túlsúlyba*, mert a Duma-frakció többsége mensevik. Kívánatos és ésszerű-e Plehanovot túlsúlyra juttatni?

Nagyon tartok tőle, hogy Jordanszkij nem alkalmas ilyen tervek megvalósítására (mert neki megvan már a „*maga*" folyóirata, és vagy fékezni fogja az ügyet, vagy igyekszik majd beolvasztani az új lapot a „saját" folyóiratába, amelyet megtart *magának* mint félliberális lapot).

Ha nem akarunk csalódni, és el akarjuk kerülni a reménytelen torzsalkodást, szerintem nagyon óvatosan kell eljárni az „egyesülés" ügyében. Szavamra, most éppen nem egyesülni kell, hanem elhatárolódni! Ha akad kiadó a folyóirathoz vagy újsághoz, *Önnek személyesen* kell szerződést kötnie vele (vagy ha lehet, felvennie a pénzt szerződés nélkül), ha viszont „kongresszust" rendeznek, abból csak zagyvaság lehet. Semmi más, csak zagyvaság.

Azért írok Önnek, mert a legkevésbé sem szeretném megengedni, hogy Ön ilyen zagyvaságra pazarolja az idejét, az idegeit stb. Ami engem illet, 1908—1911 keserű tapasztalatából *tudom*, hogy *most* nem lehet „egyesíteni". Például Plehanov a „Miszl"-ben nemegyszer szeszélyeskedett, elégedetlen például a sztrájkról és a Potreszovról írt cikkemmel, mondván, hogy „őt" szidtam benne! Valahogy azért elsimítottuk a dolgot, és *egyelőre* együtt lehet és együtt is kell működnünk Plehanovval, de a *hivatalos* egyesüléseknek és kongresszusoknak még nincs itt az idejük, ezekkel mindent elronthatnak.

Ne siessenek a kongresszussal!

Errefelé határozottan állítják, hogy Sztolipin kiadott egy körlevelet az *összes* szociáldemokrata lapok betiltásáról. Nagyon valószínű. A IV. duma választásai előtt feltehetően mégjobban megszorítják a gyeplőt.

A közeljövőben valószínűleg csökkenni fognak a legális lehetőségek. Összpontosítani kell az erőket az illegális munkára.

M. F. azt írta, hogy Ön végérvényesen megvált a „Znanyijé"-

tól. Szóval teljesen szakított Pjatnyickijjel, s előző levelem későn érkezett?

Kézszorítással
Lenin

P. S. A bakui „Szovremennaja Zsizny"-t szintén betiltották és megfojtották!

Párizsból Capri szigetére
Lenin Művei. 34. köt. 458–460. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

11. IX. 15.

Kedves A. M.! Utoljára körülbelül egy vagy talán két hónapja írtam Önnek — amikor megkezdődött az iskola (amely most már befejeződött, és a hallgatók is elutaztak). Választ nem kaptam — azt gondoltam, talán elhúzódtak a „tárgyalások", vagy valami gyökeresen megváltozott. A napokban itt volt Lescsenko, beszélt Capriról, és nagy örömmel hallottam, hogy az egész dolog azért történt, mert az Ön által tervezett találkozásokat elhalasztották „a vásár utánra"[95]. A tervek pedig — mondotta Lescsenko — Capriban a régiek: meglesz a vaskos folyóirat is, a nagy napilap is, és úgy látszik, egy filléres napilap is.

Igen, igen, most éppen jókor jönne ez. A likvidátorok megveszik (így hírlik Pétervárott, ahonnan ma levelet kaptunk) a „Kijevi Kopejká"-t és átviszik Pétervárra. Rendkívül fontos volna megszervezni az ellentámadást.

Egyelőre csak a „*Zvezda*" felújításához szükséges pénz utolsó részét tudtuk felhajtani. Nagyon számítok az Ön segítségére: küldjön egy kis cikket. A segítség különösen fontos kezdetben, mert nem lesz könnyű dolog újra megindítani az abbamaradt kiadást.

Megkapta és olvasta Kamenyev brosúráját? Remélem, hogy ez a brosúra el fog oszlatni bizonyos előítéleteket, amelyeket Ön, úgy látszik, szerzőjével szemben táplál.

Pártügyekben nálunk jó nagy zűrzavar van, de mégis közelebb jutottunk a kibontakozáshoz. Plehanov köntörfalaz — a kibontakozás előtt mindig így tesz, ez már afféle betegség nála. Martov elküldte brosúrája (géppel írott) fordítását Kautskynak és Zetkinnek, amivel *nagy* szolgálatot tett nekünk: Kautsky is, Zetkin is kegyetlenül leszidta a brosúrát, az előbbi „undorítónak", az utóbbi „szennyesnek" mondotta.

Hát minden jót. Írjon a „*Zvezdá*"-ba.

Írjon néhány szót, ha nem rest. Sokszor üdvözlöm Marija Fjodorovnát.

Lenin

Párizsból Capriba
Lenin Művei. 36. köt. 167–168. old.

A VÁLASZTÁSI KAMPÁNY ÉS A VÁLASZTÁSI PLATFORM

(Részlet)

...Lev Tolsztoj nem sokkal halála előtt azt mondotta, és a „tolsztojizmus'' legrosszabb oldalaira jellemző sajnálkozással mondotta, hogy az orosz nép szokatlanul gyorsan „megtanulta, hogyan kell forradalmat csinálni''. Mi csak azt sajnáljuk, hogy az orosz nép nem tanulta meg *egészen* ezt a tudományt, amely nélkül még évszázadokig Puriskevicsék rabságában nyöghet. Igaz azonban, hogy az orosz proletariátus, a társadalom teljes szocialista átalakítására törekedve, pótolhatatlan *leckét* adott az orosz népnek s különösen az orosz parasztoknak ebből a tudományból. Sem Sztolipin akasztófái, sem a „vehisták'' erőfeszítései nem felejtetik el ezt a leckét. A leckét megkapták. A leckét megtanulják. A leckét meg fogják ismételni.

1911. október 18.
Lenin Művei. 17. köt. 274. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.!

Hamarosan elküldjük Önnek a konferencia határozatait.[96] Végre sikerült — a likvidátor söpredék ellenére — újjáteremteni a pártot és Központi Bizottságát. Remélem, velünk együtt örül ennek.

Nem írná meg a május elseji röpiratot? Vagy írna egy kis röplapot ugyancsak május elseji szellemben? Rövidet, „lélekemelőt" — jó? Idézze fel a múltat — emlékezzen vissza 1905-re —, és írjon néhány sort, ha van rá kedve. Oroszországban van két-három illegális nyomda, és a KB bizonyára újra nyomatja majd jó pár ezer példányban. Jó volna egy *forradalmi* kiáltvány a „Zvezdá"-ban megjelent „Mesék" modorában.[97] Nagyon-nagyon örülök, hogy segít a „*Zvezdá*"-nak. Átkozottul nehezen boldogulunk vele — mérhetetlen külső és belső és pénzügyi nehézségek vannak —, egyelőre azért mégis megy valahogy.

Kézszorítással
Lenin

P. S. Hanem a „Szovremennyik" — mégiscsak kimúlt! Bölcsen tette.

Párizsból Capri szigetére
1912 februárjában
Lenin Művei. 35. köt. 1. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.!

Nagyon örülök, hogy hajlandó megpróbálkozni a május elseji röplap megírásával. Mellékelem a konferencia határozatait.

Olvastam a „Zsivoje Gyeló"-t. Körmönfont, aljas likvidátor támadás. Liberális propaganda; örülnek, hogy a rendőrség miatt nem lehet nyíltan felvetni a párt kérdését. A „*Zvezda*" ezentúl vagy hetilapként, *vagy egykopejkás napilapként* fog megjelenni. Ön nagyon, de nagyon sokat segített a „Zvezdá"-nak a remek „Mesék"-kel, és ennek roppantul örültem, úgyhogy az öröm — őszintén megmondom — ellensúlyozta a Csernovékkal és Amfityeatrovékkal való „históriája" miatti bánatomat... Brr! Megvallom, örülök, hogy „kutyaszorítóba" kerültek.

Baj, hogy nincs miből élnie, és nincs hol megjelentetnie az írásait. Eh, rég el kellett volna kergetnie azt a pióca Pjatnyickijt, és egy tisztességes kereskedősegédet, egy egyszerű kereskedősegédet kellett volna betennie a „Znanyijé"-hoz (lehet, hogy most már késő, nem tudom)!!! Ha ez a sok „volna" ott nem volna... Aranybánya volna...

Rozskov „Irkutszkoje Szlovó"-ja nagy ritkán kerül csak a kezembe. Az az ember likvidátor lett. Csuzsak pedig tisztára bolond, sültbolond, és még mindenféle igényei vannak.

Lenin

M. F.-nek köszönöm a Moszkvába írt levelet, és ezerszer üdvözlöm!

Párizsból Capri szigetére
1912 február-március
Lenin Művei. 35. köt. 2. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.!

Szombaton szabad vagyok, és otthon leszek. Megfelel Önnek ½3-kor? Ha nem, este is lehet.

Kézszorítással
Lenin

4. Rue Marie Rose, 2-ik emelet (oroszul harmadik), bal oldali ajtó.

1912 március közepén
Leninszkij Szbornyik. I. köt. 121. old.

HERZEN EMLÉKÉRE

Száz év telt el Herzen születése óta. Az egész liberális Oroszország ünnepli őt, de gondosan megkerüli a szocializmus komoly kérdéseit, s óvatosan eltitkolja, miben különbözött a *forradalmár* Herzen egy liberálistól. Megemlékezik Herzenről a jobboldali sajtó is, mely hazugul azt állítja róla, hogy élete alkonyán megtagadta a forradalmat. A külföldi liberális és narodnyik szónokok Herzenről szóló emlékbeszédeiben pedig hemzsegnek a frázisok.

A munkáspártnak nem a nyárspolgári magasztalás kedvéért kell megemlékeznie Herzenről, hanem azért, hogy tisztázza saját feladatait, tisztázza annak az írónak igazi történelmi jelentőségét, akinek nagy része volt az orosz forradalom előkészítésében.

Herzen a múlt század első felének nemes, földesúri forradalmárnemzedékéhez tartozott. A nemesség adott Oroszországnak Bironokat és Arakcsejeveket, rengeteg „részeges katonatisztet, párbajhőst, kártyást, vásári lovagot, kutyapecért, krakélert, botoztatót, háremtartót” meg széplelkű Manyilovokat. „És köztük nőttek fel december 14-ének férfiai — írta Herzen —, a hősök falanxa, akiket, mint Romulust meg Remust, farkas teje táplált... Tetőtől talpig tiszta acélból kovácsolt legendás vitézek ők, hős harcostársak, akik tudatosan vállalták a biztos pusztulást, hogy új életre ébresszék az ifjú nemzedéket, és megtisztítsák a zsarnokság és meghunyászkodás levegőjében született gyermekek lelkét”[98].

E gyermekek közé tartozott Herzen is. A dekabristák felkelése felébresztette és „megtisztította” őt. A XIX. század negyvenes éveinek feudális Oroszországában olyan magaslatra tudott emelkedni, hogy egy színvonalra került korának legnagyobb gondolkodóival. Elsajátította Hegel dialektikáját. Felismerte, hogy ez „a forradalom algebrája''. Tovább ment Hegelnél, a materializmushoz, Feuerbach nyomán. Az első „Levél a természet tanulmányozásáról'', az „Empíria és idealizmus'', amelyet 1844-ben írt, olyan gondolkodót mutat be nekünk, aki még most is egy fejjel kimagaslik a mai empirikus természetbúvárok nagy tömegéből és a mostani idealista és félidealista filozófusok végeláthatatlan seregéből. Herzen egészen közel jutott a dialektikus materializmushoz, és megtorpant — a történelmi materializmus előtt.

Éppen ez a „megtorpanás'' okozta Herzen szellemi összeomlását az 1848-as forradalom veresége után. Herzen már elhagyta Oroszországot, és közvetlen közelről szemlélte ezt a forradalmat. Akkor demokrata, forradalmár, szocialista volt. „Szocializmusa'' azonban egyike volt a polgári és kispolgári szocializmus 48 korszakában virágzott számtalan formájának és válfajának, amelyeket a júniusi napok végérvényesen elsöpörtek. Lényegében ez egyáltalán nem szocializmus volt, hanem émelygős frázis, jámbor álmodozás, amelybe *akkori* forradalmiságát öltöztette a polgári demokrácia, valamint a proletariátus, amely még nem szabadult ki a polgári demokrácia befolyása alól.

Herzen szellemi összeomlása, 1848 után kialakult mély szkepticizmusa és pesszimizmusa a szocializmussal kapcsolatos *polgári illúziók* összeomlása volt. Herzen szellemi drámája annak a világtörténelmi korszaknak a következménye és visszatükrözése volt, amikor a polgári demokrácia forradalmisága *már* elhalóban volt (Európában), a szocialista proletariátus forradalmisága pedig *még nem* érett meg. Ezt nem értették és nem is érthették meg az oroszországi liberális szájhősök, akik most azzal palástolják ellenforradalmiságukat, hogy színpompás frázisokat pufogtatnak Herzen szkepticizmusáról. E szájhősök szótárában, akik elárulták az 1905-ös orosz forradalmat, akik elfelejtettek még gondolni is a *forradalmár* nagy hivatására, a szkepticizmus egy bizonyos fajta átmenet a demokráciáról a liberalizmusra, arra a szolgalelkű, aljas, mocskos és vadállati liberalizmusra, amely 48-ban halomra lövette a munkásokat, visszaállította a ledöntött trónokat, tapsolt III. Napóleonnak, és amelyet Herzen *megátkozott*, bár osztálytermészetét nem tudta megérteni.

Herzen szkepticizmusa átmenet volt az „osztályfeletti'' polgári demokratizmus illúzióiról a proletariátus kemény, törhetetlen, legyőzhetetlen osztályharcára. Bizonyíték: a „Levelek egy régi társamhoz'', melyeket egy évvel a halála előtt, 1869-ben írt Bakuninhoz. Herzen szakít az anarchista Bakuninnal. Igaz, Herzen még csak taktikai nézeteltérést lát ebben a szakításban, nem pedig az osztálya győzelmében bizonyos proletár és a reményvesztett kispolgár világszemlélete közti szakadékot. Igaz, Herzen itt is újra elismétli az olyan régi polgári demokratikus frázisokat, hogy a szocializmusnak egyformán kell hirdetnie „igéit a munkásnak és a munkáltatónak, a földművesnek és a kispolgárnak''. De mégis, amikor Herzen szakít Bakuninnal, tekintetét nem a liberalizmusra, hanem az *Internacionáléra* függeszti, arra az Internacionáléra, amelyet Marx vezetett, arra az Internacionáléra, amely hozzáfogott, hogy „*összegyűjtse seregeit*'', a proletariátus seregeit, egyesítse a „*munkásvilágot*'', „amely szakít a munka nélkül dőzsölők világával''![99]

Herzen nem ismerte fel az egész 1848-as mozgalomnak és a Marx előtti szocializmus valamennyi formájának polgári demokratikus lényegét, s még kevésbé tudta megérteni az orosz forradalom polgári jellegét. Herzen az „orosz'' szocializmus, a „narodnyikság'' megalapítója. Herzen a „szocializmust'' a parasztoknak a *földdel együtt* való felszabadításában, az obscsina-földtulajdonban és a „földhöz való jog'' paraszti eszméjében látta. Ezzel kapcsolatos kedvenc gondolatait számtalanszor kifejtette.

Valójában Herzennek ebben a tanításában, éppúgy, mint az egész orosz narodnyikságban — beleértve a mostani „szociálforradalmárok'' kifakult narodnyikságát is — *nincs szikrányi* szocializmus sem. Herzen tanítása ugyanolyan émelygős frázis, ugyanolyan jámbor álmodozás, az oroszországi polgári paraszti demokrácia *forradalmiságát* burkoló álmodozás, mint a „negyvennyolcas szocializmus'' különféle formái Nyugaton. Minél több földet kaptak volna a parasztok 1861-ben, és minél olcsóbban kapták volna, annál erősebben rendült volna meg a feudális földesurak hatalma, annál gyorsabban, szabadabban és szélesebben fejlődött volna a kapitalizmus Oroszországban. A ,,földhöz való jognak'' és a ,,föld egyenlő felosztásának'' eszméje nem egyéb, mint a földesúri hatalom teljes megdöntéséért, a földesúri földtulajdon teljes megsemmisítéséért harcoló parasztok forradalmi egyenlőségi törekvéseinek megfogalmazása.

Az 1905-ös forradalom teljesen bebizonyította ezt: egyrészt, a proletariátus teljesen önállóan lépett fel a forradalmi harc élén, s megalakította a szociáldemokrata munkáspártot; másrészt, a forradalmi parasztok (a ,,trudovikok'' és a ,,Parasztszövetség''), akik a földesúri földtulajdon megszüntetésének különféle formáiért küzdöttek, ,,a föld-magántulajdon megszüntetését'' is beleértve, éppen mint tulajdonosok, mint kisvállalkozók harcoltak.

Jelenleg a földhöz való jog stb. ,,szocialista jellege'' körüli szócsaták csak arra szolgálnak, hogy *elhomályosítsák* és elleplezzék a valóban fontos és komoly történelmi kérdést, azt a kérdést, hogy milyen *érdekkülönbség* van a liberális burzsoázia és a forradalmi parasztság közt az orosz *polgári* forradalomban; más szóval, a forradalomban megnyilvánuló liberális és demokratikus ,,kiegyező'' (monarchista) és köztársasági tendencia kérdését. Éppen ezt a kérdést vetette fel Herzen ,,Kolokol''-ja, ha a lényeget, nem pedig a frázisokat nézzük, ha az osztályharcot vizsgáljuk mint az ,,elméletek'' és a tanok alapját, nem pedig fordítva.

Herzen megteremtette külföldön a szabad orosz sajtót, s ez nagy érdeme. A ,,Poljarnaja Zvezda''[100] felelevenítette a dekabristák hagyományait. A ,,Kolokol'' (1857—1867) szívvel-lélekkel kiállt a parasztok felszabadításáért. Megtört a szolgai hallgatás.

De Herzen a földbirtokosi, úri körökhöz tartozott. 1847-ben hagyta el Oroszországot, nem látta a forradalmi népet, és nem tudott hinni benne. Ezért apellál liberális módra a ,,felső körökhöz''. Ezért írta a ,,Kolokol''-ban számtalan émelygős levelét a Hóhér II. Sándornak, amelyeket most nem olvashatunk undor nélkül. Csernisevszkijnek, Dobroljubovnak, Szerno-Szolovjevicsnek, akik a vegyesrendű forradalmárok új nemzedékét képviselték, ezerszeresen igazuk volt, amikor szemrehányásokat tettek Herzennek ezekért a demokratizmustól a liberalizmus*hoz* hajló kilengésekért. Az igazság kedvéért azonban meg kell mondanunk, hogy bármennyit ingadozott is Herzen a demokratizmus és a liberalizmus közt, a demokrata mégis felülkerekedett benne.

Mikor Kavelin, a liberális arcátlanság egyik legundorítóbb típusa, aki a „Kolokol"-ért annak előtte éppen *liberális* tendenciái miatt lelkesedett, fellépett az alkotmány ellen, kifakadt a forradalmi agitáció ellen, fellépett az „erőszak" és az erőszak hirdetése ellen, s türelmet kezdett prédikálni, Herzen *szakított* ezzel a liberális bölccsel. Herzen megtámadta Kavelin „vézna, ostoba, ártalmas pamfletjét", amelyet „a liberáliskodó kormány számára bizalmas kalauzul" írt, ízekre szedte Kavelin „szentimentális politikai szentenciáit", amelyek „az orosz népet baromnak, a kormányt pedig a bölcsesség megtestesítőjének" tüntették fel. A „Kolokol" közölte a „Gyászbeszéd" című cikket, amely ostorozta „a professzorokat, akik fennhéjázóan szövik jelentéktelen kis eszméik rothadt pókhálóját, az exprofesszorokat, akik egykor jóhiszemű emberek voltak, de aztán felbőszültek, látva, hogy az egészséges fiatalság nem rokonszenvezhet görvélykóros nézeteikkel". Kavelin azonnal magára ismert erről az arcképről.

Mikor Csernisevszkijt letartóztatták, Kavelin, az aljas liberális azt írta: „A letartóztatásokban nem látok semmi felháborítót... a forradalmi párt minden eszközt jónak tart, hogy megdöntse a kormányt, a kormány pedig a maga eszközeivel védekezik." Herzen pedig mintha csak ennek a kadetnak felelt volna, amikor a Csernisevszkij-pör alkalmával így írt: „Itt pedig nyomorult emberek, emberdudvák, emberpuhányok azt mondják, hogy ne szidjuk a rablóknak és himpellléreknek ezt a bandáját, amely kormányoz bennünket."

Mikor a liberális Turgenyev magánlevélben biztosította II. Sándort alattvalói hűségéről, és két aranyat adományozott a lengyel felkelés leverésekor megsebesült katonák javára, a „Kolokol" cikket közölt „az őszhajú (hímnemű) Magdolnáról, aki azt írta az uralkodónak, hogy álmatlan éjszakáin azon gyötrődik, hogy az uralkodó nem tudja, milyen bűnbánat tölti el őt''. És Turgenyev azonnal magára ismert.

Mikor az orosz liberálisok egész hada elfordult Herzentől, mert Herzen Lengyelország védelmére kelt, mikor az egész „művelt társadalom'' hátat fordított a „Kolokol''-nak, Herzen nem ingott meg. Tovább védelmezte Lengyelország szabadságát, és ostorozta II. Sándor rendcsinálóit, pribékjeit, hóhérait. Herzen mentette meg az orosz demokrácia becsületét. „Megmentettük az orosz név becsületét — írta Herzen Turgenyevnek —, és ezért kínozott meg bennünket a meghunyászkodó többség.''

Mikor a „Kolokol'' közölte azt a hírt, hogy egy jobbágyparaszt megölte földesurát, mert az megbecstelenítette mátkáját, Herzen hozzáfűzte: „Jól tette!'' Mikor közölték, hogy a „nyugodt'' „felszabadítás'' céljából rendszeresítik a katonai parancsnokok intézményét, Herzen azt írta: „Az első értelmes ezredes, aki osztagával a parasztokhoz csatlakozik, ahelyett, hogy fojtogatná őket, a Romanovok trónjára fog ülni.'' Mikor Rejtern ezredes Varsóban főbelőtte magát (1860), mert nem akart segédkezet nyújtani a hóhéroknak, Herzen azt írta: „Ha agyon kell lőni valakit, akkor azoknak a tábornokoknak jár a golyó, akik fegyvertelenekre lövetnek.'' Mikor Bezdnában ötven parasztot félholtra vertek, vezérüket, Anton Petrovot pedig kivégezték (1861. április 12-én), Herzen azt írta a „Kolokol''-ban:

„Óh, ha szavam eljuthatna hozzád, te, az orosz föld robotosa, mártírja! . . . de megtanítanálak, hogy gyűlöld lelkipásztoraidat, akiket a pétervári szinódus és a német cár helyezett föléd . . . Gyűlölöd a földesurat, gyűlölöd a hivatalnokot, félsz tőlük — és teljesen igazad van; de még hiszel a cárban és a püspökben . . . ne higgy nekik. A cár velük van; ők meg a cár emberei. Őt látod most, te, a Bezdnában megölt ifjú atyja, te, a Penzában megölt apa gyermeke . . . Lelkipásztoraid — tudatlanok, mint te, szegények, mint te . . . Ilyen volt Antonij (nem Antonij püspök, hanem a bezdnai Anton), aki érted szenvedett Kazánban . . . Szentjeid teteme nem művel negyvennyolc csodát, a hozzájuk mondott imától nem áll ki a fájás a fogadból, de élő emlékük művelhet egy csodát — a te felszabadításodat.''

Ebből láthatjuk, milyen aljasan és arcátlanul rágalmazzák Herzent liberálisaink, akik bevették magukat az alázatosan hajbókoló „legális" sajtóba, mikor felnagyítják Herzen gyenge oldalait, de hallgatnak erős oldalairól. Herzennek nem bűne, hanem baja az, hogy a negyvenes években nem láthatta a forradalmi népet magában Oroszországban. Mikor a *hatvanas* években meglátta, félelem nélkül kiállt a forradalmi demokrácia mellett a liberalizmus ellen. Herzen azért harcolt, hogy a nép legyőzze a cárizmust, nem pedig azért, hogy a liberális burzsoázia kiegyezzen a földesúri cárral. Felemelte a forradalom zászlaját.

Most, amikor Herzenre emlékezünk, világosan látjuk azt a három nemzedéket, azt a három osztályt, amelyek az orosz forradalomban szerepet játszottak. Kezdetben — a nemesek és a földesurak, a dekabristák és Herzen. Szűk a köre ezeknek a forradalmároknak. Roppant távol állnak a néptől. De ügyük nem veszett el. A dekabristák felébresztették Herzent. Herzen megindította a forradalmi agitációt.

A vegyesrendű forradalmárok, kezdve Csernisevszkijjel és végezve a „Narodnaja Volja" hőseivel, átvették, kiszélesítették, megszilárdították, megedzették ezt a forradalmi agitációt. Kitágult a harcosok köre, szorosabb lett kapcsolatuk a néppel. „A közelgő vihar fiatal kormányosai" — mondta róluk Herzen. De ez még nem volt maga a vihar.

A vihar — maguknak a tömegeknek a mozgalma. A proletariátus, az egyetlen következetesen forradalmi osztály, élére állt a tömegeknek, és elsőnek vezette nyílt forradalmi harcba a parasztok millióit. A vihar először 1905-ben zúgott végig az országon. A következő vihar fellegei most, a szemünk láttára kezdenek gyülekezni.

Most, amikor Herzenre emlékezünk, a proletariátus Herzen példájából tanulja megérteni a forradalmi elmélet nagy jelentőségét; — tanulja megérteni azt, hogy a forradalom iránti önfeláldozó hűség, a néphez intézett forradalmi szó nem vész kárba akkor sem, ha egész évtizedek választják el a vetést az aratástól; — megtanulja, hogyan határozza meg a különböző osztályok szerepét az orosz és a nemzetközi forradalomban. A proletariátus e tanulságokkal gazdagodva utat fog törni magának, hogy szabad szövetségre lépjen az egész világ szocialista munkásaival, és eltapossa azt a csúszómászót, a cári monarchiát, amely ellen Herzen elsőként emelte fel a harc nagy zászlaját, mikor *szabad orosz szóval* fordult a tömegekhez.

1912. május 8.
Lenin Művei. 18. köt. 9–16. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Krakkó, 1912. augusztus 1.
Krakau, Oesterreich.
Zwierzyniec 218. Wl. Uljanow.

Kedves A. M. !

Megkaptam levelét és a szibériaiak levelét is. Mostani címem nem Párizs, hanem Krakkó — lásd fent.

Nem egészen értem, miféle pártból akarta kitenni a szűrömet, csak nem az eszer pártból?

De tréfán kívül, rossz szokást, nyárspolgári burzsoá szokást vett fel, hogy egy kézlegyintéssel intéz el bizonyos dolgokat: „Valamennyien csak civakodnak.” Nézze meg a legújabb eszer irodalmat: a „Pocsin”-t, az „Izvesztyija zagranyicsnoj oblasztnoj organizaciji”-t, s hasonlítsa össze őket a „Revoljucionnaja Miszl”-lel, a „Revoljucionnaja Rosszijá”-val —, s ott aztán még Ropsinnal stb. Gondoljon a „Vehi”-re és arra a polémiára (quasi-polémiára), amelyet Miljukov meg Gregyeszkul (aki legújabbban felfedezte, hogy Oroszországban nincs szükség még egy forradalomra) folytatott a vehistákkal stb., stb.

Vesse össze *mindezt* a maga összességében, vesse össze az eszerek, trudovikok, bezzaglavisták, kadetok között 1908—1912-ben uralkodó eszmei áramlatok *egészét* azzal, ami a szociáldemokraták körében volt és van (egyszer majd valaki — valószínűleg egy történész — minden bizonnyal meg fogja ezt csinálni). Látni fogja, hogy a szociáldemokratákon kívül *mindenki*, a szó szoros értelmében mindenki *ugyanazokat*, a szó szoros értelmében ugyanazokat a kérdéseket igyekezett megoldani, amelyek miatt egyes kisebb csoportok leszakadtak pártunkról, s a likvidátorság és az otzovizmus irányába tértek.

A szociáldemokraták közt dúló „civakodást'' szívesen dobra verik a burzsoák, liberálisok, eszerek, akik *komolytalanul* fogják fel a „fájó kérdéseket'', mások után kullognak, diplomatizálnak, eklekticizmussal is beérik. A szociáldemokraták abban különböznek mindezektől, hogy náluk a civakodás mögött *mély* és világos eszmei gyökerekből kinövő csoportharc rejlik, az ő civakodásuk viszont kívül sima, belül meg üres, kicsinyes, nyomorúságos. Soha semmiért fel nem cserélném az egyes szociáldemokrata áramlatok közt dúló heves harcot az eszerek és társaik sima, üres és szegényes szócséplésére.

Meleg kézszorítással
Lenin

P. S. Üdvözlöm M. F.-et!

P. S. Oroszországban pedig *forradalmi* fellendülés van — nem akármilyen, hanem éppen forradalmi. S nekünk mégiscsak sikerült napilapot indítanunk: a „Pravdá''-t[101], s ezt többek közt épp annak a (januári) konferenciának köszönhetjük, amelyet az ostobák úgy megugatnak.

Krakkóból Capri szigetére
Lenin Művei. 35. köt. 29—30. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.!

Ha Ön elismeri, hogy „a köztünk dúló civakodást az eszmei gyökerek kibékíthetetlen különbsége okozza'' — hogy az eszerek közt ugyanez a helyzet — (hogy a kadetok közt szintén — lásd „Vehi'' —, bár Ön ezt nem tette hozzá, de e tekintetben nincs kétség), s hogy egy *reformista* párt (találó kifejezés!) van kialakulóban —, akkor nem szabad azt mondani a likvidátornak is, meg a likvidátor ellenségének is: „Mindketten csak civakodtok.''

Akkor azoknak, akik felismerték a „civakodás'' eszmei gyökereit, de nem vesznek részt ebben a civakodásban, az a feladatuk, hogy segítsenek a tömegnek a *gyökerek felkutatásában*, nem pedig az, hogy mentegessék a tömeget, amiért a vitákat „a vezérek személyi ügyének'' tekinti.

Mi, „vezetők nem írtunk egyetlenegy világos könyvet, egyetlenegy értelmes brosúrát sem . . . '' Nem igaz. Írtunk, ahogy tudtunk. Nem kevésbé világosan, nem kevésbé értelmesen, mint azelőtt. És sokat írtunk. Volt eset, hogy mindennemű „civakodás'' nélkül is írtunk egyesek ellen (a „Vehi'' ellen, Csernov ellen; Rozskov ellen stb.). (Látja-e a „Nyevszkaja Zvezdá''-nak[102] minden számát?)

„ . . . Az eredmény: Oroszországban most a munkások között igen sok remek . . . ifjú akad, de annyira haragszanak a külföldre . . . '' — ez csakugyan így van, de nem a „vezetők'' bűnéből, hanem Oroszországnak és az emigráns központoknak egymástól való elszigeteltsége, jobban mondva *elszakadása* miatt. Ami *elszakadt*, azt össze kell kötni, a vezetők szidalmazása pedig olcsó és népszerű fogás, de vajmi kevés haszonnal jár — „. . . hogy lebeszélik a munkásokat arról, hogy részt vegyenek a konferencián . . .''

Miféle konferencián? Azon, amelyet most akarnak összehívni a likvidátorok? Arról mi is lebeszéljük őket! Nem ért Ön itt félre valamit?

Olvastam, hogy Amfityeatrov a varsói lapban majdhogynem a IV. duma bojkottálása mellett szállt síkra — igaz? Nincs meg Önnek ez a cikk? Küldje el, vissza fogom juttatni.

A Balti Flotta forrong! Párizsban felkeresett valaki (köztünk maradjon), akit egy matrózok és szociáldemokraták részvételével lefolyt gyűlés küldött ki. Szervezetük nincs — igazán sírni tudna az ember!! Ha van valami tiszti összeköttetése, minden követ meg kell mozgatni, hogy valamit tehessünk. A matrózok harcos hangulatban vannak, de ismét megtörténhet, hogy valamennyien elpusztulnak hiába.

A „Zaproszi Zsiznyi''-ben[103] megjelent cikkei nem éppen szerencsések. Mellékesen, furcsa egy folyóirat ez: likvidátor-trudovik-vehista. Egyébként éppen „rendek feletti reformista'' párt . . .

Azt kérdi, miért vagyok Ausztriában. A KB felállított itt egy irodát (köztünk maradjon): a határ közelségét jól ki tudjuk használni, s közelebb vagyunk Pétervárhoz is; harmadnapra megkapjuk az ottani lapokat, s a pétervári lapokba is sokkal könnyebben lehet most írni; könnyebb az együttműködés. Kevesebb a civakodás, ez plusz. Jó könyvtár nincs, ez mínusz. Könyvek nélkül nehéz a helyzet.

Meleg kézszorítással
Lenin

M. F.-et üdvözlöm.

Krakkóból Capri szigetére
1912 augusztusában
Lenin Művei. 35. köt. 33—34. old.

EGY KARRIER

A. Sz. Szuvorin, a nemrég elhunyt milliomos, a „Novoje Vremja'' kiadója, élettörténetével az egész orosz polgári társadalom történetének igen érdekes időszakát tükrözte és fejezte ki.

Pályája elején mint szegény ember, liberális, sőt mint demokrata indult, s életútja végére mint milliomos, mint a burzsoázia önelégült és szemérmetlen magasztalója érkezett el, aki készségesen követi a hatalom birtokosai politikájának minden fordulatát. Vajon ez nem jellemző az úgynevezett társaság „művelt'' és „intelligens'' képviselőinek *zömére?* Persze nem mind játsszák meg a renegátságot olyan őrült szerencsével, hogy milliomosokká váljanak, de kilenctized részük, ha nem kilencvenkilenc század részük ugyanígy megjátssza a renegátságot: kezdi mint *radikális* diák, s *végzi* valamelyik hivatal, valamelyik üzleti vállalkozás „jövedelmező állásával''.

Mint szegény diák, aki pénz hiányában nem kerül be az egyetemre; mint a kerületi iskola tanítója, aki ezenkívül még a nemesi elöljáró titkára is, vagy neves és gazdag földesuraknál házitanító; mint kezdő liberális, sőt demokrata újságíró, aki rokonszenvez Belinszkijjel és Csernisevszkijjel, s ellenséges a reakcióval szemben — így *kezdte* Szuvorin a múlt század ötvenes-hatvanas éveiben.

Katkov, a liberális földesúr, aki rokonszenvezett az angol burzsoáziával és az angol alkotmánnyal, az első oroszországi demokratikus fellendülés idején (a XIX. század hatvanas éveiben) a nacionalizmus, a sovinizmus és a vak gyűlölettől izzó feketeszázasság karjai közé vetette magát.

Szuvorin, a liberális újságíró a második oroszországi demokratikus fellendülés idején (a XIX. század hetvenes éveinek vége) nacionalistává, sovinisztává, a hatalom birtokosainak mindenre kapható lakájává vedlett. Az orosz—török háború segítségére volt ennek a karrieristának, hogy „magára találjon", és rátaláljon annak a lakájnak az útjára, akit megjutalmaztak lapjának, a „*Mivel szolgálhatok?*"-nak óriási jövedelmével.

Szuvorin „Novoje Vremjá"-ja hosszú évtizedeken át megőrizte ezt a gúnynevet: „*Mivel szolgálhatok?*" Ez a lap Oroszországban a megvásárolható lapok iskolapéldája lett. A „novojevremjásság" terminussá lett, amely egyet jelent ezekkel a fogalmakkal: hitszegés, renegátság, talpnyalás. Szuvorin „Novoje Vremjá"-ja az ügyes „kicsinybeni és nagybani" kereskedés prototípusa. Kereskednek ők mindennel, politikai meggyőződéstől kezdve pornográf hirdetésekig bezárólag.

Most pedig, a harmadik oroszországi demokratikus fellendülés után (a XX. század elején) hány további liberális tért rá a „vehista" útra, amely a nacionalizmushoz, a sovinizmushoz, a demokrácia semmibevevéséhez, a reakció előtti hajbókoláshoz vezet!

Katkov — Szuvorin — „vehisták"; ezeken a történelmi szakaszokon ment át az orosz liberális burzsoázia, amíg a *demokráciától* eljutott a reakció védelméhez, a sovinizmushoz és az antiszemitizmushoz.

Az öntudatos munkások megszilárdítják meggyőződésüket, megértik, hogy elkerülhetetlen a burzsoáziának ez a pálfordulása, amint az is elkerülhetetlen, hogy a dolgozó tömegek a munkásdemokrácia eszméi felé fordulnak.

1912. augusztus 18.
Lenin Művei. 18. köt. 268—269. old.

LEVÉL A „PRAVDA" SZERKESZTŐSÉGÉNEK

(Részlet)

Felhasználom az alkalmat, hogy gratuláljak Vityimszkij elvtársnak (remélem, nem ütközik nehézségekbe, hogy átadják neki ezt a levelet) a „Pravda" ma érkezett (98.) számában megjelent remek cikkéért.[104] Rendkívül ügyesen választotta meg a témát, és röviden, világosan, kitűnően dolgozta ki. Általában jó volna, ha a „Pravda" időről időre megemlékezne Scsedrinről és a „régi" narodnyik demokrácia más íróiról, idézne tőlük és magyarázná őket. Ez a „Pravda" olvasói — 25 000 ember — számára hasznos, érdekes volna, és emellett a munkásdemokrácia mai kérdéseit is új oldalról, más hangon világítaná meg...

1912. szeptember 8.
Lenin Művei. 35. köt. 35—36. old.

ÚJABB HADJÁRAT A DEMOKRÁCIA ELLEN

A szomorú hírnévre szert tett „Vehi"-t, amely a renegát törekvésekkel teljesen átitatott burzsoá liberális társadalom körében óriási sikert aratott, a demokrácia tábora nem utasította vissza kellőképpen, és nem bírálta meg elég alaposan.

Ez részben azért történt, mert a „Vehi" sikerei éppen arra az időre estek, amikor a demokrácia „nyílt" sajtója csaknem teljes némaságra volt ítélve.

Most Scsepetyev úr a „Russzkaja Miszl"-ben (augusztus) a „vehizmus" felmelegített kiadásával lép föl. Ez egészen természetes dolog a vehisták lapja részéről, amelyet P. B. Sztruve úr, a renegátok vezére szerkeszt. De éppolyan természetes lesz a demokrácia, kivált a munkásdemokrácia részéről, ha most legalább egy keveset pótol abból, amivel adósa maradt a „vehistáknak".

I

Scsepetyev úr forma szerint egy szerény „franciaországi levéllel" lép a porondra — a *Párizsban élő oroszokról ír*. De e szerény forma mögött az 1905-ös orosz forradalomnak és az orosz demokráciának nagyon is határozott „megtárgyalása" rejtőzik.

„Még mindenkinek elevenen él az emlékezetében — írja a vehista — az a borzalmas" (ugyan-ugyan! *kinek* volt borzalmas, igen tisztelt liberális uram?), „nyugtalan és teljesen zavaros 1905-ös év..."

„Nyugtalan és teljesen zavaros"! Mennyi mocsoknak és micsoda posványnak kell lennie egy olyan ember lelkében, aki ilyen szavakat képes leírni. Az 1848-as forradalom német ellenfelei ezt az évet „őrült'' évnek nevezték el. Ugyanezt a gondolatot, vagy helyesebben ugyanezt az ostoba, aljas rémületet fejezi ki a „Russzkaja Miszl'' orosz kadetja.

Csak néhány nagyon objektív és nagyon „szerény'' tényt szegezünk szembe vele. A munkások munkabére abban az évben olyan magasra emelkedett, mint még soha. A földhaszonbérek csökkentek. A munkások egyesülésének (még a cselédekének is) minden formája példátlan sikerrel fejlődött. Az olcsó politikai kiadványokat millió meg millió példányban olvasta a nép, a tömeg, az „alsó'' néposztály, s olyan mohón, ahogy még sohasem olvastak Oroszországban.

Nyekraszov valamikor réges-régen így kiáltott fel:

Eljössz-e végre már
Ó, várva várt idő,
Midőn a szomju nép
Vidám vásárokon
Nem külföldi silány
Könyveket vesz, ha vesz,
Hanem megy, fut, tolong
A szent sátorba, hol
Vár rá a polcokon
Belinszkij és Gogol . . . [105]

Eljött az „idő'', melyet várva várt az egyik régi orosz demokrata. A kereskedők felhagytak a zabkereskedelemmel, és hasznothajtóbb cikkel kezdtek kereskedni — az olcsó demokratikus brosúrával. A demokratikus könyv *vásári* áruvá kezdett lenni. Belinszkijnek és Gogolnak azok az eszméi, amelyekért Nyekraszov — és minden más becsületes orosz ember is — annyira becsülte őket, teljesen áthatották ezt az új vásári irodalmat. . .

. . . Micsoda „nyugtalanság''! — kiáltott a magát műveltnek tartó, valójában mocskos, visszataszító, elhízott, öntelt liberális disznó, amikor meglátta a *valóságban* ezt a „népet'', amint éppen a vásárról viszi haza. . . Belinszkijnek Gogolhoz írt levelét.

De hiszen voltaképpen ezt — az „intellektuel'' levelet — hirdette a „Vehi'' is, a „Novoje Vremja'' Rozanovjának és volhiniai Antonijnak dörgő tapsától kísérve.

Milyen szégyenletes látvány! — mondhatná egy demokrata a legjobb narodnyikok sorából. Milyen tanulságos látvány! — tesszük hozzá mi. Mennyire kijózanítja azokat, akik *szentimentálisan* nézték a demokrácia kérdéseit, mennyire *megacélozza* mindazt, ami eleven és erős a demokrácia körében, kíméletlenül elsöpörve a rothadt, úri-oblomovi illúziókat!

A liberalizmusból kiábrándulni mindig nagyon hasznos dolog azok számára, akik valamikor bele voltak bolondulva. De akinek van kedve visszaemlékezni az orosz liberalizmus régesrégi történetére, az már a liberális Kavelinnek a demokrata Csernisevszkijhez való viszonyában igen pontos ősképét ismeri fel annak a viszonynak, amely a liberális burzsoák kadet *pártja* és az orosz demokratikus *tömegmozgalom* közt kialakult. A liberális burzsoázia Oroszországban „magára talált'', vagy helyesebben megtalálta a farkát. Nincs-e itt az ideje, hogy az orosz demokrácia megtalálja a fejét?

Kiváltképpen elviselhetetlen látvány, amikor olyan úriemberek, mint Scsepetyev, Sztruve, Gregyeszkul, Izgojev és a kadet kompánia más tagjai Nyekraszov, Scsedrin stb. frakkjába kapaszkodnak. Nyekraszov személy szerint gyönge volt, Csernisevszkij és a liberálisok közt ingadozott, de minden rokonszenve Csernisevszkijé volt. Nyekraszov éppen személyes gyengesége folytán követte el azt a vétket, hogy megpendítette a liberális engedékenység húrjait, de maga is keserű szemrehányásokat tett magának érte, és nyilvánosan megbánta:

> Nem adtam lantom el, mégis olykor,
> Mikor a zord végzet szorongatott,
> Hamis *hangot* csalt lantomon ki
> Kezem . . .

„*Hamis hang*'' — így nevezte maga Nyekraszov liberális engedékenysége bűnét. Scsedrin pedig kíméletlenül pellengérre állította és mindörökre megbélyegezte a liberálisokat ezzel a formulával: „Alkalmazkodás az aljassághoz."[106]

Mennyire elavult ez a formula a Scsepetyevekre, Gregyeszkulokra és más* vehistákra alkalmazva! Most egyáltalán nem arról van szó, hogy ezek az urak alkalmazkodnak az aljassághoz. Dehogyis! Saját kezdeményezésükből a maguk módján, a neokantianizmus és más divatos „európai" elméletek alapján megteremtették *saját elméletüket* az „aljasságról".

II

„A teljesen zavaros 1905-ös év" — írja Scsepetyev úr. „Minden összekeveredett és összekuszálódott az általános zűrzavarban és rendetlenségben."

Ezt a pontot illetően is csak néhány elméleti ellenvetést tudunk tenni. Úgy véljük, hogy a történelmi eseményekről a *tömegek* és osztályok egészének mozgásából, nem pedig egyes személyek és csoportok hangulata alapján kell ítéletet alkotnunk.

Oroszország lakosságának óriási többsége paraszt és munkás. Miben láthatnak „általános zűrzavart és rendetlenséget", ha a lakosságnak ezt a tömegét nézik? Éppen ellenkezőleg, az objektív tények megcáfolhatatlanul bizonyítják, hogy éppen a lakosság tömegeiben példátlanul nagyarányú és sikeres tisztulási folyamat ment végbe, amely *egyszer s mindenkorra* véget vetett „a zűrzavarnak és a rendetlenségnek".

Az „egyszerű népben" mindeddig valóban „össze voltak keveredve és kuszálva" „általános rendetlenségben" a patriarchális megfélemlítettség elemei és a demokratizmus elemei. Erről tanúskodnak olyan objektív tények, mint a zubatovizmus és a „gaponiáda" lehetősége.

Éppen az 1905-ös év vetett véget egyszer s mindenkorra ennek a „rendetlenségnek". Oroszország történetében még nem volt olyan korszak, amely olyan tökéletes világossággal, nem szavakkal, hanem tettekkel *szétbogozta* volna az évszázados tespedés és az évszázados feudális csökevények következtében összekuszált viszonyokat. Nem volt még olyan korszak, amelyben ennyire világosan és „rendesen" elhatárolódtak volna az *osztályok*, mutatták volna meg állásfoglalásukat a lakosság *tömegei*, s ellenőrizték volna a milliók *tettei* az „értelmiségiek" elméleteit és programjait.

---

* Esetleg azt mondják erre: Gregyeszkul, éppúgy, mint Miljukov társaival együtt, *vitatkozott* a „Vehi"-vel. Igen, de azért *vehisták* maradtak. Lásd egyebek közt „Pravda", 85. sz.[107]

Hogyan torzulhattak el ennyire a vitathatatlan történelmi tények a „Russzkaja Miszl" művelt és liberális munkatársának fejében? A dolognak igen egyszerű a magyarázata: ez a vehista saját szubjektív hangulatát tulajdonítja az egész népnek. Személy szerint ő és egész csoportja — a burzsoá liberális értelmiség — ebben az időben különösen „rendetlen", „teljesen zavaros" helyzetbe került. És a liberális saját elégedetlenségét, amely természetes következménye ennek a „rendetlenségnek" és annak, hogy a tömegek leleplezték a liberalizmus egész hitványságát, átviszi a *tömegekre*, ártatlanra hárítva saját bűnét.

Hát nem volt csakugyan „rendetlen" a liberálisok helyzete 1905 júniusában? vagy augusztus 6 után, amikor a Buligindumát hirdették, a nép pedig a *valóságban* a dumát megkerülte és a dumánál tovább ment? vagy 1905 októberében, amikor a liberálisok kénytelenek voltak mindenkit „tullicitálni", és „dicsőnek" nyilvánítani a sztrájkot, jóllehet tegnap még harcoltak ellene? vagy 1905 novemberében, amikor a liberalizmus szánalmas tehetetlensége teljes egészében felszínre került, mivel olyan szemléletes tény mutatta be, mint Sztruvénak Witténél tett látogatása?

Ha a vehista Scsepetyevnek van kedve elolvasni a vehista Izgojevnek Sztolipinről szóló könyvét, meg fogja látni, hogy Izgojev *kénytelen* volt elismerni a kadetok helyzetének ezt a „rendetlenségét", akik „két tűz közé" kerültek az I. és II. Állami Dumában. És a liberalizmus e rendetlenségének és tehetetlenségének elkerülhetetlenül be kellett következnie, mert nem volt *tömegtámasza* sem fent a burzsoázia, sem lent a parasztság körében.

Scsepetyev úr az oroszországi forradalom történetéről szóló okfejtését a következő gyöngyszemmel zárja le:

„Egyébként ez a zűrzavar igen rövid ideig tartott. A felső rétegek lassanként megszabadultak a rajtuk eluralkodott csaknem páni rémülettől, és levonva azt az egyszerű következtetést, hogy egy derék gyalogszázad többet ér az egész forradalmi szócséplésnél együttvéve, felállították a »büntető különítményeket«, és életbe léptették a rögtönítélő bíráskodást. Az eredmény felülmúlt minden várakozást. Alig két-három év alatt a forradalmat annyira megsemmisítették és kiirtották, hogy egyes ohrana jellegű intézmények kénytelenek voltak helyenként maguk megrendezni . . . "

A szerző előző érveléseihez még csak fűzhettünk legalább valamilyen elméleti kommentárt, de most már erre sincs lehetőségünk. Be kell érnünk annyival, hogy ezeket a nevezetes okoskodásokat jó erősen felszegezzük egy minél magasabb oszlopra, hogy minél messzebbről és minél tovább lássák. . .

Egyébként még megkérdezhetjük az olvasót: csodálja-e, hogy az októbrista „Golosz Moszkvi" a nacionalista Juduska-jellemű „Novoje Vremjá"-val együtt a gyönyörtől megittasulva idézte Scsepetyevet? Miben különbözik hát voltaképpen az „alkotmányos demokrata" folyóirat „történelmi" értékelése a két említett kiadvány értékelésétől?

III

Scsepetyev úr az emigránsok életének ecsetelésével foglalkozik a legtöbbet. Hogy megtaláljuk e leírások analógiáját, elő kellene bányásznunk a Katkov korabeli „Russzkij Vesztnyik"-et[108], és elő kellene vennünk belőle azokat a regényeket, amelyekben nemeslelkű nemesi elöljárók, jámbor és elégedett parasztok, elégedetlen gazemberek, szörnyetegek és gaz forradalmárok szerepelnek.

Scsepetyev úr annak a demokráciára dühös nyárspolgárnak a szemével figyelte meg (ha egyáltalán megfigyelte) Párizst, aki csak a ,,nyugtalanságot'' tudta észrevenni akkor, mikor Oroszországban először megjelent a tömegek számára íródott demokratikus könyvecske.

Köztudomású, hogy külföldön mindenki azt látja, amit látni akar. Vagy más szóval: új környezetben mindenki *önmagát* látja. A feketeszázas a kiváló földbirtokosokat, tábornokokat és diplomatákat látja külföldön. A titkosrendőr az igen nemeslelkű rendőröket veszi észre. Az oroszországi liberális renegát Párizsban a kormányhű házmestereket és az ,,agilis''* boltosokat látja, akik arra tanítják az orosz forradalmárt, hogy náluk ,,a humanista és altruista érzelmek már túlságosan elnyomták az egyéni igényeket, mégpedig gyakran egész országunk általános haladásának és kulturális fejődésének a rovására''**.

A lakájt legőszintébben, legjobban természetesen a cselédszobákban uralkodó pletykák és botrányok érdeklik. Az eszmei kérdéseket, amelyeket a párizsi orosz nyelvű előadásokon és a párizsi orosz nyelvű sajtóban boncolgatnak, a boltos és a lakájházmester természetesen nem veszi észre. Hogy is venné észre, hogy ez a sajtó például már 1908-ban felvetette a június harmadiki rendszer szociális lényegének, a demokratizmusban felbukkanó új áramlatok osztálygyökereinek stb. ugyanazokat a kérdéseit[109], amelyek sokkal később, már sokkal torzítottabb formában kerültek be (megcsonkítva) abba a sajtóba, amelyet a fokozott védelemmel ,,óvnak''?

A boltos és a lakáj — bármilyen ,,értelmiségi'' ruhát öltsenek is magukra az ilyen lelkületű emberek — nem képes észrevenni és megérteni ezeket a kérdéseket. Ha ez a lakáj egy liberális folyóirat ,,publicistájának'' nevét viseli, akkor ez a ,,publicista'' teljesen elhallgatja azokat a nagy eszmei kérdéseket, amelyeket Párizson kívül sehol másutt nyíltan és világosan nem vetettek fel. Ellenben az ilyen ,,publicista'' részletesen elmondja önöknek, amit kitűnően tudnak a cselédszobákban.

Az igen nemeslelkű Sztruve úr folyóiratának nemeslelkű kadetja majd elmondja önöknek, hogy ,,egy Párizsban igen ismert forradalmárnő lakásából" „nem rendőri segítség nélkül" kiakolbólítottak egy szerencsétlen emigráns prostituáltat, — hogy egy jótékonycélú bálon „munkanélküliek" megint botrányt rendeztek, — hogy egy másoló egy Scsepetyev úr előtt ismert cégnél „előre tekintélyes pénzösszeget vett fel, és aztán kezdett elmaradozni", — hogy az emigránsok „déli 12 órakor kelnek fel, éjjel 2—3 órakor fekszenek le, egész nap vendégeskedés, lárma, vitatkozás, rendetlenség".

---

* Scsepetyev úr cikkének 139. oldala (,,Russzkaja Miszl'', 1912. 8. sz.)
** Ugyanott, 153. old.

A kadet Sztruve úr lakáj-folyóirata minderről részletesen, illusztrációkkal, csámcsogva, zamatosan beszámol önöknek — legalább olyan jól, mint Mensikov és Rozanov a „Novoje Vremjá"-ban.

„Adj pénzt, különben a pofádba mászok — ilyen egyértelműen ellenséges formát öltöttek a felső és alsó emigráns rétegek kapcsolatai. Igaz, ez a formula nem terjedt el nagyon széles körben, és »az alsó rétegek szélsőséges áramlata« mindössze tíz-húsz igen kétes elem által volt képviselve" (így ír az iskolázott kadet a Sztruve úr folyóiratában!), „akiket esetleg még irányítottak is valahonnan a háttérből . . . "

Álljon meg itt, kedves olvasóm, s gondolkozzék rajta, miben különbözik egy közönséges lakáj a publicista lakájtól. Az egyszerű lakáj — természetesen a zöme, kivéve azokat a tudatos elemeket, amelyek már osztályálláspontra helyezkedtek, és keresik a kiutat lakáj-helyzetükből — naiv, műveletlen, gyakran analfabéta és fejletlen; neki megbocsátható az a naiv szenvedély, hogy kifecsegi azt, ami a legkönnyebben a fülébe jut, amit a legkönnyebben megért, és ami a legjobban érdekli. A publicista lakáj — „művelt" ember, bejáratos a legelőkelőbb szalonokba. Megérti, hogy olyan zsarolók, akik a törvény által üldözendő bűncselekményeket követnek el, igen kevesen vannak az emigrációban („tíz-húsz" *sokezer* emigráns közül). Még azt is megérti, hogy ezeket a zsarolókat „talán *irányítják*" „*valahonnan a háttérből*" — az Orosz Nép Szövetségének teázójából.

És a publicista lakáj, aki mindezt megérti, úgy dolgozik, ahogy „művelt emberhez illik". Óh, ő ért ahhoz, hogy eltüntesse a nyomokat, és áruját a színével kínálgassa! Ő nem a fekete százak felbérelt tollforgatója, szó se róla. Hiszen ő „*maga*" rámutatott arra, hogy a tíz-húsz zsarolót *esetleg* valaki a háttérből irányítja, de ugyanakkor *éppen* és *csakis* ezekről a zsarolókról, a másolók botrányairól és sikkasztásairól beszél!

A „Russzkaja Miszl" „*írói*" nemhiába jártak a „Novoje Vremjá"-hoz iskolába. A novojevremjás Szuvorin dicsekedett annak idején, hogy sohasem kapott anyagi támogatást, — *csupán* „maga értett hozzá", hogy mindig eltalálja a kellő hangot.

A „Russzkaja Miszl" nem kap támogatást — isten őrizz! *Csupán* „maga ért hozzá", hogy eltalálja azt a hangot, amely kellemes a novojevremjások és a Gucskov-féle „fenegyerekek" fülének.

IV

Bizony, nehéz az emigránsok élete. Ebben és csakis ebben a környezetben vetődtek fel a pangás és a szélcsend éveiben az egész orosz demokrácia legfontosabb elvi kérdései. Ebben a környezetben nagyobb a szegénység és a nyomor, mint másutt. Itt különösen nagy az öngyilkosságok százaléka, hihetetlenül, szörnyen nagy azoknak a százaléka, akiknek egész lényük — egyetlen fájó idegcsomó. Vajon lehet ez másképp végletekig agyongyötört embereknél?

Különböző emberek különböző dolgok iránt érdeklődnek, ha emigráns környezetbe kerülnek. Egyeseket a politika legfontosabb elvi kérdéseinek nyílt felvetése érdekel. Másokat az olyan pletykák érdekelnek, hogy milyen botrány történt a bálon, mit csinál a lelkiismeretlen másoló, hogy egyesek a házmesterek és a boltosok körében elégedetlenek az emigráns életmóddal... Az ízlések nem egyformák.

S mégis, amikor érezzük az elgyötört, utálatos, betegesen ideges emigráns élet egész súlyát, s elgondolkozunk Scsepetyev, Sztruve, Golovin, Izgojev úrék és társaik életén, nem tudjuk megállni, hogy ki ne mondjuk: milyen végtelen szerencse, hogy nem tartozunk a „rendes emberek" e társaságához —

ahhoz a társasághoz, ahová ezek az urak bejáratosak, ahol tárt karokkal fogadják őket!

Ebben a „rendes társaságban'' bizonyára nincsenek botrányok. Prostituáltak nem válnak kis híján ezeknek az uraknak a lakótársává. Nem. A prostituáltak más lakásokban maradnak.

Munkanélküliek nem rendeznek botrányokat e társaság báljain. Az ő báljaik ildomosak. Náluk van megosztás: a prostituáltak (a munkanélküliek közül kikerülők) az egyik lakásban, a bálok a másik lakásban vannak. És ha másolókat fogadnak fel, ők sohasem engednek meg olyan züllést, hogy a másoló előre felvegyen pénzt, s aztán még merjen hanyagul dolgozni.

Pénz miatt náluk sohasem lehet botrány. Körülöttük nincs éhes, agyongyötört, idegileg kimerült, öngyilkosságra kész publikum. Ha pedig a „milliók barátkoznak'' — ma a „tudománnyal'' Sztruve úr és társai személyében, — holnap a képviselői pályával Golovin úr és társai személyében, — holnapután a képviselői és ügyvédi pályával Maklakov úr és társai személyében — ugyan mi botrányos van ebben??

Itt minden csupa nemes feddhetetlenség. Ha Sztruve, Gregyeszkul, Scsepetyev úrék és társaik demokráciaellenes irományai örömet szereznek Rjabusinszkijéknek és másoknak, mi rossz lehet ebben? Elvégre Sztruve nem kap támogatást, „maga'' találja el a kellő hangot! Senki sem mondhatja, hogy a „Russzkaja Miszl'' Rjabusinszkij úrék kitartottja. Senkinek sem jut eszébe, hogy összehasonlítsa azt az élvezetet, amelyet némely „publicisták'' szereznek Rjabusinszkij úréknak, azzal az élvezettel, amelyet hajdanában a földesuraknak szereztek a talpukat vakargató jobbágylányok.

Csakugyan, mi hát a bűne Sztruve úrnak, vagy Gregyeszkul, Scsepetyev stb. uraknak, ha irományaik és beszédeik, amelyekben meggyőződésüket fejezik ki, voltaképpen nem egyebek, mint a forradalomra megdühödött orosz kereskedő és földbirtokos talpának csiklandozása?

Mi botrányos van abban, hogy Golovin úr, az egykori képviselő jövedelmező koncesszióra tett szert? Hiszen lemondott a képviselői címről!! Tehát amikor képviselő volt, a koncesszió még nem jött létre, csak előkészítették. Mikor pedig megkapta a koncessziót, már nem volt képviselő. Hát nem világos, hogy ez tiszta ügy?

Hát nem nyilvánvaló, hogy csak rágalmazók mutogathatnak ujjal Maklakovra? Hiszen — mint a „Recs''-ben közölt levelében maga kijelentette — „meggyőződésből'' védte Tagjievet[110]! Semmi kétség nem fér ahhoz, hogy egyetlen párizsi házmester és egyetlen párizsi boltos sem talál semmit — nos, egyáltalán semmi elítélendőt, kínosat, botrányosat — e tisztes kadet társaság életmódjában és tetteiben.

V

Scsepetyev úr általános elvi érvelése megérdemli, hogy teljes egészében idézzük:

„Mindeddig, kivált a forradalomhoz közel álló körökben, a humanista és altruista érzelmek már túlságosan elnyomták az egyéni igényeket, mégpedig gyakran egész országunk általános haladásának és kulturális fejlődésének a rovására. A »közhaszonra« és »az egész nép javára« való törekvéstől indíttatva túlságosan elfeledkeztek magukról, egyéni szükségleteikről és igényeikről, olyannyira, hogy a legszociálisabb érzések és törekvések nem voltak realizálhatók pozitív (?!) alkotó és teljesen tudatos munkában, hanem fatálisan az önfeláldozás passzív formáira vezettek. De nem is csak sajátosan ezen a területen, hanem a leghétköznapibb viszonyok területén is állandóan és mindenképpen elnyomta az egyéni igényeket egyrészt a »fájó lelkiismeret«, amely gyakran valósággal kórossá változtatta a hőstettnek és önfeláldozásnak ezt a szomjazását, másrészt magának az életnek nem kellő értékelése, amely kultúránk alacsony színvonalának következménye. Az eredmény pedig az állandó kettősség, az életük helytelenségének, sőt »bűnösségének« állandó tudata, állandó törekvés az önfeláldozásra, a szegények és elesettek segítésére, s végül beállás »a pusztulók seregébe« — olyan tények ezek, amelyeket teljesen és világosan tükröz irodalmunk.

Semmi ilyesmit nem találhatunk a francia nép nézeteiben és erkölcsi felfogásában . . .''

Ez kommentár Gregyeszkul úrnak azokhoz a politikai és programnyilatkozataihoz, amelyeket a „Recs'' minden fenntartás nélkül közölt, és amelyeket a „Pravda'' (85. sz.) megemlített, amikor a „Recs'' meg akart feledkezni róluk.

Ez a „Vehi'' folytatása és megismétlése. Újra meg újra meg lehet és meg kell győződnünk ennek az érvelésnek a példáján, hogy a „Vehi'' csak látszólag harcol az „értelmiség'' ellen, hogy a valóságban a *demokrácia ellen harcol,* s teljesen megtagadja a demokráciát.

A „Vehi'', Gregyeszkul és a „Recs'' egységét különösen hangsúlyoznunk kell most, a választás napjaiban, amikor a kadetok a demokratizmust mímelve minden erejükből azon vannak, hogy elkenjék és elmossák a politika összes valóban fontos és sarkalatos elvi kérdéseit. A demokrácia egyik halaszthatatlan gyakorlati feladata, hogy a választási gyűléseken felvesse ezeket a kérdéseket, minél nagyobb közönségnek megmagyarázza Scsepetyev urék és az összes vehisták beszédeinek értelmét és jelentőségét, leleplezze a „Recs'' és Miljukovék képmutatását, amikor el akarják hárítani magukról a felelősséget a „Russzkaja Miszl''-ért, jóllehet a kadet *párt tagjai* írnak benne.

A vehistákkal folytatott „vita'', Gregyeszkul, Miljukov urék és társaik „polémiája'' a vehistákkal csak megtévesztés, csak képmutató leplezése annak a mély elvi szolidaritásnak, amely az egész kadet pártot a „Vehi''-vel összefűzi. Vajon csakugyan lehet „vitatkozni'' a fenti idézet alaptételeivel? Vajon meg lehet maradni egy pártban ilyen nézeteket valló emberekkel, nem vállalva *teljes* felelősséget értük, amikor mindenfajta demokrácia legelemibb elveinek kategorikus megtagadását hirdetik?

Elkeni a kérdést az, aki à la „Vehi'' hajlandó az „individualizmus'' és az „altruizmus'' szembeállítása formájában stb. felvetni. Ezeknek a frázisoknak a politikai értelme a napnál is világosabb: ez *szembefordulás* a demokráciával, fordulat az *ellenforradalmi* liberalizmus felé.

Meg kell értenünk, hogy ez a fordulat nem véletlen, hanem a burzsoázia osztályhelyzetének következménye. Ebből le kell vonnunk a szükséges politikai következtetéseket, hogy világosan elhatároljuk a demokráciát a liberalizmustól. Ezeknek az igazságoknak a felismerése nélkül, a lakosság tömegeiben való széles körű elterjesztésük nélkül szó sem lehet semmiféle komoly előrehaladásról.

1912. szeptember 2. és 9.
Lenin Művei. 18. köt. 308–320. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! Milyen az egészségi állapota? Legutóbb rossz híreket küldött — hogy hőemelkedései vannak stb. Azóta teljesen meggyógyult? Írjon egy-két sort — nagyon hálás leszek érte.

A „Pravdá"-ban még mindig nem láttam Öntől semmit. Kár. Pedig támogatni kellene a lapot.

Mi most „nyakig belemerültünk" a választásokba. Rengetegen maradnak távol. A munkáskúriából szintén. De azért mégis mindenütt szociáldemokratákat választottak be. A pártépítés szempontjából sok minden a választások kimenetelétől függ.

Hallott valamit a likvidátorok konferenciájáról?

Melyik folyóiratba fog írni? Mi van a „Znanyijé"-val?

Kívánom, hogy gyógyuljon meg minél előbb.

Üdvözlöm M. F.-et.

Meleg kézszorítással
Lenin

P. S. Címem nem Párizs, hanem Krakkó, Ulica Lubomirskiego 47. Krakau.

P. S. Látta a „Lucs"-ot?[111] Nem hallotta, miféle vállalkozás a „Geny"?[112] Azt hallani, hogy *Witte* lapja . . .

Krakkóból Capri szigetére
1912 október elején
Lenin Művei. 35. köt. 37. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! A napokban a „Pravda” pétervári szerkesztőségétől levelet kaptam, melyben arra kérnek, írjam meg Önnek, hogy nagyon örülnének, ha Ön állandó munkatársa lenne a lapnak. „Soronként 25 kop.-át akarunk felajánlani Gorkijnak, de félünk, hogy megsértődik” — ezt írják nekem.

Véleményem szerint nincs miért megsértődni. Az, hogy az Ön közreműködésére bármilyen hatással lennének a honoráriummal kapcsolatos megfontolások, eszébe sem juthat senkinek. Éppígy köztudomású, hogy a „Pravda” című munkáslapnak, amely soronként rendszerint 2 kop.-át fizet, de többnyire semmit sem, nemigen áll módjában honoráriumokkal csábítgatni az embereket.

De abban, hogy egy munkáslap munkatársai rendszeres díjazást kapjanak, ha mégoly keveset is, nincs semmi kivetnivaló. A példányszám most 20—25 000. Ideje arra gondolnunk, hogy szilárd alapra helyezzük a munkatársak díjazását. Mi rossz van abban, ha egy munkáslap *valamennyi* munkatársa lassanként keresethez jut? És mi lehet sértő ebben az ajánlatban?

Biztos vagyok benne, hogy a „Pravda” pétervári szerkesztőségének aggályai teljesen alaptalanok, és hogy a szerkesztőség ajánlatát Ön elvtársi megértéssel fogja fogadni. Vagy közvetlenül a szerkesztőségnek írjon egypár szót, vagy nekem.

Holnap lesz a pétervári elektor-választás (a munkáskúriában). Fellángolt a harc a likvidátorok ellen. Moszkvában és Harkovban a pártigenlők győztek.

Látta a „Lucs”-ot, és kapja-e egyáltalán? Ezek aztán alaposan színt változtattak, és most „jó fiúknak” akarnak látszani!

Láttam a „Krugozor”[113] megjelenéséről szóló hirdetést. A saját vállalkozása, vagy csak mint vendég szerepel benne?

Mindenekelőtt jó egészséget kívánok. Adja át üdvözletemet M. F.-nek. Meleg kézszorítással

Lenin

47. Ulica Lubomirskiego. Krakau.

Krakkóból Capri szigetére
1912. október 17.
Lenin Művei. 35. köt. 38–39. old.

LEVÉL A „PRAVDA” SZERKESZTŐSÉGÉNEK

(Részlet)

Tisztelt Kolléga!

Kérésére írtam Gorkijnak, és ma kaptam tőle választ. Ezt írja:

„Küldje el a mellékelt sorokat a »Pravdá«-nak. Honoráriumról szó sem lehet — ez gyerekség. Fogok írni a lapba, hamarosan küldök kéziratokat. Mostanáig csupán azért nem küldhettem, mert pokolian el vagyok foglalva, napi 12 órát dolgozom, beszakad a hátam.”

Amint látja, Gorkij nagyon baráti hangon ír.* Remélem, Ön ugyanígy fog neki válaszolni, és gondosan ügyel majd arra, hogy *pontosan* küldjék neki a *„Pravdá”-t.* Az expedíció néha döcög, úgyhogy időnként feltétlenül újra meg újra személyesen kell ellenőriznie.

Ha fenn akarja tartani e baráti viszonyt, küldjön (nekem, Gorkijhoz való továbbítás céljából) olyan irodalmi újdonságokat, amelyek érdekelhetik, és egyet-mást a kéziratokból is . . .

Híve . . .

Krakkóból Pétervárra
1912 november első felében
Lenin Művei. 36. köt. 183. old.

---

* Mellékelem Gorkijnak a „Szovremennij Mir”-hez írt levelét, amelyben intézkedik, hogy adjanak ki Önnek egy „Mesé”-t. *Minél hamarabb vegye át.*

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! Régóta nem kaptam már Öntől semmi hírt. Hogy van? Egészséges?

Ma kaptam meg a „Pravda" 187. számát az 1913-ra szóló előfizetési űrlappal. Az újság nehézségekkel küzd: a példányszám a nyári csökkenés után *igen* lassan emelkedik, s a deficit továbbra is megvan. Ideiglenesen megszüntették még a két állandó munkatárs fizetésének folyósítását is, és ezzel rettenetesen nehéz helyzetbe juttattak bennünket.

Úgy tervezzük, fokozni fogjuk az *előfizetés-gyűjtést* a munkások között, hogy az összegyűjtött pénzzel megszilárdítsuk az újság helyzetét és növeljük a terjedelmét, mert különben, mihelyt elkezdődik a duma ülésszaka, egyáltalán nem marad hely a cikkeknek.

Remélem, Ön is részt fog venni az előfizetés-gyűjtésben, és segít „kirántani" a lapot a bajból. Hogy milyen formában? Ha van valamilyen elbeszélése, vagy valami más megfelelő írása, a közzétételre vonatkozó bejelentés igen jó agitáció lesz. Ha nincs, ígérje meg, hogy a közeljövőben, mégpedig 1913 folyamán fog küldeni. Végül az is kitűnő agitáció lenne, ha írna egy néhány soros *levelet a munkásokhoz* arról, hogy milyen fontos a munkáslap *aktív* támogatása (előfizetéssel, terjesztéssel, gyűjtéssel).

Írja meg ezt vagy azt, s küldje el egyenesen a „Pravda" szerkesztőségének (Sztpétervár, Jamszkaja 2.) vagy nekem ide. Uljanow. (47. Lubomirskiego. Krakau.)

Háború nyilván nem lesz, és mi egyelőre itt maradunk, „kihasználva" a lengyeleknek a cárizmus iránti ádáz gyűlöletét.

A likvidátorok most a forradalmi sztrájkok *ellen* intéznek támadást! Ennyire lesüllyedtek. Január 9-ére, úgy hallom, sztrájk és tüntetés készül.

A három Duma (II., III., IV.) történetében először fordult elő, hogy a fő kormányzóságokat képviselő hatos csoport teljes egészében a párt mellett van.[114] Ha nehezen is, de csak halad az ügy.

Látta a ,,Zaveti''-ben[115], hogy ,,védelmükbe vették'' Ropsint ,,a gondolat és kritika szabadsága'' nevében? (Válaszul arra a levélre, amelyet Natanszon és társai a szerkesztőséghez intéztek.) De hisz ez minden likvidátorságnál rosszabb — zavaros, gyáva, körmönfont és mégis szisztematikus renegátság!

Úszunk az ,,ár ellen''... A forradalmi tömegagitáció *érdekében* most igen sok ,,szintén-forradalmár'' ellen vagyunk kénytelenek harcolni... A munkástömegek körében kétségkívül forradalmi hangulat észlelhető, de az új, forradalmi ideológiájú demokratikus értelmiség (s közte a munkásértelmiség) lassan fejlődik, elmarad mögöttük, még egyelőre nem éri utol őket.

Sokszor üdvözlöm!

Írjon néhány szót.

Lenin

P. S. M. F.-et is üdvözlöm! Ő aztán teljesen, teljesen elhallgatott...

Capri szigetére
1912. december 22. vagy 23.
Lenin Művei. 35. köt. 46—47. old.

EUGÈNE POTTIER

(HALÁLA 25. ÉVFORDULÓJÁRA)

A múlt évben, 1912 novemberében volt huszonöt esztendeje annak, hogy meghalt Eugène Pottier francia munkásköltő, az „Internacionálé"-nak, a híres proletárdalnak („Föl, föl, ti rabjai a földnek" stb.) szerzője.

Ezt a dalt lefordították az összes európai, és nemcsak az európai nyelvekre. Bármely országba kerüljön az osztálytudatos munkás, akárhová vesse a sors, akármennyire idegennek érezze is magát a nyelv ismerete nélkül, ismerősök nélkül, távol hazájától — elvtársakra és barátokra lelhet az „Internacionálé" ismert dallama révén.

Az egész világ munkásai megtanulták élenjáró harcosuknak, a proletárköltőnek e dalát, és a világproletariátus dalává tették. S most az egész világ munkásai tisztelettel övezik Eugène Pottier emlékét. Felesége és lánya még él, mégpedig szegénységben él, ahogy az „Internacionálé" szerzője élt egész életében. Pottier Párizsban született 1816. október 4-én. Tizennégy éves volt, amikor első dalát költötte, és e dal címe ez volt: „Éljen a szabadság!" 1848-ban részt vett a munkásoknak a burzsoázia ellen vívott nagy csatájában: a barikádokon harcolt.

Pottier szegény családból származott, és egész életében szegény maradt, proletár, aki ládák csomagolásával, később pedig textilminták rajzolásával kereste kenyerét.

1840-től fogva Franciaország életének minden nagy eseménye visszhangot vert harci dalaiban — ébresztgette az elmaradottak öntudatát, népszerűsítette a munkásegységet, ostorozta Franciaország burzsoáziáját és burzsoá kormányait.

A nagy Párizsi Kommün idején (1871) Pottier-t megválasztották a Kommün tagjának. 3600 szavazatból 3352-t kapott. Része volt a Kommünnek, az első proletár kormánynak minden intézkedésében.

A Kommün bukása következtében kénytelen volt Angliába, majd Amerikába menekülni. Híres dalát, az „Internacionálét"-t *1871 júniusában* írta, a véres májusi vereségnek, mondhatni, másnapján.

A Kommünt vérbe fojtották . . . de Pottier „Internacionálé"-ja elterjesztette a Kommün eszméit az egész világon, s ma elevenebben él, mint valaha.

1876-ban, a száműzetésben, Pottier megírta „Amerika munkásai Franciaország munkásaihoz" című költeményét. Leírta benne a kapitalizmus igájában görnyedő munkások életét, nyomorát, rabszolgamunkáját, kizsákmányoltságát, ügyük közelgő győzelmébe vetett szilárd hitüket.

Csak kilenc évvel a Kommün után tért vissza Pottier Franciaországba, és azonnal belépett a „Munkáspártba". 1884-ben jelent meg verseinek első kötete. 1887-ben a második, „Forradalmi dalok" címmel.

A munkásköltőnek több más költeményét már halála után adták ki.

1887. november 8-án a párizsi munkások elkísérték Eugène Pottier-t utolsó útjára a Père Lachaise-be, ahol a kivégzett kommunárok sírjai vannak. A rendőrség ki akarta tépni a munkások kezéből a vörös zászlót, és véres összecsapásra került sor. A pap nélküli temetésen óriási tömeg vett részt. Mindenfelől kiáltások hallatszottak: „Dicsőség Pottier-nek!"

Pottier szegényen halt meg. De valóban maradandó emlékművet állított magának. Egyike volt a legnagyobb *költő-propagandistáknak*. Mikor első dalát költötte, a szocialista munkások száma legfeljebb néhány tucat lehetett. Eugène Pottier történelmi jelentőségű dalát ma a proletárok tízmilliói ismerik. . .

1913. január 13.
Lenin Művei. 36. köt. 209—210. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.!

Önt is üdvözlöm az újév alkalmával, sok minden jót kívánok, de elsősorban jó egészséget! Most itt van nálunk Malinovszkij, Petrovszkij és Badajev. Tegnap kaptam meg levelét, felolvastam nekik, mind nagyon örültek. Malinovszkij fel is akarta keresni Önt, de a távolság miatt aligha fog sikerülni neki. Hej, bárcsak közelebb lehetne... Ha az egészsége megengedné, hogy átköltözzön valamelyik itteni galíciai gyógyhelyre, mint amilyen például Zakopane —, keresne valami egészséges helyet a hegyekben, kétnapi úttal közelebb Oroszországhoz, gyakrabban megszervezhetnénk, hogy meglátogassák munkások, indítanánk megint egy munkásiskolát, a határon nem nehéz átjönni, az utazás költsége Pétervártól 12 rubel, a moszkvai és a délvidéki munkásokkal is fel lehet venni a kapcsolatot!... Elábrándoztam M. F. utazásával kapcsolatban... Remekül kigondolta, igazán remekül. Okvetlenül írja meg alkalomadtán, sikerült-e legális helyzetbe kerülnie (bizonyára sikerülni fog). Írja meg azt is, hogyan találhatja meg őt Malinovszkij Pétervárott vagy Moszkvában. Tyihonov útján? Ha nem sikerül pénzt szerezni a „Pravda" fejlesztésére és megszilárdítására — akkor a „Pravdá"-nak vége. A deficit most napi 50—60 rubel. Emelni kell a példányszámot, csökkenteni kell a költségeket, növelni a lap terjedelmét. Eddig kétszáz számot ért el — ez rekord. Mégiscsak 20—30 000 munkásolvasóra hatunk rendszeresen, marxista szellemben, ami óriási dolog, s pokoli kár lenne, ha ez kudarcba fúlna. Minden szempontból meg fogjuk vitatni a képviselőkkel, hogyan juthatna ki a

„Pravda” ebből a nehéz helyzetből, de attól félünk, hogy kívülről jövő pénzügyi támogatás nélkül nem lehet segíteni rajta.

Malinovszkij, Petrovszkij és Badajev baráti üdvözletüket és jókívánságaikat küldik Önnek. Derék fiúk, különösen az első. Ilyen emberekkel fel lehet építeni, biz'isten fel lehet építeni a munkáspártot, bár a nehézségek hihetetlenül nagyok. A krakkói bázis hasznosnak bizonyult: Krakkóba költözésünk teljesen „kifizetődött” (az ügy szempontjából). A képviselők is megerősítik, hogy a munkástömegek körében feltétlenül fokozódik a forradalmi hangulat.

Ha most sikerül egy jó proletárszervezetet teremteni, amelynek nem állnak útjába likvidátor árulók —, hej, mekkora diadalokat lehet majd aratni, ha az alulról jövő mozgalom növekszik...

Amit Ön az oroszországi levelekről közölt, rendkívül érdekes és jellemző. A mensevik munkások azt mondják, hogy Oroszországban Marx már túlhaladott álláspont!! És ez nem egyedülálló eset. Még elképzelni is nehéz, hogy a likvidátorok milyen fertőt, milyen áruló szellemet, milyen renegátságot visznek be a munkások soraiba. S a tetejébe még ez az ezernyi intrika, hogy „egyesüljünk” velük; ahhoz, hogy az *egész* ügy lehetetlenné váljék, hogy romba dőljön a nehezen megindult pártépítés, nem kell más, mint hogy újrakezdjék ezt az intrikát: a likvidátorokkal való „egyesülést”. Nos, tovább fogunk harcolni...

A vperjodisták megtérése feletti örömében szívből osztozom, *ha*... *ha* igaz az Ön feltevése, hogy a „machizmusnak, istenépítésnek és mindezeknek a históriáknak örökre befellegzett”, miként Ön írja. Ha ez így van, ha ezt a vperjodisták megértették vagy most már meg fogják érteni, akkor tiszta szívből osztozom megtérésük feletti örömében. De hangsúlyozom a „*ha*” szót, mert ez egyelőre inkább kívánság, mint tény. Emlékszik Bogdanovval, Bazarovval és Lunacsarszkijjal való „utolsó találkozásunkra” 1908 tavaszán Capriban? Emlékezzék vissza: megmondtam, hogy 2—3 évre el kell válnunk, és M. F., aki elnökölt, akkor még dühösen tiltakozott, rendreutasított stb.!

S látja — 4½, majdnem 5 év lett belőle. És ez még nem is sok, ha azt vesszük, hogy a bomlásnak olyan súlyos korszakát éltük át, mint az 1908—1911-es évek voltak. Nem tudom, *képes-e* Bogdanov, Bazarov, Volszkij (a félanarchista), Lunacsarszkij, Alekszinszkij *tanulni* 1908—1911 súlyos tapasztalataiból. Megértették-e, hogy a *marxizmus* sokkal komolyabb, mélyebb valami, mint ők hitték, hogy nem szabad csúfot űzni belőle, mint Alekszinszkij tette, sem holt dologként kezelni, mint a többiek tették. *Ha* megértették — akkor ezerszer üdvözlöm őket, és akkor minden személyes sérelem (ami elkerülhetetlen velejárója a kíméletlen harcnak) egy pillanat alatt semmivé válik. De ha nem értették meg, ha nem okultak, akkor — ne is vegye rossz néven — a barátság kedvéért ezt nem fogjuk elnézni. A marxizmus lejáratására vagy a munkáspárt politikájának megzavarására irányuló próbálkozások ellen harcolni fogunk, életre-halálra.

Nagyon örülök, hogy a vperjodisták fokozatos visszatérésének *útja* éppen a „Pravdá"-n át vezet, amely nem bántotta őket közvetlenül. Nagyon örülök. De éppen a *tartós* közeledés kedvéért most lassacskán, *óvatosan* kell hozzálátni a dologhoz. Ilyen értelemben írtam a „Pravdá"-ban is. Erre kell törekedniük azoknak is, akik hívei annak, hogy a vperjodisták újra egyesüljenek velünk: a machizmustól, otzovizmustól, istenépítéstől való óvatos, tapasztalatilag beigazolódott *eltávolodásuk* és hozzánk való visszatérésük hallatlanul nagy eredménnyel járhat. Elég a legcsekélyebb vigyázatlanság, a „machista, otzovista stb. betegségbe való visszaesés" — és még ádázabb harc lángol fel... Nem olvastam Bogdanov új könyvét, „Az eleven tapasztalat filozófiájá"-t, de bizonyára megint csak machizmus új köntösben...

A Párizsban élő Szergej Mojszejevvel kitűnő a kapcsolatunk, régóta ismerjük és együtt dolgozunk. Valóban párthű, igazi bolsevik. Ilyen emberekkel építjük a pártot, de pokolian kevés maradt belőlük.

Még egyszer üdvözlöm, de most már mégiscsak be kell fejeznem a levelet, mert így is illetlenül hosszúra nyújtottam. Jó egészséget!

Lenin

N. K. melegen üdvözli!

(Még néhány gyakorlott pártmunkás érkezett ide Oroszországból. Rendezünk egy tanácskozást. Sajnos, nincs pénzünk, pedig az itteni bázisból, tudja isten, mi mindent lehetne csinálni!)

A „Pravdá''-nak ma írok, hogy kérdezzék meg Tyihonovot, aztán pedig közöljék a lapban, hogy Tyihonov meg Ön fogják vezetni a „Pravda'' szépirodalmi rovatát. Rendben van? Írjon nekik is, ha nem közlik.

Krakkóból Capri szigetére
1913 január elején
Lenin Művei. 35. köt. 48—51. old.

A MUNKÁSKÓRUSOK FEJLŐDÉSE NÉMETORSZÁGBAN

A németországi munkás-dalegyletek nemrég különös jubileumot ünnepeltek: a munkásdalosok száma elérte a 100 000-t, s a munkás-dalegyletek tagjainak a száma összesen 165 000. Az egyesületek nőtagjainak a száma 11 000.

A munkáskórusoknak saját lapjuk van: „A Munkásdalosok Lapja'', amely csak 1907 óta jelenik meg rendszeresen.

A munkás-dalegyletek kezdetei az 1860-as évekre nyúlnak vissza. A lipcsei „Ipari Művelődési Egyesület''-ben alakult egy ének-tagozat, s ennek többek között August Bebel is tagja volt.

Ferdinand Lassalle nagy jelentőséget tulajdonított a munkáskórusok szervezésének. Az „Általános Német Munkásegylet'' tagjai Majna-Frankfurtban 1863-ban az ő sürgetésére megalapítottak egy „Dalszövetség'' nevű munkásegyletet. Ez a szövetség egy frankfurti kocsma sötét, bűzös hátsó helyiségében tartotta összejöveteleit. A szobát faggyúgyertyák világították meg.

A szövetségnek 12 tagja volt. Amikor Lassalle egy agitációs körútja során Frankfurtban töltötte az éjszakát, ez a 12 munkás kórusban elénekelte előtte Herweghnek, az ismert költőnek egy dalát, akit Lassalle sokáig kérlelt, hogy munkáskórusok részére szöveget írjon.

A kivételes törvény hatályon kívül helyezése után, 1892-ben, a munkáskórusok Németországban 180 dalegyletbe szerveződtek, s taglétszámuk 4300 volt, 1901-ben a tagok száma 39 717, 1907-ben 93 000, 1912-ben pedig 165 000 volt. A munkás-dalegyleteknek Berlinben 5352, Hamburgban 1628 tagja, Lipcsében 4051, Drezdában 4700 tagja van stb.

Nemrég beszámoltunk arról, hogyan emlékeztek meg Franciaország és más latin országok munkásai Eugène Pottier, az „Internacionálé'' híres szerzője (1816—1887) halálának huszonötödik évfordulójáról*. Németországban a szocializmusnak munkásdalokkal való propagálása sokkal fiatalabb, és Németország „junker'' (földesúri, feketeszázas) kormánya sokkal több aljas rendőri akadályt gördít ennek a propagandának az útjába.

De semmiféle rendőri akadékoskodás sem gátolhatja meg azt, hogy a világ minden nagyvárosában, minden munkástelepen, s egyre gyakrabban a zsellérek kunyhóiban is, fel ne hangozzék a harsány proletárdal az emberiségnek a bérrabszolgaságból való közeli megszabadulásáról.

1913. január 16.
Lenin Művei. 36. köt. 209—210. old.

---

* Lásd ebben a kötetben 225—226. old. — *Szerk.*

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

13—I/21

Kedves A. M.!

Az az elvtárs, aki ezt a levelet Önnek továbbítja, a jelenleg Bécsben élő Trojanovszkij. A feleségével együtt erélyesen hozzáfogott most a „Proszvescsenyijé"-hez, szerzett egy kis pénzmagot, és reméljük, hogy sikerül megindítanunk egy kis marxista lapocskát a renegát likvidátorok ellen. Azt hiszem, Ön is hajlandó lesz támogatni a „Proszvescsenyijé"-t.

Lenin

P. S. Remélem, megkapta hosszú levelemet a vperjodistákkal kapcsolatban*? És hogy sikerült belepottyannia a „Lucs"-ba??? Csak nem a képviselők nyomában[116]? De azok egyszerűen csapdába estek, és valószínűleg hamar otthagyják a lapot.

Krakkóból Capri szigetére
Leninszkij Szbornyik. I. köt. 129. old.

---

* Lásd ebben a kötetben 227—230. old. — *Szerk.*

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! Magától értetődően semmi kifogásom sincs azellen, hogy levelemet elküldje Tyihonovnak.

Lunacsarszkij „Félelem és reménység közt" című tárcája azok után, amiket Ön mondott róla, most már engem is kezd érdekelni. Nem küldhetné el, ha nincs szüksége rá? Mihelyt szüksége lesz rá, azonnal vissza fogom Önnek juttatni.

A moszkvai újság javára indított gyűjtésnek nagyon megörültünk. Ezt az ügyet a *mi* Moszkva területi képviselőink hármas csoportja fogja kezébe venni: Malinovszkij, Sagov és Szamojlov. Ebben már megállapodtunk. De óvatosnak kell lennünk: addig nem szabad belefogni a moszkvai lapba, amíg a „Pravda" meg nem erősödik. Az a tervünk, hogy egy „Moszkovszkaja Pravdá"-t indítunk.

Tyihonovnak, kérem, írja meg, hogy *csak* Badajevvel és *Malinovszkijjal* beszéljen, de velük feltétlenül.

Különösen nagy örömet szerzett nekem levelének következő szavaival: „Az orosz értelmiség összes terveiből és elképzeléseiből egészen kétségtelenül kiviláglik, hogy a szocialista gondolatba számtalan különféle, a szocializmussal szemben *lényegénél fogva* ellenséges áramlat ékelődik be: van itt misztika is, metafizika is, opportunizmus is, reformizmus is, és akadnak narodnyik maradványok is. Ezeket az áramlatokat *különösen* ellenségessé teszi az, hogy *rendkívül határozatlanok*, s mivel nincs fórumuk, nem tudnak elég világos, határozott formát ölteni."

Azokat a szavakat emelem ki, amelyek különösen megkaptak:

„lényegénél fogva ellenségesek”, különösen azért, mert határozatlanok. Lám, Ön Sztyepanov (I. I.) után érdeklődik. Milyennek mutatkozott (pedig igazán derék, fáradhatatlan, nagy tudású stb. fiú) a bomlás és ingadozás korszakában (1908—1911 között)? Össze akart békíteni bennünket a vperjodistákkal. Ez pedig azt jelenti, hogy ő maga is ingadozott.

Olyasmiket írt a leveleiben, hogy Oroszországban keresztet vethetünk a demokratikus forradalomra, hogy nálunk forradalom nélkül, osztrák módra fog megoldódni a helyzet. Én ezekért a lapos banalitásokért lehordtam, likvidátornak neveztem.[117] Megsértődött. Azután a sajtóban *Larin* kifecsegte a gondolatait.

Sztyepanov most *tüntetően* távol tartja magát a mi lapjainktól, és Rozskov Irkutszkban megjelenő „Novaja Szibir”-jébe ír.[118] Rozskov meg, tudja, miféle „áramlatnak” a megalapítója? Olvasta a „Nasa Zarjá”-ban 1911-ben közölt cikkét és az én válaszomat a „Zvezdá”-ban?[119] S Rozskov azóta is *makacsul kitart* szélsőséges opportunizmusa mellett. Hát Sztyepanov? Allah tudja. Pontosan: „rendkívül határozatlan” és zavaros az álláspontja. A mostani Sztyepanovra *sohasem* bíznék semmiféle valamelyest is önálló rovatot: ő maga sem tudja, hol fog kikötni. De mint munkatárs, valószínűleg hasznos lehet. Egyike azoknak, akik „még mindig nem tudnak eligazodni”. Ha rábízzuk egy rovat „megszervezését”, minden bizonnyal tönkre tesszük *őt* is, meg a rovatot is.

Ön azt írja: „Ideje, hogy saját folyóiratunk legyen, de nincs hozzá kellő számú, jól összehangolt emberünk.”

E mondat második részét nem fogadom el. A folyóirat *rákényszerítene* kellő számú embert arra, hogy *összehangolódjék;* ha van folyóirat, van hozzá *gárda* is.

A gárda megvan, de (vaskos) folyóiratunk külső okok folytán nincs: nincs pénz. Ha lenne pénzünk — biztos vagyok benne, hogy már most is meg tudnánk birkózni egy vaskos folyóirattal, mert egy *állandó* munkatárs-*gárdához* fizetés ellenében *sokan* csatlakoznának, csak meg kellene adni nekik a témát és fel kellene osztani köztük a funkciókat.

Amíg nincs pénz, szerintem nemcsak ábrándozni kell, hanem csinálni kell valamit a meglevőből, vagyis a „Proszvescsenyijé”-ből.[120] Persze ez nem valami falrengető dolog, de hát először is: kicsiből lesz a nagy. Másodszor: jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.

Ideje, régóta ideje, hogy *kezdjünk* összehangolódni, ha azt akarjuk, hogy nagyszámú „összehangolt emberünk” legyen.

„Ideje, hogy saját folyóiratunk legyen.” Írógárda van. Az irányvonal helyességét 12 (sőt 20) év tapasztalatai igazolják, az utóbbi 6 év tapasztalatai a napnál világosabban. E köré a gárda köré kell gyűjteni a többieket, s egyúttal pontosabban meg kell határozni, ki kell fejleszteni és bővíteni magát az eredeti gárdát. Az illegális lappal és a „Pravdá”-val *kellett* kezdenünk. De nincs szándékunkban itt *megállni*. És ha már azt mondta, hogy „ideje, hogy saját folyóiratunk legyen”, hadd fogjam szaván: *vagy* állítson össze most egy tervet arra, hogy miként szerezzünk pénzt egy vaskos folyóiratra, amelynek ilyen és ilyen a programja, ilyen és ilyen összetételű a szerkesztősége, amely ezeket és ezeket a munkatársakat foglalkoztatja, *vagy* lásson neki ugyanezen terv alapján a „*Proszvescsenyije*” kiszélesítéséhez.

Illetve helyesebben: ne *vagy-vagy*, hanem *is-is*.

Várom válaszát. Bécsből már valószínűleg kapott levelet a „*Proszvescsenyijé*”-vel kapcsolatban. Van rá remény, hogy 1913-ra fenntarthatjuk kis alakú formátumban. Ha azt akarja, hogy „saját folyóiratunk legyen”, akkor rajta, lendítsük előbbre az ügyet közös erővel.

A dasnakokról[121] nem hallottam semmit. De a hírt ostobaságnak tartom. Minden bizonnyal a kormánytól származik, amely be akarja kebelezni török Örményországot.

A PPS-isták* kétségkívül *Ausztria* pártján vannak, és mellette fognak harcolni. Egy osztrák—orosz háború kétségkívül igen hasznos lenne a forradalom szempontjából (egész Kelet-Európában), de Ferenc József és Miklóska aligha fogja megszerezni nekünk ezt az örömet.

Arra kér, hogy gyakrabban tájékoztassam. Szíves-örömest —

---

* A PPS (Polska Partia Socjalistyczna) — Lengyel Szocialista Párt — hívei — *Ford.*

csak reagáljon is rá. Küldöm (egyelőre titoktartás terhe alatt) a közelmúltban megtartott tanácskozásunk határozatait (a tanácskozás véleményem szerint nagyon jól sikerült, és jelentős szerepet fog játszani).

Azt mondják, a határozatok az irodalom legunalmasabb műfajához tartoznak. Én már túlságosan hozzászoktam ehhez a műfajhoz. Írja meg, mennyire tartja olvasmányosnak őket (különösen a forradalmi sztrájkokról és a likvidátorokról szólókat).

Miféle rossz következményei voltak Oroszországban az amnesztia hírének? Nem tudom. Írja meg.

N. K. üdvözletét küldi.

Meleg kézszorítással
Lenin

Krakkóból Capri szigetére
1913 január végén
Lenin Művei. 36. köt. 53–56. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.!

Mi az, bátyuska, rosszul viselkedik? Agyondolgozta magát, fáradt, ideges. Ez bizony nincs rendjén. Capriban, méghozzá télen, amikor bizonyára nem „rohanják meg'' olyan sokan, mégiscsak helyes életmódot kellene folytatnia. Felügyelet nélkül volt, hát kirúgott a hámból, ugye? Ejnye, ejnye, nem jól van ez így. Vegye kézbe magát, és fogja kissé szorosabbra a gyeplőt (rendezze az életmódját), de feltétlenül! A betegeskedés manapság teljesen megengedhetetlen dolog. Újabban talán éjszaka dolgozik? Pedig mikor Capriban voltam, azt mondta, hogy csak én forgattam fel a rendet, mert azelőtt mindig idejében lefeküdt. Feltétlenül pihennie kell, és szorosabbra kell fogni a gyeplőt.

Trojanovszkijnak és feleségének megírom, hogy találkozni szeretne velük. Csakugyan jó volna. Derék emberek. Munkában még keveset láttuk őket: de mindaz, amit eddig tudunk róluk, mellettük szól. Vannak anyagi eszközeik is. Fejlődhetnének és sokat tehetnének a folyóiratért. Trojanovszkaja nemsokára Oroszországba utazik.

Rendkívül nagy örömet szerzett nekem és mindnyájunknak, hogy *kézbe veszi* a „Proszvescsenyijé''-t. Én meg már — megvallom — arra gondoltam: mihelyt a mi kis folyóiratunkról, illetve lapocskánkról írok, A. M.-nek rögtön elmegy a kedve tőle. Szánom-bánom, hogy ilyen gondolataim voltak.

Igazán nagyszerű lesz, ha lassanként sikerül megnyernünk a szépírókat és fellendítjük a „Proszvescsenyijé''-t! Nagyszerű! Új, proletár olvasóközönségünk lesz — a lapot olcsóvá tesszük

—, Ön meg csak nyavalygás, renegátság nélküli demokratikus szépirodalmat fog elfogadni. A munkásokat összefogjuk. A munkások pedig egyre nagyszerűbbek. A kúria hat Duma-képviselője most úgy belevetette magát a *Dumán kívüli* munkába, hogy gyönyörűség nézni. Itt fogják majd embereink megerősíteni a munkáspártot, az igazit! A III. dumában sehogy sem tudtuk ezt elérni. Látta a „Lucs"-ban (24. sz.) a négy képviselő lemondó levelét? Jó levél, ugye? Hát a „Pravdá"-ban látta-e? Alekszinszkij jól ír, és egyelőre nem csinál botrányt! Csodálatos. Küldött egy „manifesztumot" (hogy miért csatlakozott a „Pravdá"-hoz). Nem közölték. S *egyelőre* mégsem csinált botrányt. Csodá-la-tos. Bogdanov viszont botrányt csinál: óriási szamárságot írt a „Pravda" 24. számában. Nem, vele nem boldogulunk! Elolvastam a „Manny mérnök"-ét. Ismét a régi mechanizmus-idealizmus, úgy eldugva, hogy sem a munkások, sem a „Pravda" ostoba szerkesztői nem vették észre. Nem, ez a machista reménytelen eset, mint ahogy Lunacsarszkij is az (cikkét köszönöm). Ha legalább Lunacsarszkijt épp úgy el lehetne választani esztétikai téren Bogdanovtól, mint ahogy Alekszinszkij kezdett elválni tőle politikai téren ... ha az a „ha" nem volna ...

Ami az anyagra és szerkezetére vonatkozó elméletet illeti, teljesen egyetértek Önnel abban, hogy erről írni kell, és hogy ez jó ellenszere annak a „méregnek, amelyet a kialakulatlan orosz lélek magába szív". Csakhogy helytelenül hívja ezt a mérget „metafizikának". *Idealizmus* és agnoszticizmus a neve.

Mert hiszen a machisták a materializmust nevezik metafizikának. És éppen a legtekintélyesebb modern fizikusoknak egy *csoportja* a rádium, az elektronok stb. „csodáit" *felhasználja* arra, hogy a filozófiai idealizmus alakjában becsempéssze a *jóistent* — a legdurvábbat is, a legfinomabbat is.

A nacionalizmust illetőleg teljesen egyetértek Önnel abban, hogy ezzel komolyabban kell foglalkozni. Nálunk egy remek grúz nekiült egy hosszú cikknek a „Proszvescsenyije" részére, összegyűjtve *minden* osztrák stb. anyagot.[122] Ennek a kérdésnek most nekiduráljuk magunkat. De hogy a mi határozataink (nyomtatásban küldöm őket) nem egyebek, mint „a szócséplés, a bürokratizmus iskolapéldái" — már megbocsásson, hiába méltóztatik szidni őket. Nem. Ezekben nyoma sincs a szócséplésnek. Nálunk és a Kaukázusban a grúz + örmény + tatár + orosz szociáldemokraták *több mint tíz évig együtt* dolgoztak, *egy* szociáldemokrata szervezetben. Ez nem frázis, hanem a nemzeti kérdés proletár megoldása. Az egyetlen megoldás. Így volt Rigában is: oroszok + lettek + litvánok; csak a *szeparatisták* különültek el — a Bund. Vilnában úgyszintén.

Van két jó szociáldemokrata brosúra a nemzetiségi kérdésről: Strasseré és Pannekoeké. Ha akarja, elküldöm. Van ott valaki, aki lefordítja Önnek németről?

Nem, arra az ocsmányságra, ami Ausztriában van, nálunk *nem fog sor kerülni*. Nem engedjük! No meg itt a mieink, a nagyoroszok többen is vannak. A munkások között nem fogjuk terjeszteni az „osztrák szellemet".

Ami Pjatnyickijt illeti, én a bírói eljárás *mellett* vagyok. Nincs értelme teketóriázni. Az érzelgősség itt megbocsáthatatlan hiba volna. A szocialisták egyáltalán nincsenek az állami bíráskodás igénybevétele ellen. Mi a legális lehetőségek felhasználása *mellett* vagyunk. Marx és Bebel még szocialista ellenfeleikkel szemben is megtették, hogy a törvényszékhez fordultak. Tudni kell a módját, *hogyan* csináljuk, de meg kell tennünk. *Pjatnyickijt minden további nélkül el kell ítélni.* Ha Önnek ezért szemrehányást tennének — fütyüljön rájuk. Csak a képmutatók fogják ezt a szemére vetni. *Megbocsáthatatlan hiba* lenne engedni Pjatnyickijnak és elnézni bűneit csak azért, mert félünk a bíróságtól.[123]

Nos, már túlságosan sokat fecsegtem. Írja meg, milyen az egészségi állapota.

Lenin

P. S. A pétervári *Fomát* ismerjük. Most Narimban van. Az uráli Foma? Arra valahogy nem emlékszem. Az 1907-es kongresszuson a pétervári Foma vett részt.

Krakkóból Capri szigetére
1913 február második felében
Lenin Művei. 35. köt. 66—68. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! Ma elolvastam a „manifesztumot”...[124]

Az írói amnesztia, úgy látszik, teljes. Meg kellene próbálnia hazatérni — *persze, előbb meg kell tudnia, nem készülnek-e valami gazságra Ön ellen az „iskola”[125] stb. miatt*. Valószínűleg nem vonhatják felelősségre érte.

Remélem, nem úgy látja a dolgot, hogy nem szabad „elfogadni” az amnesztiát. Ez helytelen nézet volna: egy forradalmár manapság sokkal *többet* tehet magában Oroszországban, sőt képviselőink még alá is írják az „ünnepélyes fogadalmat”.

Az Ön esetében pedig nem aláírásról van szó, hanem az amnesztia felhasználásáról. Írja meg, mi a véleménye, és mik az *elképzelései*. Ugye meglátogat, ha már útnak indul — hiszen nem is kell kerülőt tennie!

A forradalmi írónak az a lehetőség, hogy bebarangolhatja Oroszországot (az új Oroszországot), azt jelenti, hogy százszorta több ütést mérhet ezután a Romanovokra és társaikra...

Megérkezett előző levelem? Már régóta nem kaptam hírt Önről. Egészséges?

Lenin

P. S. Megkapta N. K. levelét és az *anyagokat?*

Krakkóból Capri szigetére
1913. március 6-a után
Lenin Művei. 35. köt. 70. old.

A MARXIZMUS HÁROM FORRÁSA ÉS HÁROM ALKOTÓRÉSZE

Marx tanítása a civilizált világon mindenütt a legnagyobb ellenségeskedést és gyűlöletet váltja ki az egész polgári tudományból (mind a kincstári, mind a liberális tudományból), amely holmi „ártalmas szekta"-félét lát a marxizmusban. A burzsoá tudománytól más nem is várható, mert „elfogulatlan" társadalomtudomány osztályharcon felépülő társadalomban nem lehetséges. Így vagy úgy, de az *egész* kincstári és liberális tudomány *védelmezi* a bérrabszolgaságot, a marxizmus viszont könyörtelenül hadat üzen neki. A bérrabszolgaság társadalmában elfogulatlan tudományt várni éppolyan ostoba együgyűség volna, mint elfogulatlanságot várni a gyárosoktól abban a kérdésben, hogy fel kell-e emelni a munkások bérét a tőke profitjának a rovására.

De ez még nem minden. A filozófia története és a társadalomtudomány története teljes világossággal mutatja, hogy a marxizmusban nyoma sincs semmiféle „szektásságnak", holmi begubózott, megcsontosodott tanításnak, amely az egyetemes civilizáció fejlődésének országútjától *távol* jött létre. Ellenkezőleg, Marx lángelméje éppen abban nyilatkozik meg, hogy azokra a kérdésekre adott választ, amelyeket az emberiség haladó elméi már felvetettek. Marx tanítása a filozófia, a politikai gazdaságtan és a szocializmus legnagyobb képviselői tanításának egyenes és közvetlen *folytatásaként* jött létre.

Marx tanítása mindenható erejű, mert igaz. Teljes és következetes tanítás ez, amely az embereknek egységes világnézetet ad, olyat, amely semmilyen babonával, semmilyen reakcióval, a burzsoá elnyomás semmilyen védelmezésével nem egyeztethető öszsze. Jogos örököse a legnagyobb értékeknek, melyeket az emberiség a XIX. század folyamán alkotott: a német filozófiának, az angol politikai gazdaságtannak, a francia szocializmusnak.

A marxizmusnak erről a három forrásáról és egyben három alkotórészéről fogunk röviden beszélni.

I

A marxizmus filozófiája a *materializmus*. Európa egész újabbkori története folyamán és különösen a XVIII. század végén Franciaországban, ahol döntő ütközet játszódott le minden középkori limlom ellen, az intézményekben és az eszmékben uralkodó hűbériség ellen, a materializmus bizonyult az egyetlen következetes filozófiának, amely összhangban van a természettudomány minden tanításával, s ellenségesen áll szemben a babonákkal, az álszenteskedéssel stb. A demokrácia ellenségei ezért minden erejükkel igyekeztek „megcáfolni'', aláásni, megrágalmazni a materializmust, és védelmükbe vették a filozófiai idealizmus különböző formáit, amely valamiképpen mindig a vallást védelmezi vagy támogatja.

Marx és Engels a leghatározottabban síkraszálltak a filozófiai materializmus mellett, és nemegyszer megmagyarázták, milyen nagy hiba minden eltérés ettől az alaptól. Nézeteiket a legvilágosabban és legrészletesebben Engels fejtette ki „Ludwig Feuerbach'' és „Anti-Dühring'' című műveiben, amelyeket, éppúgy, mint a „Kommunista Kiáltvány''-t, kézikönyvként forgat minden öntudatos munkás.

De Marx nem állt meg a XVIII. század materializmusánál, hanem előbbre vitte a filozófiát. Gazdagította a német klasszikus filozófia eredményeivel, különösen a hegeli rendszer eredményeivel, amely azután Feuerbach materializmusára vezetett. Ezek közül az eredmények közül a legfontosabb a *dialektika*, vagyis a fejlődésről szóló tanítás legteljesebb, legmélyebb és minden egyoldalúságtól mentes formája, az örök fejlődésben levő anyagot tükröző emberi tudás viszonylagosságáról szóló tanítás. A természettudomány legújabb felfedezései — a rádium, az elektronok, az elemek átalakulása — fényesen igazolták Marx dialektikus materializmusát, szemben a polgári filozófusok tanaival, akik „újra" visszatérnek a régi, rothadt idealizmushoz.

Marx a filozófiai materializmust elmélyítette, továbbfejlesztette és következetesen érvényesítette: a természetre vonatkozó megismerését kiterjesztette az *emberi társadalom* megismerésére. Marx *történelmi materializmusa* a tudományos gondolkodás hatalmas vívmánya volt. A történelemre és a politikára vonatkozó nézetekben addig uralkodó káosz és önkény helyébe bámulatosan egységes és következetes tudományos elmélet lépett, amely megmutatta, hogyan fejlődik ki a társadalmi élet egyik formájából, a termelőerők növekedése következtében, egy másik, magasabb rendű forma — például a feudalizmusból a kapitalizmus.

Mint ahogy az emberi megismerés a tőle függetlenül létező természetet, vagyis a fejlődő anyagot tükrözi, éppúgy az ember *társadalmi megismerése* (azaz a különböző filozófiai, vallási, politikai stb. nézetek és tanítások) a társadalom *gazdasági szerkezetét* tükrözi. A politikai intézmények a gazdasági alapon emelkedő felépítmények. Látjuk például, hogy a modern európai államok különböző politikai formái arra szolgálnak, hogy megszilárdítsák a burzsoáziának a proletariátus feletti uralmát.

Marx filozófiája következetes filozófiai materializmus, amely az emberiségnek, különösen pedig a munkásosztálynak a megismerés nagyszerű eszközeit adta.

II

Marx, miután felismerte, hogy a gazdasági szerkezet az alap, amelyen a politikai felépítmény emelkedik, a legnagyobb figyelmet ennek a gazdasági szerkezetnek a tanulmányozására fordította. Fő művében, a „Tőké"-ben Marx a modern, vagyis a kapitalista társadalom gazdasági szerkezetét tanulmányozta.

A Marx előtti klasszikus politikai gazdaságtan Angliában, a legfejlettebb kapitalista országban alakult ki. Adam Smith és

David Ricardo, a gazdasági szerkezetet tanulmányozva, megvetették a *munkaértékelmélet* alapját. Marx folytatta művüket. Szilárdan megalapozta és következetesen továbbfejlesztette ezt az elméletet. Kimutatta, hogy minden áru értékét az áru termelésére fordított társadalmilag szükséges munkaidő mennyisége határozza meg.

Ott, ahol a polgári közgazdászok tárgyak közötti viszonyt láttak (áru cseréje árura), Marx *emberek közötti viszonyt* tárt fel. Az árucsere az egyes termelők között fennálló kapcsolatot fejezi ki, amely a piac közvetítésével jön létre. A *pénz* azt jelenti, hogy ez a kapcsolat egyre szorosabbá válik, és bonthatatlan egységbe fűzi az egyes termelők egész gazdasági életét. A *tőke* ennek a kapcsolatnak további fejlődését jelenti: az ember munkaereje válik áruvá. A bérmunkás eladja munkaerejét a föld, a gyár, a munkaeszközök tulajdonosának. A munkás munkanapjának egy részét arra használja fel, hogy fedezze önmaga és családja fenntartásának költségeit (munkabér), a munkanap másik részében pedig ingyen dolgozik, a kapitalistának termeli az *értéktöbbletet*, a profit forrását, a tőkésosztály gazdagságának forrását.

Az értéktöbbletről szóló tanítás Marx gazdasági elméletének sarkköve.

A tőke, melyet a munkás munkája hozott létre, elnyomja a munkást, tönkreteszi a kistulajdonosokat, és létrehozza a munkanélküliek hadseregét. Az iparban a nagyüzem diadala első pillantásra megmutatkozik, de a mezőgazdaságban is ugyanezt a jelenséget látjuk: a nagyüzemi kapitalista földművelés fölénye egyre nő, egyre nagyobb mértékben alkalmaznak gépeket, a parasztgazdaság a pénztőke hálójába kerül, hanyatlik és tönkremegy az elmaradt technika nyomása alatt. A mezőgazdaságban mások a kisüzemi termelés hanyatlásának formái, de maga a hanyatlás kétségtelen tény.

A tőke ugyanakkor, amikor tönkreteszi a kisüzemi termelést, fokozza a munka termelékenységét, és monopolhelyzetet teremt a legnagyobb tőkések egyesülései számára. A termelés maga egyre nagyobb mértékben társadalmivá válik, a munkások százezrei és milliói tömörülnek tervszerű gazdasági szervezetben — de a közös munka termékét maroknyi tőkés sajátítja el. Fokozódik a termelés anarchiája, egymást érik a válságok, egyre veszettebb a hajsza a piacok után, egyre bizonytalanabb a lakosság tömegeinek a megélhetése.

A tőkés rendszer fokozza a munkásoknak a tőkétől való függését, de egyúttal létrehozza az egyesített munka óriási hatalmát.

Marx végigkísérte a kapitalizmus fejlődését az árugazdaság első csíráitól, az egyszerű cserétől legmagasabb formájáig, a nagyüzemi termelésig.

S valamennyi kapitalista ország tapasztalatai, a régieké és az újaké egyaránt, évről évre több és több munkásnak mutatják meg szemléltetően Marx e tanításának igazságát.

A kapitalizmus győzött az egész világon, de ez a győzelem csak előjátéka a munka győzelmének a tőke fölött.

III

Mihelyt a jobbágyrendszert megdöntötték és világrajött a „*szabad*'' kapitalista társadalom, kitűnt, hogy ez a szabadság nem más, mint a dolgozók elnyomásának és kizsákmányolásának új rendszere. Nyomban különféle szocialista tanok keletkeztek mint ennek az elnyomásnak a tükröződései és mint tiltakozás ellene. De a kezdeti szocializmus *utópikus* szocializmus volt. Bírálta, elítélte, átkozta a kapitalista társadalmat, megsemmisüléséről álmodozott, egy jobb rendről szőtt ábrándokat, igyekezett meggyőzni a gazdagokat a kizsákmányolás erkölcstelenségéről.

De az utópikus szocializmus nem tudta megmutatni az igazi kivezető utat. Nem tudta sem a kapitalista bérrabszolgaság lényegét megmagyarázni, sem a kapitalizmus fejlődésének törvényeit feltárni, sem azt a *társadalmi erőt* megtalálni, amely képes arra, hogy egy új társadalom alkotója legyen.

Közben azok a viharos forradalmak, amelyek Európában mindenütt és főleg Franciaországban a hűbériség, a jobbágyrendszer bukását kísérték, mind világosabban feltárták az egész fejlődés alapját és mozgatóerejét: *az osztályok harcát.*

A hűbérurak osztályával szemben a politikai szabadság egyetlen győzelme sem született meg anélkül, hogy kétségbeesett ellenállásba ne ütközött volna. Egyetlen kapitalista ország sem alakult ki többé vagy kevésbé szabad demokratikus alapon anélkül, hogy a tőkés társadalom különböző osztályai ne vívtak volna élethalálharcot egymással. Marx zsenialitása abban áll, hogy bárki másnál előbb le tudta ebből vonni és következetesen érvényesíteni tudta azt a következtetést, amelyre a világtörténelem tanít. Ez a következtetés az *osztályharcról* szóló tanítás.

A politikában az emberek mindig együgyű áldozatai voltak és mindaddig együgyű áldozatai lesznek is az ámításnak és önámításnak, amíg meg nem tanulják, hogy bármely erkölcsi, vallási, politikai és szociális frázis, nyilatkozat, ígéret mögött a különböző osztályok *érdekeit* kell keresni. A régi védelmezői mindig rá fogják szedni a reformok és javítgatások híveit, amíg ezek meg nem értik, hogy minden régi intézmény, bármily képtelennek és rothadtnak lássék is, valamelyik uralkodó osztály erejére támaszkodik. Arra pedig, hogy ezeknek az osztályoknak az ellenállását megtörjük, *csak egy* mód van: magában a környező társadalomban meg kell találni, fel kell világosítani és harcra kell szervezni azokat az erőket, amelyek a régit elsöpörni és az újat megteremteni képes erővé válhatnak, és társadalmi helyzetüknél fogva azzá is kell válniok.

Csakis Marx filozófiai materializmusa mutatta meg a proletariátusnak a kivezető utat abból a szellemi rabságból, amelyben eddig az összes elnyomott osztályok tengődtek. Csakis Marx gazdasági elmélete magyarázta meg a proletariátus valódi helyzetét a kapitalizmus általános rendjében.

Szerte a világon — Amerikától Japánig és Svédországtól Dél-Afrikáig — sokasodnak a proletariátus önálló szervezetei. A proletariátus osztályharca során felvilágosodik és nevelődik, megszabadul a polgári társadalom előítéleteitől, egyre szorosabbra zárja sorait, megtanulja helyesen felmérni sikereit, megedzi erőit, és feltartóztathatatlanul növekszik.

1913. március
Lenin Művei. 19. köt. 3—8. old.

MŰVELT KÉPVISELŐK

Az április 2-i esti ülésen L. G. Ljuc oktobrista, válaszolva a munkásképviselőknek arra a követelésére, hogy tárgyalják meg a lénai eseményekkel kapcsolatos interpellációt, azt mondotta:

,,Két nap múlva lesz a lénai események évfordulója. A szociáldemokraták törekvése szemmel láthatóan ez: *haragítani* (будировать) a munkások érzéseit abból a célból, hogy valamiféle túlkapásokra késztessék őket . . .''

A francia ,,bouder'' szó, amelyet az orosz a ,,будировать'' szóval fordít, azt jelenti — haragudni, duzzogni. Ljuc úr azonban ezt a szót nyilvánvalóan a ,,будоражить'' (felizgatni) vagy talán a ,,возбудить'' (felkelteni) szóból származtatja. Hogy kacagtak a burzsoá képviselő urak és a burzsoá sajtó, amikor az I. dumában egy paraszt a ,,prerogatíva'' szót a ,,рогатка'' (torlasz) értelmében használta! Holott a hiba annál megbocsáthatóbb volt, mert az uralkodó rétegek különféle ,,prerogatívái'' (vagyis kivételes jogai) csakugyan az orosz élet torlaszai. De Ljuc úr műveltsége nem ,,keltette fel'' művelt barátainak és sajtójuknak kacaját.

1913. április 10.
Lenin Művei. 19. köt. 32. old.

„KINEK VAN HASZNA BELŐLE?”

Van egy latin mondás: „cui prodest” — „kinek van haszna belőle?” Ha nem látjuk azonnal, hogy milyen politikai vagy társadalmi csoportok, erők, tényezők védelmeznek bizonyos javaslatot, intézkedést stb., mindig fel kell tennünk ezt a kérdést: „Kinek van haszna belőle?”

Nem az a fontos, hogy *ki* védelmez közvetlenül egy bizonyos politikát — mert a kapitalizmus jelenlegi dicső rendszerében bármely pénzeszsák mindenféle nézetek védelmére mindenkor „felbérelhet” vagy megvásárolhat vagy felhasználhat tetszés szerinti számú ügyvédet, írót, sőt képviselőt, professzort, papot, és így tovább. Üzleties időkben élünk, amikor a burzsoázia nem restell kereskedni a becsülettel sem, a lelkiismerettel sem. Vannak egyszerű lelkek is, akik meggondolatlanságból vagy ostoba megszokásból védelmeznek bizonyos polgári környezetben uralkodó nézeteket.

Nem, a politikában nem olyan fontos, *ki* védelmez közvetlenül bizonyos nézeteket. A fontos az, *kinek van haszna* ezekből a nézetekből, ezekből a javaslatokból, ezekből az intézkedésekből.

Például „*Európa*”, a magukat „civilizáltaknak” nevező országok most veszett akadályversenyt folytatnak a fegyverkezésért. Ezer hangnemben, ezer újságban, ezer szószékről kiabálnak és üvöltenek a honszeretetről, a kultúráról, a hazáról, a békéről, a haladásról — s mindezt annak igazolására, hogy ismét tízmilliókat és százmilliókat költenek mindenféle öldöklő fegyverre, ágyúkra, „dreadnought”-okra (legújabb típusú páncélos hajók) stb.

Kedves közönség! — ezt szeretnénk mondani a „hazaffyak” e frázisai hallatára. Ne higgyetek a frázisoknak, nézzétek meg jobban, *kinek van haszna belőle!*

Nemrégiben az „Armstrong, Whitworth és Társa'' nevű híres angol cég közzétette évi jelentését. A cég főként különféle fegyverkezési cikkeket gyárt. A mérleg 877 000 font sterlinggel zárult, vagyis mintegy *8 millió rubellel*, 12½ *százalékos* osztalékkal!! Mintegy 900 000 rubelt tartaléktőkének vettek stb., stb.

Ide kerülnek hát azok a milliók és milliárdok, amelyeket a munkásokból és parasztokból fegyverkezésre kipréselnek. 12½ százalékos osztalék — ez a tőke *megkétszereződése* 8 év alatt. S akkor még nem is számítjuk az igazgatók stb. különféle prémiumait. Armstrong Angliában, Krupp Németországban, Creuzot Franciaországban, Cockerill Belgiumban, s hányan vannak még a „civilizált'' országokban? Hát a szállítók tömege?

Látjuk, *kinek van haszna* a sovinizmus felszításából, a „patriotizmusról'' (ágyú-patriotizmusról), a kultúra védelméről (a kultúrának irtó fegyverekkel való védelméről) stb. hangoztatott frázisokból!

1913. április 11.
Lenin Művei. 19. köt. 33—34. old.

A VEHISTÁK ÉS A NACIONALIZMUS

(EGY FOLYÓIRAT MARGÓJÁRA)

Unalmas folyóirat a „Russzkaja Miszl''. Csak egyvalami érdekes benne. Ebbe írnak a „*vehista*'' liberálisok, a „Vehi'' című hírhedt renegát könyv munkatársai és hívei, amelyben a szabadság volt hívei szennyel és mocsokkal fröcskölték be a *tömegek szabadságharcát*, s a feketeszázasok elcsépelt módszerével az „értelmiség'' vezette nyájnak tüntették fel a munkások és parasztok demokratikus tömegeit.

Az orosz liberális „művelt társadalom'' szembefordulása a forradalommal, a demokráciával nem véletlen jelenség, hanem elkerülhetetlen volt 1905 után. A burzsoázia megrémült a munkások önállóságától és a parasztok feleszmélésétől. A burzsoázia, kivált a leggazdagabb burzsoázia, kizsákmányoló helyzetét óva, úgy döntött, hogy jobb a reakció, mint a forradalom.

A pénzeszsáknak ezek az önző osztályérdekei hozták létre a liberalizmus körében azt a széles és mély *ellenforradalmi* áramlatot, azt a demokráciaellenes áramlatot, amely minden imperializmus, nacionalizmus és minden sötétfejűség védelmére kel.

Az öntudatos munkásokat nem fogja meglepni a liberálisoknak ez a hitszegése, renegátsága, mert a munkásoknak sohasem volt valami jó véleményük a liberálisokról. De hasznos dolog figyelemmel kísérni, mit hirdetnek a liberális renegátok, *milyen eszmékkel* akarnak harcolni általában a demokrácia, s különösen a szociáldemokrácia ellen.

„Az orosz értelmiségi társadalom — írja a »Russzkaja Miszl«-ben Izgojev úr — meg volt győződve, s zömében most is meg van győződve arról, hogy az európai élet alapvető kérdése a proletariátusnak a burzsoázia ellen, a szocializmusért vívott harca . . .''

Izgojev úr ezt a gondolatot ,,elfogultnak és tévesnek'' mondja, s arra hivatkozik, hogy a németországi lengyelek között, akik nemzeti önállóságukért harcolnak a németek ellen, kialakulóban és növekvőben van egy új középréteg, a ,,demokratikus középosztály''.

Amikor Izgojev ,,intellektuelekről'' beszél, valójában a szocialistákra és a demokratákra gondol. A liberálisnak *nincsen ínyére*, hogy a proletariátusnak a burzsoázia elleni harcát tekintik a legfőbb kérdésnek. A liberálisok igyekeznek lángra lobbantani és szítani a nemzetiségi harcot, hogy *eltereljék a figyelmet* a demokrácia és a szocializmus *fontos* kérdéseiről.

Valójában ,,az európai élet kérdései'' között a szocializmus az első helyet foglalja el, a nemzetiségi harc pedig — a kilencediket, s amellett annyival gyengébb és ártalmatlanabb, minél következetesebben valósítják meg a demokratizmust. Nevetséges dolog még csak összehasonlítani is a proletariátusnak a szocializmusért vívott harcát, ezt a világjelenséget, Kelet-Európa egyik elnyomott nemzetének az őt elnyomó reakciós burzsoázia elleni harcával (a *lengyel* burzsoázia emellett minden kínálkozó alkalommal szíves örömest összefog a *német* burzsoáziával a proletariátus ellen).

1913 április
Lenin Művei. 19. köt. 54—55. old.

A LIBERÁLISOK ÉS AZ EGYESÜLÉSI SZABADSÁG

(Részlet)

... Hasonló volt a helyzet a jobbágyság eltörlésekor. A következetes demokraták, Dobroljubov és Csernisevszkij, joggal gúnyolták a liberálisokat *reformizmusukért*, amelynek titkos rugója mindenkor az a törekvés volt, hogy szárnyát szegjék a tömegek aktivitásának és megvédjék a földesúri kiváltságok egy-egy darabját, mint például a megváltást és így tovább ...

1913. május 4.
Lenin Művei. 19. köt. 57. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.!

Hogy állunk a „Proszvescsenyije'' *májusi* számába ígért kis cikkel vagy elbeszéléssel? Azt írják onnan, hogy *10—15 ezer* példányban ki lehetne adni (lám, hogy haladunk!), ha volna benne Öntől valami. Írja meg, lesz-e. Aztán majd átveszi a „Pravda'', és így lesz vagy negyvenezer olvasója. Igen... a „Proszvescsenyije'' ügyei fellendülhetnének, hiszen *úgy sincs*, az ördög vinné el, egyetlen komoly folyóirat sem a munkások, a *szociáldemokraták*, a forradalmi demokrácia számára; csupa unalmas alak irkál mostanában.

Hogy áll az egészsége? Pihent-e és fog-e pihenni majd a nyáron? Igazán *alaposan* ki kell pihennie magát!

Nálam bajok vannak, feleségem megbetegedett. Basedow-kórban. Azok az idegek! Az én idegeim is rakoncátlankodnak egy kissé. A nyarat Poronin faluban töltjük, Zakopane mellett. (Címem: Herrn Wl. Uljanow. *Poronin. Galizien.* Austria.) Szép hely. Egészséges. Kb. 700 méter magasban. Nos, nincs kedve ide látogatni? Érdekes munkások lesznek itt Oroszországból. Zakopane (7 kilométerre tőlünk) ismert klimatikus gyógyhely.

Látta-e Gyemjan Bednij „Meséi''-t? Ha nem, elküldöm őket. Ha igen, írja meg, mi a véleménye róluk.

Kapja rendszeresen a „Pravdá''-t és a „Lucs''-ot? Ügyünk halad — minden akadály ellenére is —, és épül a *forradalmi* szociáldemokrata munkáspárt, bármennyire nem tetszik ez a liberális renegátoknak, likvidátoroknak. Lesz még ünnep a mi utcánkban. Most azt a győzelmet ünnepeljük, amelyet a pétervári munkások arattak a likvidátorokon az új vasasszakszervezet vezetőségválasztásán.

Hanem a „maguk" Lunacsarszkija megéri a pénzét!! De még mennyire megéri! Maeterlinck írásaiban szerinte „tudományos miszticizmus" van ... Avagy Lunacsarszkij és Bogdanov már nem a maguk emberei?

Ez nem tréfa. *Jó egészséget kívánok*. Írjon egy-két szót. *Pihenjen többet*.

Lenin

Uljanow. Austria, *Poronin* (Galizien).

P. S. Hogy tetszett a „Pravda" jubileumi száma?

Poroninból Capri szigetére
1913 május első felében
Lenin Művei. 35. köt. 75–76. old.

A MUNKÁSOSZTÁLY ÉS A NEMZETI KÉRDÉS

Oroszország nemzetiségi szempontból tarka ország. A kormány politikája, a burzsoázia támogatását élvező földesurak politikája keresztül-kasul át van itatva feketeszázas nacionalizmussal.

Ennek a politikának az éle Oroszország azon népeinek *többsége* ellen irányul, amelyek a lakosság *többségét* alkotják. Emellett azonban felüti a fejét más nemzetek (a lengyel, a zsidó, az ukrán, a grúz nemzet stb.) burzsoá nacionalizmusa is, s igyekszik a munkásosztályt a nemzetiségi harccal vagy a nemzeti kultúráért vívott harccal *elvonni* nagy világtörténelmi feladataitól.

A nemzeti kérdést valamennyi öntudatos munkásnak világosan fel kell vetnie és el kell döntenie.

Amikor a burzsoázia a néppel együtt, a dolgozókkal együtt a szabadságért küzdött, a nemzetek teljes szabadsága és teljes egyenjogúsága mellett szállt síkra. Az előrehaladott országok, Svájc, Belgium, Norvégia stb. példát mutatnak arra, hogyan férnek meg együtt békésen, vagy pedig hogyan válnak külön békésen a szabad nemzetek egy valóban demokratikus rendszerben.

Most a burzsoázia fél a munkásoktól, s a Puriskevicsek, a reakció szövetségét keresi, elárulja a demokratizmust, igyekszik fenntartani a nemzetek elnyomását, illetve jogfosztottságát, *nacionalista* jelszavakkal fertőzi meg a munkásokat.

Napjainkban csakis a proletariátus száll síkra a nemzetek igazi szabadsága és az összes nemzetek munkásainak egysége mellett.

Hogy különböző nemzetek szabadon és békésen megférjenek együtt, vagy különböző államokat alakítva szétváljanak (ha ez nekik megfelelőbb), ahhoz szükség van a teljes demokratizmusra, amelyért a munkásosztály küzd. Egyetlen nemzet, egyetlen nyelv se részesüljön semmiféle kiváltságban! A nemzeti kisebbséggel szemben a legcsekélyebb megszorítást se alkalmazzuk, ne érje a legcsekélyebb igazságtalanság sem! — ezek a munkásdemokrácia elvei.

A tőkések és a földbirtokosok mindenáron meg akarják bontani a különböző nemzetek munkásainak egységét, a világ hatalmasai maguk viszont remekül megférnek egymással mint milliókat „jövedelmező üzletek" (például a lénai aranybányák) részvényesei — pravoszlávok és zsidók, oroszok és németek, lengyelek és ukránok, mind valahányan, akiknek csak *tőkéjük* van, egyetértésben zsákmányolják ki az összes nemzetek munkásait.

Az öntudatos munkások azon az állásponton vannak, hogy valamennyi nemzetiség munkásai *teljes egységben* dolgozzanak mindenféle művelődési, szakmai, politikai stb. munkásszervezetben. Csak hozzanak szégyent magukra a kadet urak az ukránok egyenjogúságának tagadásával vagy megcsorbításával. Csak szórakozzék az összes nemzetek burzsoáziája a nemzeti kultúráról, a nemzeti feladatokról stb., stb. pufogtatott hazug frázisokkal.

A munkások nem fogják engedni, hogy éket verjenek közéjük a nemzeti kultúráról vagy a „nemzeti-kulturális autonómiáról" szóló bármiféle mézesmázos beszédekkel. Az összes nemzetek munkásai egyetértésben, együtt, közös szervezetekben szállnak síkra a teljes szabadság és a teljes egyenjogúság — az igazi kultúra záloga mellett.

A munkások az egész világon meg fogják teremteni a maguk internacionalista kultúráját, amelyet már régóta előkészítenek a szabadság apostolai és az elnyomás ellenségei. A régi világgal, a nemzeti elnyomás, a nemzeti viszálykodás vagy a nemzeti elkülönülés világával a munkások szembeállítják az új világot, a valamennyi nemzet dolgozói közötti egység világát, amelyben egyetlen kiváltságnak sincs helye, és az ember az embert nem nyomja el a legcsekélyebb mértékben sem.

1913. május 10.
Lenin Művei. 19. köt. 74–75. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.!

Réges-régen írtam Önnek Krakkóból — de válasz nincs.

Ma kaptam levelet Oroszországból, Odesszából, hogy Sztark[126] (?) (Capri szigetéről) állítólag meglepődött, mivel nem közöltem az odesszaival a Sztarktól és *Öntől* (!) kapott értesüléseimet az odesszai bolsevik újságról!!

Micsoda félreértés, és honnan származik?? Én azt mondtam az odesszainak, hogy *Ön* ír nekem az odesszai bolsevik újságról, amelyről én *semmit* sem tudok. És a mai napig sem tudok semmit.[127] Az odesszai azt írja, hogy részt vesz benne az „ifjabb Maljantovics". Először hallom. Miféle Maljantovics ez? A „Nyikityics"-féle[128]? (Én egyetlen Maljantovicsot sem ismerek személyesen.) A moszkvai ügyvéd, vagy más?

Írja meg, mit tud. Ki kell bogozni a félreértést.

A nyárra Poroninba (Zakopane mellett) költöztem, a feleségem gyógyítása végett. 1913. VI. 27-re Bernbe utazom vele az operációra. Címem: Poronin (Galizien) Austria.

Bernben két-három hétig leszek. Oda írhat nekem Schklowsky úr címére, 9. Falkenweg 9. Bern (Lenin részére).

Hogy van az egészsége? Összeszedte magát tavasz óta? Tiszta szívből kívánom, pihenjen és szedje össze magát minél jobban.

Lenin

Poroninból Capri szigetére
1913 májusában
Leninszkij Szbornyik. I. köt. 139. old.

LEVÉL A „PRAVDA" SZERKESZTŐSÉGÉNEK

(Részlet)

... Ami Gyemjan Bednijt illeti, továbbra is *kitartok mellette*. Ne törjenek pálcát olyan könnyen, barátaim, az emberi gyengeségek felett! A tehetség ritka kincs. A tehetséget rendszeresen és tapintatosan támogatni kell. Bűnt, mégpedig nagy bűnt követnek el (százszorta nagyobbat, mint a különböző személyes „bűnök", amennyiben akadnak ilyenek ...) a munkásdemokrácia ellen, ha nem karolnak fel egy tehetséges munkatársat, ha *nem segítenek* neki. A konfliktusok jelentéktelenek voltak, de az ügy komoly. Gondolják meg ezt! ...

Poroninból Pétervárra
1913 május végén
Lenin Művei. 35. köt. 77–78. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves Al. Maksz.! Ma kaptunk levelet Pétervárról, amelyben azt írják, hogy a szociáldemokrata képviselők idejövetelére vonatkozó tervünk *(ez a legnagyobb mértékben konspiratív;* úgy határoztunk, hogy Ön az egyetlen, akivel közöljük) közel van a megvalósuláshoz. A „Pravda" híveinek hatos csoportján kívül, mint írják, lehet, hogy Tuljakov, Burjanov, Hausztov, sőt talán még Manykov is eljön. Valószínűleg még néhány munkást (nem képviselőket) is sikerül bevonnunk. Arra kérem, írja meg, eljöhet-e (egy előadássorozatot vagy beszélgetéseket, vagy szemináriumokat tartani — ahogy Önnek tetszik) vagy sem? Jó lenne! Zakopane innen 7 km-re van (vasúton) — igen szép üdülőhely. Ami az útiköltséget illeti — minden valószínűség szerint elő tudjuk teremteni (legalábbis ezt írják). Zakopanéról mint üdülőhelyről beszerezhetünk és megadhatunk Önnek minden felvilágosítást.

Ha egészsége engedi, igazán ruccanjon ide egy kis időre! London és a Capri-szigeti iskola után ismét találkozna munkásokkal.

Malinovszkij el akart utazni Önhöz, de nem tudott, nem volt ideje. Ő meg az összes képviselők meleg üdvözletüket küldik.

Várom válaszát.
Lenin

A lapok tele vannak a „konfliktusról" szóló hírekkel. Úgy gondolom, a „Pravdá"-t meg fogják fojtani. Maklakov valamilyen úton-módon, akár a duma megkerülésével, akár a duma ellenére, vagy másképp, de keresztül fogja ezt vinni.[129]

Akkor megint nekifekszünk az illegális irodalomnak — csak nincs pénzünk.

Mi van, a „kereskedő" még nem adott semmit? Pedig már ideje. Legfőbb ideje.

Címem: Herrn Wl. Uljanov. *Poronin* (Galizien). Autriche.

Poroninból Capri szigetére
Legkésőbb 1913. június 22-én
Lenin Művei. 35. köt. 80—81. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

1913. VII. 25.

Kedves A. M.! Állandóan készültem írni Önnek, de feleségem operációja miatt folyton elhalasztottam a dolgot. Végre tegnapelőtt megoperálták, és most már javul az állapota. A műtét elég súlyos volt — nagyon örülök, hogy sikerült Kochernél operáltatni.

Most az ügyeinkről. Azt írta, augusztusban Berlinben lesz. Augusztus melyik felében? Az elején vagy a végén? Mi augusztus 4-én szándékozunk elutazni innen. A jegyünk Zürich—München—Bécs útvonalra szól, és mindezekben a városokban töltünk néhány napot. (Lehet, hogy az orvos 4-én még nem enged el bennünket — akkor az utazást későbbre halasztjuk.)

Nem találkozhatnánk valahol? Hiszen Önnek bizonyára szintén vagy Bern, vagy Zürich, vagy München felé kell mennie, nem? *Nagyon* fontos volna, hogy találkozzunk. A *„Pravda"* betiltása pokolian súlyos helyzetet teremt. Talán ki tudnánk sütni valamit. Meg aztán Berlinben nagyon sokat tehetne értünk, vagyis a *„Pravdá"*-ért.

Ezért nagyon kérem, *azonnal* írja meg, akár csak néhány szóban is, találkozhatnánk-e augusztus elején itt vagy az említett városok valamelyikében? Ha **nem** lehetséges, akkor részletesebben írok Önnek mindenről, többek közt arról is, hogy mi van az iskolával (a szervező lebukása gyalázatosan keresztülhúzta minden tervünket; most másikat kell keresnünk).

Minden jót kívánok, mindenekelőtt egészséget az utazáshoz. Tehát *azonnal* válaszoljon! Meleg kézszorítással

Lenin

Címem: Herrn Uljanoff. 4. Gesellschaftsstrasse 4. (Svizzera) *Bern.*

Bernből Capri szigetére
Lenin Művei. 35. köt. 84—85. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

1913. szeptember 30.

Kedves A. M.! Egy kicsit késtem a válasszal. Ne vegye rossz néven. Ha tudná, milyen pokolian mérgelődtem Bernben még azután is!! Hiszen ha Ön Veronában volt (a Bebel haláláról szóló távirata Veronából jött[130]) — vagy valami Rom...-ban?? — *megtehettem volna*, hogy Bernből átrándulok Veronába! De hát akkor már *hónapok óta* nem jött Öntől egy sor sem...

Szörnyen aggaszt, amit a betegségéről ír. Jól teszi-e, hogy Capriban él, ahol nem részesül orvosi kezelésben? A németeknek kitűnő szanatóriumaik vannak (pl. St. Blasienban, nem messze a svájci határtól), ahol kezelik és *teljesen* meg is tudják gyógyítani a tüdőbajt, *teljes* hegedést érnek el, a beteget felhizlalják, azután szisztematikusan hozzászoktatják a hideghez, megedzik a megfázással szemben, és gyógyult, munkaképes állapotban bocsátják el.

Ön meg Capri után télen — haza akar utazni Oroszországba???? Rettenetesen félek, hogy megárt az egészségének, és aláássa munkaképességét. Vannak egyáltalán abban az Olaszországban *elsőrangú* orvosok??

Feltétlenül keressen fel egy elsőrangú orvost Svájcban* vagy Németországban —, szánjon rá vagy 2 hónapot a *komoly* gyógykezelésre egy *jó* szanatóriumban. Mert az, hogy elfecséreljen olyan közkincset, mint az egészsége, vagyis hogy betegeskedjék, és aláássa munkaképességét — minden szempontból megengedhetetlen dolog.

---

* Neveket és címeket tudok szerezni.

Hallottam (a „Proszvescsenyije” szerkesztőjétől, aki találkozott Ladizsnyikovval[131]), hogy Ön nincs megelégedve a „*Pravdá*”-val. Mert száraz? Ez igaz. Ezt a fogyatékosságot azonban nem könnyű egy csapásra megszüntetni. Nincs emberünk. Csak *nagy* erőfeszítések árán, egy évvel a lap megindulása után tudtuk elérni azt, hogy Pétervárott *tűrhető* szerkesztőségünk legyen.

(Levelét továbbítottam a „*Proszvescsenyijé*”-nek).

Írja meg, mik a tervei, és *hogy áll az egészsége*. Nagyon kérem, *foglalkozzék komolyan betegsége gyógyításával* —, szavamra, *teljesen ki lehet gyógyulni* belőle, elhanyagolni valósággal őrültség és bűn.

Lenin

P. S. Nekünk részben volt, részben lesz jó olvasóközönségünk. És *látta a* „*Nas Puty*”-ot? Van sikere? Ez már a második napilapunk. Csinálunk egy harmadikat is — délen.

Címem: Uljanow. *Poronin* (Galizien) *Austria*. (Télen Krakkóban leszek: Lubomirskiego 51.)

Poroninból Capri szigetére
Lenin Művei. 35. köt. 89—90. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves Alekszej Makszimovics! Ma ajánlott nyomtatványként elküldöm Önnek a „Proszvescsenyijé"-ben megjelenő regény elejét. Reméljük, nem lesz kifogása ellene. Ha viszont, várakozásunkkal szemben, ellenezné — *táviratozzon* a „Proszvescsenyijé"-nek: „Vojtyinszkijt tegyék félre" vagy „Vojtyinszkij regényét **ne közöljék**".[132]

Az a hír, hogy Önt *új* módszerrel gyógyítja egy „bolsevik", jóllehet csak volt bolsevik, bizony nyugtalanít. Isten őrizzen bennünket az elvtárs-orvosoktól általában, a bolsevik orvosoktól meg különösen! Az esetek 99%-ában az elvtárs-orvosok „szamarak", amint egyszer egy *jó* orvos mondta nekem. Higgye el, hogy (jelentéktelen esetektől eltekintve) *csakis* elsőrendű tekintélyekkel szabad kezeltetnie magát. Hogy egy bolseviknak a felfedezéseit kipróbálja a saját bőrén — ez szörnyű! Persze itt van a nápolyi professzorok ellenőrzése... ha ezek csakugyan hozzáértő professzorok... Tudja, ha télen utazik, akkor *okvetlenül* keressen föl elsőrendű *svájci* meg *bécsi* orvosokat — nem bocsátom meg, ha ezt elmulasztja! Most hogy áll egészségileg?

N. Lenin

P. S. Itt tűrhetően mennek a dolgok; Pétervárott a munkások *minden* legális egyesületben, többek közt a betegbiztosító pénztárakban is *párt-alapon* tömörülnek. Itt is jártak érdekes és értelmes fiúk.

Cím: Wl. Uljanow. Ulica Lubomirskiego 51. *Kraków. Krakau (Galizien)*

Krakkóból Capri szigetére
1913 november elején
Lenin Művei. 36. köt. 254—255. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves Alekszej Makszimovics! Mi az, mit tesz ön? — igazán szörnyű!

Tegnap olvastam a „Recs”-ben válaszát a Dosztojevszkij[133] miatti „felhördülésre”, és már éppen örülni akartam — erre ma megérkezik a likvidátorok lapja, *s ez közli cikkének egy bekezdését,* amely a „Recs”-ből hiányzott.

Ennek a bekezdésnek a szövege a következő:

„Hanem az »istenkeresést« *egyelőre*” (csak egyelőre?) „félre kell tenni — ez haszontalan foglalkozás: ahol nincs, ott ne keress. Ki mint vet, úgy arat. Önöknek nincs istenük, *még*” (még!) „nem teremtették meg. Az isteneket nem keresik, hanem *teremtik;* az életet nem kieszelik, hanem csinálják.”

Kiderül, hogy Ön csak „egyelőre” ellenzi az „istenkeresést”!! Kiderül, hogy Ön *csak* azért ellenzi az istenkeresést, hogy istenépítéssel cserélje fel!!

Hát nem szörnyű, hogy Ön ide *lyukad ki?*

Az istenkeresés semmivel sem különbözik jobban az istenépítéstől vagy istenteremtéstől vagy istencsinálástól stb., mint a sárga ördög a kék ördögtől. Ha nem azért beszélünk az istenkeresésről, hogy állást foglaljunk *mindennemű* ördög és isten ellen, s hogy elítéljünk mindennemű szellemi hullagyalázást (mert hiszen minden isten hullagyalázás, még ha a legtisztább, legideálisabb, nem keresett, hanem épített istenről van is szó) —, hanem azért, hogy a kék ördögöt elébe helyezzük a sárgának, akkor ez százszorta rosszabb, mint ha egyáltalán nem mondunk semmit.

A legszabadabb országokban, olyan országokban, ahol *egyáltalán* nem helyénvaló „a demokráciára, a népre, a közvéleményre és a tudományra" való apellálás — az ilyen országokban (Amerika, Svájc stb.) a népet és a munkásokat különös buzgalommal butítják, éppen egy tiszta, szellemi, épített isten eszméjével. Éppen azért, mert mindenféle vallásos eszme, mindenféle isteneszme, vagy csak az istennel való kacérkodás is kimondhatatlan hitványság, amelyet a *demokratikus* polgárság különös türelemmel (sőt gyakorta még jóindulattal is) fogad, — éppen azért ez a legveszélyesebb hitványság, a legundorítóbb „métely". Millió bűnt, szennyet, erőszakot és ragályt, ami *fizikailag* tapasztalható, sokkal könnyebben ismer fel a tömeg, és ezért ezek sokkal kevésbé veszélyesek, mint a legdivatosabb „eszmei" köntösbe bujtatott, *kifinomult*, szellemi isteneszme. Az a katolikus pap, aki fiatal lányokat ront meg (véletlenül épp a napokban olvastam ilyesmiről egy német újságban), *sokkal kevésbé* veszedelmes éppen a „demokráciára" nézve, mint az a pap, aki nem jár csuhában, aki nem prédikál holmi primitív vallást — a szellemi és demokratikus pap, aki az istenépítést és istenalkotást hirdeti. Mert az előbbi papot *könnyű* leleplezni, elítélni és elkergetni, az utóbbit viszont *nem* olyan egyszerű elkergetni, ezerszer nehezebb leleplezni, az ilyent egyetlen „gyönge, szánalmasan ingadozó" nyárspolgár sem hajlandó „elítélni".

És Ön, aki ismeri az (orosz, de miért éppen az orosz? az olasz talán különb??) *kispolgári* lélek „tehetetlenségét és szánalmas ingadozását", csak megzavarja ezt a lelket a legédeskésebb, cukrozott, mindenféle cifra papírba csomagolt méreggel!!

Igazán szörnyű.

„Elég volt már az önbecsmérlésből, amely nálunk az önkritikát helyettesíti."

Hát az istenépítés nem a *legrosszabb* fajta önbecsmérlés?? Minden ember, aki az *isten* építésével foglalkozik, vagy akár csak eltűri az ilyesmit, a leghitványabb módon *becsmérli önmagát*, „cselekvés" helyett *semmi mást* nem csinál, csak saját köldökét szemléli, önmagában gyönyörködik, s tetejébe saját „én"-

jének éppen a legszennyesebb, legostobább, legbárgyúbb vonásait „szemléli'', amelyeket istenépítésében istenít.

Nem az egyén, hanem a társadalom szempontjából nézve *minden* istenépítésnek az a lényege, hogy *szerelmesen bámulja önönmagát* a bárgyú kispolgárság, a tehetetlen nyárspolgárság, az „önbecsmérlésben'' kéjelgő filiszter és kispolgár, aki „kétségbeesett és fáradt'' (mint azt igen helyesen méltóztatott mondani a *lélekről* — csakhogy nem „orosz'' lelket kellett volna mondani, hanem *kispolgári* lelket, mert akár zsidó, akár olasz, akár angol lélek — *egykutya,* a förtelmes nyárspolgári szellem mindenütt egyformán undorító, s a „demokratikus nyárspolgárság'', amely szellemi hullagyalázással foglalkozik, különösképpen undorító).

Figyelmesen elolvastam cikkét, és *kerestem*, hogy csúszhatott be ez a *hiba,* de nem értem. Mi ez? A „Gyónás'' maradványa, amelyet *maga* is elvetett? Annak a visszhangja volna??

Vagy talán valami más — például sikertelen kísérlet arra, hogy a *proletár* álláspont helyett az *egyetemes demokrácia* álláspontjáig hatoljon le? Talán azért akart gügyögni (bocsásson meg a kifejezésért), mint a gyermekeknek szoktak, hogy az „általában vett demokrácia'' nyelvén beszéljen? Talán a *nyárspolgároknak* szóló „népszerű magyarázat kedvéért'' akarta elfogadni egy percre az ő, vagyis a *nyárspolgárok* előítéleteit??

De hát — bárhogy értelmezzük is a dolgot, ez mindenképpen *helytelen!*

Fentebb azt írtam, hogy *demokratikus* országokban *teljesen* helytelen volna, ha egy proletár író „a demokráciára, a népre, a közvéleményre és tudományra apellálna''. Hát nálunk, Oroszországban? Ez nálunk *sem egészen* helyes, mert ez is hízeleg valamelyest a nyárspolgári előítéleteknek. Egy általános, ködös nyilatkozatot — még a „Russzkaja Miszl'' Izgojevje is hajlandó *két kézzel* aláírni. Miért adjunk ki olyan jelszavakat, amelyeket *Ön* ugyan kitűnően megkülönböztet az izgojevizmustól, *de az olvasó* nem képes megkülönböztetni?? Miért öltsünk az olvasó előtt demokratikus leplet, ahelyett, hogy *világosan* megkülönböztetnénk egymástól a *kispolgárokat* (a tehetetlen, szánalmasan ingatag, fáradt, kétségbeesett, önmagukat bámuló, istent szemlélő, istent építő, istent dédelgető, önmagukat becsmérlő, *ostobán anarchisztikus* — remek kifejezés!! stb., stb. kispolgárt) —, és a *proletárokat* (akik nemcsak a szájukkal tudnak bátrak lenni, akik meg tudják különböztetni a *burzsoázia* „tudományát és közvéleményét" a magukétól, a polgári demokráciát a proletár demokráciától)?

Miért teszi ezt?

Pokolian bánt a dolog.

V. I.

P. S. Ajánlott nyomtatványként küldtünk egy regényt. Megkapta?

P. P. S. *Gyógyíttassa magát* komolyabban, hogy télen is utazhasson *anélkül*, hogy *meghülne* (télen veszélyes az ilyesmi).

V. Uljanov

Krakkóból Capri szigetére
1913 november közepén
Lenin Művei. 35. köt. 100—103. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Kedves A. M.! Megkaptam a regényt[134] és levelét. Véleményem szerint vissza kell tartani a regényt, ha Ön *nincs mellette*. Mellékelem Kamenyev levelét, aki olvasta a regényt (én még nem olvastam).

Megírom Pétervárra, hogy tartsák vissza.

Mellékelem tegnapi levelemet, ne haragudjék, hogy megdühödtem. Talán én Önt *nem jól* értettem? Talán Ön *tréfából* írta, hogy „egyelőre''? És talán az istenépítésről sem komolyan írt?

Kezeltesse magát, az istenért, minél jobban.

Lenin

Krakkóból Capri szigetére
1913 november közepén
Lenin Művei. 36. köt. 256. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

Az istent, az istenit és minden olyan kérdést illetően, mely az istennel kapcsolatos, az Ön szavaiban ellentmondás van — véleményem szerint ugyanaz az ellentmondás, amelyre legutóbbi találkozásunk alkalmával Capriban beszélgetéseink során rámutattam: Ön szakított (vagy látszólag szakított) a „vperjodistákkal", de nem látja a „vperjodizmus" eszmei alapjait.

Most is ez a helyzet. Ön „szörnyen bosszankodik", „nem tudja megérteni, hogy csúszott be az az egyelőre" szó — ezt írja —, ugyanakkor pedig védelmébe veszi az isten és az istenépítés eszméjét.

„Az isten azoknak a törzs, a nemzet, az emberiség által kialakított eszméknek a komplexuma, amelyek felébresztik és szervezik a szociális érzéseket azzal a céllal, hogy az egyént összekössék a társadalommal, hogy megfékezzék a zoológiai individualizmust."

Ez az elmélet nyilvánvaló kapcsolatban van Bogdanov és Lunacsarszkij elméletével, illetve elméleteivel.

Márpedig ez az elmélet nyilvánvalóan helytelen és nyilvánvalóan reakciós. A keresztényszocialistákhoz (a legrosszabbfajta „szocializmushoz" és a szocializmus legrosszabbfajta elferdítéséhez) hasonlóan Ön olyan módszerrel él, amely (az Ön legjobb szándékai ellenére) a papi hókuszpókusz megismétlése: az isten-eszméből kidobják azt, ami *történeti és a köznapi élettel összefüggő* van benne (babonák, előítéletek, egyrészt a tudatlanság és az elesettség, másrészt a jobbágyrendszer és a monarchia szentesítése), mégpedig úgy, hogy az isteneszmébe a történeti és a köznapi élettel kapcsolatos realitás helyére émelyítő nyárspolgári frázist csempésznek (isten = „a szociális érzéseket felébresztő és szervező eszmék").

Ezzel Ön valami „szépet és jót" akar mondani, az „igazságra és méltányosságra" és más effélékre akar utalni. De ez a jó szándék csak az Ön saját, szubjektív „jámbor óhaja". Ám mihelyt leírta, ez az óhaj behatol a *tömegbe*, s akkor ennek *jelentőségét* nem az Ön jó szándékai, hanem a *társadalmi erőviszonyok*, az objektív osztályviszonyok határozzák meg. E viszonyoknál fogva (az Ön akarata ellenére és tudatától függetlenül) az *sül ki* a dologból, hogy Ön voltaképpen a klerikálisok, a Puriskevicsek, II. Miklós és Sztruve urék eszméjét szépítgeti, azt cukrozza meg, mert a *valóságban* az isteneszme **őket** segíti abban, hogy a népet rabságban tartsák. Amikor felcicomázza az isteneszmét, azt a láncot cicomázza fel, amellyel ezek az emberek bilincsbe verik a tudatlan munkásokat és parasztokat. Milyen remek és mélyértelmű eszme ez (az isteneszme), demokrata urak — mondják a papok és társaik —, hiszen még az *„önök"* vezetői is elismerik, s lám mi (papok és társaik) ezt az eszmét szolgáljuk.

Nem igaz az, hogy az isten azoknak az eszméknek a komplexuma, amelyek felébresztik és szervezik a szociális érzéseket. Ez bogdanovi *idealizmus*, ezzel elkenik az eszmék anyagi eredetét. Az isten (történelmileg és a köznapi élet értelmében véve) mindenekelőtt olyan eszmék komplexuma, amelyeket a külső természet és az osztályelnyomás által megfélemlített ember ostoba tehetetlensége szült —, olyan eszmék komplexuma, amelyek *állandósítják* ezt a tehetetlen félelmet, *elaltatják* az osztályharcot. S bár az isteneszme így jön létre, és ez a valódi jelentősége, volt olyan idő a történelemben, amikor a demokrácia és a proletariátus harca az *egyik vallási* eszmének a másik elleni harca formájában folyt. De ez az idő is rég elmúlt. Manapság Európában is, Oroszországban is az isteneszme *mindennemű*, még a legkifinomultabb, legjószándékúbb védelme vagy igazolása is a reakció igazolása.

Az Ön egész meghatározása velejéig reakciós és polgári. Az isten = azoknak az eszméknek a komplexuma, amelyek „felébresztik és szervezik a szociális érzéseket azzal a céllal, hogy az egyént összekössék a társadalommal, hogy megfékezzék a zoológiai individualizmust''.

Miért reakciós ez? Azért, mert a „megfékezés'' zoológiai, papi-feudális gondolatát szépítgeti. A valóságban a „zoológiai individualizmust'' nem az isteneszme fékezte meg, hanem az őshorda és az őskommuna. Az isteneszme *mindig* elaltatta és eltompította a „szociális érzéseket'', az eleven élet helyébe holt dolgokat csempészett, *mindig* a rabszolgaság (a legrosszabb, legkilátástalanabb rabszolgaság) eszméje volt. Az isteneszme sohasem kötötte össze „az egyént a társadalommal'', de mindig *gúzsba kötötte* az elnyomott *osztályokat* az elnyomók *isteni mivoltába* vetett hit kötelékével.

Az Ön meghatározása azért polgári (és tudománytalan, történetietlen), mert globális, általános, „robinsoni'' fogalmakkal operál, nem pedig egy meghatározott történelmi korszak meghatározott *osztályaival.*

Más dolog a vad zűrjén stb. isteneszméje (a félvadé is), és megint más Sztruvéé és társaié. Mindkét esetben az osztályuralom támogatja ezt az eszmét (és ez az eszme is támogatja az osztályuralmat). A jóistennek és az isteninek „népi'' fogalma nem más, mint „népi'' ostobaság, elesettség, tudatlanság; pontosan ugyanolyan, mint a cárról, az erdei manóról alkotott „népi fogalom'', vagy az a felfogás, hogy az asszony verve jó. Egyáltalán nem tudom megérteni, hogyan nevezheti „demokratikusnak'' az isten „népi fogalmát''...

Nem igaz, hogy a filozófiai idealizmus „mindig csak az egyén érdekeit tartja szem előtt''. Descartes talán inkább szem előtt tartotta az egyén érdekeit, mint Gassendi? Vagy Fichte és Hegel inkább, mint Feuerbach?

Hogy „az istenépítés a szociális alapelveknek az individuumban és a társadalomban való továbbfejlődési és felhalmozódási folyamata'' —, ez valósággal szörnyűség! Ha Oroszországban szabadság van, Önt az egész burzsoázia pajzsra emelné ezekért a szavakért, ezért a merőben burzsoá típusú és jellegű szociológiáért és teológiáért.

Nos, egyelőre elég — amúgy is túl hosszúra nyúlik a levél. Még egyszer jó egészséget kívánok, meleg kézszorítással.

V. I.

Krakkóból Capri szigetére
1913 decemberében
Lenin Művei. 35. köt. 104—107. old.

KRITIKAI MEGJEGYZÉSEK A NEMZETI KÉRDÉSSEL KAPCSOLATBAN

(Részlet)

1. A LIBERÁLISOK ÉS A DEMOKRATÁK A NYELVEK KÉRDÉSÉRŐL

A lapok több ízben említést tettek a kaukázusi helytartó beszámolójáról, amelyet nem feketeszázas szellem, hanem félénk „liberalizmus'' jellemez. A helytartó többek között állást foglal a mesterséges russzifikáció, vagyis a nem orosz nemzetiségek eloroszosítása ellen. A Kaukázusban a nem orosz nemzetiségek tagjai *maguk* igyekeznek orosz nyelvre taníttatni gyermekeiket, például az örmény egyházi iskolákban, ahol az orosz nyelv tanítása nem kötelező.

Oroszország egyik legelterjedtebb liberális lapja, a „Russzkoje Szlovo'' (198. sz.) rámutat erre a körülményre, s azt a helyes következtetést vonja le, hogy Oroszországban az orosz nyelv iránti ellenszenv „kizárólag'' az orosz nyelv „mesterséges'' (azt kellett volna mondani: erőszakos) terjesztésének a következménye.

„Az orosz nyelv sorsa miatt nem kell aggódnunk. Maga fogja kivívni elismerését Oroszország-szerte'' — írja a lap. S ez igaz, mert a gazdasági forgalom követelményei mindig arra fogják kényszeríteni az egy államban élő nemzeteket (amíg együtt akarnak élni), hogy megtanulják a többség nyelvét. Minél demokratikusabb lesz Oroszország rendszere, annál erősebben, gyorsabban és szélesebb körben fog fejlődni a kapitalizmus, annál sürgetőbben fogják követelni a gazdasági forgalom szükségletei a különböző nemzetektől, hogy tanulják meg a közös kereskedelmi kapcsolatokra legalkalmasabb nyelvet.

De a liberális lap siet rácáfolni önmagára és bebizonyítani liberális következetlenségét.

> „Még az oroszosítás ellenzői közül is — írja — aligha fogja bárki is tagadni, hogy olyan óriási államban, mint Oroszország, kell lennie egy közös államnyelvnek, és hogy ez a nyelv . . . csakis az orosz lehet.”

Fordított logika! A kis Svájc nem veszít, hanem nyer azzal, hogy nincs egy közös államnyelve, hanem három van: a német, a francia és az olasz. Svájcban a lakosság 70%-a német (Oroszországban 43%-a nagyorosz), 22%-a francia (Oroszországban 17%-a ukrán), 7%-a olasz (Oroszországban 6%-a lengyel és 4½%-a belorusz). Ha az olaszok Svájcban gyakran beszélnek franciául a közös parlamentben, akkor ezt nem valami kegyetlen rendőri törvénytől való félelmükben teszik (ilyen törvény nincs Svájcban), hanem egyszerűen azért, mert egy demokratikus ország civilizált állampolgárai maguk is előnyben részesítik azt a nyelvet, amelyet a többség megért. A francia nyelv nem gyűlöletes az olaszok előtt, mert a francia egy szabad civilizált nemzet nyelve, olyan nyelv, amelyet nem kényszerítenek rájuk visszataszító rendőri rendszabályokkal.

Miért van hát szükség arra, hogy az „óriási” Oroszország, amely sokkalta tarkább, szörnyen elmaradott, *gátat vessen* a fejlődésnek azzal, hogy bármiféle kiváltságot fenntart az egyik nyelv számára? Nem ellenkezőleg, liberális urak? Nem kell-e Oroszországnak, ha utol akarja érni Európát, végeznie minden néven nevezendő kiváltsággal mielőbb, minél teljesebben, minél erélyesebben?

Ha megszűnik minden kiváltság, ha megszűnik az egyik nyelv erőszakos terjesztése, akkor az összes szlávok könnyen és gyorsan megtanulják majd megérteni egymást, és nem fognak megijedni attól a „szörnyű” gondolattól, hogy a közös parlementben különböző nyelveken fognak elhangzani a beszédek. A gazdasági forgalom szükségletei pedig maguk fogják *meghatározni* az illető országnak azt a nyelvét, amelynek ismerete a többség számára a kereskedelmi kapcsolatok érdekében *előnyös*. És ez a meghatározás annál szilárdabb lesz, mert ezt önként fogják elfogadni a különböző nemzetek, annál gyorsabb és szélesebb körű lesz, minél következetesebb lesz a demokratizmus, s minél gyorsabb lesz ennek folytán a kapitalizmus fejlődése.

A liberálisok a nyelv kérdését is, akárcsak minden politikai kérdést, képmutató kalmárokként kezelik, akik egyik kezüket (nyiltan) a demokráciának nyújtják, másikat meg (suttyomban) a feudálisoknak és a rendőröknek. Mi ellenezzük a kiváltságokat — kiabál a liberális, suttyomban pedig hol ezt, hol azt a kiváltságot kunyerálja ki magának a feudálisoktól.

Ilyen *minden* liberális-burzsoá nacionalizmus — nemcsak a nagyorosz (ez a legrosszabb, erőszakos jellege és a Puriskevics urékkal való rokonsága miatt), hanem a lengyel, a zsidó, az ukrán, a grúz és minden más nacionalizmus is. A „nemzeti kultúra" jelszavával *valamennyi* nemzet burzsoáziája mind Ausztriában, mind Oroszországban *valójában* a munkások szétforgácsolását, a demokrácia gyengítését akarja elérni, s kalmár módra alkudozik a feudálisokkal, áruba bocsátva a népjogokat és a népszabadságot.

A munkásdemokrácia jelszava nem a „nemzeti kultúra", hanem a demokratizmus és a nemzetközi munkásmozgalom internacionális kultúrája. Csak próbálja rászedni a burzsoázia a népet mindenféle „pozitív" nemzeti programokkal. Az öntudatos munkás ezt válaszolja neki: a nemzeti kérdésnek csak egy megoldása van (amennyiben megoldása egyáltalán lehetséges a kapitalizmus világában, a nyerészkedés, marakodás és kizsákmányolás világában), s ez a megoldás: a következetes demokratizmus.

Bizonyítékok: Svájc Nyugat-Európában — régi kultúrával rendelkező ország — s Finnország Kelet-Európában — fiatal kultúrával rendelkező ország.

A munkásdemokrácia nemzeti programja: semmiféle kiváltság egyetlen nemzetnek, egyetlen nyelvnek sem; meg kell oldani a nemzetek politikai önrendelkezésének, vagyis állami különválásának kérdését teljesen szabad, demokratikus úton; az egész országra érvényes törvényt kell kiadni, amely törvénytelennek és érvénytelennek minősít minden olyan intézkedést (akár a zemsztvo, akár a város vagy a község stb., stb. hozta), amely bármely tekintetben bármily előjogot biztosít valamelyik nemzetnek, amely megsérti a nemzetek egyenjogúságát vagy a nemzeti kisebbségek jogait, — s az állam minden polgárának joga van megkövetelni, hogy helyezzenek hatályon kívül minden ilyen intézkedést mint alkotmányba ütközőt, és büntetőjogi úton vonják felelősségre mindazokat, akik ilyen intézkedést végrehajtanak.

A nyelv stb. kérdéseiben a különböző polgári pártok közt folyó nemzeti viszálykodással szemben a munkásdemokrácia követeli: *valamennyi* nemzet munkásainak egységét és teljes egybeolvadását *minden* munkásszervezetben, szakszervezetben, szövetkezetben, fogyasztási szövetkezetben, művelődési és minden egyéb társaságban, mindenféle burzsoá nacionalizmus ellensúlyozására. Csak az ilyen egység és egybeolvadás védheti meg a demokráciát, csak ez védheti meg a munkások érdekeit a tőkével szemben — amely máris nemzetközivé vált és egyre inkább azzá válik —, csak ez segítheti elő az emberiség fejlődését ama új életforma felé, amelyben nincs semmiféle kiváltság és semmiféle kizsákmányolás.

2. A „NEMZETI KULTÚRA"

Amint az olvasó látja, a „Szevernaja Pravda"[135] cikke egy példán, nevezetesen a hivatalos államnyelv kérdésén megvilágítja, hogy következetlen és opportunista a liberális burzsoázia, amely a nemzeti kérdésben egy követ fúj a feudálisokkal és a rendőrökkel. Mindenki tudja, hogy a liberális burzsoázia az államnyelv kérdésén kívül számos más hasonló kérdésben ugyancsak áruló, képmutató és korlátolt módon (még a liberalizmus érdekei szempontjából is korlátolt módon) jár el.

Mi következik ebből? Ebből az következik, hogy *mindenfajta* liberális-burzsoá nacionalizmus hallatlanul megfertőzi a munkásokat, roppant kárt okoz a szabadság ügyének és a proletár osztályharc ügyének. Ez már csak azért is veszélyes, mert a burzsoá (és a burzsoá-feudális) tendenciát a „nemzeti kultúra" jelszavával *leplezik*. A nemzeti — nagyorosz, lengyel, zsidó, ukrán stb. — kultúra nevében űzik reakciós és szennyes üzelmeiket *valamennyi* nemzet feketeszázas, klerikális, valamint burzsoá elemei is.

Ez a mai nemzeti élet ténye, ha marxista módon, vagyis az osztályharc szempontjából vizsgáljuk ezt az életet, ha a jelszavakat nem üres „általános elvekkel", szóvirágokkal és frázisokkal, hanem az osztályok érdekeivel és politikájával vetjük egybe.

A nemzeti kultúra jelszava burzsoá (gyakran pedig feketeszázas-klerikális) csalás. A mi jelszavunk a demokratizmus és a nemzetközi munkásmozgalom internacionális kultúrája.

A bundista Libman úr erre harcba veti magát, és a következő gyilkos tirádával semmisít meg engem:

> „Mindenki, aki csak egy kicsit is ismeri a nemzeti kérdést, tudja, hogy az internacionális kultúra nem innacionális kultúra (nemzeti forma nélküli kultúra); az innacionális kultúra, amely nem lehet sem orosz, sem zsidó, sem lengyel, hanem csak tiszta kultúra, értelmetlenség; az internacionális eszméket csakis akkor teheti magáévá a munkásosztály, ha alkalmazzuk őket ahhoz a nyelvhez, amelyen a munkás beszél, és azokhoz a konkrét nemzeti körülményekhez, amelyek között a munkás él; a munkás nem lehet közömbös nemzeti kultúrájának helyzetével és fejlődésével szemben, mert e kultúra közvetítésével, és csakis e kultúra közvetítésével részesülhet »a demokratizmus és a nemzetközi munkásmozgalom internacionális kultúrájából«. Ez már régóta ismeretes, de V. I. minderről tudni sem akar . . ."

Vegyük szemügyre ezt a tipikusan bundista gondolatmenetet, amely — mint látják — arra hivatott, hogy megdöntse az általam felállított marxista tézist. A bundista úr rendkívül önhitten, a „nemzeti kérdés ismerőjeként" közönséges burzsoá nézeteket tálal fel „régóta ismeretes" igazságok gyanánt.

Igen, az internacionális kultúra nem nemzeti jelleg nélküli kultúra, kedves bundista. Ezt nem mondta senki. Senki sem állította, hogy van olyan „tiszta" kultúra, amely se nem lengyel, se nem zsidó, se nem orosz stb., úgyhogy ön ezzel az üres szócséplással csak el akarja terelni az olvasó figyelmét, és szépen csengő szavakkal el akarja homályosítani a dolog lényegét.

Minden nemzeti kultúrában megvannak — ha nem is kifejlett formában — a demokratikus és a szocialista kultúra *elemei*, mert *minden* nemzetben van dolgozó és kizsákmányolt tömeg, amelynek az életkörülményei elkerülhetetlenül demokratikus és szocialista ideológiát szülnek. De *minden* nemzetben van burzsoá kultúra is (a legtöbb nemzetben pedig még feketeszázas és klerikális kultúra is) — mégpedig nem csupán „elemek", hanem *uralkodó* kultúra formájában. Ezért a „nemzeti kultúra" általában a földbirtokosok, a papok, a burzsoázia kultúrája. Ezt az alapigazságot, amely minden marxista számára elemi igazság, a bundista homályban hagyta, „elmosta" szavai áradatával, vagyis valójában az osztályok közti szakadék feltárása és megmagyarázása *helyett* elfedte a szakadékot az olvasó előtt. A bundista *valójában* mint burzsoá szólalt meg, akinek minden érdeke az osztályfeletti nemzeti kultúrába vetett hit terjesztését követeli meg.

Amikor kiadjuk „a demokratizmus és a nemzetközi munkásmozgalom internacionális kultúrájának" jelszavát, *minden* nemzeti kultúrának *csupán* demokratikus és szocialista elemeit veszszük át, mégpedig *csakis és feltétlenül minden* nemzet burzsoá kultúrájának, burzsoá nacionalizmusának ellensúlyozására. Egyetlen demokrata és főként egyetlen marxista sem tagadja a nyelvek egyenjogúságát vagy annak szükségességét, hogy anyanyelvünkön vitázzunk „saját" burzsoáziánkkal, anyanyelvünkön propagáljuk az antiklerikális vagy antiburzsoá eszméket „saját" parasztságunknak és városi kispolgárságunknak — erről beszélni sem kell, ezekkel a vitathatatlan igazságokkal a bundista eltakarja a vitás kérdéseket, vagyis a tulajdonképpeni kérdést.

A kérdés az, hogy a marxisták közvetlenül vagy közvetve kiadhatják-e a nemzeti kultúra jelszavát, vagy pedig kötelesek minden nyelven, „alkalmazkodva" minden helyi és nemzeti sajátossághoz, a munkások *internacionalizmusának* jelszavát hirdetni a nemzeti kultúra jelszavával szemben.

A „nemzeti kultúra" jelszavának jelentőségét nem valamelyik intellektuelnek az az ígérete vagy jó szándéka határozza meg, hogy ezt a jelszót úgy „értelmezi", hogy „rajta keresztül lehet megvalósítani az internacionális kultúrát". Gyermeteg szubjektivizmus volna, ha így néznénk ezt a kérdést. A nemzeti kultúra jelszavának jelentőségét az adott ország és a világ minden országa osztályainak objektív viszonya határozza meg. A burzsoázia nemzeti kultúrája *tény* (és ismétlem, hogy a burzsoázia mindenütt egy követ fúj a földbirtokosokkal és a papokkal). A harcias burzsoá nacionalizmus, amely elbutítja, elbolondítja a munkásokat, s éket ver közéjük, hogy a burzsoázia pórázára kösse őket — ez korunk döntő ténye.

Aki a proletariátust akarja szolgálni, annak egyesítenie kell minden nemzet munkásait, lankadatlanul harcolva mind *a* „*saját*", mind az idegen burzsoá nacionalizmus ellen. Aki a nemzeti kultúra jelszavát védelmezi, annak a nacionalista nyárspolgárok, nem pedig a marxisták között a helye.

Nézzünk egy konkrét példát. Elfogadhatja-e a nagyorosz marxista a nagyorosz nemzeti kultúra jelszavát? Nem fogadhatja el. Aki elfogadja, annak a nacionalisták, nem pedig a marxisták között a helye. A mi feladatunk az, hogy harcoljunk a nagyoroszok uralkodó, feketeszázas és burzsoá nemzeti kultúrája ellen, s hogy kizárólag internacionális szellemben és más országok munkásaival szoros szövetségben fejlesszük azokat a csírákat, amelyek megvannak a mi demokratikus mozgalmunk és munkásmozgalmunk történetében is. Harcolj saját nagyorosz földbirtokosaid és burzsoáid ellen, az ő „kultúrájuk" ellen, az internacionalizmus nevében, harcolj, „alkalmazkodva" a Puriskevicsek és Sztruvék sajátosságaihoz — ez a te feladatod, nem pedig az, hogy a nemzeti kultúra jelszavát hirdesd vagy megtűrd.

Ugyanez vonatkozik a legelnyomottabb, a legüldözöttebb nemzetre, a zsidó nemzetre is. A zsidó nemzeti kultúra a rabbik és a burzsoák jelszava, ellenségeink jelszava. De vannak a zsidó kultúrában és a zsidóság egész történetében más elemek is. Az egész világ 10,5 milliónyi zsidóságának valamivel több mint a fele Galíciában és Oroszországban, ebben a két elmaradott, félvad országban él, amelyek *erőszakkal* kaszt helyzetben tartják a zsidókat. A zsidóság másik fele a civilizált világban él, s ott nincs kasztszerűen elkülönítve. Ott világosan megmutatkoztak a zsidó kultúra nagyszerű, nemzetközi jelentőségű, haladó vonásai: internacionalizmusa, fogékonysága a kor haladó mozgalmai iránt (a demokratikus és a proletár mozgalmakban részt vevő zsidók arányszáma mindenütt magasabb a zsidóknak az egész lakossághoz viszonyított arányánál).

Aki közvetlenül vagy közvetve kiadja a zsidó „nemzeti kultúra'' jelszavát, az (bármilyen nemesek is szándékai) a proletariátus ellensége, a zsidóság *régi, kaszt jellegű* életmódjának híve, a rabbik és a burzsoák szekértolója. Ezzel szemben azok a marxista zsidók, akik a nemzetközi marxista szervezetekben összeolvadnak az orosz, a litván, az ukrán és az egyéb nemzetiségű munkásokkal, hozzájárulva a maguk obulusaival (oroszul is és zsidóul is) a munkásmozgalom internacionális kultúrájának megteremtéséhez, azok a zsidók a „nemzeti kultúra'' jelszava elleni harcukkal — a Bund[136] szeparatizmusa ellenére — a zsidóság legjobb hagyományait folytatják.

Burzsoá nacionalizmus és proletár internacionalizmus — ez két kibékíthetetlenül ellenséges jelszó, amelyek megfelelnek az egész tőkés világ két nagy osztálytáborának, és *két* politikát (sőt: két világszemléletet) fejeznek ki a nemzeti kérdésben. A bundisták azzal, hogy a nemzeti kultúra jelszavát védelmezik, és erre az úgynevezett „kulturális nemzeti autonómia'' egész tervét és gyakorlati programját építik, a *valóságban* a burzsoá nacionalizmust terjesztik a munkások soraiban.

3. AZ „ASSZIMILÁCIÓ'' NACIONALISTA MADÁRIJESZTŐJE

Ha szemügyre vesszük az asszimilációnak*, vagyis a nemzeti sajátosságok elvesztésének, a más nemzetbe való beolvadásnak a kérdését, világos képet alkothatunk magunknak a bundisták és elvbarátaik nacionalista ingadozásainak következményeiről.

Libman úr, híven tolmácsolva és ismételve a bundisták szokásos érveit, helyesebben, módszereit, „*régi asszimilációs dajkamesének*'' nevezte azt a követelést, hogy az adott állam valamennyi nemzetiségének munkásai egységes munkásszervezetekben egyesüljenek és olvadjanak össze (lásd fentebb a „Szevernaja Pravda'' cikkének befejezését).

„Arra a kérdésre tehát — írja F. Libman úr a »Szevernaja Pravda« cikkének befejező részével kapcsolatban —, hogy »milyen nemzetiségű ön?« a munkásnak azt kell válaszolnia: szociáldemokrata vagyok."

---

* Szó szerint — azonosulás, hasonulás.

Bundistánk ezt a szellemesség netovábbjának tartja. Valójában végképp leleplezi magát az „asszimiláció" körüli *ilyen* szellemeskedéssel és handabandázással, mely egy következetesen demokratikus és *marxista* jelszó *ellen irányul*.

A fejlődő kapitalizmus a nemzeti kérdésben két történelmi tendenciát ismer. Az első: a nemzeti élet és a nemzeti mozgalmak ébredése, harc minden nemzeti elnyomás ellen, nemzeti államok alakítása. A második: a nemzetek közti különféle kapcsolatok kifejlődése és élénkülése, a nemzeti válaszfalak ledöntése, a tőke, általában a gazdasági élet, a politika, a tudomány stb. nemzetközi egységének megteremtése.

Mindkét tendencia a kapitalizmus egyetemes törvénye. Az előbbi a kapitalista fejlődés kezdetén dominál, az utóbbi az érett, a szocialista társadalommá való átalakulás felé haladó kapitalizmusra jellemző. A marxisták nemzeti programja mindkét tendenciával számol, amikor először, védelmezi a nemzetek és a nyelvek egyenjogúságát, s nem tűr meg semmiféle *kiváltságot* ebben a tekintetben (és védelmezi a nemzetek önrendelkezési jogát, amelyről alább még külön lesz szó), másodszor pedig védelmezi az internacionalizmus elvét, azt az elvet, hogy engesztelhetetlenül harcolni kell a proletariátusnak burzsoá nacionalizmussal való megmételyezése ellen, még ha a legkifinomultabb is ez a nacionalizmus.

Felvetődik a kérdés: miről is van szó bundistánknál, amikor az „asszimiláció" ellen mennydörög? A nemzetek elleni erőszakról, az egyik nemzetnek biztosított *kiváltságokról* itt *nem beszélhetett*, mert ide egyáltalában nem illik az „asszimiláció" szó; mert minden marxista, egyenként és mint hivatalos egységes egész egyaránt teljesen határozottan és egyértelműen elítélte még a legkisebb nemzeti erőszakot, elnyomást, jogegyenlőtlenséget is; mert, végül, a „Szevernaja Pravda" cikke is — amelyet a bundista megtámadott — ezt az általánosan elismert marxista gondolatot fejezi ki kétségbevonhatatlan következetességgel.

Nem, itt nem lehet mellébeszélni. Libman úr úgy ítélte el az „asszimilációt'', hogy *nem* erőszakot, *nem* jogegyenlőtlenséget, nem kiváltságokat értett rajta. Marad-e még valami reális tartalma az asszimiláció fogalmának, ha félreteszünk mindennemű erőszakot és mindennemű jogegyenlőtlenséget?

Kétségtelenül marad. Megmarad a kapitalizmusnak az a világtörténelmi tendenciája, hogy ledöntse a nemzeti válaszfalakat, eltörölje a nemzeti különbségeket, *asszimilálja* a nemzeteket, s ez a tendencia évtizedről évtizedre erőteljesebben jelentkezik, és most egyike azoknak a hatalmas hajtóerőknek, amelyek a kapitalizmust szocializmussá változtatják.

Nem marxista, sőt, még csak nem is demokrata az, aki nem ismeri el és nem védelmezi a nemzetek és a nyelvek egyenjogúságát, aki nem harcol mindennemű nemzeti elnyomás vagy jogegyenlőtlenség ellen. Ez kétségtelen. De az sem kétséges, hogy az az álmarxista, aki kígyót-békát kiált más nemzet marxistájára az „asszimiláció'' miatt, az valójában nem más, mint közönséges *nacionalista kispolgár*. Ebbe a nem valami előkelő társaságba tartoznak az összes bundisták és (amint hamarosan látni fogjuk) az L. Jurkevics úrhoz, Doncov úrhoz és társaikhoz hasonló ukrán szociál-nacionalisták is.

Hogy konkrétan bemutassuk, mennyire reakciósak e nacionalista kispolgárok nézetei, háromféle adatot sorolunk fel.

Az oroszországi ortodox marxisták „asszimilációs'' törekvése ellen leginkább általában az oroszországi zsidó nacionalisták, de köztük is különösen a bundisták ágálnak. Pedig, mint a fenti adatokból is látható, a világ 10,5 milliónyi zsidóságának *mintegy a fele a civilizált* világban, a legnagyobb mértékű „asszimiláció'' körülményei között él, és csupán a szerencsétlen, megfélemlített, jogfosztott, az (orosz és lengyel) Puriskevicsek által elnyomott oroszországi és galíciai zsidók élnek a legkisebb mértékű „asszimiláció'', a legnagyobb fokú elkülönültség, a „letelepítési sáv'', a „numerus clausus'' és egyéb puriskevicsi gyönyörök körülményei között.

A civilizált világban a zsidóság nem nemzet, mert erősen asszimilálódott — mondja K. Kautsky és O. Bauer. Galíciában és

Oroszországban a zsidóság nem nemzet, hanem sajnos még *kaszt* (mégpedig *nem* saját hibájából, hanem a Puriskevicsek miatt). Olyan emberek vitathatatlan véleménye ez, akik vitathatatlanul ismerik a zsidóság történetét, és figyelembe veszik a fent közölt tényeket.

Miről tanúskodnak ezek a tények? Arról, hogy az „asszimiláció'' ellen csak azok a reakciós zsidó kispolgárok ágálhatnak, akik visszafelé akarják forgatni a történelem kerekét, s akik a történelmet nem Oroszország és Galícia rendjétől Párizs és New York rendje felé, hanem fordítva akarják hajtani.

Sohasem emeltek szót az asszimiláció ellen a zsidóságnak azok a világtörténelmi szerepet játszó legjobbjai, akik közül a demokrácia és a szocializmus kiváló vezérei kerültek ki. Az asszimiláció ellen csak a zsidóság „hátsó felének'' ájtatos szemlélői ordítoznak.

Ha meg akarjuk nézni, hogy a fejlett kapitalizmus mai viszonyai között általában milyen méretekben megy végbe a nemzetek asszimilálódásának folyamata, nagyjából hű képet kapunk erről például az Észak-amerikai Egyesült Államokba való kivándorlás adataiból. Európából az 1891-től 1900-ig terjedő tíz év alatt 3,7 millió, az 1901-től 1909-ig terjedő kilenc esztendő alatt pedig 7,2 millió ember vándorolt ki az Egyesült Államokba. Az 1900. évi népszámlálás szerint az Egyesült Államokban több mint 10 millió külföldi él. New York állam, ahol ugyanez a népszámlálás több mint 78 000 osztrákot, 136 000 angolt, 20 000 franciát, 480 000 németet, 37 000 magyart, 425 000 írt, 182 000 olaszt, 70 000 lengyelt, 166 000 Oroszországból kivándoroltat (nagyrészt zsidókat), 43 000 svédet stb. mutatott ki, olyan malomhoz hasonlít, mely felőrli a nemzeti különbségeket. És az, ami nagy, nemzetközi méretekben megy végbe New Yorkban, végbemegy *minden* nagy városban és gyári településen is.

Aki nem feneklett meg a nacionalista előítéletekben, annak a nemzetek kapitalista asszimilációjában mindenképpen hatalmas történelmi haladást, a különféle istenhátamögötti zugok nemzeti maradiságának megszüntetését kell látnia, különösen, ha olyan elmaradott országról van szó, mint Oroszország.

Nézzük meg Oroszországot és a nagyoroszoknak az ukránokhoz való viszonyát. Magától értetődik, hogy minden demokrata, a marxistákról nem is beszélve, elszántan fog harcolni az ukránok hallatlan megalázása ellen, és követelni fogja teljes egyenjogúságukat. De a szocializmus egyenes elárulása és fölöttébb ostoba politika lenne, *még* az ukránok burzsoá „nemzeti feladatainak" szempontjából is, ha *gyengítenénk* azt a kapcsolatot és azt a szövetséget, mely az ukrán és a nagyorosz proletariátus között *egy* állam határain belül jelenleg fennáll.

A magát szintén „marxistának" nevező Lev Jurkevics úr (szegény Marx!) ennek az ostoba politikának az iskolapéldájával kedveskedik nekünk. 1906-ban — írja Jurkevics úr — Szokolovszkij (Bászok) és Lukasevics (Tucsapszkij) azt állították, hogy az ukrán proletariátus teljesen eloroszosodott, és nincs szüksége külön szervezetre. Jurkevics úr említeni sem próbál egyetlen tényt sem *a kérdés lényegére* vonatkozóan, de rátámad mindkettőjükre, és hisztérikusan üvölti — éppen a legsilányabb, ostoba, reakciós nacionalizmus szellemében —, hogy ez „nemzeti passzivitás", „a nemzeti létről való lemondás", hogy ezek az emberek „szakadást (!!) idéztek elő az ukrán marxisták soraiban" stb. Manapság nálunk, „az ukrán nemzeti öntudatnak a munkások körében észlelhető fejlődése" ellenére, a munkásoknak csak *kisebb részében* van „nemzeti öntudat", a többség pedig — bizonygatja Jurkevics úr — „még az oroszországi kultúra hatása alatt van". S nekünk nem az a feladatunk — kiált fel a nacionalista kispolgár —, hogy „a tömegek után kullogjunk, hanem az, hogy vezessük őket, megvilágítsuk nemzeti feladataikat" („Dzvin"[137], 89. old.).

Jurkevics úrnak ez az egész gondolatmenete elejétől végéig burzsoá-nacionalista gondolatmenet. Ez a gondolatmenet azonban még azoknak a burzsoá nacionalistáknak a szempontjából sem bírja el a kritikát, akik közül egyesek teljes egyenjogúságot és autonómiát kívánnak Ukrajnának, mások viszont független ukrán államot akarnak. Az ukránok szabadságtörekvéseinek ellensége a nagyorosz és a lengyel földbirtokos osztály, továbbá ugyanennek a két nemzetnek a burzsoáziája. Melyik az a társadalmi erő, amely képes szembeszállni ezekkel az osztályokkal?

A XX. század első évtizede tényekkel válaszolt erre: ez az erő csakis a munkásosztály, amely magával vonja a demokratikus parasztságot. Amikor Jurkevics úr meg akarja osztani és ezzel meg akarja gyengíteni azt a valóban demokratikus erőt, melynek győzelme esetén lehetetlen volna a nemzeti erőszak, akkor elárulja nemcsak általában a demokráciának, hanem saját hazájának, Ukrajnának az érdekeit is. A nagyorosz és az ukrán proletárok akcióegysége esetén *lehetséges* a szabad Ukrajna, ilyen egység nélkül viszont szó sem lehet róla.

A marxisták azonban nem érik be a burzsoá nacionalizmus szempontjával. Már néhány évtized óta teljesen határozottan kirajzolódott, hogy a gazdasági fejlődés gyorsabb délen, vagyis Ukrajnában, amely tíz- és százezrével vonzza a parasztokat és a munkásokat Nagyoroszországból a tőkés nagybirtokokra, bányákba, városokba. A nagyorosz és az ukrán proletariátus „asszimilációjának'' ténye — ilyen keretek között — kétségtelen. *És ez* a tény *kétségtelenül* haladó jelenség. Az ostoba, maradi, röghözkötött, lomha nagyorosz vagy ukrán muzsikból a kapitalizmus olyan mozgékony proletárt formál, akinek az életkörülményei áttörik mind a nagyorosz, mind az ukrán sajátos, szűk nemzeti korlátokat. Tegyük fel, hogy Nagyoroszország és Ukrajna között idővel államhatár fog húzódni; a nagyorosz és az ukrán munkások „asszimilációjának'' történelmileg haladó volta ebben az esetben is kétségtelen lesz, mint ahogy Amerikában is haladó jellegű a nemzetek átőrlése. Minél szabadabb lesz Ukrajna és Nagyoroszország, annál *nagyobb arányokban és gyorsabban* fog fejlődni a kapitalizmus, amely akkor még fokozottabban fogja vonzani *valamennyi* nemzet munkásait az állam valamennyi területéről és a munkásságot valamennyi szomszédos államból (ha Oroszország szomszédos államává válna Ukrajnának) a városokba, a bányákba, a gyárakba.

Lev Jurkevics úr úgy jár el, mint vérbeli burzsoá, mégpedig mint rövidlátó, szűk látókörű, korlátolt burzsoá, vagyis mint nyárspolgár, amikor a két nemzet *proletariátusának* érintkezéséhez, összeolvadásához és asszimilációjához fűződő érdekeket elveti az ukrán nemzeti feladat pillanatnyi sikere kedvéért. Az első a nemzeti feladat, a proletár feladat csak utána következik, mondják a burzsoá nacionalisták és nyomukban a Jurkevics, Doncov urak és a hozzájuk hasonló gyász-marxisták. A proletár feladat mindenekelőtt, mondjuk mi, mert ez a feladat nemcsak a munka huzamos időre szóló, alapvető érdekeit és az emberiség érdekeit biztosítja, hanem a demokrácia érdekeit is, demokrácia nélkül pedig sem autonóm, sem független Ukrajna nem képzelhető el.

Végül, Jurkevics úrnak nacionalista gyöngyszemekben rendkívül bővelkedő gondolatmenetéből meg kell még említenünk a következőt. Az ukrán munkásoknak csak kisebb részében van nemzeti öntudat, mondja, ,,a többség még az oroszországi kultúra hatása alatt van'' (більшість перебуває ще під впливом російскої культури).

Aki így szembeállítja az egész ukrán kultúrát az ugyancsak egész nagyorosz kultúrával, amikor a proletariátusról van szó, az a legszemérmetlenebbül elárulja a proletariátus érdekeit a burzsoá nacionalizmus kedvéért.

Két nemzet van minden jelenkori nemzetben — mondjuk mi minden szociál-nacionalistának. Két nemzeti kultúra van minden nemzeti kultúrában. Van egy nagyorosz kultúra, a Puriskevicsek, a Gucskovok és a Sztruvék kultúrája, de van egy másik nagyorosz kultúra is, amelyet Csernisevszkij és Plehanov neve jellemez. *Ugyanilyen két* kultúra van az ukránoknál is, akárcsak Németországban, Franciaországban, Angliában, a zsidóknál stb. Ha az ukrán munkások többsége a nagyorosz kultúra hatása alatt van, bizonyosan tudjuk, hogy a nagyorosz papi és burzsoá kultúra eszméin kívül hatnak rá a nagyorosz demokrácia és szociáldemokrácia eszméi is. Amikor az ukrán *marxista* az előbbi fajta ,,kultúra'' ellen harcol, mindig megkülönbözteti a másik kultúrát, és azt mondja munkástársainak: ,,az öntudatos nagyorosz munkásokkal, irodalmukkal, eszméikkel való érintkezés minden lehetőségét kötelességünk minden erőnkkel megragadni, kihasználni, megerősíteni, ezt követelik *mind* az ukrán, *mind* a nagyorosz munkásmozgalom sarkalatos érdekei.''

Ha az ukrán marxista a nagyorosz elnyomók ellen táplált *teljesen jogos és természetes* gyűlöletében *odáig* ragadtatja magát, hogy ennek a gyűlöletnek akárcsak a szikráját is, akárcsak az idegenkedést is átviszi a nagyorosz munkások proletár kultúrájára és proletár ügyére, akkor ezzel a burzsoá nacionalizmus mocsarába süllyed. Ugyanígy a nagyorosz marxista is a nacionalizmus mocsarába süllyed, mégpedig nemcsak a burzsoá, hanem a feketeszázas nacionalizmus mocsarába is, ha csak egy pillanatra is megfeledkezik az ukránok teljes egyenjogúságának követeléséről vagy önálló állam alakítására való *jogukról*.

A nagyorosz és az ukrán munkásoknak vállvetve, és amíg egy államban élnek, a legszorosabb szervezeti egységben és összetartozásban kell védelmezniük a proletármozgalom közös vagy internacionális kultúráját, abszolút türelemmel kell viseltetniük a propaganda nyelvének kérdése és e propaganda tisztán helyi vagy tisztán nemzeti *részletkérdései* iránt. Ez a marxizmus feltétlen követelménye. Minden olyan agitáció, amely az egyik nemzet munkásainak a másik nemzet munkásaitól való elkülönülését hirdeti, a marxista „asszimiláció'' ellen intézett mindenféle támadás, a proletariátust érintő kérdésekben valamely egész nemzeti kultúrának egy másik állítólag egész nemzeti kultúrával való szembeállítása stb. — mindez *burzsoá* nacionalizmus, amely ellen kíméletlenül harcolnunk kell.

1913 október—december
Lenin Művei. 20. köt. 4—18. old.

KELL-E KÖTELEZŐ ÁLLAMNYELV?

A liberálisok abban különböznek a reakciósoktól, hogy ők legalább az *elemi* iskolára vonatkozólag elismerik az anyanyelven való tanítás jogát. De teljesen egyetértenek a reakciósokkal abban, hogy kötelező államnyelvre szükség van.

Mit jelent a kötelező államnyelv? Gyakorlatilag azt jelenti, hogy a nagyoroszoknak, az oroszországi lakosság kisebbségének nyelvét rákényszerítik Oroszország egész lakosságára. Az államnyelv oktatása minden iskolában *kötelező*. Minden hivatalos ügyet az államnyelven kell intézni, nem pedig a helybeli lakosság nyelvén.

Mivel indokolják a kötelező államnyelv szükségességét azok a pártok, amelyek mellette kardoskodnak?

A feketeszázasok „érvei" természetesen igen kurták: rövidre kell fogni a nemzetiségek gyeplőjét, és nem szabad megengedni, hogy „kirúgjanak a hámból". Oroszország oszthatatlan, és minden nép vesse alá magát a nagyorosz vezetésnek, mert — a feketeszázasok szerint — a nagyoroszok az orosz föld építői és megszerzői. Tehát az uralkodó osztály nyelvének kötelező államnyelvnek kell lennie. Puriskevics úrék azt sem átallanák, hogy teljesen megtiltsák azokat a „kutyának való nyelveket", amelyeken Oroszországnak csaknem 60 százaléknyi nem nagyorosz lakossága beszél.

A liberálisok álláspontja sokkal „kultúráltabb" és „finomabb". Ők amellett vannak, hogy bizonyos határok közt (például az alsófokú iskolában) engedélyezzék az anyanyelvet. De ragaszkodnak ahhoz, hogy legyen kötelező államnyelv. Ez, mondják ők, szükséges a „kultúra" érdekében, az „egységes" és „oszthatatlan" Oroszország érdekében stb.

„Az államiság a kulturális egység megerősítése... Az állami kultúrához feltétlenül hozzátartozik az államnyelv... Az államiság alapja a hatalom egysége, és az államnyelv ennek az egységnek eszköze. Az államnyelvnek ugyanolyan kényszerítő és egyetemesen kötelező ereje van, mint az államiság bármely más formájának...
Ha úgy rendelte a sors, hogy Oroszország egységes és oszthatatlan legyen, akkor keményen ki kell tartani amellett, hogy az orosz irodalmi nyelv használata állami szempontból célszerű."

Ez a liberális tipikus filozófiája az államnyelv szükségességéről.

Az idézett szavakat Sz. Patraskin úrnak a liberális „Gyeny"-ben (7. sz.) közölt cikkéből vettük. Ezekért a gondolatokért, teljesen érthető okokból, a feketeszázas „Novoje Vremja" cuppanós csókkal jutalmazta szerzőjüket. Patraskin úr itt „egészen életrevaló gondolatokat" fejteget, jelentette ki Menysikov lapja (13588. sz.). Ilyen fölöttébb „életrevaló" gondolatokért a feketeszázasok állandóan dicsérik a nacionalista liberális „Russzkaja Miszl"-t is. De hát, hogy is ne dicsérnék, amikor a liberálisok „kulturális" érvek segítségével azt propagálják, ami annyira tetszik a novojevremjásoknak?

Az orosz nyelv nagy és hatalmas, mondják a liberálisok. Ti talán nem akarjátok, hogy mindenki, Oroszország bármelyik távoli zugának lakosa is, ismerje ezt a nagy és hatalmas nyelvet? Talán nem látjátok, hogy az orosz nyelv gazdagítani fogja a nemzetiségek irodalmát, lehetővé teszi számukra, hogy megismerjék a nagy kulturális értékeket stb.?

Ez mind igaz, liberális urak — feleljük mi. Mi önöknél jobban tudjuk, hogy Turgenyev, Tolsztoj, Dobroljubov, Csernisevszkij nyelve nagy és hatalmas. Mi jobban akarjuk, mint önök, hogy minél szorosabb kapcsolat és testvéri egység alakuljon ki kivétel nélkül valamennyi oroszországi nemzet elnyomott osztályai között. Természetesen mi is azon vagyunk, hogy Oroszország minden lakosának módja legyen megtanulni a nagy orosz nyelvet.

Csak egyet nem akarunk: kényszert. Senkit sem akarunk bottal kergetni a paradicsomba, mert akármennyi szép frázist hangoztatnak is önök a „kultúráról'', a kötelező államnyelv kényszerrel, erőszakkal jár. Mi úgy gondoljuk, hogy a nagy és hatalmas orosz nyelv nem szorul arra, hogy bárki is a derestől való félelmében legyen kénytelen megtanulni. Meggyőződésünk, hogy az oroszországi kapitalizmus fejlődése és általában a társadalmi élet egész menete az összes nemzetek közeledéséhez vezet. Száz meg százezer ember kerül át Oroszország egyik végéről a másikra, a lakosság nemzeti összetétele keveredik, s múlhatatlanul megszűnik az elkülönülés és a nemzeti elzárkózás. Akiknek életkörülményeik és munkájuk miatt szükségük lesz az orosz nyelv ismeretére, azok kényszer nélkül is meg fognak tanulni oroszul. De a kényszernek (a botnak) csak egy eredménye lehet: megnehezíti a nagy és hatalmas orosz nyelvnek más nemzetiségi csoportokba való behatolását, és ami a legfőbb — kiélezi a gyűlölködést, milliónyi újabb súrlódási felületet teremt, növeli az ingerültséget, a kölcsönös meg nem értést stb.

Kinek kell ez? Az orosz népnek, az orosz demokráciának nincs erre szüksége. Az orosz nép nem ismer el semmiféle nemzeti elnyomást, még „az orosz kultúra és államiság érdekében'' sem.

Ezért mondják az orosz marxisták, hogy nem kell kötelező államnyelv, hogy biztosítani kell a lakosság számára olyan iskolákat, ahol a helybeli nyelveken tanítanak, és fel kell venni az alkotmányba egy alaptörvényt, amely érvénytelennek nyilvánít mindennemű nemzeti kiváltságot és érvénytelennek nyilvánítja a nemzeti kisebbségek jogainak bármiféle csorbítását...

1914. január 18.
Lenin Művei. 20. köt. 59—61. old.

A NARODNYIKOK N. K. MIHAJLOVSZKIJRÓL

N. K. Mihajlovszkij halálának tizedik évfordulója alkalmával (1904. január 28-án halt meg) a liberális-burzsoá és a narodnyik (vagyis polgári demokratikus) újságokban tömérdek dicsérő cikk jelent meg. Nem csoda, hogy a liberálisok és a polgári demokraták az egekig magasztalják N. K. Mihajlovszkijt, de nem hagyhatjuk szó nélkül az igazság égbe kiáltó eltorzítását és a proletár osztályöntudat megmételyezését, amikor Mihajlovszkijt szocialistának próbálják feltüntetni, és azt próbálják bebizonyítani, hogy Mihajlovszkij burzsoá filozófiája és szociológiája összeegyeztethető a marxizmussal.

Mihajlovszkij a múlt század utolsó harmadában az orosz polgári demokrácia nézeteinek egyik legkiválóbb képviselője és kifejezője volt. A paraszti tömeg, amely a polgári demokratikus eszmék egyetlen komoly és tömeges jellegű hordozója Oroszországban (nem számítva a városi kispolgárságot), akkor még mély álmát aludta. A parasztság legjobbjai és azok, akik teljes együttérzéssel nézték a parasztság súlyos helyzetét, az úgynevezett vegyesrendűek — főleg a tanulóifjúság, a tanítók és más értelmiségiek — igyekeztek felvilágosítani és felébreszteni az alvó paraszti tömegeket.

Az Oroszország felszabadítására irányuló polgári demokratikus mozgalomban Mihajlovszkijnak az volt nagy történelmi érdeme, hogy forrón együttérzett az elnyomott parasztokkal, erélyesen harcolt a feudális elnyomás minden néven nevezendő megnyilvánulása ellen, a legális, nyílt sajtóban legalább célzásokkal védelmezte az együttérzést és a tiszteletet az „illegalitás” iránt, ahol a legkövetkezetesebb és legelszántabb vegyesrendű demokraták működtek, sőt még maga is közvetlenül segített ennek az illegalitásnak. Manapság, amikor nemcsak a liberálisok, hanem a likvidátorok is, a narodnyik („Russzkoje Bogatsztvo") és a marxista likvidátorok egyaránt, szemérmetlenül, sőt, gyakran renegát módon megtagadják az illegalitást, nem mulaszthatjuk el, hogy jó szóval megemlékezzünk Mihajlovszkijnak erről az érdeméről.

De bár Mihajlovszkij lelkes híve volt a szabadságnak és az elnyomott paraszti tömegeknek, megvolt benne a polgári demokratikus mozgalom minden gyengesége is. Azt hitte, hogy az egész föld átadása a parasztoknak — különösen megváltás nélkül — valamiféle „szocialista" intézkedés; ezért „szocialistának" tartotta magát. Ez természetesen óriási tévedés, amelyet teljesen leleplezett mind Marx, mind pedig *valamennyi* civilizált ország tapasztalata, ahol a feudalizmus és az abszulutizmus teljes bukásáig a polgári demokraták *állandóan* „szocialistáknak" képzelték magukat. Az egész föld átadása a parasztoknak, különösen az említett feltételek mellett, igen hasznos intézkedés akkor, amikor a feudális földesurak uralkodnak, de polgári demokratikus intézkedés. Manapság minden értelmes szocialista tudja ezt. A tapasztalatok világszerte bebizonyították, hogy minél több földet kaptak a parasztok (és minél olcsóbban) a feudális uraságoktól, minél több volt a „föld és szabadság", annál *gyorsabban* fejlődött a kapitalizmus, annál *hamarabb* mutatkozott meg a paraszt *burzsoá* természete. Ha N. Rakitnyikov úr (a „Vernaja Miszl[138] 3. számában) mind ez ideig nem értette meg, hogy az a segítség, melyet a proletariátus a *polgári* demokratikus parasztságnak nyújt a feudális földbirtokosokkal szemben, egyáltalán nem „szocializmus", akkor csak mosolyogni lehet ezen a naivitáson. Unalmas dolog cáfolni olyan tévedéseket, amelyeket minden öntudatos munkás már régen elvetett.

Mihajlovszkij nézetei nemcsak a közgazdaságtanban, hanem a filozófiában és a szociológiában is *ál*-szocialista frázisokkal leplezett *polgári demokratikus* nézetek voltak. Ilyen frázis a Mihajlovszkij-féle „haladás formulája", Mihajlovszkij elmélete „az egyéniségért való harcról" stb. A filozófiában Mihajlovszkij *visszafelé* ment Csernisevszkijhez, az utópikus szocializmus legnagyobb oroszországi képviselőjéhez képest. Csernisevszkij materialista volt, és élete végéig (vagyis a XIX. század nyolcvanas éveiig) gúnyolta azokat az engedményeket, amelyeket a divatos „pozitivisták" (a kantiánusok, a machisták és más efélék) tettek az idealizmusnak és a miszticizmusnak. Mihajlovszkij pedig éppen ezeknek a pozitivistáknak a nyomában kullogott. S Mihajlovszkij tanítványai körében, még a „legbaloldalibb" (Csernov úr féle) narodnyikok körében is mind a mai napig ezek a reakciós filozófiai nézetek uralkodnak.

Hogy Mihajlovszkij és a narodnyikok „szocializmusa" csak polgári demokratikus frázis, azt végérvényesen bebizonyították az 1905—1907-es évek, amikor valamennyi osztály kilépett a porondra, és kibontakozott a tömegharc. A parasztképviselők többsége mind az I., mind a II. dumában *nem* a baloldali narodnyikok, hanem a „trudovikok" és a „népi szocialisták" oldalára állt. Ez tény, amelyet sem elfelejteni, sem eltorzítani nem lehet. És a marxisták nyomában még maguk a baloldali narodnyikok is, mint például Vihljajev, Csernov urak és mások, kénytelenek voltak elismerni a trudovik népi szocialisták burzsoá mivoltát!!

Azok a munkások, akik a baloldali narodnyikokkal rokonszenveznek, kérjék csak el tanítóiktól *mindazokat* a műveket, amelyeket a baloldali narodnyikok 1906—1907-ben „a trudovik népi szocialisták" *ellen* írtak.

A parasztok tömegmegmozdulásai ezekben az években végérvényesen bebizonyították, hogy a parasztság éppen *polgári demokratikus* állásponton van. A baloldali narodnyikság legjobb esetben is csak kis szárnya az oroszországi paraszti (vagyis polgári) demokráciának. A munkások támogatták és támogatni is fogják a parasztokat (a földbirtokosok ellen), de a két osztály összekeverése, a polgári demokrácia és a szocialista proletariátus összekeverése reakciós kaland. E kaland ellen erélyesen harcolni fog minden öntudatos munkás, különösen most, amikor az osztályok elhatárolódását teljesen bebizonyították az 1905—1907-es évek tömegharcának nagyszerű tapasztalatai, s amikor az osztályok közti határvonalak napról napra láthatóbbá válnak falvainkban.

Mihajlovszkij nagyon hosszú ideig, több mint tíz évig vezére és lelke volt a „Russzkoje Bogatsztvo" írói csoportjának. Mit adott ez a csoport a nagyszerű 1905—1907-es években?

Ez a csoport adta az első likvidátorokat a demokrácia soraiban!

Azok a munkások, akik a baloldali narodnyikokkal rokonszenveznek, kérjék csak el tanítóiktól a „Russzkoje Bogatsztvo" 1906. évi augusztusi füzetét és a baloldali narodnyikoknak mindazokat az írásait, amelyekben ezt a csoportot „szociál-kadetoknak" és hasonlóknak nevezték!

Mihajlovszkij csoportjából kerültek ki az első likvidátorok, akik 1906 őszén kiadták a „nyílt párt" jelszavát, megtagadták az „illegalitást" és jelszavait, — 2—3 évvel előbb, mint a mi marxista likvidátoraink. S mi lett Mjakotyin, Pesehonov úréknak és Mihajlovszkij egyéb fegyvertársainak „nyílt pártjából?" Az lett belőle, hogy egyáltalán nem volt semmiféle párt, hogy a narodnyikság opportunistáinak „nyílt" csoportja teljesen elszakadt a tömegektől.

Mihajlovszkijt, aki sohasem tagadta meg az illegalitást (vagy helyesebben: aki meghalt nem sokkal azelőtt, hogy csoportja áttért a likvidátorságra), nem lehet teljesen felelőssé tenni Pesehonov, Mjakotyin urék és társaik szánalmas és hitvány opportunizmusáért. De vajon nem jellemző-e, hogy a „Vernaja Miszl" Mihajlovszkijnak szentelt 3. számában viszontlátjuk a „baloldali" narodnyikoknak és a „Russzkoje Bogatsztvo" „szociál-kadetjainak" rothadt blokkját (szövetségét)? És ha visszaemlékszünk arra, amit Lavrovnak írt Mihajlovszkij a forradalmárokhoz való viszonyáról, akkor vajon nem kell-e elismerni, hogy a „szociál-kadetok" általában hű folytatói Mihajlovszkij ügyének?

Mi becsüljük Mihajlovszkijt, de nem polgári demokratikus nézeteiért, nem a liberalizmus felé való ingadozásáért és nem csoportjáért, a „Russzkoje Bogatsztvo" „szociál-kadetjainak" csoportjáért, hanem a feudalizmus, a „bürokrácia" (bocsánat a pontatlan szóhasználatért) stb. ellen vívott őszinte és tehetséges harcáért, az illegalitás iránti tiszteletéért és az illegalitásnak nyújtott segítségéért.

Oroszország polgári demokráciája, vagyis elsősorban a parasztság, nem véletlenül, hanem osztályhelyzete miatt ingadozik a liberális burzsoázia és a proletariátus között. A munkásoknak az a feladatuk, hogy a „narodnyik'' tanok elleni kíméletlen harcban kiszabadítsák a parasztságot a liberálisok befolyása alól.

1914. február 22.
Lenin Művei. 20. köt. 110—114. old.

A KAPITALIZMUS ÉS A SAJTÓ

Amikor két tolvaj hajbakap, abból mindig van némi hasznuk a becsületes embereknek. Amikor a burzsoá sajtóvilág „vezérférfiúi" végleg összevesznek, feltárják a közönség előtt a „nagy" lapok korruptságát és szennyes üzelmeit.

A novojevremjás N. Sznyesszarev összeveszett a „Novoje Vremjá"-val, sikkasztáson kapták, és nagy botrány közepette eltávolították. Sznyesszarev most egy 135 oldalas „művet" adott ki, ezzel a címmel: „A »Novoje Vremja« délibábja. Majdnem regény, Szentpétervár 1914". Sznyesszarev úr — a szokáshoz híven — a „nemeslelkű" embert mímelve, leírja azokat az erkölcsöket, amelyek a nyugati kapitalista országokban már régen meghonosodtak, s amelyek egyre jobban behatolnak az oroszországi burzsoá sajtóba, persze, olyan viszonyok között, amelyek különösen kedvezők ahhoz, hogy véka alá rejtsék és büntetlenül hagyják a rendkívül szennyes és ocsmány megvesztegetéseket, közbenjárásokat stb.

„Lassacskán mindenki megszokta, hogy sokkal tovább nyújtózkodjék, mint ameddig a takarója ér" — írja elegáns naivitással a „sértett" novojevremjás. — „Hogy mikor és milyen úton szabadul meg a társadalom ettől a jelenségtől, s egyáltalán megszabadul-e, nem tudjuk. De hogy most ez a helyzet, az elismert tény." És az egyik varázslatos eszköz, amely lehetővé teszi, hogy az ember többet költsön, mint amennyit kap, a burzsoá lapok „részvétele" a koncessziók létrehozásában. „Tucatnyi különféle koncessziót nevezhetnénk meg — írja a novojevremjás —, amelyek létüket nemcsak bizonyos összeköttetéseknek, hanem bizonyos újságokban megjelent bizonyos cikkeknek köszönhetik. Persze a »Novoje Vremja« sem kivétel.'' Egyszer például Sznyesszarev úrnál megjelent a londoni Marconi drótnélküli távíró társaság képviselője, és felkérte, hogy dolgozza ki az orosz Marconi-társaság alapszabályát és a társaságnak nyújtandó koncesszió tervezetét. ,,A honoráriumot ezért a munkáért 10 000 rubelben állapítottuk meg, és az egyezséget megkötöttük.''

A megsértett Sznyesszarev elmondja, hogy nemcsak ő adta el magát a kapitalistáknak ezért a pénzért, eladta magát ,,a koncesszió mellett folytatott kampányban'' az egész ,,Novoje Vremja'' is, amely 50%-os kedvezményt kapott a táviratokra, no meg egy kis alapítótagsági ,,helyecskét'' a társaságban 50 000 rubel értékű részvénnyel.

Londoni kapitalisták — az oroszok megkopasztása — koncesszió az orosz kormánytól — a sajtó részvétele — általános korrupció — tíz-húszezer rubelért bárkinek a megvásárlása — ezt az őszinte képet tárja elénk a rajtakapott és megsértett Sznyesszarev.

A ,,Novoje Vremja'' milliós vállalkozása hanyatlik. A. Sz. Szuvorinnak, a renegát milliomosnak a csemetéi elherdálják és az ablakon szórják ki a milliókat. Meg kell menteni a nemes lapot. Megjelenik a színen ,,a Volga-Kámai Bank ügyvezető igazgatója, P. L. Bark'' (85. old.). Rábeszéli A. Sz. Szuvorint, hogy adja át a lapot egy részvénytársaságnak, amely 1911 augusztusában megkapta a legmagasabb jóváhagyást; s a 800 részvényből 650 (5000 rubeles részvények) A. Sz. Szuvorin kezében volt. A társaság megalapításakor fiktív mérleget készítettek (97. old.) — magyarázza Sznyesszarev úr, és hozzáteszi, hogy a ,,társaság megalapításakor ilyen mérleget csak olyan emberek fogadhattak el, akik mit sem értenek a számokhoz, vagy amolyan Gucskov-féle emberek, akik kitűnően értik a dolgot, de kizárólag saját céljaikat tartják szem előtt''. E társaságalapítás hőse (az alakuló közgyűlés 1911. november 10-én volt) *maga Sznyesszarev*, P. L. Bark, V. P. Burenyin, Subinszkij, az Állami Duma októbrista tagja, a nemeslelkű renegát A. Sz. Szuvorin megannyi csemetéje stb. volt.

Ez a tiszteletre méltó kompánia — mint az olvasó látja — 1911 novembere óta különösen serényen dolgozott. A „Novoje Vremjá”-nak az a privilégiuma pedig — közli a megsértett Sznyesszarev —, hogy megkapja a mezőgazdasági bankok hirdetéseit („nem olyan nagy jövedelem”): mindössze évi 15 000 rubel vagy „valami ilyesmi”!, ez a privilégium *1912-től* támogatássá vált. Hiszen a törvény szerint a hirdetéseket a legelterjedtebb lapban kell közölni. A „Novoje Vremja” akkor nem volt a legelterjedtebb lap, de „üzembe helyezte” („első ízben”, esküdözik a nemeslelkű Sznyesszarev) a kormánykörökben a kulissza mögötti kapcsolatait és ismeretségeit, hogy megtartsa magának a mezőgazdasági bankok hirdetéseit. „Amikor a minisztertanács ezt a kérdést tárgyalta, meglehetősen sok tétovázás után elhatározták, hogy meghagyják a hirdetéseket a »Novoje Vremjá«-nak” (21. old.).

Megalakul az irodalmi és művészeti társaság klubja, „egyszerűen szólva, játékbarlang” (69. old.); a „klub folyószámláin a »Novoje Vremja« munkatársainak több ezer rubeles adósságait tartották nyilván. Ezeket az adósságokat egyszerűen törölték.”

Manusz tőzsdelovag, aki a tőzsdén szedte meg magát, s „többmilliós” vagyont (120. old.) harácsolt össze, Menysikov stb. urak részvételével a „Novoje Vremjá”-ban kampányt folytat Kokovcov miniszter elmozdításáért. Az olvasókra bízzuk, hogy kitalálják, hány tízezret kaptak ezért mindezek a „személyiségek”, és milyen kevés volt ez nekik.

Csak úgy röpködnek a milliók. A „Novoje Vremja” ötmilliós mérlegéből körülbelül hárommillió — fikció. 2—3000 rubel fizetés és honorárium *havonta* másodrangú, harmadrangú munkatársaknak. Százezreket és milliókat pedig kidobálnak. Százezres bankkölcsönök. Általános korrupció. Mindenféle prostitúció, törvénytelen és törvényes, házassággal szentesített. A legjobb és a legfelsőbb pétervári társaság. Milliomosok, miniszterek, tőzsdések, neves külföldiek. Játékbarlangok. A zsarolás minden fajtája. „Semmilyen politikai meggyőződés” (36. old.). Irigység és intrika. Amfityeatrov és Sznyesszarev párbajra hív ki egy mérnököt, mert megsértette a „Novoje Vremja” szerkesztőségét, amely sárral dobálta az egyetemistákat. A. Sz. Szuvorin, aki „nagyon szereti” Amfityeatrovot, „de nem tud lemondani arról az élvezetéről, hogy borsot törjön az orra alá'': közli Burenyin tárcáját, amely ,,pocsékul'' támadja Rajszkaja színésznőt, Amfityeatrov feleségét. Burenyin kiebrudalja Amfityeatrovot. Szuvorin csemetéi százezer rubeles adósságokba verik magukat.

A ,,Novoje Vremja'' vesztesége 1905-ben 150 000 rubel.

A moszkvai gyárosok és kereskedők, akik megijedtek 1905-től, 100 000 rubelt adnak, hogy szerkesszenek egy hazafias irányzatú lapot a munkások számára. A ,,Novoje Vremja'' kérésükre nekilát a szervezésnek.

A lap két évig ,,szánalmasan tengődött'', majd megszűnt. A moszkvaiak 100 000 rubelt, a novojevremjások 150 000 rubelt veszítettek (61. old.).

Tolvajok, selyemfiúk, korrupt írók, korrupt lapok. Ez a mi ,,nagy sajtónk''. Ez a ,,legfelsőbb'' társaság színe virága. Ezeket az embereket ,,mindenki'' ismeri, nekik ,,mindenütt'' vannak összeköttetéseik . . . Feudális urak szemérmetlen pimaszsága, amely a sötétben ölelkezik a burzsoázia szemérmetlen korruptságával — íme a ,,szent Oroszhon''.

1914. március 20.
Lenin Művei. 20. köt. 158—161. old.

A NEMZETISÉGI POLITIKA KÉRDÉSÉHEZ[139]

. . . Oroszországban még a kormány statisztikája, vagyis a tudatosan eltúlzott és a „kormány céljainak" megfelelően meghamisított statisztika szerint is az ország egész lakosságának csak 43%-a nagyorosz. Oroszországban a nagyoroszok a lakosság *felét sem teszik ki*. Még a kisoroszok vagy ukránok is hivatalosan, *„magának"* Sztolipinnak a kijelentése szerint a „másfajtájúakhoz" számítanak. Oroszországban tehát „másfajtájú" a lakosság 57%-a, vagyis a lakosság többsége, majdnem $^3/_5$-e, a valóságban pedig valószínűleg több mint háromötöde. Engem Jekatyerinoszlav kormányzóság választott be az Állami Dumába, s ebben a kormányzóságban a lakosság nagy többsége ukrán. A Sevcsenko-emlékünnep betiltása olyan kitűnő, nagyszerű, ritka szerencsés és sikerült rendszabály volt a kormány elleni agitáció szempontjából, hogy jobb agitációt elképzelni sem lehet. Azt hiszem, a legjobb szociáldemokrata agitátorok együttvéve sem értek volna el soha ilyen rövid idő alatt oly szédítő sikert, amilyent kormányellenes értelemben ez a rendszabály elért. E rendszabály után millió és millió „nyárspolgár" kezdett átalakulni öntudatos polgárrá, és kezdett meggyőződni annak a mondásnak a helyességéről, hogy Oroszország a „népek börtöne" . . .

1914. április 6. után
Lenin Művei. 20. köt. 219. old.

AZ OROSZORSZÁGI MUNKÁSSAJTÓ MÚLTJÁBÓL

Az oroszországi munkássajtó története elválaszthatatlanul összefügg a demokratikus és szocialista mozgalom történetével. Ezért csak a szabadságmozgalom fő szakaszainak ismeretében lehet igazán megérteni, miért ment végbe a munkássajtó előkészítése és keletkezése éppen ilyen és nem másmilyen úton.

Az oroszországi szabadságmozgalom az orosz társadalom három fő osztályának megfelelően három fő szakaszon ment át, s mind a három osztály rányomta bélyegét a mozgalomra: 1) a nemesi időszak, körülbelül 1825-től 1861-ig, 2) a vegyesrendű vagy polgári demokratikus időszak, körülbelül 1861-től 1895-ig; 3) a proletár időszak, 1895-től napjainkig.

A nemesi időszak legkiválóbb szereplői a dekabristák és Herzen. Akkor, a feudalizmus idején szó sem lehetett arról, hogy a munkás*osztály* kiváljon a jobbágyi, jogfosztott, „alsó'', „sötét'' *rend* homogén tömegéből. A munkássajtónak (a proletárdemokrata vagy szociáldemokrata sajtónak) előfutára akkor a cenzúramentes, demokratikus sajtó volt, élén Herzen „Kolokol''-jával.

Ahogy a dekabristák felébresztették Herzent, úgy segített felébreszteni Herzen és „Kolokol''-ja a *vegyesrendűeket*, a liberális és demokratikus polgárság művelt képviselőit, akik nem a nemességhez, hanem a hivatalnokokhoz, a polgársághoz, a kereskedőkhöz és a parasztsághoz tartoztak. Annak a folyamatnak előhírnöke, melynek során a vegyesrendűek teljesen kiszorították a nemeseket a szabadságmozgalomból, V. G. Belinszkij volt, még a jobbágyság megszüntetése előtt. Híres „Levele Gogolhoz'', amely megvonta Belinszkij irodalmi munkásságának mérlegét, a cenzúramentes demokratikus sajtó egyik olyan legkiválóbb alkotása volt, amely mindmáig megtartotta óriási, eleven jelentőségét.

A feudalizmus bukásával megjelentek a vegyesrendűek, a szabadságmozgalomnak, s különösen a cenzúramentes demokratikus sajtónak legfőbb, tömegesen fellépő szereplői. Az uralkodó irányzat a vegyesrendűek álláspontjának megfelelő narodnyikság lett. A narodnyikság mint társadalmi áramlat sohasem tudott elhatárolódni jobbfelelől a liberalizmustól, balfelől pedig az anarchizmustól. De Csernisevszkij, aki Herzen nyomán kifejtette a narodnyik nézeteket, Herzenhez képest óriási lépést tett előre. Csernisevszkij sokkal következetesebb és harcosabb demokrata volt. Munkáiból az osztályharc szelleme árad. Következetesen képviselte a liberális árulások leleplezésének vonalát, amely mindmáig gyűlöletes a kadetok és likvidátorok szemében. Utópikus szocializmusa ellenére is rendkívül elmélyült kritikusa volt a kapitalizmusnak.

A hatvanas és hetvenes évek időszakában már számos olyan cenzúramentes sajtótermék jelent meg, amelynek harcos demokrata és utópikus szocialista tartalma volt, és amely kezdett a „tömegek'' közé hatolni. És e kor aktív szereplői közt igen tekintélyes helyet foglalnak el Pjotr Alekszejev, Sztyepan Halturin és más munkások. De a narodnyikság áradatában a proletárdemokrata áramlat nem különülhetett el. Ez csak akkor vált lehetővé, amikor az orosz marxizmus iránya eszmeileg kialakult (a „Munka Felszabadítása'' csoport, 1883[140]), és megkezdődött a szociáldemokráciával kapcsolatos állandó munkásmozgalom (a pétervári sztrájkok 1895—96-ban).

De mielőtt rátérnénk erre az időszakra, amellyel voltaképpen az oroszországi munkássajtó kezdődik, ismertetjük azokat az adatokat, amelyek szemléltetően mutatják a három említett történelmi időszak mozgalma közötti osztálykülönbséget. Ezekből az adatokból az derül ki, hogyan oszlanak meg a rendek és foglalkozások (osztályok) szerint azok a személyek, akiket államellenes (politikai) bűnökért felelősségre vontak*. 100 ilyen személyből:

---

* Lásd Lenin Művei. 19. köt. 325—327. old. — *Szerk.*

	Nemes	Városi kispolgár és paraszt	Paraszt	Munkás	Értelmiségi
1827—1846	76	23	?	?	?
1884—1890	30,6	46,6	7,1	15,1	73,2
1901—1903	10,7	80,9	9,0	46,1	36,7
1905—1908	9,1	87,7	24,2	47,4	28,4

A nemesi, feudális időszakban (1827—1846) a nemesekből — a lakosság elenyésző kisebbségéből — kerül ki a „politikaiak" óriási többsége (76%-a). A narodnyik, vegyesrendű időszakban (1884—1890; a hatvanas és hetvenes évekről sajnos nincsenek megfelelő adataink) a nemesek háttérbe szorulnak, de még mindig nagy a százalékuk (30,6). A demokratikus mozgalom részvevőinek túlnyomó többsége (73,2%) értelmiségi.

Az 1901—1903-as időszakban, vagyis az első marxista politikai lap, a *régi* „Iszkra" időszakában már a munkások vannak *többségben* (46.1 %) az értelmiséggel szemben (36,7%), a mozgalom teljesen demokratizálódik (10,7% nemes és 80,9% „nem kiváltságos").

Kissé előreszaladva megjegyezzük, hogy az első tömegmozgalom időszaka (1905—1908) csak annyi változást mutat, hogy a parasztság kiszorítja (24,2% a 9,0%-kal szemben) az értelmiséget (28,4% a 36,7%-kal szemben).

Az oroszországi szociáldemokrácia megalapítója a „Munka Felszabadítása" csoport, amely külföldön alakult meg 1883-ban. E csoportnak külföldön cenzúramentesen megjelent irodalmi művei kezdték meg a marxizmus eszméinek és minden gyakorlati következményyüknek rendszeres kifejtését, s amint az egész világ tapasztalata megmutatta, csakis ezek az eszmék fejezik ki helyesen a munkásmozgalom lényegét és feladatait. 12 év alatt, 1883-tól 1895-ig úgyszólván az egyetlen kísérlet az oroszországi szociáldemokrata munkássajtó megteremtésére az volt, hogy 1885-ben Pétervárott, persze cenzúramentesen, kiadták a „Rabocsij" című szociáldemokrata lapot, ennek a lapnak azonban csak két száma jelent meg. Tömeges munkásmozgalom hiányában lehetetlen volt a munkássajtó nagyobb arányú fejlődése.

1895—1896-ban, az emlékezetes pétervári sztrájkok idején kezdődik a tömeges munkásmozgalom a szociáldemokrácia részvételével. Éppen ez az idő a szó tulajdonképpeni értelmében az oroszországi munkássajtó létrejöttének ideje. A munkássajtó legfőbb termékei akkoriban a cenzúrázatlan, nagyobbrészt nem nyomtatott, hanem sokszorosított röplapok voltak, melyek „gazdasági'' (de nemcsak gazdasági) agitációval foglalkoztak, vagyis ismertették a különféle gyárak és iparágak munkásainak szükségleteit és követeléseit. Magától értetődik, hogy ha az öntudatos munkások nem vettek volna a legaktívabban részt szerkesztésében és terjesztésében, ez az irodalom nem létezhetett volna. Az akkor működő pétervári munkások közül megemlíthetjük Vaszilij Andrejevics Selgunovot, aki később megvakult és nem tudott a régi aktivitással dolgozni, és Ivan Vasziljevics Babuskint, a lelkes „iszkrást'' (1900—1903) és „bolsevikot'' (1903—1905), akit 1905 végén vagy 1906 elején Szibériában agyonlőttek, mert részt vett a felkelésben.

A röplapokat szociáldemokrata csoportok, körök és szervezetek adták ki, amelyeknek nagy része 1895-től kezdve a „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására'' nevet vette fel. 1898-ban a helyi szociáldemokrata szervezetek képviselőinek kongresszusa azután megalapította az „Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártot''.

A röplapok nyomában megjelentek az első cenzúramentes munkáslapok, például 1897-ben Szentpétervárott az „SZPB Rabocsij Lisztok''[141] és ugyanott a „Rabocsaja Miszl''[142], amelynek a kiadását csakhamar külföldre helyezték át. A helyi szociáldemokrata lapok ettől fogva a forradalomig majdnem mindig cenzúramentesen működtek — természetesen minduntalan beszüntették őket, de újra meg újra megjelentek Oroszország minden szegletében.

A 20 év előtti időszak munkásröplapjai és szociáldemokrata újságai a mostani munkássajtónak egyenes és közvetlen elődei: a gyári „leleplezések'', a „gazdasági'' harc krónikája, a munkásmozgalom feladatainak elvi megvilágítása a marxizmus és a következetes demokratizmus szempontjából, mindez ugyanúgy megvan már, mint a mostani munkássajtóban — végül *megvan ugyanaz a két fő irány is:* a marxista és az opportunista irány.

Van egy figyelemre méltó tény, amelyet mindmáig korántsem értékeltek kellőképpen: mihelyt megindult a *tömeges* munkásmozgalom Oroszországban (1895—1896), azonnal felbukkant a marxista és opportunista irányzatra való megoszlás, amely, bár változtatja formáját, burkát stb., de lényegében ugyanaz marad 1894-től 1914-ig. Nyilvánvaló, hogy mély társadalmi, osztálygyökerei vannak annak, hogy a szociáldemokraták között éppen ilyen és nem valamilyen más megoszlás és belső harc alakult ki.

A fentebb említett „Rabocsaja Miszl'' az akkori *opportunista* irányzatot, az úgynevezett „ökonomizmust'' képviselte. A munkásmozgalom helyi vezetői közötti vitákban ez az irányzat már 1894-ben és 1895-ben kirajzolódott. Külföldön pedig, ahol az orosz munkások felébredése már 1896-tól kezdve a szociáldemokrata irodalom nagy arányú felvirágzását vonta maga után, az „ökomonisták'' megjelenése és tömörülése 1900 tavaszán (vagyis még az „Iszkra'' megalapítása előtt; első száma csak 1900 legvégén jelent meg) szakadással végződött.

Az 1894-től 1914-ig terjedő húsz évben a munkássajtó története az orosz marxizmus és az orosz (helyesebben: oroszországi) szociáldemokrácia két irányzatának a története. Hogy *megérthessük* az oroszországi munkássajtó történetét, nemcsak, sőt nem is annyira a különféle sajtóorgánumok nevét, a mai olvasó számára semmitmondó és csak zavaró neveket kell ismernünk, hanem a szociáldemokrácia különböző részeinek *tartalmát*, jellegét, eszmei irányvonalát.

Az ökonomisták két legfontosabb lapja a „Rabocsaja Miszl'' (1897—1900) és a „Rabocseje Gyelo''[143] (1898—1901) volt. A „Rabocseje Gyelo'' vezetői a következők voltak: B. Kricsevszkij, aki később szindikalista lett, A. Martinov, a híres mensevik, most pedig likvidátor, és Akimov, jelenleg „független szociáldemokrata'', aki minden lényeges kérdésben egyetért a likvidátorokkal.

Az ökonomisták ellen eleinte csak Plehanov és a „Munka Felszabadítása'' csoport harcolt (a „Rabotnyik''[144] című folyóirat stb.), később az „Iszkra'' (1900-tól 1903 augusztusáig, az OSZDMP II. kongresszusáig). Mi volt az „ökonomizmus'' lényege?

Az „ökonomisták'' szavakban rendkívül erélyesen védelmezték a munkásmozgalom tömeges jellegét és a munkások öntevékenységét, de azt tartották, hogy a „gazdasági'' agitáció az elsőrendű jelentőségű, s a politikai agitációra mérsékelten, illetve fokozatosan kell áttérni. Amint az olvasó látja, ezek ugyanazok a kedvenc szavacskák, amelyeket a likvidátorok is hangoztatnak. Valójában azonban az „ökonomisták'' liberális munkáspolitikát folytattak, amelynek lényegét az „ökonomizmus'' egyik akkori vezére, Sz. N. Prokopovics úr röviden így fejezte ki: „a munkásoknak — gazdasági, a liberálisoknak — politikai harc.'' Az „ökonomisták'', akik a leglármásabban hirdették a munkások öntevékenységét és a tömegmozgalmat, valójában a munkásmozgalom opportunista, nyárspolgári-értelmiségi szárnyát alkották.

Azoknak az öntudatos munkásoknak túlnyomó többsége, akik közül már az 1901—1903-as években az államellenes bűncselekményekért felelősségrevontak 46%-a került ki, szemben a 37% értelmiségivel, a *régi* „Iszkra'' mellett, az opportunizmus ellen foglalt állást. Három évi (1901—1903) tevékenységével az „Iszkra'' kidolgozta a szociáldemokrata párt programját, taktikájának alapjait és azokat a formákat, amelyekben a következetes marxizmus alapján egyesíteni lehet a munkások gazdasági és politikai harcát. Az „Iszkra'' körül és az „Iszkra'' eszmei irányításával a munkássajtó a forradalom előtti években hatalmasat fejlődött. A cenzúramentes röplapok és az engedély nélkül működő nyomdák száma rendkívül nagy volt és rohamosan növekedett Oroszország minden zugában.

Az „Iszkrá''-nak az „ökonomizmuson'', a következetes proletártaktikának az opportunista értelmiségi taktikán 1903-ban aratott teljes győzelme eredményeképpen az „útitársak'' újból fokozottan kezdtek beözönleni a szociáldemokrácia soraiba, és az opportunizmus *az iszkrásság talaján*, mint annak része, a „mensevizmus'' formájában támadt fel.

A mensevizmus az OSZDMP II. kongresszusán (1903 augusztusában) alakult ki az „iszkrások'' *kisebbségéből* (innen ered a mensevizmus elnevezés) *és az „Iszkra'' valamennyi opportunista ellenfeléből.* A „mensevikek'' visszatértek az „ökonomizmushoz'', természetesen némileg felfrissített formában; mindazok az „ökonomisták",akik a mozgalomban maradtak, élükön A. Martinovval, a „mensevikek" sorait töltötték fel.

A „mensevizmus" fő lapja az *új* „Iszkra" lett, amelynek a szerkesztősége 1903 novemberében megváltozott: „a régi és az új »Iszkra« között szakadék tátong" — jelentette ki nyíltan Trockij, aki akkoriban lelkes mensevik volt. A „bolsevikok" két fő lapja, mely a következetes marxizmus taktikáját, a régi „Iszkrá"-hoz hű taktikát védelmezte, a „Vperjod"[145] és a „Proletarij" (1905) volt.

A szociáldemokrácia és a munkássajtó két fő irányzatának, a mensevik és bolsevik irányzatnak próbatétele — a tömegekhez fűződő valóságos kapcsolat szempontjából és a proletár tömegek taktikájának kifejezése szempontjából — az 1905—1907-es évek, a forradalom évei voltak. A nyílt szociáldemokrata sajtó nem jöhetett volna létre egy csapásra kilencszázöt őszén, ha az élenjáró munkásoknak a tömegekkel szorosan összekapcsolódó tevékenysége nem készítette volna elő a talajt e sajtó részére. És ha 1905, 1906 és 1907 nyílt szociáldemokrata sajtója *két* irány és két frakció sajtója volt, ez csak azzal a különbséggel magyarázható, mely a kor munkásmozgalmában a kispolgári irányvonal és a proletár irányvonal között fennállott.

A nyílt munkássajtó megjelent a fellendülés és a viszonylagos „szabadság" mindhárom időszakában: 1905 őszén is (a bolsevik „Novaja Zsizny", a mensevik „Nacsalo"[146] — csak a legfőbb lapokat említjük a sok közül), 1906 tavaszán is (a bolsevik „Volna", „Eho"[147] stb., a mensevik „Narodnaja Duma[148] stb.) és 1907 tavaszán is.

Az akkori mensevik taktika lényegét L. Martov nemrégiben a következő szavakkal fejezte ki: „a mensevizmus nem látott más lehetőséget arra, hogy a proletariátus eredményesen vegyen részt az akkori válságban, mint hogy támogassa a liberális burzsoá demokráciát arra irányuló kísérleteiben, hogy a vagyonos osztályok reakciós részét kiszorítsa az államhatalomból, ezt a támogatást azonban úgy valósítva meg, hogy a proletariátus megőrizze teljes politikai önállóságát" (Rubakin: „Könyvek között''. II. köt. 772. old.). Éppen a liberálisok ,,támogatásának'' ez a taktikája jelentette a valóságban a munkásoknak a liberálisoktól való függését, a valóságban ez liberális munkáspolitika volt. A bolsevizmus taktikája viszont biztosította a proletariátus önállóságát a polgári válságban, mégpedig úgy, hogy harcolt a válság legvégső kiélezéséért, leleplezte a liberalizmus árulásait, felvilágosította és tömörítette a kispolgárságot (különösen a falusit) a liberális árulások ellensúlyozására.

Ismeretes — és ezt több ízben elismerték maguk a mensevikek, beleértve a mai likvidátorokat, Kolcovot, Levickijt stb. is —, hogy ezekben az években (1905—1907) a munkástömegek a bolsevikokat követték. A bolsevizmus a mozgalom proletár lényegét fejezte ki, a mensevizmus a mozgalom opportunista, nyárspolgári-értelmiségi szárnyát képviselte.

Nem jellemezhetjük itt részletesebben a munkássajtó e két irányzata által követett taktika tartalmát és jelentőségét. Kénytelenek vagyunk beérni azzal, hogy pontosan megállapítjuk a legfontosabb tényeket, meghúzzuk a történelmi fejlődés fő vonalait.

Az oroszországi munkássajtónak csaknem évszázados története van — előbb az előkészületek története, vagyis *nem* a munkás, *nem* a proletár, hanem az ,,általános demokratikus'', azaz a polgári demokratikus szabadságmozgalom története —, majd pedig tulajdonképpeni saját története, a proletármozgalom, a proletárdemokrácia vagy szociáldemokrácia húszéves története.

A proletármozgalom sehol a világon nem született és nem születhetett ,,egyik percről a másikra'', tisztán kialakult osztályjelleggel, nem jöhetett felnőttként a világra, mint Minerva Jupiter fejéből. Csak maguknak az élenjáró munkásoknak, valamennyi öntudatos munkásnak huzamos harca és fáradságos munkája tudta kiemelni és megszilárdítani a proletár osztálymozgalmat a különféle kispolgári zagyvaság, korlátoltság, szűklátókörűség és hamisítás keverékéből. A munkásosztály szorosan együtt él a kispolgársággal, amely elszegényedik, és egyre újabb elemekkel tölti fel a proletariátus sorait. Oroszország pedig a legkispolgáribb, a legnyárspolgáribb kapitalista ország, amely csak most van a polgári forradalmaknak abban a korszakában, amelynek például Angliában a XVII., Franciaországban pedig a XVIII. század és a XIX. század első fele felel meg.

Az öntudatos munkás, aki most hozzálát szívügyéhez, a munkássajtó irányításához, szervezéséhez, megerősítéséhez, fejlesztéséhez, nem feledkezik meg az oroszországi marxizmus és az oroszországi szociáldemokrata sajtó húszesztendős történetéről.

Rossz szolgálatot tesznek a munkásmozgalomnak azok a gyönge idegzetű értelmiségi barátai, akik nem akarnak tudni a szociáldemokrácia belső harcairól, és telekiabálják a világot felhívásaikkal, hogy mások is hunyjanak szemet e harcok fölött. Derék emberek ezek, csak ostobák, s ostobaság az is, amit kiabálnak.

Az élenjáró munkások csak akkor fejleszthetik öntudatukat, szilárdíthatják meg véglegesen munkássajtójukat, ha tanulmányozzák a marxizmus és az opportunizmus harcának történetét, ha alaposan és részletesen megtanulják, hogyan vált ki az önálló proletárdemokrácia a kispolgári filiszterségből.

1914. április 22.
Lenin Művei. 20. köt. 246—254. old.

LEVÉL INESSZA ARMANDNAK

Most olvastam, my dear friend*, Vinnyicsenko új regényét, amelyet elküldtél[149]. Micsoda tömény badarság! Összehord mindenféle „szörnyűséget'', összekever egy adag „becstelenséget'' meg „szifiliszt'', némi regényes gaztettet — aljas zsarolást valami titokkal kapcsolatban (s a kiszemelt áldozat húgát megteszi a gazember szeretőjévé), aztán törvényt ül a doktor felett! S mindezt nyakon önti egy adag hisztériával, különcködéssel, s feltálalja a „saját'' elméletét a prostituáltak megszervezéséről. Ez az utóbbi gondolat éppenséggel nem volna rossz, de *épp* a szerző, maga Vinnyicsenko csinál belőle badarságot, élvezettel *csámcsog* rajta, egyre ezen „lovagol''.

A „Recs'' azt mondja a regényről, hogy Dosztojevszkijt utánozza, és hogy vannak benne értékek. Véleményem szerint csakugyan utánozza, mégpedig gyalázatosan rosszul utánoz egy gyalázatosan rossz Dosztojevszkijt. Persze az életben külön-külön előfordulnak mindazok a „szörnyűségek'', amelyeket Vinnyicsenko lefest. De aki valamennyit egy csokorba gyűjti, mégpedig *úgy*, ahogyan Vinnyicsenko, az *túl feketére festi* még a szörnyűségeket is, az rémképekkel gyötri a saját és az olvasó képzeletét és felbolygatja saját magát is, meg az olvasót is.

Egyszer együtt töltöttem egy éjszakát egy beteg (delírium tremenses) elvtárssal, egyszer meg „lebeszéltem'' az öngyilkosságról egy elvtársat (öngyilkossági kísérlete után), aki aztán néhány év múlva mégiscsak öngyilkos lett. Mindkét emlék — à la Vinnyicsenko. De mindkét eset a két elvtárs életének csupán egy kis darabja volt. Vinnyicsenko, ez az önimádatban szenvedő, nagy igényű sültbolond viszont összehordott egy egész kollekciót csupa szörnyűségekből; — az egész afféle „kétkrajcáros panoptikum". Brr . . . zavaros hülyeség, sajnálom az időt, amelyet elolvasására pazaroltam.

---

* — kedves barátom. — *Szerk.*

1914. június 5.
Lenin Művei. 35. köt. 122–123. old.

A NAGYOROSZOK NEMZETI BÜSZKESÉGÉRŐL

Milyen sokat beszélnek, elmélkednek, hangoskodnak mostanában nemzetről, hazáról! Anglia liberális és radikális miniszterei, Franciaország temérdek „haladó" publicistája (akik — lám — teljesen egyetértenek a reakciós publicistákkal), Oroszország hivatalos, kadet és haladó firkászainak sokasága (köztük némely narodnyik és „marxista" is) — megannyian ezernyi változatban magasztalják a „haza" szabadságát és függetlenségét, a nemzeti önállóság elvének fennköltségét. Nehéz itt eldönteni, hol végződik a hóhér Romanov Miklósnak, vagy a négerek és az indiai lakosság megkínzóinak lepénzelt lantosa, és hol kezdődik a tucatnyárspolgár, aki együgyűségből vagy gerinctelenségből úszik az „árral". De nem is fontos, hogy ezt vizsgálgassuk. Itt egy nagyon elterjedt és nagyon mély eszmei áramlattal állunk szemben, melynek gyökerei a legszorosabb kapcsolatban vannak a nagyhatalmi nemzetek földbirtokos és tőkés urainak érdekeivel. Száz- és százmilliókat költenek évenként azoknak az eszméknek propagálására, amelyek ezeknek az osztályoknak előnyösek: telhetetlen malom ez, amely mindenhonnan gyűjti a vizet, kezdve a meggyőződésből soviniszta Menysikovtól egészen az opportunizmusból vagy gerinctelenségből soviniszta Plehanovig és Maszlovig, Rubanovicsig és Szmirnovig, Kropotkinig és Burcevig.

Próbáljuk meg mi, nagyorosz szociáldemokraták is, álláspontunkat ezzel az eszmei áramlattal szemben meghatározni. Nem volna helyes, ha mi, akik egy nagyhatalmi nemzethez tartozunk, amely Európa szélső keletén és Ázsia jókora részén él, megfeledkeznénk a nemzeti kérdés óriási jelentőségéről; — különösen egy olyan országban, amelyet méltán neveznek a „népek börtönének"; — olyan időben, amikor a kapitalizmus éppen Európa szélső keletén és Ázsiában számos „új", nagy és kis nemzetet ébreszt életre és öntudatra; — olyan időpontban, amikor a cári monarchia fegyverbe hívta a nagyoroszok és az „idegentörzsűek" millióit, hogy egész sor nemzeti kérdést az Egyesült Nemesség Tanácsa és a Gucskovok, Kresztovnyikovok, Dolgorukovok, Kutlerok, Rogyicsevok érdekeinek megfelelően „oldjon meg".

Idegen-e tőlünk, nagyorosz öntudatos proletároktól, a nemzeti büszkeség érzése? Persze, hogy nem! Mi szeretjük nyelvünket és hazánkat, mi a legtöbbet azon munkálkodunk, hogy *hazánk* dolgozó tömegeit (vagyis lakosságának kilenctized részét) tudatos demokrata és szocialista életre emeljük. Nekünk mindennél fájóbb látni és érezni azt, hogy a cári hóhérok, a nemesek és a tőkések mennyi erőszakot követnek el szép hazánkon, hogyan kötik gúzsba és űznek csúfot belőle. Mi büszkék vagyunk arra, hogy ez az erőszak közöttünk, a nagyoroszok között ellenállásra talált, hogy *ebből* a környezetből nőtt ki Ragyiscsev, nőttek ki a dekabristák, a 70-es évek vegyesrendű forradalmárai, büszkék vagyunk arra, hogy a nagyorosz munkásosztály 1905-ben hatalmas forradalmi tömegpártot teremtett, hogy a nagyorosz muzsik ugyanebben az időben demokratává kezdett lenni és kezdte lerázni magáról a papot és a földbirtokost.

Mi emlékszünk arra, mit mondott fél évszázaddal ezelőtt Csernisevszkij, a nagyorosz demokrata, aki egész életét a forradalom ügyének szentelte: „szánalmas nemzet, rabszolgák nemzete, fönt és alant — mind csupa rabszolga".[150] A nyílt és burkolt nagyorosz rabszolgák (rabszolgák a cári monarchia irányában) nem szívesen emlékeznek ezekre a szavakra. Szerintünk azonban ezek a szavak az igazi hazaszeretet szavai voltak, azé a hazaszeretető, amelyet áthatott a bánat, mert a nagyorosz néptömegekben nem volt forradalmiság. Akkor nem volt. Most is kevés, de már van. Minket a nemzeti büszkeség érzése tölt el, mert a nagyorosz nemzet *szintén* megteremtette a forradalmi osztályt, *szintén* bebizonyította, hogy a szabadságért és szocializmusért folyó harc nagyszerű példáit tudja adni az emberiségnek, nem csupán nagy pogromokat, akasztófaerdőket, börtönöket, nagy éhínségeket és a nagy csúszás-mászást a papok, a cárok, a földbirtokosok, a tőkések előtt.

Minket áthat a nemzeti büszkeség érzése, és éppen ezért *különösen* gyűlöljük *saját* rabszolga múltunkat (amikor a nemesi földesurak azért vitték háborúba a muzsikot, hogy vérbefojtsák Magyarország, Lengyelország, Perzsia, Kína szabadságát), és gyűlöljük rabszolga jelenünket, mikor ugyanezek a földesurak, a tőkések támogatásával, háborúba visznek bennünket, hogy megfojtsák Lengyelországot és Ukrajnát, hogy elnyomják a demokratikus mozgalmat Perzsiában és Kínában, hogy erősítsék a Romanovok, Bobrinszkijok, Puriskevicsok nagyorosz nemzeti méltóságunkat meggyalázó bandáját. Senki sem bűnös abban, hogy rabszolgának született; de az a rabszolga, aki nemcsak nem törekszik szabadságra, hanem még igazolja is és szépítgeti is a rabságát (amikor például Lengyelország, Ukrajna stb. megfojtását a nagyorosz „haza védelmének'' nevezi), az ilyen rabszolga a felháborodás, a megvetés, az undor jogos érzését keltő tányérnyaló és söpredék.

„Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom'',[151] így beszéltek a XIX. század következetes demokráciájának legnagyobb képviselői: Marx és Engels, akik a forradalmi proletariátus tanítóivá lettek. És mi, nagyorosz munkások, akiket áthat a nemzeti büszkeség érzése, mindenáron szabad és független, önálló, demokratikus, köztársasági, büszke Nagyoroszországot akarunk, mely szomszédaihoz való viszonyát az egyenlőség emberi elvére, nem pedig a kiváltságok feudális, egy nagy nemzetet lealázó elvére építi fel. És éppen azért, mert ezt akarjuk, mondjuk: a XX. században, Európában (ha Európa szélső keleti részén is), csak úgy lehet „védeni a hazát'', ha minden forradalmi eszközzel a monarchia, *saját* hazánk földbirtokosai és tőkései, azaz szülőföldünk *leggonoszabb* ellenségei ellen harcolunk; — a nagyoroszok csak úgy „védhetik a hazát'', ha minden háborúban a cárizmus vereségét kívánják, mert ez a legkisebb rossz Nagyoroszország lakosságának kilenctized részére nézve, mert a cárizmus nemcsak gazdaságilag és politikailag nyomja el a lakosságnak ezt a kilenctized részét, hanem még demoralizálja, lealázza, megbecsteleníti, prostituálja is, amikor idegen népek elnyomására tanítja, amikor arra szoktatja, hogy saját gyalázatát képmutató, álhazafias frázisokkal leplezze.

Azt vetik talán ellenünk, hogy a cárizmus mellett és védőszárnyai alatt már létrejött és felserdült egy másik történelmi erő, a nagyorosz kapitalizmus, amely progresszív munkát végez azzal, hogy óriási területeket gazdaságilag központosít és egybefoglal. Ez az ellenvetés azonban nem igazolja, ellenkezőleg, még szigorúbban vádolja soviniszta szocialistáinkat, akiket cári, puriskevicsi szocialistáknak kellene nevezni (mint ahogy Marx a lassalleánusokat porosz királyi szocialistáknak nevezte). Sőt tegyük fel, hogy a történelem százegy kis nemzettel szemben a nagyorosz nagyhatalmi kapitalizmus javára dönti el a kérdést. Ez nem lehetetlen, mert a tőke egész története nem más, mint erőszak és rablás, vér és szenny története. És mi egyáltalán nem vagyunk feltétlenül a kis nemzetek hívei; mi — *egyébként azonos körülmények esetén* — feltétlenül a centralizáció mellett és a föderatív kapcsolatok kispolgári eszménye ellen vagyunk. De még ebben az esetben is, először, nem a mi dolgunk, nem a demokraták dolga (már nem is szólva a szocialistákról), hogy Romanovnak—Bobrinszkijnak—Puriskevicsnek segítsünk Ukrajnát stb. megfojtani. Bismarck a maga módján, junkermódra, progresszív történelmi tettet vitt véghez, de nagyszerű „marxista" volna az, aki ezen az alapon igazolni próbálná a Bismarcknak nyújtott szocialista segítséget! Pedig Bismarck előmozdította a gazdasági fejlődést azzal, hogy egyesítette a széttagolt németeket, akiket más népek elnyomtak. Nagyoroszország gazdasági felvirágzásának és gyors fejlődésének érdeke viszont azt követeli, hogy meg kell szabadítani az országot attól, hogy a nagyoroszok más népeket elnyomjanak — erről a különbségről nálunk megfeledkeznek a színorosz quasi-Bismarckok hódolói.

Másodszor, ha a történelem a nagyorosz nagyhatalmi kapitalizmus javára döntené el a kérdést, akkor ebből az következik, hogy annál nagyobb lesz a nagyorosz proletariátus *szocialista* szerepe, mert a proletariátus a fő hajtóereje a kommunista forradalomnak, melyet a kapitalizmus szül. A proletariátus forradalma pedig megköveteli, hogy a munkásokat tartósan a *legteljesebb* nemzeti egyenlőség és testvériség szellemében neveljük. Tehát éppen a nagyorosz proletariátus érdekei szempontjából huzamosan és olyan szellemben kell nevelni a tömegeket, hogy a legerélyesebben, legkövetkezetesebben, legbátrabban, legforradalmibb módon szálljanak síkra a nagyoroszok által leigázott valamennyi nemzet teljes egyenjogúságáért és önrendelkezési jogáért. A nagyoroszok nemzeti büszkeségének érdeke (nem szolgai értelemben vett érdeke) egybeesik a nagyorosz (és minden más) proletár *szocialista* érdekével. A mi mintaképünk Marx marad, aki évtizedekig élt Angliában, félig angollá lett, és az angol munkások szocialista mozgalma érdekében követelte Írország szabadságát és nemzeti függetlenségét.

A mi házisütetű szocialista sovinisztáink, Plehanov és a többiek, ez utóbbi feltételezett esetben nemcsak saját hazájuknak, a szabad és demokratikus Nagyoroszországnak lesznek árulói, hanem elárulják Oroszország minden népének proletár testvériségét, azaz a szocializmus ügyét is.

1914. december 12.
Lenin Művei. 21. köt. 93—97. old.

LEVÉL INESSZA ARMANDNAK

(Részlet)

. . . „Még a futó szenvedély és futó viszony is" „poétikusabb és tisztább", mint (unalmas és közömbös) házastársak „szerelem nélkül adott csókjai". Ezt írja Ön. És ezt szándékozik megírni a brosúrában. Remek.

Logikus-e a szembeállítás? Közömbös házastársak szerelem nélkül adott csókjai *szennyes* csókok. Ezzel egyetértek. Ezzel szembe kell állítani . . . mit? . . . Azt hinné az ember, hogy a *szerelmes* csókokat, nemde? Ön meg a „futó" (miért futó?) „szenvedélyt" (miért nem a szerelmet?) állítja szembe vele, amiből logikailag az következik, hogy a szerelem nélkül adott (futó) csókok a szerelem nélkül adott házastársi csókokkal állnak szemben . . . Különös. Nem lenne jobb, ha egy népszerű brosúrában a szerelem nélküli banális és szennyes kispolgári-értelmiségi-paraszti házassággal . . . a szerelemre épülő proletár polgári házasságot állítaná szembe (hozzátéve — **ha már mindenáron akarja** —, hogy a futó szenvedély és viszony lehet szennyes és lehet tiszta is?) Ön nem osztály-*típusokat* állított szembe: Önnél valami „kázusról" van szó, amilyen persze előfordulhat. De vajon egyes kázusokon fordul-e meg a dolog? Ha egy ilyen kázust, egy egyéni esetet választunk témául — szennyes csókok egy házasság kereteközt és egy futó viszony tiszta csókjai —, akkor ezt a témát regény formájában kell feldolgozni (mert itt az egész eset *veleje* az *individuális* helyzet, a *szóban forgó* típusok *jellemének* és lelkivilágának elemzése). De egy brosúrában? . . .

1915. január 24.
Lenin Művei. 35. köt. 161—162. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

1916. I. 11.

Igen tisztelt Alekszej Makszimovics!

Küldöm a brosúra kéziratát a „Letopisz" címére, de nem a „Letopisz" részére, hanem a kiadónak, azzal a kéréssel, hogy adják ki.[152]

Igyekeztem minél népszerűbben ismertetni az Amerikára vonatkozó legújabb adatokat, amelyek meggyőződésem szerint kiváltképp alkalmasak a marxizmus népszerűsítésére és tényekkel való alátámasztására. Remélhetőleg sikerült ezeket a fontos adatokat elég világosan kifejtenem ahhoz, hogy megértsék az olvasóközönségnek azok az újabb rétegei, amelyeknek száma egyre szaporodik Oroszországban, és amelyeknek szükségük van arra, hogy megvilágítsák előttük a világ gazdasági evolúcióját.

Szeretném folytatni ezt a munkát, és később kiadni a II. részt, amely Németországról szólna.

Most hozzáfogok az imperializmusról szóló brosúrához.[153]

A háborús idők miatt igen nagy szükségem van keresetre, ezért arra kérném, hogy ha lehetséges, és nem terhelem Önt vele túlságosan, siettesse a brosúra kiadását.

Tisztelője
V. Iljin

Címem: Mr. Wl. Oulianoff. Seidenweg. *4-a. Bern (Suisse).*

Bernből Pétervárra
Lenin Művei. 35. köt. 191. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

A. M. GORKIJ RÉSZÉRE

Igen tisztelt Alekszej Makszimovics!

Ajánlott nyomtatványként elküldöm Önnek feleségem brosúráját: „Népoktatás és demokrácia”.[154]

A szerző régóta, több mint húsz esztendeje foglalkozik pedagógiával. S a brosúra személyes megfigyeléseket is, az európai és az amerikai új iskolára vonatkozó anyagot is tartalmaz. A tartalomjegyzékből látni fogja, hogy első felében a szerző vázolja a demokratikus nézetek történetét is. Ez is igen fontos, mert a múlt nagy demokratáinak nézeteit általában helytelenül vagy helytelen szempontból ismertetik. Nem tudom, képes-e Ön saját maga időt szakítani elolvasására és érdekli-e; a 2. és a 12. §§ szolgálhatnának ízelítőül. A legújabb, az imperialista korszak iskolájában végbemenő változásokat a szerző az utóbbi évek anyaga alapján ismerteti, és ezek nagyon érdekes tájékoztatást nyújtanak az oroszországi demokrácia számára.

Nagyon lekötelezne, ha — közvetlenül vagy közvetve — elősegítené a brosúra kiadását. Oroszországban most bizonyára erősen megnövekedett a kereslet az ilyen irodalom iránt.

Legjobb kívánságaimat és üdvözleteimet küldöm.

V. Uljanov

Wl. Uljanow. Seidenweg *4-a. Bern.*

Bernből Pétervárra
1916. február 8-a előtt
Lenin Művei. 36. köt. 373. old.

BURZSOÁ PACIFIZMUS ÉS SZOCIALISTA PACIFIZMUS

(Részlet)

. . . Egyesek azzal próbálják védeni Kautskyt és Turatit, hogy legálisan nem lehetett továbbmenni a kormány elleni „célzásnál", márpedig ilyen „célzásról" van szó az efféle pacifistáknál. Erre azonban az a válasz, először, hogy ha nem lehet az igazságot legálisan megmondani, ez nem érv amellett, hogy az igazságot elleplezzék, hanem amellett szól, hogy illegális, azaz a rendőrségtől és a cenzúrától mentes szervezetre, illetőleg sajtóra van szükség; másodszor, hogy vannak történelmi pillanatok, amelyek a szocialistáktól *megkövetelik*, hogy szakítsanak minden legalitással, harmadszor, hogy Dobroljubov és Csernisevszkij még a feudális Oroszországban is meg tudták mondani az igazat, hol úgy, hogy hallgattak az 1861. (február 19-i) kiáltványról, hol úgy, hogy kigúnyolták és kipellengérezték az akkori liberálisokat, akik pontosan ugyanúgy beszéltek, mint Turati és Kautsky . . .

1917. január 1.
Lenin Művei 23. köt. 197—198. old.

STATISZTIKA ÉS SZOCIOLÓGIA

(Részlet)

A NEMZETI MOZGALMAK TÖRTÉNELMI KÖRÜLMÉNYEI

A tények makacs dolgok, mondja az angol közmondás. Ez a közmondás különösen gyakran jut eszünkbe akkor, amikor azt látjuk, hogy egyik-másik író csalogányként áradozik a „nemzeti elv'' magasztosságáról, annak különböző jelentéseiben és vonatkozásaiban, és emellett ezt az „elvet'' jobbára éppen olyan szerencsésen alkalmazza, mint amilyen szerencsés és helyénvaló volt a népmese ismert hősének mondása, aki egy temetési menet láttán így kiáltott fel: „Soha el ne fogyjon a munkátok!''

A pontos, vitathatatlan tények különösen elviselhetetlenek az effajta írók számára, márpedig éppen az ilyen tények különösen nélkülözhetetlenek, ha komolyan el akarunk igazodni egy bonyolult és nehéz, gyakran tudatosan összezavart kérdésben. De hogyan gyűjtsük össze e tényeket? hogyan állapítsuk meg összefüggésüket és kölcsönös függőségüket?

A társadalmi jelenségek terén nincs elterjedtebb és tarthatatlanabb eljárás, mint az, hogy kiragadnak *egyes* tényecskéket, és példákkal játszadoznak. Példákat általánosságban felhozni semmi fáradságba sem kerül, de ennek nincs is semmi jelentősége vagy tisztán negatív jelentősége van, mert minden az egyes esetek történelmi, konkrét körülményein fordul meg. A tények, ha *egészükben, összefüggésükben* nézzük őket, nemcsak „makacs'', de kétségtelenül bizonyító erejű dolgok is. A tények, ha kiragadjuk őket az egészből, összefüggésükből, ha töredékesek és önkényesek, nem tekinthetők többnek, mint puszta játéknak, vagy még annál is rosszabbnak. Amikor például egy író, aki a múltban komoly író volt és azt kívánja, hogy annak is tekintsék, kiragadja a mongol iga tényét, és példaként hozza fel a XX. század Európájában lejátszódott egyes események magyarázatára, vajon tarthatjuk-e ezt csupán játéknak, vagy pedig helyesebb-e az ilyen eljárást politikai szélhámosságnak minősíteni? A mongol iga történelmi tény, amely kétségkívül összefügg a nemzeti kérdéssel, mint ahogy a XX. század Európájában is számos olyan tény észlelhető, amely ugyancsak kétségtelenül összefügg a nemzeti kérdéssel. De kevés olyan ember van — az ilyenfajta embereket a franciák „nemzeti bohócoknak'' nevezik —, aki elvárja, hogy komolyan vegyék, és ugyanakkor a XX. század Európájában lezajlott eseményeket a mongol iga „tényével'' illusztrálja.

Az ebből adódó következtetés világos; kísérletet kell tennünk arra, hogy pontos és vitathatatlan tényekből olyan alapot teremtsünk, amelyre támaszkodni lehet és amellyel szembe lehet állítani bármelyiket azok közül az „általános'' és „példálózó'' fejtegetések közül, amelyekkel napjainkban bizonyos országokban olyan mértéktelenül visszaélnek. Ahhoz, hogy ez csakugyan alapul szolgálhasson, nem egyes tényekből, hanem a vizsgált kérdésre vonatkozó tények *összességéből* kell kiindulni, *egyetlen* kivétel *nélkül*, mert másképp elkerülhetetlenül felmerül az a gyanú, mégpedig teljes joggal, hogy a tények önkényesen vannak kiválasztva, illetve összeválogatva, hogy a maguk egészében vett történelmi jelenségek objektív összefüggése és kölcsönös függősége helyett „szubjektív'' kotyvalékot tálalnak elénk, talán valami piszkos dolog igazolására. Ez bizony előfordul . . . gyakrabban, mint gondolnánk.

Ezekből a megfontolásokból kiindulva elhatároztuk, hogy a statisztikával kezdjük, noha persze teljesen tudatában vagyunk annak, hogy milyen mély ellenszenvet kelt a statisztika bizonyos olvasókban, akik az „alantas igazságoknál'' többre tartják a „bennünket felemelő csalást'', és bizonyos írókban, akik az internacionalizmusról, a kozmopolitizmusról, a nacionalizmusról, a patriotizmusról stb. szóló „általános'' elmélkedések lobogója alatt politikai csempészárut terjesztenek.

1917 január
Lenin Művei. 23. köt. 294—295. old.

LEVELEK A TÁVOLBÓL

(Részlet)

. . . E sorok írójának a Capri-szigeten történt találkozások alkalmat adtak arra, hogy figyelmeztesse Gorkijt és szemére vesse politikai hibáit. Gorkij ezeket a szemrehányásokat a maga utánozhatatlanul kedves mosolyával és a következő őszinte kijelentéssel hárította el: ,,Tudom, hogy rossz marxista vagyok. No meg, mi, művészek, egy kissé valamennyien beszámíthatatlan emberek vagyunk.'' Ezzel nem könnyű dolog vitába szállni.

Nem kétséges, hogy Gorkij igen nagy művészi tehetség, aki sokat használt és használ a világ proletármozgalmának.

De miért ártja magát Gorkij a politikába?

Nézetem szerint Gorkij levele[155] nemcsak a kispolgárság, hanem a kispolgárság befolyása alatt álló munkások egy része körében is rendkívül elterjedt előítéleteket juttat kifejezésre. Pártunk *minden* erejének, az öntudatos munkások minden erőfeszítésének arra kell irányulnia, hogy szívósan, állhatatosan, minden téren harcoljanak ezek ellen az előítéletek ellen . . .

1917. március 12.
Lenin Művei. 23. köt. 362—363. old.

AZ OSZDMP FELADATAIRÓL A FORRADALOMBAN

(Részlet)

. . . Lenin Gorkij szociálpacifista felhívását is támadta és sajnálkozását fejezte ki azon, hogy amikor a toll nagy mestere politizálni kezd, a kispolgárság előítéleteit ismételgeti . . .

1917. március 15–16.
Lenin Művei. 23. köt. 387. old.

HATÁROZATI JAVASLAT A SAJTÓSZABADSÁGRÓL

TERVEZET

A burzsoázia sajtószabadságon azt értette, hogy a gazdagoknak szabadságukban áll lapokat kiadni, a kapitalistáknak szabadságukban áll meghódítani a sajtót, ami a gyakorlatban világszerte mindenütt, a legszabadabb országokat sem véve ki, a sajtó korrumpálására vezetett.

A munkás- és parasztkormány sajtószabadságon azt érti, hogy a sajtó felszabadul a tőke igája alól, hogy a papírgyárak és nyomdák átmennek az állam tulajdonába, hogy az állampolgárok minden egyes csoportjának, amely elér bizonyos létszámot (például 10 000-et), egyenlő jogot ad a papírkészletek megfelelő részének és a nyomdai munka megfelelő mennyiségének használatára.

Az ideiglenes munkás- és parasztkormány első lépésként e cél megvalósítása felé, amely elválaszthatatlan kapcsolatban van a dolgozóknak a tőke igája alól való felszabadításával, Vizsgáló Bizottságot nevez ki, amelynek az a feladata, hogy kivizsgálja az időszaki kiadványok kapcsolatait a tőkével, anyagi eszközeik és bevételeik forrásait, támogatóik összetételét, azt, hogy miből fedezik deficitjüket, és általában a lapok egész gazdálkodását. A könyvek, számlák vagy más okmányok minden eltitkolását a Vizsgáló Bizottság előtt, valamint a minden néven nevezendő tudatosan hamis bevallásokat a forradalmi törvényszék fogja büntetni.

Minden laptulajdonos és részvényes, valamint a lapok minden alkalmazottja köteles azonnal írásos jelentést küldeni és adatokat szolgáltatni az említett kérdésekről a sajtó és a tőke kapcsolatát és a sajtónak a tőkétől való függését feltáró *Vizsgáló Bizottságnak*, Szmolnij Intézet, Petrográd.

A Vizsgáló Bizottság tagjaivá a következő személyeket nevezzük ki:*

A bizottságnak joga van magát kiegészíteni, szakértőket és tanúkat megidézni, követelni, hogy betekintést engedjenek minden könyvbe stb.

1917. november 4.
Lenin Művei. 26. köt. 287–288. old.

---

* A kéziratban Lenin helyet hagyott a neveknek. – *Szerk.*

HOGYAN SZERVEZZÜK MEG A VERSENYT?

(Részlet)

A burzsoá írók egész papírhegyeket írtak és írnak tele, hogy magasztalják a konkurrenciát, az egyéni vállalkozó szellemet és a kapitalisták meg a kapitalista rend egyéb nagyszerű erényeit és gyönyörűségeit. A szocialistáknak bűnül rótták fel, hogy nem akarják megérteni ezeknek a dicső erényeknek jelentőségét és nem akarnak számolni az ,,emberi természettel''. Valójában azonban a kapitalizmus az önálló kisárutermelést, amely mellett a konkurrencia annyira-amennyire még *széles* méretekben kifejleszthette a vállalkozó szellemet, az energiát, a merész kezdeményezést, már réges-régen felcserélte a nagy- és legnagyobb arányú gyári termeléssel, részvénytársasági vállalatokkal, szindikátusokkal és egyéb monopolista szervezetekkel. A konkurrencia az *ilyen* kapitalizmusban azt jelenti, hogy a lakosság *tömegeinek*, óriási többségének, a dolgozók kilencvenkilenc százalékának vállalkozó szellemét, energiáját, merész kezdeményezését brutálisan elnyomják, azt jelenti, hogy a versenyt a pénzügyi szélhámosság, zsarnokság, a társadalmi lajtorja legtetején állók alázatos kiszolgálása váltotta fel.

A szocializmus nemcsak nem fojtja el a versenyt, hanem ellenkezőleg, először teremti meg annak lehetőségét, hogy a versenyt valóban *széles*, valóban *tömeg*méretekben alkalmazzák, hogy valóban a dolgozók többségét vonják be az olyan munkába, ahol megmutathatják, hogy mit tudnak, ahol kifejleszthetik képességeiket, ahol megnyilvánulhatnak azok a tehetségek, amelyek a népben, e frissen buzogó forrásban megvannak, s amelyeket a kapitalizmus ezer meg ezer, millió meg millió esetben eltiport, elnyomott és elfojtott.

A mi feladatunk most, amikor szocialista kormány van hatalmon, az, hogy megszervezzük a versenyt.

A burzsoázia szekértolói és tányérnyalói a szocializmust úgy ábrázolták, mint valami egyoldalú, rideg, egyhangú, szürke kaszárnyát. A pénzeszsák lakájai, a kizsákmányolók bérencei — a burzsoá intellektuel urak — a szocializmussal „rémítgették" a népet, amelyet éppen a kapitalizmus kárhoztatott kényszermunkára, mértéktelen, egyhangú kaszárnyamunkára, éhségre és nyomasztó szegénységre. Az első lépés ahhoz, hogy a dolgozók ez alól a kényszermunka alól magukat felszabadítsák: a földesúri földek elkobzása, a munkásellenőrzés bevezetése, a bankok államosítása. A további lépések a következők lesznek: a gyárak és üzemek államosítása, az egész lakosságnak olyan fogyasztási szövetkezetekbe való kényszerű beszervezése, amelyek egyidejűleg a termékek értékesítésének szövetkezetei is lesznek, valamint a gabonával és más szükségleti cikkekkel való kereskedelem állami monopóliuma.

Csak most válik lehetővé, hogy a vállalkozószellem, a verseny, a merész kezdeményezés széles, valóban tömegméretekben nyilatkozzék meg. Minden gyár, amely kidobta, vagy legalábbis igazi munkásellenőrzéssel kordába szorította kapitalistáját, minden falu, ahol kifüstölték a kizsákmányoló földesurat és elvették tőle a földet, most és csakis most vált azzá a tevékenységi területté, amelyen a munka embere megmutathatja azt, mi lakozik benne, amikor kissé kiegyenesítheti hátát, felemelheti a fejét, embernek érezheti magát. Évszázadokon át idegennek végzett munka, a kizsákmányolók javára folytatott kényszermunka után először nyílik lehetőség arra, hogy *sajátmagának dolgozzék*, méghozzá úgy dolgozzék, hogy a modern technika és kultúra minden vívmányára támaszkodik.

Persze, ez az emberiség egész történetében legnagyszerűbb változás, amikor a kényszermunkát felváltja a sajátmagunk javára végzett munka, nem mehet végbe súrlódások, nehézségek, összeütközések nélkül, anélkül, hogy erőszakot ne alkalmaznánk a megrögzött naplopókkal és azok szekértolóival szemben. E tekintetben egyetlen munkásnak sincsenek illúziói: a munkások és a szegényparasztok, akiket a kizsákmányolóknak hosszú-hosszú esztendőkön át végzett kényszermunka, a kizsákmányolók örökös komiszkodásai és szidalmai megedzettek, akiket megedzett a súlyos ínség, tudják, hogy időre van szükség ahhoz, hogy a kizsákmányolók ellenállását *megtörjék*. A munkásokat és a parasztokat egyáltalán nem fertőzték meg az intellektuel uraknak, mindezeknek a „Novaja Zsizny" körül csoportosuló és más puhányoknak érzelgős illúziói, akik rekedtre „kiabálták" magukat a kapitalisták ellen, akik „gesztikuláltak", „mennydörögtek" ellenük, hogy azután siránkozva, vert kölyökkutya módjára viselkedjenek, amikor *cselekvésre* került a sor, arra, hogy a fenyegetőzéseket tettekre váltsák s a kapitalisták *megdöntését* a gyakorlatban vigyék keresztül.

Az a nagy változás, amikor a kényszermunkát felváltja az önmagunk számára végzett munka, az óriási, országos méretekben (bizonyos fokig nemzetközi, világméretekben) tervszerűen szervezett munka — a kizsákmányolók ellenállásának elnyomására alkalmazott „*katonai*" rendszabályokon kívül — óriási szervezeti, szervezői erőfeszítést követel a proletariátustól és a szegényparasztságtól. A szervezési feladat egyetlen elválaszthatatlan egészbe fonódik össze azzal a feladattal, hogy a tegnapi rabszolgatartókat (a tőkéseket) és lakájfalkájukat — a burzsoá intellektuel urakat — könyörtelenül, katonai eszközökkel elnyomjuk. Mi mindig szervezők és főnökök voltunk, mi parancsokat osztogattunk — így beszélnek és így gondolkodnak a tegnapi rabszolgatartók és az értelmiség soraiból kikerülő cselédeik —, ilyenek is akarunk maradni, eszünk ágában sincs az „egyszerű népre", a munkásokra és parasztokra hallgatni, mi nem fogunk nekik engedelmeskedni, a tudásból fegyvert fogunk kovácsolni annak érdekében, hogy a pénzeszsák megvédje kiváltságait, hogy a tőke megvédje uralmát a nép fölött.

Így beszélnek, gondolkodnak és cselekszenek a burzsoák és a burzsoá intellektuelek. *Haszonleső* szempontból érthető a viselkedésük: a feudális földesurak tányérnyalóinak és kitartottjainak, a papoknak, a törvénycsavaróknak, a Gogolnál szereplő csinovnyikoknak, a Belinszkijt gyűlölő „intellektueleknek" szintén „nehéz" volt megválniok a jobbágyság rendszerétől. Ámde a kizsákmányolók és intellektuel cselédjeik ügye — reménytelen ügy. Ellenállásukat a munkások és a parasztok megtörik — sajnos, még nem elég keményen, határozottan és könyörtelenül — *és végleg le fogják törni.*

„Ők" úgy gondolkodnak, hogy az „egyszerű nép", az „egyszerű" munkások és szegényparasztok nem tudnak majd megbirkózni azzal a hatalmas, a szó világtörténelmi értelmében véve igazán hősies szervezési feladattal, amelyet a szocialista forradalom a dolgozókra hárított. „Nélkülünk nem boldogulnak", vigasztalják magukat azok az intellektuelek, akik megszokták, hogy a kapitalisták és a kapitalista állam kiszolgálói legyenek. Arcátlan számításuk nem válik be: a képzett emberek már most különválnak, átmennek a nép oldalára, a dolgozók oldalára, és segítenek abban, hogy megtörjük a tőke bérenceinek ellenállását. Szervezőtehetség pedig bőven van a parasztság és a munkásosztály soraiban, s ezek a tehetségek csak most kezdenek önmagukra eszmélni, most kezdenek ébredezni, az élő, az alkotó, a nagy munka felé törni, most kezdenek önállóan hozzáfogni a szocialista társadalom építéséhez.

Egyik legfontosabb, ha ugyan nem a legfontosabb feladat ez idő szerint az, hogy a munkásoknak s általában a dolgozóknak és kizsákmányoltaknak ezt az önálló kezdeményezését az alkotó *szervező* munka terén minél nagyobb arányokban kifejlesszük. Ha törik, ha szakad, szét kell zúznunk azt a régi, *ostoba*, barbár, alávaló és szégyenletes előítéletet, hogy az államot kormányozni, a szocialista társadalom szervező építését vezetni csakis az úgynevezett „felső osztályok", csakis a gazdagok vagy azok tudják, akik kijárták a gazdag osztályok iskoláját.

Ez előítélet. A rothadt vaskalaposság, a megcsontosodottság, a szokásokhoz való szolgai ragaszkodás, de még inkább azoknak a kapitalistáknak szennyes kapzsisága tartja fenn, akik érdekelve vannak abban, hogy rabolva kormányozzanak és kormányozva raboljanak. Nem. A munkások egy pillanatra sem felejtik el, hogy szükségük van a tudás hatalmára. Az a nem mindennapi igyekezet, amelyet a munkások a művelődés terén mutatnak, mégpedig éppen most mutatnak, azt bizonyítja, hogy a proletariátus soraiban e tekintetben nincs és nem is lehet tévelygés. A *szervező*-munkával azonban meg tud birkózni az *egyszerű* munkás és paraszt is, aki írni-olvasni tud, akinek van emberismerete, gyakorlati tapasztalata. Ilyen emberek az „egyszerű nép'' között, amelyről a burzsoá értelmiségiek fennhéjázóan és megvetően beszélnek, *tömegével* vannak. Az ilyen tehetségeknek még érintetlen és rendkívül bőséges forrása a munkásosztály és a parasztság.

A munkások és parasztok még „bátortalanok'', még nem szokták meg, hogy most *ők* az *uralkodó osztály*, még nem elég határozottak. A forradalom nem tudta *egy csapásra* létrehozni ezeket a tulajdonságokat a sok-sok millió emberben, akiket egész életükön át az éhség és nyomor korbácsa kényszerített munkára. Az 1917-es Októberi Forradalomnak azonban éppen abban van az ereje, életrevalósága, legyőzhetetlensége, hogy *felébreszti* e tulajdonságokat, összetör minden régi akadályt, szétzúzza az ósdi bilincseket, egy új élet *önálló* teremtésének útjára vezeti a dolgozókat . . .

1917. december 25—28.
(1918. január 7—10.)
Lenin Művei. 26. köt. 418—424. old.

AZ OK(B)P HETEDIK KONGRESSZUSA

(1918. MÁRCIUS 6–8.)

ELŐADÓI BESZÉD A PROGRAM FELÜLVIZSGÁLÁSÁRÓL ÉS A PÁRT NEVÉNEK MEGVÁLTOZTATÁSÁRÓL

MÁRCIUS 8 (ESTE)

(Részlet)

... Bármilyen legyen is forradalmunk további sorsa, a mi osztagunknak, a nemzetközi proletár hadsereg egyik osztagának sorsa, bármilyenek legyenek is a forradalom további fordulatai, azoknak az imperialista országoknak az objektív helyzete, amelyek belekeveredtek ebbe a háborúba, amelyek éhínségbe, pusztulásba, elvadulásba kergették a leghaladottabb országokat, — ezeknek az országoknak a helyzete objektíve kilátástalan. És itt azt kell mondanunk, amit harminc évvel ezelőtt, 1887-ben mondott Engels Frigyes, amikor egy európai háború valószínű távlatát értékelte. Engels arról beszélt, hogy a koronák tucatjával fognak heverni Európában, és senki sem akarja majd felemelni őket, beszélt arról, hogy milyen hihetetlen bomlás lesz az európai országok osztályrésze, és hogy az európai háború szörnyűségei végül is csak egyre vezethetnek, s ez — így mondta: „vagy a munkásosztály győzelme, vagy azoknak a feltételeknek a megteremtése, amelyek ezt a győzelmet lehetségessé és szükségessé teszik"[156]. Ezzel kapcsolatban Engels rendkívül szabatosan és óvatosan fejezte ki magát. Eltérően azoktól az emberektől, akik meghamisítják a marxizmust, akik olyan elkésett álokoskodásokkal hozakodnak elő, hogy a bomlás talaján szocializmus nem jöhet létre, Engels nagyon jól tudta, hogy minden háború, még bármily fejlett társadalomban is, nemcsak bomlást, elvadulást, szenvedést és nyomorúságot idéz elő a vértől megcsömörlött tömegekben, hogy nem lehet kezeskedni azért, hogy ez a szocializmus győzelmére vezet, Engels tehát arról, hogy mi lesz, ezt mondta: „vagy a munkásosztály győzelme, vagy azoknak a feltételeknek a megteremtése, amelyek ezt a győzelmet lehetségessé és szükségessé teszik", vagyis, következésképpen, itt a kultúra és a termelési eszközök iszonyú pusztulására való tekintettel még több nehéz átmeneti szakasz lehetséges, de mindez csak arra vezethet, hogy a dolgozó tömegek élcsapata, a munkásosztály lendületet vesz és hozzálát ahhoz, hogy kezébe vegye a hatalmat a szocialista társadalom megteremtése céljából. Mert bármilyen nagy lesz is a kultúra pusztulása — a történelmi életből kitörölni nem lehet, nehéz lesz felújítani, de soha semmilyen rombolás nem vezet odáig, hogy ez a kultúra teljesen eltűnjön. Ilyen vagy olyan részében, ilyen vagy olyan anyagi maradványaiban ez a kultúra kiirthatatlan, csak felújítása terén lesznek nehézségek . . .

Lenin Művei. 27. köt. 116–117. old.

A SZOVJETHATALOM SORONLEVŐ FELADATAI

(Részlet)

. . . A szovjet szervezet bürokratikus kinövései elleni harcot biztosítja az, hogy a Szovjetek szilárd kapcsolatban vannak a „néppel'', vagyis a dolgozókkal és kizsákmányoltakkal, hogy ez a kapcsolat hajlékony és rugalmas. A polgári parlamenteket a szegénység sohasem tekinti „saját'' intézményeinek, még a világ legdemokratikusabb kapitalista köztársaságának parlamentjét sem. A Szovjetek ellenben a munkás- és paraszttömegek „saját'' intézményei, nem pedig idegen intézmények. A mai Scheidemann-féle, vagy ami majdnem ugyanaz, Martov-féle „szociáldemokraták'' éppúgy undorodnak a Szovjetektől és éppúgy vonzódnak az illedelmes polgári parlamenthez vagy az Alkotmányozó Gyűléshez, mint ahogy Turgenyev 60 évvel ezelőtt vonzódott a mérsékelt monarchista és nemesi alkotmányhoz, mint ahogy ő undorodott Dobroljubov és Csernisevszkij paraszt-demokratizmusától . . .

1918 március — április
Lenin Művei. 27. köt. 270. old.

TÁVIRAT A. V. LUNACSARSZKIJNAK

Petrográd
Szmolnij
Lunacsarszkij közoktatásügyi népbiztosnak

Csodálkozom és fel vagyok háborodva, hogy Ön és Malinovszkij tétlenkedik a petrográdi és moszkvai középületekre kerülő jó idézetek és feliratok előkészítése ügyében.[157]

Nyikolaj Rozenfeld megrendelést kér egyes középületek dekorálására. Kérem véleményét.

Lenin

1918. május 13.
Leninszkij Szbornyik. XXI. köt. 205. old.

LÁTNOKI SZAVAK

(Részlet)

... Elképzelhető-e egy többéves háború a hadsereg és a néptömegek *elvadulása* nélkül? Világos, hogy nem. Feltétlenül elkerülhetetlen, hogy egy többéves háborúnak ez a következménye évekre kihasson, ha ugyan nem egy egész nemzedék életére. De ezek a mi „tokbabújt embereink'', a polgári értelmiségnek ezek a pipogyái, akik „szociáldemokratának'' és „szocialistának'' nevezik magukat, egy követ fújnak a burzsoáziával, az elvadulás megnyilvánulásaiért vagy az elvadulás különösen kirívó esetei elleni harc rendszabályainak elkerülhetetlen könyörtelenségéért a forradalmat hibáztatják — holott világos, mint a nap, hogy ezt az elvadulást az imperialista háború okozta, és hogy semmiféle forradalom nem szabadulhat meg hosszú harc nélkül, könyörtelen megtorlások sorozata nélkül a háború *ilyen* következményeitől.

Ők, a „Novaja Zsizny'', a „Vperjod'' vagy a „Gyelo Naroda''[158] émelygős írói készek „elméletben'' jóváhagyni a proletariátus és a többi elnyomott osztály forradalmát, de csak úgy, hogy ez a forradalom az égből pottyanjon le, vagyis ne azon a földön szülessen és növekedjen, amelyet a népek négyéves imperialista mészárlása vérrel öntözött, ne itt szülessen a között a millió és millió ember között, akiket ebben a mészárlásban megkínoztak, elgyötörtek, elvadítottak.

Ők hallották és „elméletileg'' elismerték, hogy a forradalom olyan, mint a szülés folyamata, de mikor tettre került a sor, szégyenszemre inukba szállt a bátorságuk és odáig mentek, hogy ijedt nyavalygásukban átvették a burzsoáziának a proletariátus felkelésére szórt gyűlölködő rágalmait. Nézzük meg a szülési folyamat leírását az irodalomban, — azokat a leírásokat, amelyekben a szerzők célja az volt, hogy híven ábrázolják, milyen nehéz, fájdalmas, gyötrelmes ez az aktus, például Emile Zola „La joie de vivre" („Öröm az élet") vagy Vereszajev „Egy orvos feljegyzései" című könyvét. Az ember születése olyan aktussal van összekötve, amely a nőt megkínzott, elgyötört, fájdalomtól eszméletlen, véres, félholt húsdarabbá teszi. De hajlandó volna-e valaki embernek elismerni az olyan „egyént", aki *csak* ezt látná a szerelemben, a szerelem következményeiben, a nőnek anyává válásában? Aki *ezen* az alapon lemondana a szerelemről és gyermeknemzésről?

Van könnyű szülés és van nehéz szülés. Marx és Engels, a tudományos szocializmus megalapítói mindig *hosszú szülési fájdalmakról* beszéltek, mindig mondták, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenettel elkerülhetetlenül hosszú szülési fájdalmak járnak együtt. És Engels a világháború következményeit elemezve egyszerűen és világosan leírja azt a vitathatatlan és nyilvánvaló tényt, hogy az olyan forradalom, amely háború után következik, amely háborúval kapcsolatos (vagy még inkább — teszem hozzá én —, amely háború idején tör ki s a körülötte dúló világháború idején kénytelen fejlődni és helytállni), hogy az ilyen forradalom — *különösen nehéz* szülési eset.

E tény világos tudatában Engels különösen óvatosan beszél arról, hogy a világháborúban pusztuló kapitalista társadalom hogyan hozza világra a szocializmust. „Csupán egy eredmény (mármint a világháborúnak csupán egy eredménye) — mondja — teljesen kétségtelen: az általános kimerülés, és az, hogy *létrejönnek* a munkásosztály végleges győzelmének feltételei."

Még világosabban fejezi ki ezt a gondolatot a szóban forgó előszó végén:

. . . „A tragédia végén önök (kapitalisták és földesurak, királyok és a burzsoázia államférfiai) összeomlanak, és a proletariátus győzelme vagy már tény, vagypedig mégiscsak elkerülhetetlen lesz."

A nehéz szülés sokszorosan megnöveli a halálos betegség vagy halálos kimenetel veszélyét. De ha egyes emberek el is pusztulnak a szülés következtében, a régi rend szülte új társadalom nem pusztulhat el, és csak a születése kínosabb, hosszadalmasabb, csak növése és fejlődése lassúbb.

A háborúnak még nincs vége. Az általános kimerülés már bekövetkezett. A háború két *közvetlen* eredménye közül, amelyeket Engels feltételesen megjósolt (vagy a munkásosztály már kivívott győzelme, vagy az elkerülhetetlen győzelem feltételeinek létrejötte *minden nehézség ellenére)*, e két feltétel közül most, 1918 derekán, *mindkettő* megvan.

Az egyik legkevésbé fejlett kapitalista országban a munkásosztály *már kivívta* győzelmét. A többi országban hallatlan kínok hallatlan erőfeszítéseivel kialakulnak a feltételek, amelyek „mégiscsak elkerülhetetlenné'' teszik e győzelmet.

Csak károgjanak a „szocialista'' pipogyák, dühöngjön és tomboljon a burzsoázia. Csak aki a szemét behunyja, hogy ne lásson, s a fülét befogja, hogy ne halljon, csak az nem veszi észre, hogy a szocializmussal viselős régi kapitalista társadalom számára világszerte megkezdődtek a szülési fájdalmak. A megindult szülési folyamat első szakaszának kiváltképpen súlyos kínjai most a mi országunkra hárulnak, melyet az események sodra egy időre a szocialista forradalom élvonalába vitt. Minden okunk megvan rá, hogy a legnagyobb elszántsággal és teljes bizalommal nézzünk a jövőbe, amely új szövetségeseket, a szocialista forradalom új diadalait hozza egy sor fejlettebb országban. Joggal lehetünk büszkék és joggal tarthatjuk szerencsésnek magunkat azért, mert nekünk adatott elsőnek a földkerekség egyik darabján leteperni azt a vadállatot, a kapitalizmust, amely vérrel öntözte meg a földet, éhínségbe és elvadulásba kergette az emberiséget s amely múlhatatlanul és hamarosan elpusztul, bármily szörnyen vadállatiasak is halál előtti őrjöngésének megnyilvánulásai.

1918. június 29.

Lenin Művei. 27. köt. 509—512. old.

LEVÉL A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁGHOZ ÉS A KÖZTÁRSASÁGI JAVAK NÉPBIZTOSSÁGÁHOZ

A Közoktatásügyi Népbiztosságnak
és a Köztársasági Javak Népbiztosságának

Kérem Önöket, haladéktalanul tájékoztassanak arról, hogy pontosan mit tettek az 1918. IV. 13-i rendelet végrehajtása érdekében, különösen 1) a régi emlékművek eltávolításával, 2) legalább ideiglenes újakkal való pótlásukkal és 3) a középületeken levő régi feliratoknak újakkal való (a rendelet 5. §-a) kicserélésével kapcsolatban.

Megbocsáthatatlan a kéthónapos huzavona egy olyan rendelet végrehajtásában, amely egyaránt fontos a propaganda szempontjából is és a munkanélküliek foglalkoztatása szempontjából is.

A Népbiztosok Tanácsának Elnöke

1918. július 8. előtt
Leninszkij Szbornyik. XXI. köt. 208. old.

A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁG, A KÖZTÁRSASÁGI JAVAK NÉPBIZTOSSÁGA ÉS A MOSZKVAI SZOVJET TÉTLENSÉGÉRŐL

A NÉPBIZTOSOK TANÁCSÁNAK HATÁROZATTERVEZETE

A Népbiztosok Tanácsa figyelmezteti a Közoktatásügyi Népbiztosságot és az Állami Javak Népbiztosságát, valamint a Munkás- és Katonaküldöttek Moszkvai Városi Szovjetjének Elnökségét, hogy teljesen megengedhetetlenül nem tettek semmit az 1918. április 14-i rendelet (416. sz. Rendelet-Tár, 31. sz. rendelet) végrehajtása érdekében, és kötelezi őket, hogy holnap, 1918. VII. hó 9-én közösen válasszanak egy felelős személyt, aki hatékonyan ellenőrzi a rendelet megtartását és azonnali végrehajtását, és erről hetenként kétszer köteles jelentést készíteni a Népbiztosok Tanácsa elnökének.

1918. július 8.
Leninszkij Szbornyik. XXI. köt. 209. old.

JEGYZETVÁLTÁS A. V. LUNACSARSZKIJJAL[159]

I

LENIN JEGYZETE

Ma beszéltem *Vinogradovval*. Jó benyomást tett rám.
Megígérte, hogy megállapodik Önnel.
Beszélt-e Önnel?
Megállapodott-e?
Ha nem állapodott meg, miért?

II

LUNACSARSZKIJ VÁLASZA

Még nem beszéltem Vinogradovval. Ha igaz, hogy megállapodunk — az jó.

III

LENIN KÉRDÉSE

Mikor utazik?
Nap és óra?

IV

LUNACSARSZKIJ VÁLASZA

Holnap éjfélkor.

V

LENIN KÉRDÉSE

Fel tudná-e hívni Vinogradovot és megbeszélni vele egy találkozót holnapra?

VI

LUNACSARSZKIJ VÁLASZA

Természetesen.

VII

LENIN KÉRDÉSE

Tudja a számát?

VIII

LUNACSARSZKIJ VÁLASZA

Megtudom Malinovszkijtól.

IX

LENIN JEGYZETE A TITKÁRA SZÁMÁRA

Hívja fel *Vinogradovot* a nevemben:
miért nem állapodott meg Lunacsarszkijjal? Lunacsarszkij itt van.*

1918. július 12.
Leninszkij Szbornyik. XXI. köt. 209—210. old.

---

* A titkára számára adott jegyzetet Lenin a Lunacsarszkijjal folytatott levelezés egyik cédulájára írta; később áthúzta. — *Szerk.*

LEVÉL A PROLETÁR KULTURÁLIS-FELVILÁGOSÍTÓ SZERVEZETEK KONFERENCIÁJA ELNÖKSÉGÉHEZ

1918. IX. 17.

Kedves elvtársak! Szívből köszönöm jókívánságaikat és a magam részéről igen sok sikert kívánok munkájukhoz.

A szocialista forradalom győzelmének egyik legfőbb feltétele, hogy a munkásosztály megtanulja, hogyan kell *uralkodni*, és hogy megvalósítsa a maga osztály*uralmát* a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmenet idején. Valamennyi dolgozó és kizsákmányolt élcsapatának, vagyis a proletariátusnak az *uralma* ebben az átmeneti időben elengedhetetlen az osztályok teljes megszüntetése, a kizsákmányolók ellenállásának letörése, valamint annak érdekében, hogy a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömege, melyet a kapitalizmus megfélemlített, eltaposott, szétforgácsolt, *egyesüljön* a városi munkások körül, ezekkel a legszorosabb szövetségben.

Minden sikerünket annak köszönhetjük, hogy a munkások ezt megértették és Szovjetjeik útján hozzáláttak az állam *igazgatásához*.

Ám a munkások ezt még *nem* értették meg *eléggé*, és gyakran túlságosan *bátortalanok*, mikor arról van szó, hogy az állam *igazgatására munkásokat* kell előléptetni.

Küzdjetek ezért, elvtársak! Segítsenek ebben a proletár kulturális-felvilágosító szervezetek. Ez a záloga a további sikereknek és a szocialista forradalom végleges győzelmének.

Üdvözlettel
V. Uljanov (Lenin)

Lenin Művei. 28. köt. 86. old.

TÁVIRAT A. V. LUNACSARSZKIJNAK

1918. IX. 18.

Lunacsarszkij népbiztos
Petrográd
Másolat Pokrovszkijnak, Moszkva,

Osztozsenka 53.

Ma jelentést tett Vinogradov a mellszobrokról és emlékművekről, mélységesen fel vagyok háborodva; hónapok óta semmi sem történik; mind a mai napig nincs egyetlen mellszobor sem, Ragyiscsev mellszobrának eltűnése kész komédia. Nincs egy utcai Marx-mellszobor, semmit sem tettek az utcai feliratos propaganda céljából. Bűnös hanyagságáért megrovásban részesítem, követelem, hogy közölje velem az összes felelős személyek nevét, hogy bíróság elé állíthassuk őket. Pellengérre kell állítani a szabotőröket és a szájtátiakat.

Lenin
a Népbiztosok Tanácsának elnöke

Lenin Művei. 35. köt. 343. old.

ÚJSÁGAINK JELLEGÉRŐL

Túlságosan sok helyet szentelnek a régi témákhoz kapcsolódó politikai agitációnak — a politikai fecsegésnek. Aránytalanul kevés helyet szentelnek az új élet építésének — a tényeknek, mégpedig az új élet építésével kapcsolatos tényeknek.

Miért ne lehetne kétszáz-négyszáz sor helyett húsz vagy tíz sorban beszélni olyan egyszerű, közismert, világos jelenségekről — amelyeket a tömegek már eléggé tisztán látnak —, mint a mensevikeknek, a burzsoázia lakájainak aljas árulása, mint a tőke megszentelt jogainak helyreállítását célzó angol—japán betörés, mint az, hogy az amerikai milliárdosok fenik a fogukat Németországra stb. stb.? Kell erről beszélni, meg kell említeni minden új tényt ezen a téren, de nem cikkeket kell írni, nem értekezéseket kell ismételgetni, hanem néhány sorban, „táviratstílusban" kell megbélyegezni a régi, már ismert, már megfelelően értékelt politika új megnyilvánulásait.

A burzsoá sajtó, „a régi jó burzsoá időkben", nem érintette a „szentek szentjét" — a magántulajdonban levő gyárak, a magángazdaságok belső helyzetét. Ez a szokás megfelelt a burzsoázia érdekeinek. Ezzel a szokással radikálisan szakítanunk kell. Még *nem* szakítottunk vele. Az újságok jellege még *nem* változott meg nálunk úgy, ahogy meg kellene változnia egy olyan társadalomban, amely a kapitalizmusból a szocializmus felé halad.

Kevesebb politikát. A politika teljesen „tisztázott", és két tábor — a felkelt proletariátus és egy maroknyi rabszolgatartó kapitalista (és bandáik, beleértve a mensevikeket stb.) — harcára vezethető vissza. Erről a politikáról, ismétlem, egészen röviden lehet és egészen röviden is kell beszélni.

Több közgazdaságtant. De nem „általános'' elmefuttatások, tudós szemlék, intellektuel tervek és hasonló zagyvalék — sajnos, túlságosan gyakran igenis zagyvalék — értelmében vett közgazdaságtant. Olyan közgazdasági munkákra van szükségünk, amelyek összegyűjtik, *gondosan felülvizsgálják* és tanulmányozzák az új élet valóságos építésének tényeit. Vannak-e a *valóságban* eredményei a nagyüzemeknek, a földművelő kommunáknak, a szegényparasztbizottságoknak, a helyi népgazdasági tanácsoknak az új gazdaság építésében? Milyen eredményeik vannak? Megbizonyosodtunk-e arról, hogy valóban léteznek ezek az eredmények? Nincs-e itt lódítás, hetvenkedés, intellektuel ígérgetés („rendbejönnek a dolgok'', „a tervet már összeállítottuk'', „nekigyürkőzünk'', „most kezeskedünk érte'', „a javulás kétségtelen'' stb. sarlatán frázisok, amelyekben „mi'' olyan nagy mesterek vagyunk)? Hogyan érték el az eredményeket? Hogyan lehet általánosabbá tenni őket?

Hol a szégyentáblája az elmaradt gyáraknak, amelyek az államosítás után a lezüllés, széthullás, szenny, garázdaság, naplopás példaképei maradtak? Sehol. Pedig ilyen gyárak *vannak*. Nem tudjuk kötelességünket teljesíteni, ha nem viselünk *háborút* a „kapitalizmus hagyományainak'' ezen „őrzői'' ellen. Nem kommunisták, hanem szatócsok vagyunk addig, amíg szó nélkül tűrjük az ilyen gyárakat. Nem tudunk úgy osztályharcot folytatni az újságokban, ahogy azt a burzsoázia tette. Emlékezzenek csak vissza, milyen remekül *üldözte* a sajtóban a *maga* osztályellenségeit, hogyan gúnyolta, gyalázta, hogyan igyekezett tönkretenni őket. És mi? Hát nem abban áll-e a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakában az osztályharc, hogy megvédjük a munkás*osztály* érdekeit a munkásoknak azokkal a csapataival, csoportjaival, rétegeivel szemben, amelyek makacsul ragaszkodnak a kapitalizmus hagyományaihoz (szokásaihoz) és továbbra is a régi szemmel nézik a Szovjetállamot: mennél kevesebb és mennél rosszabb munkát adni „neki'', — mennél több pénzt kipréselni „belőle''. Talán kevés az ilyen gazember akár a szovjet nyomdák szedői vagy pedig a Szormovo-gyári, Putyilov-gyári munkások stb. között? Hányat csíptünk el, hányat lepleztünk le, hányat pellengéreztünk ki közülük?

A sajtó erről hallgat. Ha pedig ír, akkor sablonosan, bürokratikusan, nem *forradalmi* sajtó módjára ír, nem mint azon osztály *diktatúrájának* szerve, amely tetteivel bizonyítja be, hogy a kapitalisták és a kapitalista szokásokat megőrző naplopók ellenállását vaskézzel töri meg.

Ugyanígy vagyunk a háborúval is. Üldözzük-e a gyáva hadvezéreket és az álomszuszékokat? Megszégyenítettük-e egész Oroszország előtt a hasznavehetetlen ezredeket? Elég nagy számban „csíptünk-e el'' olyan jómadarakat, akiket hasznavehetetlenség, hanyagság, pontatlanság stb. miatt ország-világ láttára kellene eltávolítani a hadseregből? Nálunk nem folyik aktív, kíméletlen, valóban forradalmi *háború* a baj *konkrét* hordozói ellen. Nem eléggé *neveljük* a tömegeket az élet minden területéről vett élő, konkrét példákkal és mintaképekkel, pedig a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet idején ez a sajtó legfőbb feladata. Kevés figyelmet fordítanak nálunk a gyár, a falu, az ezredek életének arra a *hétköznapi* oldalára, ahol leginkább épül az új, ahol a lehető legtöbb figyelemre, nyilvánosságra, társadalmi bírálatra van szükség, arra van szükség, hogy a rosszat üldözzük és a jó követésére buzdítsunk.

Kevesebb politikai fecsegést. Kevesebb intellektuel okoskodást. Közelebb az élethez. Jobban figyelemmel kísérni azt, hogy a munkás- és paraszttömegek *valóban* valami *újat* építenek mindennapi munkájuk során. Jobban *ellenőrizni*, mennyire *kommunista* ez az új.

1918. szeptember 20.
Lenin Művei. 28. köt. 88—90. old.

A MUNKÁS- ÉS VÖRÖSKATONAKÜLDÖTTEK MOSZKVAI SZOVJETJE ELNÖKSÉGÉNEK

Kedves Elvtársak! Megkaptam 24962. sz. átiratukat, amelyben idéznek egy részt az Elnökség X. 7-én hozott határozatából[160].

Kénytelen vagyok őszintén megmondani, hogy ez a határozat akkora *politikai* analfabetizmust árul el és olyan ostoba, hogy felfordul az ember gyomra... „Az Elnökség kénytelen elhárítani magáról a felelősséget'' ... Szeszélyes kisasszonyok viselkednek így, nem pedig felnőtt politikusok. A felelősséget ezzel nem hárítják el magukról, hanem megháromszorozzák. Ha a Közoktatásügyi Népbiztosság nem válaszol önöknek és nem teljesíti a kötelességét önökkel szemben, akkor önök kötelesek *panaszt tenni*, mégpedig dokumentumokkal alátámasztva. Hisz nem gyerekek, hogy ezt ne értsék meg. Mikor tettek panaszt? Hol a másolat? Hol vannak a dokumentumok és bizonyítékok?

Véleményem szerint az egész Elnökséget és Vinogradovot is le kellene csukni egy hétre, amiért nem csinálnak semmit.

Ha a Közoktatásügyi Népbiztosság „nem adja ki a mellszobrokat'' (mikor követelték? kitől? másolat és dokumentum? mikor tettek panaszt?) — önöknek *harcolniuk kellett volna a jogukért*. Az olyasmi pedig, hogy „elhárítjuk magunkról a felelősséget'', szeszélyes kisasszonyok és ostoba orosz intellektuelek módszere.

Bocsássanak meg, amiért ilyen őszintén megmondtam a véleményemet. Mélységesen felháborodva az önök viselkedésén és remélve, hogy a hatóságok börtönnel fogják megrendszabályozni önöket mulasztásukért, kommunista üdvözletemet küldöm.

1918. X. 12. *Lenin*

Lenin Művei. 35. köt. 349—350. old.

BESZÉD A MOSZKVAI PROLETKULTNAK 1918. NOVEMBER 6-ÁN AZ IRODALMI-MŰVÉSZETI KÖR HELYISÉGÉBEN TARTOTT ESTJÉN

A koncert közben közölték, hogy Lenin elvtárs, a Népbiztosok Tanácsának elnöke jelen van a teremben. A bejelentésre ováció támadt, „hurrá"-kiáltásokkal éltették a proletariátus vezérét. Lenin felment az emelvényre, és rövid beszédben körvonalazta az új kultúra építésének feladatait, amikor a proletariátus maga kovácsolja ki magának az életet — szemben a régi kultúrával, amelyben a proletariátus félre volt állítva, mindenben a tőke által kizsákmányolt függelék volt.

Lenin Művei. III. orosz kiadás.
XXIII. köt. 514. old.

A „DEMOKRÁCIÁRÓL" ÉS A DIKTATÚRÁRÓL

A berlini „Rote Fahne"-nak[161] és a bécsi „Weckruf"-nak[162], Német-Ausztria kommunista pártja lapjának néhány Moszkvába eljutott számából látjuk, hogy a szocializmus árulói, akik támogatták az imperialista rablók háborúját, mindezek a Scheidemannok és Ebertek, Austerlitzek és Rennerek, megérdemelt ellenállásba ütköznek Németország és Ausztria forradalmi proletárjainak igazi képviselői részéről. Melegen üdvözöljük ezt a két lapot, amelyek a III. Internacionálé életerejéről és erősödéséről tanúskodnak.

A forradalom főkérdése most Németországban is, Ausztriában is kétségtelenül ez a kérdés: alkotmányozó gyűlés vagy szovjet hatalom? A csődbejutott II. Internacionálé képviselői, Scheidemanntól Kautskyig, valamennyien az első mellett vannak, és a „demokrácia" védelmének nevezik álláspontjukat (sőt, Kautsky odáig ment, hogy „tiszta demokráciáról" beszél), ellentétben a diktatúrával. Kautsky nézeteit részletesen boncolgattam „A proletárforradalom és a renegát Kautsky" c. brosúrában, amely nemrég jelent meg Moszkvában és Petrográdban. Megkísérlem röviden kifejteni a vitás kérdés lényegét, amely most valamennyi előrehaladott kapitalista országban mint gyakorlati kérdés van napirenden.

A Scheidemannok és Kautskyk a „tiszta demokráciáról" vagy az általában vett „demokráciáról" beszélnek, hogy félrevezessék a tömegeket és elrejtsék előlük a *jelenlegi* demokrácia *burzsoá* jellegét. Csak tartsa továbbra is kezében a burzsoázia az egész államhatalmi apparátust, használja fel egy maroknyi kizsákmányoló továbbra is a régi, burzsoá államgépezetet! Az ilyen körülmények között lefolyó választásokat a burzsoázia érthető módon szívesen nevezi „szabad'', „egyenlő'', „demokratikus'', „általános'' választásoknak, mivel ezek a szavak az igazság leplezésére szolgálnak, annak leplezésére, hogy a termelési eszközök tulajdona és a politikai hatalom a kizsákmányolóké marad, hogy ezért valóságos szabadságról, valóságos egyenlőségről a kizsákmányoltak, vagyis a lakosság óriási többsége számára szó sem lehet. A burzsoázia számára előnyös és szükséges, hogy a nép előtt elpalástolja a jelenlegi demokrácia *burzsoá* jellegét, hogy általában vett demokráciaként vagy „tiszta demokráciaként'' tüntesse fel, és a Scheidemannok, valamint a Kautskyk is, akik szintén ezt szajkózzák, a *valóságban* feladják a proletariátus álláspontját és átállnak a burzsoázia oldalára.

Marx és Engels, amikor utoljára írták alá ketten az előszót a „Kommunista Kiáltvány''-hoz (ez 1872-ben volt), szükségesnek tartották külön felhívni a munkások figyelmét arra, hogy a proletariátus nem veheti egyszerűen birtokába a kész (azaz burzsoá) államgépezetet és nem hozhatja mozgásba saját céljaira, hogy össze kell azt törnie, szét kell zúznia. A renegát Kautsky egész brosúrát írt „A proletariátus diktatúrájáról'', amelyben elpalástolta a munkások elől ezt az igen fontos marxista igazságot, alapjában meghamisította a marxizmust, s érthető, hogy azok a dicséretek, amelyekkel a Scheidemannok és társaik ezt a brosúrát elhalmozták, teljesen megérdemelt dicséretek voltak: a burzsoázia ügynökei megdicsérik azt, aki átpártol a burzsoázia oldalára.

Csúfot űzünk a dolgozókból és a kizsákmányoltakból, ha tiszta demokráciáról, általában vett demokráciáról, egyenlőségről, szabadságról, általános népérdekekről beszélünk akkor, amikor a munkásokat és az összes dolgozókat éhínségbe döntötte, levetkőztette, tönkretette, meggyötörte nemcsak a kapitalista bérrabság, hanem a négyesztendős rablóháború is, a kapitalisták és spekulánsok pedig továbbra is birtokukban tartják rablott „tulajdonukat'' és az államhatalom „kész'' apparátusát. Arculcsapása ez a marxizmus alapvető igazságainak, mert a marxizmus erre tanította a munkásokat: a burzsoá demokráciát, mely a feudalizmushoz viszonyítva óriási történelmi haladás, fel kell használnotok, de egy pillanatra se feledkezzetek meg arról, hogy ez a „demokrácia" burzsoá jellegű demokrácia, hogy történelmi feltételekhez van kötve és korlátozott, ne tegyétek magatokévá az „államba" vetett „babonás hitet", ne felejtsétek el, hogy az állam, még a legdemokratikusabb köztársaságban is, nemcsak a monarchiában, nem egyéb, mint gépezet, amellyel az egyik osztály elnyomja a másikat.

A burzsoázia kénytelen álszenteskedni és „össznépi hatalomnak" vagy általában vett demokráciának, vagy tiszta demokráciának nevezni a *(burzsoá)* demokratikus köztársaságot, amely a valóságban nem egyéb, mint a burzsoázia diktatúrája, a kizsákmányolók diktatúrája a dolgozó tömegek felett. A Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek (most, sajnos, Friedrich Adler segítségével) támogatják ezt a hazugságot és ezt a képmutatást. A marxisták, a kommunisták pedig leleplezik s nyíltan és egyenesen megmondják a munkásoknak és a dolgozó tömegeknek az igazságot: a demokratikus köztársaság, az alkotmányozó gyűlés, az általános választás stb. a valóságban a burzsoázia diktatúrája, és a munka csak akkor szabadul fel a tőke igája alól, ha ezt a diktatúrát a *proletariátus diktatúrája* váltja fel. Csak a proletariátus diktatúrája szabadíthatja meg az emberiséget a tőke elnyomásától, a burzsoá demokráciának, a *gazdagok* demokráciájának hazugságától, álnokságától, képmutatásától, csak ez tudja megteremteni a *szegények* demokráciáját, azaz a demokrácia áldásait a *valóságban* hozzáférhetővé tenni a munkások és a szegényparasztok számára, míg jelenleg (még a legdemokratikusabb — *burzsoá* — köztársaságban is) a demokráciának ezek az áldásai a *valóságban* hozzáférhetetlenek a dolgozók óriási többsége számára.

Itt van például a gyülekezési szabadság és a sajtószabadság. A Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek biztosítják a munkásokat, hogy a jelenlegi alkotmányozógyűlési választások Németországban és Ausztriában „demokratikusan" folynak le. Ez hazugság, mert a *valóságban* a tőkések, a kizsákmányolók, a földbirtokosok, a spekulánsok kezében van a legjobb, a gyűlések tartására alkalmas épületek 9/10-része és a papírkészletek, nyomdák stb. 9/10-része. A munkást a városban, a bérest és a napszámost a falun a *valóságban* kirekesztette a demokráciából ez a „szent tulajdonjog'' (amelyet védenek a Kautskyk és a Rennerek, akikhez, sajnos, Friedrich Adler is átpártolt), és az államhatalom burzsoá apparátusa, vagyis a burzsoá hivatalnokok, a burzsoá bírák stb. A mostani „gyülekezési és sajtószabadság'' a német „demokratikus'' (burzsoá-demokratikus) köztársaságban hazugság és képmutatás, mivel a *valóságban* ez a *gazdagok szabadsága*, hogy megvásárolják és megvesztegessék a sajtót, a *gazdagok szabadsága*, hogy a polgári újsághazugságok mákonyával elbódítsák a népet, a *gazdagok szabadsága*, hogy „tulajdonukban'' tartsák a palotákat, a legjobb épületeket stb. A proletárdiktatúra a dolgozók számára *elveszi* a kapitalistáktól a palotákat, a legjobb épületeket, a nyomdákat, a papírraktárakat.

Az „általános'' „tiszta'' demokráciát tehát felváltja „egy osztály diktatúrája'' — jajveszékelnek a Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek (külföldi elvbarátaikkal, a Gompersekkel, Hendersonokkal, Renaudelekkel, Vanderveldékkel és társaikkal egyetemben).

Nem igaz — válaszoljuk mi. Ily módon a burzsoázia tényleges diktatúráját (amelyet képmutatóan eltakarnak a demokratikus polgári köztársaság formái) felváltja a proletariátus diktatúrája. Ily módon a gazdagok demokráciáját felváltja a szegények demokráciája, a kisebbség, a kizsákmányolók gyülekezési és sajtószabadságát felváltja a lakosság *többségének*, a dolgozóknak gyülekezési és sajtószabadsága. Óriási, világtörténelmi jelentőségű *kibővítése* lesz ez a demokráciának, a demokrácia hazugságból igazsággá változik, az emberiség megszabadul a tőke bilincseitől, amely *eltorzít* és megcsonkít minden *burzsoá* demokráciát, még a „legdemokratikusabb'', még a leginkább köztársasági demokráciát is. A polgári államot *proletár*állam váltja fel, és ez az egyetlen út az állam elhalásához általában.

De miért ne lehetne ezt a célt egy osztály diktatúrája nélkül elérni? miért ne lehetne egyenesen áttérni a „tiszta'' demokráciára? — kérdik a burzsoázia képmutató barátai vagy a burzsoázia által elbolondított naiv kispolgárok és filiszterek.

Mi azt válaszoljuk: azért, mert minden kapitalista társadalomban vagy a burzsoáziának, vagy a proletariátusnak lehet döntő jelentősége, a kistulajdonosok pedig feltétlenül ingadozó, tehetetlen, ostoba fantaszták maradnak, akik a „tiszta'', vagyis osztályon kívüli vagy osztály feletti demokráciáról álmodoznak. Azért, mert egy olyan társadalomból, amelyben az egyik osztály elnyomja a másikat, nem lehet másképpen kijutni, mint az elnyomott osztály diktatúrája útján. Azért, mert a burzsoáziát legyőzni, megdönteni csak a proletariátus képes, minthogy ez az egyetlen osztály, amelyet a kapitalizmus egyesített és amely kijárta a kapitalizmus „iskoláját'', s amely képes magával ragadni a kispolgári módon élő dolgozók ingadozó tömegeit — magával ragadni vagy legalábbis „semlegesíteni''. Azért, mert csak érzelgős kispolgárok és filiszterek képesek arról álmodozni — álmodozásaikkal becsapva önmagukat és a munkásokat —, hogy a kizsákmányolók *ellenállásának* hosszú ideig tartó és nagy erőfeszítéseket igénylő *elfojtása* nélkül meg lehet dönteni a tőke igáját. Németországban és Ausztriában ez az ellenállás még nem bontakozott ki nyíltan, mert egyelőre még nem kezdődött meg a kisajátítók kisajátítása. Amikor ez a kisajátítás majd megkezdődik, ez az ellenállás kétségbeesett, ádáz ellenállás lesz. A Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek ezt eltitkolják önmaguk és a munkások előtt, és ezzel elárulják a proletariátus érdekeit, a legdöntőbb pillanatban áttérnek az osztályharcnak és a burzsoá iga lerázásának álláspontjáról a proletariátus és a burzsoázia kiegyezésének álláspontjára, a „társadalmi békének'', vagyis a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak kibékülésének álláspontjára.

A forradalmak a történelem mozdonyai, mondta Marx[163]. A forradalmak gyorsan tanítanak. Németország és Ausztria városi és falusi munkásai gyorsan meg fogják érteni, hogy a Scheidemannok és Kautskyk, az Austerlitzek és Rennerek elárulták a szocializmust. A proletariátus félre fogja dobni ezeket a „szociálárulókat'', akik szavakban szocialisták, a valóságban a szocializmus árulói, ahogyan félredobta Oroszországban az ugyanilyen kispolgárokat és nyárspolgárokat, a mensevikeket és a „szociálforradalmárokat''. A proletariátus fel fogja ismerni — mégpedig annál hamarabb, minél teljesebb lesz az említett „vezérek'' uralma —, hogy csak a polgári államnak, még ha a legdemokratikusabb polgári köztársaság is, a Párizsi Kommün típusú állammal (amelyről annyit beszélt Marx, akit a Scheidemannok és Kautskyk meghamisítottak és elárultak), illetve a szovjet típusú állammal való felváltása nyithatja meg az utat a szocializmushoz. A proletariátus diktatúrája meg fogja szabadítani az emberiséget a tőke igájától és a háborúktól.

Moszkva, 1918. XII. 23.

Lenin Művei. 28. köt. 382–387. old.

EGY KIS KÉP NAGY KÉRDÉSEK TISZTÁZÁSÁRA

Szosznovszkij elvtárs, a „Bednota''[164] szerkesztője, elhozott nekem egy pompás könyvet. Ezt a könyvet minél több munkásnak és parasztnak meg kell ismernie. Igen komoly tanulságokat vonhatunk le belőle a szocialista építés legfontosabb kérdéseire vonatkozólag, amelyeket eleven példák kitűnően világítanak meg. Alekszandr Todorszkij elvtárs „Egy év — puskával és ekével'' című könyvéről van szó, amelyet Veszjegonszk városka kerületi végrehajtó bizottsága adott ki az Októberi Forradalom évfordulója alkalmával.

A szerző leírja, hogy a Szovjethatalom építésével kapcsolatban e munka irányítói milyen tapasztalatokat szereztek egy év alatt a veszjegonszki kerületben — leírja előbb a polgárháborút, a helyi kulákok felkelését és ennek elfojtását, majd „az élet békés építését''. A szerző olyan egyszerűen és amellett olyan élethűen írta le, hogy miképpen zajlott le a forradalom ebben az istenhátamögötti kerületben, hogy ha ezt saját szavainkkal akarnók elmondani, csak csökkentenénk a hatást. Ezt a könyvet minél szélesebb körben kell terjeszteni, és kívánatos volna, ha minél több olyan funkcionárius, aki a tömegek körében és a tömegekkel, a lüktető élet forgatagában dolgozott, leírná tapasztalatait. Ha kiadnánk néhány százat, vagy legalább néhány tucatot a legjobb, leghitelesebb, legkeresetlenebb formában megírt, értékes tényanyagban leggazdagabb leírások közül, ez hasonlíthatatlanul hasznosabb volna a szocializmus ügyére nézve, mint sok, napilapban, folyóiratban vagy könyvalakban megjelent munka a hivatásos irodalmárok tollából, akik a papiros mögül igen gyakran nem látják az életet.

Kiragadok egy kis példát A. Todorszkij elvtárs elbeszéléséből. Arról volt szó, hogy a „kereskedő kezeket'' nem szabad „munka nélkül'' hagyni, hanem az ilyenfajta embereket rá kell venni arra, hogy „munkához lássanak''.

„. . . Ebből a célból beidéztek a végrehajtó bizottságba három fiatal, erélyes és különösen agilis gyárost, J. J. Jefremovot, A. K. Loginovot, N. M. Kozlovot, és szabadságvesztés és egész vagyonuk elkobzása terhe mellett bevonták őket egy fűrésztelep és egy krómbőrgyár létesítésének munkájába, és ők azonnal hozzá is láttak ezek berendezéséhez.

A Szovjethatalom nem tévedett a munkatársak kiválasztásában, s a gyárosok, becsületükre legyen mondva, csaknem elsőnek értették meg, hogy nem »kéthetes véletlen vendégekkel« van dolguk, hanem igazi gazdákkal, akik erős kézzel ragadták meg a hatalmat.

Minthogy ezt teljesen világosan látták, erélyesen hozzáláttak a végrehajtó bizottság rendelkezéseinek végrehajtásához, és Veszjegonszknak ma már egy teljes kapacitással működő fűrésztelepe van, amely ellátja a helyi lakosság egész szükségletét és teljesíti az újonnan épülő vasút megrendeléseit.

Ami a krómbőrkészítő üzemet illeti, a helyiséget most már berendezték, folyik a motornak, a doboknak és a Moszkvából beszerzett egyéb gépeknek a felszerelése, és legkésőbb 1½—2 hónapon belül Veszjegonszk saját gyártmányú krómbőrrel fog rendelkezni.

Két szovjet gyár berendezése »nem-szovjet« emberek által jó példa arra, miként kell harcolni a velünk szemben ellenséges osztállyal.

Ha rákoppintunk a kizsákmányolók körmére, ha ártalmatlanná tesszük őket vagy »elintézzük« őket, azzal még csak félmunkát végeztünk. Eredményes munkát akkor fogunk végezni, ha kényszerítjük őket, hogy dolgozzanak és az ő kezük munkájával segítünk az új életet szebbé és a Szovjethatalmat erősebbé tenni.''

Ezt a kitűnő és mélységesen igaz fejtegetést ki kellene függeszteni minden népgazdasági tanácsban, közellátási hatóságnál, minden üzemben, mezőgazdasági osztályon stb. Mert azt, amit az elvtársak az istenhátamögötti Veszjegonszkban megértettek, gyakran makacsul nem értik meg a fővárosi szovjet funkcionáriusok. Nem ritkaság, hogy találkozunk egy szovjet értelmiségivel vagy munkással, egy kommunistával, aki megvető fintort vág, amikor a szövetkezeteket említik, és roppant fontoskodva — és roppant ostobán — kijelenti, hogy ezek nem szovjet kezek, hogy ezek burzsujok, kupecek, mensevikek, hogy a szövetkezetiek ekkor meg ekkor, itt meg itt pénzügyi tranzakcióikkal álcázták a fehérgárdistáknak nyújtott segítséget, hogy a mi szocialista köztársaságunkban az ellátás és elosztás apparátusát tiszta szovjet kezekkel kell építeni.

Az efféle fejtegetés tipikus abban a tekintetben, hogy itt az igazság úgy keveredik a hazugsággal, hogy az eredmény a kommunizmus feladatainak igen veszélyes elferdítése, ami tömérdek kárt okoz ügyünknek.

Igen, a szövetkezet a burzsoá társadalom apparátusa, amely a „kupeckedés'' légkörében nőtt naggyá, amely a burzsoá politika és burzsoá világnézet szellemében nevelt vezetőket, amelynek soraiból ezért nagy százalékban kerültek ki fehérgárdisták, illetve a fehérgárdista ellenforradalom cinkostársai. Ez nem vitás. De hiba, ha egy vitathatatlan igazságból annak leegyszerűsítésével vagy otromba alkalmazásával képtelen következtetéseket kezdenek levonni. Nem tudjuk felépíteni a kommunizmust másként, mint a kapitalizmus által teremtett anyagból, másként, mint azzal a kulturális apparátussal, amelyet a burzsoá viszonyok termeltek ki, és amely ezért elkerülhetetlenül — ha az emberanyagról mint a kulturális apparátus egy részéről van szó — burzsoá gondolkodásmóddal van telítve. Ebben rejlik a kommunista társadalom felépítésének nehézsége, de ugyanebben van a biztosítéka is annak, hogy lehet és sikerül azt felépíteni. Éppen abban különbözik a marxizmus a régi utópista szocializmustól, hogy az utóbbi az új társadalmat nem az emberanyagnak azokból az átlagos képviselőiből akarta felépíteni, amilyeneket a véres, szennyes, kupeckedő, rabló kapitalizmus termel ki, hanem külön üvegházakban és melegágyakban kitenyésztett különlegesen erényes emberekből. Ezt a nevetséges gondolatot ma mindenki nevetségesnek tartja és mindenki feladta, de nem mindenki akarja vagy tudja végiggondolni a marxizmusnak ezzel ellenkező tanítását, végiggondolni azt, miként lehet (és kell) a kommunizmust építeni az átlagos emberanyagból, amelyet évszázadokon és évezredeken át elrontott a rabszolgaság, a hűbériség, a kapitalizmus, a szétforgácsolt kisgazdálkodás, elrontott az a háború, melyet — egy helyecskéért a piacon, a termék vagy a munka magasabb áráért — mindenki mindenki ellen visel.

A szövetkezet burzsoá apparátus. Ebből az következik, hogy nem érdemel *politikai* bizalmat, de egyáltalán nem következik, hogy le szabad mondanunk arról, hogy ezt az apparátust az igazgatás és építés céljaira hasznosítsuk. A politikai bizalmatlanság azt jelenti, hogy nem szabad nem-szovjet embereket felelős *politikai* posztokba ültetni. Azt jelenti, hogy a rendkívüli bizottságok figyelemmel kísérik azoknak az osztályoknak, rétegeknek vagy csoportoknak a tagjait, amelyek a fehérgárdistákhoz húznak. (Emellett, zárójelben mondva, egyáltalán nem feltétlenül szükséges, hogy valaki olyan képtelenségeket mondjon, amilyeneket „Krasznij Tyerror'' c. kazanyi lapjában Lacisz elvtárs mondott, a legjobb, legkipróbáltabb kommunisták egyike, aki azt akarta mondani, hogy a vörös terror az uralmuk visszaállítását megkísérlő kizsákmányolók erőszakos elnyomása, és ehelyett folyóirata 1. számának 2. lapján ezt írta: „ne keressetek (!!?) az akták között terhelő adatokat arra vonatkozóan, harcolt-e fegyverrel vagy szóval a Szovjet ellen''.)

A politikai bizalmatlanság a burzsoá apparátus képviselőivel szemben jogos és szükséges. De lemondani arról, hogy felhasználjuk őket az igazgatás és az építés munkájában, a legnagyobb ostobaság, mely súlyos kárt okoz a kommunizmusnak. Óriási hibát követne el, aki azt ajánlaná, hogy egy menseviket mint szocialistát, vagy mint politikai vezetőt, vagy akár mint politikai tanácsadót használjanak fel, mert az oroszországi forradalom története végleg bebizonyította, hogy a mensevikek (és a szociálforradalmárok) nem szocialisták, hanem kispolgári demokraták, akik a proletariátus és a burzsoázia közötti osztályharc minden komoly kiéleződésénél képesek a *burzsoázia* oldalára állni. De a kispolgári demokrácia nem véletlen politikai képződmény, nem afféle kivétel, hanem a kapitalizmus *szükségszerű* terméke, és nemcsak a régi, kapitalizmus előtti, gazdaságilag reakciós középparasztság „szállítója'' ennek a demokráciának, hanem a kapitalista kultúrájú, a nagykapitalizmus talajából kisarjadó szövetkezet, az értelmiség stb. is. Hiszen még az elmaradt Oroszországban is, a Kolupajevek és Razuvajevek mellett, akadtak olyan kapitalisták, akik értettek hozzá, hogy a művelt értelmiséget, a mensevik, az eszer, a pártonkívüli értelmiséget szolgálatukba állítsák. Talán csak nem leszünk ostobábbak ezeknél a tőkéseknél, csak fel tudjuk használni az ilyen „építő anyagot'' a kommunista Oroszország felépítéséhez?

1918 vége vagy 1919 eleje
Lenin Művei. 28. köt. 402—406. old.

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ I. KONGRESSZUSA[165]

TÉZISEK A BURZSOÁ DEMOKRÁCIÁRÓL ÉS A PROLETARIÁTUS DIKTATÚRÁJÁRÓL

MÁRCIUS 4

1. A proletariátus forradalmi mozgalmának növekedése valamennyi országban arra késztette a burzsoáziát és a munkásszervezetekben levő ügynökeit, hogy görcsös erőfeszítéssel igyekezzenek eszmei és politikai érveket találni a kizsákmányolók uralmának igazolására. Ezek közül az érvek közül különösen kiemelkedik a diktatúra elítélése és a demokrácia védelme. Hogy mennyire hazug és képmutató ez az érv, amelyet ezer hangnemben ismételget mind a kapitalista sajtó, mind a sárga Internacionálé 1919. februári berni konferenciája, nyilvánvaló mindenki számára, aki nem akarja a szocializmus alaptételeit elárulni.

2. Ez az érvelés mindenekelőtt az „általában vett demokrácia" és az „általában vett diktatúra" fogalmával operál és nem teszi fel azt a kérdést, hogy melyik osztályról van szó. A kérdésnek ilyen osztályon kívüli vagy osztály feletti, látszólag az egész nép szempontjából való feltevése egyenes megcsúfolása a szocializmus alapvető tanításának, nevezetesen az oszályharcról szóló tanításnak, melyet a burzsoázia táborába átpártolt szocialisták szavakban elismernek, de a valóságban elfelejtenek. Hiszen egyetlen civilizált kapitalista országban sincs „általában vett demokrácia", hanem csak polgári demokrácia van, és nincs szó „általában vett diktatúráról", hanem az elnyomott osztály, vagyis a proletariátus diktatúrájáról az elnyomók és kizsákmányolók, azaz a burzsoázia felett, annak az ellenállásnak a legyőzésére, amelyet a kizsákmányolók a saját uralmukért vívott harcban kifejtenek.

3. A történelem azt tanítja, hogy soha elnyomott osztály nem

került uralomra és nem is kerülhetett uralomra a diktatúra időszaka nélkül, azaz ha nem hódította meg a politikai hatalmat és nem törte le erőszakkal azt a kétségbeesett, veszett, semmiféle gonosztettől vissza nem riadó ellenállást, amelyet a kizsákmányolók mindig kifejtenek. A burzsoázia — amelynek uralmát most azok a szocialisták védelmezik, akik ellenzik az ,,általában vett diktatúrát'' és szívvel-lélekkel az ,,általában vett demokrácia'' mellett vannak, — az előrehaladott országokban a felkelések, polgárháborúk hosszú sora, a királyok, hűbérurak, rabszolgatartók és restaurációs kísérleteik erőszakos elnyomása árán hódította meg a hatalmat. Valamennyi ország szocialistái ezerszer, milliószor magyarázták meg a népnek e burzsoá forradalmak, e burzsoá diktatúra osztályjellegét könyveikben, röpirataikban, kongresszusaik határozataiban, agitációs beszédeikben. Ezért most a burzsoá demokrácia védelme az ,,általában vett demokráciáról'' való beszédek ürügyén és a proletariátus diktatúrája elleni lármás és jajveszékelő tiltakozás az ,,általában vett diktatúra'' ellen való lármás kirohanások ürügyén, nem más, mint egyenes elárulása a szocializmusnak, tényleges átpártolás a burzsoázia táborába, tagadása annak, hogy a proletariátusnak joga van a maga proletárforradalmára, a polgári reformizmus védelme éppen abban a történelmi időpontban, amikor a polgári reformizmus csődbe jutott az egész világon és amikor a háború forradalmi helyzetet teremtett.

4. A szocialisták, amikor a burzsoá civilizáció, a burzsoá demokrácia és a burzsoá parlamentarizmus osztályjellegét magyarázták, valamennyien azt a gondolatot fejezték ki, amelyet Marx és Engels fogalmaztak meg a legnagyobb tudományos pontossággal, amikor azt mondták, hogy a legdemokratikusabb polgári köztársaság sem egyéb, mint gépezet a munkásosztály elnyomására a burzsoázia által, a dolgozó tömegek elnyomására egy maroknyi kapitalista által.[166] Azok közt a forradalmárok, azok közt a marxisták között, akik jelenleg üvöltve tiltakoznak a diktatúra ellen és síkra szállnak a demokrácia mellett, egy sincs, aki ne esküdözött volna égre-földre a munkásoknak, hogy elismeri a szocializmusnak ezt az alapigazságát; most viszont, amikor a forradal-

mi proletariátus forrong és megmozdult, hogy ezt az elnyomó gépezetet megsemmisítse és kivívja a proletariátus diktatúráját, a szocializmusnak ezek az árulói úgy tüntetik fel a dolgot, mintha a burzsoázia ajándékozta volna meg a dolgozókat a „tiszta demokráciával", mintha a burzsoázia lemondott volna az ellenállásról és hajlandó volna alárendelni magát a dolgozó többségnek, mintha a demokratikus köztársaságban nem létezett volna és nem létezne semmiféle államgépezet a munkának a tőke által való elnyomására.

5. A Párizsi Kommün — amelyet szavakban dicsőít mindenki, aki azt akarja, hogy szocialistának tartsák, mert tudják, hogy a munkástömegek forró és őszinte rokonszenvet éreznek a Párizsi Kommün iránt — különösen világosan megmutatta a burzsoá parlamentarizmus és a burzsoá demokrácia történeti feltételek által megszabott jellegét és korlátozott értékét. Noha ezek az intézmények a középkorhoz hasonlítva nagymértékben haladóak, a proletárforradalom időszakában feltétlenül gyökeres változtatást követelnek. Éppen Marx, aki a legjobban felismerte a Kommün történelmi jelentőségét, mutatta ki elemzésében a burzsoá demokrácia és a burzsoá parlamentarizmus kizsákmányoló jellegét: megadják az elnyomott osztályoknak azt a jogot, hogy néhány évben egyszer eldöntsék, hogy a parlamentben a vagyonos osztályok melyik tagja fogja „képviselni és elnyomni" (ver- und zertreten) a népet[167]. Éppen most, amikor az egész világra kiterjedő szovjet mozgalom az egész világ szeme láttára folytatja azt, amit a Kommün megkezdett, most felejtik el a szocializmus árulói a Párizsi Kommün konkrét tapasztalatait és konkrét tanulságait és ismételgetik az „általában vett demokráciáról" szóló ócska polgári kacatot. A Kommün nem parlamentáris intézmény volt.

6. A Kommünnek továbbá az a jelentősége, hogy kísérletet tett arra, hogy szétzúzza, alapjáig lerombolja a burzsoá államapparátust, a bürokratikus, bírói, katonai és rendőri apparátust, és felcserélje a munkások autonóm tömegszervezetével, amelyben nincs különválasztva a törvényhozó és a végrehajtó hatalom. Valamennyi mai burzsoá-demokratikus köztársaság, köztük a né-

met is, amelyet a szocializmus árulói, az igazságot megcsúfolva, proletár köztársaságnak neveznek, megőrzi ezt az államapparátust. Mindez megint csak szemléletesen igazolja, hogy az „általában vett demokrácia" védelmében csapott lárma valójában nem jelent egyebet, mint a burzsoáziának és kizsákmányoló előjogainak védelmét.

7. A „tiszta demokrácia" követeléseinek példájául szolgálhat a „gyülekezési szabadság". Minden öntudatos munkás, aki nem szakított osztályával, egyszeriben meg fogja érteni, hogy ostobaság volna a kizsákmányolóknak gyülekezési szabadságot ígérni olyan időben és olyan helyzetben, amikor a kizsákmányolók ellenállást fejtenek ki megdöntésükkel szemben és védik előjogaikat. Amikor a burzsoázia forradalmi volt, sem Angliában 1649-ben, sem Franciaországban 1793-ban nem adott „gyülekezési szabadságot" a monarchistáknak és a nemeseknek, akik külföldi csapatokat hívtak az országba és restaurációs kísérletek szervezésére „gyülekeztek". Ha a jelenlegi burzsoázia, amely már régen reakciós lett, azt követeli a proletariátustól, hogy ez eleve kezeskedjék arról, hogy a kizsákmányolók megkapják a „gyülekezési szabadságot", függetlenül attól, milyen ellenállást fognak kifejteni a kapitalisták vagyonuk kisajátításával szemben, akkor a munkások csak kacagni fognak a burzsoázia képmutatásán.

Másrészt a munkások nagyon jól tudják, hogy a „gyülekezési szabadság" üres frázis még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságban is, mert a gazdagok rendelkezésére állnak a legjobb köz- és magánépületek, a gazdagoknak van elegendő szabad idejük a gyülekezésre és védi őket a hatalom burzsoá apparátusa. A városi és falusi proletároknak, valamint a kisparasztoknak, azaz a lakosság túlnyomó többségének nincs meg sem ez, sem az, sem amaz. Amíg így áll a dolog, addig az „egyenlőség", vagyis a „tiszta demokrácia" csalás. Ahhoz, hogy a valódi egyenlőséget kivívhassuk, hogy valóban megvalósíthassuk a demokráciát a dolgozók számára, előbb el kell venni a kizsákmányolóktól valamenynyi középületet és fényes magánpalotát, előbb biztosítani kell a dolgozók szabad idejét és kell, hogy gyülekezési szabadságukat felfegyverzett munkások védjék, nem pedig nemes vagy kapitalista származású tisztek megfélemlített katonáikkal.

Csak ilyen változás után lehet majd beszélni gyülekezési szabadságról és egyenlőségről, anélkül, hogy gúnyt űznénk a munkásokból, a dolgozó népből, a szegényekből. Ezt a változást azonban nem valósíthatja meg más, mint a dolgozók élcsapata, a proletariátus, amely megdönti a kizsákmányolókat, a burzsoáziát.

8. A „sajtószabadság'' szintén egyik fő jelszava a „tiszta demokráciának''. Ennek ellenére a munkások tudják, valamennyi ország szocialistái pedig milliószor elismerték, hogy ez a szabadság csalás mindaddig, amíg a legjobb nyomdák és a legnagyobb papírkészletek a kapitalisták kezében lesznek, amíg a sajtó a tőke hatalmában van, és ez a hatalom az egész világon annál világosabban, élesebben és cinikusabban nyilvánul meg, minél fejlettebb a demokratizmus és a köztársasági rendszer, mint például Amerikában. Hogy ki lehessen vívni a dolgozók, a munkások és parasztok számára a valódi egyenlőséget és az igazi demokráciát, előbb meg kell fosztani a kapitalistákat attól a lehetőségtől, hogy írókat fogadjanak szolgálatukba, hogy összevásárolhassák a kiadóvállalatokat és megvesztegethessék az újságokat, ehhez pedig meg kell dönteni a tőke igáját, meg kell dönteni a kizsákmányolókat és meg kell törni ellenállásukat. A kapitalisták mindig „szabadságnak'' nevezték azt, hogy a gazdagoknak szabadságukban áll gazdagodni, a szegényeknek pedig szabadságukban áll éhen halni. A kapitalisták sajtószabadságnak azt nevezik, hogy a gazdagoknak szabadságukban áll megvesztegetni a sajtót, hogy szabadságukban áll vagyonukat az úgynevezett közvélemény gyártására és hamisítására felhasználni. A „tiszta demokrácia'' védelmezői a valóságban megint csak a legszennyesebb és legmegvásárolhatóbb rendszer védelmezőinek bizonyultak, amelyben a gazdagok uralkodnak a tömegek felvilágosításának eszközein; népcsalóknak bizonyultak, akik tetszetős, szép és velejükig hazug frázisokkal vonják el a népet attól a konkrét történelmi feladattól, hogy felszabadítsa a sajtót a tőke járma alól. Igazi szabadság és egyenlőség abban a rendszerben lesz, amelyet a kommunisták építenek, s amelyben nem lehet majd más rovására meggazda-

godni, nem lesz meg az objektív lehetősége annak, hogy a sajtót közvetlenül vagy közvetve a pénz hatalmának vessék alá, nem lesz akadálya annak, hogy minden dolgozónak (vagy a dolgozók tetszés szerinti számú csoportjának) egyenlő joga legyen a társadalom tulajdonát képező nyomdák és papír felhasználására és hogy éljen ezzel a jogával.

9. A XIX. és XX. század története még a háború előtt megmutatta nekünk, hogy mi is voltaképpen a kapitalizmusban az a híres „tiszta demokrácia''. A marxisták mindig mondották, hogy minél fejlettebb, minél „tisztább'' a demokrácia, annál leplezetlenebbé, élesebbé és könyörtelenebbé válik az osztályharc, és annál „tisztább'' formában nyilvánul meg a tőkés elnyomás és a burzsoázia diktatúrája. A Dreyfus-ügy a köztársasági Franciaországban, a kapitalisták által felfegyverzett zsoldos csapatoknak a szabad és demokratikus amerikai köztársaság sztrájkolóival szemben alkalmazott véres megtorlása, mindez és ezer ehhez hasonló tény bizonyítja azt az igazságot, amelyet a burzsoázia hasztalan igyekszik elrejteni, azt az igazságot, hogy valójában a legdemokratikusabb köztársaságokban is a burzsoázia terrorja és diktatúrája uralkodik, amely nyíltan megmutatkozik mindanynyiszor, amikor a kizsákmányolók úgy látják, hogy a tőke hatalma ingadozik.

10. Az 1914—1918-as imperialista háború még az elmaradott munkásoknak is világosan megmutatta a burzsoá demokrácia igazi jellegét, azt, hogy a burzsoá demokrácia még a legszabadabb köztársaságokban is — a burzsoázia diktatúrája. A milliomosok vagy milliárdosok német vagy angol csoportja gazdagodásának érdekében az emberek tízmillióit kaszabolták le, és a legszabadabb köztársaságokban bevezették a burzsoázia katonai diktatúráját. Ez a katonai diktatúra Németország szétzúzása után is fennáll az antant országaiban. A háború nyitotta fel legjobban a dolgozók szemét, letépte a burzsoá demokráciáról hazug cafrangjait és egész feneketlen mélységében feltárta a nép előtt a háború alatti és a háborúval kapcsolatos spekulációt és profithajhászást. A „szabadság és egyenlőség'' nevében viselte ezt a háborút a burzsoázia, a „szabadság és egyenlőség'' nevében gazdagodtak meg

hallatlan mértékben a hadiszállítók. A sárga berni Internacionálé semmiféle erőfeszítései sem tudják elrejteni a tömegek elől a polgári szabadság, a polgári egyenlőség és a polgári demokrácia most már teljesen leleplezett kizsákmányoló jellegét.

11. Az európai kontinens legfejlettebb tőkés országában, Németországban, az imperialista Németország szétzúzásával megvalósult teljes köztársasági szabadságnak már első hónapjai megmutatták a német munkásoknak és az egész világnak, hogy mi a burzsoá-demokratikus köztársaság valódi osztálylényege. Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg meggyilkolása világtörténelmi fontosságú esemény, nemcsak azért, mert tragikus körülmények között pusztultak el az igazi proletár Kommunista Internacionálé legjobbjai és vezérei, hanem azért is, mert ez teljesen feltárta az élenjáró európai — túlzás nélkül mondhatnók —, világviszonylatban is élenjáró állam osztályjellegét. Ha a letartóztatottakat, vagyis az államhatalom által őrizetbe vett embereket büntetlenül meggyilkolhatták tisztek és kapitalisták, amikor a szociálpatrióták vannak kormányon, akkor nyilvánvaló, hogy az a demokratikus köztársaság, amelyben ilyesmi megtörténhetett, a burzsoázia diktatúrája. Azok, akik felháborodnak Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg meggyilkolásán, de nem értik meg ezt az igazságot, ezzel csak korlátoltságukat vagy képmutató voltukat bizonyítják. A „szabadság" a világ legszabadabb és leghaladottabb köztársaságában, a német köztársaságban, nem egyéb, mint a proletariátus letartóztatott vezérei büntetlen meggyilkolásának a szabadsága. S másként ez nem is lehet mindaddig, amíg a kapitalizmus fennáll, mert a demokratizmus fejlődése nem tompítja, hanem kiélezi az osztályharcot, amely a háborúnak és a háború következményeinek eredményei és hatása következtében forrpontra jutott.

Most az egész művelt világban kiutasítják, üldözik és börtönbe vetik a bolsevikokat, mint például az egyik legszabadabb burzsoá köztársaságban — Svájcban vagy Amerikában, ahol bolsevikellenes pogromokat rendeznek stb. Az „általában vett demokrácia" vagy a „tiszta demokrácia" szempontjából egyenesen nevetséges, hogy előrehaladott, civilizált, demokratikus, állig felfegyverzett államok megijedjenek attól, hogy határaik között él néhány tucat ember az elmaradott, éhező, elpusztított Oroszországból, amelyet a tízmilliós példányszámban megjelenő burzsoá újságok barbár és bűnös stb. országnak neveznek. Világos, hogy az a társadalmi helyzet, amely ilyen kiáltó ellentmondásokat szülhetett, a valóságban nem egyéb, mint a burzsoázia diktatúrája.

12. Ilyen körülmények között a proletariátus diktatúrája nemcsak teljesen jogos, mint a kizsákmányolók megdöntésének és ellenállásuk megtörésének eszköze, hanem elengedhetetlenül szükséges is a dolgozók tömegei számára, mert ez az egyetlen védelem a burzsoázia diktatúrája ellen, amely a háborúhoz vezetett és új háborúkat készít elő.

A legfontosabb, amit nem értenek meg a szocialisták — és ebben megnyilvánul az, hogy elméletileg rövidlátók, a polgári előítéletek rabjai és a proletariátus politikai árulói —, a legfontosabb az, hogy a kapitalista társadalomban, az ettől a társadalomtól elválaszthatatlan osztályharc valamennyire komoly kiélesedése idején, nem lehetséges semmiféle közbülső dolog, nem lehetséges más, mint a burzsoázia diktatúrája vagy a proletariátus diktatúrája. Minden ábránd valami harmadikról — reakciós kispolgári sopánkodás. Erről tanúskodnak a burzsoá demokrácia és a munkásmozgalom több mint százesztendős fejlődésének tapasztalatai valamennyi előrehaladott országban, és különösen az utolsó öt esztendő tapasztalatai. Emellett szól a politikai gazdaságtan tudománya is, a marxizmus egész tartalma, amely megmagyarázza, hogy a burzsoázia diktatúrája gazdaságilag elkerülhetetlen minden árugazdaságban — s a burzsoáziát csakis az az osztály válthatja fel, amelyet a kapitalizmus fejlődése maga fejleszt, gyarapít, egyesít és erősít, vagyis a proletárok osztálya.

13. A szocialisták másik elméleti és politikai hibája az, hogy nem értik, hogy a demokrácia formái az évezredek folyamán, kezdve a demokrácia ókori csíráin, szükségképpen változtak, amint az egyik uralkodó osztályt felváltotta a másik. Görögország ókori köztársaságaiban, a középkori városokban, az előrehaladott kapitalista országokban a demokrácia formái és alkalmazásának fokai különbözők. A legnagyobb ostobaság volna azt hinni, hogy

az emberiség történetének legmélyrehatóbb forradalma, az első eset, amikor a hatalom a kizsákmányoló kisebbség kezéből a kizsákmányolt többség kezébe megy át, lejátszódhat a régi, polgári, parlamentáris demokrácia régi keretei közt, lejátszódhat a legélesebb változások nélkül, a demokrácia új formáinak és a demokrácia alkalmazása új feltételeinek megfelelő új intézményeknek stb. megteremtése nélkül.

14. A proletariátus diktatúrája abban a tekintetben hasonlít más osztályok diktatúrájához, hogy, mint minden diktatúrát, az a szükségesség hozza létre, hogy erőszakkal kell elnyomni annak az osztálynak az ellenállását, amely elveszíti a politikai hatalmat. Az alapvető különbség a proletariátus diktatúrája és más osztályok diktatúrája — a középkorban a földesurak diktatúrája, valamennyi civilizált kapitalista országban a burzsoázia diktatúrája — között az, hogy a földesurak és a burzsoázia diktatúrája a lakosság óriási többsége, nevezetesen a dolgozók ellenállásának erőszakos elnyomása volt. Ezzel szemben a proletariátus diktatúrája a kizsákmányolók, azaz a lakosság elenyésző kisebbsége — a földbirtokosok és kapitalisták — ellenállásának erőszakos elnyomása.

Ebből pedig az következik, hogy a proletariátus diktatúrájának elkerülhetetlen következménye nem csupán a demokrácia formáinak és intézményeinek megváltozása általánosságban, hanem éppen olyan megváltozása, amely a világon még nem tapasztalt mértékben biztosítja a demokratizmus valódi felhasználását a kapitalizmus által leigázottak, a dolgozó osztályok számára.

És valóban, a proletariátus diktatúrájának az a formája, amely már ténylegesen kialakult, például a Szovjethatalom Oroszországban, a Räte-System* Németországban, a Shop Stewards Committees és más hasonló szovjet intézmények más országokban, mindezek éppen a dolgozó osztályok számára, vagyis a lakosság óriási többsége számára a demokratikus jogok és szabadságjogok gyakorlásának olyan tényleges lehetőségét jelentik és váltják valóra, amilyen soha még megközelítő mértékben sem állt fenn a legjobb és legdemokratikusabb polgári köztársaságokban sem.

---

* — tanácsrendszer. — *Szerk.*

A szovjet hatalomnak az a lényege, hogy az egész államhatalomnak, az egész államapparátusnak állandó és egyetlen alapja éppen azoknak az osztályoknak a tömegszervezete, amelyeket a kapitalizmus elnyomott, vagyis a munkásoknak és a félproletároknak (azoknak a parasztoknak, akik más munkáját nem zsákmányolják ki és akik állandóan kénytelenek eladni saját munkaerejüknek legalábbis egy részét) a tömegszervezete. Éppen azokat a tömegeket vonjuk be most az állam demokratikus igazgatásában való állandó, feltétlen és amellett döntő részvételbe, amelyeket még a legdemokratikusabb polgári köztársaságokban is, jóllehet törvény szerint egyenjogúak, a valóságban a politikai életben való részvételtől és a demokratikus jogok és szabadságjogok gyakorlásától ezer fogással és fortéllyal elütöttek.

15. A polgároknak azt a nemi, vallási, faji, nemzetiségi megkülönböztetés nélküli egyenlőségét, amelyet a polgári demokrácia mindig és mindenütt megígért, de sehol sem valósított meg és a kapitalizmus uralma következtében nem is valósíthatott meg, a szovjet hatalom, vagyis a proletariátus diktatúrája egy csapásra és teljes egészében megvalósítja, mert ezt csakis a termelési eszközök magántulajdonában és az azok elosztásáért és újraelosztásáért folyó harcban nem érdekelt munkásoknak a hatalma valósíthatja meg.

16. A régi, azaz burzsoá demokrácia és a parlamentarizmus úgy volt megszervezve, hogy éppen a dolgozó tömegek álltak a leginkább idegenül a közigazgatási apparátussal szemben. A szovjet hatalom, vagyis a proletariátus diktatúrája viszont úgy van megszervezve, hogy közelhozza a dolgozó tömegeket a közigazgatási apparátushoz. Ugyanezt a célt szolgálja a törvényhozó és a végrehajtó hatalom egyesítése az állam szovjet szervezetében és a területi választókerületek felcserélése termelési egységekkel: az üzemmel, a gyárral.

17. A katonaság nemcsak a monarchia idején volt az elnyomás apparátusa. Megmaradt annak valamennyi polgári köztársaságban, még a legdemokratikusabbakban is. Csak a szovjet hatalom,

éppen mint a kapitalizmus által elnyomott osztályok állandó államszervezete képes megszüntetni a katonaság függését a burzsoá parancsnoklástól, képes igazán összeforrasztani a proletariátust a katonasággal, képes valóban felfegyverezni a proletariátust és lefegyverezni a burzsoáziát, ami nélkül a szocializmus győzelme lehetetlen.

18. Az állam szovjet szervezete alkalmazkodik a proletariátusnak mint a kapitalizmus által a legjobban összpontosított és felvilágosított osztálynak vezető szerepéhez. Az elnyomott osztályok valamennyi forradalmának és mozgalmának tapasztalatai, a világ szocialista mozgalmának tapasztalatai arra tanítanak bennünket, hogy csak a proletariátus képes egyesíteni és vezetni a dolgozó és kizsákmányolt lakosság szétforgácsolt és elmaradt rétegeit.

19. Csakis az állam szovjet szervezete tudja valóban egy csapásra szétzúzni és teljesen szétrombolni a régi, vagyis burzsoá hivatalnoki és bírósági apparátust, amely a kapitalizmusban még a legdemokratikusabb köztársaságokban is fennmaradt, és amelynek fenn is kellett maradnia, minthogy a valóságban a legnagyobb akadálya volt annak, hogy a demokratizmus a munkások és dolgozók számára valóra váljon. A Párizsi Kommün tette meg ezen az úton az első világtörténelmi lépést, a Szovjethatalom — a másodikat.

20. Az államhatalom megsemmisítése olyan cél, amelyet valamennyi szocialista, köztük és élükön Marx, maga elé tűzött. E cél megvalósítása nélkül a valódi demokratizmus, azaz az egyenlőség és a szabadság megvalósíthatatlan. Ehhez a célhoz azonban a gyakorlatban csak a szovjet demokrácia, vagyis a proletár demokrácia vezet, mert azáltal, hogy a dolgozók tömegszervezeteit bevonja az államigazgatásban való állandó és feltétlen részvételbe, nyomban megkezdi mindenfajta állam teljes elhalásának előkészítését.

21. Az, hogy a Bernben összegyűlt szocialisták teljesen csődbe jutottak, hogy az új, azaz a proletár demokráciát egyáltalán nem értik meg, főleg a következőkből látható. 1919. február 10-én Branting berekesztette Bernben a sárga Internacionálé nemzet-

közi konferenciáját. 1919. február 11-én Berlinben, a „Freiheit"-ben, a sárga Internacionálé lapjában megjelent a „függetlenek" pártjának a proletariátushoz intézett felhívása. Ez a felhívás elismeri a Scheidemann-kormány burzsoá jellegét, szemére veti, hogy fel akarja számolni a szovjeteket, amelyeket a forradalom hordozóinak és őrzőinek — Träger und Schützer der Revolution — nevez, és azt javasolja, hogy a szovjeteket törvényesítsék, ruházzák fel közjogi funkciókkal, adják meg nekik azt a jogot, hogy a nemzetgyűlés határozatai ellen vétót emelhessenek oly módon, hogy ez esetben a kérdésben népszavazás döntsön.

Ez a javaslat azoknak a teoretikusoknak teljes eszmei csődjéről tanúskodik, akik a demokráciát védelmezték és nem értették meg annak burzsoá jellegét. Az a nevetséges kísérlet, hogy a szovjetek rendszerét, azaz a proletariátus diktatúráját egyesítsék a nemzetgyűléssel, azaz a burzsoázia diktatúrájával, teljesen leleplezi a sárga szocialisták és szociáldemokraták gondolatsivárságát, kispolgári reakciós politikai felfogásukat, valamint az új, proletár demokrácia feltartóztathatatlanul növekedő erőinek tett gyáva engedményeiket.

22. A berni sárga Internacionálé többsége, amikor elítélte a bolsevizmust — bár a munkástömegektől való félelmében nem mert formálisan az ennek megfelelő határozat mellett szavazni —, osztályszempontból helyesen cselekedett. Éppen ez a többség teljesen szolidáris az orosz mensevikekkel és szociálforradalmárokkal, s a Scheidemannokkal Németországban. Az orosz mensevikek és szociálforradalmárok, akik panaszolják, hogy a bolsevikok üldözik őket, igyekeznek eltitkolni, hogy ennek az üldözésnek az az oka, hogy a mensevikek és szociálforradalmárok a polgárháborúban a proletariátus ellen a burzsoázia oldalán vesznek részt. Ugyanígy a Scheidemannok és pártjuk Németországban már bebizonyították, hogy a polgárháborúban a munkások ellen, a burzsoázia mellett vannak.

Egészen természetes tehát, hogy a berni sárga Internacionálé részvevőinek többsége a bolsevikok elítélése mellett foglalt állást. Ebben nem a „tiszta demokrácia" védelme nyilvánult meg, hanem olyan emberek önvédelme, akik tudják és érzik, hogy a polgárháborúban a burzsoázia mellett, a proletariátus ellen vannak.

Osztályszempontból nézve tehát feltétlenül helyesnek kell tekintenünk a sárga Internacionálé többségének döntését. A proletariátusnak nem szabad félnie az igazságtól, hanem egyenesen szembe kell néznie vele és le kell ebből vonnia a politikai következtetéseket.

Lenin Művei. 28. köt. 481—493. old.

A PETROGRÁDI SZOVJET 1919. MÁRCIUS 12-I ÜLÉSE

VÁLASZ AZ ÍRÁSBAN BENYÚJTOTT KÉRDÉSEKRE

(Részlet)

...Önök között kevesen vannak, sőt talán egészen elvétve akadnak olyan emberek, akik emlékeznek a jobbágyságra, erre csak az öregek emlékezhetnek, de mégiscsak akadnak olyanok, akik emlékeznek arra, hogy mi volt 30—40 esztendővel ezelőtt. Aki volt falun, tudja, hogy 30 évvel ezelőtt még szép számban lehetett a falvakban olyan öreg embert találni, aki azt mondta: „Hát bizony a jobbágyság idején jobb volt, nagyobb volt a rend, szigorúság uralkodott, a fehérnép nem öltözködött fényűzően." Ha Uszpenszkijt olvassuk, akinek szobrot állítunk mint a paraszti életet ábrázoló írók legjobbjai egyikének, megtalálhatjuk nála annak leírását, hogyan hajtogatták a nyolcvanas-kilencvenes években őszintén jóhiszemű öreg parasztok, sőt néha egyszerűen éltes emberek, hogy a jobbágyság idején jobb volt. Amikor a régi társadalmi rendszereket megsemmisítik, nem lehet azokat minden ember tudatában egyszerre megsemmisíteni, maradnak még kis számban olyanok, akik a régihez húznak...

Lenin Művei. 29. köt. 11—12. old.

AZ OK(B)P PROGRAMJÁNAK TERVEZETE

A PROLETÁRDIKTATÚRA FŐ FELADATAI OROSZORSZÁGBAN

(Részlet)

...10. A különbség egyrészt a polgári demokrácia és a parlamentarizmus, másrészt a szovjet- vagy proletárdemokrácia között nagyjában és egészében abban foglalható össze, hogy az előbbi a súlypontot a mindenféle szabadságok és jogok ünnepélyes és hangzatos kinyilatkoztatására helyezte, de ténylegesen éppen a lakosság többségének, a munkásoknak és parasztoknak nem engedte meg, hogy csak valamelyest is elegendő mértékben éljenek ezekkel a szabadságokkal és jogokkal. Ezzel szemben a proletár- vagy szovjet demokrácia a súlypontot nem arra helyezi, hogy kinyilatkoztassa az egész nép jogait és szabadságait, hanem arra, hogy éppen azoknak a dolgozó tömegeknek, amelyeket a tőke elnyomott és kizsákmányolt, a valóságban biztosítsa, hogy ténylegesen részt vehessenek az állam igazgatásában, ténylegesen felhasználhassák a legjobb épületeket és helyiségeket gyűlések és kongresszusok céljaira, a legjobb nyomdákat és a legnagyobb papírraktárakat (papírkészleteket) azok felvilágosítása céljából, akiket a kapitalizmus elbutított és elnyomott, biztosítsa éppen ezeknek a tömegeknek a reális (tényleges) lehetőséget arra, hogy fokozatosan megszabaduljanak a vallási előítéletek stb. rabságából. A Szovjethatalom legfontosabb munkája éppen arra irányul, hogy ténylegesen biztosítsa a dolgozóknak és kizsákmányoltaknak azt a lehetőséget, hogy a valóságban éljenek a kultúra, a civilizáció és a demokrácia áldásaival, s ezt a munkát tántoríthatatlanul tovább kell folytatnia.

A nemzeti kérdésben az Oroszországi Kommunista Párt politikája, eltérően az imperializmus alatt megvalósíthatatlan nemzeti egyenlőség burzsoá-demokratikus hirdetésétől az, hogy következetesen valóra váltsa valamennyi nemzet proletárjainak és általában dolgozó tömegeinek közeledését és egybeolvadását a burzsoázia megdöntéséért folytatott harcukban. A nagyoroszok iránti bizalmatlanság, amit a cári és burzsoá nagyorosz imperializmus korszaka hagyott örökül, gyorsan eltűnőben van azoknak a nemzeteknek dolgozó tömegeinél, amelyek az Orosz Birodalom keretébe tartoztak, eltűnik annak hatására, hogy megismerkednek Szovjet-Oroszországgal, de ez a bizalmatlanság nem minden nemzetnél és a dolgozó tömegeknek nem minden rétegénél tűnt el tökéletesen. Ezért különös óvatosságra van szükség a nemzeti érzés tekintetében, gondosan valóra kell váltani a nemzetek egyenlőségét és különválási szabadságát a gyakorlatban, hogy megszüntessük ennek a bizalmatlanságnak az alapját és elérjük valamennyi nemzet Szovjet Köztársaságainak minél szorosabb önkéntes szövetségét. Az elmaradott és gyenge nemzeteknek nyújtott segítséget fokozni kell azzal, hogy támogatást nyújtunk az egyes nemzetek munkásainak és parasztjainak önálló megszervezése és felvilágosítása terén a középkori és a burzsoá elnyomás elleni harcban, továbbá azzal, hogy támogatjuk az eleddig elnyomott vagy az egykor nem egyenjogú nemzetek nyelvének és irodalmának fejlődését.

A vallási politika terén (az Oroszországi Kommunista Párt) a proletárdiktatúra feladata az, hogy ne elégedjék meg az egyháznak az államtól és az iskolának az egyháztól való, már dekrétumban kimondott különválasztásával, vagyis olyan rendszabályokkal, amelyeket a burzsoá demokrácia megígért, de a tőke és a vallási propaganda sokféle tényleges kapcsolata következtében sehol a világon nem vitt végig. A proletárdiktatúrának végig kell vinnie a kizsákmányoló osztályok, a földbirtokosok és tőkések és a vallási propaganda szervezete mint a tömegek tudatlanságának támasza közötti kapcsolatok megsemmisítését. A proletárdiktatúrának következetesen valóra kell váltania a dolgozó tömegek tényleges megszabadítását a vallási előítéletektől, s ezt propaganda és a tömegek tudatosságának emelése útján kell elérnie, egyúttal azonban gondosan el kell kerülnie, hogy bármiképpen megbántsa a lakosság hivő részének érzéseit és erősítse a vallási fanatizmust.

A közoktatás terén az Oroszországi Kommunista Párt azt tűzi ki feladatául, hogy végigvigye az 1917-es Októberi Forradalommal megkezdett ügyet, az iskolákat a burzsoázia osztályuralmának eszközéből ezen uralom megsemmisítésének, valamint a társadalom osztályokra tagozódása teljes megszüntetésének eszközévé változtassa át.

A proletárdiktatúra időszakában, vagyis a kommunizmus teljes megvalósítását lehetővé tevő feltételek előkészítésének időszakában, az iskolának olyannak kell lennie, amely nemcsak általában a kommunizmus elveinek közvetítője, hanem egyszersmind közvetítője annak az eszmei, szervezeti és nevelő befolyásnak is, amelyet a proletariátus gyakorol a dolgozó tömegek félproletár és nem-proletár rétegeire abból a célból, hogy a kommunizmus végleges megvalósítására képes nemzedéket neveljen.

A legközelebbi feladatok ezen az úton jelenleg a következők:

1. Az ingyenes és kötelező általános és politechnikai (a termelés minden fő ágával elméletileg és gyakorlatilag megismertető) oktatás megvalósítása minden fiú- és leánygyermek számára, 16 éves korig.

2. Az oktatás és a társadalmi-termelő munka szoros kapcsolatának megvalósítása.

3. Minden tanuló ellátása élelemmel, ruhával és tanszerekkel államköltségen.

4. Az agitáció és a propaganda fokozása a tanszemélyzet körében.

5. A kommunizmus eszméivel áthatott új pedagógus káderek kiképzése.

6. A dolgozó lakosság bevonása az oktatásügyben való aktív részvételbe (a közoktatási tanácsok fejlesztése, az írástudók mozgósítása stb.).

7. A Szovjethatalom minden irányú segítsége a munkások és a dolgozó parasztok önképzése és önfejlesztése terén (könyvtárak, a felnőttek rendelkezésére álló iskolák, népegyetemek, előadássorozatok, filmszínházak, stúdiók stb. létesítése).

8. A kommunista eszmék legszélesebb körű propagálása...

1919 február—március
Lenin Művei. 29. köt. 100—103. old.

A PROGRAM ÁLTALÁNOS POLITIKAI RÉSZE HARMADIK PONTJÁNAK TERVEZETE (A VIII. PÁRTKONGRESSZUS PROGRAMBIZOTTSÁGÁNAK)

A burzsoá demokrácia a minden állampolgárra egyaránt kiterjesztendő formális jogok — például a gyülekezési jog, az egyesülési jog, a sajtószabadság — proklamálására szorítkozott. A legjobb esetben az történt, hogy a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban e pontokra vonatkozóan minden törvényhozási korlátozást megszüntettek. De a valóságban a dolgozók a burzsoá demokráciában a közigazgatási gyakorlat és főként gazdasági rabszolgaságuk folytán mindenkor olyan helyzetben voltak, hogy nem élhettek valamelyest is szélesebb körben a szabadságjogokkal.

A proletár vagy szovjet demokrácia ezzel szemben nem formálisan proklamálja, hanem ténylegesen biztosítja a szabadságjogokat, mégpedig elsősorban és leginkább éppen azon osztályoknak, amelyeket a kapitalizmus elnyomott, vagyis a proletariátusnak és a parasztságnak. A szovjethatalom ezért kisajátítja és teljesen a dolgozók és szervezeteik rendelkezésére bocsátja a burzsoázia helyiségeit, nyomdáit és papírraktárait.

Az OKP-nak az a feladata, hogy a dolgozó lakosság egyre nagyobb tömegei számára biztosítsa a demokratikus szabadságjogok élvezetét és kibővítse ennek anyagi lehetőségeit.

1919 márciusában, legkésőbb 20-án
Lenin Művei. 36. köt. 518. old.

TÁVIRAT AZ ORJOL KORMÁNYZÓSÁGI VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGNAK

ORJOL. KORMÁNYZÓSÁGI VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁG
MÁSOLAT. MALOARHANGELSZK. KER.
VÉG. BIZOTTSÁGNAK

1919. IV. 12.

Letartóztatták Ivan Volnij irodalmárt[168]. Gorkij, aki barátja, nagyon kéri, hogy a legnagyobb óvatossággal, pártatlansággal vizsgálják az ügyét. Nem lehetne szabadlábra helyezni komoly felügyelet mellett? Táviratozzanak.

A Népbiztosok Tanácsának elnöke
Lenin

Leninszkij Szbornyik. XXIV. köt. 175. old.

TÁVIRAT A. M. GORKIJNAK

PETROGRÁD. SZMOLNIJ. GORKIJNAK

1919. IV. 14.

Az orjoli vizsgáló bizottság elnöke, Csuzsinov, azt táviratozta nekem, hogy Ivan Volnijt ideiglenesen, a vizsgálat befejezéséig szabadlábra helyezték.

Lenin

Leninszkij Szbornyik. XXIV. köt. 175. old.

A SZOVJETHATALOM SIKEREI ÉS NEHÉZSÉGEI

(Részlet)

...A régi utópista szocialisták úgy képzelték, hogy a szocializmust fel lehet építeni más emberekkel, hogy előbb derék, minden tekintetben kifogástalan, nagyon jól képzett embereket nevelnek és ezekből fogják felépíteni a szocializmust. Mi mindig nevettünk ezen, és azt mondtuk, hogy ez bábjáték, finnyás kisasszonyok pepecselése a szocializmussal, nem pedig komoly politika.

Mi a szocializmust abból az emberanyagból akarjuk felépíteni, amelyet a kapitalizmus nevelt, amelyet a kapitalizmus megrontott, elzüllesztett, de amelyet meg is edzett a harcra. Vannak proletárok, akik annyira megedződtek, hogy képesek ezerszer annyi áldozatot hozni, mint bármelyik hadsereg; tíz- meg tízmillióra rúg az elnyomott parasztok száma, akik felvilágosulatlanok, szét vannak szórva, de ha a proletariátus ügyes taktikát folytat, képesek arra, hogy tömörüljenek körülötte a harcban. Vannak továbbá burzsoá világszemlélettel keresztül-kasul áthatott tudományos és műszaki szakemberek, vannak katonai szakemberek, akik burzsoá viszonyok között nevelkedtek — és még jó, ha burzsoá viszonyok között és nem földesúri környezetben, a deres és a feudális viszonyok uralmának körülményei között. Ami a népgazdaságot illeti, az agronómusok, a mérnökök, a tanárok mind a vagyonos osztályokból kerültek ki: nem az égből pottyantak! A nincstelen proletár a munkapad mellől és a paraszt az ekeszarv mellől sem Miklós cár idején, sem Wilson köztársasági elnök alatt nem járhatott egyetemre. A tudomány és a technika — a gazdagoké, a vagyonosoké; a kapitalizmus csak egy kisebbségnek biztosít kultúrát. Márpedig nekünk ebből a kultúrából kell felépítenünk a szocializmust. Más anyaggal nem rendelkezünk. Mi azonnal akarjuk építeni a szocializmust abból az anyagból, amelyet a kapitalizmus hagyott ránk egyik napról a másikra, most mindjárt, nem pedig abból az emberanyagból, amelyet melegágyban készítenek elő, ha egyáltalán foglalkozunk ezzel a mesével. Vannak burzsoá szakembereink, és másfélék nincsenek. Nincsenek más tégláink, nincs miből építenünk. A szocializmusnak győznie kell, és nekünk, szocialistáknak és kommunistáknak, gyakorlatilag kell bebizonyítanunk, hogy képesek vagyunk felépíteni a szocializmust ezekből a téglákból, ebből az anyagból, képesek vagyunk felépíteni a szocialista társadalmat olyan proletárokból, akik csak elvétve jutottak kultúrához, és burzsoá szakemberekből.

S ha önök nem építik fel a kommunista társadalmat ebből az anyagból, akkor üres szájhősök, fecsegők.

Így veti fel a kérdést a világkapitalizmus történelmi hagyatéka! Ez az a nehézség, amely konkrétan felmerült előttünk, amikor kézbevettük a hatalmat, amikor szovjet apparátushoz jutottunk!

Ez a feladat egyik fele, mégpedig a feladat nagyobbik fele. A szovjet apparátus azt jelenti, hogy a dolgozók úgy vannak egyesítve, hogy tömegszervezetük súlyával eltiporják a kapitalizmust. El is tiporták. De abból, hogy a kapitalizmus el van tiporva, senki sem lakik jól. Birtokba kell venni azt az egész kultúrát, amelyet a kapitalizmus hagyott hátra és fel kell építeni belőle a szocializmust. Birtokba kell venni az egész tudományt, a technikát, minden ismeretet, a művészetet. Enélkül nem építhetjük fel a kommunista társadalom életét. Márpedig ez a tudomány, technika és művészet a szakemberek kezében és az ő fejükben van.

Így állunk a feladattal minden téren — a feladat ellentmondásos, mint ahogy ellentmondásos az egész kapitalizmus, a feladat igen nehéz, de teljesíthető. Nem azért, mert vagy húsz év alatt minden tekintetben kifogástalan kommunista szakembereket fogunk kinevelni: a makulátlan és kifogástalan kommunisták első nemzedékét; nem, kérem, nekünk mindent most kell rendbehozni, nem húsz év alatt, hanem két hónap alatt, hogy harcolhassunk a burzsoázia ellen, az egész világ burzsoá tudománya és technikája ellen. Itt győznünk kell. Tömegsúlyunkkal rákényszeríteni a burzsoá szakembereket arra, hogy nekünk szolgáljanak — nehéz feladat, de megvalósítható; és ha ezt megtesszük, győzni fogunk.

Amikor nemrégiben Trockij elvtárs közölte velem, hogy nálunk a hadseregnél a tisztek száma néhány tízezerre rúg, akkor konkrét fogalmat szereztem arról, hogy miben rejlik ellenségünk kihasználásának titka: hogyan szorítsuk rá a kommunizmus építésére azokat, akik ellenségei voltak, hogyan építsük a kommunizmust azokból a téglákból, amelyeket a kapitalisták ellenünk válogattak össze! Más téglák nem állanak rendelkezésünkre! Rá kell szorítanunk a burzsoá szakembereket, hogy a proletariátus vezetésével ezekből a téglákból a mi épületünket építsék. Ez az, ami nehéz, és ez az, ami záloga a győzelemnek!

Persze, ezen az új és nehéz úton számos hibát követtünk el, ezen az úton számos vereség várt ránk; mindenki tudja, hogy a szakemberek egy része rendszeresen elárult bennünket: a szakemberek között a gyárakban, a mezőgazdaságban, az igazgatás terén lépten-nyomon az ügyek rosszindulatú kezelésébe, alattomos szabotázsba ütköztünk és ütközünk.

Mi tudjuk, hogy ezek óriási nehézségek és hogy ezeket a nehézségeket csupán az erőszak eszközével nem lehet legyőzni . . . Mi, természetesen, nem vagyunk az erőszak ellen; mi azokat, akik elutasító álláspontra helyezkednek a proletariátus diktatúrájával szemben, kinevetjük, és azt mondjuk, hogy ezek ostoba emberek, akik képtelenek megérteni, hogy vagy proletárdiktatúrának vagy burzsoá diktatúrának kell lennie. Aki másképpen beszél, az vagy idióta, vagy politikailag annyira tudatlan, hogy nemcsak a szónoki emelvényre, de egyszerűen gyűlésre is szégyen odaengedni. Két dolog lehetséges: vagy erőszak Liebknechttel és Rosa Luxemburggal szemben, a munkások legjobb vezéreinek meggyilkolása, vagy a kizsákmányolók erőszakos elnyomása, aki pedig középútról álmodik, az a legártalmasabb és legveszélyesebb ellenségünk. Így áll most a kérdés. Úgyhogy amikor a szakemberek felhasználásáról beszélünk, figyelembe kell vennünk a szovjet politika egy évének tanulságát; ez alatt az év alatt megtörtük és legyőztük a kizsákmányolókat, most pedig meg kell oldanunk a burzsoá szakemberek felhasználásának feladatát. Itt, ismétlem, az erőszakkal egymagában semmire sem megyünk. Itt, az erőszak kiegészítéseképpen, a győzelmes erőszak után, a győztes proletariátus szervezettségére, fegyelmére és erkölcsi súlyára van szükség, arra, hogy a győztes proletariátus maga alá rendeljen és bevonjon a munkájába minden burzsoá szakembert!

Azt mondják: Lenin erőszak helyett az erkölcsi befolyásolást ajánlja! De ostobaság azt képzelni, hogy csupán erőszakkal meg lehet oldani a kommunista társadalom építése során az új tudomány és technika megszervezésének kérdését. Badarság! Mi, mint párt, mint olyan emberek, akik tanultunk egyet-mást a szovjet munkának ez alatt az éve alatt, nem fogjuk elkövetni ezt a butaságot és óvni fogjuk ettől a tömegeket. Az a feladat, hogy kihasználjuk a burzsoá, a tőkés társadalom egész apparátusát, nem csupán győzelmes erőszakot követel, ezen felül megköveteli a szervezetet, a fegyelmet, az elvtársias fegyelmet a tömegek soraiban, az egész nem-proletár lakosság proletár-befolyásolásának megszervezését, olyan új tömegkörnyezet teremtését, amelyben a burzsoá szakember látja, hogy nincs számára kivezető út, hogy a régi társadalomhoz visszatérni nem lehet, s hogy munkáját csak a kommunistákkal végezheti, akik mellette állnak, vezetik a tömegeket, élvezik a tömegek teljes bizalmát és arra vesznek irányt, hogy a burzsoá tudomány és technika gyümölcsei, a civilizáció évezredes fejlődésének gyümölcsei ne maroknyi olyan embernek jussanak, akik arra használják fel, hogy kiemelkedjenek és meggazdagodjanak, hanem egytől egyig valamennyi dolgozónak.

Ez roppant nehéz feladat, amelynek teljes megoldására évtizedeket kell fordítani! S ahhoz, hogy megoldhassuk, olyan erőt, olyan fegyelmet, elvtársias fegyelmet, szovjet fegyelmet, proletár fegyelmet kell teremteni, amely nemcsak azt teszi lehetővé, hogy fizikailag eltiporjuk a burzsoá ellenforradalmárokat, hanem azt is, hogy teljesen körülfogjuk, magunk alá rendeljük őket, rászorítsuk őket arra, hogy a mi utunkon haladjanak, a mi ügyünket szolgálják.

Ismétlem, hogy mind a hadsereg kiépítése, mind a gazdasági építés terén, mind pedig az egyes népgazdasági tanácsok, az egyes üzemi bizottságok és az egyes államosított gyárak munkájában nap nap után ebbe a feladatba ütköztünk. Aligha volt ebben az évben egyetlen olyan hét, hogy a Népbiztosok Tanácsának ülésein így vagy úgy, egy vagy más formában, fel ne vetődött volna ez a kérdés és el ne döntöttük volna. És én biztos vagyok abban, hogy nem volt Oroszországban egyetlen olyan üzemi bizottság, egyetlen olyan mezőgazdasági kommuna, egyetlen olyan szovjet gazdaság, egyetlen olyan kerületi földművelési osztály sem, amely a szovjet munka egy éve alatt százszor is bele ne botlott volna ebbe a kérdésbe.

Látjuk, miben rejlik a feladat nehézsége, de azt is látjuk, hogy mi az igazán hálás feladat, hogy mit kell tennünk mindjárt azután, hogy a proletár felkelés ereje eltiporta a kizsákmányolókat. Eltiportuk ellenállásukat — ezt meg kellett tenni —, de nemcsak ezt kellett megtenni, hanem egy új szervezet erejével, a dolgozók munkatársi szervezetével rá kell szorítani őket, hogy szolgáljanak nekünk, ki kell őket gyógyítani a régi hibákból, meg kell őket akadályozni abban, hogy visszatérjenek kizsákmányoló életmódjukhoz. Ők régi burzsoák maradtak, s hadseregünkben tiszti állásokat töltenek be és ott ülnek a hadsereg törzskaraiban; ezek a régi burzsoák, akik mensevikeknek és eszereknek nevezik magukat — mérnökök és agronómusok. A név mit sem változtat, ők, világszemléletüket és szokásaikat tekintve, ízig-vérig, tetőtől talpig burzsoák.

Nos, talán dobjuk ki őket? Százezreket nem lehet kidobni! És ha mégis kidobnánk őket, magunk alatt vágnánk a fát. Nincs miből építenünk a kommunizmust, csakis abból építhetjük, amit a kapitalizmus hozott létre. Nem kidobni kell őket, hanem meg kell törni az ellenállást, figyelemmel kell kísérnünk minden lépésüket, s nem szabad tennünk semmiféle politikai engedményeket, amikre gerinctelen emberek minden pillanatban engedik magukat rávenni. Művelt emberek azért engednek a burzsoázia politikájának és befolyásának, mert egész műveltségükhöz a burzsoá környezetben és annak révén jutottak. Ezért van az, hogy minden lépésnél botladoznak és politikai engedményeket tesznek az ellenforradalmi burzsoáziának.

Az a kommunista, aki azt mondja, hogy nem szabad olyan helyzetbe kerülni, hogy bemocskolja a kezét, hogy neki makulátlan kommunista kézre van szüksége, hogy makulátlan kommunista kézzel fogja építeni a kommunista társadalmat és nem fogja felhasználni a megvetett ellenforradalmi burzsoá szövetkezeti embereket — üres szájhős, mert, éppen ellenkezőleg, feltétlenül fel kell használni őket.

A feladat gyakorlatilag most úgy alakul, hogy azokat, akiket a kapitalizmus ellenünk nevelt, a mi szolgálatunkba kell állítani, tevékenységüket mindennap figyelemmel kell kísérni, a kommunista szervezettség környezetében munkásbiztosokat kell föléjük állítani, mindennap keresztül kell húzni ellenforradalmi mesterkedéseiket és ugyanakkor tanulni kell tőlük.

Mi a legjobb esetben az agitátor, a propagandista, az olyan ember tudományával rendelkezünk, akit megedzett a gyári munkás vagy az éhező paraszt pokolian nehéz sorsa — azzal a tudománnyal, amely arra tanít, hogy sokáig kitartsunk, legyünk szívósak a harcban, arra, ami eddig meg is mentett bennünket; minderre szükség van; de ez kevés, csupán ezzel nem lehet győzni; ahhoz, hogy a győzelem teljes és végleges legyen, birtokba kell vennünk még azt is, ami a kapitalizmusban értékes, birtokunkba kell vennünk az egész tudományt és kultúrát.

De honnan vegyük? Tőlük, ellenségeinktől kell tanulnunk — élenjáró parasztjainknak, öntudatos munkásainknak gyáraikban, a kerületi földművelési osztályon a burzsoá agronómustól, mérnöktől stb., hogy birtokba vehessék kultúrájuk gyümölcseit.

Ebben a tekintetben az a harc, amely pártunkban tavaly keletkezett, rendkívül hasznos volt; ez a harc számos éles összeütközésre vezetett, de harc nincs is éles összeütközések nélkül; mi azonban gyakorlati tapasztalatokat szereztünk egy olyan kérdésben, amely sohasem merült fel előttünk, de amely nélkül nem sikerül megvalósítani a kommunizmust. Az a feladat, hogyan egyesítsük a győztes proletárforradalmat a burzsoá kultúrával, a burzsoá tudománnyal és technikával, amely eddig kevesek kincse volt, még egyszer mondom, nehéz feladat. Itt minden a szervezeten, a dolgozó tömegek élenjáró rétegének fegyelmén fordul meg. Ha Oroszországban a millió meg millió megfélemlített, felvilágosulatlan, önálló építésre teljesen képtelen, a földbirtokosok által évszázadokon át elnyomott paraszt élén, mellettük nem volna a városi munkások élenjáró rétege, akiket a parasztok megértenek, akik közel állanak hozzájuk, akik élvezik a bizalmukat, akiknek a paraszt hisz, mint hozzája tartozó munkásembereknek, ha nem volna ez a szervezet, amely képes tömöríteni a dolgozó tömegeket és lelkükre kötni, megmagyarázni nekik, meggyőzni őket, hogy mennyire fontos feladat az egész burzsoá kultúra birtokbavétele — akkor a kommunizmus ügye reménytelen volna . . .

1919. április 17.
Lenin Művei. 29. köt. 56—62. old.

AZ I. ÖSSZOROSZORSZÁGI ISKOLÁNKÍVÜLI OKTATÁSI KONGRESSZUS

1919. MÁJUS 6–19.

ÜDVÖZLŐ BESZÉD

MÁJUS 6.

Elvtársak, nagy örömet okoz nekem, hogy üdvözölhetem az iskolánkívüli oktatási kongresszust. Önök természetesen nem várnak tőlem olyan beszédet, amely érdemben taglalja a dolog lényegét, mint ahogy ezt az előző szónok, a kérdésben járatos és ezzel a kérdéssel speciálisan foglalkozó Lunacsarszkij elvtárs tette. Engedjék meg, hogy néhány üdvözlő szóra szorítkozzak, röviden közöljem megfigyeléseimet és azokat a megfontolásaimat, amelyekre akkor jutottam, amikor a Népbiztosok Tanácsában történetesen valamelyest behatóbban kellett foglalkoznom az önök közvetlen munkájával. Biztos vagyok abban, hogy aligha akad olyan szovjet munkaterület, ahol másfél év alatt olyan óriási sikereket értünk volna el, mint az iskolánkívüli oktatás és népművelés terén. Kétségtelen, hogy ezen a téren nekünk és önöknek könnyebben ment a munka, mint mást területeken. Itt régi sorompókat és régi akadályokat kellett eltávolítanunk. Itt könnyebb volt kielégíteni az óriási szomjat a tudás, a szabad művelődés, a szabad fejlődés után, ami leginkább a munkás- és paraszttömegek körében mutatkozott meg, hiszen a tömegek hatalmas nyomása következtében könnyű volt ledöntenünk azokat az objektív akadályokat, amelyek útjukban álltak, lerombolni azokat a történelem során kialakult burzsoá intézményeket, amelyek az imperialista háborúhoz kötöttek minket és arra ítélték Oroszországot, hogy viselje az ezzel a háborúval járó legsúlyosabb terheket, könnyű volt lerombolnunk az objektív akadályokat, de annál jobban kellett éreznünk a munka egész terhét a tömegek átnevelése terén, a szervezés és az oktatás terén, a tudás elterjesztése terén, az örökségül ránk maradt tudatlanság és kulturálatlanság, vadság és elvadultság elleni harc terén. Itt a harcot egészen más módszerekkel kellett folytatni. Itt csak a lakosság élenjáró rétegeinek tartós sikerére és nem szűnő rendszeres befolyására számíthattunk, az olyan befolyásra, amelyet a tömegek a legnagyobb örömmel fogadnak, és mi gyakran követjük el azt a hibát, hogy kevesebbet nyújtunk, mint amennyit nyújtani tudnánk. Nekem úgy tűnik, hogy amikor ezeket az első lépéseket tettük a szabad, a régi keretek és formaságok által nem kötött, iskolánkívüli oktatás elterjesztése terén, annak az oktatásnak terén, amelyet a felnőtt lakosság szívesen fogad, ezen a téren az első időben főleg kétfajta akadály ellen kellett harcolnunk. Mindkét akadályt a régi kapitalista társadalomtól örököltük, amely mind a mai napig béklyóban tart minket, ezernyi meg milliónyi szállal, kötéllel és lánccal húz minket a mélybe.

Az első hiányosság — igen sok a burzsoá értelmiség soraiból kikerülő ember, amely értelmiség a munkások és a parasztok új alapokon megszervezett közművelődési intézményeiben lépten-nyomon a legalkalmasabb érvényesülési teret látta a filozófiával vagy a kultúrával kapcsolatos egyéni hóbortjai számára, ahol azután a legnagyobb sületlenségeket lépten-nyomon holmi újdonságnak tüntette fel, s a tisztán proletár művészet és proletár kultúra ürügyén valami hallatlan értelmetlenséggel állt elő.[169] (Taps.) De az első időben ez természetes és talán megbocsátható volt, s nem róható fel a széles körű mozgalom bűnéül, és én remélem, hogy végeredményben mégiscsak kikecmergünk valahogy ebből és ki is fogunk belőle kecmeregni.

A második hiányosság — ugyancsak a kapitalizmus hagyatéka. A kispolgári dolgozók nagy tömegei, amikor tudásra törekedtek, amikor a régit lerombolták, nem vethettek latba semmiféle szervező erőt, semmiféle szervezett erőt. Alkalmam volt megfigyeléseket tenni, amikor a Népbiztosok Tanácsában felvetődött az írástudók mozgósításának és a könyvtár-osztálynak a kérdése, és ezekből az apró megfigyelésekből vontam le azt a következtetést, hogy ezen a téren még rosszul állunk. Persze, üdvözlő beszédekben nemigen szoktak beszélni arról, ami rossz. Remélem, hogy önök nem hódolnak az ilyen formaságoknak és nem veszik tőlem rossznéven, ha közlöm önökkel néhány szomorú megfigyelésemet. Amikor felvetettük az írástudók mozgósításának kérdését, leginkább az ötlött szembe, hogy nálunk a forradalom ragyogó győzelmet aratott, anélkül, hogy egyszerre túllépte volna a polgári forradalom kereteit. Szabad fejlődéshez segítette a meglevő erőket, és ezek az erők — kispolgári erők, egyazon jelszóval: „ki-ki magáért, isten mindnyájunkért", egyazon átkos tőkés jelszóval, amely soha nem vezet semmi egyébre, mint Kolcsak-uralomra és a régi burzsoá uralom visszaállítására. Ha szemügyre vesszük, mi történik nálunk az írástudatlanok oktatása terén, úgy gondolom, hogy ebben a tekintetben nagyon keveset tettünk, és itt közös feladatunk — megérteni, hogy feltétlenül szükség van a proletár elemek szervezettségére. Nem papíron maradó nevetséges frázisokról van szó, hanem fontos rendszabályokról, melyeket a nép érdekében mindjárt életbe kell léptetni, melyek minden írástudó embert arra késztetnek, hogy kötelességének, szükségesnek tekintse néhány írástudatlan oktatását. Ezt rendeletileg ki is hirdettük.[170] Ezen a téren azonban szinte semmi sem történt.

Amikor a Népbiztosok Tanácsában egy másik kérdéssel, a könyvtárkérdéssel kellett foglalkoznom, azt mondtam: azok az állandóan hallható panaszok, hogy a hiba könyvkiadásunk elmaradottságában rejlik, hogy kevés a könyv, és nem tudunk kellő mennyiségű könyvet előállítani — szerintem megfelelnek az igazságnak. Persze, nincs fűtőanyagunk, a gyárak állanak, kevés a papír, és nem tudunk könyvekhez jutni. Ez mind igaz, de azonkívül igaz az is, hogy nem tudjuk megszerezni azt a könyvet sem, ami van. Ebben a tekintetben továbbra is paraszti naivságban és paraszti gyámoltalanságban szenvedünk; amikor a paraszt kifosztotta az uraság könyvtárát, hazaszaladt a könyvekkel és félt, hogy jaj, valaki még elveszi tőle, hiszen arra, hogy lehetséges helyes elosztás, még nem gondolhatott, annak, hogy az államvagyon nem valami gyűlöletes dolog, hogy az államvagyon — a munkások és minden dolgozó közkincse, még nem lehetett tudatában. A fejletlen paraszttömegnek ezt nem róhatjuk fel bűnül, és a forradalom fejlődése szempontjából ez egészen törvényszerű dolog — elkerülhetetlen szakasz, s amikor a paraszt elvette a könyvtárat és mások előtt eltitkolva magánál tartotta, nem is járhatott el másképpen, mert nem értette meg, hogy ha egyesítjük Oroszország könyvtárait, akkor lesz elég könyv az írástudók számára és az írástudatlanok tanítására. Most fel kell venni a harcot a szervezetlenség maradványai, a zűrzavar, a nevetséges hatásköri viták ellen. Ez legyen a fő feladatunk. Hozzá kell látnunk egy egyszerű, de halaszthatatlanul fontos dologhoz, az írástudók mozgósításához és az írástudatlanság elleni harchoz. Fel kell használnunk azokat a könyveket, amelyekkel rendelkezünk, és hozzá kell látnunk, hogy megteremtsük a szervezett könyvtárhálózatot; a könyvtárak lehetővé teszik, hogy a nép minden egyes rendelkezésünkre álló könyvet felhasználjon; ne létesítsünk párhuzamos szervezeteket, hanem hozzunk létre egységes, tervszerűen dolgozó szervezetet. E kis dologban forradalmunk alapvető feladata tükröződik. Ha a forradalom nem oldja meg ezt, ha nem tér rá arra, hogy valóban tervszerűen dolgozó egységes szervezetet hozzon létre az oroszországi értelmetlen összevisszaság helyén, akkor polgári forradalom marad, hiszen a kommunizmus felé haladó proletárforradalom fő sajátossága éppen az egységes szervezet létrehozása, míg a burzsoáziának elég volt lerombolni a régit és szabadságot adni a parasztgazdaságnak, amely új erőt öntött a kapitalizmusba, mint a múlt valamennyi forradalmából látjuk.

Ha mi kommunista pártnak nevezzük magunkat, meg kell értenünk, hogy csak most, amikor végeztünk az objektív akadályokkal, szétzúztuk a régi intézményeket, először most merült fel előttünk igazán és teljes nagyságában az igazi proletárforradalom első feladata — az emberek tíz- és százmillióinak megszervezése. Az e téren másfél éve folytatott kísérletezés után, amelyben valamennyien részt vettünk, rá kell térnünk végre a helyes útra, hogy legyőzzük azt a kulturálatlanságot, tudatlanságot és elmaradottságot, ami miatt az egész idő alatt szenvedtünk.

Lenin Művei. 29. köt. 337—341. old.

AZ I. ÖSSZOROSZORSZÁGI ISKOLÁNKÍVÜLI OKTATÁSI KONGRESSZUS

1919. MÁJUS 6–19.

BESZÉD A SZABADSÁG ÉS EGYENLŐSÉG JELSZAVÁVAL VALÓ NÉPBUTÍTÁSRÓL

MÁJUS 19.

(Részlet)

... Kérdezem: mi kerültünk-e ellentmondásba önmagunkkal, amikor forradalomra szólítottuk fel a dolgozókat, amikor békét ígértünk nekik, s az egész civilizált világ támadását idéztük fel a gyenge, fáradt, elmaradott, összetört Oroszország ellen, vagy azok kerültek ellentmondásba a demokrácia és a szocializmus elemi fogalmaival, akik arcátlanul ilyen szemrehányást mernek tenni nekünk? Ez itt a kérdés. Hogy a kérdést elméleti, általános formában vessem fel önöknek, egy hasonlathoz folyamodom. Forradalmi osztályról, a nép forradalmi politikájáról beszélünk; nos, vegyenek alapul egy egyedül álló forradalmárt. Vegyük akár Csernisevszkijt, értékeljük az ő munkásságát! Hogyan értékelheti őt egy egészen tudatlan és felvilágosulatlan ember? Bizonyára azt mondja: „No és aztán, ez az ember tönkretette az életét, Szibériába került, nem ért el semmit." Ezt a példát hozom fel önöknek. Ha ilyen megjegyzést hallunk és nem tudjuk, kitől ered, azt mondjuk: „A legjobb esetben olyan embertől származik, aki reménytelenül ostoba, és talán ártatlan is abban, hogy olyan korlátolt, hogy nem képes felfogni egy egyedülálló forradalmár tevékenységének jelentőségét a forradalmi események általános láncolata szempontjából; vagy pedig holmi gazembertől, a reakció bérencétől származik, aki tudatosan el akarja riasztani a dolgozókat a forradalomtól.'' Azért vettem Csernisevszkijt példának, mert bármilyen irányzathoz tartozzanak is a magukat szocialistának nevező emberek, ebben, ennek az egyedülálló forradalmárnak a megítélésében lényeges eltérés nem lehetséges. Mindenki egyetért abban, hogy ha valaki egy egyedülálló forradalmárt az általa hozott látszólag haszontalan, gyakran hiábavaló áldozatoknak szempontjából értékel, figyelmen kívül hagyva munkásságának tartalmát és munkásságának a korábbi és későbbi forradalmárok tevékenységével való kapcsolatát, ha valaki így értékeli munkásságának jelentőségét — az csak ostobaság és feneketlen tudatlanság, vagy a reakció érdekeinek, a zsarnokságnak, a kizsákmányolásnak és osztályelnyomásnak gonosz, képmutató védelme lehet. E tekintetben nem lehet nézeteltérés . . .

Lenin Művei. 29. köt. 345—346. old.

A NAGY KEZDEMÉNYEZÉS

(A MUNKÁSOK HŐSIESSÉGÉRŐL A HÁTORSZÁGBAN. A „KOMMUNISTA SZOMBATOK" ALKALMÁBÓL)

(Részlet)

... A legrészletesebben és legteljesebben idéztem a kommunista szombatokról szóló jelentéseket, mert itt kétségtelenül a kommunista építés egyik legfontosabb oldalát látjuk magunk előtt, amelyre sajtónk nem fordít kellő figyelmet, s amelyet mi valamennyien még nem eléggé értékeltünk.

Kevesebb politikai fecsegést, több figyelmet a kommunista építés legegyszerűbb, de eleven, az életből vett, az életben kipróbált tényeire — ezt a jelszót fáradhatatlanul ismételni kell mindannyiunknak, íróinknak, agitátorainknak, propagandistáinknak, szervezőinknek stb.

Természetes és elkerülhetetlen dolog, hogy a proletárforradalmat követő első időben a fő és alapvető feladat foglalkoztat bennünket leginkább: a burzsoázia ellenállásának letörése, a győzelem a kizsákmányolókon, összeesküvésük elnyomása (mint például „a rabszolgatartók összeesküvése" Petrográd átadására, amely összeesküvésben mindenki részt vett, kezdve a feketeszázaktól és a kadetoktól a mensevikekig és eszerekig[171]). De párhuzamosan ezzel a feladattal, ugyanilyen elkerülhetetlenül — és minél tovább, annál inkább — napirendre kerül a pozitív kommunista építésnek, az új gazdasági viszonyok, az új társadalom megteremtésének még lényegesebb feladata.

A proletárdiktatúra — amint erre már ismételten rámutattam, többek között március 12-én, a Petrográdi Szovjet ülésén mondott beszédemben — nemcsak erőszak a kizsákmányolókkal szemben, sőt nem is legfőképpen erőszak. Ennek a forradalmi erőszaknak gazdasági alapja, életképességének és sikerének záloga az, hogy a proletariátus a társadalmi munkaszervezetnek magasabb típusát képviseli és valósítja meg, mint a kapitalizmus. Ez a lényeg. Ez a kommunizmus elkerülhetetlen teljes győzelmének erőforrása, záloga.

A társadalmi munka hűbéri szervezete a deresfegyelemre támaszkodott, és emellett a dolgozók, akiket maroknyi földesúr rabolt és gyötört, a legteljesebb sötétségben és megfélemlítettségben éltek. A társadalmi munka kapitalista szervezete az éhség fegyelmére támaszkodott, s a dolgozók óriási tömege a polgári kultúra és polgári demokrácia minden haladása ellenére, még a legelőrehaladottabb, legcivilizáltabb és legdemokratikusabb köztársaságokban is, a bérrabszolgák vagy leigázott parasztok tudatlan és megfélemlített tömege maradt, amelyet maroknyi kapitalista fosztogatott és gyötört. A társadalmi munka kommunista szervezete, amely felé az első lépés a szocializmus, maguknak a dolgozóknak szabad és tudatos fegyelmére támaszkodik, akik lerázták mind a földbirtokosok, mind a kapitalisták igáját, és mindinkább erre fog támaszkodni.

Ez az új fegyelem nem az égből pottyan és nem jámbor óhajok szülötte, hanem a kapitalista nagyüzemű termelés anyagi feltételeiből és csakis azokból nő ki. Ezek nélkül az új fegyelem nem lehetséges. Ezeknek az anyagi feltételeknek hordozója vagy megvalósítója pedig egy bizonyos történelmi osztály, amelyet a nagykapitalizmus hozott létre, szervezett meg, tömörített, iskolázott, világosított fel és edzett meg. Ez az osztály — a proletariátus.

A proletárdiktatúra, ha ezt a latin, tudományos, történelmi-filozófiai kifejezést egyszerű nyelvre lefordítjuk, ezt jelenti:

csakis egy bizonyos osztály, mégpedig a városi és általában a gyári, az ipari munkások képesek arra, hogy vezessék a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegét a tőke igájának megdöntéséért folyó harcban, a tőke megdöntése folyamán, a győzelem megtartásáért és megszilárdításáért folyó egész harcban, az új szocialista társadalmi rend megteremtésének művében, az osztályok teljes megszüntetéséért folyó egész harcban. (Zárójelben megjegyezzük: a szocializmus és kommunizmus között tudományos szempontból csak az a különbség, hogy az előbbi a kapitalizmusból kinövő új társadalom első fokát jelenti, az utóbbi — ennek a társadalomnak magasabb, további fokát.)

A „berni", a sárga Internacionálénak az a bűne, hogy vezérei csak szavakban ismerik el az osztályharcot és a proletariátus vezető szerepét, de félnek végiggondolni a dolgot, félnek éppen attól az elkerülhetetlen következtetéstől, amely különösen rettegésben tartja a burzsoáziát és teljesen elfogadhatatlan számára. Félnek elismerni, hogy a proletariátus diktatúrája *szintén* olyan időszak, melyben osztályharc folyik, ami elkerülhetetlen, míg az osztályok meg nem szűntek, s ami változtatja formáit és különösen elkeseredetté, különösen sajátszerűvé válik a tőke megdöntését követő első időben. A proletariátus, miután kivívta a politikai hatalmat, nem szünteti be az osztályharcot, hanem folytatja — persze más viszonyok között, más formában, más eszközökkel — egészen az osztályok megszüntetéséig.

De mit jelent „az osztályok megszüntetése"? Mindenki, aki magát szocialistának nevezi, elismeri a szocializmusnak ezt a végső célját, de korántsem mindenki veszi alaposan fontolóra ennek a jelentőségét. Osztályoknak az emberek olyan nagy csoportjait nevezik, amelyek a társadalmi termelés történelmileg meghatározott rendszerében elfoglalt helyük, a termelési eszközökhöz való (nagyrészt törvényekben szabályozott és rögzített) viszonyuk, a munka társadalmi szervezetében játszott szerepük, következésképpen a társadalmi javak rendelkezésükre álló részének megszervezési módjai és nagysága tekintetében különböznek egymástól. Az osztályok az emberek olyan csoportjai, amelyek közül az egyik eltulajdoníthatja a másik munkáját, annak folytán, hogy a társadalmi gazdaság adott rendszerében különböző a helyzetük.

Világos, hogy az osztályok teljes megszüntetéséhez nemcsak a kizsákmányolókat, a földbirtokosokat és kapitalistákat kell megdönteni, nemcsak *ezek* tulajdonát kell megszüntetni, hanem meg kell szüntetni a termelési eszközök *mindenféle* magántulajdonát is, meg kell szüntetni mind a város és a falu közötti különbséget, mind pedig a fizikai munkát végző emberek és a szellemi munkát végző emberek közötti különbséget. Ez igen hosszadalmas dolog. Eléréséhez óriási lépéssel kell előbbrevinni a termelőerők fejlődését, le kell küzdeni a kisüzemű termelés nagyszámú maradványának ellenállását (gyakran passzív ellenállását, mely különösen szívós, s amelyet különösen nehéz leküzdeni), le kell küzdeni az e maradványokkal összefüggő szokások és renyheség roppant erejét.

Annak feltételezése, hogy valamennyi „dolgozó'' egyformán képes erre a munkára, nem volna más, mint az özönvízelőtti, Marx előtti szocialisták üres frázisa vagy illúziója. Mert ez a képesség nem adódik önmagától, hanem történetileg fejlődik ki és *csak* a kapitalista nagyüzemű termelés anyagi feltételeiből fejlődik ki. A kapitalizmusból a szocializmus felé vezető út elején ez a képesség *csak* a proletariátusban van meg. A proletariátus, először, azért tudja teljesíteni a rá háruló óriási feladatokat, mert a civilizált társadalmak legerősebb és élenjáró osztálya; másodszor, azért, mert a legfejlettebb országokban a lakosság többségét alkotja; harmadszor, azért, mert az elmaradott kapitalista országokban, mint amilyen Oroszország, a lakosság többsége a félproletárokhoz, vagyis azokhoz az emberekhez tartozik, akik az év egy részében állandóan proletármódra élnek, akik állandóan úgy keresik meg a kenyerüket, hogy részben bérmunkára szegődnek el a kapitalista üzemekbe.

Aki úgy próbálja megoldani a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet feladatait, hogy a szabadságról, egyenlőségről, a demokráciáról általában, a munkademokrácia egyenlőségéről stb. hangoztatott általános frázisokból indul ki (mint Kautsky, Martov és a berni, sárga Internacionálé többi hőse teszi), az ezzel csak a maga kispolgári, filiszteri, nyárspolgári természetét árulja el, eszmei tekintetben szolgamódra a burzsoázia után kullog. Ezt a feladatot csak úgy lehet helyesen megoldani, ha konkrétan tanulmányozzuk azt a sajátos viszonyt, amely a politikai hatalom birtokába jutott külön osztály, nevezetesen a proletariátus és a dolgozó lakosság nem-proletár, valamint félproletár tömegei között kialakul, márpedig ez a viszony nem képzelet szülte harmonikus, nem „eszményi'' körülmények között alakul ki, hanem a burzsoázia részéről kifejtett bősz és sokoldalú ellenállás reális körülményei közepette.

A lakosság — leginkább pedig a dolgozó lakosság — óriási többsége bármelyik kapitalista országban, köztük Oroszországban is, ezerszer tapasztalta a saját bőrén és hozzátartozóinál a tőke nyomását, fosztogatását, a különféle durva szidalmazásokat. Az imperialista háború — vagyis az emberek tízmillióinak legyilkolása annak a kérdésnek eldöntése céljából, hogy az angol vagy a német tőke szerezze-e meg az elsőséget az egész világ kirablásában — rendkívül kiélezte, növelte, elmélyítette ezeket a megpróbáltatásokat és rákényszerítette az embereket, hogy azokat tudatosan felismerjék. Innen ered a lakosság óriási többségének és különösen a dolgozó tömegeknek elkerülhetetlen rokonszenve a proletariátus iránt, azért, mert a proletariátus hősies bátorsággal, forradalmi kíméletlenséggel lerázza a tőke igáját, megdönti a kizsákmányolókat, elnyomja ellenállásukat és saját vére árán tör utat az új társadalom megteremtése felé, amelyben nem lesz helyük kizsákmányolóknak.

Bármilyen nagyok, bármennyire elkerülhetetlenek is a dolgozó lakosság nem-proletár és félproletár tömegeinek kispolgári ingadozásai, tétovázása, hogy nem volna-e jobb visszatérni a polgári „rendhez", a burzsoázia „védőszárnyai" alá, ezek a tömegek mégis kénytelenek elismerni, hogy az erkölcsi és politikai tekintély a proletariátus oldalán van, amely nemcsak megdönti a kizsákmányolókat és elnyomja ellenállásukat, de új, magasabbrendű társadalmi kapcsolatot, társadalmi fegyelmet teremt: a tudatos és egyesült dolgozók fegyelmét, akik nem ismernek maguk fölött semmiféle igát és semmiféle hatalmat, kivéve a saját egyesülésük hatalmát, a saját tudatosabb, bátrabb, tömörültebb, forradalmibb, állhatatosabb élcsapatuk hatalmát.

A proletariátusnak ahhoz, hogy győzzön, hogy megteremtse és megszilárdítsa a szocializmust, kettős, illetve kettősségében egységes feladatot kell megoldania: először, a tőke elleni forradalmi harcban tanúsított határtalan bátorságával magával kell ragadnia a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegét, magával kell ragadnia, szerveznie és vezetnie kell ezt a tömeget a burzsoázia megdöntése és minden ellenállási kísérletének teljes elnyomása céljából; másodszor, maga után kell vonnia a dolgozók és kizsákmányoltak egész tömegét, továbbá valamennyi kispolgári réteget az új gazdasági építés útjára, az új társadalmi kapcsolat, az új munkafegyelem, az új munkaszervezet megteremtésének útjára, amely a tudomány és a kapitalista technika legújabb vívmányait a nagyüzemű szocialista termelést létrehozó öntudatos dolgozók tömeges egyesülésével kapcsolja egybe.

Ez a második feladat nehezebb az elsőnél, mert semmi esetre sem oldható meg egyetlen hősies fellángolással, hanem a tömegek közt végzett *hétköznapi* munkához szükséges legtürelmesebb, legállhatatosabb, legnagyobb hősiességet követeli meg. De ez a feladat lényegesebb is az elsőnél, mert a burzsoázia fölötti győzelemhez szükséges erő legmélyebbről fakadó forrása, s a győzelem tartósságának és megdönthetetlenségének egyetlen záloga végső fokon csakis az új, magasabbrendű társadalmi termelési mód lehet, amely a kapitalista és kispolgári termelést a nagyüzemű szocialista termeléssel váltja fel.

* * *

A „kommunista szombatoknak" éppen azért van óriási történelmi jelentőségük, mert a munka termelékenységének fokozása, az új munkafegyelemre való áttérés, a szocialista gazdasági és életviszonyok létrehozása terén a munkások öntudatos és önkéntes kezdeményezését mutatják meg nekünk.

Azoknak a kis számban levő, helyesebben mondva, egészen ritkaságszámba menő német polgári demokratáknak egyike, akik az 1870—1871-es évek tanulságai után nem a sovinizmushoz és nem a nemzeti liberalizmushoz, hanem a szocializmushoz jutottak el, J. Jacoby mondotta, hogy egyetlen munkásegyesület megalapításának nagyobb történelmi jelentősége van, mint a sadowai ütközetnek[172]. Ez igaz. A sadowai ütközet azt a kérdést döntötte el, hogy a német nemzeti kapitalista állam megteremtésénél a két polgári monarchia, az osztrák és a porosz monarchia közül melyiké legyen az elsőség. Az, hogy egy munkásegyesületet alapítottak, a proletariátusnak a burzsoázia fölötti, világméretekben való győzelme felé jelentett egy kis lépést. Így mi is elmondhatjuk, hogy az első kommunista szombat, amelyet Moszkvában 1919. május 10-én a Moszkva—Kazany vasútvonal munkásai rendeztek, nagyobb történelmi jelentőséggel bír, mint Hindenburg vagy Foch és az angolok bármelyik győzelme az 1914—1918-as imperialista háborúban. Az imperialisták győzelmei nem jelentenek mást, mint a munkásmilliók lemészárlását az angol, amerikai és francia milliárdosok profitjáért, nem jelentenek mást, mint a pusztuló, elhájasodott, elevenen rothadó kapitalizmus vadállati kegyetlenkedését. A Moszkva—Kazany vasútvonal munkásainak kommunista szombatja egy sejtje annak az új, szocialista társadalomnak, amely a föld minden népét megszabadítja a tőke igájától és a háborúktól.

A burzsoá urak és csatlósaik — a mensevikeket és eszereket is beleértve —, akik megszokták, hogy a „közvélemény" képviselőinek tartsák magukat, természetesen kigúnyolják a kommunisták reménységeit és ezeket a reményeket „virágcserépben növő faóriásnak" tartják, gúnyolódnak azon, hogy a lopásoknak, a naplopásnak, a termelékenység hanyatlásának, a nyersanyag tönkretevésének, a termékek tönkretevésének stb. tömeges eseteihez képest milyen csekély a kommunista szombatok száma. Mi azt feleljük ezeknek az uraknak: ha a polgári értelmiség a dolgozók szolgálatába állítaná tudását, nem pedig az orosz és külföldi kapitalistákat szolgálná hatalmuk visszaállítása érdekében, akkor az átalakulás gyorsabban és békésebben haladna. Ez azonban utópia, mert a kérdést az osztályharc dönti el, az értelmiség többsége pedig a burzsoáziához húz. Nem az értelmiség segítségével, hanem (legalábbis az esetek többségében) az értelmiség ellenállása ellenére fog győzni a proletariátus oly módon, hogy félresöpri útjából a javíthatatlan burzsoá intellektueleket, átgyúrja, átneveli, befolyási körébe vonja az ingadozókat és fokozatosan mind nagyobb részüket állítja a maga oldalára. A kárörvendezés az átalakulás nehézségein és balsikerein, a pánikkeltés, a régihez való visszatérés hirdetése — mindezek a burzsoá értelmiség osztályharcának eszközei és fogásai. A proletariátus ezzel nem engedi becsapni magát.

De vajon, ha érdemben vizsgáljuk a kérdést, előfordult-e a történelemben, hogy egy új termelési mód azonnal gyökeret vert, a balsikerek, hibák, visszaesések hosszú sorozata nélkül? Az orosz faluban félszázaddal a jobbágyság eltörlése után is jócskán maradt még hűbéri csökevény. Amerikában félszázaddal a négerrabszolgaság eltörlése után a négerek legnagyobbrészt még félig rabszolgasorban voltak. A burzsoá intellektuelek, a mensevikeket és eszereket is beleértve, hívek maradnak önmagukhoz azzal, hogy a tőkét szolgálják és továbbra is elejétől végig hazug érvekkel hozakodnak elő: a proletárforradalom előtt azt vetették szemünkre, hogy utópisták vagyunk, a proletárforradalom után meg azt követelik tőlünk, hogy fantasztikus gyorsasággal küszöböljük ki a múlt minden nyomát!

Mi azonban nem vagyunk utópisták és ismerjük a polgári „érvek" valódi értékét, tudjuk azt is, hogy a forradalom után, bizonyos ideig, az erkölcsökben a régi nyomai még feltétlenül túlsúlyban lesznek az új hajtásai fölött. Amikor az új éppencsak megszületett, a régi, bizonyos ideig, mindig erősebb az újnál, ez mindig így szokott lenni, a természetben és a társadalmi életben egyaránt. A csúfolódás azon, hogy az új hajtásai gyengék, az intellektuelek olcsó kétkedése és más efféle — mindez, lényegében, a burzsoázia osztályharcának módszere a proletariátus ellen, a kapitalizmus védekezése a szocializmussal szemben. Gondosan kell tanulmányoznunk az új hajtásait, a legnagyobb figyelmet kell tanúsítanunk irányukban, minden eszközzel elő kell segítenünk növekedésüket és „ápolnunk" kell ezeket a zsenge hajtásokat. Néhány feltétlenül elpusztul közülük. Nem kezeskedhetünk azért, hogy éppen a „kommunista szombatok" fognak különösen fontos szerepet játszani. Nem ez a lényeg. A lényeg az, hogy az új minden néven nevezendő hajtását támogatnunk kell, s majd az élet kiválasztja közülük a legéletrevalóbbakat. Ha egy japán tudósnak azért, hogy az embereknek a vérbaj legyőzésében segítsen, elég türelme volt ahhoz, hogy kipróbáljon 605 vegyi készítményt, amíg elő nem állította a 606.-at, azt a készítményt, amely megfelelt bizonyos követelményeknek, akkor azoknak, akik nehezebb feladatot akarnak megoldani, akik a kapitalizmust akarják legyőzni, elég kitartással kell rendelkezniük száz meg száz új harci módszer, eljárás, eszköz kipróbálásához, hogy ilyenformán kidolgozzák azokat, amelyek a legalkalmasabbak.

A „kommunista szombatok'' azért annyira fontosak, mert azokat egyáltalán nem olyan munkások kezdeményezték, akik különösen jó viszonyok között élnek, hanem különböző szakmákhoz tartozó munkások, köztük szakképzettség nélküli, tanulatlan munkások, akik *közönséges*, azaz a *legnehezebb* viszonyok között élnek. Mi mindannyian jól ismerjük a munkatermelékenység csökkenésének, ami nemcsak Oroszországban, de az egész világon megfigyelhető, a legfőbb okát; ez az ok: az imperialista háború nyomában járó pusztulás és nyomorúság, elkeseredés és fáradtság, a betegségek és a hiányos táplálkozás. Ez utóbbi fontosság szempontjából első helyen áll. Az ok — az éhínség. Ahhoz viszont, hogy az éhínséget kiküszöböljük, növelni kell a munka termelékenységét a mezőgazdaságban is, a közlekedésben is, az iparban is. Tehát holmi bűvös kör féle áll elő: hogy a munka termelékenységét növeljük, meg kell szabadulnunk az éhínségtől, hogy megszabaduljunk az éhínségtől, növelnünk kell a munka termelékenységét.

Tudjuk, hogy a gyakorlatban az ilyen ellentmondások a bűvös kör áttörésével oldódnak meg, azzal, hogy a tömegek hangulatában fordulat áll be egyes csoportok hősies kezdeményezése következtében, amely az ilyen fordulat hátterében nemritkán döntő szerepet játszik. A moszkvai segédmunkások és a moszkvai vasutasok (természetesen a többségre gondolok, nem pedig maroknyi spekulánsra, az igazgatóságokban lebzselőkre és más efféle fehérgárdista csőcselékre) — azok közé a dolgozók közé tartoznak, akik kétségbeejtően nehéz körülmények között élnek. Állandóan elégtelen a táplálkozásuk, de most, az új termés előtt, a közellátási helyzet általános megrosszabbodása következtében — egyenesen éheznek. És ezek az éhes munkások, akiket a burzsoázia, a mensevikek és az eszerek dühös ellenforradalmi agitációja vesz körül, „kommunista szombatokat'' rendeznek, *minden fizetés nélkül* túlóráznak, és annak ellenére, hogy fáradtak, agyongyötörtek, kimerültek az éhségtől, *a munka termelékenységének óriási* *emelkedését* érik el. Hát nem óriási hősiesség ez? Hát nem világtörténelmi jelentőségű fordulat kezdete ez?

A munka termelékenysége, ez végeredményben a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából. A kapitalizmus a munka olyan termelékenységét hozta létre, amilyet a hűbériség nem ismert. A kapitalizmust azzal lehet véglegesen legyőzni és azzal fogjuk véglegesen legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabb fokú termelékenységét hozza létre. Ez igen nehéz és igen hosszadalmas dolog, de *megkezdtük* és ez a legfontosabb. Ha az éhező Moszkvában 1919 nyarán az éhező munkások, akik az imperialista háború négy nehéz évét, utána pedig a még nehezebb polgárháború másfél évét élték át, meg tudták kezdeni ezt a nagy művet, milyen lesz a további fejlődés, amikor majd győzünk a polgárháborúban és kiharcoljuk a békét?

A kommunizmus a kapitalizmussal szemben az önkéntes, a tudatos, az egyesült, a modern technikát felhasználó munkások magasabb fokú munkatermelékenységét jelenti. A kommunista szombatok rendkívül becsesek, a *kommunizmus tényleges* csíráját jelentik, ez pedig igen ritka dolog, mert mi azon a fokon vagyunk, amikor „csak *az első lépéseket* tesszük a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet felé" (mint azt pártunk programja igen helyesen mondja).

A kommunizmus ott kezdődik, mikor az *egyszerű munkás* önfeláldozóan, nehéz munkával megbirkózva kezd gondoskodni a munka termelékenységének emeléséről, *arról, hogy minden pud gabonát, szenet, vasat* és egyéb terméket megőrizzen, bár azokat nem személyesen a dolgozó kapja, nem is „hozzátartozói", hanem „távolállók", azaz a társadalom egésze, tíz- és százmillió ember, akik eleinte egy szocialista államban, később a Szovjet Köztársaságok Szövetségében egyesülnek.

Karl Marx a „Tőké"-ben kigúnyolja az emberi szabadságjogok polgári demokrata alapokmányának dagályosságát és ünnepélyességét; ezt az egész frázishalmazt a szabadságról, egyenlőségről és testvériségről *általában*, amely minden országban elkápráztatja a nyárspolgárokat és filisztereket, az aljas berni Internacionálé mostani aljas hőseit is beleértve. Marx a jogok e dagályos kinyilatkoztatásával szembeállítja a proletariátus egyszerű, szerény, a tárgyra szorítkozó, mindennapi kérdésfeltevését: a munkanap törvényes megrövidítése az állam részéről — ez a proletariátus kérdésfeltevésének egyik tipikus példája[173]. Marx megjegyzésének találó volta és egész mélysége annál világosabb, annál nyilvánvalóbb lesz előttünk, minél jobban kibontakozik a proletárforradalom tartalma. Az igazi kommunizmus „formulái'' éppen abban különböznek a Kautskyk, a mensevikek, az eszerek és kedves berni „atyafiaik'' dagályos, körmönfont és ünnepélyes frázishalmazaitól, hogy mindent a *munkafeltételekre* vezetnek vissza. Kevesebb fecsegést a „munkademokráciáról'', a „szabadságról, egyenlőségről, testvériségről'', a „népuralomról'' és más efféléktől: napjaink öntudatos munkása és parasztja ezekben a felfújt frázisokban ugyanolyan könnyen felfedezi a polgári intellektuel szélhámosságát, mint ahogy az élettapasztalattal bíró embernek elég, ha ránéz a „gentleman'' kifogástalanul „sima'' képére és külsejére, s azonnal, csalhatatlanul megállapítja: „Minden valószínűség szerint csirkefogó.''

Kevesebb dagályos frázist, több egyszerű, *hétköznapi* munkát, gondoskodjunk a pud gabonáról meg a pud szénről! Fordítsunk több gondot arra, hogy ez az éhező munkásnak és a lerongyolódott, ruhátlan parasztnak oly szükséges pud gabona és pud szén *ne üzérkedés útján*, ne kapitalista ügyletek révén kerüljön elő, hanem az egyszerű dolgozók — az olyanok, mint a Moszkva—Kazany vasútvonal segédmunkásai és vasutasai — tudatos, önkéntes, odaadóan hősies munkája révén.

Mindannyiunknak el kell ismernünk, hogy a forradalom kérdéseinek kezelése tekintetében mindenütt, többek között a mi sorainkban is, lépten-nyomon megmutatkoznak a burzsoá-intellektuel, a frázisos módszer nyomai. Sajtónk például keveset harcol a rothadt, burzsoá-demokratikus múlt e rothadt maradványai ellen, kevéssé támogatja az igazi kommunizmus egyszerű, szerény, hétköznapi, de eleven hajtásait . . .

Lenin Művei. 29. köt. 426—437. old.

ÜZENET A. M. GORKIJNAK

VI. 5.

Kedves Alekszej Makszimovics!

Ejnye-ejnye, úgy látszik megrekedt Pétervárott. Nem jó dolog egy helyben maradni. Fárasztó és unalmas. Hajlandó lenne utazni egyet? Megszervezzük.

Lenin

1919. július 5.
Leninszkij Szbornyik. XXIV. köt.
315. old.

TÁVIRAT A. M. GORKIJNAK

PETROGRÁD. SZMOLNIJ VAGY KRONVERKSZKIJ 23.
GORKIJNAK

1919. VII. 8.

Nagyon kérem, jöjjön holnap, vagy legkésőbb csütörtökön. Sürgős megbeszélni valónk van.

Lenin

Leninszkij Szbornyik. XXIV. köt.
315. old.

TÁVIRAT A NYIZSNYIJ-NOVGOROD-I GŐZHAJÓZÁSI TÁRSASÁGNAK

NYIZSNYIJ-NOVGOROD. FOLYÓ

1919. VII. 8.

Táviratozzanak, hol van a „Krasznaja Zvezda", az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság hajója[174]. Kérdezzék meg, nem várhatja-e be Kazanyban Gorkijt, és adhatnak-e egy fülkét neki. Nagyon kérem.

A Népbiztosok Tanácsának elnöke
Lenin

Leninszkij Szbornyik. XXIV. köt.
316. old.

FELJEGYZÉS L. B. KAMENYEV RÉSZÉRE

12-én vagy 13-án megérkezik Gorkij.
Intézkedhetne-e, hogy adjanak neki *tűzifát?*
Maskov utca 1. sz. 16. lakás.

1919. július 8. vagy 9.
Leninszkij Szbornyik. XXIV. köt.
316. old.

LEVÉL N. K. KRUPSZKAJÁNAK

(Részlet)

1919. VII. 9.

Kedves Nágyuska! Nagyon örültem, hogy hírt kaptam tőled. Már küldtem egy táviratot Kazanyba, és miután nem kaptam rá választ, küldtem egy másikat Nyizsnyijbe, s onnan ma azt felelték, hogy a „*Krasznaja Zvezdá*”-nak VII/8-án kell Kazanyba érkeznie, ahol legalább egy napig vesztegel. Ebben a táviratban érdeklődtem, nem lehetne-e a „*Krasznaja Zvezdá*”-n egy hajófülkét adni Gorkijnak. Gorkij holnap érkezik ide, és nagyon szeretném őt kiráncigálni Pétervárról, ahol rossz idegállapotba került és besavanyodott. Remélem, hogy te és a többi elvtárs szívesen lesztek majd együtt Gorkijjal. Nagyon kedves fickó; egy kicsit szeszélyeskedik, de hiszen ennek nincs jelentősége...

Lenin Művei. 37. köt. 476. old.

TÁVIRAT N. K. KRUPSZKAJÁNAK

(Részlet)

ULJANOVÁNAK. KAZANY

...Ma találkoztam Gorkijjal, rábeszéltem, hogy utazzon el a ti hajótokon, amiről már küldtem egy táviratot Nyizsnyijbe, de Gorkij kategorikusan nemet mondott...

Lenin

1919. július 10.
Lenin Művei. 37. köt. 478. old.

A III. INTERNACIONÁLÉ FELADATAIRÓL

(Részlet)

...A forradalmi tudatosság növekedésének mint tömegjelenségnek, mint olyasminek, ami mindenütt megfigyelhető a tömegekben, egyik kiváltképpen szemléltető igazolása Henri Barbusse két regénye: a „Tűz" („Le Feu") és a „Világosság" („Clarté"). Az elsőt már minden nyelvre lefordították, és Franciaországban 230 000 példányban terjedt el. Szokatlan erővel, tehetségesen, híven mutatja be ez a regény, hogyan válik egy egészen tudatlan, nyárspolgári eszméktől és előítéletektől valósággal agyonnyomott tucatember éppen a háború hatása alatt forradalmárrá...

1919. július 14.
Lenin Művei. 29. köt. 525. old.

LEVÉL N. K. KRUPSZKAJÁNAK

(Részlet)

VII/15.

...Gorkijt nem sikerült rávennem, hogy utazzon, pedig nagyon rábeszéltem...

1919. július 15.
Lenin Művei. 37. köt. 479. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

1919. VII. 18.

Kedves A. M.!

Jöjjön ide pihenni — én gyakran kimegyek egy-két napra falura, ahol remekül el tudom helyezni Önt akár rövidebb, akár hosszabb időre.

Komolyan kérem, jöjjön!

Táviratozza meg, *mikor;* szerzünk Önnek egy külön vasúti fülkét, hogy kényelmesebben utazhasson. Igazán elkelne Önnek egy kis levegőváltozás. Várom válaszát!

Lenin

Petrográdra
Lenin Művei. 35. köt. 393. old.

VÁLASZ EGY AMERIKAI ÚJSÁGÍRÓ KÉRDÉSEIRE

(Részletek)

...Szovjet Köztársaságunk tevékenysége Afganisztánban, Indiában és más, Oroszország területén kívül levő mohamedán országokban ugyanolyan, mint az Oroszországon belüli nagyszámú mohamedán és más nem-orosz nép soraiban kifejtett tevékenységünk. Mi lehetőséget adtunk például a baskír tömegeknek arra, hogy Oroszországon belül autónom köztársaságot létesítsenek, mi mindenképpen elősegítjük minden egyes nép önálló szabad fejlődését, mindegyik nép saját anyanyelvű irodalmának gyarapodását és elterjedését, lefordítjuk és propagáljuk Szovjet Alkotmányunkat, amelynek az a baja, hogy a földkerekség gyarmati, függő, elnyomott és nemteljesjogú népeihez tartozó több mint egymilliárd lakosának jobban tetszik, mint a burzsoá-„demokratikus'' államok „nyugat-európai'' és amerikai típusú alkotmánya, amely szentesíti a föld és a tőke magántulajdonát, vagyis szentesíti azt, hogy a kisszámú „civilizált'' kapitalista elnyomja saját országának dolgozóit és az ázsiai, afrikai stb. gyarmatokon élő száz- meg százmillió embert...

A kapitalizmus csődje elkerülhetetlen. A tömegek forradalmi tudata mindenütt növekszik. Ezernyi jel mutat erre. A kevésbé fontos, de a filiszter számára igen szemléltető jelek egyike: Henri Barbusse regényei („Le Feu'' és „Clarté''), aki hadbavonult, bár a legbékésebb, legszerényebb, legtörvénytisztelőbb kispolgár, filiszter, nyárspolgár volt...

1919. július 20.
Lenin Művei. 29. köt. 532., 534. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

1919. VII. 31.

Kedves Alekszej Makszimics! Minél figyelmesebben olvasom a levelét, minél többet gondolkozom következtetéseinek a levelében kifejtett kérdésekkel (és találkozásaink alkalmával elmondottakkal) való összefüggésén, annál inkább arra a meggyőződésre jutok, hogy teljesen beteg ez a levél, betegek az Ön következtetései és az Ön összes benyomásai is.

Pétervár az utóbbi időkben a legbetegebb pontok egyike. Ez érthető is, hiszen Pétervár lakossága szenvedett a legtöbbet, elsősorban a pétervári munkások adták oda erőik színe-javát, a városban súlyos éhínség dúl, háborús veszély fenyeget. Nyilvánvaló, hogy az Ön idegei felmondták a szolgálatot. Nem csoda. És mégis makacskodik, amikor azt mondja az ember, hogy el kell utaznia, mert igazán semmi értelme hagyni, hogy egészen tönkremenjenek az idegei, nincs értelme még a legegyszerűbb számítás szempontjából sem, más szempontokról nem is beszélve.

Miként élőszóval elmondott szavai, levele sem tartalmaz egyebet, mint beteges következtetések levonására késztető beteges benyomások összességét.

A vérhassal meg a kolerával kezdi; és egyszerre csak valamilyen beteges düh keríti hatalmába: „testvériség, egyenlőség". Anélkül, hogy tudatában volna, körülbelül oda lyukad ki, hogy a kommunizmus az oka — egy ostromlott város nélkülözéseinek, nyomorának, betegségeinek!!

Ezután valami, számomra érthetetlen dühös élcelődés következik, mely a „szennyirodalom" ellen irányul (miféle szennyirodalomról van szó? Miért függ össze ez Kalinyinnal?). Meg az a következtetés, miszerint a „józanul gondolkodó munkások csekély maradványai” azt beszélik, hogy őket „elárulták”, „a muzsik rabságába” döntötték.

Ez már egészen képtelen dolog. Tehát azzal vádolják Kalinyint, hogy a munkásokat elárulta és kiszolgáltatta a muzsiknak? Mert ebből ez derül ki.

Ezt vagy egészen éretlen, ostoba munkások találhatták csak ki, akiknek a fejük ész helyett „baloldali” frázisokkal van tele, vagy teljesen felzaklatott, elcsigázott, éhes, beteg emberek, vagy „az arisztokrácia maradványai”, akik mesterien értenek ahhoz, hogy az égvilágon mindent kiforgassanak, s azonnal kapva kapnak minden apróságon, hogy szétfröcskölhessék a szovjethatalom elleni ádáz gyűlöletüket. Ezeket a maradványokat Ön a levelében meg is említi. Ezeknek a hangulata beteges hatással van Önre.

Mint írja, „a legkülönbözőbb rétegekhez tartozó embereket” lát. Más dolog az embereket látni — és más napról napra az élet minden területén közvetlenül érintkezni velük. Ön többnyire ezekkel a „maradványokkal” érintkezik közvetlenül — már csak a foglalkozása folytán is, amely rákényszeríti Önt arra, hogy tucatjával „fogadja” a dühös burzsoá intellektueleket, no meg az életkörülmények folytán is.

Ön szerint e „maradványok” „valami rokonszenvfélét táplálnak a szovjethatalom iránt”, „a munkások többségéből” pedig a tolvajok, a hatalomhoz dörgölődző „kommunisták” stb. kerülnek ki! S végül olyan „következtetésre” jut, hogy forradalmat nem lehet tolvajok segítségével csinálni, nem lehet értelmiség nélkül csinálni.

Mindez nem egyéb, mint beteges lelkiállapot, amely a felbőszült burzsoá intellektuelek között súlyosra fordult.

Mindent megteszünk, hogy bevonjuk az értelmiséget (a nem fehérgárdista értelmiséget) a tolvajok elleni harcba. S a szovjetköztársaságban *hónapról hónapra nő* a százalékaránya azoknak a polgári értelmiségieknek, akik *őszintén* segítenek a munkásoknak és a parasztoknak, és nem csupán zsörtölődnek, és habzó szájjal szitkozódnak. Pétervárott ezt nem „látni”, mert Pétervárott különösen sok az olyan burzsoá (és „értelmiségi"), aki elvesztette az állását (és a fejét), de ha egész Oroszországot vesszük, ez vitathatatlan tény.

Pétervárott vagy Pétervárról ezt csak olyan ember láthatja világosan, aki *politikailag* rendkívül tájékozott, akinek különösen nagy politikai tapasztalatai vannak. Önnel nem így áll a dolog. S Ön nem politikával foglalkozik, nem a politikai építés *munkáját* figyeli, Önnek sajátos foglalkozása van, amellyel együtt jár az, hogy csupa felbőszült burzsoá intellektuel veszi körül, akik semmit sem értettek meg, semmit sem felejtettek, semmit sem tanultak, és akik a *legjobb* esetben — a legeslegjobb esetben — elvesztették a lábuk alól a talajt, kétségbeesetten sóhajtoznak, a régi előítéleteket szajkózzák, meg vannak rémülve és önmagukat rémítik.

Ha *meg akarjuk figyelni* az életet, lent kell megfigyelni, ahol *elénk tárul* az új élet építésének munkája: egy vidéki munkástelepen vagy falun — ott nem kell politikailag áttekinteni a bonyolultnál bonyolultabb tények összességét, ott megtehetjük, hogy csupán megfigyelünk. Ön ehelyett fordításokat stb. szerkeszt, márpedig ilyen foglalkozás mellett nem lehet figyelemmel kísérni az új élet új építését, ilyen foglalkozás mellett minden erejét felemészti, hogy a beteg értelmiség beteges zsörtölődését hallgatja és figyeli az „egykori" fővárost, hogyan él a kétségbeejtő háborús veszély és a szörnyű ínség közepette.

Olyan pozíciót választott, ahonnan *nem tudja* közvetlenül figyelni azt, ami új a munkásoknak és a parasztoknak, vagyis Oroszország lakossága $^9/_{10}$ részének az életében; ahol kénytelen beérni azzal, hogy csak a foszlányait látja az egykori főváros életének, hiszen a munkások színe-java a frontra és falura ment, és aránytalanul nagy számban maradtak ott az állástalan és munkanélküli értelmiségiek, akik *éppen* Önt *„ostromolják"*. Azt a tanácsot, hogy utazzék el, Ön makacsul elutasítja.

Érthető, hogy beteggé tette magát: mint írja, nemcsak nehezére esik, hanem „nagyon utál" élni!! Hát persze! Ilyen időben odakötözi magát a legbetegebb helyhez, és fordításos irodalmat szerkeszt (a legmegfelelőbb foglalatosság egy művész számára, hogy figyelhesse az embereket). Ön itt mint művész *nem tudja* megfigyelni és tanulmányozni sem azt az újat, ami a hadseregben, sem azt az újat, ami a falun, sem azt az újat, ami a gyárban születik. Megfosztotta magát attól a lehetőségtől, hogy azt tegye, ami mint művészt kielégítené — egy politikus dolgozhat Pétervárott, de Ön nem politikus. Ma — értelmetlenül betört ablakok, holnap — lövések és jajkiáltások hangja a börtönből, azután a Pétervárott maradt, végtelenül fáradt nem munkásemberek beszédeinek foszlányai, azután milliónyi benyomás az értelmiségről, a főváros nélkül maradt fővárosi értelmiségről, azután a megbántottak száz meg száz panasza, a szerkesztés mellett fennmaradó szabad percekben *semmit sem lehet* látni az élet építéséből (ebből a sajátságos folyamatból, amely Pétervárott tapasztalható a legkevésbé) — hogyne jutna hát ilyen körülmények között odáig az ember, hogy nagyon utálja az életet.

Az ország harci lázban ég — harcol az egész világ burzsoáziája ellen, amely kegyetlen bosszút akar állni megdöntéséért. Természetes. Az első szovjetköztársaságért *mindenünnen* zúdulnak az ütések. Természetes. Itt vagy aktív politikusként kell élni, vagy, ha nem fűlik az ember foga a politikához, a művész szemével kell figyelnie, hogyan építik az életet új módon azokon a helyeken, amelyek nem központjai a főváros elleni veszett támadásnak, összeesküvésekkel tarkított veszett harcnak, a fővárosi értelmiség veszett dühének — falun vagy egy vidéki gyárban (vagy a fronton). Ott egyszerű megfigyelés útján könnyen meg lehet különböztetni a bomló régit az új hajtásaitól.

Megundorodott az élettől, „egyre inkább eltér a véleménye" a kommunizmusétól. Hogy miben tér el, az egyáltalán nem világos. Sehol sem utal arra, hogy eltérne a véleménye a politika vagy az eszmék terén. Csupán arról van szó, hogy a *hangulata* más azoknak, akik aktív politikusok, vagy akik belevetették magukat a legádázabb harcba, s annak, aki mesterségesen olyan helyzetbe juttatta magát, hogy nincs módjában megfigyelni az új életet, s akit hatalmukba kerítenek a burzsoázia roppant fővárosának rothadása által keltett benyomások.

Őszintén elmondtam Önnek azokat a gondolatokat, amelyeket levele ébresztett bennem. A (kettőnk közt lefolyt) beszélgetésekből már rég leszűrtem magamnak ugyanezeket a gondolatokat, de levele nyomán végleg megformálódtak, kialakultak és betetőződtek a szavai által keltett benyomások. Nem akarom ráerőszakolni Önre tanácsaimat, de meg kell mondanom: radikálisan változtasson az életkörülményein, válasszon más környezetet, változtassa meg a lakóhelyét, a foglalkozását, különben megtörténhet, hogy végleg megundorodik az élettől.

Meleg kézszorítással
Lenin

Petrográdra
Lenin Művei. 35. köt. 394—398. old.

AZ OK(B)P KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁNAK HATÁROZATA AZ UKRAJNAI SZOVJETHATALOMRÓL[175]

1. Az OKP Központi Bizottsága, miután megvitatta a gyenyikini bandák ideiglenes megszállása alól felszabadult Ukrajna dolgozó népéhez való viszony kérdését, tántoríthatatlanul érvényesítve a nemzetek önrendelkezésének elvét, szükségesnek tartja újból megerősíteni, hogy az OKP szilárdan az Ukrajnai Szocialista Szovjet Köztársaság önállósága elismerésének alapján áll.

2. Az OKP az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság 1919. június 1-i és az Ukrajnai Központi Végrehajtó Bizottság 1919. május 18-i (mellékelt) határozata alapján az Oroszországi Szocialista Föderatív Szovjet Köztársaság és az Ukrajnai Szocialista Szovjet Köztársaság föderatív kapcsolatának megteremtésére fog törekedni.

3. Tekintettel arra, hogy az orosz cárizmus és a kizsákmányoló osztályok évszázadokon át elnyomták az ukrán kultúrát (nyelvet, iskolát stb.), az OKP Központi Bizottsága arra kötelezi a párt valamennyi tagját, hogy minden eszközzel segítsék elhárítani az ukrán nyelv és kultúra szabad fejlődésének minden akadályát. Amennyiben az évszázados elnyomás talaján az ukrán tömegek elmaradt részében nacionalista tendenciák észlelhetők, az OKP tagjainak rendkívül elővigyázatosan kell viselkedniük ezekkel a tendenciákkal szemben, testvériesen meg kell magyarázniuk, hogy Ukrajna és Oroszország dolgozó tömegeinek érdekei azonosak. Az OKP tagjai Ukrajna területén kötelesek a gyakorlatban megvalósítani a dolgozó tömegeknek azt a jogát, hogy anyanyelvükön tanulhassanak és anyanyelvüket használhassák minden szovjet intézményben. Minden módon küzdeniük kell az uk-

rán nyelv háttérbe szorítására irányuló oroszosító kísérletek ellen, s az ukrán nyelvet a dolgozó tömegek kommunista tanításának eszközévé kell tenniük. Haladéktalanul intézkedni kell, hogy minden szovjet intézményben ukránul tudó alkalmazott legyen, s hogy idővel minden alkalmazott meg tudja értetni magát ukrán nyelven...

1919 november
Lenin Művei. 30. köt. 151–152. old.

AZ ÖSSZOROSZORSZÁGI KÖZPONTI VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGNAK ÉS A NÉPBIZTOSOK TANÁCSÁNAK BESZÁMOLÓJA A VIII. ÖSSZOROSZORSZÁGI SZOVJETKONGRESSZUSON

(Részlet)

...kezdtük elhódítani az antanttól saját országainak kispolgárait, a művelt kispolgárságot, amely teljes egészében ellenünk volt. Ennek bizonyítékául legyen szabad az „Humanité"[176] október 26-i számára hivatkoznom, amely itt van a kezemben. Ez az újság, amely mindig a II. Internacionáléhoz tartozott, a háború alatt vad soviniszta lap volt, olyan szocialisták álláspontját képviselte, mint a mi mensevikjeink és jobboldali eszereink, most pedig a békéltető szerepében tetszeleg, — ez a lap kijelenti, hogy meggyőződött a munkások hangulatában beállott változásról. S nem Odesszában, hanem Párizs utcáin és a párizsi gyűléseken győződött meg erről, amikor a munkások belefojtották a szót abba, aki a bolsevik Oroszország ellen mert beszélni. És mint politikusok, akik néhány forradalom alatt egyetmást megtanultak, mint olyan emberek, akik tudják, hogy mit jelentenek a néptömegek, mukkanni sem mernek a beavatkozás mellett, és mind ellene foglalnak állást. Sőt mi több. Nemcsak a szocialisták beszélnek így (szocialistáknak nevezik magukat, mi azonban már régen tudjuk, hogy miféle szocialisták), hanem az „Humanité" idézett október 26-i számában megjelent a francia értelmiség, a francia közvélemény számos képviselőjének nyilatkozata is, amelyet elsőnek Anatole France írt alá. Az aláírók közt — Ferdinand Buisson is ott szerepel — 71 olyan nevet számoltam össze, akik valamenynyien a burzsoá értelmiség képviselői, akiket egész Franciaország ismer. Ebben a nyilatkozatban kijelentik, hogy ellenzik az Oroszország ügyeibe való beavatkozást, mert a blokád, amely a gyermekeket és aggokat éhhalállal sújtja, a kultúra és civilizáció szempontjából megengedhetetlen és ők azt nem tűrhetik. Aulard, ez az ismert, ízig-vérig burzsoá francia történész, azt írja levelében: „Én, mint francia, a bolsevikok ellensége vagyok, mint francia a demokrácia híve vagyok, engem nevetséges volna az ellenkezőjével vádolni. De amikor azt olvasom, hogy Franciaország felhívja Németországot, vegyen részt Oroszország blokádjában, amikor azt olvasom, hogy Franciaország ilyen javaslattal fordul Németországhoz, — szégyenpír borítja arcomat.'' Lehet, hogy ezzel csak az értelmiség egyik képviselője ad kifejezést érzelmeinek, de mondhatjuk, hogy ez a harmadik győzelmünk, amelyet az imperialista Franciaországon magában Franciaországban arattunk. Erről tanúskodik ez a nyilatkozat, annak az értelmiségnek ingatag, önmagában szánalmas fellépése, amelynek, mint száz és száz példa mutatta, milliószor nagyobb a hangja, mint az ereje, de megvan az a tulajdonsága, hogy jó barométer, mutatja, merre hajlik a kispolgárság, merre hajlik a keresztül-kasul burzsoá közvélemény. Ha ilyen eredményt értünk el Franciaországban, ahol minden burzsoá lap csak hazugságot ír rólunk, akkor azt gondoljuk magunkban: Franciaországban mintha egy újabb Dreyfus-ügy kezdődnék, csakhogy sokkal nagyobb méretekben. Akkor a klerikális és katonai reakció ellen harcolt a burzsoá értelmiség, akkor a munkásosztály nem tekinthette ezt a saját ügyének, akkor nem voltak meg az objektív feltételek, nem volt olyan mély forradalmi hangulat, mint most. S most? Ha a francia burzsoá értelmiség a legvadabb reakció nemrég aratott választási győzelme után, a mostani bolsevikellenes rendszer mellett, azt mondja, hogy pirul a szégyentől a szélső reakciós Franciaország és a szélső reakciós Németország szövetsége miatt, amelynek az a célja, hogy éhhalálra ítélje Oroszország munkásait és parasztjait, — akkor azt mondjuk magunkban: ez, elvtársak, a mi harmadik és igen nagy győzelmünk...

1919. december 5.
Lenin Művei. 30. köt. 208—210. old.

ELŐSZÓ JOHN REED „TÍZ NAP, AMELY MEGRENGETTE A VILÁGOT” CÍMŰ KÖNYVÉHEZ

A legnagyobb érdeklődéssel és egy pillanatra sem lankadó figyelemmel olvastam John Reed „Tíz nap, amely megrengette a világot” című könyvét, és melegen ajánlom ezt a művet a világ munkásainak. Szeretném, ha ezt a könyvet sok millió példányban terjesztenék és minden nyelvre lefordítanák, mert a valósághoz híven és igen elevenen ismerteti azokat az eseményeket, amelyek annyira fontosak annak megértése szempontjából, hogy mi a proletárforradalom, mi a proletariátus diktatúrája. E kérdéseket ma széles körben vitatják, de mielőtt valaki elfogadhatná vagy elvethetné ezeket az eszméket, meg kell értenie döntése teljes jelentőségét. John Reed könyve kétségkívül hozzá fog járulni e kérdésnek — a nemzetközi munkásmozgalom alapproblémájának — tisztázásához.

N. Lenin

1919 végén
Lenin Művei. 36. köt. 532. old.

AZ OROSZ NYELV MEGTISZTÍTÁSÁRÓL

(GONDOLATOK RÁÉRŐ IDŐBEN, AZAZ GYŰLÉSI BESZÉDEK HALLGATÁSA KÖZBEN)

Rontjuk az orosz nyelvet. Idegen szavakat használunk szükségtelenül. Helytelenül használjuk ezeket a szavakat. Miért mondjuk: „defektusok”, amikor mondhatjuk: hibák vagy hiányok vagy fogyatékosságok.

Persze, ha valaki nemrég tanult meg egyáltalán olvasni, különösen újságot olvasni, és szorgalmasan kezdi olvasni az újságokat, akaratlanul is elsajátítja szólásmódjukat. De éppen újságnyelvünk szintén kezd romlani. Aki nemrég tanult meg olvasni, annak még megbocsátható az idegen szavak használata, mert újdonság számára, de az íróknak ez nem bocsátható meg. Nem ideje-e már, hogy hadat üzenjünk az idegen szavak szükségtelen használatának? Bevallom, bosszant, ha szükségtelenül idegen szavakat használnak (mert megnehezíti, hogy a tömegekre hassunk), de az újságírók némely hibái egészen kihoznak sodromból. Például a „bugyirovaty” szót ilyen értelemben használják: felkelteni, felizgatni, felrázni. Csakhogy a francia „bouder” szó azt jelenti: haragudni, duzzogni. „Bugyirovaty” tehát valójában azt jelenti: „haragudni”, „duzzogni”. Átvenni a francia szavak kisvárosi használatát annyi, mint átvenni a legrosszabbat annak az orosz földbirtokos osztálynak legsilányabb képviselőitől, amely tanult ugyan franciául, de, először is, nem tanulta meg igazán és, másodszor, kerékbetörte az orosz nyelvet.

Nem legfőbb ideje-e, hogy hadat üzenjünk az orosz nyelv eltorzításának?

1919 vagy 1920
Lenin Művei. 30. köt. 295. old.

A. V. LUNACSARSZKIJNAK

1920. I. 18.

Lunacsarszkij elvtárs!

Nemrégiben megismerkedtem — sajnálom és restellem, hogy csak most — a híres Dal-szótárral[177].

Kitűnő munka, de ez mégiscsak *táj*szótár, és el is avult. Nincs-e itt az ideje annak, hogy elkészítsük az *igazi* orosz nyelv szótárát, mondjuk a *most* használatos, valamint Puskintól Gorkijig a *klasszikusok* által használt szavak szótárát?

Mi lenne, ha munkába állítanánk ebből a célból 30 tudóst, biztosítva számukra a katonai fejadagot?

Mi a véleménye erről az ötletről?

A klasszikus orosz nyelv szótára?

Ha nem okoz nehézséget, beszélje meg a dolgot a hozzáértőkkel — anélkül, hogy dobra vernék a dolgot — és közölje a véleményét.

Lenin

Lenin Művei. 35. köt. 418. old.

BESZÉD A KORMÁNYZÓSÁGI KÖZOKTATÁSI OSZTÁLYOK ISKOLÁNKÍVÜLI OKTATÁSI ALOSZTÁLY-VEZETŐINEK III. ÖSSZOROSZORSZÁGI TANÁCSKOZÁSÁN, 1920. FEBRUÁR 25-ÉN

(Részlet)

...Nemzetközi helyzetünk valóban nagyon megjavult, e téren óriási a haladás: mindennemű veszélyt, mely a Szovjet Köztársaságot kívülről fenyegette, kilenctizedrészben elhárítottunk.

Minél kisebb a veszély, annál jobban foglalkozhatunk a békés építés munkájával, és mi számítunk az önök munkájára, számítunk önökre, akik az iskolánkívüli oktatás területén dolgoznak. Hogy az iskolai oktatást komolyabb alapokra helyezzük, ehhez számos anyagi változtatás szükséges: iskolákat kell építeni, tanítókat kell kiválogatni, belső reformokat kell keresztül vinni az oktatószemélyzet szervezése és kiválogatása terén. Ez mind olyan dolog, amihez hosszú előkészület kell. Az iskolánkívüli oktatás tekintetében önöket nem igen korlátozza ez a hosszú előkészítő munka. A lakosságnak nagy szüksége van arra, hogy oktatásban részesüljön a fennálló iskolai rendszeren kívül, e téren szükségünk van munkatársakra, és a szükséglet rendkívül gyorsan növekszik. Meg vagyunk győződve, hogy közös segítséggel és közös erőfeszítéssel az eddiginél többet fogunk tenni.

Befejezésül még a propagandával és agitációval összefüggő iskolánkívüli oktatás jellegéről kívánok beszélni. A kapitalista társadalomban az oktatás és művelődés szervezésének egyik legfőbb hiányossága az volt, hogy el volt szakítva a munkaszervezés fő feladatától, mert a kapitalista számára alázatos és idomított munkásokat kellett betanítani és bedresszírozni. A kapitalista társadalomban nem volt összefüggés a népi munka megszervezésének valóságos feladatai és az oktatás között. Ennek következtében az oktatás élettelen, skolasztikus, bürokratikus jellegű volt, amelyet beszennyezett a papi befolyás, és amely mindenütt, a legdemokratikusabb köztársaságokban is, arra vezetett, hogy mindannak, ami eleven, egészséges volt, vissza kellett vonulnia. A közvetlen, eleven munka nehézségekbe ütközött, mert az államhatalom apparátusa nélkül, anyagi és pénzügyi támogatás nélkül lehetetlen széles alapokra fektetni az oktatást. Mivel már készülhetünk és fel is kell készülnünk arra, hogy egész szovjet életünket a háborús előkészületek és a háborús ellenállás vágányáról a békés építés vágányára állítsuk át, önöknek, az iskolánkívüli oktatás munkásainak, feltétlenül számolniuk kell ezzel a változással és propagandatevékenységükben annak feladatait és programját illetőleg alkalmazkodniuk kell ehhez a változáshoz.

Hogy megmutassam, hogyan értem a Szovjet Köztársaság megváltozott feladatainak megfelelő művelődés, oktatás, nevelés és tanítás feladatait és egész jellegét, emlékezetükbe idézem a villamosításról szóló határozatot, melyet az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság legutóbbi ülésszaka fogadott el; ezt a határozatot valószínűleg valamennyien ismerik. A napokban a sajtó közölte, hogy két hónapon belül (a hivatalos közleményben tévesen az állt: két héten belül), — hogy két hónapon belül kidolgozzák az országnak minimális program szerint 2—3 évre, maximális program szerint — tíz évre szóló villamosítási tervét. Egész propagandánk jellegének, a tisztán pártpropagandánk jellegének is, az iskolai oktatás és előadás jellegének is, az iskolánkívüli előadás jellegének is meg kell változnia, de nem abban az értelemben, hogy meg kell változtatni a tanítás alapjait és irányzatát, hanem abban az értelemben, hogy a tevékenység jellegének alkalmazkodnia kell a békés építésre való átmenethez, az ország ipari és gazdasági átalakításának nagy tervéhez, mert az általános gazdasági nehézség és az általános feladat: az ország gazdasági erőinek helyreállítása oly módon, hogy a proletárforradalom a paraszti kisgazdaság mellett megteremthesse a gazdasági élet új alapjait. Eddig a paraszt kénytelen volt a gabonát kölcsönadni a munkásállamnak: a paraszt cserében a gabonáért nem elégedhet meg színes papirossal — a pénzzel. A paraszt, akit nem elégít ki a pénz, törvényes jogait követeli: beszolgáltatott gabonájáért cserébe iparcikkeket követel, de iparcikkeket nem adhatunk, amíg nem állítjuk helyre a gazdaságot. A helyreállítás — ez a fő feladat, de a helyreállítást nem hajthatjuk végre a régi gazdasági és technikai alapon. Ez technikailag is lehetetlen, de meg abszurdum is volna; új alapot kell találni. Ez az új alap: a villamosítás terve.

Mi azt mondjuk a parasztságnak, a legkevésbé fejlett tömegnek, hogy az egész szovjet építés sikeréhez elengedhetetlen a kultúra és technikai műveltség magasabb fokára való új átmenet. Tehát feltétlenül helyre kell állítani a gazdaságot. A legelmaradottabb paraszt is megérti, hogy a háború tönkretette a gazdaságot, hogy a gazdaság helyreállítása nélkül nem tudja leküzdeni a nyomort, gabonájáért cserébe nem kaphatja meg a szükséges cikkeket. És a parasztságnak éppen ebből a legközvetlenebb, legégetőbb szükségéből kell kiindulnia, ebbe kell bekapcsolódnia egész propagandista, oktatási, felvilágosító és iskolánkívüli tanítói munkánknak, hogy ez a munka ne szakadjon el a mindennapi élet legégetőbb szükségleteitől, hanem éppen ezeknek a szükségleteknek a fejlődéséből induljon ki, abból, amit a paraszt megért, hangsúlyozva, hogy az egyetlen kivezető út a helyzetből: az ipar helyreállítása. De az ipar helyreállítása nem lehetséges a régi talajon: az ipart a korszerű technika talaján kell helyreállítani. Ez pedig — az ipar villamosítása és a kultúra fellendítése. A villanytelepek mintegy tíz évi munkát, de kulturáltabb és tudatosabb munkát igényelnek.

Hatalmas munkatervbe fogunk. A nagy paraszti tömegek elgondolásában ennek a tervnek világos, gyakorlatiasan kitűzött céllal kell egybekapcsolódnia. Ezt nem lehet néhány hónap alatt megcsinálni. Minimális programot legalább három évre lehet adni. De, anélkül hogy utópisták lennénk, állíthatjuk, hogy 10 év alatt villanytelepek hálózatával boríthatjuk be egész Oroszországot és olyan elektromos iparunk lehet, amely megfelelne a technika korszerű követelményeinek és véget vetne a régi paraszti földművelésnek. Ez magasabb kultúrát és műveltséget igényel.

Jelenleg a közlekedés helyreállítása és az élelmiszer beszállítása a közvetlen gyakorlati feladat, és a termelékenység mai állapota mellett nem lehet nagy feladatokkal foglalkozni. Önöknek ezt tudniuk kell. De a propaganda és népművelés terén a teljes átépítésnek ezt a feladatát, melyet a kulturális-technikai szükségleteknek megfelelő alapon kell megoldani, mégis szem előtt kell tartaniuk és teljesíteniük kell. A propaganda régi módszereitől, amelyeknek az volt a baja, hogy elavultak, hogy mindeddig az osztályharcról szóló általános frázisokkal közeledtek a paraszthoz, s ezen az alapon mindenféle ostobaságot gondoltak ki a proletár kultúráról stb., ettől az ócska kacattól, amely nagyon hasonlít a gyermekkorral járó betegségekre, igen gyorsan meg fogunk szabadulni. A propagandában, az agitációban, az oktatási és népművelő munkában áttérünk majd a kérdés józanabb és gyakorlatibb megvilágítására. Ez méltó a Szovjethatalom embereihez, akik két év alatt már megtanultak egyet-mást, akik az egész ipar átépítésének gyakorlati, szakszerű és világos tervével lépnek a paraszt elé, és megmagyarázzák neki, hogy a paraszt és a munkás ma, a művelődés mostani állapota mellett, ezt a feladatot nem teljesítheti, s a szennyből, nyomorúságból, kiütéses tífuszból és más betegségekből sem lábalhat ki. Ez a kultúra és műveltség fellendítésével világosan összefüggő gyakorlati feladat legyen az a csomópont, amely meghatározza pártpropagandánknak és tevékenységünknek, oktatásunknak és tanításunknak egész jellegét. Ha ezt elérjük, akkor majd olyan szorosan egybefonódunk a paraszti tömeg legfontosabb érdekeivel, olyan szorosan egybekapcsoljuk a kultúra és a tudás általános fellendülését az elodázhatatlan gazdasági szükségletekkel, hogy százszorosan fokozni fogjuk a munkástömegek művelődési szükségletét. Abszolút biztosak vagyunk abban, hogy ha két év alatt megoldottuk a rendkívül nehéz katonai feladatot, akkor 5—10 év alatt megoldjuk a kultúra, művelődés és felvilágosítás még nehezebb feladatát is.

Ezzel a kívánsággal akartam önökhöz fordulni. (*Taps*).

Lenin Művei. 30. köt. 376—380. old.

TÁVIRAT A. M. GORKIJNAK

Petrográd
1920. március 19.

Március 5-i levelére válaszolva közlöm a Közellátási Népbiztosság Badajevhez küldött távirata szövegének másolatát: „Javasoljuk, hogy amíg a Népbiztosok Tanácsának külön bizottsága végleg el nem dönti a tudósok helyzetének megjavítására vonatkozó kérdést, továbbra is az Ön által elfogadott terv szerint lássák el őket, csökkentés nélkül, a Közellátási Népbiztosság legutóbbi rendelkezése alapján.''

Pokrovszkij bizottsága tiltakozik a petrográdi jegyzék ellen, minthogy igazságtalannak tekinti.

Szapozsnyikovot március 9-én szabadlábra helyezték.

Manuhin kutatásainak tervezetét terjessze elő Szemasko egészségügyi népbiztosnak, a terv elbírálásának eredményétől függ a döntés.

A Népbiztosok Tanácsának elnöke
Lenin

Moszkvából Petrográdra
Leninszkij Szbornyik, XXXV. köt, 112. old.

„BALOLDALISÁG" — A KOMMUNIZMUS GYERMEKBETEGSÉGE

(Részlet)

...Ha a bolsevizmus 1917—1920-ban, példátlanul súlyos viszonyok között, képes volt arra, hogy megteremtse és sikeresen fenntartsa a legszigorúbb centralizációt és vasfegyelmet, ennek magyarázatát csakis Oroszország több történelmi sajátosságában kell keresnünk.

Egyrészt a bolsevizmus 1903-ban a marxista elmélet sziklaszilárd alapján keletkezett. Ennek — és csakis ennek — a forradalmi elméletnek helyességét viszont nemcsak az egész XIX. század nemzetközi tapasztalatai, hanem különösen az orosz forradalmi gondolat tévelygéseinek és ingadozásainak, tévedéseinek és csalódásainak tapasztalatai is bizonyították. Vagy fél évszázadon át, körülbelül a múlt század negyvenes éveitől a kilencvenes évekig, az orosz haladó gondolat a példátlanul barbár és reakciós cárizmus igája alatt mohón kutatta a helyes forradalmi elméletet, és csodálatos buzgalommal és alapossággal kísérte figyelemmel ezen a téren Európa és Amerika minden „legújabb vívmányát". A marxizmust mint az egyedül helyes forradalmi elméletet Oroszország valóban *kikínlódta* magának félszázados hallatlan gyötrelmek és áldozatok, példátlan forradalmi hősiesség, hihetetlen energia és önfeláldozó kutatás, tanulás, gyakorlati kipróbálás, csalódások, Európa tapasztalatainak ellenőrzése és a mieinkkel való egybevetése árán. A cárizmus által kikényszerített emigránsélet következtében a forradalmi Oroszország a XIX. század második felében oly sok nemzetközi összeköttetéssel, a forradalmi mozgalom nemzetközi formáit és elméleteit illetően oly nagyszerű tájékozottsággal rendelkezett, mint a világ egyetlen más országa sem.

Másrészt, a bolsevizmus mögött, amely ezen a gránitszilárd elméleti alapon keletkezett, olyan 15 éves (1903—1917) történelmi gyakorlat van, amelynek a tapasztalatok bőségét tekintve az egész világon nincs is párja. Hiszen ez alatt a 15 év alatt egyetlen ország sem élt át még csak megközelítőleg sem annyit forradalmi tapasztalatok tekintetében, a mozgalom különböző formáinak, a legális és illegális, a békés és viharos, a földalatti és nyílt, a propagandakörökre szorítkozó és a tömegmozgalmi forma, a parlamenti és a terrorista forma váltakozásának gyorsasága és sokfélesége tekintetében. Egyetlen országban sem tornyosultak egymásra ilyen rövid idő alatt és ilyen bőségben a modern társadalmat alkotó valamennyi osztály harcának, méghozzá egy olyan harcnak a formái, árnyalatai és módszerei, amely az ország elmaradottsága és a cári elnyomás súlya következtében különösen gyorsan érlelődött, különösen mohón és sikeresen sajátította el az amerikai és az európai politikai tapasztalatok megfelelő „legújabb vívmányait"...

* * *

...A mi elméletünk nem dogma, hanem a *cselekvés vezérfonala* — mondta Marx és Engels[178], s az olyan „szabadalmazott" marxistáknak, mint Karl Kautsky, Otto Bauer stb., óriási hibája, óriási bűne az, hogy ezt nem értették meg, hogy ezt nem tudták a proletariátus forradalmának legfontosabb pillanataiban alkalmazni. „A politikai tevékenység nem a Nyevszkij proszpekt aszfaltja" (Pétervár nyílegyenes főutcájának tiszta, széles, sima járdája), szokta volt mondani még N. G. Csernisevszkij, a Marx előtti idők nagy orosz szocialistája. Az orosz forradalmárok Csernisevszkij óta megszámlálhatatlan áldozattal fizettek azért, hogy ezt az igazságot semmibe vették vagy elfelejtették. Mindenáron el kell érni azt, hogy Nyugat-Európa és Amerika baloldali kommunistái és a munkásosztályhoz hű forradalmárai *ne olyan drága árat* fizessenek ezért az igazságért, mint az elmaradt oroszok...

1920 április—május
Lenin: „Baloldaliság" — a kommunizmus
gyermekbetegsége. 1962. 15—17., 86. old.

LEVÉL. M. N. POKROVSZKIJNAK

1920. V. 5.

Pokrovszkij elvtárs!

Lunacsarszkij elvtárssal egyszer beszélgettem arról, hogy ki kellene adni egy jó orosz szótárt. Nem olyat, mint a Dal-féle, hanem egy olyan szótárt, amelyet mindenki használhatna (és amelyből mindenki tanulhatna), hogy úgy mondjam, a klasszikus, mai orosz nyelv szótárát (Puskintól Gorkijig, mondjuk). Munkába kellene állítani 30 tudóst, vagy annyit, amennyi kell — persze azokat, akik más munkára alkalmatlanok —, biztosítva számukra a fejadagot, és rajta, csinálják meg.

Lunacsarszkij azt mondta, hogy ő már gondolt erre, és hogy már csinálják is vagy fogják csinálni — nem emlékszem.

Nagyon kérem, ellenőrizze, hogy csinálják-e, és írja meg.

Lenin

Lenin Művei. 35. köt. 430. old.

A. SZ. SZERAFIMOVICSNAK

Szerafimovics elvtársnak

1920. V. 21.

Kedves Elvtárs!

Nővérem most értesített arról a szörnyű csapásról, amely Önt érte[179]. Engedje meg, hogy erősen megszorítsam a kezét, és azt kívánjam Önnek, hogy elég lelkiereje legyen e csapás elviseléséhez. Nagyon sajnálom, hogy nem válthattam valóra azt az óhajomat, hogy gyakrabban találkozhassunk és közelebbről megismerkedhessem Önnel. De művei és nővérem elbeszélése mély rokonszenvet keltettek bennem Ön iránt, és nagyon szeretném elmondani Önnek, mennyire *fontos* a munkája a munkások és mindannyiunk számára, s mennyire szükséges, hogy most erős legyen, leküzdje súlyos bánatát és *kényszerítse* magát a munkához való visszatérésre. Bocsásson meg, hogy sietve írok. Még egyszer meleg kézszorításomat küldöm.

Lenin

Lenin Művei. 35. köt. 432. old.

AZ IFJÚSÁGI SZÖVETSÉGEK FELADATAI

BESZÉD AZ OROSZORSZÁGI KOMMUNISTA IFJÚSÁGI SZÖVETSÉG III. ÖSSZOROSZORSZÁGI KONGRESSZUSÁN

(Lenint a kongresszus viharos ünnepléssel fogadja.) Elvtársak, ma arról szeretnék elbeszélgetni önökkel, hogy melyek a Kommunista Ifjúsági Szövetség legfőbb feladatai, és ezzel kapcsolatban arról, hogy általában milyenek legyenek az ifjúsági szervezetek egy szocialista köztársaságban.

Ezzel a kérdéssel annál is inkább foglalkozni kell, mivel bizonyos értelemben elmondhatjuk, hogy a kommunista társadalom megteremtésének igazi feladata éppen az ifjúságra vár. Hiszen világos, hogy a tőkés társadalomban fölnevelkedett dolgozók nemzedéke a legjobb esetben is csak azt a feladatot oldhatja meg, hogy megsemmisíti a kizsákmányoláson épült régi, kapitalista életforma alapjait. Ez a nemzedék a legjobb esetben is csak azt a feladatot oldhatja meg, hogy olyan társadalmi berendezést hoz létre, amely segíti a proletariátust és általában a dolgozó osztályokat abban, hogy a hatalmat megtartsák, és lerakják azokat a szilárd alapokat, amelyeken csak az a nemzedék tud majd tovább építeni, amely már új körülmények között lát hozzá a munkához, olyan körülmények között, amikor nincs kizsákmányolási viszony az emberek között.

Nos, ha ebből a szempontból vizsgáljuk az ifjúság feladatainak kérdését, azt kell mondanom, hogy az ifjúság feladatait általában, a kommunista ifjúsági szövetségek és mindenféle más szervezet feladatait különösképpen, egyetlen szóval lehetne kifejezni: a feladat — tanulni.

Ez persze csak „egy szó''. Ez a szó még nem ad választ a legfőbb és leglényegesebb kérdésre — mit tanuljunk és hogyan tanuljunk? Márpedig itt éppen arról van szó, hogy amikor a régi tőkés társadalom átalakul, azoknak az új nemzedékeknek oktatása, nevelése és képzése, amelyek meg fogják teremteni a kommunista társadalmat, szintén nem maradhat a régiben. Az ifjúság oktatásának, nevelésének és képzésének abból az anyagból kell kiindulnia, amelyet a régi társadalom hagyott ránk. A kommunizmus építésénél az ismereteknek, szervezeteknek és intézményeknek csak abból a mennyiségéből, az emberi erőknek és eszközöknek abból a tartalékából indulhatunk ki, amely a régi társadalomtól ránk maradt. Csak ha az ifjúság oktatását, szervezését és nevelését gyökeresen átalakítjuk, csak akkor érhetjük el, hogy az ifjú nemzedék erőfeszítéseinek eredményeképpen létrejöjjön az a társadalom, amely nem hasonlít a régihez, azaz a kommunista társadalom. Ezért részletesen kell foglalkoznunk azzal a kérdéssel, hogy mire kell tanítanunk ifjúságunkat, és hogyan kell ifjúságunknak tanulnia, hogy valóban méltó legyen a kommunista ifjúság elnevezésre, és hogyan kell előkészítenünk ifjúságunkat arra, hogy tovább tudja építeni és be tudja tetőzni azt, amit mi elkezdtünk.

Meg kell mondanom, hogy az első és nyilván legtermészetesebb felelet erre az lenne, hogy az ifjúsági szövetségnek és általában az egész ifjúságnak, amely át akar térni a kommunizmusra, kommunizmust kell tanulnia.

De az a felelet, hogy „kommunizmust kell tanulnia" — túlságosan általános. Mire van hát szükségünk ahhoz, hogy megtanuljuk a kommunizmust? Mit kell kiválasztanunk az általános ismeretek összességéből, hogy megszerezzük magunknak a kommunizmus ismeretét? Itt úton-útfélen a veszedelmek egész sora fenyeget bennünket, mihelyt a kommunizmus tanulásának feladatát helytelenül tűzzük ki, vagy pedig túlságosan egyoldalúan fogjuk fel.

Első pillantásra természetesen az jut az ember eszébe, hogy a kommunizmust tanulni nem más, mint elsajátítani a tudásnak azt az összességét, amely a kommunista tankönyvekben, brosúrákban és művekben van kifejtve. A kommunizmus tanulmányozásának ilyen meghatározása azonban túlságosan durva és hiányos lenne. Ha a kommunizmus tanulmányozása csak abban állna, hogy az ember elsajátítja azt, ami a kommunista művekben, könyvekben és brosúrákban van kifejtve, akkor túl könnyen megeshetnék, hogy kommunista betűrágókat vagy szájhősöket kapnánk, ez pedig lépten-nyomon ártana nekünk és kárunkra lenne, mert kiderülne, hogy ezek az emberek, akik elolvasták és megtanulták azt, ami a kommunista könyvekben és brosúrákban van kifejtve, képtelenek mindezeket az ismereteket összefoglalni, és nem tudnak úgy cselekedni, ahogy azt a kommunizmus valóban megköveteli.

A régi tőkés társadalomból ránk maradt nyomorúságok és rákfenék közül az egyik legnagyobb az, hogy a könyv és a gyakorlati élet között teljes a szakadás, mert voltak könyveink, amelyek mindent a legszebb színekkel ecseteltek, s ezek a könyvek a legtöbb esetben a legvisszataszítóbb képmutató hazugságokkal voltak tele, amelyek hamis színben tüntették fel nekünk a tőkés társadalmat.

Ezért a legnagyobb mértékben helytelen volna egyszerűen bemagolni azt, amit a könyvekben a kommunizmusról mondanak. Beszédeinkben és cikkeinkben most nem egyszerűen azt ismételjük, amit azelőtt mondtak a kommunizmusról, mert beszédeink és cikkeink a sokoldalú mindennapi munkával vannak kapcsolatban. Munka nélkül, harc nélkül fabatkát sem ér a kommunizmusnak a kommunista brosúrákból és művekből bemagolt ismerete, mert ez azt jelentené, hogy továbbra is fennáll az elmélet és gyakorlat közötti régi szakadás, ami a régi polgári társadalom legvisszataszítóbb vonása volt.

Még veszedelmesebb volna, ha csupán a kommunista jelszavakat kezdenénk elsajátítani. Ha ezt a veszedelmet nem ismernénk fel idejében, ha nem munkálkodnánk szüntelenül azon, hogy ezt a veszélyt elhárítsuk, akkor az a félmillió vagy egymillió ember, azok az ifjak és leányok, akik a kommunizmus ilyetén megtanulása után kommunistáknak fogják nevezni magukat, csak kárára volnának a kommunizmus ügyének.

Itt felmerül előttünk a kérdés: miképpen kell mindezt úgy összhangba hoznunk, hogy a kommunizmusra tanítsunk? Mit kell átvennünk a régi iskolából, a régi tudományból? A régi iskola azt állította, hogy sokoldalúan képzett embert akar kialakítani, hogy általában a tudományokra tanít. Tudjuk, hogy ez elejétől végig hazugság volt, mert az egész társadalom azon alapult és arra támaszkodott, hogy az emberek osztályokra, kizsákmányolókra és elnyomottakra oszlottak. Természetes, hogy a régi iskola, amelyet teljesen áthatott az osztályszellem, csak a burzsoázia gyermekeinek adott tudást. Minden egyes szava meg volt hamisítva a burzsoázia érdekében. A munkások és parasztok ifjú nemzedékét ezekben az iskolákban nem annyira nevelték, mint inkább idomították, ugyanennek a burzsoáziának az érdekében. Úgy nevelték őket, hogy a burzsoázia használható szolgái legyenek, akik képesek profitot szolgáltatni, s ugyanakkor nem zavarják a burzsoázia nyugalmát és semmittevését. Ezért a régi iskolát elvetettük, és azt a feladatot tűztük magunk elé, hogy ettől a régi iskolától csak azt vesszük át, amire szükségünk van ahhoz, hogy igazi kommunista műveltségre tegyünk szert.

Itt rátérek azokra a szemrehányásokra és vádakra, amelyekkel a régi iskolát állandóan illetik, s amelyek nemritkán teljesen helytelen értelmezésre adnak alkalmat. Azt mondják, hogy a régi iskola a gépies tanulás iskolája, az idomítás iskolája, a magolás iskolája volt. Ez igaz. De mégis meg kell tudni különböztetni, mi volt a régi iskolában rossz és mi volt az, ami számunkra hasznos, értenünk kell ahhoz, hogy kiválasszuk azt, ami a kommunizmus számára szükséges.

A régi iskola a gépies tanulás iskolája volt, arra kényszerítette az embereket, hogy rengeteg szükségtelen, fölösleges, holt ismeretet sajátítsanak el, amivel teletömték a fejüket, és az ifjú nemzedékből tucathivatalnokokat neveltek. De óriási hibát követne el az, aki ebből azt a következtetést próbálná levonni, hogy lehet valakiből kommunista anélkül, hogy elsajátítaná azt, amit az emberi tudás felhalmozott. Hiba volna úgy gondolkozni, hogy elég elsajátítani a kommunista jelszavakat, a kommunista tudomány következtetéseit, anélkül, hogy elsajátítanánk az ismereteknek azt az összességét, amelynek következménye maga a kommunizmus. A marxizmus a példája annak, hogyan született meg az emberi ismeretek összességéből a kommunizmus.

Önök olvastak és hallottak arról, hogy a kommunista elmélet, a kommunista tudomány, amelyet főképpen Marx teremtett meg, hogy ez a tanítás, a marxizmus, ma már nem csupán a XIX. század egyik zseniális szocialistájának alkotása, hogy ezt a tanítást az egész világon a proletárok milliói és tízmilliói magukévá tették és alkalmazzák a kapitalizmus ellen folytatott harcukban. S ha önök felvetik azt a kérdést, hogy miért tudta Marx tanítása meghódítani a legforradalmibb osztály millióinak és tízmillióinak szívét — erre csak egy feleletet kaphatnak: ez azért történt, mert Marx az emberi tudásnak arra a szilárd alapjára támaszkodott, amelyet az emberiség a kapitalizmus idején szerzett meg; Marx tanulmányozta az emberi társadalom fejlődéstörvényeit és megértette, hogy a kapitalizmus fejlődése elkerülhetetlenül a kommunizmushoz vezet és ami a fő, ezt kizárólag a tőkés társadalom igen pontos, a legapróbb részletekre is kiterjedő, a dolgok legmélyére hatoló tanulmányozása alapján bizonyította be, oly módon, hogy tökéletesen elsajátította mindazt, amit az előző korok tudománya nyújtott. Marx kritikailag átdolgozta mindazt, amit az emberi társadalom alkotott, egyetlen pontot sem hagyott figyelmen kívül. Átdolgozta, bírálat alá vette, a munkásmozgalom szempontjából ellenőrizte mindazt, amit az emberi gondolat alkotott, és olyan következtetéseket vont le, amilyeneket a burzsoá keretek által korlátozott, vagy a polgári előítéletek béklyójába vert emberek nem tudtak levonni.

Ezt kell tekintetbe venni, ha például proletárkultúráról beszélünk. Ha nem értjük meg világosan, hogy proletárkultúrát csak akkor lehet építeni, ha pontosan ismerjük az emberiség egész fejlődése által létrehozott kultúrát, csak úgy, hogy ezt a kultúrát átdolgozzuk — ha ezt nem értjük meg, nem fogjuk ezt a feladatot megoldani. A proletárkultúra nem pottyan le készen valahonnan, ismeretlen helyről, nem azoknak az embereknek a kitalálása, akik magukat szakembereknek nevezik a proletárkultúra terén. Mindez merő sületlenség. A proletárkultúrának ama felhalmozott tudás törvényszerű továbbfejlődésének kell lennie, amelyet az emberiség a tőkés-földesúri-hivatalnoki társadalom igája alatt szerzett meg. Mindezek az utak és ösvények a proletárkultúrához vezettek, vezetnek és fognak vezetni továbbra is, ugyanúgy, ahogy a Marx átdolgozta politikai gazdaságtan megmutatta nekünk, hova kell eljutnia az emberi társadalomnak, megmutatta az átmenetet az osztályharchoz, a proletárforradalom kezdetéhez.

Amikor az ifjúság képviselői is, az új oktatás egyes hívei is gyakran azzal vádolják a régi iskolát, hogy az a magolás iskolája volt, mi erre azt mondjuk nekik, hogy a régi iskolából át kell vennünk, ami benne jó volt. Nem szabad átvennünk a régi iskolából azt, hogy a fiatalság elméjét mértéktelenül sok, kilenctizedrészben szükségtelen és egytizedrészben meghamisított ismerettel terheljük meg, de ez nem azt jelenti, hogy beérhetjük a kommunista végkövetkeztetésekkel és hogy csak a kommunista jelszavakat kell betanulnunk. Így nem lehet kommunizmust építeni. Kommunistákká csak úgy lehetünk, ha elménket mindazoknak a kincseknek ismeretével gazdagítjuk, amelyeket az emberiség felhalmozott.

Magolásra nincs szükségünk, de minden egyes tanuló elméjét a legfontosabb tények ismerete alapján kell fejlesztenünk és tökéletesítenünk, mert a kommunizmus tartalmatlanná, puszta cégérré lesz, a kommunistából egyszerű szájhős lesz, ha tudatában nem dolgozza fel a szerzett ismereteket. Ezeket az ismereteket önöknek nemcsak el kell sajátítaniuk, de úgy kell elsajátítaniuk, hogy kritikai álláspontot foglaljanak el velük szemben, hogy ne terheljék túl elméjüket szükségtelen limlommal, hanem gyarapítsák mindazoknak a tényeknek ismeretével, amelyek nélkül manapság senki sem lehet művelt ember. Ha a kommunistának a készen kapott következtetések alapján eszébe jutna kérkedni kommunista mivoltával, anélkül hogy rendkívül komoly, nehéz és nagy munkát végezne, anélkül, hogy kiismerné magát a tényekben, amelyeket kötelessége bíráló szemmel nézni — az ilyen kommunista igen sajnálatra méltó volna. És az ilyen felületesség a leghatározottabban végzetes lenne. Ha tudom, hogy keveset tudok, akkor iparkodni fogok, hogy többet tudjak, de ha valaki azt mondja, hogy ő kommunista s ezért semmit sem kell alaposan tudnia, az ilyen emberekből semmi sem lesz, ami csak némiképpen hasonlítana a kommunistához.

A régi iskola a tőkéseknek szükséges lakájokat nevelt, a régi iskola a tudomány embereit olyan emberekké nevelte, akiknek azt kellett írniuk és mondaniuk, ami a tőkéseknek kedvére volt. Ez azt jelenti, hogy a régi iskolát el kell takarítanunk az útból. De ha el kell is takarítanunk az útból, ha fel kell is számolnunk a régi iskolát, jelenti-e ez azt, hogy nem kell átvennünk belőle mindazt, amire az emberiség által felhalmozott tudásból az embereknek szükségük van? Jelenti-e ez azt, hogy nem kell tudni különbséget tenni a között, ami a kapitalizmus számára szükséges, és a között, ami a kommunizmus számára szükséges?

A régi kaszárnyaszellem helyébe, amely a polgári társadalomban a többség akarata ellenére érvényesült, mi a munkások és parasztok tudatos fegyelmét tesszük, akik a régi társadalom iránt táplált gyűlöletet egybekapcsolják azzal az elszántsággal, képességgel és készséggel, hogy erőiket egyesítsék és szervezzék a harcra, hogy az óriási ország területén külön-külön élő, szétforgácsolt, szétszórt milliók és százmilliók akaratából egységes akaratot kovácsoljanak ki, mert ilyen egységes akarat nélkül feltétlenül szétzúznak bennünket. A munkások és parasztok ilyen tömörülése, ilyen tudatos fegyelme nélkül ügyünk reménytelen. Enélkül nem leszünk képesek legyőzni az egész világ tőkéseit és földbirtokosait. Mégcsak az alapzatot sem tudjuk megszilárdítani, nem hogy erre az alapzatra új kommunista társadalmat tudnánk felépíteni. Ugyanúgy, bár elvetjük a régi iskolát, bár teljesen jogos és szükséges gyűlöletet táplálunk a régi iskola irányában, bár értékeljük a készséget, amely a régi iskola felszámolására irányul, meg kell értenünk, hogy a régi tanulást, a régi magolást, a régi gépies fegyelmet azzal a készséggel kell helyettesítenünk, hogy elsajátítsuk az emberi ismeretek összességét, mégpedig úgy, hogy a kommunizmus önöknél ne olyasvalami legyen, amit betanultak, hanem olyasvalami, amit maguk átgondoltak, olyan következtetéseket jelentsen, amelyek a modern műveltség szempontjából szükségszerűek.

Így kell kitűzni az alapvető feladatokat, amikor arról a feladatról beszélünk, hogy — meg kell tanulnunk a kommunizmust.

Ennek magyarázatául, de meg azért is, hogy rátérjek arra a kérdésre, hogyan kell tanulni, gyakorlati példát hozok fel. Önök valamennyien tudják, hogy közvetlenül a katonai feladatok, a köztársaság védelmének feladatai után a gazdasági feladat áll előttünk. Tudjuk, hogy a kommunista társadalmat nem lehet felépíteni, ha nem ébresztjük új életre az ipart és a mezőgazdaságot, mégpedig nem úgy, ahogy régen volt. Modern alapokon kell új életet teremtenünk az iparban és a mezőgazdaságban, a tudomány legeslegújabb vívmányainak megfelelően. Önök tudják, hogy ez az alap a villamosság, hogy csak ha majd az egész ország, az ipar és a mezőgazdaság minden ága villamosítva lesz, csak ha majd ezt a feladatot önök teljes egészében magukévá teszik, csakis akkor lesznek képesek felépíteni a maguk számára azt a kommunista társadalmat, amelyet a régi nemzedék nem tud felépíteni. Önökre az egész ország gazdasági újjáalakításának feladata vár, a mezőgazdaság és az ipar újjászervezése, helyreállítása a modern tudomány és technika, a villamosság korszerű technikai alapján. Önök igen jól megértik, hogy a villamosítás megvalósítására tudatlan emberek nem alkalmasak, s hogy az írni-olvasni tudás egymagában véve itt vajmi kevés. Itt nem elég megérteni, hogy mi az a villamosság; ismerni kell annak technikai alkalmazását az iparban és a mezőgazdaságban, továbbá az ipar és a mezőgazdaság egyes ágaiban. Ezt nekünk magunknak is meg kell tanulnunk s meg kell erre tanítanunk a dolgozók egész serdülő nemzedékét. Ez a feladat áll minden öntudatos kommunista előtt, minden ifjú előtt, aki magát kommunistának vallja és tisztában van azzal, hogy amikor a Kommunista Ifjúsági Szövetség tagjainak sorába lépett, azt a feladatot vállalta magára, hogy segíteni fog a pártnak a kommunizmus felépítésében, és az egész ifjú nemzedéknek a kommunista társadalom megteremtésében. Meg kell értenie, hogy a kommunizmust csak a korunk színvonalán álló műveltség alapján valósíthatja meg, és hogy ha ezzel a műveltséggel nem fog rendelkezni, a kommunizmus csak óhaj marad.

Az előző nemzedéknek az volt a feladata, hogy megdöntse a burzsoáziát. Akkoriban a fő feladat az volt, hogy bíráljuk a burzsoáziát, hogy gyűlöletet ébresszünk a tömegekben a burzsoázia irányában, hogy kifejlesszük az osztálytudatot, hogy képesek legyünk erőink tömörítésére. Az új nemzedékre bonyolultabb feladat vár. Nemcsak arról van szó, hogy önöknek egyesíteniük kell erőiket, hogy támogathassák a munkás- és paraszthatalmat a kapitalisták támadásaival szemben. Ezt meg kell tenniük. Ezt önök kitűnően megértették, ezzel az, aki kommunista, pontosan tisztában van. Ez azonban nem elég. Önöknek fel kell építeniük a kommunista társadalmat. A munka első felét sok tekintetben elvégeztük. A régit annak rendje és módja szerint leromboltuk, az már nem más, mint romhalmaz, aminthogy romhalmazzá is kellett változtatni. A talajt megtisztítottuk, és az ifjú kommunista nemzedéknek ezen a talajon fel kell építenie a kommunista társadalmat. Önök előtt az építés feladata áll, s ezt a feladatot csak úgy oldhatják meg, ha elsajátítanak minden korszerű ismeretet, ha képesek lesznek a kommunizmust készen kapott, betanult formulákból, tanácsokból, receptekből, előírásokból, programokból olyan eleven erővé változtatni, amely egységbe foglalja az önök közvetlen munkáját, ha képesek lesznek a kommunizmust gyakorlati munkájuk vezérfonalává tenni.

Ez az önök feladata, amelynek önöket az egész ifjú nemzedék képzésénél, nevelésénél, magasabb színvonalra emelésénél vezérelnie kell. Önöknek kell az elsőknek lenniük a kommunista társadalom építőinek milliói között, akiknek soraiban minden ifjúnak, minden leánynak ott kell lennie. A munkás- és parasztifjúság egész tömegének a kommunizmus építésébe való bevonása nélkül a kommunista társadalmat felépíteni nem lehet.

Itt természetesen felmerül az a kérdés, hogyan kell a kommunizmust tanítanunk, milyen sajátos módszerekkel.

Mindenekelőtt a kommunista erkölcs kérdésére térek ki.

Önöknek kommunistákat kell magukból nevelniük. Az Ifjúsági Szövetség feladata saját gyakorlati tevékenységét oly módon megszervezni, hogy ez az ifjúság tanulva, szervezkedve, tömörülve, harcolva nevelje önmagát és mindazokat, akik benne vezérüket látják, hogy kommunistákat neveljen. A mai ifjúság egész nevelésének, képzésének és oktatásának arra kell irányulnia, hogy ezt az ifjúságot kommunista erkölcsre nevelje.

De vajon van-e kommunista erkölcs? Van-e kommunista erkölcsösség? Persze, hogy van. Gyakran úgy tüntetik fel a dolgot, hogy nekünk nincs erkölcsünk, s a burzsoázia gyakran azzal vádol bennünket, hogy mi, kommunisták, minden erkölcsöt tagadunk. Ez a fogalmak összezavarásának módszere, amelynek segítségével port hintenek a munkások és parasztok szemébe.

Milyen értelemben tagadjuk mi az erkölcsöt? Milyen értelemben tagadjuk az erkölcsösséget?

Abban az értelemben, ahogy azt a burzsoázia prédikálta, amely az erkölcsöt az isten parancsolataiból vezette le. Ami ezt illeti, mi, persze, kijelentjük, hogy istenben nem hiszünk és igen jól tudjuk, hogy isten nevében a papság beszélt, a földesurak beszéltek, a burzsoázia beszélt, hogy kizsákmányoló érdekeiket érvényesítsék. Vagy pedig erkölcsi törvények és isteni parancsolatok helyett idealista vagy félidealista frázisokból vezették le az erkölcsöt, amelyek lényege szintén mindig olyasvalami volt, ami igen hasonló az isteni parancsolatokhoz.

Mi tagadunk minden olyan erkölcsöt, amelyet embereken kívül álló, osztályokon kívül álló fogalomból vezetnek le. Mi azt mondjuk, hogy ez csalás, szemfényvesztés, a munkások és parasztok elbutítása a földbirtokosok és tőkések érdekében.

Mi azt mondjuk, hogy a mi erkölcsünk teljesen alá van vetve a proletár osztályharc érdekeinek. Mi erkölcsünket a proletariátus osztályharcának érdekeiből vezetjük le.

A régi társadalom azon alapult, hogy a földbirtokosok és a tőkések minden munkást és parasztot elnyomtak. Ezt a régi társadalmat nekünk szét kellett zúznunk, meg kellett döntenünk, ehhez azonban egyesülésre van szükség. A jó isten ilyen egyesülést nem hoz létre.

Az ilyen egyesülés csak a gyárakból, az üzemekből, csak a tanult, a hosszú álmából felébresztett proletariátusból indulhatott ki. Csak amikor ez az osztály kialakult, csak akkor kezdődött meg az a tömegmozgalom, amely elvezetett odáig, amit most látunk; a proletárforradalom győzelméhez az egyik leggyengébb országban, amely három éve védi magát az egész világ burzsoáziájának rohamával szemben. És látjuk, hogyan nő az egész világon a proletárforradalom. A tapasztalat alapján mondjuk most, hogy csak a proletariátus hozhatott létre olyan egybeforrott erőt, amelyet követ a szétforgácsolt, külön-külön élő parasztság, és amely állta a sarat a kizsákmányolók minden rohamával szemben. Csak ez az osztály segíthet a dolgozó tömegeknek abban, hogy egyesüljenek, tömörüljenek és véglegesen megvédjék, véglegesen megszilárdítsák, végleg felépítsék a kommunista társadalmat.

Ezért mondjuk, hogy számunkra nem létezik az emberi társadalmon kívül álló erkölcs; ez csalás. Számunkra az erkölcs a proletár osztályharc érdekeinek van alárendelve.

És mi ez az osztályharc? Az osztályharc — megdönteni a cárt, megdönteni a tőkéseket, megsemmisíteni a tőkésosztályt.

És egyáltalán, mik az osztályok? Az, ami lehetővé teszi, hogy a társadalom egyik része elsajátítsa a másik rész munkáját. Ha a társadalom egyik része sajátít el minden földet — a földbirtokosok és a parasztok osztályával van dolgunk. Ha a társadalom egyik részének gyárai és üzemei, részvényei és tőkéi vannak, a társadalom másik része pedig ezekben a gyárakban dolgozik — a tőkések és proletárok osztályával van dolgunk.

A cárt elkergetni nem volt nehéz — ehhez mindössze néhány napra volt szükség. Nem volt nagyon nehéz a földbirtokosok elkergetése sem, néhány hónap alatt el lehetett intézni, és nem nagyon nehéz a tőkések elkergetése sem. Az osztályok megszüntetése azonban hasonlíthatatlanul nehezebb; a munkásokra és parasztokra való megoszlás még mindig megmaradt. Ha a paraszt külön parcellán él és visszatartja a fölös gabonát, vagyis azt a gabonát, amire sem neki, sem jószágának nincs szüksége, mindenki más pedig kenyér nélkül marad, akkor a paraszt már kizsákmányolóvá válik. Minél több fölös gabonát tart vissza, annál előnyösebb az neki, a többiek pedig hadd éhezzenek: „minél jobban éheznek, annál drágábban adom el a gabonámat". Arra van szükség, hogy mindenki közös terv alapján, közös földön, közös gyárakban és üzemekben, közös munkarend szerint dolgozzék.

Könnyű-e ezt elérni? Önök látják, hogy ennek megoldása nem olyan könnyű dolog, mint a cár, a földbirtokosok és a tőkések elkergetése. Ehhez az szükséges, hogy a proletariátus átnevelje, átgyúrja a parasztok egy részét, és a maga oldalára állítsa a dolgozó parasztokat, hogy megtörje a gazdag parasztok ellenállását, akik megszedik magukat a többiek nyomorúságán. A proletariátus harci feladata tehát még nincs befejezve azzal, hogy megdöntöttük a cárt, elkergettük a földbirtokosokat és a tőkéseket; a befejezés annak a rendnek a feladata, amelyet a proletariátus diktatúrájának nevezünk.

Az osztályharc tovább folyik; csak formáit változtatta meg. Ez a proletariátus osztályharca azért, hogy a régi kizsákmányolók vissza ne térhessenek, hogy a felvilágosulatlan parasztság szétforgácsolt tömege egyetlen szövetségbe egyesüljön. Az osztályharc folyik tovább és a mi feladatunk — mindent alárendelni e harc érdekeinek. S mi a mi kommunista erkölcsünket ennek a feladatnak rendeljük alá. Mi azt mondjuk: erkölcs az, ami elősegíti a régi kizsákmányoló társadalom elpusztítását és valamennyi dolgozó egyesülését a kommunisták új társadalmát megteremtő proletariátus körül.

A kommunista erkölcs — az az erkölcs, amely ezt a harcot szolgálja, amely egyesíti a dolgozókat minden kizsákmányolás ellen, minden kistulajdon ellen, mert a kistulajdon egyetlen egyén kezébe adja azt, amit az egész társadalom munkája hozott létre. Nálunk a föld közös tulajdonnak számít.

No és ha én ebből a közös tulajdonból bizonyos részt magamnak veszek, ha kétszer annyi gabonát termelek rajta, mint amenynyire szükség van és a gabonafölösleggel üzérkedem? Ha úgy okoskodom, hogy minél több az éhező, annál nagyobb árat fognak fizetni? Vajon akkor kommunista módjára járok el? Nem, akkor kizsákmányoló, magántulajdonos módjára járok el. Ez ellen harcolni kell. Ha a dolgot a régiben hagyjuk, akkor minden ismét a kapitalisták uralma, a burzsoázia uralma alá kerül, ahogy ez a régebbi forradalmaknál nemegyszer megtörtént. Ahhoz, hogy a kapitalisták és a burzsoázia hatalmát ne lehessen újból visszaállítani, nem szabad megengedni az üzérkedést, azt, hogy egyesek a többiek rovására gazdagodhassanak; minden dolgozónak a proletariátus köré kell tömörülnie, és meg kell teremteniük a kommunista társadalmat. Ez a kommunista ifjúsági szövetség és szervezet fő feladatának legfőbb sajátossága.

A régi társadalom azon az elven alapult, hogy vagy te rabolod ki a másikat, vagy a másik rabol ki téged, vagy te dolgozol a másiknak, vagy az dolgozik neked, vagy rabszolgatartó vagy, vagy pedig rabszolga. És érthető, hogy az ebben a társadalomban nevelkedett emberek, mondhatnám, az anyatejjel szívják magukba azt a gondolkodásmódot, szokást, felfogást, hogy — vagy rabszolgatartó vagy, vagy rabszolga, vagy kistulajdonos, kishivatalnok, értelmiségi, szóval olyan ember, akinek csak az a gondja, hogy megkapja a magáét, máshoz pedig semmi köze.

Ha én ezen a földdarabon gazdálkodom, semmi közöm a másikhoz; ha a másik éhezni fog, annál jobb, annál drágábban adom el a gabonámat. Ha jó állásom van mint orvosnak, mint mérnöknek, tanítónak, hivatalnoknak, semmi közöm hozzá, hogy mi van másokkal. Talán, ha kedvében járok, ha hízelgek a hatalmasoknak, megtarthatom az állásomat, sőt még előre is juthatok, burzsoá lehet belőlem. Kommunistának nem lehet ilyen pszichológiája, nem lehet ilyen beállítottsága. Amikor a munkások és parasztok bebizonyították, hogy mi képesek vagyunk saját erőnkkel megvédeni magunkat és tudunk új társadalmat teremteni, ezzel meg is kezdődött az új kommunista nevelés — a nevelés a kizsákmányolók elleni harc során, szövetségben a proletariátussal az önzők és a kistulajdonosok ellen, az olyan gondolkodásmód, az olyan szokások ellen, amelyek azt hangoztatják: én a magam hasznára törekszem, a többihez pedig semmi közöm.

Ez a felelet arra a kérdésre, hogy miképpen kell tanulnia a serdülő ifjú nemzedéknek a kommunizmust.

A kommunizmust ez a nemzedék csak úgy tanulhatja meg, ha tanulmányainak, neveltetésének és művelődésének minden egyes lépését egybekapcsolja a proletariátus és a dolgozók szüntelen harcával a régi kizsákmányoló társadalom ellen. Amikor erkölcsről beszélnek nekünk, mi azt mondjuk: a kommunista számára az egész erkölcs ebben az egybeforrasztó, összetartó fegyelemben és a kizsákmányolók ellen folytatott tudatos tömegharcban áll. Mi nem hiszünk az örök erkölcsben és leleplezzük az erkölcsről szóló mindenféle mesével űzött csalást. Az erkölcs arra szolgál, hogy az emberi társadalom magasabb fokra emelkedjék, megszabaduljon a dolgozók kizsákmányolásától.

Ennek megvalósítása érdekében az ifjúság olyan nemzedékére van szükség, amely a burzsoázia elleni fegyelmezett, elszánt harc körülményei között kezdett öntudatos emberré válni. Ebben a harcban ez a nemzedék igazi kommunistákat nevel, ennek a harcnak kell alárendelnie, ezzel kell egybekapcsolnia tanulmányainak, művelődésének és nevelésének minden lépését. A kommunista ifjúság nevelésének nem abban kell állnia, hogy mindenféle émelygős beszédekkel és moralizáló szabályokkal traktáljuk az ifjúságot. Nem ez a nevelés. Ha az emberek látják, hogyan élt apjuk és anyjuk a földesúri és tőkés elnyomás alatt, ha maguk is átélték a gyötrelmeket, amelyek azokra zúdulnak, akik megkezdték a kizsákmányolók elleni harcot, ha látják, hogy milyen áldozatokkal jár ez a harc, hogy a már kivívottat megvédhessék, hogy milyen ádáz ellenség a földbirtokos és a tőkés — akkor ezek az emberek az ilyen viszonyok között kommunistákká nevelődnek. A kommunista erkölcs alapja a kommunizmus megszilárdításáért és betetőzéséért folytatott harc. Ez a kommunista nevelés, művelődés és tanítás alapja. Ez a válasz arra a kérdésre, hogyan kell a kommunizmust tanulni.

Mi nem bíznánk a tanításban, nevelésben és képzésben, ha csak az iskolára szorítkozna és el volna szakítva a viharzó élettől. Amíg a munkások és a parasztok a földbirtokosok és tőkések elnyomása alatt vannak, amíg az iskolák a földbirtokosok és tőkések kezében vannak — az ifjú nemzedék tudatlan és felvilágosulatlan marad. A mi iskoláinknak viszont a tudás alapját kell nyújtaniuk az ifjúságnak, arra kell képesíteniük az ifjúságot, hogy az saját maga alakítsa ki a kommunista nézeteket; művelt emberekké kell nevelniük őket. Az iskolában eltöltött tanulási idő alatt az embereket a kizsákmányolók elleni szabadságharc részvevőivé kell tenni. A Kommunista Ifjúsági Szövetség csak akkor igazolja elnevezését, azt, hogy a kommunista ifjú nemzedék szövetsége, ha tanító, nevelőmunkájának minden egyes lépését összekapcsolja azzal, hogy részt vesz a dolgozók közös harcában a kizsákmányolók ellen. Mert önök nagyon jól tudják, hogy amíg Oroszország az egyetlen munkásköztársaság, a világ többi részében pedig fennáll a régi burzsoá rendszer, addig mi gyengébbek vagyunk náluk, addig minden alkalommal újabb támadás veszélye fenyeget bennünket, hogy a további harcban csak úgy győzünk, ha egybeforrottságot és egyöntetűséget tanulunk, s ekként megerősödve, valóban legyőzhetetlenné válunk. Ilyenformán kommunistának lenni annyit jelent, mint szervezni és egyesíteni az egész serdülő nemzedéket, példával járni elöl e harcban a nevelés és fegyelmezettség terén. Ezen az úton kezdhetik meg s fejezhetik be önök a kommunista társadalom építését.

Hogy ezt még jobban megvilágítsam önöknek, egy példát hozok fel. Mi kommunistáknak nevezzük magunkat. Mi az, hogy kommunista? A kommunista szó — latin szó. Communis — annyit jelent, mint — közös. A kommunista társadalom azt jelenti, hogy minden közös: a föld, a gyár, a munka — ez a kommunizmus.

Lehet-e közös a munka, ha mindenki külön gazdálkodik, külön területen? Egy csapásra közös munkát teremteni nem lehet. Az nem pottyan le az égből. Azért meg kell dolgozni, meg kell szenvedni, azt meg kell teremteni, az a harc folyamán születik. Itt nem a régi könyvekre van szükség — a könyveknek senki sem hinne. Itt a saját élettapasztalatok beszélnek. Amikor Kolcsak és Gyenyikin Szibériából és Délről előnyomult, a parasztok az ő oldalukon voltak. Nem tetszett nekik a bolsevizmus, mert a bolsevikok szabott áron veszik a gabonát. De amikor a parasztok Szibériában és Ukrajnában kitapasztalták Kolcsak és Gyenyikin uralmát, akkor megtudták, hogy a parasztnak nincs választása: vagy a kapitalistákhoz mész, és az a földesúr rabláncára fűz, vagy követed a munkást, aki igaz, nem ígér tejjel-mézzel folyó Kánaánt, aki vasfegyelmet követel és szilárdságot a kemény harcban, de kivezet téged a kapitalista és földesúri rabszolgaságból. Amikor saját tapasztalatuk alapján még ezek a tudatlan parasztok is megértették és belátták ezt, akkor a kommunizmus nehéz iskolán keresztülment tudatos híveivé lettek. Ilyen tapasztalat legyen alapja a Kommunista Ifjúsági Szövetség egész tevékenységének is.

Válaszoltam arra a kérdésre, hogy mit kell tanulnunk, mit kell átvennünk a régi iskolától és a régi tudománytól. Igyekszem válaszolni arra a kérdésre is, hogyan kell ezt megtanulni: csakis úgy, hogy az iskolában folytatott tevékenység minden egyes lépését, a nevelés, képzés és az oktatás minden egyes lépését elválaszthatatlanul egybekapcsoljuk a dolgozóknak a kizsákmányolók ellen folytatott harcával.

Egyes ifjúsági szervezetek munkájának tapasztalataiból vett néhány példán, szemléltetően fogom önök elé tárni, hogyan folyjék a kommunizmusra való nevelés. Mindenki az írástudatlanság felszámolásáról beszél. Önök tudják, hogy analfabéta országban nem lehet a kommunista társadalmat felépíteni. Nem elég az, hogy a szovjet kormány parancsot ad, vagy hogy a párt kiad egy bizonyos jelszót, vagy hogy a legjobb funkcionáriusok egy részét erre a munkaterületre vezényli. Ehhez az kell, hogy maga az ifjú nemzedék lásson hozzá a dologhoz. A kommunizmus abban áll, hogy az ifjúság, azok az ifjak és leányok, akik tagjai az Ifjúsági Szövetségnek, azt mondják: ez a mi ügyünk, összefogunk és elmegyünk a faluba, hogy felszámoljuk az írástudatlanságot, hogy a felnövekvő nemzedék között ne legyenek írástudatlanok. Mi arra törekszünk, hogy a serdülő ifjúság ennek az ügynek szentelje önálló tevékenységét. Önök tudják, hogy Oroszországot nem lehet tudatlan, analfabéta országból egyhamar írástudó országgá változtatni, de ha az Ifjúsági Szövetség nekifekszik, ha az egész ifjúság az összesség javára fog dolgozni, akkor ennek a 400 000 ifjút és leányt egyesítő szövetségnek joga lesz magát Kommunista Ifjúsági Szövetségnek nevezni. A Szövetség feladata még az is, hogy miután bizonyos ismereteket elsajátítottunk, segítségére legyünk annak az ifjúságnak, amely maga nem tud kiszabadulni a tudatlanság sötétségéből. Az Ifjúsági Szövetség tagjává lenni annyit jelent, hogy úgy végezzük dolgunkat, hogy munkánkat, erőnket a közérdeknek szenteljük. Ez a kommunista nevelés lényege. Csak az ilyen munka során válik az ifjú vagy leány igazi kommunistává. Csak abban az esetben válnak kommunistákká, ha ezzel a munkával gyakorlati eredményeket tudnak elérni.

Vegyük példa kedvéért a város környéki konyhakertekben folyó munkát. Vajon nem fontos feladat ez? Ez a Kommunista Ifjúsági Szövetség egyik feladata. A nép éhezik, a gyárakban és üzemekben éhség dühöng. Hogy az éhségtől megmeneküljünk, fejleszteni kell a konyhakerteket, a földet azonban még mindig a régi módon művelik. Arra van hát szükség, hogy az öntudatosabb elemek munkához lássanak, s akkor meglátják majd, hogy a veteményeskertek megszaporodnak, területük megnő, eredményeik jobbak lesznek. A Kommunista Ifjúsági Szövetségnek ebben a munkában tevékeny részt kell vennie. Minden szövetség, illetve a szövetségnek minden egyes sejtje tekintse ezt az ügyet szívügyének.

Legyen a Kommunista Ifjúsági Szövetség rohamcsapat, amely minden munkánál segítő kezet nyújt, önálló tevékenységet fejt ki, kezdeményez. Legyen a szövetség olyan, hogy benne minden munkás, ha esetleg nem érti is meg azonnal, sőt talán el sem hiszi a tanítását, olyan embereket lásson, akiknek gyakorlati munkáján, tevékenységén látja, hogy ezek valóban olyan emberek, akik a helyes utat mutatják neki.

Ha a Kommunista Ifjúsági Szövetség nem tudja munkáját minden téren ilyen módon megszervezni, ez azt jelenti, hogy a régi burzsoá útra téved. Nevelőmunkánkat egyesíteni kell a dolgozók harcával a kizsákmányolók ellen, hogy segítsünk a dolgozóknak azoknak a feladatoknak megoldásában, amelyek a kommunizmus tanából következnek.

A Szövetség tagjainak minden szabad órájukat fel kell használniuk, hogy vagy a konyhakertekben javítsák a munkát, vagy valamelyik gyárban vagy üzemben szervezzék az ifjúság tanítását és így tovább. Oroszországot szegény, koldus országból gazdag országgá akarjuk változtatni. A Kommunista Ifjúsági Szövetségnek a művelődést, a tanítást, a nevelést egyesítenie kell a munkások és parasztok munkájával, nem szabad bezárkóznia iskoláiba, s nem szabad kommunista könyvek és brosúrák olvasására szorítkoznia. Csak a munkásokkal és a parasztokkal vállvetve végzett munkában válhatunk valódi kommunistákká. Hadd lássa mindenki, hogy a Kommunista Ifjúsági Szövetség minden tagja művelt ember, de ugyanakkor a munkához is ért. Ha majd mindenki látni fogja, hogy a régi iskolából kiküszöböltük a régi kaszárnyaszellemet és tudatos fegyelemmel helyettesítettük, s hogy minden ifjú részt vesz a kommunista szombatokon, hogy minden környékbeli gazdaságot kihasználnak, hogy a lakosságon segítsenek, akkor a nép nem úgy fog majd tekinteni a munkára, mint azelőtt tekintett.

A Kommunista Ifjúsági Szövetség feladata, hogy segítsen a faluban vagy a háztömbjében olyan dolgokban — kis példát veszek —, mint a tisztaság fenntartása vagy az élelmiszerek elosztása. Hogyan csinálták ezt a régi tőkés társadalomban? Mindenki csak saját magának dolgozott és senkit sem érdekelt az, hogy vannak-e itt öregek és betegek, vagy hogy az egész háztartás terhe nem az asszonyok vállára nehezedik-e, akik éppen ezért elnyomatásban és rabszolgasorban élnek. Kinek kell harcolni az ilyesmi ellen? Az ifjúsági szövetségeknek, amelyeknek azt kell mondaniuk: ezt megváltoztatjuk, ifjakból álló csoportokat szervezünk, akik majd rendszeresen bejárják a házakat és segíteni fognak a tisztaságot fenntartani, vagy az élelmiszereket helyesen elosztani, akik majd szervezetten tevékenykednek az egész társadalom javára, helyesen osztják el az erőket és megmutatják, hogy a munkának szervezett munkának kell lennie.

Az a nemzedék, amelynek képviselői most 50 év körül vannak, nem számíthat arra, hogy meglátja a kommunista társadalmat. Ez a nemzedék addigra kihal. Az a nemzedék azonban, amely most 15 éves, meg is látja majd a kommunista társadalmat, és maga is fogja építeni ezt a társadalmat. És ennek a nemzedéknek tudnia kell, hogy egész életfeladata ennek a társadalomnak építése. A régi társadalomban minden egyes család külön dolgozott és senki sem egyesítette ezt a munkát, kivéve a földbirtokosokat és a tőkéseket, akik elnyomták a nép tömegeit. Nekünk minden munkát, ha mégannyira piszkos és nehéz is, oly módon kell megszerveznünk, hogy minden egyes munkás és paraszt úgy tekintsen magára: én — egy része vagyok a szabad munka nagy hadseregének, és be tudom rendezni az életemet földbirtokosok és tőkések nélkül is, meg tudom teremteni a kommunista rendet. A Kommunista Ifjúsági Szövetségnek mindenkit, ifjú korától, tudatos és fegyelmezett munkára kell nevelnie. Így számíthatunk arra, hogy az előttünk álló feladatokat meg fogjuk oldani. Számítanunk kell arra, hogy az ország villamosításához, ahhoz, hogy elszegényedett földünket a technika legújabb vívmányai alapján művelhessük meg, legalább tíz évre van szükségünk. S annak a nemzedéknek, amely most 15 éves, és amely 10—20 év múlva kommunista társadalomban fog élni, tanulmányi feladatait úgy kell beosztania, hogy az ifjúság minden faluban, minden városban, nap mint nap a gyakorlatban megoldja a közös munka egyik vagy másik feladatát, akár a legcsekélyebbet, legegyszerűbbet is. Amilyen mértékben ezt minden egyes faluban végrehajtják, amilyen mértékben kifejlődik a kommunista verseny, amilyen mértékben az ifjúság bebizonyítja, hogy munkáját egyesíteni tudja — olyan mértékben biztosítjuk a kommunista építés sikerét. Csak ha a Kommunista Ifjúsági Szövetség minden egyes lépését ennek az építésnek sikere szempontjából tekinti, csak ha azt kérdezi önmagától: vajon megtettünk-e mindent, hogy egyesült, öntudatos dolgozókká legyünk, csakis akkor fogja elérni a Kommunista Ifjúsági Szövetség, hogy félmilliónyi tagját a munka egységes hadseregévé tömöríti és kivívja a maga számára a közmegbecsülést. *(Viharos taps.)*

1920. október 2.
Lenin Művei. 31. köt. 285—303. old.

A „PROLETKULTRÓL” ÉS A PROLETÁR KULTÚRÁRÓL

1

FELJEGYZÉS M. N. POKROVSZKIJNAK

1920 augusztus

Pokrokovszkij elvtársnak

1. Milyen a Proletkult *jogi* helyzete?
2. *Milyen* vezető központja és 3. *ki* nevezte ki?
4. Milyen összeget adnak neki a Közoktatásügyi Népbiztosságtól?
5. Még ami *fontos* a Proletkult helyzetéről, szerepéről és munkájának eredményeiről.

Lenin

2

JEGYZETEK M. N. POKROVSZKIJ TÁJÉKOZTATÓJÁN

V. I. Lenin elvtársnak, a Népbiztosok Tanácsa Elnökének

Hogyan tegyük reálissá?

A Proletkultra vonatkozó kérdésére válaszolva közlöm, hogy a Proletkult a Közoktatásügyi Népbiztosság ellenőrzése alatt működő és az utóbbi által pénzügyileg támogatott autonóm szervezet. Az Önt érdeklő egyéb információkat a mellékelt írásbeli jelentésben közöljük . . .

3

A PROLETÁR KULTÚRÁRÓL SZÓLÓ HATÁROZAT VÁZLATA[180]

1920. október 8.

1. Nem különleges eszmék, hanem a marxizmus.

2. Nem új proletár kultúra *kitalálása*, hanem a legjobb példáknak, a hagyományoknak, a már *meglevő* kultúra eredményeinek *továbbfejlesztése* a marxizmus világnézetének és a proletariátus életfeltételeinek és harcának *szempontjából* a proletárdiktatúra korszakában.

3. Nem a Közoktatásügyi Népbiztosságtól különállóan, hanem annak részeként, mert az OKP + Közoktatásügyi Népbiztosság = proletár kultúra.

4. A Proletkult szoros kapcsolata és alárendelése a Közoktatásügyi Népbiztosságnak.

Leninszkij Szbornyik. XXXV. köt.
147–148. old.

A PROLETÁRKULTÚRÁRÓL

Az „Izvesztyija” október 8-i számából látható, hogy Lunacsarszkij elvtárs a Proletkult kongresszusán *éppen az ellenkezőjét* mondta annak, amiben vele tegnap megállapodtunk.

A legsürgősebben elő kell késziteni a határozati javaslatot (a Proletkult kongresszusáét), határozattá kell emelni a Központi Bizottságban és feltétlenül el kell fogadtatni a Proletkultnak még *ugyanezen* a tanácskozásán. Még ma el kell fogadtatni a Központi Bizottság megbízásából a Közoktatásügyi Népbiztosság kollégiumában is, a Proletkult kongresszusán is, mert a kongresszus ma véget ér.

A HATÁROZATI JAVASLAT:

1. A Munkás-Paraszt Szovjetköztársaságban a népművelésügy egész szervezetét, mind a politikai felvilágosítás terén általában, mind pedig különösen a művészet területén, át kell hatnia a proletárdiktatúra céljainak sikeres megvalósításáért, vagyis a burzsoázia megdöntéséért, az osztályok megszüntetéséért, az ember ember által való bármiféle kizsákmányolásának kiküszöböléséért folyó proletár osztályharc szellemének.

2. Ezért a proletariátusnak mind élcsapata, a kommunista párt által, mind általában a legkülönfélébb proletárszervezetek egész tömege által, a legtevékenyebben és legdöntőbb módon kell részt vennie a népművelésügy minden területén.

3. A legújabb kori történelem minden tapasztalata, különösképpen pedig a világproletariátusnak a Kommunista Kiáltvány megjelenése óta folytatott több mint félszázados forradalmi harca, vitathatatlanul bebizonyította, hogy a forradalmi proletariátus érdekeit, álláspontját és kultúráját csakis a marxista világszemlélet fejezi ki helyesen.

4. A marxizmus mint a proletariátus forradalmi ideológiája azáltal tett szert világtörténelmi jelentőségre, hogy korántsem vetette el a polgári korszak igen becses vívmányait, hanem ellenkezőleg, magáévá tette és feldolgozta mindazt, ami az emberi gondolkodás és kultúra több mint kétezeréves fejlődésében értékes volt. Csakis az ezen az alapon és ebben az irányban továbbfolytatott, a proletárdiktatúra mint a minden kizsákmányolás ellen folyó végső harc gyakorlati tapasztalatai által megihletett munka ismerhető el az igazi proletárkultúra fejlesztésének.

5. A Proletkult Összoroszországi Kongresszusa következetesen kitart e mellett az elvi álláspont mellett, és mint elméletileg helytelent és gyakorlatilag károst a leghatározottabban elutasít minden olyan kísérletet, hogy saját külön kultúrát eszeljünk ki, hogy bezárkózzunk saját külön szervezeteinkbe, hogy különválasszuk a Közoktatásügyi Népbiztosság és a Proletkult munkaterületét, vagy autonómiát biztosítsanak a Proletkultnak a Közoktatásügyi Népbiztosság intézményein belül stb. Ellenkezőleg, a kongresszus a Proletkult minden szervezetének feltétlen kötelességévé teszi, hogy teljesen a Közoktatásügyi Népbiztosság intézményeinek hálózatához tartozó egyik kisegítő szervnek tekintse magát és a Szovjethatalom (különösen a Közoktatásügyi Népbiztosság) és az Oroszországi Kommunista Párt közös vezetése alatt valósítsa meg feladatait mint a proletárdiktatúra feladatainak egyik részét.

* * *

Lunacsarszkij elvtárs azt mondja, hogy szavait elferdítették. De *annál inkább* feltétlenül szükséges a fenti határozat.

Lenin Művei. 31. köt. 321—322. old.

A. M. GORKIJ — A NÉPBIZTOSOK TANÁCSÁNAK LENIN HATÁROZATÁVAL

A NÉPBIZTOSOK TANÁCSÁNAK

A Népbiztosok Kis Tanácsának! Kérem, minél gyorsabban tárgyalják ezt az ügyet. A mellékletből látható, hogy a Közellát. Bizt. (a központ) ezeket az élelmiszereket a TÉMB-nek (Tudósok Életkörülményeinek Megjavításával Foglalkozó Bizottság) rendelkezésére bocsátja. Ennélfogva a központ hozzájárulása nélkül Pétervárnak nincs joga rekvirálni vagy levonni!

Lenin

X. 21.

Tekintve, hogy a Közellátási Népbiztosság engedélye alapján a Kormányzósági Közellátási Biztosságok által a Petrográdi „Tudósok Életkörülményeinek Megjavításával Foglalkozó Bizottság'' részére kiutalt élelmiszereket a Petrográdi Kommuna le akarja foglalni — a Petrográdi TÉMB elnöke kéri a Népbiztosok Tanácsát, hogy a következő határozatot hozza:

A Közellátási Népbiztosság engedélye alapján a Kormányzósági Közellátási Biztosságok által a TEMB-nek kiutalt élelmiszereket a Petrográdi Kommuna nem kobozhatja el, és nem vonhatja le a rendes fejadagból, amelyet a Népbiztosok Tanácsa a petrográdi tudósoknak engedélyezett.

Kérésünk indokolása:

A Petrográdi Kommuna fejadagjából a tudósok kötelesek 6%-ot átadni a Tudósok Háza alkalmazottainak, továbbá a laboratóriumok, kabinetek, könyvtárak stb. alkalmazottainak. Ha a tudós nem támogatná élelmiszerrel legközelebbi munkatársait, úgy azok szétszélednének, olyan helyekre, ahol fejadagot kapnak. Ezenkívül a tudósok megosztják fejadagjaikat családtagjaikkal is.

Éppen ezért a Tudósok Házának még vásárolnia is kell élelmiszereket, hogy támogassa tagjait, közöttük elég sok idős és beteg embert, akiknek fokozott táplálkozásra van szükségük.

M. Gorkij

Legkésőbb 1920. október 21.

FELJEGYZÉS A. M. LEZSAVÉNAK
ÉS M. N. POKROVSZKIJNAK

LEZSAVE ÉS M. N. POKROVSZKIJ ELVTÁRSAKNAK

Ragaszkodom ahhoz, hogy *rendkívül* siettessék ezt az ügyet, és *kedden* (X/26) terjesszék elő a Népbiztosok Tanácsában a határozattervezetet:

1. Határozzák el, hogy ezeket a tárgyakat a lehető leggyorsabban eladják külföldön;

2. szólítsák fel a Közoktatásügyi Népbiztosságot, hogy *keddig*, X/26-ig adjon hiv. választ, ellenzi-e (azt mondják, hogy *ők már* kiválasztották a műtárgyakat múzeumaink számára: én csak a *szigorúan* szükséges minimumot vagyok hajlandó nekik adni);

3. azonnal küldjenek külföldre spec. bizottságot szakértőkből + kereskedőkből, jó prémiumot ígérve nekik a gyors és előnyös eladásért;

4. minthogy a munkát túlságosan lassúnak találom (9 a 33-ból), feltétlenül szükségesnek tartom a *Szakértő Bizottság megerősítését* (Gorkij szerint 200 főig), és adjanak nekik *fejadagot*, azzal a feltétellel, hogy gyorsan befejezik a munkát.

X/21. *Lenin*

1920. október 21.

A PETROGRÁDI SZOVJET ELNÖKSÉGÉNEK[181]

Tisztelt elvtársak! Véleményem szerint igazán nem bűn, ha Pétervárott (amely elég jól áll lakások dolgában) meghagynak még egy szobát a tudósoknak dolgozószoba vagy laboratórium céljaira. Sőt, Önöknek maguknak kellett volna ezt kezdeményezniük.

Nagyon kérem, intézkedjenek ebben az ügyben, ha pedig nem értenek egyet, kérem, írják meg azonnal néhány sorban, hogy lássam, mi az akadály.

Kommunista üdvözlettel

X. 21. *V. Uljanov (Lenin)*

1920. október 21.
Lenin Művei. 35. köt. 443. old.

FELJEGYZÉS
A NÉPBIZTOSOK KIS TANÁCSA RÉSZÉRE

1920. november 1.

Rendkivül sürgős

Gorkij elvtárs a következőket közli velem:

„Legyen szabad emlékeztetnem, hogy bizonyos intézményeknek Moszkvából Petrográdra való áthelyezésével Ön itt sok lakást felszabadít; a lakáskrízis a hideg kezdetével Moszkvában tragikus jelleget ölt.”

Kérem, sürgősen tárgyalják ezt a kérdést . . .

A Népbiztosok Tanácsának elnöke
V. Uljanov (Lenin)

Leninszkij Szbornyik. XXXV. köt. 163. old.

A FILMHÍRADÓ TEMATIKÁJÁRÓL

1920. november 26.

Filmhíradó

1) Szülőotthonok és gyermekvédelem.
2) Gyermekotthonokká átalakított paloták.
3) Vrangel frontja.

Leninszkij Szbornyik. XXXV. 176. old.

AZ ÁLLAMI KIADÓNAK

Kérem, közöljék, hogy 1. egyáltalán bevezette-e az Állami Kiadó azt a rendszert, hogy kivétel nélkül minden egyes könyv és brosúra kiadásakor írásban rögzítse:

a) az Állami Kiadó azon szerkesztőségi tagjának aláírását, aki a szóban forgó mű szerkesztéséért felel;

b) a szöveg szerkesztőjének aláírását;

c) a felelős korrektor vagy kiadó vagy kibocsátó aláírását.

2. Ha nem, mi a kifogás ez ellen a rendszer ellen? Most milyen módon folyik az ellenőrzés?

3. „*A koncessziókról*'' c. brosúrára vonatkozó adatokat az 1. § szerint. „A Népbiztosok Tanácsának 1920. XI. 23-i rendelete. A rendelet szövege. A koncessziók tárgyai. Térképek. Áll. Kiadó 1920.'' Áll. Nyomda (a volt Szityin Nyomda). Moszkva Pjatnyickaja 71. 1920.

V. Uljanov (Lenin)
a Munka és Honvédelem Tanácsának elnöke

1920. december 11.
Lenin Művei. 35. köt. 449. old.

FELJEGYZÉS A KÖNYVTÁROSNAK

Kérem, szerezze meg az Ivanovo-Voznyeszenszk-i „Rabocsij Kraj”-t,[182] az egész évfolyamot.

(Az *igazi* proletár költők köre.)

Zsilin
Gorkij dicsérte { Artamonov
Szemjonovszkij

1921. január 28.
Zapiszki Insztituta Lenina. 1928.
III. köt. 94. old.

TÁVIRAT
A KRIMI FORRADALMI BIZOTTSÁGNAK

SZEVASZTOPOL

1921. február 26.

Tegyenek határozott intézkedéseket az Egészségügyi Népbiztosságnak szanatóriumok céljára ma kiutalt jaltai palotákban és magánházakban található műkincsek, képek, porcelánok, bronz- és márványszobrok stb. hatékony megőrzésére, mivel tudomásunkra jutott, hogy elszállítják őket. Mindaddig, amíg Moszkvából megérkezik a különbizottság, hogy kiválogassa és megőrizze az említett tárgyakat, minden felelősség Önökre hárul a megőrzésükért.

Lenin
a Munka és Honvédelem Tanácsának Elnöke

Leninszkij Szbornyik. XXXIV. köt. 404. old.

A KÖZOKTATÁSÜGYI NÉPBIZTOSSÁGNAK

1921. IV. 8.

Lunacsarszkij, Pokrovszkij és Litkensz elvtársaknak

Egyre több jelét látni annak, hogy a munka rendszeressége és tervszerűsége tekintetében a Közoktatásügyi Népbiztosságon a Központi Bizottság útmutatásai és a Központi Bizottságnak a Közoktatásügyi Népbiztosság átszervezésekor kiadott külön irányelvei ellenére sem javul a helyzet.

Mikorra készül el az általános munkaterv? Milyen kérdéseket vesznek fel ebbe a tervbe? Olyanokat-e, mint amilyen a tankönyvek összeállítása, — a könyvtárhálózat és annak felhasználása, — mintaiskolák, — a tanítók beszámolási kötelezettsége, — a tanfolyamok, előadások és az iskolai oktatás tanterve, a tantervek tényeges betartásának és a tanórák levezetésének ellenőrzése?

Vagy más kérdéseket? Milyeneket?

Melyeket tekintik a legfontosabb, a döntő kérdéseknek?

Vannak-e erre vonatkozó határozatok? Mi módon gondoskodnak a végrehajtás rendszeres ellenőrzéséről?

Rövid választ kérek.

V. Uljanov (Lenin)
a Népbiztosok Tanácsának elnöke

Lenin Művei. 35. köt. 465. old.

LEVÉL A PETROGRÁDI SZOVJETHEZ

1921. május 15.

Közölték velem,

1) hogy Gincburg szobrásznak, aki Plehanov mellszobrát készíti, *anyagokra*, anyagra és egyebekre van szüksége,

2) hogy Plehanov és Zaszulics sírja el van hanyagolva.

Nem adhatnának-e utasítást, hogy mindkét ügyet vegyék elő, szorgalmazzák és ellenőrizzék?

Lenin

Leninszkij Szbornyik. XXXV. köt.
245. old.

J. A. LITKENSZNEK

Litkensz elvtárs! Találkozásunkkor elfelejtettem megkérni arra, hogy ellenőrizze, hogy áll a *mai* orosz nyelv (Puskintól Gorkijig) (rövid) szótárának összeállításával foglalkozó tudós-bizottság ügye.

Már régen és több ízben megállapodtam erre vonatkozólag Pokrovszkijjal és Lunacsarszkijjal.

Készül-e? Tulajdonképpen min dolgoznak? Érdeklődjön és írja meg pontosan.

V. 6. Kommunista üdvözlettel
Lenin

1921. május 6.
Lenin Művei. 35. köt. 472. old.

J. A. LITKENSZNEK

Litkensz elvtárs! Levele (a szótárral kapcsolatban) éppenhogy helytelen.[183]

Ön *adminisztrációt zúdít* M. N. Pokrovszkijra, ahelyett, hogy *mentesítené* az adminisztráció alól.

Az *adminisztrátor* dolga — elrendelni 1) a *papírok* kikeresését (volt-e határozat? ki hozta? mikor? ki a felelős?).

2) ha „az ügy *nincs* elintézve", megtudni, *miért* (ha a *fejadagok* miatt — hány? —, akkor talán halasszuk el őszre)?

Kommunista üdvözlettel
Lenin

P. S. Megjegyzem, hogy Pokrovszkij többször *szólt* nekem, de ő nem *adminisztrál*.

Ez a dolog veleje! Vagy megvárja, amíg Pokrovszkij elutazik szabadságra, és *azután* keresi meg a papírokat?

1921. május 9.
Leninszkij Szbornyik. XX. köt.
315. old.

J. A. LITKENSZNEK

Használja fel Pokrovszkij szabadságát arra, hogy mentesítve őt az adminisztratív munkától, elindítsa az orosz nyelv szótárának munkálatait.

1) Jelöljön ki egy 3—5 tagú bizottságot a legjobb filológusokból. Ezek 2 hét alatt dolgozzák ki a végleges (magát a munkát végző) bizottság tervét, állapítsák meg létszámát, összetételét, a munka határidejét stb.

2) A feladat: az orosz nyelv rövid szótára (Puskintól Gorkijig) — (a *kis* „Larousse'' mintájára). A példaszerű, mai nyelv szótára. Az új helyesírás szerint.

3) Ezeknek (a 3—5 embernek) a jelentése alapján fogja *jóváhagyni* a tervet a *tudományos akadémiai* központ. Ősszel aztán nekikezdünk.

1921. május 19.
Lenin Művei. 35. köt. 477. old.

J. A. LITKENSZNEK

Litkensz elvtárs!

Tehát a szótár kérdésében a következőképpen állapodunk meg:

1) körülbelül egy hónap múlva (Pokrovszkij távollétében) adjon ki egy *hivatalos* rendelkezést és jelölje ki a *felelőst* vagy a *felelősöket*.

2) E rendelkezés alapján állítsák össze a *munkatervet*, s ebben ne csak a felelősök nevét tüntessék fel, hanem a költségeket és a fejadagokat is.

A végrehajtáshoz a terv szerint augusztusban vagy szeptemberben kell hozzáfogni.

Lenin

1921 május vége
Lenin Művei. 35. köt. 486. old.

LEVÉL V. R. MENZSINSZKIJNEK

Menzsinszkij elvtárs

Június 25-én

Gorkij nálam volt tegnap, és azt mondta, hogy Ön megígérte neki a segítségét, azt hiszem, a Szakértői Bizottság ügyében.

Két gépkocsit kér.

Csakugyan nincs hatalma arra, hogy ilyen apróságot megadjon neki a Petrográdi Kormányzósági Rendkívüli Bizottság nevében?

Ha nem teheti meg, azonnal írja meg nekem, és én megkérem Szkljanszkijt.

Gorkijnak segíteni *kell*, mégpedig gyorsan, mert emiatt nem utazik külföldre, pedig vért köp.

Tehát intézkedjék soronkívül, éreztesse a hatalmát, és érvényesítse a végrehajtást (de nem papíron).

Ha minden várakozás ellenére sem tudja ezt megtenni, azonnal válaszoljon nekem, és ezt küldje vissza, én majd a katonai hatóságokhoz fordulok.

Lenin

1921. június 25.
Leninszkij Szbornyik. XX. köt.
324. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

1921. VII. 9.

Alekszej Makszimovics!

Átküldtem levelét L. B. Kamenyevnak. Annyira fáradt vagyok, hogy semmihez sincs erőm.

Ön viszont vért köp és nem utazik!! Igazán mondom, ez lelkiismeretlenség és ésszerűtlen dolog.

Európában egy *jó* szanatóriumban kezelni is fogják, és háromszor annyit fog dolgozni is. Bizony-bizony. Nálunk pedig sem gyógykezelés, sem munka, — csak *kapkodás*. **Hiábavaló** *kapkodás*.

Utazzék el, gyógyuljon meg. Kérem, ne makacskodjék.

Lenin

Leninszkij Szbornyik. XXIII. köt.
322. old.

FELJEGYZÉS A TITKÁRNAK

VIII. 5.

Kérdezze meg *Litkensztől*, hogy „áll'' (vagy *halad*) az ügy? Küldje el *nekem Litkensz válaszát*.

Lenin

1921. augusztus 5.
Leninszkij Szbornyik. XXIII. köt.
205. old.

LEVÉL G. MJASZNYIKOVNAK

1921. VIII/5.

Mjasznyikov elvtárs!

Csak ma olvastam el *mindkét* cikkét. Hogy milyenek voltak az Ön felszólalásai a permi (úgy hiszem, a permi) szervezetben és mi az oka a permi szervezettel való konfliktusának, nem tudom. Erről nem mondhatok véleményt. Ezt az ügyet majd megvizsgálja a Szervező Iroda, amely, amint hallottam, külön bizottságot alakított.

Nekem más a feladatom: az, hogy leveleit mint irodalmi és politikai dokumentumokat ítéljem meg.

Érdekes dokumentumok!

A „Fájó kérdések" című cikk véleményem szerint különösen szemléletesen mutatja az ön legfőbb hibáját. És kötelességemnek tartom, hogy mindenképpen igyekezzem önt meggyőzni.

A cikk elején helyesen alkalmazza a dialektikát. Igen, aki nem érti meg, hogy a „polgárháború" jelszavát felváltotta a „polgárbéke" jelszava, az nevetséges, ha ugyan nem rosszabb. Igen, ebben önnek igaza van.

De éppen, mert ebben igaza van, meglep, hogy a következtetések levonásánál mennyire megfeledkezett az önmaga által helyesen alkalmazott dialektikáról.

„. . . Sajtószabadságot a monarchistáktól az anarchistákig bezárólag . . ." Remek! De, engedje meg, minden marxista és minden munkás, aki gondolkozott forradalmunk négyéves tapasztalatain, azt fogja mondani: tisztázzuk, *milyen* sajtószabadságot? *minek* az érdekében? melyik *osztály számára?*

Mi nem hiszünk az „abszolutumokban". Mi nevetünk a „tiszta demokrácián".

A „sajtószabadság" jelszava világra szóló jelszóvá vált a középkor végén és az volt egészen a XIX. századig. Miért? Mert kifejezte a progresszív burzsoáziát, vagyis a progresszív burzsoázia harcát a papok, a királyok, a hűbérurak és a földesurak ellen.

Nincs a világon egyetlen ország, amely olyan sokat tett volna és tenne annak érdekében, hogy a tömegeket kivonja a *papok* és *földbirtokosok* befolyása alól, mint az OSZFSZK. A „sajtószabadságnak" *ezt* a feladatát mi *jobban* teljesítettük és teljesítjük, mint *bárki* a világon.

A sajtószabadság mindenütt a világon, ahol tőkések vannak, szabadság a lapok *megvásárlására*, az írók *megvásárlására*, szabadság a „közvélemény" megvesztegetésére és megvásárlására és irányítására — a *burzsoázia érdekében.*

Ez tény.

Soha senki ezt meg nem cáfolhatja.

És nálunk? Tagadhatja-e valaki, hogy a burzsoázia szét van verve, *de nincs megsemmisítve?* hogy *elrejtőzött?* Ezt nem lehet tagadni.

Az OSZFSZK-ban, amelyet az egész világ burzsoá ellenségei vesznek körül, a sajtószabadság a burzsoázia, valamint a burzsoázia leghűségesebb szolgái, a mensevikek és az eszerek *politikai szervezkedésének* szabadsága volna.

Ez megcáfolhatatlan tény.

A burzsoázia (az egész világon) erősebb még nálunk, mégpedig sokszorta erősebb. Ha ráadásul *még* olyan fegyvert is adnánk kezébe, mint a politikai szervezkedés szabadsága (= sajtószabadság, mert a sajtó a politikai szervezkedés központja és alapja), akkor megkönnyítenénk az ellenség dolgát, segítenénk az osztályellenséget.

Nem óhajtunk öngyilkosságot elkövetni, tehát ezt nem tesszük meg.

Mi világosan látjuk ezt a *tényt:* a „sajtószabadság" a *valóságban* azt jelenti, hogy a nemzetközi burzsoázia nyomban megvásárolja a kadet, eszer és mensevik írók százait és ezreit, és megszervezi propagandájukat, harcukat ellenünk.

Ez tény. „Ők" gazdagabbak nálunk és a rendelkezésünkre álló erőnél tízszerte nagyobb „erőt" vásárolnak meg.

Nem. Ezt nem tesszük meg, mi nem nyújtunk segítséget a világburzsoáziának.

Hogyan *csúszhatott le* ön az általános osztályértékelésről, vagyis a *valamennyi* osztály közötti viszony értékelésének szempontjáról a szentimentális nyárspolgári értékelésre? Ez talány számomra.

Abban a kérdésben: „polgárbéke vagy polgárháború", abban a kérdésben, hogyan nyertük meg *mi* a parasztságot és hogyan *folytatjuk* továbbra is „megnyerését" (a proletariátus számára), ebben a két igen fontos, alapvető, világraszóló jelentőségű (= a világpolitika *lényegét* érintő) kérdésben (amelyekkel *mindkét* cikke foglalkozik) Önnek *sikerült* nem nyárspolgári, nem szentimentális, hanem marxista álláspontot elfoglalni. *Tárgyilagosan*, józanul tudta *mérlegelni valamennyi* osztály kölcsönös viszonyát.

És egyszerre csak lecsúszott a szentimentalizmus szakadékába.

„... Nálunk tömérdek a fonákság és a visszaélés: a sajtószabadság leleplezi majd ezeket ..."

Amennyire a két cikkből megítélhetem, itt került Ön tévútra. Bizonyos szomorú és bántó *tények lehangolták* Önt, és Ön elvesztette azt a képességét, hogy *józanul* mérlegelje az erőket.

A sajtószabadság a világburzsoázia *erejét* növelné. Ez tény. A „sajtószabadság" *nem* az oroszországi *kommunista párt* számos gyengéjétől, hibájától, ferdeségétől, betegségétől (temérdek betegség van, ez vitathatatlan) való *megtisztítását* segítené elő, mert ezt *nem* akarja a nemzetközi burzsoázia — márpedig a sajtószabadság fegyver volna *ennek a nemzetközi burzsoáziának* a kezében. A nemzetközi burzsoázia még nem halt meg. Él. Itt van mellettünk és lesben áll. Már *felbérelte* Miljukovot, akit Csernov és Martov (részben ostobaságból, részben irántunk érzett frakciós elkeseredésükben, de főleg kispolgári-demokratikus álláspontjuk objektív logikája folytán) „hűségesen és becsülettel" szolgálnak.

Ön „balra tért, jobbra ért''.

A kommunista pártot akarta *gyógyítani* és olyan *orvosság* után nyúlt, amely biztos halált okoz — persze nem az Ön révén, hanem a nemzetközi burzsoázia révén (+ Miljukov + Csernov + Martov).

Megfeledkezett egy apróságról, egy egészen parányi apróságról, mégpedig a nemzetközi burzsoáziáról és arról a „szabadságról'', hogy lapokat vásároljon *magának*, hogy *politikai szervezkedési központokat* vásároljon magának.

Nem. Nem térünk rá erre az útra. *Ezer* öntudatos munkás közül *kilencszáz* nem fog erre az útra térni.

Betegség sok van nálunk. Olyan hibák (a mi *közös* hibáink, mindannyian követtünk el hibákat, a *Munka és Honvédelem Tanácsa* is, a *Népbiztosok Tanácsa* is, a Központi Bizottság is), amilyenek a fűtőanyag és az *élelmiszerek* elosztásával kapcsolatban 1920 őszén és telén történtek (óriási hibák!!), még hallatlanul súlyosbították helyzetünk nehézségeit.

A szükség és a nyomorúság igen nagy.

Az 1921-es éhínség pokolian *fokozta* a nehézségeket.

Pokoli fáradsággal fogunk belőlük kijutni, de kijutunk. Már kezdünk is kijutni belőlük.

Kijutunk, mert politikánk alapjában helyes, *valamennyi* osztályerőt számba veszi *nemzetközi* viszonylatban. Kijutunk, mert nem szépítjük helyzetünket. Ismerjük az összes nehézségeket. Látunk *minden* betegséget. Gyógyítjuk őket rendszeresen, kitartóan, s nem esünk pánikba.

Ön tűrte, hogy pánikhangulat vegyen erőt magán és ezen a lejtőn olyan mélyen csúszott le, hogy olyasmi sült ki a dologból, mintha új párt alakítására vagy öngyilkosságra készülne.

Nem szabad pánikba esni.

A kommunista sejtek elszakadása a párttól? Ez fennáll. Ez baj, hiba, betegség.

Fennáll. Súlyos betegség.

Mi látjuk a betegséget.

Nem a „szabadsággal'' *(a burzsoázia számára)* kell azt gyógyítani, hanem proletár- és pártintézkedésekkel.

Az, amit ön a gazdasági élet fellendítéséről, a „motorekéről" és egyébről, a parasztságra gyakorolt „befolyásért" folyó harcról stb. mond, az *sok* helyes, sok hasznos szempontot tartalmaz. Miért ne *választaná* ezt *külön?* Meg fogunk egyezni és egyetértésben fogunk dolgozni *egy* pártban. Igen sok hasznunk lesz ebből, *de nem egyszerre*, hanem *nagyon* fokozatosan.

Feléleszteni a Szovjeteket, bevonni pártonkívülieket, a *pártonkívüliekkel* ellenőriztetni a párttagok munkáját — ez tökéletesen helyes. Itt *töméntelen* munka vár ránk. A munkának ez a területe még szűz terület.

Miért ne fejtené ki *ezt szakszerű* formában, esetleg egy, a kongresszus számára írt brosúrában?

Miért ne fogna hozzá ehhez?

Miért riadna vissza az *apró* munkától (a visszaélések *üldözésétől* a Központi Ellenőrző Bizottság, a pártsajtó, a „Pravda" útján?). Az emberek, minthogy nem hisznek az aprómunkában, a lassú, nehéz, fáradságos munkában, pánikba esnek és a „könnyű" megoldást keresik: a „sajtószabadságot" *(a burzsoázia számára)*.

Miért ragaszkodna Ön hibájához, nyilvánvaló hibájához, a „sajtószabadság" pártszerűtlen, *proletárellenes* jelszavához? Miért ne látna hozzá a kevésbé „csillogó" (burzsoá csillogással csillogó) aprómunkához, a visszaélések gyakorlati felszámolásához, az ellenük való gyakorlati harchoz, a pártonkívüliek gyakorlati *támogatásához?*

Hányszor hívta fel Ön a Központi Bizottság figyelmét **erre** vagy **arra** a visszaélésre? és kijavításának, kiirtásának ilyen vagy olyan *eszközére?*

Egyszer sem.

Egyetlenegyszer sem.

Ön látott egy csomó bajt és betegséget, kétségbeesett, és idegen karokba vetette magát, a burzsoázia karjaiba („sajtószabadság" a *burzsoázia számára)*. Én viszont azt tanácsolom, hogy ne essék kétségbe és ne essék pánikba.

Nekünk és a velünk rokonszenvezőknek, a munkásoknak és a parasztoknak, még kimeríthetetlen erőink vannak. Itt még sok egészséges erő van.

Rosszul gyógyítjuk a betegségeket.

Rosszul hajtjuk végre ezt a jelszót: emeljétek ki a pártonkívülieket, ellenőriztessétek pártonkívüliekkel a párttagok munkáját.

De ezen a téren százszor többet tehetünk és fogunk is tenni, mint most.

És én remélem, hogy józan megfontolás után nem fog hiúságból ragaszkodni egy nyilvánvaló politikai hibához („sajtószabadság''), hanem lelkierejét összeszedve, legyőzve magában a pánikhangulatot, hozzálát a gyakorlati munkához: elősegíti a *kapcsolatok* kialakítását a pártonkívüliekkel, elősegíti a párttagok munkájának *ellenőrzését* pártonkívüliek által.

Itt tömérdek a teendő. És ezzel a munkával lehet (és kell is) gyógyítani a betegséget, lassan, de valóban *gyógyítani*, ahelyett, hogy elködösítenők agyunkat a „sajtószabadsággal'', ezzel a „csillogó'' lidércfénnyel.

Kommunista üdvözlettel
Lenin

Lenin Művei. 32. köt. 542—547. old.

FELJEGYZÉS L. A. FOTYIJEVÁNAK

X. 9.

A hónap letelt. Kérjen **rövid** jelentést, olvassa el és mondja el nekem.[184]

Lenin

1921. október 9.
Leninszkij Szbornyik. XXIII. köt.
205. old.

EGY TEHETSÉGRE VALLÓ KÖNYVECSKE

Arkagyij Avercsenkónak, a csaknem eszeveszettségig dühös fehérgárdistának könyve ez. A címe: „Tucatnyi kés a forradalom hátában", Párizs 1921. Érdekes megfigyelni, hogy a forrpontig hevült gyűlölet hogyan hozta létre ennek a nagy tehetségre valló könyvecskének csodálatosan erős és csodálatosan gyönge oldalait. Amelyik elbeszélésben a szerző előtte ismeretlen tárgyat érint, ott nyoma sincs a művészetnek. Van benne például egy elbeszélés, amely Lenint és Trockijt ábrázolja otthoni életükben. A rosszindulat csak úgy árad belőle, csak éppen semmi köze sincs a valósághoz, drágalátos Avercsenko polgártárs! Biztosítom, hogy Leninnél és Trockijnál sok a hiányosság mindenben, egyebek között tehát az otthoni életben is. Ahhoz azonban, hogy művészien írhasson róluk, ismernie kell őket. Ön pedig nem ismeri őket.

A könyv nagyobbik része viszont olyan témákról szól, amelyeket Arkagyij Avercsenko kitűnően ismer, amelyeket átélt, átgondolt, átérzett. És meglepő tehetséggel ábrázolja a régi, gazdag, jóllakott és megcsömörlött Oroszország képviselőinek, a földesuraknak és gyárosoknak érzéseit és hangulatát. Így, éppen így kell látniuk a forradalmat az uralkodó osztályok képviselőinek. A lángoló gyűlölet Avercsenko elbeszéléseit néha — mégpedig nagy részben — meglepően kifejezővé teszi. Vannak valósággal kitűnő dolgai, mint például a „Csizmák taposta pázsit" — azoknak a gyermekeknek a lelkivilágáról, akik átélték és átélik a polgárháborút.

De az igazi pátosz magaslatára csak akkor emelkedik, amikor az evésről beszél. Hogyan ettek a gazdagok a régi Oroszországban, hogyan villásreggeliztek Petrográdban — nem, dehogy Petrográdban, Pétervárott — 14 és fél rubelért meg 50 rubelért stb. A szerző ezt valósággal kéjelegve írja le; ehhez aztán ért, ezt átélte és átérezte, itt már nem követ el hibákat. Tárgyismerete és őszintesége egészen rendkívüli.

Az utolsó elbeszélés („Forgácsok abból, ami pozdorjává tört") arról szól, hogy a Krímben, Szevasztopolban egy volt szenátor, „aki azelőtt gazdag, bőkezű, befolyásos ember volt" — „most egy tüzérségi lőszerraktárban mint napszámos lövedékeket rak ki és szortíroz", meg hogy „a viborgi kerület legnagyobb kohászati üzemének volt igazgatója ma egy bizományi áruházban segéd, s az utóbbi időben már némi gyakorlatra is szert tett a bizományba adott viselt női pongyolák és plüss játékmackók becslésében".

Mind a két öreg visszaemlékezik a régi pétervári alkonyokra, az utcákra, a színházakra és persze a „Medvében", a „Bécsben", a „Kis Jaroszlavecben" elfogyasztott ebédekre stb. És emlékezésüket ilyen felkiáltásokkal szakítják meg: „Hát mit követtünk el? Kinek voltunk az útjában?"... „Ártottunk nekik ezzel?"... „Miért bánnak így Oroszországgal?"...

Arkagyij Avercsenko nem tudja megérteni, miért. A munkások és parasztok bizonyára minden fáradság nélkül megértik, és nincs szükségük magyarázatra.

Némelyik elbeszélés nézetem szerint érdemes az utánnyomásra. A tehetséget buzdítani kell.

1921. november 22.

Lenin Művei. 33. köt. 112—113. old.

LEVÉL A. M. GORKIJNAK

1921. december 6.

Kedves Alekszej Makszimovics!

Nagyon kérem elnézését, hogy sietve írok. Pokolian elfáradtam. Álmatlanság. Gyógykezelésre utazom.

Arra kérnek, írjak Önnek: nem írna *Bernard Shaw*-nak, hogy utazzon Amerikába és *Wells*-nek, aki most állítólag Amerikában van, hogy mindketten vegyenek részt az éhezők megsegítésére indított gyűjtésben?

Jó lenne, ha írna nekik.

Több jutna akkor az éhezőknek.

Mert nagy az éhség.

Pihenjen és gyógyuljon minél jobban.

Üdvözlet! *Lenin*

Leninszkij Szbornyik. XXXIV. köt.
428. old.

FELJEGYZÉS LITKENSZ ELVTÁRSNAK[185]

A Közoktatásügyi Népbiztosság szervezze meg minden előadás ellenőrzését és tegye rendszeressé ezt a dolgot.

Az OSZFSZK-ban bemutatandó minden filmtekercset nyilvántartásba kell venni és sorszámozni kell a Közoktatásügyi Népbiztosságon. Minden mozielőadás programjára meghatározott arányokat kell megállapítani:

a) vidám filmek, speciálisan a reklám és a bevétel céljából (persze trágárság és ellenforradalom nélkül), és

b) „a világ népeinek életéből'' címszóval — speciálisan propagandisztikus tartalmú filmek, mint például: Anglia gyarmati politikája Indiában, a Népszövetség munkája — az éhező berliniek stb., stb.

Nemcsak filmeket kell bemutatni, hanem a propaganda szempontjából érdekes, megfelelő felirattal ellátott fotókat is. El kell érni, hogy a magánkézben levő filmszínházak bérleti díj formájában elég jövedelmet biztosítsanak az államnak. A vállalkozóknak biztosítani kell a jogot, hogy több műsorszámot, és újakat, állítsanak be, de csak a Közoktatásügyi Népbiztosság feltétlen cenzúrája után és azzal a feltétellel, hogy megtartják a vidám filmek és „a világ népeinek életéből'' címmel készített propagandisztikus jellegű filmek arányát: ily módon kell érdekeltté tenni a filmgyárosokat, hogy új filmeket alkossanak és gyártsanak. E kereteken belül nagy kezdeményezési lehetőséget kell nekik biztosítani. A propagandisztikus és nevelő célzatú filmeket tapasztalt marxistáknak és irodalmároknak kell adni ellenőrzésre, hogy ne ismétlődjenek meg nálunk azok a többször előfordult szomorú esetek, amikor a propaganda éppen az ellenkező célt érte el.

Külön figyelmet kell fordítani mozik létesítésére a falvakban és Keleten, ahol újdonságot jelentenek és ahol éppen ezért különösen sikeres lesz a propagandánk.

1922. január 17.
V. I. Lenin: O lityerature i iszkusztve.
Moszkva 1957. 404. old.

TELEFONÜZENET A NÉPBIZTOSOK TANÁCSA IRODAVEZETŐJÉNEK*

1922. február 6.

Megbízom Önt, hogy ellenőrizze, milyen törvények és jogszabályok alapján vettek nyilvántartásba Moszkvában — mint az „Izvesztyija'' február 5-i száma közli — több mint 143 magánkiadót, milyen az egyes kiadókért felelős igazgatóság és szerkesztőség személyi összetétele, milyen az állampolgári felelősségük, valamint általában milyen a büntetőjogi felelősségük, ki intézi ezt az ügyet az Állami Kiadónál, ki felelős ezért.

Bizalmasan tájékozódjék arról is, hogy miben áll és miként van megszervezve ennek az ügynek az Igazságügyi Népbiztosság, a Munkás-Paraszt Felügyelet és az Összoroszországi Rendkívüli Bizottság részéről történő ellenőrzése. Mindezt szigorúan bizalmasan. A választ, legalább előzetest, szerdára készítse el számomra.

Lenin

Leninszkij Szbornyik. XXXV. köt.
321. old.

---

* Lenin telefonba diktálta a dokumentumot. A titkár leírása alapján közöljük. — *Szerk.*

A SZOVJET KÖZTÁRSASÁG NEMZETKÖZI ÉS BELSŐ HELYZETÉRŐL

BESZÉD AZ ÖSSZOROSZORSZÁGI VASMUNKÁS-KONGRESSZUS KOMMUNISTA FRAKCIÓJÁNAK ÜLÉSÉN

1922. MÁRCIUS 6.

. . . Feladatunk most kissé módosul. Éppen erről szeretnék szólni most még néhány szót kiegészítésül amúgyis kissé hosszúra nyúlt beszédemhez.

Ma, amikor Génua ingadozik, s ennek az ingadozásnak szinte se vége, se hossza, s amikor belpolitikánkban annyi engedményt tettünk, most már azt kell mondanunk: „*Elég, többet nem engedünk!*” Ha a tőkés urak úgy gondolják, hogy még tovább lehet húzni-halasztani a dolgot és minél tovább húzzák, annál több engedményt teszünk, ismétlem, azt kell mondanunk nekik: „*Elég volt, holnap semmit sem kaptok!*” Ha a Szovjethatalom és győzelmei történetéből semmit sem tanultak, akkor csináljanak, amit akarnak. Mi a magunk részéről mindent megtettünk és erről nyilatkoztunk is az egész világ fülehallatára. Remélem, a kongresszus is meg fogja erősíteni, hogy nincs tovább visszavonulás. *A visszavonulás véget ért*, s ennek folytán munkánk is megváltozik.

Meg kell jegyeznem, hogy nálunk mind ez ideig nagyfokú idegesség, szinte beteges idegesség észlelhető e kérdés tárgyalásánál; mindenféle terveket állítanak össze, mindenféle határozatok születnek. Ezzel kapcsolatban szeretném elmondani a következőket. Tegnap az „Izvesztyijá”-ban véletlenül elolvastam Majakovszkijnak egy politikai tárgyú versét.[186] Nem tartozom Majakovszkij költői tehetségének hódolói közé, bár elismerem, hogy ezen a téren nem vagyok illetékes. De politikai és közigazgatási szempontból már régen nem éreztem ilyen örömet. Majakovszkij ebben a versében kegyetlenül kigúnyolja az ülésezéseket és azokat a kommunistákat, akik folyvást üléseznek és egyre csak üléseznek. Nem tudom, költői szempontból milyen a vers, de arról kezeskedem, hogy politikai szempontból tökéletes. Valóban úgy vagyunk ezzel (és meg kell mondanom, hogy ez nagyon nincs rendjén így), hogy egyre csak ülésezünk, bizottságokat alakítunk, terveket fabrikálunk — a végtelenségig. Volt egy ilyen típusa az orosz életnek: Oblomov Ez az Oblomov örökké az ágyán hevert és tervezgetett. Azóta sok idő eltelt. Oroszország három forradalmat vitt véghez, de még mindig maradtak Oblomovok, minthogy Oblomov nemcsak a földbirtokost, hanem a parasztot is, és nemcsak a parasztot, hanem az értelmiségit is, és nemcsak az értelmiségit, hanem a munkást és a kommunistát is jelképezi. Elég ránk nézni, hogyan ülésezünk, mit csinálunk a bizottságokban, hogy elmondhassuk, hogy *a régi Oblomov megmaradt, és jó sokáig kell még mosni, pucolni, kefélni és fésülni, hogy valami legyen belőle.* Minden illúziót félretéve józanul kell látnunk helyzetünket. Nem utánoztuk azokat, akik a „*forradalmat*” nagybetűvel írják, mint ahogy az eszerek teszik. De elismételhetjük Marx szavait, hogy forradalom idején nem kevesebb, sőt, néha több ostobaságot követnek el, mint rendesen[187]. Józanul és félelem nélkül tekintsünk ezekre az ostobaságokra — nekünk, forradalmároknak, meg kell tanulnunk ezt...

Lenin Művei. 33. köt. 214—215. old.

A HARCOS MATERIALIZMUS JELENTŐSÉGÉRŐL

A „Pod Znamenyem Markszizma" című folyóirat[188] általános feladatairól Trockij elvtárs a folyóirat 1—2. számában már minden lényegeset elmondott, mégpedig kitűnően. Én néhány olyan kérdésre szeretnék kitérni, amelyek közelebbről meghatározzák annak a munkának a tartalmát és programját, amelyet a folyóirat szerkesztősége az 1—2. számban közzétett bevezető nyilatkozatában ismertetett.

Ebben a nyilatkozatban a szerkesztőség megállapítja, hogy azok, akik a „Pod Znamenyem Markszizma" című folyóirat körül csoportosulnak, nem mind kommunisták, de valamennyien következetes materialisták. Véleményem szerint a kommunistáknak és a nem-kommunistáknak ez a szövetsége feltétlenül szükséges és helyesen határozza meg a folyóirat feladatait. A kommunistáknak (mint általában a forradalmároknak, akik sikerrel kezdték meg a nagy forradalmat) egyik legnagyobb és legveszedelmesebb hibája az az elképzelés, hogy a forradalmat meg lehet valósítani egyedül a forradalmárok munkájával. Ellenkezőleg, ahhoz, hogy bármely komoly forradalmi munka sikerrel járjon, meg kell érteni és át kell vinni az életbe, hogy a forradalmárok csakis mint egy valóban életképes és haladó osztály élcsapata játszhatnak szerepet. Az élcsapat csak akkor teljesíti az élcsapat feladatait, ha nem szakad el az általa vezetett tömegtől, hanem valóban viszi magával előre az egész tömeget. Szó sem lehet semmiféle eredményes kommunista építésről, ha a legkülönbözőbb munkaterületeken szövetségre nem lépünk a nem-kommunistákkal.

Ez vonatkozik a materializmus és a marxizmus védelmezésének arra a munkájára is, amelyre a „Pod Znamenyem Markszizma'' vállalkozott. Az oroszországi haladó társadalmi gondolat fő irányainak szerencsére jelentős materialista hagyományai vannak. Nem beszélve G. V. Plehanovról, elég ha Csernisevszkijt említjük, akihez képest az újabb narodnyikok (a népi szocialisták, a szociálforradalmárok stb.) a divatos reakciós filozófiai tanokat hajszolva nemegyszer visszafelé mentek, elkábulva az európai tudomány állítólagos „utolsó szavának'' aranyfüstjétől s képtelenek lévén felismerni, hogy az aranyfüst leple alatt a burzsoázia, a burzsoá előítéletek és burzsoá reakciósság szolgálatának ez vagy az a válfaja rejtőzik.

Nálunk, Oroszországban, mindenesetre vannak még — s kétségtelenül még jó sokáig lesznek — nem kommunista materialisták, s nekünk feltétlen kötelességünk, hogy mindazokat bevonjuk a közös munkába, akik a filozófiai reakcióval és az úgynevezett „művelt társadalom'' filozófiai előítéleteivel folytatott harcban a következetes és harcos materializmus oldalán állnak. Az idősebb Dietzgen, akit nem szabad összetéveszteni legalább olyan nagyképű, mint amilyen rosszul sikerült irodalmár fiacskájával, helyesen, találóan és világosan fejezte ki a marxizmus alapvető álláspontját a burzsoá országokban uralkodó s az ottani tudósok és publicisták körében népszerűségnek örvendő filozófiai irányzatokkal kapcsolatban, mondván, hogy a filozófia professzorai a modern társadalomban a legtöbb esetben nem egyebek, mint „a papi maszlag diplomás lakájai''.

A mi oroszországi intellektueljeink, akik — mint különben a világ összes többi országában élő kollégáik is — szívesen tüntetik fel magukat a haladás híveinek, nagyon nem szeretik, ha a kérdés a dietzgeni értékelés síkjára terelődik. S azért nem szeretik, mert fáj az igazság. Hogy Dietzgen maró jellemzésének abszolút helyességéről meggyőződjünk, elég, ha csak kicsit is meggondoljuk, mennyire függenek a modern társadalom művelt emberei az uralkodó burzsoáziától az állami élet, az általános gazdasági élet, továbbá a mindennapi élet terén és minden egyéb téren. Elég ha az európai országokban lépten-nyomon felbukkanó divatos filozófiai irányzatok óriási többségére gondolunk — kezdve akár azokkal, amelyek a rádium felfedezésével kapcsolatosak, s végezve azokkal, melyek most Einsteinbe igyekszenek belekapaszkodni —, hogy fogalmunk legyen arról a kapcsolatról, amely a burzsoázia osztályérdekei és osztályálláspontja, a vallások mindenféle formájának burzsoá támogatása és a divatos filozófiai irányzatok eszmei tartalma között van.

A mondottakból világos, hogy annak a folyóiratnak, amely a harcos materializmus szócsöve akar lenni, harcos folyóiratnak kell lennie, először is abban az értelemben, hogy következetesen leplezze le és üldözze a papi maszlag valamennyi modern „diplomás lakáját", függetlenül attól, hogy a hivatalos tudomány képviselőiként lépnek-e fel, vagy pedig mint szabad portyázók, akik magukat „baloldali demokrata vagy eszmei szocialista" publicistáknak nevezik.

Ennek a folyóiratnak másodszor a harcos ateizmus szócsövének kell lennie. Vannak hivatalaink vagy legalábbis állami intézményeink, amelyek az ateista propagandát irányítják. Ez a munka azonban nagyon lanyhán, egyáltalán nem kielégítő módon folyik, nyilvánvalóan magán viseli a mi valódi orosz (mégha szovjet is) bürokratizmusunk általános viszonyainak nyűgét. Rendkívül lényeges ezért, hogy az a folyóirat, amely a harcos materializmus szócsövévé akar lenni, a megfelelő állami intézmények munkájának kiegészítése, megjavítása és felélénkítése céljából fáradhatatlan ateista propagandát és harcot folytasson. Figyelemmel kell kísérni a megfelelő irodalmat minden nyelven, le kell fordítani vagy legalábbis röviden ismertetni kell minden valamennyire is értékes idevágó irodalmi terméket.

Engels már régen tanácsolta a modern proletariátus vezetőinek, hogy fordítsák le a nép közötti tömeges terjesztés céljából a XVIII. század végének harcos ateista irodalmát.[189] Mi ezt eddig szégyenszemre nem tettük meg (ez is egyik bizonyítéka annak, hogy forradalmi korszakban sokkal könnyebb kivívni, mint helyesen felhasználni a hatalmat). Olykor ezt a lanyhaságunkat, tétlenségünket és hozzá nem értésünket mindenféle „magasröptű" okoskodással mentegetik: azt mondják például, hogy a XVIII. század régi ateista irodalma elavult, tudománytalan, naiv stb.

Nincs rosszabb az ilyen áltudományos szofizmáknál, amelyek mögött vagy pedantéria vagy a marxizmus teljes meg nem értése rejtőzik. Természetes, hogy a XVIII. század forradalmárainak ateista műveiben jócskán akadnak tudománytalan és naiv dolgok. De senki sem gátolja a kiadókat abban, hogy lerövidítsék ezeket a műveket és rövid utószóval lássák el őket, s ebben utaljanak arra, hogy a XVIII. század vége óta mennyit haladt az emberiség a vallások tudományos kritikája terén, felsorolják a megfelelő újabb műveket stb. Igen nagy hiba, a legsúlyosabb hiba lenne, amit csak marxista elkövethet, ha azt hinnénk, hogy a sokmilliós néptömegek (különösen a parasztok és kisiparosok tömegei), akiket a modern társadalom egész berendezése sötétségre, tudatlanságra és előítéletekre kárhoztatott, csak a tisztán marxista felvilágosítás egyenes útján emelkedhetnek ki ebből a sötétségből. Ezeknek a tömegeknek a legváltozatosabb ateista propagandaanyagot kell nyújtanunk, az élet legkülönbözőbb területeiről vett tényekkel kell őket megismertetnünk, így is, úgy is meg kell próbálnunk a közelükbe férkőzni, hogy felkeltsük érdeklődésüket, felébresszük őket vallásos álmukból, felrázzuk őket a legkülönbözőbb eszközökkel a legkülönbözőbb oldalról közelítve meg őket stb.

A régi, XVIII. századi ateisták friss, eleven, tehetséges, az uralkodó vallásos világnézetet szellemesen és nyíltan támadó publicisztikája nagyon gyakran ezerszer alkalmasabb arra, hogy az embereket felébressze vallásos álmukból, mint a marxizmusnak az az unalmas, száraz, úgyszólván egyetlen ügyesen megválasztott ténnyel sem illusztrált örökös ismételgetése, ami túlteng irodalmunkban és gyakran (nincs miért titkolnunk) meghamisítja a marxizmust. Marxnak és Engelsnek valamennyi jelentősebb művét lefordították már oroszra. Teljesen alaptalan tehát az az aggály, hogy a régi ateizmust és a régi materializmust mi nem egészítjük ki Marx és Engels helyesbítéseivel. Az a legfontosabb — s éppen erről feledkeznek meg a leggyakrabban a mi állítólag marxista, a valóságban azonban a marxizmust eltorzító kommunistáink —, hogy a még teljesen fejletlen tömegekben a vallási kérdésekkel szemben elfoglalt tudatos álláspontunkkal és tudatos valláskritikánkkal fel tudjuk kelteni az érdeklődést.

Másrészt vegyük szemügyre a modern tudományos valláskritika képviselőit. A művelt burzsoáziának ezek a képviselői a vallási előítéletek sajátmaguk adta cáfolatát majdnem mindig „kiegészítik" olyan okoskodásokkal, amelyek menten elárulják róluk, hogy a burzsoázia eszmei rabszolgái, „a papi maszlag diplomás lakájai".

Két példa. R. J. Vipper professzor kiadott 1918-ban egy könyvecskét „A kereszténység keletkezése" címmel (Moszkva, „Farosz" kiadó). A szerző felsorolja a modern tudomány fontosabb eredményeit, de nemcsak hogy nem harcol az egyháznak mint politikai szervezetnek fegyveréül szolgáló előítéletek és csalások ellen, nemcsak hogy megkerüli ezeket a kérdéseket, hanem kereken kimondja azt a nevetséges és fölöttébb reakciós igényét, hogy ő mindkét „végleten", az idealizmuson is, a materializmuson is felülemelkedik. Nem egyéb ez, mint az uralkodó burzsoáziának, annak a burzsoáziának a kiszolgálása, amely a dolgozókból kipréselt profitból világszerte százmilliókat fordít a vallás támogatására.

Arthur Drews ismert német tudós „A Krisztus-legenda" című könyvében megcáfolja a vallásos előítéleteket és meséket, bebizonyítja, hogy soha semmiféle Krisztus nem létezett, könyve végén azonban hitet tesz a vallás mellett, csak éppen hogy valami felfrissített, kicsiszolt, körmönfont vallást követel, amely szembe tud szállni a „napról napra jobban erősödő naturalista áradattal" (4. német kiadás, 1910. 238. old.). Leplezetlen, tudatos reakciós ez, aki nyíltan segíti a kizsákmányolókat abban, hogy a régi, rothadt vallásos előítéleteket újabb, még ocsmányabb, még aljasabb előítéletekkel helyettesítsék.

Ez nem jelenti azt, hogy Drews könyvét nem kellett lefordítani. Ez azt jelenti, hogy a kommunistáknak és valamennyi következetes materialistának, amikor bizonyos mértékig szövetségben dolgoznak a burzsoázia haladó részével, hajthatatlanul le kell leplezniük ezt a szövetségest, valahányszor reakciós húrokat pendít meg. Ez azt jelenti, hogy a marxizmus és a materializmus elárulása lenne, ha idegenkednénk attól, hogy szövetségre lépjünk a XVIII. század, vagyis egy olyan korszak burzsoáziájának képviselőivel, amelyben a burzsoázia forradalmi volt, mert az uralkodó vallási obskuránsok elleni harcban a Drews-ekkel való „szövetség" ilyen vagy amolyan formában, ilyen vagy amolyan mértékben kötelező ránk nézve.

A „Pod Znamenyem Markszizma" című folyóiratnak, amely a harcos materializmus lapja akar lenni, tág teret kell biztosítania az ateista propagandának, ismertetnie kell az idevágó irodalmat és ki kell küszöbölnie az e téren végzett állami munkánk óriási fogyatékosságait. Különösen fontos azoknak a könyveknek és brosúráknak a felhasználása, amelyek sok konkrét tény és összehasonlítás alapján mutatják meg, hogyan függnek össze a mai burzsoázia osztályérdekei és osztályszervezetei a vallásos intézmények és a vallásos propaganda szervezeteivel.

Rendkívül fontos az az anyag, amely az Észak-amerikai Egyesült Államokra vonatkozik, mivel ott kevésbé szembeötlő a vallás és a tőke hivatalos, kincstári, állami kapcsolata. Annál világosabb lesz számunkra, hogy az úgynevezett „modern demokrácia" (amely előtt olyan esztelenül hajlonganak a mensevikek, a szociálforradalmárok, részben az anarchisták stb.) nem jelent mást, mint hogy szabad azt hirdetni, aminek hirdetése előnyös a burzsoáziának, márpedig a burzsoázia számára a legreakciósabb eszmék, a vallás, a sötétség hirdetése, a kizsákmányolók védelmének hirdetése stb. előnyös.

Reméljük, hogy a folyóirat, amely a harcos materializmus szócsöve akar lenni, az ateista irodalom ismertetése során tájékoztatni fogja olvasóközönségünket arról, hogy ez vagy az a munka az olvasók melyik rétege számára és milyen szempontból hasznos, valamint arra is rá fog mutatni, hogy mi jelent meg nálunk már eddig (megjelentnek csak a tűrhető fordításokat kell számítani, ilyen pedig nem valami sok van) és mit kell még kiadni.

A következetes, de a kommunista párthoz nem tartozó materialistákkal való szövetségen kívül, annak a munkának a szempontjából, melyet a harcos materializmusnak el kell végeznie, nem kevésbé fontos, ha nem még fontosabb, a modern természettudomány azon képviselőivel való szövetség, akik a materializmus felé hajlanak és nem félnek attól, hogy a materializmust védelmezzék és hirdessék azokkal az úgynevezett ,,művelt társadalomban'' uralkodó divatos filozófiai ingadozásokkal szemben, amelyek az idealizmus és a szkepticizmus irányában megnyilvánulnak.

A. Tyimirjazev cikke Einstein relativitás-elméletéről, amelyet a ,,Pod Znamenyem Markszizma'' 1—2. száma közöl, remélni engedi, hogy a folyóirat ezt a második szövetséget is meg tudja majd valósítani. Minél több figyelmet kell fordítani rá. Nem szabad elfelejteni, hogy éppen a modern természettudomány napjainkban végbemenő gyökeres átalakulásából születnek lépten-nyomon reakciós filozófiai iskolák és iskolácskák, irányzatok és irányzatocskák. Ezért a természettudomány legújabb forradalma által felvetett kérdések figyelemmel kísérése, a természetkutatók bevonása a filozófiai folyóiratnak ebbe a munkájába olyan feladat, amelynek megoldása nélkül a harcos materializmus semmiképpen sem lehet sem harcos, sem materializmus. Ha Tyimirjazev a folyóirat első számában kénytelen volt előrebocsátani, hogy Einstein elméletén, bár Tyimirjazev szavai szerint Einstein maga nem folytat aktív harcot a materializmus alapjai ellen, már minden országban kapva-kapott a burzsoá értelmiség óriási tömege, ez nemcsak Einsteinre vonatkozik, hanem — a XIX. század végétől kezdve — a természettudomány nagy átalakítóinak egész sorára, ha ugyan nem a többségükre.

És ahhoz, hogy egy ilyen jelenséggel szemben tudatosan foglalhassunk állást, meg kell értenünk, hogy komoly filozófiai megalapozottság nélkül semmiféle természettudomány, semmiféle materializmus nem állhatja meg a helyét a burzsoá eszmék támadása és a burzsoá világszemlélet visszaállítása ellen folytatott harcban. A természettudósnak, hogy ebben a harcban helytállhasson, s ezt a harcot teljes sikerrel vívhassa meg, modern materialistának, a Marx által képviselt materializmus tudatos hívének, vagyis dialektikus materialistának kell lennie. A „Pod Znamenyem Markszizma" munkatársainak, hogy ezt a célt elérjék, meg kell szervezniük Hegel dialektikájának materialista szempontból való rendszeres tanulmányozását, vagyis annak a dialektikának a tanulmányozását, amelyet Marx mind „Tőké"-jében, mind történelmi és politikai munkáiban gyakorlatilag alkalmazott, s olyan sikeresen alkalmazott, hogy ma, amikor Keleten (Japánban, Indiában, Kínában) új osztályok ébrednek életre és kelnek harcra — vagyis az emberiségnek azok a százmilliói, akik a föld lakosságának többségét alkotják s akiknek történelmi tétlensége és történelmi téli álma mind ez ideig előfeltétele volt a pangásnak és a rothadásnak sok előrehaladott európai államban — az új népek és új osztályok felébredésének minden egyes napja egyre jobban igazolja a marxizmust.

A hegeli dialektika ilyen tanulmányozása, értelmezése és propagandája természetesen rendkívül nehéz, és kétségtelen, hogy az első kísérletek ezen a téren hibákkal fognak járni. De csak az nem követ el hibát, aki semmit sem csinál. Tanulmányoznunk kell, hogyan alkalmazta Marx a materialista módon értelmezett hegeli dialektikát, s erre támaszkodva minden oldalról kidolgozhatjuk és ki is kell dolgoznunk ezt a dialektikát, szemelvényeket kell közölni a folyóiratban Hegel fő műveiből, materialista módon meg kell őket magyarázni, a dialektika marxi alkalmazásának példáival, valamint a dialektikának a gazdasági és politikai viszonyok területéről vett példáival kommentálva őket; a legújabbkori történelem, különösen a legutóbbi imperialista háború és a forradalom hihetetlenül sok példát szolgáltat erre. Véleményem szerint helyes volna, ha a „Pod Znamenyem Markszizma" szerkesztőinek és munkatársainak csoportja mintegy „a hegeli dialektika materialista barátainak társasága" lenne. A modern természetkutatók a materialista módon értelmezett hegeli dialektikában választ fognak találni (ha értenek hozzá, hogy hogyan kell keresni, s ha mi megtanuljuk, hogyan segítsünk nekik ebben) azokra a filozófiai kérdésekre, amelyeket a természettudományban végbemenő forradalom vet fel s melyeken a burzsoá divat intellektuel hódolói „letévednek" — a reakció útjára.

A materializmus nem lehet harcos materializmus, ha nem tűzi ki s nem oldja meg rendszeres munkával ezt a feladatot. Enélkül a materializmus — hogy Scsedrin kifejezésével éljünk — nem annyira a verekedő, mint inkább a megvert szerepét fogja játszani. Enélkül a nagy természetbúvárok — éppoly gyakran, mint eddig — tehetetlenek lesznek filozófiai következtetéseikben és általánosításaikban. A természettudomány ugyanis olyan gyorsan halad, olyan mély forradalmi átalakuláson megy át minden téren, hogy filozófiai következtetések nélkül semmiképpen sem lehet meg.

Befejezésül elmondok egy példát, amely ugyan nem a filozófia, de mindenesetre a társadalmi kérdések területére tartozik, amelyekre a „Pod Znamenyem Markszizma" szintén figyelmet szándékszik fordítani.

Egy példa ez a sok közül arra, hogy az állítólag modern tudomány a valóságban a legdurvább és legförtelmesebb reakciós nézetek hirdetője.

Nemrég beküldték nekem az „Orosz Technikai Társaság" XI. osztálya kiadásában megjelenő „Ekonomiszt" című folyóirat 1922. évi 1. számát. Az a fiatal kommunista, aki ezt a folyóiratot elküldte nekem (valószínűleg nem volt rá ideje, hogy a folyóirat tartalmával megismerkedjék), elkövette azt a vigyázatlanságot, hogy a folyóiratról rendkívül jó véleményt mondott. A valóságban ez a folyóirat — nem tudom, mennyire tudatosan — a modern jobbágytartók lapja, akik természetesen a tudományosság, demokratizmus stb. köntösével takaróznak.

Bizonyos P. A. Szorokin úr ebben a folyóiratban terjedelmes „szociológiai" kutatást közöl „A háború hatásáról" címmel. A tudós cikkben csak úgy hemzsegnek a szerzőnek, valamint nagyszámú külföldi mestereinek és tudóstársainak „szociológiai" műveire való tudós hivatkozások. Lássuk, hogyan fest ez a tudományosság:

A 83. oldalon ezt olvasom:

„Petrográdban most minden 10 000 házasságra 92,2 válás jut. Fantasztikus szám ez, s még hozzá minden 100 felbontott házasság közül 51,1 egy évnél rövidebb ideig tartott, 11% egy hónapnál rövidebb ideig, 22% két hónapnál rövidebb ideig, 41% kettő-hat hónapig tartott, és mindössze 26% tartott hat hónapnál tovább. Ezek a számok azt mutatják, hogy a mai törvényes házasság csak forma, amely lényegében a házasságon kívüli nemi viszonyokat takarja és lehetőséget ad a »szamóca«-kedvelőknek, hogy »törvényesen« elégítsék ki »étvágyukat« . . . " („Ekonomiszt" 1. sz. 83. old.).

Nem kétséges, hogy ez az úr is, no meg az az orosz technikai társaság is, amely ezt a folyóiratot kiadja s abban ilyen elmefuttatásokat közöl, a demokrácia hívének tartja magát és súlyos sértésnek veszi, ha valaki annak nevezi, ami a valóságban, azaz jobbágytartónak, reakciósnak „a papi maszlag diplomás lakájának".
Ha az, akit a kérdés érdekel, akár a legfelületesebben is megismerkedik a burzsoá országoknak a házasságra, a válásra és a házasságon kívül született gyermekekre vonatkozó törvényeivel, valamint az e téren uralkodó tényleges helyzettel, meggyőződhet róla, hogy a mai burzsoá demokrácia még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is ezen a téren a nővel és a házasságon kívül született gyermekekkel szemben éppenséggel feudális elbánást tanúsít.

Ez persze cseppet sem zavarja a mensevikeket, a szociálforradalmárokat, az anarchisták egy részét, valamint a Nyugat valamennyi hasonló pártját abban, hogy tovább kiabálják, hogy így meg úgy demokrácia, meg hogy a bolsevikok megsértették ezt a demokráciát. A valóságban éppen a bolsevik forradalom az egyetlen következetesen demokratikus forradalom olyan kérdések tekintetében, mint a házasság, a válás és a házasságon kívül született gyermekek helyzete. Ezek pedig olyan kérdések, amelyek bármely országban a legközvetlenebbül érintik a lakosság nagyobbik felének érdekeit. A bolsevik forradalom volt az első — noha nagyszámú, magát demokratikusnak nevező polgári forradalom előzte meg —, amely az említett téren erélyes harcot indított mind a reakció és a hűbériség szelleme, mind az uralkodó és birtokos osztályok szokott képmutatása ellen.

Ha Szorokin úrnak 10 000 házasságból 92 válás fantasztikus számnak tűnik, akkor vagy azt kell hinnünk, hogy a szerző valamilyen, az élettől annyira elkerített kolostorban élt és nevelkedett, hogy aligha akad valaki, aki elhiszi, hogy ilyen kolostor egyáltalán létezik, vagy azt, hogy ez a szerző meghamisítja az igazságot a reakció és a burzsoázia érdekében. Bárki, aki valamennyire is ismeri a burzsoá országok társadalmi viszonyait, jól tudja, hogy a tényleges válások (természetesen nem az egyház és a törvény által szentesített válások) tényleges száma mindenütt hasonlíthatatlanul nagyobb. Oroszország ebben a tekintetben csak abban különbözik a többi országtól, hogy törvényei nem szentesítik a képmutatást s a nőnek és gyermekének jogfosztott helyzetét, hanem nyíltan és az államhatalom nevében rendszeres háborút folytatnak minden képmutatás és minden jogfosztottság ellen.

Marxista folyóiratnak az ilyen modern, „művelt'' feudálisok ellen is háborút kell viselnie. Valószínű, hogy nem kis részük még állami pénzt is kap tőlünk és állami szolgálatban oktatja az ifjúságot, noha erre a célra aligha felelnek meg jobban, mint amennyire megrögzött liliomtiprók felelnek meg felügyelőnek zsengekorú gyermekek tanintézeteiben.

Oroszország munkásosztálya ki tudta harcolni a hatalmat, de még nem tanult meg élni vele, mert ha nem így lenne, akkor az ilyesfajta tanárokat és a tudós társaságok hasonló tagjait már régen udvariasan kitessékelte volna a burzsoá „demokrácia'' országaiba. Az ilyen feudálisoknak ott az igazi helyük.

Megtanulja a munkásosztály ezt is, csak legyen kedve a tanuláshoz.

1922. III. 12.

Lenin Művei. 33. köt. 219–229. old.

ELŐSZÓ I. I. SZTYEPANOV „AZ OROSZORSZÁGI SZOVJET FÖDERATÍV SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁG VILLAMOSÍTÁSA A VILÁGGAZDASÁG ÁTMENETI SZAKASZÁVAL KAPCSOLATBAN" C. KÖNYVÉHEZ

Minden kommunistának szívből figyelmébe ajánlom Sztyepanov elvtársnak ezt a munkáját.

A szerző rendkívül sikeresen fejti ki a legnehezebb és legfontosabb kérdéseket. A szerző nagyon helyesen járt el, hogy könyvét nem intellektuelek számára írta (mint ahogy nálunk a burzsoá írók legrosszabb módszereit utánozva a könyveket írni szokás), hanem a dolgozóknak, az igazi néptömegnek, az egyszerű munkásoknak és parasztoknak. A szerző a függelékben irodalomnutatót közöl azok számára, akik magyarázat nélkül nehezen értenék meg Sztyepanov elvtárs fejtegetéseinek egyes helyeit, valamint azok számára, akik meg akarják ismerni a szóban forgó kérdésre vonatkozó legfontosabb orosz és külföldi munkákat. Különösen ki kell emelnem a VI. fejezet elejét, ahol a szerző pompásan kifejti az új gazdasági politika jelentőségét, majd ragyogóan megcáfolja a villamosítással kapcsolatos közkeletű „enyhe" szkepticizmust; e szkepticizmus mögött rendszerint az bújik meg, hogy nem gondolkoznak komolyan ezen a kérdésen (ha ugyan ez a szkepticizmus nem a fehérgárdisták, eszerek és mensevikek általában mindennemű szovjet építéssel szemben táplált ellenséges érzületét leplezi, ami olykor szintén előfordul).

Ha valamire égető szükségünk van az igazi (nem pedig a régi hivatalnokok szokása szerint, tessék-lássék módra végzett) népművelési munkához — akkor éppen az ilyen „iskolai segédkönyvek" azok (minden egyes iskola, feltétlenül minden egyes iskola számára). Ha marxista irodalmáraink ahelyett, hogy az újságokban és folyóiratokban folyó unalmas és üres politikai fecsegésre pazarolnák erejüket, nekiülnének, hogy ugyanilyen segédkönyveket vagy tankönyveket írjanak kivétel nélkül valamennyi társadalmi kérdésről, akkor nem kellene most amiatt szégyenkeznünk, hogy csaknem öt évvel az után, hogy a proletariátus meghódította a politikai hatalmat, *ennek* a proletariátusnak az állami iskoláiban és egyetemein régi burzsoá tudósok ócska burzsoá lim-lomra tanítják (helyesebben rontják vele) az ifjúságot.

A VIII. Szovjetkongresszus rendeletileg kimondta, hogy az OSZFSZK valamennyi — kivétel nélkül valamennyi — tanintézetében kötelező a villamosítási terv oktatása. Ez a rendelet, mint sok más rendelet is, kulturálatlanságunk (a mi kulturálatlanságunk, a bolsevikok kulturálatlansága) folytán papiroson maradt. Most, hogy megjelent Sztyepanov elvtárs igazi „iskolai segédkönyve", el kell érnünk — és el is fogjuk érni! — hogy minden kerületi könyvtárban (majd pedig minden községi könyvtárban is) legyen néhány példány ebből a „segédkönyvből"; hogy Oroszország minden villanytelepén (márpedig több mint 800 villanytelepünk van) ne csak meglegyen ez a könyv, hanem feltétlenül mindenki számára könnyen hozzáférhető népszerű felolvasásokat is rendezzenek a villamosságról, az OSZFSZK villamosításáról és általában a technikáról; hogy minden néptanító minden egyes iskolában elolvassa és elsajátítsa ezt a „segédkönyvet" (hogy ebben segítségükre legyünk, minden kerületben meg kell szervezni a mérnökök és fizikatanárok körét vagy csoportját), és ne csak elolvassa, megértse és ő maga elsajátítsa, hanem egyszerűen és érthetően el is tudja mondani az iskola tanulóinak és általában a parasztifjúságnak.

Amíg ezt elérjük, sokat kell dolgoznunk. Koldusszegény és kulturálatlan emberek vagyunk. Nem baj. Csak legyünk annak tudatában, hogy tanulni kell. Csak legyen kedvünk a tanuláshoz. Csak értsük meg világosan, hogy a munkásnak és a parasztnak most nem azért van szüksége tudásra, hogy a földbirtokosoknak és a tőkéseknek hajtson „hasznot" és profitot, hanem azért, hogy *saját* életén javítson.

Mindez pedig megvan nálunk. És ezért fogunk tanulni és tudni.

1922. III. 18.

Lenin Művei. 33. köt. 237—239. old.

AZ OK(B)P XI. KONGRESSZUSA

A KÖZPONTI BIZOTTSÁG POLITIKAI BESZÁMOLÓJA

1922. MÁRCIUS 27.

(Részletek)

... Világosan láttuk, hogy éppen azért, mert sok éven át olyan sikeresen támadtunk s annyi nagyszerű győzelmet arattunk (mégpedig egy hihetetlenül tönkretett és a szükséges anyagi előfeltételektől megfosztott országban!), ahhoz, hogy ezt az előnyomulást tartóssá tegyük, feltétlenül szükséges volt — éppen azért, mert oly sokat kivívtunk — feltétlenül szükséges volt visszavonulnunk. A rohammal elfoglalt hadállásokat nem tudtuk mind megtartani, másrészt viszont éppen azért, mert rohammal, a munkások és parasztok lelkesedésének szárnyain repülve olyan mérhetetlenül sokat foglaltunk el, csakis ezért volt olyan nagy terünk, hogy igen messzire vonulhattunk vissza, sőt, hogy még most is messzire vonulhatunk vissza, szikrányit sem veszítve a legfontosabb, a legfőbb területen. A visszavonulást nagyjában és egészében eléggé rendezetten hajtottuk végre, bár egyes rémült hangok, melyekhez a „munkásellenzék" is tartozott (és éppen ezzel okozta a legnagyobb kárt!), azt eredményezték, hogy egyes esetekben előfordult kisebb leszakadás, fegyelemsértés, rendbontás a visszavonulás folyamán. Visszavonulás idején a legnagyobb veszély a pánik. Mikor egy egész hadsereg vonul vissza (most átvitt értelemben beszélek), a hangulat nem lehet olyan, mint előnyomulás idején. Ilyenkor már lépten-nyomon találkozunk bizonyos mértékig nyomott hangulattal. Még költők is akadtak nálunk, akik azt írták, hogy, lám, Moszkvában éheznek, fáznak, s míg „azelőtt tiszta volt, szép volt a város — most kereskednek, spekulálnak benne". Egész csomó ilyen költői remekmű van forgalomban nálunk.

Érthető, hogy ez velejár a visszavonulással. S ez óriási veszedelmet rejt magában: egy nagyszerű, győzelmes előnyomulás után hallatlanul nehéz visszavonulni; ilyenkor egészen mások a viszonyok; előnyomulás idején, még ha nem fordítunk is nagy gondot a fegyelemre, mindenki magától tör, repül előre; visszavonulás idején a fegyelemnek is öntudatosabbnak kell lennie, és százszorta nagyobb szükség van rá, mert amikor egy egész hadsereg vonul vissza, nem világos előtte, nem látja, hol fog megállni, csak a visszavonulást látja — ilyenkor néha elég néhány rémült hang, hogy az egész hadsereg futásnak eredjen. Ez roppant veszélyes...

A visszavonulás befejeződött. A kapitalistákkal való együttműködés fő módjait megállapítottuk. Ha elenyészően csekély számban is, van már, ami után igazodjunk.

Ne okoskodjanak, ne töprengjenek az új gazdasági politikán, verseket pedig írjanak a költők, azért költők. De ti, közgazdászok ne bölcselkedjetek a „nep”-ről, hanem növeljétek a vegyes társaságok számát és azt vizsgáljátok, hány olyan kommunista van, aki képes megszervezni a versenyt a kapitalistákkal...

Lenin Művei. 33. köt. 275—276.,
280. old.

FELJEGYZÉS BUHARINNAK

Buharin elvtárs!

Átküldöm Önnek a mai „Pravdá”-t. Minek közölnek olyan butaságokat, mint amilyen Pletnyovnak ez a tudós és divatos kifejezésekkel nagyképűsködő tárcája[190]? Két ostobaságot megjelöltem benne, és több helyen megkérdőjeleztem. A szerzőnek nem a „proletár” tudományt kell tanulnia, hanem egyszerűen tanulnia kell. Hát a „Pravda” szerkesztősége nem magyarázza meg a szerzőnek a hibáit? Hiszen ez a történelmi materializmus *meghamisítása!* Játék a történelmi materializmussal!

Lenin

1922. szeptember 27.
Lenin Művei. 35. köt. 540. old.

A „CLARTÉ” CSOPORTNAK[191]

1922. november 15.

Kedves barátaim!

Felhasználom az alkalmat, hogy szívélyes üdvözletemet küldjem Önöknek. Súlyos beteg voltam és több mint egy év óta nem láthattam csoportjuk egyetlen művét sem. Remélem, hogy szervezetük, az „anciens combattants”* szervezete, fennmaradt, nő és erősödik nemcsak számszerűleg, hanem szellemileg is az imperialista háború elleni harc elmélyítése és kiterjesztése értelmében. Érdemes életünket az imperialista háború elleni harcnak szentelni. Legyenek ebben a harcban kíméletlenek, az imperialista háború védelmében felhozott szofizmákat üldözzék irgalmatlanul.

Szívélyes üdvözlet
Leninjük

Lenin Művei. 33. köt. 434. old.

---

* — a volt frontharcosok. — *Szerk.*

NAPLÓJEGYZETEK

Oroszország írni-olvasni tudó lakosságáról a napokban megjelent munka, amelyet az 1920. évi összeírás adatai alapján állítottak össze („Írni-olvasni tudók Oroszországban", Moszkva 1922. Központi Statisztikai Hivatal, Közoktatási Statisztikai Osztály), nagyon fontos esemény.

Alább közlök ebből a munkából egy táblázatot, amely összehasonlítja 1897 és 1920 Oroszországát az írni-olvasni tudók száma szempontjából:

	1000 férfi közül írni-olvasni tudott		1000 nő közül írni-olvasni tudott		1000 lakos közül írni-olvasni tudott	
	1897	1920	1897	1920	1897	1920
1. Európai Oroszország..	326	422	136	225	229	330
2. Észak-Kaukázus .	241	357	56	215	150	281
3. Nyugat-Szibéria .	170	307	46	134	108	218
Átlagban	318	409	131	244	223	319

Míg mi proletár kultúráról és a proletár kultúrának a burzsoá kultúrához való viszonyáról fecsegtünk, a tények olyan számokat tárnak elénk, amelyek azt mutatják, hogy még a burzsoá kultúra tekintetében is nagyon gyengén állunk. Kiderült, mint ahogy várható is volt, hogy az általános írni-olvasni tudástól még nagyon messze vagyunk, s hogy még az a haladás is túlságosan lassú, amit a cári időkhöz (1897-hez) viszonyítva tettünk. Baljós figyelmeztetés és szemrehányás ez azoknak, akik a „proletár kultúra" fellegei között lebegtek és lebegnek. Láthatjuk ebből, mennyi sürgős hétköznapi munkát kell még elvégeznünk, hogy elérjük egy közönséges nyugat-európai civilizált állam színvonalát. Láthatjuk továbbá belőle, milyen rengeteg munka vár még ránk, hogy proletár vívmányaink talaján valóban elérjünk bizonyos kultúrszínvonalat.

Fontos, hogy ne szorítkozzunk erre a vitathatatlan, de túlságosan elméleti tételre. Negyedévi költségvetésünk küszöbönálló átvizsgálása során gyakorlatilag is hozzá kell fognunk a dologhoz. Elsősorban, természetesen, nem a Közoktatásügyi Népbiztosság kiadásait, hanem más hivatalok kiadásait kell csökkentenünk, hogy a felszabadult összegeket a Közoktatásügyi Népbiztosság szükségleteire fordítsuk. Olyan évben, mint az idei, amikor aránylag tűrhetően el vagyunk látva gabonával, nem szabad fukarkodnunk, hanem fel kell emelnünk a tanítók kenyéradagját.

Az a munka, amely most a közoktatás területén folyik, általában nem nevezhető túlságosan szűk körűnek. Sok minden történik abban az irányban, hogy megmozgassuk a régi tanítókat, bevonjuk őket az új feladatok megoldásába, felkeltsük érdeklődésüket a pedagógiai kérdések új felvetésével, felkeltsük érdeklődésüket olyan kérdések iránt, mint a vallás kérdése.

A legfontosabbal azonban nem foglalkozunk. Nem törődünk vagy korántsem eléggé törődünk azzal, hogy a néptanítót arra a magas szintre emeljük, amely nélkül szó sem lehet semmiféle kultúráról: nem hogy proletár kultúráról, de még burzsoá kultúráról sem. Arról a félázsiai kulturálatlanságról kell beszélnünk, amelyből eddig még nem kászálódtunk ki s komoly erőfeszítések nélkül nem tudunk kikászálódni, noha megvan rá a lehetőségünk, mert sehol nem szomjazzák annyira a néptömegek az igazi kultúrát, mint nálunk; sehol nem vetik fel e kultúra kérdéseit olyan mélyrehatóan és következetesen, mint nálunk; sehol, egyetlen országban sincs az államhatalom a munkásosztály kezében, amelynek zöme teljes tudatában van fogyatékosságainak — nem is a műveltség, hanem mindjárt az írni-olvasni tudás terén; a munkásosztály, kulturális helyzetének megjavítása érdekében, sehol sem kész olyan áldozatokra és sehol nem hoz olyan áldozatokat, mint nálunk.

Még túlságosan keveset, mérhetetlenül keveset teszünk abban az irányban, hogy állami költségvetésünket elsősorban az elemi iskolai oktatás szükségleteinek kielégítése irányába térítsük. Még a Közoktatásügyi Népbiztosságban is lépten-nyomon találkozunk olyan jelenséggel, hogy valamilyen Állami Kiadó mértéktelenül felduzzasztott személyzettel működik, s ugyanakkor egyáltalán nem törődnek azzal, hogy az államnak elsősorban nem a könyvkiadásról, hanem arról kell gondoskodnia, hogy legyen, aki olvas, hogy több olyan ember legyen, aki olvasni tud, hogy a jövendő Oroszországban nagyobb politikai lendületet vehessen a könyvkiadás. A technikai kérdésekre, amilyen a kiadóvállalatok kérdése is — régi rossz szokás szerint — még mindig több időt és erőt fordítunk, mint a nép írni-olvasni tudásának általános jelentőségű politikai kérdésére.

Ha a Szakoktatási Főosztályt nézzük, biztos vagyok abban, hogy ott is sok-sok fölöslegeset találhatunk, amit a hivatali partikularizmus duzzasztott fel, s ami nem a széles körű népoktatás szükségleteit szolgálja. A Szakoktatási Főosztályon korántsem mindent igazol az a jogos óhaj, hogy mindenekelőtt gyári ifjúságunk oktatását emeljék magasabb színvonalra és tereljék gyakorlati irányba. Ha figyelmesen megvizsgáljuk a Szakoktatási Főosztály személyzeti állományát, sok minden fölöslegesen nagynak és fiktívnek bizonyul benne ebből a szempontból, sok olyasmi van benne, amit meg kell szüntetni. Egy proletár-paraszt államban még sokat, nagyon sokat lehet és kell is megtakarítani a nép írni-olvasni tudásának fejlesztésére oly módon, hogy beszüntetünk egyrészt afféle félig-meddig úri szórakozásokat, másrészt olyan intézményeket, amelyek nélkül meglehetünk, még soká ellehetünk és el is kell lennünk a nép írni-olvasni tudásának azon állapota mellett, amelyről a statisztika tanúskodik.

A néptanítót olyan magasra kell emelnünk, amilyen magasan sohasem állt, nem áll és nem is állhat a burzsoá társadalomban. Ez olyan igazság, amely nem szorul bizonyításra. E cél elérése érdekében rendszeres, szakadatlan és kitartó munkát kell végeznünk a tanító szellemi színvonalának emelése, valóban magas hivatására való sokoldalú előkészítése és főleg, főleg és főleg — anyagi helyzetének javítása terén.

Rendszeresen fokozni kell a néptanítók megszervezésére irányuló munkát, hogy a burzsoá rendszer támaszaiból — ezt a szerepet töltik be a tanítók még ma is kivétel nélkül valamennyi kapitalista országban — a szovjet rend támaszaivá tegyük őket, hogy az ő közreműködésükkel elvonjuk a parasztságot a burzsoáziával való szövetségtől és megnyerjük a proletariátussal való szövetség számára.

Röviden megjegyzem, hogy ebből a szempontból különösen nagy szerep vár a rendszeres falujárásra, amely különben már folyik is nálunk, s amelyet tervszerűen fejleszteni kell. Olyan dolgokra, mint ez a falujárás is, nem szabad sajnálni a pénzt, amit lépten-nyomon haszontalanul pazarolunk a csaknem teljesen a régi történelmi korszaktól örökölt államapparátusra.

Amikor 1922 decemberében a szovjetkongresszusi beszédemre készültem, amely egyébként nem hangzott el, anyagot gyűjtöttem a városi munkásoknak a falvak lakossága fölötti patronálásáról. Ezzel kapcsolatban Hodorovszkij elvtárs bocsátott rendelkezésemre némi anyagot, és én ezt a témát most az elvtársak elé terjesztem feldolgozás céljából, ha már nekem nem volt módomban, hogy feldolgozzam és a szovjetkongresszus útján nyilvánosságra hozzam.

A fő politikai kérdés itt a városnak a faluhoz való viszonya — ez a kérdés egész forradalmunk szempontjából döntő jelentőségű. Szemben a burzsoá állammal, amely minden erőfeszítését következetesen arra fordítja, hogy elbutítsa a városi munkásokat, felhasználva erre a célra az állam költségén, a cári pártok és a burzsoá pártok költségén kiadott egész irodalmat, nekünk hatalmunkat arra lehet és kell is felhasználnunk, hogy a városi munkást valóban a kommunista eszméknek a falusi proletariátus közötti hirdetőjévé neveljük.

Azt mondtam, hogy „kommunista eszmék", de sietek ezt rögtön megmagyarázni, mert attól tartok, hogy félreértenek, vagy túlságosan betű szerint értenek. Semmi körülmények között sem szabad ezt úgy érteni, hogy egyszerre tisztára kommunista és szűk értelemben vett kommunista eszméket kell falura vinnünk. Mindaddig, amíg a falun nincs meg a kommunizmus anyagi alapja, ez, mondhatnám, káros, mondhatnám, végzetes lenne a kommunizmusra nézve.

Nem. Azzal kell kezdenünk, hogy megteremtjük az érintkezést a város és a falu között, egyáltalán nem tűzve eleve azt a célt magunk elé, hogy a faluba beplántáljuk a kommunizmust. Ezt a célt most nem érhetjük el. Az ilyen célkitűzés nem időszerű. Ha ilyen célt tűznénk ki, ezzel csak kárt okoznánk az ügynek, ahelyett, hogy használnánk neki.

Ellenben igenis kötelességünk, a hatalmon levő munkásosztály egyik fő feladata, hogy megteremtse az érintkezést a városi munkások és a falu dolgozói között, megteremtse közöttük a baráti viszonynak azt a formáját, amely könnyen megteremthető. Ennek érdekében a gyári munkásokból (a pártszervezeteknek, a szakszervezeteknek és egyéb szervezeteknek) nagyszámú olyan egyesületet kell alakítaniuk, melyek azt a célt tűznék ki maguk elé, hogy rendszeresen segítsék a falut kulturális fejlődésében.

Sikerül-e majd „beosztani'' valamennyi városi sejtet valamennyi falusihoz abból a célból, hogy minden munkássejt, amely a megfelelő faluhoz van „beosztva'', minden alkalommal, minden esetben rendszeresen gondoskodjék társsejtje ilyen vagy amolyan kulturális szükségletének kielégítéséről? Vagy sikerül majd a kapcsolat más formáit megtalálni? Én itt csak a kérdés felvetésére szorítkozom, hogy felhívjam rá az elvtársak figyelmét, hogy utaljak Nyugat-Szibéria tapasztalataira (ezekre Hodorovszkij elvtárs hívta fel a figyelmemet), és hogy egész terjedelmében érzékeltessem ezt az óriási, világtörténelmi jelentőségű kulturális feladatot.

Hivatalos költségvetésünkön, illetve hivatalos kapcsolatainkon kívül úgyszólván semmit sem teszünk a falu érdekében. Igaz, hogy a város és a falu kulturális kapcsolata nálunk magától is elkerülhetetlenül más jelleget ölt. A kapitalizmus idején a város csupa olyasmit adott a falunak, ami azt politikailag, gazdaságilag, erkölcsileg, fizikailag stb. csak züllesztette. Nálunk a város magától is épp az ellenkezőjét kezdi adni a falunak. De mindez éppen magától, ösztönösen megy végbe, s mindezt fokozni lehet (később pedig százszorosan is fokozni lehet) azzal, hogy tudatosságot, tervszerűséget és rendszerességet viszünk bele ebbe a munkába.

Ezen a téren csak akkor kezdünk majd előbbre jutni (akkor viszont bizonyára százszor gyorsabban kezdünk majd haladni), ha ezt a kérdést tanulmányozzuk és különféle munkásegyesületeket alakítunk — mindenképpen ügyelve arra, hogy el ne bürokratizálódjanak —, hogy ezt a kérdést napirendre tűzzék, megtárgyalják és megvalósítsák.

1923. január 2.

Lenin Művei. 33. köt. 461—466. old.

FORRADALMUNKRÓL

(N. SZUHANOV FELJEGYZÉSEIVEL KAPCSOLATBAN)

I

A napokban átlapoztam Szuhanov feljegyzéseit a forradalomról. Különösen szembeötlő, mennyire vaskalaposak egytől egyig kispolgári demokratáink, éppúgy, mint a II. Internacionálé hősei is. Nem is beszélve arról, hogy hihetetlenül gyávák, hogy még legjobbjaik is bátortalanul mentegetőznek, amikor a német mintától való — akár csak legcsekélyebb — eltérésről van szó, nem is beszélve valamennyi kispolgári demokratának erről az egész forradalom folyamán elég világosan megnyilvánult tulajdonságáról, szembeötlő, milyen rabszolgamódra utánozzák a múltat.

Valamennyien marxistáknak nevezik magukat, a marxizmust azonban a végletekig vaskalaposan értelmezik. Azt, ami a döntő a marxizmusban, vagyis a marxizmus forradalmi dialektikáját, egyáltalán nem értették meg. Egyáltalán nem értették meg Marxnak még azt a félreérthetetlen útmutatását sem, hogy forradalmi pillanatokban a lehető legnagyobb rugalmasságra van szükség[192], s még csak észre sem vették Marxnak azt az útmutatását, melyet például leveleiben adott — ha jól emlékszem, 1856-ban —, amikor kifejezte azt a reményét, hogy Németországban a parasztháború, amely forradalmi helyzetet teremthet, egyesülni fog a munkásmozgalommal[193], — még ezt a világos útmutatást is megkerülik és úgy kerülgetik, mint macska a forró kását.

Egész viselkedésükkel elárulják, hogy gyáva reformisták, akik félnek eltávolodni a burzsoáziától és még inkább félnek szakítani vele, s ugyanakkor a legarcátlanabb frázispufogtatással és kérkedéssel takargatják gyávaságukat. De tisztán elméleti szempontból is valamennyiüknél szembeötlő, hogy képtelenek megérteni a marxizmus következő meggondolását: ezek az emberek eddig azt látták, hogy a kapitalizmus és a polgári demokrácia fejlődése Nyugat-Európában bizonyos meghatározott úton haladt, és most sehogy se tudják elképzelni, hogy ez az út — mutatis mutandis* —.csak bizonyos (a világtörténelem általános menete szempontjából teljesen jelentéktelen) módosításokkal szolgálhat mintaképül.

Először: az első imperialista világháborúval kapcsolatos forradalom. Ebben a forradalomban új vonásoknak vagy éppen a háborútól függően módosult vonásoknak kellett felszínre kerülniük, mert ilyen háború ilyen körülmények között még sohasem volt a világon. Mind ez ideig azt látjuk, hogy ez után a háború után a leggazdagabb országok burzsoáziája nem képes helyreállítani a „normális" burzsoá viszonyokat, reformistáink pedig, ezek a forradalmár szerepében tetszelgő kispolgárok, a normális burzsoá viszonyokat tartották és tartják a végső határnak (a netovábbnak), s ezt a „normát" a végletekig sablonosan és szűkkeblűen értelmezik.

Másodszor: teljesen távol áll tőlük minden olyan gondolat, hogy bár a fejlődés az egész világtörténelemben általános törvényszerűség, ez egyáltalán nem zárja ki, sőt, feltételezi a fejlődés egyes olyan szakaszait, amelyekben sajátszerű e fejlődés formája vagy rendje. Még csak eszükbe sem jut például az, hogy Oroszország, amely egyfelől civilizált országokkal, másfelől olyan keleti, nem európai országokkal határos, amelyeket ez a háború vont be először véglegesen a civilizáció körébe, éppen ennélfogva bizonyos sajátszerűségeket mutathatott fel és kellett, hogy felmutasson, amelyek természetesen a világfejlődés általános vonalán maradnak, de mégis megkülönböztetik Oroszország forradalmát a nyugat-európai országok minden előző forradalmától és néhány részleges új vonást visznek a forradalomba a keleti országokra való átterjedés során.

---

* — a megfelelő változtatásokkal. — *Szerk.*

A végletekig sablonos például az az érvelésük, amelyet a nyugat-európai szociáldemokrácia fejlődése idején szóról szóra bemagoltak, és amely abban áll, hogy nem értünk meg a szocializmusra, hogy a szocializmusnak nálunk — ahogy a közülük való „tudós'' urak mondani szokták — nincsenek meg az objektív gazdasági előfeltételei. És egyiküknek sem jut eszébe, hogy feltegye magának a kérdést: hát nem történhetett-e meg, hogy egy nép, amely forradalmi helyzetbe került, abba a forradalmi helyzetbe, amely az első imperialista háborúban alakult ki, hogy ez a nép, helyzete kilátástalanságának hatása alatt, olyan harcra szánta el magát, amely legalább némi esélyt nyújtott neki ahhoz, hogy nem egészen szokásos előfeltételeket vívjon ki magának a civilizáció további fejlesztéséhez?

„Oroszország még nem érte el a termelőerők fejlődésének azt a fokát, amelyen lehetséges a szocializmus.'' A II. Internacionálé hősei és köztük természetesen Szuhanov is egyre ezen a tételen rágódnak. Ezen a vitathatatlan tételen kérődznek szüntelen, s azt hiszik, hogy ez a tétel döntő jelentőségű forradalmunk értékelése szempontjából.

No és ha úgy adódott, hogy a helyzet sajátszerűsége belesodorta Oroszországot először is az imperialista világháborúba, amelybe minden valamennyire is befolyásos nyugat-európai ország belekeveredett, és ha a helyzetnek ez a sajátszerűsége Oroszország fejlődése számára a Kelet kezdődő és részben már meg is kezdődött forradalmainak határán olyan viszonyokat teremtett, hogy módunkban volt megvalósítani a „parasztháborúnak'' éppen azt a szövetségét a munkásmozgalommal, amelyről, mint egyik lehetséges perspektíváról, nem kisebb „marxista'' írt, mint Marx, 1856-ban Poroszországot illetően?

És ha úgy adódott, hogy a helyzet teljes kilátástalansága megtízszerezte a munkások és parasztok erejét és ezáltal lehetővé tette számunkra, hogy másképp térjünk át a civilizáció alapfeltételeinek megteremtésére, mint valamennyi többi nyugat-európai államban? Megváltoztatta-e ez a világtörténelem általános fejlődési vonalát? Megváltoztatta-e ez az alapvető osztályok alapvető viszonyát az egyes államokban, amelyek bekapcsolódnak vagy már be is kapcsolódtak a világtörténelem általános menetébe?

Ha a szocializmus megteremtéséhez meghatározott kulturális színvonalra van szükség (bár senki sem tudja megmondani, milyen ez a meghatározott „kulturális színvonal'', mert ez a színvonal különböző mindegyik nyugat-európai államban), akkor miért nem szabad nekünk azzal kezdeni, hogy előbb forradalmi úton kivívjuk e meghatározott színvonal előfeltételeit, s *azután*, már a munkás-paraszt hatalom és a szovjet rend alapján induljunk el utolérni a többi népet?

1923. január 16.

Lenin Művei. 33. köt. 476–479. old.

INKÁBB KEVESEBBET, DE JOBBAN

(Részlet)

Államapparátusunk megjavításának kérdésében a Munkás-Paraszt Felügyeletnek, nézetem szerint, nem szabad a mennyiséget hajhásznia és nem szabad sietnie. Eddig oly kevéssé értünk rá, hogy államapparátusunk minőségével törődjünk és megjavítására gondoljunk, hogy helyénvaló lesz, ha különösen nagy gonddal készülünk fel rá, ha gondoskodunk arról, hogy a Munkás-Paraszt Felügyeletben a mai igényeknek valóban megfelelő minőségű emberanyagot összpontosítsunk, vagyis olyat, amely a legjobb nyugat-európai mintákkal is felveheti a versenyt. Szocialista köztársaság számára ez természetesen túlságosan szerény feltétel. De hát az első öt év bizony alaposan teletömte a fejünket bizalmatlansággal és szkepticizmussal. Önkéntelenül is hajlunk rá, hogy ilyen érzéseket tápláljunk azokkal szemben, akik túlságosan sokat és túlságosan könnyedén szavalnak például a „proletár kultúráról''; kezdetnek elég volna nekünk igazi burzsoá kultúra is, kezdetnek az is jó lenne, ha megszabadulnánk a burzsoá rendszert megelőző kultúrák különösen rothadt típusaitól, vagyis a hivatalnoki vagy feudális stb. kultúrától. Mi sem ártalmasabb kulturális kérdésekben, mint a türelmetlen sietség és a hebehurgyaság. Sok fiatal írónkra és kommunistánkra ráférne, hogy jól emlékezetébe vésse ezt.

Államapparátusunk kérdésében tehát az eddigi tapasztalatok alapján azt a következtetést kell levonnunk, hogy jobb volna kissé lassabban haladnunk.

Államapparátusunk állapota annyira elszomorító — nem akarom azt mondani, hogy visszataszító —, hogy mindenekelőtt alaposan fontolóra kell vennünk, miként küzdjünk fogyatékosságai ellen, szem előtt tartva azt is, hogy ezek a fogyatékosságok a múltban gyökereznek, amelyet felforgattunk ugyan, de még nem küzdöttünk le, s amely még nem tekinthető a messzi múltba vesző, letűnt kultúrkorszaknak. Éppen a kultúra kérdését vetem most fel, mert ezekben a dolgokban csak azt szabad elértnek tekintenünk, ami gyökeret eresztett a kultúrában, a mindennapi életben, ami szokássá vált. Nálunk pedig, mondhatnám, ami jó van társadalmi berendezésünkben, azt nem gondoltuk végig, nem értettük meg, nem éreztük át, csak úgy sebtében ragadtuk meg, nem ellenőriztük, nem próbáltuk ki, tapasztalatilag még nem igazoltuk, nem rögzítettük stb. Forradalmi korszakban és ilyen szédítően gyors fejlődés közepette, amely öt év alatt a cárizmustól a szovjet rendszerbe hozott el minket, természetesen nem is lehetett ez másképp.

Idejében kapjunk észbe. Hasson át bennünket üdvös bizalmatlanság az elhamarkodottan gyors haladással, mindenféle dicsekvéssel stb. szemben, gondolkozzunk azoknak a lépéseknek az ellenőrzésén, amelyeket óránként meghirdetünk, percenként megteszünk, hogy aztán minden másodpercben bebizonyítsuk róluk, hogy nem szilárdak, nem tartósak és érthetetlenek. Mi sem lenne ártalmasabb ilyen dolgokban, mint a sietség. Mi sem lenne ártalmasabb, mint ha abban bizakodnánk, hogy valamit is tudunk, vagy abban, hogy valamennyire is jelentékeny számban megvannak nálunk egy olyan igazán új apparátus felépítésének az elemei, amely csakugyan megérdemli a szocialista, a szovjet stb. elnevezést.

Nem, ilyen apparátus, sőt még csak az elemei is nevetségesen kismértékben vannak meg nálunk, és ne feledjük, hogy nem szabad sajnálnunk az időt megteremtésére és sok, sok, sok évet kell rászánnunk.

Melyek azok az elemek, amelyek megvannak nálunk ennek az apparátusnak a létrehozásához? Ilyen csak kettő van. Először: a munkások, akiket magával ragadott a szocializmusért vívott harc. Ezek az elemek nem elég műveltek. Megvan bennük a jóakarat, hogy létrehozzák a legjobb apparátust. Nem tudják azonban, hogyan kell ezt megcsinálni. Nem tudják megcsinálni. Eddig még nem érték el azt a fejlettségi fokot, azt a kultúrát, amely ehhez szükséges. Ehhez pedig éppen kultúra kell. Itt az ember semmire sem megy erőszakkal vagy nekirohanással, legénykedéssel, eréllyel vagy általában akármilyen kiváló emberi tulajdonsággal. Másodszor: a tudás, a műveltség, az oktatás elemei, amelyek nálunk — a többi államhoz viszonyítva — nevetségesen kismértékben vannak meg.

És itt nem szabad elfelejtenünk, hogy bennünk még túlságosan megvan a hajlandóság arra, hogy ezt a tudást buzgalommal, elhamarkodottsággal stb. pótoljuk (illetve azt képzeljük, hogy azokat ily módon pótolni lehet).

Államapparátusunk megújítása érdekében a következő feladatot kell mindenáron magunk elé tűznünk: először — tanulni, másodszor — tanulni és harmadszor — tanulni, és aztán ügyelni arra, hogy tudásunk ne maradjon holt betű vagy divatos frázis (ami nálunk, minek is tagadnánk, bizony igen gyakran megesik), hogy a tudás valóban a vérünkbe menjen át, hogy teljes mértékben és igazán mindennapi életünk alkotórészévé váljon. Egyszóval, nekünk nem azokkal a követelményekkel kell fellépnünk, amelyekkel a nyugat-európai burzsoázia fellép, hanem olyanokkal, amelyek méltók és illenek egy olyan országhoz, amely azt a feladatot tűzte maga elé, hogy szocialista országgá fejlődjék.

A mondottakból az következik, hogy a Munkás-Paraszt Felügyeletet, mint államapparátusunk megjavításának eszközét, valóban mintaszerű intézménnyé kell tennünk.

Ahhoz, hogy elérhesse a szükséges színvonalat, a következő szabályhoz kell tartanunk magunkat: „kétszer mérj, mielőtt egyszer vágsz".

Ehhez az szükséges, hogy az új népbiztosság megalakításába a legnagyobb óvatossággal, megfontoltsággal és tájékozottsággal bevonjuk társadalmi rendünknek valóban a legjobb elemeit.

Ehhez az szükséges, hogy társadalmi rendünk legjobbjai, mégpedig: először, az élenjáró munkások, másodszor, a valóban felvilágosult elemek, akikért kezeskedni lehet, hogy nem hisznek a puszta szónak és egyetlen szót sem ejtenek ki lelkiismeretükkel ellentétben, ne riadjanak vissza sem attól, hogy bármilyen nehézséget beismerjenek, sem pedig attól, hogy minden eszközzel harcoljanak a komolyan maguk elé tűzött cél eléréséért...

1923. március 2.
Lenin Művei. 33. köt. 488–491. old.

FÜGGELÉK

JEGYZÉK

TOVÁBBI MAGYAR NYELVŰ FORRÁSHELYEKRŐL, AMELYEK LENINNEK A MŰVÉSZETRE ÉS IRODALOMRA VONATKOZÓ RÖVID MEGJEGYZÉSEIT TARTALMAZZÁK

Levél M. I. Uljanovának. 1893 október. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 3. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1895. augusztus 10. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 13. old.

Levél M. I. Uljanovának. 1897. március 10. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 31. old.

Levél M. I. Uljanovának. 1897. október 19. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 72. old.

Levél M. I. Uljanovának. 1897. december 10. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 75. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1898. január 4. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 83. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1898. február 24. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 99—100. old.

N. K. Krupszkaja levele M. A. Uljanovának. 1898. szeptember 27. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 502. old.

N. K. Krupszkaja levele M. I. Uljanovának. 1898. november 11. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 505. old.

Levél A. I. Uljanova-Jelizarovának. 1898. november 22. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 142. old.

N. K. Krupszkaja és V. I. Lenin levele M. A. Uljanovának. 1898. december 20. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 152—153. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1899. február 7. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 173—174. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1899. március 7. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 184. old.

Levél A. N. Potreszovnak. 1899. április 27. Lenin Művei. 34. köt. 1956. 17. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1899. október 17. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 225. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1900. december 26. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 252. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1901. február 9. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 258. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1901. február 20. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 261. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1901. március 2. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 263. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1901. március 4. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 264. old.
Levél M. I. Uljanovának. 1901. május 19. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 267—268. old.
Az agrárkérdés és a „Marx-kritikusok". 1901 június—szeptember. Lenin Összes Művei. 5. köt. 1965. 134—135. old.
Harc az éhezők ellen. Megjelent 1901 októberében. Lenin Összes Művei. 5. köt. 1965. 253—254. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1902. március 24. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 282. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1902. április 2. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 283. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1902. június 7. Lenin Művei. 37. köt. 289. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1902. december 17. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 294—295. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1903. február 4. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 297. old.
Levél A. V. Lunacsarszkijnak. 1905 augusztus vége. Lenin Művei. 34. köt. 1956. 337—338. old.
Levél M. I. Uljanovának. 1908. február 7. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 320. old.
Levél A. I. Uljanova-Jelizarovának. 1908. március 10. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 325. old.
Hogyan látja Marxot a nemzetközi liberalizmus. 1908. március 12. (25). Lenin Művei 13. köt. 1954. 507. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1908 nyara. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 332. old.
Levél A. I. Uljanova-Jelizarovának. 1909. február 6. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 348. old.
N. K. Krupszkaja levele M. A. Uljanovának. 1909. december 20. és 30. között. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 540. old.
Levél M. I. Uljanovának. 1910. január 2. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 386. old.
Levél M. I. Uljanovának. 1910. január 12. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 389. old.
Levél M. A. Uljanovának. 1910. augusztus 1. Lenin Művei. 37. köt. 403. old.
Sajnálkozás és szégyenkezés. 1911. május 7. Lenin Művei. 17. köt. 1955. 177—180. old.

N. K. Krupszkaja levele A. I. Uljanova-Jelizarovának. 1912. március 9. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 544. old.

Levél A. I. Uljanova-Jelizarovának. 1912 őszén. Lenin Művei. 37. köt. 420. old.

Levél M. I. Uljanovának. 1913. november 13. vagy 14. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 440. old.

N. K. Krupszkaja levele M. A. Uljanovának. 1913. december 26. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 442—443. old.

Levél M. A. Uljanovának. 1914. február 16. Lenin Művei. 37. köt. 1959. 448. old.

Levél Inessza Armandnak. 1915. január 17. Lenin Művei. 35. köt. 1956. 158—159. old.

Füzetek az imperializmusról. A szociálpatrióták érvei. 1915 június előtt. Lenin Művei. 39. köt. 1964. 267—268. old.

Az angol pacifizmus és az angol idegenkedés az elmélettől. 1915 június. Lenin Művei. 21. köt. 1951. 261—264. old.

Távirat Henri Guilbeaux-nak. 1917. április 6. Lenin Művei. 36. köt. 1958. 439. old.

Feljegyzés A. Sz. Jenukidzének, L. B. Kamenyevnek és J. D. Sztaszovának. 1919. november 12. Lenin Művei. 36. köt. 1958. 529. old.

Megjegyzések (Suljatyikov: „A kapitalizmus igazolása…" c. könyvében). 1908. Lenin Művei. 38. köt. 1961. 482—499. old.

Megjegyzések (Plehanov: „N. G. Csernisevszkij" c. könyvében). 1910 vége vagy 1911 eleje. Lenin Művei. 38. köt. 1961. 513—514., 529—530., 533—534., 546—549. old.

A MAGYAR NYELVEN MEGJELENT VISSZAEMLÉKEZÉSEK JEGYZÉKE, AMELYEK LENINNEK A MŰVÉSZETHEZ ÉS IRODALOMHOZ VALÓ VISZONYÁT DOKUMENTÁLJÁK

A. I. Uljanova-Jelizarova: „Visszaemlékezések Iljicsre”. A mi Vologyánk. Kossuth 1957. 77–78. old.

D. I. Uljanov: „A zene szeretete”. A mi Vologyánk. Kossuth 1957. 121–123. old.

N. K. Krupszkaja: Visszaemlékezések Leninre. Kossuth 1959. 30., 34–35., 36–37., 66., 85–86., 97–98., 104., 161., 171–173., 189–191., 216., 248–249., 286., 291–292., 437., 449–450., 455., 471., 474–475. old.

Milyen szépirodalmi művek tetszettek Iljicsnek? A mi Vologyánk. Kossuth 1957. 198–204. old.

N. K. Krupszkaja Lenin és Csernisevszkij viszonyáról. Lenin az irodalomról. Szikra 1951. 208–213. old.

N. K. Krupszkaja Lenin és Gorkij viszonyáról. Lenin az irodalomról. Szikra 1951. 214–216. old.

N. K. Krupszkaja levele A. M. Gorkijnak. 1924. január 28. Lenin–Gorkij: Levelek, visszaemlékezések. Európa 1959. 208. old.

A. M. Gorkij levele N. K. Krupszkajának. 1929. március 11. Lenin–Gorkij: Levelek, visszaemlékezések. Európa 1959. 290. old.

A. M. Gorkij levele N. K. Krupszkajának. 1930. május 16. Lenin–Gorkij: Levelek, visszaemlékezések. Európa 1959. 293–295. old.

N. K. Krupszkaja levele A. M. Gorkijnak. 1930. május 25. Lenin–Gorkij: Levelek, visszaemlékezések. Európa 1959. 209–210. old.

Gorkij: V. I. Lenin. Gorkij Művei. 1924–1936. Európa. 1963. 9–10, 19–20., 45–46., 51–52. old.

C. Sz. Zelikszon-Bobrovszkaja: Feledhetetlen találkozások. Leninről. Régi bolsevikok visszaemlékezései. Szikra 1955. 77–78. old.

Clara Zetkin: Visszaemlékezések Leninre. Kossuth 1957. 15–23. old.

A. V. Lunacsarszkij: Lenin és a művészet. Lenin az irodalomról. Szikra 1951. 230–236. old.

JEGYZETEK

[1] *„Russzkoje Bogatsztvo”* („Orosz Gazdagság”) — havi folyóirat, 1876-tól 1918 közepéig jelent meg Péterváıott; a kilencvenes évek elejétől a liberális narodnyikok folyóirata volt, Sz. N. Krivenko és N. K. Mihajlovszkij szerkesztette. A cári kormánnyal való kibékülést hirdette és ádáz harcot folytatott a marxizmus és a forradalmi marxisták ellen. Irodalmi rovatában olyan haladó írók művei láttak napvilágot, mint V. V. Vereszajev, V. M. Garsin, A. M. Gorkij, V. G. Korolenko, A. I. Kuprin, D. N. Mamin-Szibirjak, G. I. Uszpenszkij és mások. — 7. old.

[2] G. I. Uszpenszkij „Kiegyenlítés” c. cikke folytatása és befejezése az „Öregek” c. elbeszélésnek, amely a „Russzkaja Miszl” („Orosz Gondolat”) 1881. évi 11. számában jelent meg. — 7. old.

[3] *„Russzkaja Miszl”* („Orosz Gondolat”) — havonta megjelenő liberális narodnyik folyóirat; Moszkvában jelent meg 1880-tól. A kilencvenes években, a marxistáknak a liberális narodnyikok ellen folytatott polémiája idején a folyóirat szerkesztősége néha marxisták cikkeinek is helyet adott. Szépirodalmi rovatában haladó írók — A. M. Gorkij, V. G. Korolenko, D. N. Mamin-Szibirjak, G. I. Uszpenszkij, A. P. Csehov és mások — írásait közölte. — 7. old.

[4] *Goethe:* Zahme Xenien (Szelíd Xéniák). VI. rész. — 8. old.

[5] *„Nyegyelja”* („A Hét”) — liberális narodnyik politikai és irodalmi újság; Pétervárott jelent meg 1866-tól 1901-ig. A lap helytelenítette az önkényuralom elleni harcot, és az ún. „kis ügyek” elméletét hirdette, vagyis arra buzdította az értelmiséget, hogy szakítson a forradalmi harccal és foglalkozzék „kultúrmunkával”. — 9. old.

[6] *„Novoje Vremja”* („Új Kor”) — napilap, Pétervárott jelent meg 1868-tól 1917-ig; a lap több kiadó kezében volt és többször változtatta politikai irányát. Eleinte mérsékelt liberális, majd 1876 után a nemesi és hivatalnoki körök sajtószerve, 1905-től a feketeszázasok lapja. Lenin a „Novoje Vremjá”-t a megvesztegethető sajtó kirívó példájaként emlegette. — 9. old.

[7] *„Szocial-Demokrat”* („A Szociáldemokrata”) — irodalmi és politikai szemle; a „Munka Felszabadítása” csoport adta ki 1890—1892-ben külföldön (London—Genf). Nagy szerepet játszott Oroszországban a

marxizmus eszméinek terjesztésében. Mindössze négy száma jelent meg. A „Szocial-Demokrat" munkatársai G. V. Plehanov, P. B. Akszelrod, V. I. Zaszulics voltak. — 12. old.

[8] *Porosz Regierungsrat* (államtanácsos) — A. Haxthausen báró német közgazdász, aki a XIX. század negyvenes éveiben bejárta Oroszországot. Könyvében részletesen leírta az orosz paraszti földközösséget. Égig magasztalta Miklós cár Oroszországát, s Nyugat-Európával szemben abban látta fölényét, hogy itt nincs meg „a proletariátus kelevénye". Marx és Engels rámutatott Haxthausen következtetéseinek reakciósságára. — 16. old.

[9] Szkalgyinról, a mérsékelt konzervatívról szól így Engels „Soziales aus Russland" („Az oroszországi társadalmi viszonyokról") c. cikkében (lásd *Marx—Engels:* Válogatott Művek. II. köt. Budapest 1963. 39. old.). — 21. old.

[10] Lenin itt Csernisevszkijre utal, akinek nevét e cenzúrázott kiadványban nem említhette. (Lásd Leninnek Potreszovhoz intézett 1899. I. 26-i levelét ebben a kötetben, 23. old.) — 21. old.

[11] „Tanítványoknak" nevezték a cenzúrázott sajtóban a marxistákat. — 22. old.

[12] *„Moszkovszkije Vedomosztyi"* („Moszkvai Közlöny") — 1756-ban megindított napilap; a XIX. század hatvanas éveitől kezdve a legreakciósabb monarchista érzelmű földbirtokosság és papság nézeteit képviselte, 1905 után pedig a feketeszázasok legfőbb szócsöve lett. — 24. old.

[13] *„A zemsztvo üldözői és a liberalizmus Hannibáljai"* c. cikket Lenin azzal kapcsolatban írta, hogy 1901-ben a „Zarja" c. marxista tudományos politikai folyóirat Stuttgartban megjelentette R. N. Sz. (P. B. Sztruve) előszavával és jegyzeteivel Sz. J. Witte cári pénzügyminiszter „Bizalmas emlékirat"-át, amelynek anyaga kitűnően leleplezi a cári kormánynak a zemsztvóval kapcsolatos politikáját. — 28. old.

[14] *„Ifjú Oroszország"* — kiáltvány, amelyet 1862 májusában adott ki P. G. Zaicsnyevszkij moszkvai forradalmi diákköre. A kiáltvány harcra mozgósított a monarchia ellen, és kitűzte a területek önkéntes föderatív szövetségén alapuló „szociális-demokratikus orosz köztársaság" megalakításának jelszavát. — 28. old.

[15] *„Kolokol"* („Harang") — politikai folyóirat, „Vivos voco!" („Az élőket hívom!") jeligével jelent meg A. I. Herzen és N. P. Ogarjov kiadásában 1857-től 1865-ig Londonban, majd 1867-ig Genfben havonta egyszer, néha kétszer. 1868-ban francia nyelven jelentették meg, s az egyes számokhoz orosz nyelvű mellékletet csatoltak. — 29. old.

[16] *„Szovremennyik"* („Kortárs") — tudományos politikai és irodalmi folyóirat, amelyet Puskin alapított 1836-ban; Pétervárott jelent meg 1866-ig; közben 1847-től 1862-ig N. A. Nyekraszov és I. I. Panajev szerkesztette. Munkatársai voltak V. G. Belinszkij, N. G. Csernisevszkij, N. A. Dobroljubov, N. V. Selgunov, M. J. Szaltikov-Scsedrin és mások. 1866-ban a cári kormány betiltotta. — 29. old.

[17] „*Russzkoje Szlovo*” („Orosz Szó”) — irodalmi-politikai havi folyóirat; Pétervárott jelent meg 1859-től 1866-ig, amikor a cári kormány betiltotta. Munkatársai voltak: D. I. Piszarev, N. V. Selgunov és mások. Korának egyik leghaladóbb sajtóterméke volt. — 29. old.

[18] „*Gyeny*” („A Nap”) — szlavofil irányzatú hetilap. I. Sz. Akszakov adta ki Moszkvában 1861-től 1865-ig. — 29. old.

[19] „*Irodalmi Alap*” (a Rászoruló Írók és Tudósok, valamint Családjaik Segélyezésére) — legális társadalmi egyesület, amely N. G. Csernisevszkij részvételével alakult Pétervárott 1859-ben. Szervezői a rászoruló írók és tudósok segélyezésének ürügyén próbálták tömöríteni az értelmiség haladó, forradalmi beállítottságú részét. 1862 áprilisában kísérletet tettek egy legális diákszervezet alapítására is: létrehozták a „Szegény Diákokat Segélyező Osztály”-t, melynek élén diákbizottság állt, s a bizottság tagjainak zöme kapcsolatot tartott fenn a „Zemlja i Volja” („Föld és Szabadság”) nevű illegális forradalmi szervezettel. 1862 júniusában a kormány betiltotta az „Osztály” működését. — 29. old.

[20] *Sakk-klub* — N. G. Csernisevszkij és legközelebbi barátai kezdeményezésére alakult Pétervárott 1862 januárjában. A klub vezetői közt volt N. A. Nyekraszov, A. A. és N. A. Szerno-Szolovjovics, V. Sz. és N. Sz. Kurocskin, P. L. Lavrov, G. Z. Jeliszejev, N. G. Pomjalovszkij stb. A „Zemlja i Volja” illegális forradalmi szervezet tagjai is csatlakoztak a klubhoz. A Sakk-klub ténylegesen írók klubja volt, a pétervári haladó, forradalmár értelmiség politikai és társadalmi életének központja. 1862 júniusában a cári kormány betiltotta működését. — 29. old.

[21] „Rendelet a jobbágyság alól felszabadított parasztokról”, melyet II. Sándor 1861. február 19-én írt alá a jobbágyság eltörlését bejelentő Manifesztummal együtt.

A „jobbágyfelszabadítást” a cári kormány a földesurak érdekében hajtotta végre. A reformot az ország gazdasági fejlődése és a hűbéri kizsákmányolás ellen küzdő parasztmozgalmak fenyegető erősödése tette szükségessé.

Összesen 22,5 millió parasztot „szabadítottak fel”, ám az addig a parasztok által használt földeket a földesurak tulajdonává nyilvánították; a parasztok csak a törvényben megállapított norma szerint és megváltás ellenében kaphattak belőlük. — 29. old.

[22] A pétervári helyőrség csapatai egy részének 1825. december 14-i felkeléséről van szó, amelyet nemesi forradalmárok vezettek.

A felkelést még aznap estére elfojtották, s a cári kormány kegyetlenül megtorolta a kísérletet. Vezetőit — Rilejevet, Pesztyelt, Besztizsev-Rjumint stb. — felakasztották, több mint száz embert Szibériába küldtek kényszermunkára, illetve száműzetésbe, mintegy kétszáz közkatonát vesszőfutásra ítéltek. — 30. old.

[23] A „*Velikorussz*” („Nagyorosz”) aláírással megjelent kiáltványok, amelyeket 1861 nyarán és őszén terjesztettek, a parasztok megváltás nélküli felszabadítását és demokratikus szabadságjogokat követeltek. A kiáltványok szerzőinek kilétét nem sikerült megállapítani. — 32. old.

[24] „*Szvoboda*” („Szabadság”) — folyóirat, melyet 1901—1902-ben adott ki Svájcban egy magát „forradalmi szocialista csoportnak” nevező csoportosulás.

Az említett csoportosulás azok közé tartozott, amelyeknek nem voltak határozott eszméik, sem programjuk, sem valódi szervezetük, sem tömegbázisuk. Az ökonomizmus és a terror eszméjét hirdette, Oroszországban az Iszkra-ellenes csoportokat támogatta. — 34. old.

[25] Az 1905-ös októberi általános politikai sztrájkról van szó, amelynek hatására a cár 1905. október 17-én kiáltványban „megajándékozta” a népet a polgári szabadságjogokkal. A bolsevikok a sajtószabadságot arra használták fel, hogy legalizálják lapjaik megjelentetését. 1905 végén, a decemberi fegyveres felkelés elfojtása után az önkényuralom kíméletlenül űzőbe vette mind a munkássajtót, mind a munkás-szervezeteket. — 42. old.

[26] „*Izvesztyija Szovjeta Rabocsih Deputatov*” („A Munkásküldöttek Szovjetjének Közlönye”) — a munkásküldöttek Pétervári Szovjetjének lapja, amely 1905. október 17-től (30-tól) december 14- (25)-ig jelent meg. Számait a burzsoá lapok nyomdáiban nyomtatták ki a munkások. Összesen tíz száma jelent meg, a tizenegyediket nyomás közben elkobozta a rendőrség. — 42. old.

[27] „*Proletarij*” („A Proletár”) — illegális bolsevik napilap, az OSZDMP Központi Lapja, amely a párt III. kongresszusának határozatára jelent meg Genfben 1905. május 14- (27)-től november 12- (25)-ig; V. I. Lenin volt a szerkesztője. Összesen 26 száma látott napvilágot (a két utolsót Lenin hazatérése miatt V. V. Vorovszkij szerkesztette). A szerkesztés munkájában állandó munkatársként vett részt A. V. Lunacsarszkij és M. Sz. Olminszkij. — 43. old.

[28] Lenin Szkitalec („a Vándor”) „Körös-körül csönd lett” című versét idézi. — 54. old.

[29] Lenin Gorkij „A viharmadár dala” című versét idézi. — 55. old.

[30] „*Credo*” („Hitvallás”) — az ökonomisták csoportjának (N. Sz. Prokopovics, J. D. Kuszkova és mások) kiáltványa, amellyel szemben V. I. Lenin 1899-ben közzétette „Az oroszországi szociáldemokraták tiltakozásá”-t. — 56. old.

[31] Lenin N. Scsedrin „Külföldön” c. jegyzeteire céloz, amelyek az „Otyecsesztvennije Zapiszki” („Honi Jegyzetek”) 1881 januári kötetében jelentek meg. — 57. old.

[32] A parasztok és a földesurak önkéntes megegyezéséről N. G. Csernisevszkij „Prológus” c. regényében írt. — 58. old.

[33] „*Russzkije Vedomosztyi*” („Orosz Közlöny”) — napilap; Moszkvában adták ki 1863-tól a moszkvai egyetem liberális professzorai és zemsztvo-képviselők; a liberális földbirtokosok és a burzsoázia érdekeit képviselte. 1905 után a jobboldali kadetok lapja lett. — 60. old.

[34] „*Tovariscs*” — burzsoá napilap, amely 1906 márciusától 1908 januárjáig jelent meg Pétervárott; hivatalosan egyetlen párthoz sem tarto-

zott, valójában azonban a baloldali kadetok szócsöve volt. Mensevikek is közreműködtek benne. — 60. old.

35 Lenin Goethe „Szelíd Xéniái"-ból idéz. — 68. old.

36 Az OSZDMP Központi Bizottságának 1907. július 16 (29)-i határozata értelmében Lenint küldték ki a stuttgarti nemzetközi szocialista kongresszusra (1907 augusztus). A. M. Gorkij a stuttgarti kongresszuson nem volt jelen. — 69. old.

37 M. F. Andrejeva — a moszkvai Művész Színház művésznője, 1904-től a bolsevik párt tagja; Gorkij felesége. — 69. old.

38 Lenin munkáinak „12 év" címmel kiadott gyűjteménye első kötetéről van szó. A kötet 1907 novemberében jelent meg (borítólapján 1908 van feltűntetve) Pétervárott. Lenin előszavát a gyűjteményhez lásd *Művei* 13. köt. 1954. 87—107. old. — 71. old.

39 A „Proletarij" Oroszországba szállítását A. M. Gorkij és M. F. Andrejeva révén 1908 első hónapjaiban szervezték meg, de a szállítás a rendőri hajsza következtében néha megszakadt. 1908 májusában A. M. Gorkij megírta Mormari szocialista képviselőnek, az „Avanti!" szerkesztőjének, hogy Genovában elkoboztak két csomag „Proletarij"-t, és kérte, tisztázza ezt a „furcsa félreértést". A. M. Gorkij levele május 18-án jelent meg az „Avanti!"-ban, és 20 nappal később ugyanez az újság közölte, hogy a „Proletarij"-t feloldották a zár alól. — 74. old.

40 *M. A. Uljanova* (1835—1916) — Lenin anyja. — 75. old.

41 „*Novaja Zsizny*" („Új Élet") — napilap; Pétervárott jelent meg 1905. október 27 (november 9)-től december 3 (16)-ig. Megérkezése után V. I. Lenin közvetlenül irányította a lapot, amely valójában az OSZDMP központi sajtószerve volt. Közvetlen munkatársai V. V. Vorovszkij, M. Sz. Olminszkij, A. V. Lunacsarszkij voltak; sűrűn közreműködött benne A. M. Gorkij is, aki anyagilag is komolyan támogatta. Példányszáma elérte a 80 000-et.

A lap 27 számából a rendőrség 15-öt elkobzott és megsemmisített; a 27. szám megjelenése után a kormány betiltotta, s az utolsó, 28. száma illegálisan jelent meg. — 77. old.

42 A. M. Gorkij 1908 elején befejezte „Gyónás" c. művét; Lenin nem ismerte ennek a könyvnek a tartalmát. — 77. old.

43 A. M. Gorkij tervezett sajtónyilatkozatáról van szó, amelyet N. A. Szemasko genfi letartóztatásával kapcsolatban akart tenni. — 78. old.

44 „A cinizmusról" c. cikkét Gorkij a „Documents du progrès" („A haladás dokumentumai") c. francia folyóirat részére írta; először az „Irodalmi hanyatlás" c. cikkgyűjteményben jelent meg Pétervárott 1908 januárjában, majd az említett francia folyóirat márciusi számában. A cikk hibás, istenépítő jellegű téziseket tartalmaz. — 78. old.

45 Lenint a „Proletarij" kiadásával kapcsolatos munka kötötte le, melyet 1907 végén Finnországból áttettek Genfbe. — 78. old.

[46] *Kvakala* — a finnországi Kuokkala tréfás neve. Itt élt Lenin 1907 májusától novemberéig. — 79. old.

[47] Lenin arra utal, hogy E. Ferri, az Olasz Szocialista Párt akkori centrista többségének vezére lemondott a párt központi lapja, az „Avanti!" szerkesztői tisztségéről. — 83. old.

[48] Gorkij kezdeményezésére tervbe vették, hogy Lenin találkozik a külföldön tartózkodó A. Bogdanovval és híveivel. A találkozásra 1908 áprilisában került sor, amikor Lenin meglátogatta Gorkijt Capri szigetén. Lenin erről a találkozásról a Capri-szigeti pártiskola hallgatóihoz intézett, 1909. augusztus 30-i levelében ír (lásd *Művei* 15. köt. 1955. 483—484. old.). — 83. old.

[49] „*Golosz Szocial-Demokrata*" („A Szociáldemokrata Hangja") — a likvidátor mensevikek külföldi újságja; 1908 februárjától 1911 decemberéig adták ki, kezdetben Genfben, majd Párizsban. — 85. old.

[50] „*Die Neue Zeit*" („Új Kor") — a német szociáldemokrácia elméleti folyóirata; Stuttgartban adták ki 1883-tól 1923-ig. 1917-ig Kautsky, majd Cunow szerkesztette. 1885—1895-ben Marx és Engels több cikke jelent meg benne, Engels tanácsaival segítette a folyóirat szerkesztőségét és keményen bírálta a marxizmustól való eltéréseit. A kilencvenes évek második felében, Engels halála után a lap opportunista nézetek hirdetőjévé vált, rendszeresen közölte a revizionisták cikkeit; az első világháború alatt a szociálsovinisztákat támogatta. — 85. old.

[51] Lenin „A személyiség széthullása" c. cikkről ír. — 86. old.

[52] „*Zarja*" („Hajnal") — marxista tudományos politikai folyóirat; az „Iszkra" szerkesztősége adta ki 1901—1902-ben Stuttgartban. Összesen négy száma jelent meg. — 86. old.

[53] A. Lunacsarszkij, V. Bazarov, A. Bogdanov, P. Maszlov, A. Finn, V. Suljatyikov, V. Fricse és mások cikkeinek gyűjteményes kiadása „Vázlatok a realista világnézetről" címmel Pétervárott jelent meg 1904-ben. Lenin és Plehanov cikkei nem szerepeltek benne. — 87. old.

[54] *Füzetek* — „Egy egyszerű marxista filozófiai jegyzetei"; Lenin e munkáját, amelyet A. Bogdanov „Empiriomonizmus" c. könyvével polemizálva írt, nem sikerült felkutatni. — 88. old.

[55] Arról a folyóiratról van szó, amelyet A. M. Gorkij szándékozott kiadni; e terv nem valósult meg. — 95. old.

[56] Lenin a „Karl Marx (1818—1883)" c. gyűjteményben megjelent „Marxizmus és revizionizmus" c. cikkére utal, amelyben először bírálta meg nyomtatásban Bogdanov, Bazarov és társaik filozófiáját. — 98. old.

[57] *Z. A. Peskov* — Gorkij fogadott fia. — 102. old.

[58] *Viktor* — V. K. Taratuta, bolsevik, részt vett az 1905—1907-es forradalomban.

Natalja Bogdanovna — A. Bogdanov felesége. — 102. old.

[59] *„Recs”* („Szó”) — a kadet párt napilapja. — 103. old.

[60] *Balalajkin* — Szaltikov-Scsedrin „Modern idillek” c. művének egyik alakja: kalandor, üresfejű, hazug ember, aki saját érdekeit mindennél előbbre valónak tartja. — 103. old.

[61] Idézet Nyekraszov „Ki él boldogan Oroszországban” c. elbeszélő költeményéből (ford. Áprily Lajos. 1955.). — 105. old.

[62] *„Narodnaja Volja”* („Népszabadság”) — narodnyik titkos társaság, amely a cári önkényuralom elleni harc céljából alakult 1879-ben. Nem sokkal azután, hogy tagjai merényletet követtek el II. Sándor cár ellen (1881-ben), a cári kormány kegyetlenül szétzúzta a szervezetet. A narodnyikok többsége ezután lemondott a forradalmi harcról, az önkényuralommal való megbékélést kezdte hirdetni, s idővel a zsíros parasztság érdekeinek kifejezőjévé vált. — 107. old.

[63] *„Znanyije”* („Tudás”) — könyvkiadó vállalat; 1898-ban alapították Pétervárott; a kilencszázas évek elejétől gyakorlatilag Gorkij irányította. — 109. old.

[64] Az említett kiegészítés időben megérkezett, s a „Materializmus és empiriokriticizmus” c. kötet végére került (lásd ebben a kötetben, 110—112. old.). — 113. old.

[65] *Mihail* — N. J. Vilonov, bolsevik munkásforradalmár. 1909-ben, miután világossá vált előtte a Capri-szigeti pártiskola frakciós, pártellenes jellege, több társával együtt Párizsba utazott, ahol a bolsevikok központja szervezett számukra tanfolyamot. — 114. old.

[66] *Capri-szigeti iskola* — A. Bogdanov, G. Alekszinszkij és A. Lunacsarszkij szervezte 1909-ben Capri szigetén, A. M. Gorkij segítségével. Lenin nem vállalta, hogy előadásokat tartson az iskolán, mert az az otzovisták és istenépítők frakciós központja volt. Az iskola hallgatóihoz intézett levelében azzal indokolta a visszautasítást, hogy nem akar részt venni egy pártellenes vállalkozásban.

Az iskola kb. négy hónapig működött. 1909 novemberében a hallgatók egy része (N. J. Vilonovval az élükön) szakított A. Bogdanovval; a „Proletarij” szerkesztőségéhez tiltakozó levelet küldtek az előadók pártellenes magatartása miatt, amiért kizárták őket az iskoláról. Ezután Lenin meghívására Párizsba utaztak, ahol a bolsevik központ szervezett számukra tanfolyamot. A Capri szigetén maradt hallgatók előadóikkal együtt 1909 decemberében megalakították a „Vperjod” („Előre”) pártellenes csoportot. — 114. old.

[67] *„Vehi”* („Mérföldkövek”) — kadet gyűjtemény; Moszkvában jelent meg 1909-ben. N. Bergyajev, Sz. Bulgakov, P. Sztruve és mások cikkeit tartalmazta; szerzőik jó része az ellenforradalmi érzelmű liberális burzsoázia soraiból került ki. A „vehisták” meghamisították az orosz értelmiség forradalmi demokrata hagyományait, mocskolták az 1905-ös forradalmat, és köszönetet mondtak a cárnak, amiért „szuronyaival és börtöneivel” megmentette a burzsoáziát „a népharagtól”. — 117. old.

68 Belinszkij levele Gogolhoz — azzal kapcsolatban látott napvilágot, hogy N. V. Gogol közzétette barátaival folytatott levelezését, amelyben megtagadta korábbi, haladó irányú műveit. — 119. old.

69 „*Általános-titkos*" — az általános, egyenlő, közvetlen és titkos választójogon alapuló demokratikus választási rendszer rövidítése. — 123. old.

70 „Gazdagodjatok, uraim, és választókká váltok" — ezeket a szavakat Guizot-nak tulajdonítják, aki a júliusi monarchia idején (1830—1848) állt a francia kormány élén. — 124. old.

71 A „Proletarij" c. bolsevik lapról van szó. — 126. old.

72 *Antropológiai elv* — Feuerbachnak az a tétele, hogy a filozófiai kérdések megoldásánál az embert a természet részének, biológiai lénynek kell tekinteni.

Az antropológiai elv a vallás és az idealizmus ellen irányult. De ha az embert a konkrét történelmi, társadalmi viszonyoktól elszakítva vizsgálják, ez a történelmi fejlődés törvényeinek értelmezésében idealizmusra vezet.

N. G. Csernisevszkij az idealizmus elleni harcában szintén az antropológiai elvből indult ki; külön munkát is szentelt ennek a kérdésnek. — 129. old.

73 Utalás az „Egy publicista jegyzetei" c. írásra (lásd ebben a kötetben, 130—133. old.). — 135. old.

74 „*Nasa Zarja*" („Hajnalunk") — a likvidátor mensevikek legális havi folyóirata; Pétervárott adták ki 1910—1914-ben. A „Nasa Zarja" körül alakult ki a likvidátorok oroszországi központja. — 136. old.

75 *Tria* — a mensevik V. Mgeladze fedőneve. Lenin 1911. január 3-i, Gorkijhoz intézett levelében jellemezte. — 144. old.

76 „*Kupon úr*" — képes kifejezés a tőke és a tőkések megjelölésére a nyolcvanas-kilencvenes évek irodalmában. Elsőnek G. Uszpenszkij használta „Súlyos vétkek" c. karcolataiban. — 147. old.

77 „*Golosz Moszkvi*" („Moszkva Hangja") — oktobrista napilap. — 151. old.

78 „*Rosszija*" („Oroszország") — feketeszázas napilap; 1905—1914-ben jelent meg Pétervárott. 1906-tól a belügyminisztérium hivatalos lapja volt. — 151. old.

79 „*Szovremennyik*" („Kortárs") — (az új) — irodalmi-politikai folyóirat; Pétervárott adták ki 1911—1915-ben. Likvidátor mensevikek, eszerek, népi szocialisták és baloldali liberálisok csoportosultak köré; semmi kapcsolata nem volt a munkástömegekkel. — 153. old.

80 „*Vesztnyik Jevropi*" („Európai Híradó") — Pétervárott 1866 és 1918 között megjelent havi folyóirat. Az orosz liberális burzsoázia nézeteit tükrözte; a kilencvenes évektől kezdve rendszeresen harcolt a marxizmus ellen. — 153. old.

81 „*Szovremennij Mir*" („Korunk Világa") — irodalmi, tudományos és politikai havi folyóirat; Pétervárott adták ki 1906-tól 1918-ig. Munká-

jában számos mensevik vett részt, köztük G. V. Plehanov. A pártigenlő mensevikek plehanovista csoportjával való blokk idején a bolsevikok is írtak a lapba. — 154. old.

[82] *G. A. Lopatyin* (1845—1918) — a „Narodnaja Volja" szervezet tagja; a schlüsselburgi börtönben raboskodott. — 154. old.

[83] *K. R. Kacsorovszkij* — narodnyik, az „Orosz közösség" c. könyv és más, az agrárkérdéssel foglalkozó munkák szerzője. — 154. old.

[84] „*Krasznoje Znamja*" („Vörös Zászló") — polgári politikai és gazdasági folyóirat; Párizsban adták ki 1906-ban. — 154. old.

[85] „*Zvezda*" („Csillag") — legális bolsevik újság; Pétervárott adták ki 1910 decemberétől 1912 áprilisáig (kezdetben hetenként egyszer, később két-háromszor is). 1911 őszéig munkájában részt vettek a pártigenlő mensevikek (plehanovisták) is. A lapot eszmeileg Lenin irányította külföldről. — 169. old.

[86] Lenin véleménye G. V. Plehanov „Egy publicista jegyzetei. Innen és idáig" c. cikkére vonatkozik. — 169. old.

[87] *Ljahov ezredes* — a perzsiai (iráni) nemzeti mozgalmat elfojtó csapatok parancsnoka. — 169. old.

[88] „*Miszl*" („Gondolat") — legális bolsevik filozófiai és közgazdasági havi folyóirat; Moszkvában adták ki 1910—1911-ben; összesen öt száma jelent meg, az utolsót elkobozták. Lenin alapította a likvidátor folyóiratok elleni harc céljából, szerkesztését külföldről irányította. Első négy számában Leninnek hat cikke jelent meg. — 170. old.

[89] *Bolognai iskola* — a „Vperjod" csoport második pártellenes olaszországi iskolája (1910 végén, 1911 elején). — 171. old.

[90] Ez a svájci előadó-körút elmaradt. — 177. old.

[91] Lenin Volginnak, N. G. Csernisevszkij „Prológus" c. regénye hősének szavait idézi. — 179. old.

[92] Lenin Kautsky „Taktische Strömungen in der deutschen Sozialdemokratie" („Taktikai irányzatok a német szociáldemokráciában") c. brosúrájának orosz fordítására gondol, melynek első része a „Miszl" 1911 áprilisi, 5. számában jelent meg; ez szolgált ürügyül a folyóirat betiltására. — 180. old.

[93] Kautsky „Malthusianismus und Sozialismus" („Malthusianizmus és szocializmus") c. cikkéről van szó, amely a „Neue Zeit" 1911. évi 18., 19. és 20. számában jelent meg. — 181. old.

[94] J. M. Sztyeklov „N. G. Csernisevszkij élete és műve (1828—1889)" c. művéről van szó; megjelent 1909-ben. — 181. old.

[95] „Vásáron" valószínűleg az OSZDMP KB tagjainak Párizsban 1911. május 28. és június 4. (június 10. és 17.) közt tartott tanácskozása értendő. — 185. old.

[96] Az 1912. évi prágai pártkonferencia határozatairól van szó. — 188. old.

[97] A „Zvezda" 1911-es és 1912-es évfolyamában A. M. Gorkijnak hét meséje jelent meg az „Olaszországi mesék" c. sorozatból. — 188. old.

[98] Lenin A. I. Herzen „Vég és kezdet" c. művét idézi. — 191. old.

[99] Lenin az „Egy régi társamhoz" c. leveleket idézi — 193. old.

[100] *„Poljarnaja Zvezda"* („Sarkcsillag") — irodalmi és politikai gyűjtemény; első három kötetét Herzen adta ki, a későbbieket N. P. Ogarjovval közösen Londonban, a Szabad Orosz Nyomdában az 1855—1862-es években; utolsó kötete Genfben jelent meg 1868-ban. — 194. old.

[101] *„Pravda"* („Igazság") — Pétervárott megjelenő legális bolsevik napilap, melyet a pétervári munkások kezdeményezésére 1912 áprilisában hoztak létre, s naponta átlag 40 000 példányban terjesztettek.

Lenin külföldről irányította a „Pravdá"-t; csaknem mindennap írt cikket számára, utasításokat adott a szerkesztőségnek és a lap köré gyűjtötte a párt legjobb irodalmi erőit.

A „Pravdá"-t a rendőrség állandóan üldözte, nyolcszor tiltotta be, de más elnevezéssel mindig újra megjelent. 1914. július 8-án végképp betiltották, és csak a februári forradalom után adhatták ki ismét. Ettől kezdve a „Pravda" mint az OSZDMP központi lapja jelent meg. Lenin április 5-én (18-án) külföldről visszatérve a szerkesztőség tagja lett. Az Ideiglenes Kormány is üldözte a „Pravdá"-t, s így ismét másmás néven jelent meg. Október 27 (november 9)-től megint felvette eredeti nevét, és azóta így jelenik meg. — 200. old.

[102] *„Nyevszkaja Zvezda"* („Névai Csillag") — legális bolsevik újság 1912 február—októberében. — 201. old.

[103] *„Zaproszi Zsiznyi"* („Életünk kérdései") — hetilap; Pétervárott adták ki 1909—1912-ben, munkatársai kadetok, népi szocialisták és likvidátor mensevikek voltak. Itt jelent meg Gorkij „Távolból" c. cikksorozatának nagyobbik része 1912-ben. — 202. old.

[104] M. Sz. Olminszkij „Művelt emberek és tisztátalan lelkiismeret" c. cikkéről van szó. — 205. old.

[105] Idézet Nyekraszov „Ki él boldogan Oroszországban?" c. elbeszélő költeményéből.

Az alább idézett négy sor ugyancsak Nyekraszovnak „Egy ismeretlen barátomnak, aki elküldte nekem »Az nem lehet« című költeményét" c. verséből való. — 207. old.

[106] Az „alkalmazkodás az aljassághoz" szavakat Lenin Szaltikov-Scsedrin „A liberális" c. szatirikus meséjéből idézi. — 209. old.

[107] Lenin „Egy kis tájékoztatás" c. cikkére utal, amely 1912. augusztus 8-án jelent meg (lásd *Művei* 18. köt. 247—248. old.). — 209. old.

[108] *„Russzkij Vesztnyik"* („Orosz Híradó") — politikai és irodalmi folyóirat az 1856—1906-os évekből; szerkesztője kezdetben M. N. Katkov volt. Irányzatát tekintve eleinte liberális, majd a hatvanas évektől kezdve a feudális reakció szócsöve. — 211. old.

[109] Lásd *Lenin* Művei. 15. köt. 270—282. old. — 212. old.

[110] *H. Z. Tagjiev* — bakui olajkirály. 1912-ben egyik alkalmazottjának embertelen megkínzása miatt két és fél évi büntetőszázadi szolgálatra ítélték. — 216. old.

[111] „*Lucs*" („Fénysugár") — legális likvidátor mensevik napilap; Pétervárott adták ki 1912—1913-ban; Lenin szavai szerint „gazdag burzsoá barátaik pénzén". — 219. old.

[112] „*Gyeny*" („A Nap") — (az új) liberális burzsoá irányzatú napilap; Pétervárott jelent meg 1912-től kezdve. A likvidátor mensevikek kezdettől fogva írtak bele, 1917 február után pedig teljesen átvették. — 219. old.

[113] „*Krugozor*" („Látókör") — liberális burzsoá irányzatú irodalmi és politikai havi folyóirat; mindössze két száma jelent meg 1913 elején. Munkatársai között A. M. Gorkij neve is szerepel, de Gorkij nem működött közre benne. — 221. old.

[114] A IV. állami dumába az ipari kormányzóságok munkás-kúriái (Pétervár, Vlagyimir, Kosztroma, Harkov, Jekatyerinoszláv és Moszkva) bolsevik munkás-képviselőket választottak: A. J. Badajevet, F. N. Szamojlovot, N. P. Sagovot, M. K. Muranovot, G. I. Petrovszkijt és Malinovszkijt (akit később mint provokátort lelepleztek). — 224. old.

[115] „*Zaveti*" („Intelmek") — eszer irányzatú legális irodalmi és politikai folyóirat Pétervárott, az 1912—1914-es években. — 224. old.

[116] A „Lucs" 78. száma munkatársai között megnevezte a IV. állami duma bolsevik képviselői közül Badajevet, Petrovszkijt, Szamojlovot és Sagovot. Egy hónappal később kiváltak a szerkesztőségből, és a folyóirat 1913. évi 24. számában közzétett levelükben bejelentették, hogy nem értenek egyet likvidátor irányzatával. — 233. old.

[117] Lásd Lenin 1909. december 2-án I. I. Szkvorcov-Sztyepanovhoz intézett levelét (*Művei*. 34. köt. 1956. 417—420. old.). — 235. old.

[118] „*Novaja Szibir*" („Új Szibéria") — liberális irányzatú társadalmi és politikai napilap; Irkutszkban adták ki 1912 decembere és 1913 februárja között. Szerkesztője ténylegesen a likvidátor, N. Rozskov volt. — 235. old.

[119] Lásd *Lenin* Művei. 17. köt. Szikra 1955. 302—313. old. — 235. old.

[120] „*Proszvescsenyije*" („Felvilágosodás") — bolsevik elméleti folyóirat; Pétervárott jelent meg legálisan 1911 decemberétől 1914 júniusáig. Lenin útmutatására létesítették a betiltott moszkvai „Miszl" helyett. Lenin külföldről irányította a „Proszvescsenyijé"-t. — 236. old.

[121] *Dasnakok* — örmény burzsoá nacionalista párt (Dasnakcutjun); a múlt század kilencvenes éveiben alakult, 1918—1920-ban a dasnakok álltak az örmény burzsoá nacionalista kormány élén. — 236. old.

[122] Lenin I. V. Sztálinra utal, aki „A nemzeti kérdés és a szociáldemokrácia" c. cikkén dolgozott. — 239. old.

[123] A. M. Gorkij gyanúja, hogy K. P. Pjatnyickij, a „Znanyije" ügyvezető igazgatója nem vezeti tisztességesen a kiadót, alaptalannak bizonyult. — 240. old.

[124] A „manifesztumot" a Romanov uralkodó ház 300 éves fennállása alkalmával tették közzé. — 241. old.

[125] A Capri-szigeti iskoláról van szó, amelyet A. M. Gorkij pénzén és közreműködésével szerveztek. — 241. old.

[126] *L. N. Sztark* — bolsevik író, a „Proszvescsenyije" munkatársa; 1913-ban Capriban élt. — 258. old.

[127] Nem sikerült megállapítani, hogy Lenin milyen újságról ír. Odesszában 1911-ben megjelent a „Jasznaja Zarja" („Világos Hajnal") c. legális szociáldemokrata lap, amelybe V. V. Vorovszkij is írt. — 258. old.

[128] *„Nyikityics-féle"* — L. B. Kraszin összekötője, kinek fedőneve Nyikityics volt. — 258. old.

[129] A „Pravdá"-t 1913. július 5-én (18-án) tiltották be; az újság „Rabocsaja Pravda" („Munkás Igazság") néven rövidesen ismét megjelent. *N. A. Maklakov* — belügyminiszter. — 261. old.

[130] Lenin A. M. Gorkijnak August Bebel halála alkalmával Riminiből az OSZDMP Központi Bizottságához intézett táviratára utal, melyet a „Szevernaja Pravda" 1913. augusztus 4-i száma közölt. — 264. old.

[131] *I. P. Ladizsnyikov* (1874—1945) — bolsevik, az OSZDMP Nyizsnij-Novgorod-i bizottságának aktív tagja. 1905-től kezdve a párt határozatára azt a berlini könyvkiadó vállalatot vezette, amely Gorkij és más orosz írók műveit adta ki. — 265. old.

[132] Lenin 1913 november közepén kelt leveléből látható, hogy A. M. Gorkij ellenezte V. Vojtyinszkij regényének közlését. A „Proszvescsenyije" 1914 augusztusi számában jelent meg V. Vojtyinszkij „Hullámok" c. elbeszélésének egy részlete „Fénysugár az éjszakában" címmel; nincs megállapítva, hogy a levelezésben erről a részletről van-e szó. — 266. old.

[133] Gorkij a sajtóban tiltakozott azellen, hogy a moszkvai Művész Színház színre vitte Dosztojevszkij „Ördögök" c. reakciós regényét. Két cikket írt erről „A karamazovizmusról", ill. „Még egyszer a »karamazovizmusról«" címmel. A „Russzkoje Szlovó"-ban 1913. október 27-én megjelent második cikk egyik bekezdését Lenin bírálta. Amikor a cikk 1917-ben ismét megjelent, Gorkij kihagyta a Lenin által bírált bekezdést. — 268. old.

[134] V. Vojtyinszkij kéziratáról van szó. — 272. old.

[135] *„Szevernaja Pravda"* („Északi Igazság") — a többször betiltott „Pravda" c. legális bolsevik napilap elnevezése egyik újbóli megjelenése alkalmával. — 280. old.

[136] *Bund* — Litvánia, Lengyelország és Oroszország Általános Zsidó Munkásszövetsége; 1897-ben alakult, s főleg az Oroszország nyugati területein lakó zsidó kisiparosokat egyesítette. Az OSZDMP 1898-as I. kongresszusán a Bund belépett az OSZDMP-be. A II. kongresszuson képviselői azt követelték, hogy a Bundot ismerjék el az oroszországi zsidó munkások egyedüli képviselőjének. A kongresszus nem fogadta

el ezt a nacionalista javaslatot, mire a Bund kilépett a pártból, és csak 1906-ban, a IV. (egyesítő) kongresszuson lépett be ismét. A bundisták állandóan támogatták a mensevikeket és harcoltak a bolsevikok ellen. A Bund, bár az OSZDMP-hez tartozott, burzsoá nacionalista jellegű szervezet volt, a nemzeti önrendelkezési jog helyett kulturális nemzeti autonómiát követelt, az első világháború idején szociál-soviniszta álláspontra helyezkedett, 1917-ben az Ideiglenes Kormányt támogatta, a polgárháború alatt vezetői az ellenforradalomhoz csatlakoztak. — 284. old.

137 „*Dzvin*" („Harang") — mensevik irányzatú nacionalista folyóirat; ukrán nyelven jelent meg Kijevben 1913-tól 1914 derekáig. — 288. old.

138 „*Vernaja Miszl*" („Igaz Gondolat") — a „Zsivaja Miszl" („Élő Gondolat") c. eszer újság egyik címváltozata; Pétervárott jelent meg 1913—1914-ben hetenként kétszer, majd háromszor. — 296. old.

139 Leninnek „A nemzetiségi politika kérdéséhez" c. munkája annak a beszédnek a tervezete, amelyet az egyik bolsevik képviselőnek kellett volna elmondania az állami dumában. A beszédre nem került sor, mert 1914. április 22-én (május 5-én)15 ülés tartamára a baloldali képviselőket kizárták a dumából. A beszédvázlat kézirata töredékesen maradt fenn. — 304. old.

140 A *Munka Felszabadítása* csoport az első orosz marxista csoport, melyet G. V. Plehanov alakított meg Genfben 1883-ban; az OSZDMP II. kongresszusáig (1903) állt fenn. A csoport sokat tett a marxizmus oroszországi terjesztése érdekében, tagjai lefordították oroszra, kinyomatták és titokban terjesztették, népszerűsítették Oroszországban a marxizmus klasszikusainak műveit, megszervezték az első munkás tanulóköröket. A Munka Felszabadítása csoport tevékenysége nyomán hanyatlott le végképp a narodnyik mozgalom. — 306. old.

141 Szent-Pétervári „*Rabocsij Lisztok*" („Munkás Kisújság") — illegális lap, a pétervári Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására szervezet lapja. Két száma jelent meg, az elsőt Oroszországban nyomták mimeográfon 300—400 példányban 1897 februárjában, a másodikat Genfben, szeptemberben. — 308. old.

142 „*Rabocsaja Miszl*" („Munkás Gondolat") — az ökonomisták lapja, 1897—1902-ben jelent meg K. M. Tahtarev szerkesztésében. — 308. old.

143 „*Rabocseje Gyelo*" („Munkásügy") — az ökonomisták külföldi szervezetének, az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségének folyóirata; Genfben adták ki 1899—1902-ben, B. N. Kricsevszkij szerkesztésében. Összesen 12 száma jelent meg 9 kötetben. — 309. old.

144 „*Rabotnyik*" („Dolgozó") — szintén az ökonomisták említett szervezetének sorozatában kiadott gyűjteményes kötetek, melyek Genfben jelentek meg 1896—1899-ben. — 309. old.

145 „*Vperjod*" („Előre") — illegális bolsevik lap, amely Genfben jelent meg 1905 januárjától májusáig. Összesen 18 száma látott napvilágot. Szervezője, eszmei irányítója és vezetője Lenin volt. A szerkesztőség

tagjai közt volt V. V. Vorovszkij, M. Sz. Olminszkij és A. V. Lunacsarszkij. — 311. old.

146 „*Nacsalo*" („Kezdet") — legális mensevik napilap, amely Pétervárott jelent meg 1905 november—decemberében. — 311. old.

147 „*Volna*" („Hullám") — legális bolsevik napilap; megjelent Pétervárott 1906 április végétől május végéig; 9. számától kezdve Lenin szerkesztette; a szerkesztés munkájában még V. V. Vorovszkij és M. Sz. Olminszkij vett részt. Betiltása után a „Vperjod" c. legális bolsevik lap lépett a helyére.

„*Eho*" („Visszhang") — legális bolsevik napilap Pétervárott 1906 június vége—július vége közt, a kormány által ugyancsak betiltott „Vperjod" helyettesítésére. Lenin szerkesztette, mind a 14 megjelent számában volt egy cikke is. — 311. old.

148 „*Narodnaja Duma*" („Népi Duma") — mensevik napilap; Pétervárott jelent meg 1907 március—áprilisában. — 311. old.

149 V. Vinyicsenko ukrán burzsoá nacionalista írónak „Az apák tanítása" c. regényéről van szó. — 314. old.

150 Lenin Csernisevszkij „Prológus" c. regényéből idéz. — 317. old.

151 Engels: Internationales aus dem „Volksstaat" (1871—1875). Berlin 1894. 40. old. (németül). — 318. old.

152 A „Letopisz" („Évkönyvek") c. folyóirat mellett létrehoztak egy kiadóvállalatot „Parusz" („Vitorla") néven, s ennek küldték be Lenin „Újabb adatok a mezőgazdasági kapitalizmus fejlődéstörvényeiről. I. füzet. Kapitalizmus és mezőgazdaság az Amerikai Egyesült Államokban" c. munkáját (lásd *Művei*. 22. köt. 1—99. old.). — 322. old.

153 „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelső foka" c. könyvéről van szó (*Lenin* Művei. 22. köt. 191—316. old.). — 322. old.

154 N. K. Krupszkaja „Népoktatás és demokrácia" c. könyve, noha tervbe vették, nem jelent meg a „Parusz" kiadónál; a könyvet csak 1917-ben adták ki. — 323. old.

155 Gorkijnak egy szociál-pacifista szellemű leveléről van szó, amelyet Lenin a „Neue Zürcher Zeitung" 1917. március 25-i számából ismert meg, s amelyet Gorkij az Ideiglenes Kormányhoz és a Szovjetek Végrehajtó Bizottságához juttatott el. — 327. old.

156 Lenin a „Bevezetés Borkheim »Az 1806—1807-es évek hurrá-hazafiainak emlékére« c. brosúrájához" c. művet idézi, melyet Engels 1887. december 15-én írt. — 336. old.

157 1918. április 12-én a Népbiztosok Tanácsa A. V. Lunacsarszkij javaslatára dekrétumot hozott „A cárok és kiszolgálóik tiszteletére emelt emlékművek ledöntéséről és az oroszországi szocialista forradalom emlékműveire vonatkozó tervezet kidolgozásáról". A dekrétum megvalósítására bizottságot neveztek ki. Ugyanezt a bizottságot bízták meg azzal, hogy készítse elő „a feliratok, emblémák, utcanevek, címerek

stb. olyan újakra való kicserélését, amelyek a dolgozók forradalmi Oroszországának szellemét és érzelmeit fejezik ki". — 339. old.

158 „*Novaja Zsizny*" („Új Élet") — mensevik napilap, Petrográdban és Moszkvában jelent meg 1917 áprilisa után. Októberben a fegyveres felkelés ellen agitált, a forradalom győzelme után ellenséges álláspontra helyezkedett a szovjethatalommal szemben. 1918 júliusában ezért betiltották.

„*Vperjod*" („Előre") — mensevik napilap; 1917—1918-ban jelent meg Moszkvában, amíg ellenforradalmi agitációja miatt be nem tiltották.

„*Gyelo Naroda*" („A Nép Ügye") — a jobboldali eszerek lapja; Pétervárott, majd Szamárában és Moszkvában jelent meg megszakításokkal 1917 márciusától 1919 márciusáig. — 340. old.

159 Az A. V. Lunacsarszkijjal való jegyzetváltásra a Népbiztosok Tanácsa 1918. július 12-i ülésén került sor. Lunacsarszkijnak Petrográdra kellett utaznia mint az északi terület közoktatásügyi népbiztosának, s Lenin azt akarta, hogy ezt megelőzőleg, július 12-én vagy 13-án beszéljen D. N. Vinogradovval, az emlékművek megszüntetésére kinevezett bizottság titkárával. — 345. old.

160 Lenin a Moszkvai Szovjet elnökségének 1918. október 7-én hozott határozatára utal, melyben a Moszkvai Szovjet vezetői megpróbálták elhárítani magukról a felelősséget, amiért nem hajtották végre a Népbiztosok Tanácsának a forradalmi mozgalom és a kultúra nagyjai moszkvai emlékműveinek felállítása ügyében hozott többrendbeli határozatát. — 352. old.

161 „*Die Rote Fahne*" („Vörös Zászló") — K. Liebknecht és R. Luxemburg által alapított napilap, a Spartacus Szövetség központi sajtószerve, később a Németországi Kommunista Párt központi lapja; 1918. november 9-én jelent meg először Berlinben. Hitler hatalomra jutásakor, 1933-ban betiltották, de illegálisan továbbra is megjelent; 1935-től kezdve Prágában adták ki, 1936 októberétől 1939 őszéig pedig Brüsszelben. — 354. old.

162 „*Der Weckruf*" („Ébresztő") — Német-Ausztria Kommunista Pártjának lapja; Bécsben adták ki 1918 nov.-től 1919 jan.-ig — 354. old.

163 *Marx:* Osztályharcok Franciaországban (lásd *Marx—Engels:* Válogatott Művek. Budapest 1963. I. köt. 228. old.). — 358. old.

164 „*Bednota*" („Szegényparasztság") — napilap a parasztok számára; Moszkvában jelent meg 1918. március 27-től 1931. január 31-ig. — 360. old.

165 A Kommunista Internacionálé I. kongresszusa 1919. március 2—6-ig ülésezett Moszkvában. A kongresszus vita nélkül elfogadta Lenin téziseit, és a Komintern Végrehajtó Bizottságát megbízta széles körű ismertetésükkel. — 365. old.

166 Lásd Engels bevezetését Marx „A polgárháború Franciaországban" c. művéhez (*Marx—Engels:* Válogatott Művek. Budapest 1963. I. köt. 471—482. old.). — 366. old.

[167] *Marx:* A polgárháború Franciaországban (lásd *Marx—Engels:* Válogatott Művek. Budapest 1963. I. köt. 516. old.). — 367. old.

[168] *Ivan Volnij* — I. J. Volnov (1885—1931) írói álneve. Leninnel Volnij 1910-ben Svájcban találkozott. 1919 őszén Lenin fogadta a Kremlben. — 384. old.

[169] Lenin A. Bogdanovnak és másoknak a kulturális felvilágosító szervezetekben terjesztett antimarxista nézeteire gondol. Bogdanov hívei a „proletárkultúra" leple alatt reakciós burzsoá filozófiai nézeteket terjesztettek, tagadták, hogy a párt és a szovjet állam vezető szerepre hivatott a kulturális építőmunkában, a kultúra fejlesztését elszakították a szocialista építés általános feladataitól, és megkísérelték e szervezeteket (a „proletkultokat") függetleníteni a szovjethatalomtól és a párttól. Az OK(b)P Központi Bizottsága és a proletkult szervezetek kommunista frakciója 1920 októberében közös határozattal a közoktatásügyi népbiztosságnak rendelte alá e szervezeteket. Az OK(b)P Központi Bizottsága levélben ítélte el a proletkult szervezetekben elterjedt marxistaellenes nézeteket. — 394. old.

[170] „Az írni-olvasni tudók mozgósításáról és a szovjet rendszer propagandájának megszervezéséről" c. rendeletről van szó, melyet 1918. december 10-én hozott a Népbiztosok Tanácsa. — 395. old.

[171] Lenin arra az összeesküvésre utal, amelynek célja Petrográd átadása volt, és amelyet egy kadetokból, mensevikekből és eszerekből álló kém- és kártevő szervezet irányított az ún. „nemzeti központtal" az élén. Ez a szervezet rendezte a Krasznaja Gorka erődítmény helyőrségében 1919. június 13-án kirobbant felkelést.

A lázadók leverését a parti hadseregcsoport és a Balti Flotta egységeire bízták. Június 16-án a szovjet csapatok elfoglalták az erődítményt, és az összeesküvést vezető ellenforradalmi szervezetet felszámolták. — 399. old.

[172] A *sadowai ütközet* — 1866. július 3-án folyt le, és königgrätzi csata néven ismeretes, mivel a csehországi Königgrätz (Hradec Kralove) közelében volt. Ez az ütközet, amely Poroszország győzelmével végződött, döntötte el az osztrák—porosz háború kimenetelét. — 404. old.

[173] Lásd *Marx:* A tőke. I. köt. Budapest 1961. 284. old. — 409. old.

[174] A *Krasznaja Zvezda* (Vörös Csillag) nevű agitációs hajót 1919 júniusában rendezték be; feladata az volt, hogy a Volga menti lakosság körében — amely röviddel előbb szabadult fel a fehérgárdista uralom alól — népszerűsítse az OK(b)P VIII. kongresszusának határozatait. A hajó a Volgán és a Kámán haladt végig. N. K. Krupszkaja a közoktatásügyi népbiztosság képviselőjeként tartózkodott rajta. — 412. old.

[175] Az OK(b)P Központi Bizottságának az ukrajnai szovjethatalomról szóló határozati javaslatát, melyet Lenin fogalmazott meg, a Központi Bizottság Politikai Irodájának 1919. november 21-i ülése elfogadta alapul, és végleges megszövegezés céljából átadta egy bizottságnak. A határozati javaslatot a bizottság módosításaival és a 2. pont Lenintől

eredő kiegészítésével a KB november 29-i plénuma elfogadta és közzétette. — 425. old.

[176] „*L'Humanité*" („Emberiség") — napilap; J. Jaurès alapította 1904-ben mint a Francia Szocialista Párt sajtószervét. Az első világháború éveiben a Francia Szocialista Párt jobboldali szárnyának kezében volt és szociál-soviniszta álláspontot képviselt. Amikor a párt 1920 decemberében kettészakadt és balszárnyából megalakult Franciaország Kommunista Pártja, a lap ennek az orgánuma lett és ma is így jelenik meg. — 427. old.

[177] „Az élő nagyorosz nyelv értelmező szótárá"-ról van szó, amely V. I. Dal szerkesztésében 4 kötetben 1863—1866-ban jelent meg.

Lenin utasítására a közoktatásügyi népbiztosság hozzákezdett az új szótár összeállításához, de kiadására akkor nem került sor. Az új 4 kötetes szótár, „Az orosz nyelv értelmező szótára" 1935—1940-ben jelent meg D. N. Usakov szerkesztésében. — 431. old.

[178] Lenin Engels 1886. november 29-én F. A. Sorgéhoz írt levelének arra a helyére gondol, ahol Engels az Amerikában élő német emigráns szociáldemokratákat bírálja, azt mondván, hogy számukra az elmélet „dogma, nem a cselekvés vezérfonala" (lásd *Marx—Engels:* Válogatott levelek. Szikra 1950. 62. old.). — 438. old.

[179] 1920 májusában a polgárháború harcaiban elesett A. Sz. Szerafimovics író fia. — 440. old.

[180] A proletár kultúráról szóló határozat vázlatát Lenin a Proletkult-szervezetek I. országos kongresszusának (1920 októbere) utolsó napján vetette papírra azzal kapcsolatban, hogy A. V. Lunacsarszkij közoktatásügyi népbiztos a kongresszuson a Proletkult-szervezeteknek a közoktatásügyi népbiztosságon belül teljes autonómiát ígért. A Lenin által megfogalmazott határozati javaslatot (lásd a következő dokumentumot) végül is a kongresszus egyhangúlag elfogadta. — 461. old.

[181] Lenin ezt A. M. Gorkijnak a Tudósok Életkörülményeinek Megjavításával Foglalkozó Országos Bizottsághoz intézett levelével kapcsolatban írta. — 467. old.

[182] „*Rabocsij Kraj*" („Munkás-vidék") — az Ivanovo-Voznyeszenszk-i kormányzósági és városi munkás-, katona- és parasztküldöttek szovjetjének, az OK(b)P kormányzósági bizottságának, valamint a kormányzósági szakszervezeteknek a lapja, amely rendszeresen közölte a proletár költők verseit és a német forradalmár költők verseinek fordításait. — 471. old.

[183] J. A. Litkensz jelentette Leninnek, hogy az orosz nyelv új értelmező szótárának előkészítésére bizottságot állítottak fel D. N. Usakov, P. N. Szakulin és mások bevonásával. — 476. old.

[184] Az üzenet J. A. Litkensz 1921. szeptember 7-i levelével kapcsolatos, amelyben Litkensz jelentette, hogy az értelmező szótár előmunkálatai rendes mederben folynak. — 488. old.

185 A dokumentum alapját N. P. Gorbunov feljegyzése képezi, akit Lenin 1922. január 17-én szóban megbízott azzal, hogy a mondottakat közölje J. A. Litkensszel. — 492. old.

186 Majakovszkij „Önagyonülésezők" c. verséről van szó. — 495. old.

187 Lásd *Engels:* Internationales aus dem „Volksstaat" (1871—1875). Berlin 1894. 46. old. (németül). — 496. old.

188 *„Pod Znamenyem Markszizma"* („A Marxizmus Zászlaja Alatt") — filozófiai, társadalomtudományi és közgazdasági havi folyóirat: Moszkvában jelent meg 1922 januárjától 1944 júniusáig. — 497. old.

189 Lásd *Engels:* Internationales aus dem „Volksstaat" (1871—1875). — Id. kiad. 44. old. — 499. old.

190 *Pletnyov* — a Proletkult-szervezetek egyik vezetője. A. Bogdanov nézeteinek terjesztője. — 512. old.

191 *„Clarté"* („Világosság") *csoport* — Henri Barbusse csoportja, amely ugyanezzel a címmel folyóiratot is adott ki Párizsban megszakításokkal 1919—1928-ban. A csoporthoz olyan kiváló írók tartoztak még, mint Anatole France, Vaillant-Couturier, Stefan Zweig, H. G. Wells stb. — 519. old.

192 Lenin itt nyilvánvalóan Marx „A polgárháború Franciaországban" c. művéből és Kugelmannhoz 1871. április 12-én írt leveléből idéz (lásd *Marx—Engels:* Válogatott Művek. Budapest 1963. I. köt. 517. old. és II. köt. 443. old.). — 520. old.

193 Lásd Marx 1856. április 16-i levelét Engelshez *(Marx—Engels:* Válogatott levelek. Szikra 1950. 100—101. old.). — 520. old.

NÉVMUTATÓ

A. A. — *lásd* Bogdanov, A.
Al. Al. — *lásd* Bogdanov, A.
Adler, F. — 356, 357
Akimov, V. P. — 309
Akszakov, I. Sz. — 21
Akszelrod, P. B. — 85
Alekszejev, P. A. — 306
Alekszinszkij, G. A. — 229, 239
Amfityeatrov, A. V. — 153, 154, 189, 202, 302, 303
Andrejeva, M. F. — 69, 71, 73, 74, 76, 77, 93, 96, 97, 99, 100, 102, 115, 135, 143, 144, 155, 180, 183, 186, 189, 200, 202, 219, 221, 224, 227, 228
Antonij, volhíniai (Hrapovickij, A. P.) — 123, 124, 149, 208
Anyuta — *lásd* Uljanova-Jelizarova, A. J.
Arakcsejev, A. A. — 30, 191
Armand, I. F. — 314, 321, 533
Arszenyev, K. K. — 41
Artamonov — 471
Aulard, A. — 428
Austerlitz, F. 354, 356, 357, 358
Avenarius, R. — 94, 110, 111
Avercsenko, A. T. — 489, 490

Babuskin, I. V. — 308
Badajev, A. J. — 227, 228, 234, 436
Bakunin, M. A. — 193
Baranov, N. M. — 9
Barbusse, H. — 416, 419
Bark, P. L. — 301
Bászok (Szokolovszkij, Melenyevszkij, M. M.) — 288
Bauer, O. — 286, 438
Bazarov, V. (Rudnyev, V. A.) — 80, 88, 90, 94, 95, 162, 163, 164, 165, 166, 228, 229
Bebel, A. — 38, 231, 240, 264
Bednij, Gy. (Pridvorov, J. A.) — 254, 259
Belinszkij, V. G. — 37, 119, 120, 203, 207, 305, 334
Beltov — *lásd* Plehanov, G. V.
Berezovszkij, A. J. — 125
Bergyajev, N. A. — 117
Berman, A. J. — 88
Bernstein, E. — 170
Biron, E. I. — 191
Bismarck, O. — 319
Bobrinszkij, V. A. — 318, 319
Bogdanov, A. (Malinovszkij, A. A.) — 76, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 93, 94, 95, 97, 101, 126, 127, 134, 140, 141, 220, 229, 239
Bogdanovna, N. B. — 102
Boncs-Brujevics, V. D. — 109, 169
Botkina, M. Sz. — 135
Branting, H. — 375
Briand, A. — 168
Bringman, A. — 82
Buharin, N. I. — 512
Bulgakov, Sz. N. — 117, 122
Buligin, A. G. — 210
Burcev, V. L. — 316
Buisson, F. — 427
Burenyin, V. P. — 301, 303
Burjanov, A. F. — 260

Cederbaum — *lásd* Martov, L.

Csaadajev, P. J. — 119
Csackij, J. (Bronstejn, P. A.) — 136
Cserevanyin, N. (Lipkin, F. A.) — 166
Csernisevszkij, N. G. — 5, 10, 11, 12, 13, 23, 25, 28, 29, 33, 37, 58, 110, 111, 112, 113, 118, 119, 129, 178, 179, 181, 194, 195, 197, 203, 208, 253, 290, 293, 297, 306, 317, 324, 338, 397, 398, 438, 498, 533, 534
Csernov, V. M. — 137, 189, 201, 297, 484, 485
Csuzsak, (Naszimovics, N. F.) — 189
Csuzsinov — 385

Dal, V. I. — 431, 439
Dan, F. I. (Gurvics, F. I.) — 60, 85
Descartes, R. — 275
Dietzgen, E. — 498
Dietzgen, J. — 498
Dillon, E. — 40
Dobroljubov, N. A. — 36, 119, 194, 253, 293, 324, 338
Dolgorukov, P. D. — 60, 317
Doncov, D. — 286, 290
Dosztojevszkij, F. M. — 119, 268, 314
Drews, A. — 501, 502
Dreyfus, A. — 370, 428
Dubaszov, F. V. — 63, 64, 66, 67
Dubrovin, A. I. — 61
Dubrovinszkij, I. F. (Innokentyij, I., Szerzetes) — 84, 92

Ebert, F. — 354
Einstein, A. — 499, 503
Engels, F. — 21, 25, 85, 88, 111, 112, 243, 318, 336, 337, 341, 342, 355, 366, 438, 499, 500

Ferenc József, I. (Habsburg) — 236
Ferri, E. — 83
Feuerbach, L. — 110, 112, 129, 163, 192, 243, 275
Fichte, I. G. — 275
Filonov, F. V. — 66
Foch, F. — 405
Foma, pétervári — *lásd* Szmirnov, A. P.
Fotyijeva, L. A. — 488
France, A. — 166, 427
Frank, Sz. L. — 117, 121

Gapon, G. A. — 40
Gassendi, P. — 275
Gersenzon, M. O. — 117
Gesszen, I. V. — 41
Gincburg, I. J. — 474
Goethe, J. W. — 8
Gogol, N. V. — 119, 120, 207, 305, 334
Golovin, F. A. — 214, 215
Gompers, S. — 357
Goremikin, I. L. — 63
Gorkij, A. M. — 5, 6, 35, 36, 41, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 82, 83, 84, 86, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 102, 109, 114, 115, 116, 126, 132, 133, 134, 135, 143, 153, 168, 180, 182, 185, 188, 189, 190, 199, 201, 219, 220, 222, 223, 227, 233, 234, 238, 241, 254, 258, 260, 262, 264, 266, 268, 272, 273, 322, 323, 327, 328, 384, 385, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 417, 418, 420, 431, 436, 439, 464, 465, 466, 468, 471, 475, 477, 479, 480, 491, 534
Gregyeszkul, N. A. — 199, 208, 209, 215, 217
Gucskov, A. I. — 43, 214, 290, 301, 317
Guilbeaux, H. — 533
Gurevics, E. L. — 60, 316
Gurvics, I. A. — 7

Gyenyikin, A. I. — 455
Gyesznyickij, V. A. — 144

Halturin, Sz. N. — 306
Hausztov, V. I. — 260
Hegel, G. W. F. — 111, 114, 192, 275, 504
Henderson, A. — 357
Herwegh, G. — 231
Herzen, A. I. — 10, 32, 33, 37, 191—198, 305, 306

Heyden, P. A. — 60—67
Hindenburg, P. — 405
Hodorovszkij, I. I. — 516, 517
Homjakov, N. A. — 169
Hrusztaljov-Noszár, G. Sz. (Perejaszlavszkij, J.) — 60

Innokentyij — *lásd* Dubrovinszkij, I. F.
Ivancsin-Piszarev, A. I. — 41
Izgojev, A. Sz. (Lande, A. Sz.) — 117, 121, 124, 165, 166, 208, 214, 251, 252, 270

Jacoby, J. — 404
Jenukidze, A. Sz. — 533
Jermolajev, K. M. (Roman) — 136
Jordanszkij, N. J. — 169, 182, 183
Jurij — *lásd* Csackij, J.
Jurkevics, L. — 286, 288, 289, 290
Jurkevics, P. D. — 118
Juskevics, P. Sz. — 88, 141
Juzsakov, Sz. N. — 11

Kacsorovszkij, K. R. — 154
Kalinyin, F. I. — 421
Kamenyev, L. B. — 185, 272, 413, 480, 533
Kant, I. — 110, 111, 163, 164
Karaulov, V. A. — 125
Karejev, N. I. — 41
Katkov, M. N. — 125, 203, 204, 211
Kautsky, K. — 10, 166, 180, 181, 186, 286, 324, 354, 355, 356, 357, 359, 402, 409, 438
Kavelin, K. D. — 31, 32, 33, 195, 208
Kedrin, J. I. — 41
Kisztyakovszkij, B. A. — 117
Kocher, T. — 262
Kokovcov, V. N. — 302
Kolcov, D. (Gincburg, B. A.) — 312
Kolcsak, A. V. — 455
Koloszov, J. J. — 168
Koseljov, A. I. — 31
Koszics, A. I. — 9
Kotljarenko, D. M. — 135
„közös ismerősünk" — *lásd* Boncs-Brujevics, V. D.
Kresztovnyikov, G. A. — 317
Kricsevszkij, B. N. — 38, 309
Krivenko, Sz. N. — 8
Kropotkin, P. A. — 316
Krupszkaja, N. K. — 229, 237, 241, 414, 415, 417, 531, 532, 533, 534
Krusevan, P. A. — 61
Kuklin, G. A. — 102
Kuszkova, J. D. — 60
Kutler, N. N. — 317

Lacisz, M. I. — 363
Ladizsnyikov, I. P. — 265
Larin, J. (Lurje, M. A.) — 235
Lassalle, F. — 231
Lavrov, P. L. — 298
Lescsenko, D. I. — 185
Levickij, V. — 166, 312
Lezsave, A. M. — 466
Libman, F. (Gers, P.) — 281, 284, 286
Lidval, E. — 59
Liebknecht, K. — 371, 388
Litkensz, J. A. — 473, 475, 476, 477, 478, 481, 492
Ljadov, M. N. (Mandelstam, M. N.) — 126
Ljahov, V. P. — 169
Ljuc, L. G. — 248
Lloyd-George, G. — 168
Lopatyin, G. A. — 154, 168, 169
Lukasevics, P. (Tucsapszkij, P. L.) — 288
Lunacsarszkij, A. V. — 70, 72, 80, 82, 88, 92, 93, 95, 97, 100, 126, 141, 143, 228, 229, 234, 239, 255, 273, 339, 345, 346, 348, 393, 431, 439, 462, 463, 473, 475, 532, 534
Luzsenovszkij, G. N. — 66
Luxemburg, R. — 371, 388

Mach, E. — 87, 89, 94, 110, 111
Majakovszkij, V. V. — 495
Maeterlinck, M. — 255
Maklakov, V. A. — 215, 216, 260
Makszimov, N. — *lásd* Bogdanov, A.
Malinovszkij, P. P. — 339, 346
Malinovszkij, R. V. — 227, 228, 234, 260

Maljantovics, V. N. — 258
Manuhin — 436
Manusz, I. P. — 302
Manykov, I. N. — 260
Martinov, A. (Piker, A. Sz.) — 38, 85, 309, 311
Martov, L. (Cederbaum, J. O.) — 60, 76, 77, 85, 166, 182, 185, 311, 338, 402, 484, 485
Marx, K. — 25, 38, 85, 112, 175, 193, 228, 240, 242—247, 288, 296, 318, 319, 320, 341, 348, 355, 358, 359, 366, 367, 408, 409, 438, 445, 496, 499, 504, 520, 522, 532
Maszlov, P. P. — 166, 181, 316
Meller-Zakomelszkij, A. N. — 66
Menysikov, M. O. — 123, 213, 293, 302, 316
Menzsinszkij, V. R. — 479
Meskovszkij, (Goldenberg, I. P.) — 69
Mgeladze, V. D. (Tria) — 144, 168
Mihail — *lásd* Vilonov, N. J.
Mihajlov, M. I. — 28
Mihajlovszkij, N. K. — 10, 18, 24, 86, 168, 295—298
Miklós, II. (Romanov) — 28, 30, 32, 236, 274, 316, 386
Miljukov, P. N. — 199, 209, 217, 484, 485
Millerand, A. — 168
Mjakotyin, V. A. — 41, 298
Mjasznyikov, G. I. — 482
Mojszejev, Sz. I. — 229
Muromcev, Sz. A. — 161, 168

Napóleon, III. (Bonaparte) — 193
Natanszon, M. A. — 224

Nyekraszov, N. A. — 65, 207, 208
Nyevedomszkij, M. (Miklasevszkij, M. P.) — 165
Nyevzorov — *lásd* Sztyeklov, J.

Obrucsev, V. A. — 28
Olminszkij, M. Sz. (Vityimszkij, A.) — 205
Ostwald, W. — 87

Pannekoek, A. — 240
Pantyelejev, L. F. — 29
Patraskin, Sz. T. — 293
Peary, R. E. — 181
Perejaszlavszkij, J. — *lásd* Hrusztaljov-Noszár, G. Sz.
Pesehonov, A. V. — 41, 298
Peskov, Z. A. — 102
Petrov, A. — 196
Petrovszkij, G. J. — 227, 228
Piszarjev, D. I. — 41
Pjatnyickij, K. P. — 171, 180, 181, 184, 189, 240
Plehanov, G. V. (Beltov) — 11, 25, 38, 56, 60, 80, 81, 85, 86, 87, 89, 94, 95, 136, 140, 143, 144, 166, 168, 169, 183, 185, 290, 309, 316, 320, 474, 498, 533
Pletnyov, V. A. — 512
Pobedonoszcev, K. P. — 121, 125
Pokrovszkij, M. N. — 182, 348, 436, 439, 460, 466, 473, 475, 476, 477, 478
Poletajev, N. G. — 182
Portugalov, V. — 60
Potreszov, A. N. — 23, 136, 138, 162, 163, 165, 166, 183, 531
Pottier, E. — 225—226, 232
Prokopovics, Sz. N. — 56, 60, 310
Puriskevics, V. M. — 61, 187, 256, 274, 279, 283, 286, 287, 290, 292, 318, 319
Puskin, A. Sz. — 431, 439, 475, 477

Ragyiscsev, A. N. — 30, 317, 348
Rajszkaja, J. J. — 303
Rakitnyikov, N. I. — 293
Ramisvili, N. V. — 168
R. M. — 25
Rau, A. — 110
Reed, J. — 429
Rejtern — 196
Renaudel, P. — 357
Rennenkampf, P. K. — 66
Renner, K. — 354, 356, 357, 358
Resetnyikov, F. M. — 26
Ricardo, D. — 245
Ridzevszkij, K. N. — 40
Rimarenko, Sz. — 29

Rjabusinszkij, P. P. — 215
Rogyicsev, F. I. — 317
Roman — *lásd* Jermolajev, K. M.
Romanovok — 241, 316, 318, 319
Ropsin — *lásd* Szavinkov, B. V.
Rozanov, V. V. — 123, 208, 213
Rozenfeld, Ny. — 339
Rozmirovics, J. F. (Trojanovszkaja) — 238
Rozskov, N. A. — 189, 201, 235
Rubakin, N. A. — 311
Rubanovics, I. A. — 316

Sagov, N. R. — 234
Sándor, II. (Romanov) — 194, 195, 196
Schaden, von, E. A. — 129
Schaller, J. — 129
Scheidemann, F. — 338, 354, 355, 356, 357, 359, 376
Schelling, F. W. — 111
Schippel, M. — 170
Scsedrin, N. — *lásd* Szaltikov, M. J.
Scsepetyev, A. — 206, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217
Selgunov, V. A. — 308
Sevcsenko, T. G. — 304
Shaw, G. B. — 491
Sienkiewicz, H. — 78
Sklovszkij, G. L. — 248
Smith, A. — 22, 244
Snyitnyikov, N. N. — 41
Strasser, I. — 240
Subinszkij, (Subinszkoj, N. P.) — 301
Sulgin, V. V. — 151
Suljatyikov, V. — 533

Szaltikov, M. J. (Scsedrin, N.) — 57, 59, 65, 205, 208, 505
Szamojlov, F. N. — 234
Szapozsnyikov — 436
Szavinkov, B. V. (Ropsin) — 199, 224
Szazsin, L. — 139, 140, 141, 142
Szemasko, N. A. — 76, 77, 436
Szemjonovszkij, D. N. — 471
Szemjonovszkij, V. I. — 41
Szerafimovics, A. Sz, (Popov, A. Sz.) — 440
Szerno-Szolovjevics, A. — 32
Szerno-Szolovjevics, Ny. — 29, 32, 194
Szerzetes — *lásd* Dubrovinszkij, I. F.
Szkalgyin, (Jelenyev, F. P.) — 20, 21, 22, 23
Szkljanszkij, E. M. — 479
Szkitalec, A. (Petrov, Sz. G.) — 54
Szkvorcov-Sztyepanov, I. I. — 235, 508, 509
Szmirnov, A. P. — 240
Szmirnov, J. — *lásd* Gurevics, E. L.
Sznyesszarev, N. V. — 300, 301, 302
Szokolovszkij — *lásd* Bászok
Szolovjev, V. Sz. — 119
Szorokin, P. A. — 505, 507
Szosznovszkij, L. Sz. — 360
Sztark, L. N. — 258
Sztaszjulevics, M. M. — 21
Sztaszova, J. D. — 533
Sztolbovszkij, R. Z. — 29
Sztolipin, A. A. — 63, 64, 65, 66, 123, 183, 187, 210, 304
Sztrojev — *lásd* Gyesznyickij, V. A.
Sztruve, P. B. — 14, 18, 117, 121, 206, 208, 210, 212, 213, 214, 274, 275, 283, 290
Sztyeklov, J. (Nahamkisz, J. Nyevzorov) — 181
Sztyepanov, I. I. — *lásd* Szkvorcov-Sztyepanov, I. I.
Szuhanov, N. (Gimmer, N. N.) — 520, 522
Szuvorin, A. Sz. — 203, 204, 214, 301, 302, 303
Szuvorov, Sz. A. — 26
Szvjatopolk-Mirszkij, P. D. — 40

Tagjiev, H. Z. A. — 216
Todorszkij, A. L. — 360, 361
Tolsztoj, L. N. — 5, 97, 103—108, 145—149, 151, 156—158, 159—160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 172—176, 187, 293
Trepov, D. F. — 40
Tria — *lásd* Mgeladze, V. D.

Trockij, L. D. — 84, 85, 138, 143, 168, 311, 388, 489, 497
Trojanovszkaja — *lásd* Rozmirovics, J. F.
Trojanovszkij, A. A. — 233, 238
Tucsapszkij, P. L. (Lukasevics, P.) — 288
Tuljakov, I. N. — 260
Turati, F. — 324
Turgenyev, I. Sz. — 33, 66, 195, 196, 293, 338

Tyihonov, A. N. — 227, 230, 234
Tyimirjazev, A. K. — 503

Uljanova-Jelizarova, A. I. — 24, 113, 531, 532, 533, 534
Uljanov, D. I. — 534
Uljanova, M. A. — 75, 109, 177, 531, 532, 533
Uljanova, M. I. — 531, 532, 533
Uszpenszkij, G. I. — 7, 26, 378

Valentyinov, N. (Volszkij, N. V.) — 141
Vandervelde, E. — 357
Vasziljev, N. V. — 56, 57
Vereszajev, V. V. — 341
Vihljajev, P. A. — 297
Vilonov, N. J. (Mihail) — 114, 115, 127, 128, 134
Vinogradov, N. D. — 345, 346, 348, 352
Vinnyicsenko, V. K. — 314, 315
Vipper, R. J. — 501
Vityimszkij, A. — *lásd* Olminszkij, M. Sz.
Vodovozov, V. V. — 168, 169
Vojtyinszkij, V. Sz. — 266
Volnij, I. (Volnov, I. J.) — 384, 385
Volszkij, Sz. (Szokolov, A. V.) — 229
Voroncov, V. P. — 10
Vrangel, P. N. — 469
V. V. — *lásd* Voroncov, V. P.

Wells, H. G. — 491
Wilson, W. — 386
Witte, Sz. J. — 28, 40, 63, 210, 219

Zaszulics, V. I. — 474
Zelikszon-Bobrovszkaja, C. Sz. — 534
Zetkin, K. — 186, 534
Zola, E. — 341

Zseljabov, A. I. — 37
Zsilin — 471
Zsordanija, N. N. — 168

TARTALOM

A kiadó előszava 5

Kik azok a „népbarátok" és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen? (Válasz a „Russzkoje Bogatsztvo" marxistaellenes cikkére) (Részlet) 7

A narodnyikság gazdasági tartalma és bírálata Sztruve úr könyvében. (A marxizmus tükröződése a polgári irodalomban.) (Részletek) 14

Melyik örökségről mondunk le? (Részlet) 20

Levél A. N. Potreszovnak. (Részlet) 1899. január 26. 23

Levél A. I. Uljanova-Jelizarovának. (Részlet) 1899. február 13. 24

Retrográd irányzat az orosz szociáldemokráciában. (Részlet) 25

Alkalmi megjegyzések. (Részlet) 26

A zemsztvo üldözői és a liberalizmus hannibáljai. (Részlet) 28

A „Szvoboda" című folyóiratról 34

A tüntetések kezdete. (Részlet) 35

Mi a teendő? Mozgalmunk égető kérdései. (Részletek) 37

Trepov rendet csinál. (Részlet) 40

A párt szervezete és a pártos irodalom 42

A szocialista párt és a pártonkívüli forradalmiság. (Részlet) 48

A kadetok győzelme és a munkáspárt feladatai. (Részlet) 54

Vihar előtt. (Részlet) 55

Plehanov és Vasziljev. (Részlet) 56

Beszédtervezet az agrárkérdésről a második állami duma szociáldemokrata frakciója számára. (Részlet) 58

A diadalmaskodó sekélyesség, avagy a kadetok kedvében járó eszerek. (Részlet) 59

Heyden gróf emlékére. (Mire tanítják a népet pártonkívüli „demokratáink"?) 60

Levél A. M. Gorkijnak. 1907. augusztus 14. 69

Levél A. M. Gorkijnak. 1908. január 9. 70

Levél A. V. Lunacsarszkijnak. (Részlet) 1908. január 13. 72
Levél A. M. Gorkijnak és M. F. Andrejevának. 1908. január 15. 73
Levél A. Uljanovának. (Részlet) 1908. január 22. 75
Levél A. M. Gorkijnak. 1908. február 2. 76
Levél A. M. Gorkijnak. 1908. február 7. 78
Levél A. V. Lunacsarszkijnak. 1908. február 13. 82
Levél A. M. Gorkijnak. 1908. február 13. 84
Levél A. M. Gorkijnak. 1908. február 25. 86
Levél A. M. Gorkijnak. 1908 március első fele 92
Levél A. M. Gorkijnak. 1908. március 16. 93
Levél A. M. Gorkijnak. 1908. március 24. 94
Levél A. M. Gorkijnak. 1908 április első fele 97
Levél A. M. Gorkijnak. 1908. április 16. 98
Levél A. M. Gorkijnak. 1908. április 19. 100
Levél M. F. Andrejevának. 1908 április vége 102
Lev Tolsztoj mint az orosz forradalom tükre 103
Levél M. A. Uljanovának. (Részlet) 1908. november 17. 109
Materializmus és empíriokriticizmus. Kritikai jegyzetek egy reakciós filozófiáról. (Részlet) Kiegészítés a IV. fejezet 1. §-ához. Melyik oldalról bírálta a kantianizmust N. G. Csernisevszkij? 110
Levél A. I. Uljanova-Jelizarovának. (Részlet) 113
Levél A. M. Gorkijnak. 1909. november 16. 114
A polgári sajtó meséje Gorkij kizárásáról 116
A „Vehi"-ről 117
Levél A. M. Gorkijnak. 1909 november—december 126
Filozófiai füzetek. Feuerbach „Előadások a vallás lényegéről" c. művének konspektusa. (Részlet) 129
Egy publicista jegyzetei. (Részlet) 130
Levél N. J. Vilonovnak. (Részlet) 1910. március 27. 134
Levél A. M. Gorkijnak. 1910. április 11. 135
A „vperjodisták" frakciójáról. (Részlet) 139
Levél A. M. Gorkijnak. 1910. november 14. 143
L. N. Tolsztoj 145
Nem a fordulat kezdete ez? 150
Levél A. M. Gorkijnak. 1910. november 22. 153
L. N. Tolsztoj és a mai munkásmozgalom 156
Tolsztoj és a proletárharc 159
A tüntetések kezdete. (Részlet) 161
A „fenntartás" hősei 162
Levél A. M. Gorkijnak. 1911. január 3. 168

L. N. Tolsztoj és kora 172
Levél M. A. Uljanovának. (Részlet) 1911. január 19. 177
A „parasztreform" és a proletár—paraszt forradalom. (Részlet) ... 178
Levél A. M. Gorkijnak. 1911 április vége 180
Levél A. M. Gorkijnak. 1911. május 27. 182
Levél A. M. Gorkijnak. 1911. szeptember 15. 185
A választási kampány és a választási platform. (Részlet) 187
Levél A. M. Gorkijnak. 1912 február 188
Levél A. M. Gorkijnak. 1912 február—március 189
Levél A. M. Gorkijnak. 1912 március közepe 190
Herzen emlékére 191
Levél A. M. Gorkijnak. 1912. augusztus 1. 199
Levél A. M. Gorkijnak. 1912 augusztus 201
Egy karrier 203
Levél a „Pravda" szerkesztőségének. (Részlet) 205
Újabb hadjárat a demokrácia ellen 206
Levél A. M. Gorkijnak. 1912 október eleje 219
Levél A. M. Gorkijnak. 1912. október 17. 220
Levél a „Pravda" szerkesztőségének. (Részlet) 222
Levél A. M. Gorkijnak. 1912. december 22. vagy 23. 223
Eugène Pottier (Halála 25. évfordulójára) 225
Levél A. M. Gorkijnak. 1913 január eleje 227
A munkáskórusok fejlődése Németországban 231
Levél A. M. Gorkijnak. 1913. január 21. 233
Levél A. M. Gorkijnak. 1913 január vége 234
Levél A. M. Gorkijnak. 1913 február második fele 238
Levél A. M. Gorkijnak. 1913. március 6. után 241
A marxizmus három forrása és három alkotórésze 242
Művelt képviselők 248
„Kinek van haszna belőle?" 249
A vehisták és a nacionalizmus. (Egy folyóirat margójára) 251
A liberálisok és az egyesülési szabadság. (Részlet) 253
Levél A. M. Gorkijnak. 1913 május első fele 254
A munkásosztály és a nemzeti kérdés 256
Levél A. M. Gorkijnak. 1913 május 258
Levél a „Pravda" szerkesztőségének. (Részlet) 259
Levél A. M. Gorkijnak. 1913. június 22. előtt 260
Levél A. M. Gorkijnak. 1913. július 25. 262
Levél A. M. Gorkijnak. 1913. szeptember 30. 264

Levél A. M. Gorkijnak. 1913 november eleje ... 266
Levél A. M. Gorkijnak. 1913 november közepe ... 268
Levél A. M. Gorkijnak. 1913 november közepe ... 272
Levél A. M. Gorkijnak. 1913 december ... 273
Kritikai megjegyzések a nemzeti kérdéssel kapcsolatban. (Részlet) 277
Kell-e kötelező államnyelv? ... 292
A narodnyikok N. K. Mihajlovszkijról ... 295
A kapitalizmus és a sajtó ... 300
A nemzetiségi politika kérdéséhez. (Részlet) ... 304
Az oroszországi munkássajtó múltjából ... 305
Levél Inessza Armandnak ... 314
A nagyoroszok nemzeti büszkeségéről ... 316
Levél Inessza Armandnak. (Részlet) ... 321
Levél A. M. Gorkijnak. 1916. január 11. ... 322
Levél A. M. Gorkijnak. 1916. február 8. előtt ... 323
Burzsoá pacifizmus és szocialista pacifizmus. (Részlet) ... 324
Statisztika és szociológia. (Részlet) A nemzeti mozgalmak történelmi körülményei ... 325
Levelek a távolból. (Részlet) ... 327
Az OSZDMP feladatairól a forradalomban. (Részlet) ... 328
Határozati javaslat a sajtószabadságról. Tervezet ... 329
Hogyan szervezzük meg a versenyt? (Részlet) ... 331
Az OK(b)P hetedik kongresszusa (1918. március 6–8.). Előadói beszéd a program felülvizsgálásáról és a párt nevének megváltoztatásáról. Március 8 (este) (Részlet) ... 336
A szovjethatalom soronlevő feladatai. (Részlet) ... 338
Távirat A. V. Lunacsarszkijnak ... 339
Látnoki szavak. (Részlet) ... 340
Levél a Közoktatásügyi Népbiztossághoz és a Köztársasági Javak Népbiztosságához ... 343
A Közoktatásügyi Népbiztosság, a Köztársasági Javak Népbiztossága és a Moszkvai Szovjet tétlenségéről ... 344
Jegyzetváltás A. V. Lunacsarszkijjal ... 345
Levél a Proletár Kulturális-Felvilágosító Szervezetek konferenciája elnökségéhez. 1918. szeptember 17. ... 347
Távirat A. V. Lunacsarszkijnak. 1918. szeptember 18. ... 348
Újságaink jellegéről ... 349
A Munkás- és Vöröskatona-küldöttek Moszkvai Szovjetje elnökségének ... 352
Beszéd a moszkvai Proletkultnak 1918. november 6-án az Irodalmi-Művészeti Kör helyiségében tartott estjén ... 353

A „demokráciáról" és a diktatúráról 354
Egy kis kép nagy kérdések tisztázására 360
A Kommunista Internacionálé I. kongresszusa. Tézisek a burzsoá demokráciáról és a proletariátus diktatúrájáról. Március 4. . . 365
A Petrográdi Szovjet 1919. március 12-i ülése. Válasz az írásban benyújtott kérdésekre. (Részlet) 378
Az OK(b)P programjának tervezete. A proletárdiktatúra fő feladatai Oroszországban. (Részlet) 379
A program általános politikai része harmadik pontjának tervezete. (A VIII. pártkongresszus programbizottságának) 383
Távirat az Orjol Kormányzósági Végrehajtó Bizottságnak. 1919. április 12. 384
Távirat A. M. Gorkijnak. 1919. április 14. 385
A szovjethatalom sikerei és nehézségei. (Részlet) 386
Az I. Összoroszországi Iskolánkívüli Oktatási Kongresszus. 1919. május 6—19. Üdvözlő beszéd. Május 6. 393
Az I. Összoroszországi Iskolánkívüli Oktatási Kongresszus. 1919. május 6—19. Beszéd a szabadság és egyenlőség jelszavával való népbutításról. Május 19. (Részlet) 397
A nagy kezdeményezés. (A munkások hősiességéről a hátországban. A „kommunista szombatok" alkalmából.) (Részlet) 399
Üzenet A. M. Gorkijnak. 1919. július 5. 410
Távirat A. M. Gorkijnak. 1919. július 8. 411
Távirat a Nyizsnyij-Novgorod-i Gőzhajózási Társaságnak. 1919. július 8. 412
Feljegyzés L. B. Kamenyev részére 413
Levél N. K. Krupszkajának. (Részlet) 1919. július 9. 414
Távirat N. K. Krupszkajának. (Részlet) 415
A III. Internacionálé feladatairól. (Részlet) 416
Levél N. K. Krupszkajának. (Részlet) 1919. július 15. 417
Levél A. M. Gorkijnak. 1919. július 18. 418
Válasz egy amerikai újságíró kérdéseire. (Részletek) 419
Levél A. M. Gorkijnak. 1919. július 31. 420
Az OK(b)P Központi Bizottságának határozata az ukrajnai szovjethatalomról 425
Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottságnak és a Népbiztosok Tanácsának beszámolója a VIII. Összoroszországi Szovjetkongresszuson. (Részlet) 427
Előszó John Reed „Tíz nap, amely megrengette a világot" című könyvéhez 429
Az orosz nyelv megtisztításáról. (Gondolatok ráérő időben, azaz gyűlési beszédek hallgatása közben) 430
A. V. Lunacsarszkijnak. 1920. január 18. 431

Beszéd a kormányzósági közoktatási osztályok iskolán kívüli oktatási alosztályvezetőinek III. összoroszországi tanácskozásán. 1920. február 25-én. (Részlet) 432
Távirat A. M. Gorkijnak. 1920. március 19. 436
„Baloldaliság" — a kommunizmus gyermekbetegsége. (Részlet) .. 437
Levél M. N. Pokrovszkijnak. 1920. május 5. 439
A. Sz. Szerafimovicsnak. 1920. május 21. 440
Az ifjúsági szövetségek feladatai. Beszéd az Oroszországi Kommunista Ifjúsági Szövetség III. összoroszországi kongresszusán .. 441
A „Proletkultról" és a proletár kultúráról 460
A proletár kultúráról 462
A. M. Gorkij — a Népbiztosok Tanácsának. Lenin határozatával 464
Feljegyzés A. M. Lezsavénak és M. N. Pokrovszkijnak 466
A Petrográdi Szovjet elnökségének 467
Feljegyzés a Népbiztosok Kis Tanácsa részére. 1920. november 1. 468
A filmhíradó tematikájáról. 1920. november 26. 469
Az állami kiadónak 470
Feljegyzés a könyvtárosnak 471
Távirat a Krími Forradalmi Bizottságnak. 1921. február 26. 472
A Közoktatásügyi Népbiztosságnak. 1921. április 8. 473
Levél a Petrográdi Szovjethez. 1921. május 5. 474
J. A. Litkensznek 475
J. A. Litkensznek 476
J. A. Litkensznek 477
J. A. Litkensznek 478
Levél V. R. Menzsinszkijnek. 1921. június 25. 479
Levél A. M. Gorkijnak. 1921. július 9. 480
Feljegyzés a titkárnak. 1921. augusztus 5. 481
Levél G. Mjasznyikovnak. 1921. augusztus 5. 482
Feljegyzés L. A. Fotyijevának. 1921. október 9. 488
Egy tehetségre valló könyvecske 489
Levél A. M. Gorkijnak. 1921. december 6. 491
Feljegyzés Litkensz elvtársnak 492
Telefonüzenet a Népbiztosok Tanácsa irodavezetőjének. 1922. február 6. 494
A Szovjet Köztársaság nemzetközi és belső helyzetéről. Beszéd az összoroszországi vasmunkás-kongresszus kommunista frakciójának ülésén. 1922. március 6. 495
A harcos materializmus jelentőségéről 497
Előszó I. I. Sztyepanov „Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság villamosítása a világgazdaság átmeneti szakaszával kapcsolatban" c. könyvéhez 508

Az OK(b)P XI. kongresszusa. A Központi Bizottság politikai beszámolója. 1922. március 27. (Részletek) 510
Feljegyzés Buharinnak 512
A „Clarté" csoportnak. 1922. november 15. 513
Naplójegyzetek 514
Forradalmunkról. (N. Szuhanov feljegyzéseivel kapcsolatban) 520
Inkább kevesebbet, de jobban. (Részlet) 524

FÜGGELÉK

Jegyzék további magyar nyelvű forráshelyekről, amelyek Leninnek a művészetre és irodalomra vonatkozó rövid megjegyzéseit tartalmazzák 531
A magyar nyelven megjelent visszaemlékezések jegyzéke, amelyek Leninnek a művészethez és irodalomhoz való viszonyát dokumentálják 534
Jegyzetek 535
Névmutató 553

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
A KOSSUTH KÖNYVKIADÓ
SZÉPIRODALMI SZERKESZTŐSÉGE

Felelős kiadó a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. A kötésterv Gáll Gyula munkája. Műszaki vezető: Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő: Gyenes L. György. A szedést 1966. I. 11-én kezdték meg
Megjelent 1966. V. 12-én, 10 300 példányban. Terjedelme 35,5 (A/5) ív

PL—60—G—6671

66.0169 Athenaeum Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Soproni Béla igazgató